T.C.
Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı
İslam Tarihi Bilim Dalı

Yüksek Lisans

PEYMÂN GAZETESİ'NİN 1325 (1909) TRANSKRİPT, TAHLİL VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Zülfükar İPEK
15916003

Danışman
Doç. Dr. Oktay BOZAN

Diyarbakır -2018

T.C.
Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı
İslam Tarihi Bilim Dalı

Yüksek Lisans

PEYMÂN GAZETESİ'NİN 1325 (1909) TRANSKRİPT, TAHLİL VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Zülfükar İPEK
15916003

Danışman
Doç. Dr. Oktay BOZAN

Diyarbakır -2018

TAAHHÜTNAME

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dicle Üniversitesi Lisânsüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum "Peymân Gazetesi'nin 1325 (1909) Transkript, Tahlil ve Değerlendirilmesi" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisânsüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

07/11/2018

Zülfükar İPEK

KABUL VE ONAY

Zülfükar İPEK tarafından hazırlanan "Peymân Gazetesi'nin 1325 (1909) Transkript, Tahlil ve Değerlendirilmesi" adındaki çalışma, 07/11/2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda jürimiz tarafından İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, İslam Tarihi Bilim Dalı'nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak oybirliği ile kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Oktay BOZAN

Doç. Dr. Hatip YILDIZ

Dr. Öğr. Üyesi Abdurrahman DAŞ

ÖNSÖZ

İnsanoğlu, fıtratı gereği tarihin her devrinde, yaşadığı ve şahit olduğu olay ve olguları başkalarıyla paylaşmak istemiştir. Merak duygusundan dolayı da başkasının başına gelen olaylardan dâima haberdar olmak istemiştir. İnsanın bu merak duygusu zaman içerisinde onun farklı haberleşme yöntemleri bulmasına, kendisini farklı yollarla ifade etmesine olanak sağlamıştır. Yeri geldiğinde dumanla yeri geldiğinde gazete ve dergi yolu ile iletişime geçmişlerdir. Günümüzde ise radyo, televizyon, telefon, internet gibi farklı iletişim yolları aracılığıyla birbirileri ile iletişime geçmektedirler. Bu çalışmada da bu iletişim yollarından biri olan ve haberleşme açısından arşivi tutulabilecek ilk araçlardan olan gazetenin bir örneği araştırılıp ilim dünyasına kazandırılmaya çalışılmıştır. "Peymân" adındaki bu gazetenin Osmanlı Dönemi Diyarbekir Vilâyeti'nin bilinen ilk özel gazetesi olması hasebiyle de ayrıca bir öneme sahiptir.

Osmanlı Devleti'nin son yılları ve en çalkantılı dönemi olan II. Meşrûtiyet Dönemi'nde çıkan bu gazete, Diyarbekir Vilâyeti özelinde Osmanlı ülkesinde yaşanan siyâsi, iktisadi, askeri ve toplumsal olayları göz önüne sermektedir. Yerel bir gazete olması sebebiyle daha çok Diyarbekir Vilâyeti'nde yaşananlara yer veren gazete, her sayının sonunda Osmanlı Devleti'nin başkenti İstanbul'da yaşanan olaylar ve devletin başka devletler ile olan ilişkisi hakkında da haberler vermektedir. Bu çalışma aracılığıyla II. Meşrûtiyet'in ilanından sonraki süreç Peymân Gazetesi'nin yazıları ışığında ele alınmaya çalışılmıştır.

Bu araştırmada kullanılan ana kaynak, transkribe edilen gazetenin kendisidir. Gazetenin orijinal metinlerinin nerede olduğu bilinmemekle beraber, Milli Kütüphâne ve Diyarbakır Tanıtma Vakfı'nda mevcut fotokopilerinden faydalanılmıştır. Ana kaynağın yanısıra daha iyi tahlillerde bulunmak amacıyla dipnotlarda ve kaynakçada belirtilen bazı eserlerden de faydalanılmıştır.

Başta böyle bir gazetenin varlığından beni haberdar edip ve çalışma süreci boyunca benden hiçbir desteğini esîrgemeyen değerli hocam Doç. Dr. Oktay BOZAN'a ve bu zorlu süreçte bana katlandığı için sevgili eşime teşekkürü borç bilirim.

Zülfükar İPEK

Diyarbakır-2018

ÖZET

Osmanlı dönemi Diyarbekir Vilâyeti'nde ilk matbaa, h. 1286 (m.1869-70) yılında kurulmuştur. 1869 yılında ise bir devlet gazetesi olan *Diyarbekir Gazetesi* basılmıştır. Diyarbakır'ın ilk özel gazetesi olan *Peymân Gazetesi* ise II. Meşrûtiyet'in ilanından sonra 29 Haziran 1909 yılında yayın hayâtına başlamıştır. Gazetenin ilk sayısındaki bilgilere baktığımızda her hafta pazartesi günleri basılan gazetenin imtiyâz sâhibi ve mes'ul müdürünün Mirîkâtibizâde Şükrü olduğu anlaşılmaktadır. Peymân Gazetesi'nin 16, 26, 29, 30, 31, 32, 34 numaralı sayıları ise kayıp olduğundan çalışmaya dâhil edilememiştir.

Konu olarak özellikle kalkınma, medenileşme üzerine yazılar yazan Peymân yazarları ayrıca Osmanlı donanması, İttihad ve Terâkki Cemiyeti'nin faaliyetleri, Osmanlı birlik ve kardeşliği, II. Abdülhamid Dönemi Osmanlı uygulamaları, aşiretlerin durumu ve ıslahı gibi pek çok konuda yazılar da kaleme almışlardır. Gazetenin yazar kadrosunda başta Ziya Gökalp olmak üzere Mirikatibizâde Şükrü, Mukâvelât Muharriri Amir Adil, Pirinççizâde Feyzi, İttihâd ve Terâkki yöneticisi Yüzbaşı Mazhar gibi birçok isim ile beraber isim ve imzasını belirtmeden yazan çok sayıda yazar da mevcuttur. Bu çalışma ile Peymân Gazetesi, içerik itibariyle tartışmaya açılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler

Diyarbakır Basını, Ziya Gökalp, Mirikatibizâde, Özel Gazete, Peymân

ABSTRACT

The first printing house in the province of Ottoman period in Ottoman period was foonded in h. 1286the newspaper “Diyarbekir” was published in 1869. The first private newspaper in Diyarbakır, Peyman Newspaper, started published 29 June 1909 after the declaration of the second constitotional monarchy. When we look at the information in the first issue of the newspaper, it is understood Mirikatibizade Şükrü, the owner of the newspaper and the manager of the newspaper was published on Monday everyweek. The Numbers 16, 26, 29, 30, 31, 32 and 34 of the newspaper Peyman were not included in the study because they are missing.

As a subject, the writers of Peyman who wrote on development and civilization also wrote articles on the Ottoman navy, the activities of the Union and Progress Society, the Ottoman Unitiy and brotherhood, Ottoman practices in the period of Abdülhamid II, the state of the tribes and the correction of them. There are many writers who write in the newspaper, in cluding Ziya Gökalp, Mirikatibizade Şükrü, Amir Adil, Pirinççizade Feyzi, İttihat and Terakki director and captain Mazhar. With This study, Peyman Newspaper will be tried to bediscusset by content.

Keywords

Diyarbakır Press, Ziya Gökalp, Mirikatibizâde, Private Newspaper, Peymân

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖNSÖZ ..... **I**
ÖZET ..... **III**
ABSTRACT ..... **IV**
İÇİNDEKİLER ..... **V**
TABLO LİSTESİ ..... **XV**
KISALTMALAR ..... **XVI**
GİRİŞ **1**
1. DİYARBAKIR ŞEHRİNİN KONUMU VE TARİHİ **1**
2. OSMANLI'DA BASIN **4**

BİRİNCİ BÖLÜM

PEYMÂN GAZETESİNİN TAHLİL VE DEĞERLENDİRİLMESİ

1.1. PEYMÂN GAZETESİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ **15**
1.2. PEYMÂN GAZETESİNİN İÇERİK ANALİZİ **19**
1.2.1. II. Abdülhamid Dönemi 20
1.2.2. Girit Meselesi 23
1.2.3. Osmanlı Donanması ve Donanma Cemiyeti 26
1.2.4. Osmanlı Birlik ve Beraberliği 30
1.2.5. Hürriyet Kavramı ve İttihat ve Terâkki Cemiyeti'nin Faaliyetleri 34
1.2.6. Aşiretler 38
1.2.7. Ahlâk, Adalet ve Manevi Duygular 40
1.2.8. Dönemin Sosyo-Ekonomik Hayâtı 44

İKİNCİ BÖLÜM

PEYMÂN GAZETESİNİN TRANSKRİPTSİYONU

2.1. BİRİNCİ SAYI **49**
2.1.1. İki Söz 49
2.1.2. Diyarbekir Nasıl Bir Vâli İster? 49
2.1.3. 'İlm-i İctimâ 51
2.1.4. Şiir 52
2.1.5. Muhâberat; 53

2.1.6. Sûret-i Nutk 54
2.1.7. Şüûn 55
2.1.8. Vâli-i Sâbık Süleyman Paşa 56
2.1.9. ‘Aşâr Vâridâtı 56
2.1.10. Taziyyet 56
2.1.11. Bir Karar-ı ‘Adilâne 56
2.2. İKİNCİ SAYI 57
2.2.1. ‘Aşiretlerin Nizâmnâme-i Mahsûsla Takyîdi 58
2.2.2. Siyâsiyât; 60
2.2.3. Ahlâk; 62
2.2.4. Şiir; 63
2.2.5. Samsun’dan Telğraf 64
2.2.6. Peymân 64
2.2.7. Alçak Niyâzi’ye 65
2.2.8. Dicle Gazete ve Matba’ası 65
2.2.9. Karar 66
2.3. ÜÇÜNCÜ SAYI 66
2.3.1. İdarîyat; 67
2.3.2. Siyasîyat; 68
2.3.3. Girid Mitingi 70
2.3.4. İstanbul’dan: Husûsî Telğraflarımız 72
2.3.5. Şiir 73
2.4.6. Posta İdâresinde Te’hirât 75
2.4. DÖRDÜNCÜ SAYI 76
2.4.1. Zira’at ve Ze’amet 77
2.4.2. Siyasîyat 78
2.4.3. Vâli-i Lahikâmızın Muvâsalâtı 80
2.4.4. Şiir 81
2.4.5. Telğraf Ve Posta Mûdiriyetinden Tebliğ Olunmuşdur 81
2.4.6. İstanbul’dan Husûsî Telğraflarımız 82
2.4.7. Küçük Hikâye 83
2.5. BEŞİNCİ SAYI 85

2.5.1. Selâm Şavk-ı Encâm-ı Hazreti Padişâhî 86
2.5.2. Fermân-ı ‘Âli Kırâati 86
2.5.3. Nutk-ı Vilâyetpenâhî 86
2.5.4. Yüzbaşı Mazhar Efendi Tarafından Okunan Nutuk 89
2.5.5. Osmanlı İttihâd ve Terâkki Cem’iyyeti Diyarbekir Hey’et-i Merkeziyesine 91
2.5.6. Îd-i Millî 91
2.5.7. Faziletli Hoca Mahmud Efendi Tarafından Okunan Du’a 92
2.5.8. Yüzbaşı Mazhar Efendi Tarafından Okunan Nutuk 94
2.5.9. Kadınların Mevlid Cem’iyetinde Mektubî Mensûlarından Hâfız Hamdi Efendi Merhûmun Kerime-i ‘İffet Vesimesi Feyziye Hanım Tarafından İrâd Olunan Nutk 95
2.5.10. Millet Kırâathânesi’nin Resm-i Küşâdı 97
2.5.11. İstanbul’dan: Husûsi Telğraflarımız 101
2.5.12. Rûh Şiirim 101
2.5.13. Telğraf Hattı 102
2.6. ALTINCI SAYI 103
2.6.1. Eskiler ve Yeniler 103
2.6.2. Medreseler 105
2.6.3. Girid 107
2.6.4. Beyânnâme 107
2.6.5. Te’essüf 108
2.6.6. Tevzi’-i Mükâfât 108
2.6.7. Mini Mini Vatan Yavruları 110
2.6.8. ‘Arz-ı Teşekkür 110
2.6.9. Ta’ziyât ve İ’tizâr 110
2.6.10. İstanbul’dan: Husûsî Telğraflarımız 111
2.6.11. İ’lan 111
2.7. YEDİNCİ SAYI 112
2.7.1. İttihâd ve Terâkki Cem’iyetinin -Îd-i Millî Münâsebetiyle- Osmanlılara Beyânnâmesi 112
2.7.2. Tekyeler 114

2.7.3. Şahbal Piyesi 117
2.7.4. Mini Mini Vatan Yavruları Mab'ad 117
2.7.5. Zengin Lakin Tenbel, Fâkir Fakat Çalışkan İki Mekteb Arkadaşı Arasında Cereyân İden Muhâvere 118
2.7.6. İstanbul'dan: Husûsî Telğraflarımız 119
2.8. SEKİZİNCİ SAYI 120
2.8.1. Bir Devlet Nasıl Gencleşir? 122
2.8.2. Fazilet ve Saadet 123
2.8.3. Silvan Kazası'nın 325 Senesi 'Aşârı 125
'2.8.4. Aynen Varaka 126
2.8.5. İstanbul'dan Husûsî Telğraflarımız 127
2.8.6. Zengin Lâkin Tenbel, Fâkir Fakat Çalışkan İki Mekteb Arkadaşı Arasında Cereyân İden Muhâvere Mab'âd: 127
2.9. DOKUZUNCU SAYI 128
2.9.1. 'Arâzi Münâza'âları 129
2.9.2. Din 'İlmin Bir Netice-i Zarûrisidir 130
2.9.3. Uhûvvet-i Osmanîye – Millet Kırâathânesi 133
2.9.4. Diyarbekir Müzesi 134
2.9.5. Na'ibler 135
2.9.6. İstanbul'dan: Hususi Telğraflarımız 135
2.9.7. Zengin Lakin Tenbel, Fâkir Fakat Çalışkan İki Mekteb Arkadaşı Arasında Cereyân İden Muhavereden Mâ ba'ad: 135
2.10. ONUNCU SAYI 137
2.10.1. Firârî Maznûnlar, Gıyâbî Mahkûmlar 138
2.10.2.Satvet-i Bahrîye 140
2.10.3. Heyet-i Sulhîye 142
2.10.4. Mahvisine Dâ'ir Telğrafla Gelen Mevâd-ı Kanûnîye 144
2.11. ONBİRİNCİ SAYI 146
2.11.1. Konferans 147
2.11.2. Yüzbaşı Mazhar Efendi Tarafından Okunan Nutk 148
2.11.3. Sâhib-i İmtiyazımız Şükrü Beg Tarafından Millet Kıraâthânesinde Verilen Konferans 150

2.11.4. Muvâsalât ve ‘azîmet 152
2.11.5. ‘Avdet 152
2.11.6. Diyarbekir Vilâyeti İstinâf Müdde’-i ‘Umûmîliğine 153
2.11.7. ‘Adlîye Nezâretinden Gelen Emr Sûretidir 153
2.11.8. İstanbul’dan: Husûsî Telğraflarımız 154
2.12. ONİKİNCİ SAYI 155
2.12.1. Meb’usân Ta’tili Münasebetiyle 156
2.12.2. Mısır Mahkeme-i Şer’iyyesinde Muhîb-i Meşrûtiyet ‘Ulemâ-ı Kirâm’dan Diyarbekirli Fa’ik Efendi Tarafından Peymânı Tebrik 157
2.12.3. İmtiyazât 158
2.12.4. Geçenlerde Mazhar-ı ‘Avf-ı Âli Olan Yetmiş Dokuz Mevkûfinîn Hin-i Tahliyeleri’nde Jandarma Dâiresi Pişgâhında Yüzbaşı Mazhar Efendi Tarafından İrâd Olunan Nutk 158
2.12.5. Evliyâ-ı Etfâle Müjde 162
2.12.6. Der-saadet’den: Husûsî Telğraflarımız 163
2.13. ONÜÇÜNCÜ SAYI 163
2.13.1. Tebrik 164
2.13.2. Tanîn rüfekâmızdan: İttihad-ı ‘Anâsır 164
2.13.3. Tahsil-i İbtidaî 164
2.13.4. Gazete 166
2.13.5. Tevzi’-i Mükâfât 167
2.13.6. Şiir 167
2.13.7. Selânik’de Leylî ve Nahârî İttihâd ve Terâkki Mektebi 168
2.13.8. Hülâsâ-ı Havâdis 168
2.13.9. Tasfiye-i Rütbe-i ‘Askerî 168
2.13.10. Küçük Hikâye 169
2.13.11. Muvâsalât 171
2.13.12. ’Aks-i Seda-ı Rüfekâmızdan 171
2.13.13. Diyarbekir İttihâd Cem’iyetiyle Belediye Riyâsetine 172
2.14. ONDÖRDÜNCÜ SAYI 173
2.14.1. Bu Muydu Beklediğimiz? 173
2.14.2. Peymân Gazetesi İdarehânesine – 26 Haziran 325 174

2.14.3. Mekteb-i ‘İdadi’nin Şehâdetnâme-i Rahim Tevzi’inde Müdîr Mu’âvini ‘Abdûrrezâk Efendi Tarafından Virilen Konferans: 176
2.14.4. Der Sa’adet’den: Husûsî Telğraflarımız..... 180
2.15. ONBEŞİNCİ SAYI 181
2.15.1. Hey’et-i Tensîkiyede Canlı Heykeller..... 181
2.15.2. Ricâl-ı Hükûmet ‘Adâlet ve İstikamete Alışmalıdır 184
2.15.3. Tensîkât Münasebetiyle..... 185
2.15.4. Medeniyet Lekesi 186
2.15.5. Te’essüf-i ‘Azîm 187
2.15.6. Hülâsâ-ı Havâdis 188
2.15.7. Der-saadet’den Husûsî Telğraflarımız 189
2.16. ONYEDİNCİ SAYI 190
2.16.1. Tebrik ve İ’tizâr..... 190
2.16.2. ‘Adâlet..... 190
2.16.3. Me’murlarımız Nasıl Olmalıdır 192
2.16.4. Tensîkât ve Teşkîlât 194
2.16.5. Mâ ba’ad-ı İslâmiye..... 195
2.16.6. Dâhilîye Nezâret-i Celîle’nin 10 Ağustos Sene 325 Tarihli ve 325 ‘Umûm Nümerolu Tahrîrat ‘Alîyesi Sûretidir 197
2.16.7. Muvasalat 197
2.16.8. Firârî Niyâzi 198
2.16.9. Der-saadet’den Husûsî Telğraflarımız 198
2.17. ONSEKİZİNCİ SAYI 199
2.17.1. Ulviyet..... 199
2.17.2. Lisân-ı Dinî 200
2.17.3. Matbu’ât ve Vezâifi..... 202
2.17.4. Donanmamızın İâde-i İhtişâmı Neye Vabestedir 203
2.17.5. Konferans 205
2.17.6. Peymân..... 205
2.17.7. Bir Ziyâ’-ı Elîm..... 206
2.17.8. İ’lan 206
2.18. ONDOKUZUNCU SAYI 206

2.18.1. Velâdet-i Hümâyun 207
2.18.2. Resm-i Küşâd 207
2.18.3. Tensîk Me'murlarından Bir Ricâ 208
2.18.4. Islâh-ı Medârise 'Aid Birkaç Söz "Ta'limât Yahud Tenbiyat" 209
2.18.5. En Büyük Derd Câhillikdir 211
2.18.6. Tiyatro Hakkında Bir İki Söz 213
2.18.7. Menkîbeler Yahûd Felâket-i İstibdâd 213
2.18.8. 'Adliye Nezâret-i Celilesinin 22 Teşrî-i Evvel Sene 325 Tarihli Telğrafnamesi Sûretidir 214
2.19. YİRMİNCİ SAYI 215
2.19.1. Bedbîn Olmayalım 216
2.19.2. Tevehhüm 219
2.19.3. Donanmamız İçün Teşebbüsât-ı Millîye 220
2.19.4. Hayât-ı Devlet-i Osmanîye 222
2.19.5. Âzimet 223
2.20. YİRMİBİRİNCİ SAYI 223
2.20.1. Teavûn-ı Donanmay-ı Osmanî 224
2.20.2. Memleketimiz'de Asâr-ı Medeniyet 228
2.20.3. 'Adâlet 229
2.21. YİRMİİKİNCİ SAYI 232
2.21.1. Hey'et-i Tensîkiye'den Bir Rica 233
2.21.2. Sergüzeşt-i Hayâtımızdan Bir Sahife-i İntibâh 233
2.21.3. İltimâs Devlet İçün Bir Tehlikedir 236
2.21.4. Donanmamız 237
2.21.5. Hayât-ı Devlet-i Osmaniye 238
2.22. YİRMİÜÇÜNCÜ SAYI 241
2.22.1. Meclis-i Meb'usânımızın Küşâd ve İctima'î 241
2.22.2. Kanûn Mecmu'aları 244
2.22.3. Cizre'den Bir Sâda 245
2.22.4. Peymân 246
2.22.5. Donanma-yı Osmanî İ'âne-i Millîye Cem'iyeti 246
2.22.6. Teşebbüsât-ı Hayriye 246

2.22.7. Ma'sum 246
2.22.8. Muvasalat 248
2.22.9. Şükrân-ı 'Alenî 248
2.22.10. Osmanlı İttihâd ve Terâkki Kulubünde Gice Dersler 248
2.23. YİRMİDÖRDÜNCÜ SAYI 250
2.23.1. İki Müessir Kuvvet 250
2.23.2. Köylüleri Düşünelim 252
2.23.3. Nezâfet ve Tahâret ve Tedâbir-i Sıhhîye 254
2.23.4. Kardaş Nasihâti 257
2.23.5. Ahâlimize Vaz'-u Nasihât 258
2.24. YİRMİBEŞİNCİ SAYI 259
2.24.1. Milel-i Ğayrı Müslime Kur'a-i Fermân-ı Âliyesidir 259
2.24.2. Tensîkât 260
2.24.3. Münhalât 260
2.24.4. Münhâlat 261
2.24.5. Alatin Sakinine Bir Hitab 262
2.24.6. Kardaş Nasihâtı 264
2.24.7. Donanma'nın İhyâsı 265
2.24.8. Ahalîmize Vaz' ve Nasihât 269
2.25. YİRMİYEDİNCİ SAYI 269
2.25.1. Meşrûtiyet'in Fâideleri; 270
2.25.2. Tensîkât'dan Sonra 271
2.25.3. Tensîkât 273
2.25.4. Muhâsebe-i Vilâyet: 273
2.25.5. Mardin Sancağı 274
2.25.6. Ma'den Sancağı 275
2.25.7. Siverek Sancağı 276
2.25.8. Cennetmakân – Fatih Sultân Mehmed Hân – Lisânından 277
2.25.9. Ahâlimize Vaz'-u Nasihât 277
2.25.10. Merkez Posta Müdîriyetinden 278
2.26. YİRMİSEKİZİNCİ SAYI 278
2.26.1. Osmanlı İttihâd ve Terâkki Cem'iyeti 279

2.26.2. Meşrûtiyetin Fâ'ideleri 279
2.26.3. Hakk-ı Hayât 280
2.26.4. Tensîkât 281
2.26.5. Mardin Sancağı 282
2.26.6. Ma'den Sancağı 283
2.26.7. Siverek Sancağı 283
2.26.8. Midyâd Kazası 284
2.26.9. Palu Kazası 284
2.26.10. İ'âne-i Bahrîyeye Hizmet 285
2.26.11. Donanma'nın İhyâsı Mâ ba'ad: 287
2.27. OTUZÜÇÜNCÜ SAYI 288
2.27.1. Osmanlı Ajansı 289
2.27.2. Meşrûtiyet'in Muhâfızı, Müdâfi'i Matbu'âtdır 289
2.27.3. Belediye İntihâbâtı 291
2.27.4. Osmanlı Hanımlarına 292
2.27.5. Medreseler Nizâmnâmesi 293
2.27.6. Tensîk Komisyonun'dan 294
2.27.7. Drama Torpido Muhâribi 295
2.27.8. Dordnut Zırhlısı 295
2.27.9. Torpido Geçerler 295
2.27.10. Hanımların Galeyân-ı Hâmiyeti 295
2.27.11. Nümûne-i Hâmiyet 296
2.27.12. İttihâd ve Terâkki Kulübünde Kanûn-ı Cezâ Dersi 297
2.28. OTUZBEŞİNCİ SAYI 297
2.28.1. Osmanlı Ajansı 298
2.28.2. Mektebler Hakkında Bir İki Söz 298
2.28.3. Havâdis-i Müteferika 301
2.28.4. Donanma'nın İhyâsı 305
2.29. OTUZALTINCI SAYI 307
2.29.1. Osmanlı Ajansı 308
2.29.2. Donanma Hakkında Mektub 308
2.29.3. Havâdis-i Müteferika 310

2.29.4. İ'âne-i Millîye-i Bahrîye 313
2.29.5. Rüşdiye-i 'Askerîye Müdîriyeti'nden 316
SONUÇ 317
KAYNAKÇA 319
EKLER 322

TABLO LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 1: Millet Kıraathânelerilerinde Okutulacak Derslerin Programı..... 240
Tablo 2: Millet Kıraathânelerilerinde Okutulacak Derslerin Programı..... 249
Tablo 3: Donanma İanesi Cemiyetine Yapılan Bağışların Listesi 266
Tablo 4: Polis Teşkilâtının Münhalat Listesi 273
Tablo 5: Millet Kıraathânelerilerinde Okutulacak Derslerin Programı..... 278
Tablo 6:Donanma İ'ânesi Olarak Silvan Ashâb-ı Hâmiyet Tarafından İ'tâ Olunan İ'ânât..... 286
Tablo 7: Donanma İanesi Cemiyetine Yapılan Bağışların Listesi 287
Tablo 8: Diyarbekir Donanma İ'ânesi Cem'iyeti'nin Selâse Hesabatı 296
Tablo 9: Donanma İ'ânesi Cem'iyetine Yapılan Bağışların Listesi..... 305

KISALTMALAR

A.Ü	Ankara Üniversitesi
AÜİFD	Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
bkz.	Bakınız
C.	Cilt
CIEPO	International Committee of Pre-Ottoman and Ottoman Studies
DTCF	Dil Tarih Coğrafya Fakültesi
G.Ü	Gazi Üniversitesi
Hz.	Hazreti
İ.Ü	İstanbul Üniversitesi
No.	Numara
s.	Sayfa
S.	Sayı
SBF	Sosyal Bilimler Fakültesi
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
TTK	Türk Tarih Kurumu
y.y.	Yüzyıl

GİRİŞ

1. DİYARBAKIR ŞEHRİNİN KONUMU VE TARİHİ

Çalışmamızın asıl konusu olan Peymân Gazetesi her ne kadar genel mevzûları ihtiva ediyor ise de Diyarbekir Vilâyeti ile ilgili konulara daha çok ağırlık verilmiştir. Gazetedeki yazılar dönemin Diyarbakırı'nın sosyo-ekonomik ve politik hayâtı ile ilgili olduğu için giriş kısmında kısa da olsa Diyarbakır'ın tarihi ele alınmaya çalışılmıştır.

Diyarbakır Vilâyeti, Kuzeyinde Erzurum, Kuzeydoğusunda Bitlis, Van; Kuzeybatı tarafında Mamuratü'l-Aziz; Güneyinde Halep ve Doğu tarafında Musul vilâyetleri ile çevrilidir. Doğu ile batıyı birleştiren bir noktada, Dicle Vadisine hakim bir tepe üzerinde inşa edilmiş olan Diyarbakır şehri, kara iklimine sahip olmasına rağmen, stratejik bir merkez ve bunun yanı sıra önemli bir ticâret şehridir[1]. Günümüz Diyarbakır ili ise 37. Enlem dâiresinin 56 dakika kuzeyinde ve 40. Boylam dâiresinin 13. Dakika doğusunda, denizden 650 metre yükseklikte Güneydoğu Anadolu'nun orta bölümünde bulunan, doğudan Siirt ve Muş, güneyden Mardin ve Urfa, batıdan Urfa, Adıyaman ve Malatya, kuzeyden Elazığ ve Bingöl illeri toprakları ile çevrilidir[2].

Diyarbakır, tarihin her döneminde büyük uygarlıkların, kültürel ve ekonomik hareketlerin merkezi konumunda olan bir bölgede yer almıştır. Diyarbakır bölgesi eski çağlardan bu yana Akdeniz'i Basra Körfezine, Karadenizi Mezopotamya'ya bağlayan, ayrıca Bitlis ve Van Gölü havzası üzerinden Azerbaycan ve İran'a ulaşan önemli yolların düğüm noktası üzerinde bulunduğundan her devirde önemini koruyan bir merkez olmuştur[3]. Şehrin ilk adı olarak Asur Hükümdârı Adad-Nirari I (M.Ö. 1310-1281)'den kalma bir kılıç kabzasında "Amidi" veya "Amedi" olarak yazılmıştır. Aynı

[1] Şevket Beysanoğlu, **Anıtları ve Kitâbeleri ile Diyarbekir Tarihi**, C.I, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Diyarbakır, 2003, s. 2.

[2] İbrahim Yılmazçelik, **XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Diyarbakır (1790-1840)**, TTK, Ankara, 1995, s. 3.

[3] Yılmazçelik, **XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Diyarbakır (1790-1840)**…, s. 3.

ad milattan önce 800, 762, 726 ve 705 yıllarından kalma Asur valilerinin isimlerini bildiren belgelerde de görülmüştür. Bu adın şehrin ve bölgenin ilk egemen medeni halkı olan Subaru (Hurri)'lardan kalma olduğu da söylenmiştir. Romalı tarihçi Antakyalı Ammianus Marcellinus, M.S. 359'da gördüğü şehirden "Amida" diye bahsetmiş ve bundan sonraki Roma ve Bizans kaynaklarında hep bu adla anılmıştır[4]. Amid adının "Amida"'dan geldiği konusunda görülen fikir birliği, bu adın manası ve hangi türden türediği konusunda görülmemektedir. Amid adı Türklerin bu bölgeyi ele geçirmelerinden sonra da devâm etmiş ve bazı Türkçe kaynaklarda "Kara Amid" veya "Kara Hamid" şeklinde zikredilmiştir. Kara sıfatının kullanılmasının sebebi, şehri çevreleyen surların siyah bazalttan yapılmış olmasındandır[5].

Osmanlılar döneminde bazen "Kara Amid" adıyla da anılan şehrin, daha sonraki adı olan "Diyarbekir" adı ise Müslüman Araplar bölgeyi fethettikten sonra ortaya çıkmıştır. Bu ad, Rebia Araplarının iki büyük kâbilesinden biri olup Dicle kenarlarında yaşayan Bekr b. Vail kâbilesinin yayıldığı topraklara verilen Diyar Bekr veya Diyar-ı Bekr adına dayanır. Bu bölge için ne zamandan beri kullanıldığı kesin olarak bilinmemekle birlikte, VIII. yüzyıldan itibaren kaynaklarda geçtiği tespit edilen Diyar-ı Bekr, Osmanlı hakimiyeti döneminde Diyarbekir şeklini almıştır. Amid şehri ve sancağı merkez olmak üzere, teşkil edilen beylerbeyiliğin adı olmuş, XVII. yüzyıldan sonra şehir merkezi için kullanılmaya başlanmış, 1937'de ise "Diyarbakır" olarak değiştirilmiştir[6].

"Diyarbekir" isminin, Bekr b. Vail kâbilesinin hakimiyet alanı olmasından dolayı bu bölgeye verildiği tarihçiler tarafından kabul görmekle birlikte, "Diyarbekir" adının kökeni üzerinde bu görüşe genel olarak aykırı fikirler de ileri sürülmüştür. Bunlardan biri "Diyarbekir" adının "Tigranokerta" adından geldiği iddiası olmuştur. Özellikle Ermeni tarihçiler tarafından ileri sürülen bu iddiaya göre "Tigranokerta" olduğu belirtilen Diyarbakır'ın Büyük Dikran olarak bilinen Ermeni Kralı II. Dikran'ın (M.Ö. 90-36) Orta ve Güney Anadolu üzerine yaptığı seferler esnasında 300.000 esîr getirdiği ve bu esîrlerle Diyarbakır'ı (Dikranakert) inşa ettiği rivayet edilmiştir. Bu iddianın gerçekle bir ilgisi olmadığı gibi asıl "Tigranokerta" şehrinin yeri hala tartışma

[4] Şevket Beysanoğlu, **Anıtları ve Kitâbeleri ile Diyarbekir Tarihi**, C.I, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2003, s. 3.
[5] Yılmazçelik, **XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Diyarbakır (…)**, s. 3.
[6] Nejat Göyünç, "Diyarbakır", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.IX, İstanbul, 1994, s. 464.

konusu olmaya devam etmektedir. Bununla birlikte tarihçilerin büyük bir kısmı Tigranokerta'nın Mardin'in Turabdin bölgesinde veya Silvan tarafında olduğunu belirtmektedir.[7]

23 Ağustos 1514 tarihinde Çaldıran Savaşı'nda Safevîler'in yenilmesi ve tarihçi İdris-i Bitlisî'nin Doğu Anadolu'daki faaliyetleri sonucu yöredeki Sünni aşiret ve beyliklerin birer birer Osmanlı hakimiyetini kabul etmeleri üzerine Amid halkı da ayaklanarak şehirdeki Safevî kuvvetlerinin bir kısmını öldürmüş, bir kısmını da şehirden çıkarmıştır. Neticede halk, Osmanlı hükümdârı Yavuz Sultân Selim'e bağlılığını bildirmiş ve şehir Eylül 1515'te Osmanlı hakimiyetine girmiştir[8]. XIII. ve XIV. asırlarda Anadolu şehirleri arasında ticari açıdan büyük bir öneme sahip olan Diyarbakır aynı zamanda Anadolu'dan doğuya gelen ve giden yolların kesiştiği bir merkez olmuştur. Şehir bu özelliğini Osmanlı devleti zamanında da korumuştur[9].

4 Kasım 1515'te Bıyıklı Mehmed Paşa'nın Beğlerbeyliği'ne tayini ile, Osmanlı idarî teşkilâtı içerisinde beşinci eyalet olarak, Diyarbekir eyaleti teşekkül etmiştir. Osmanlılar tarafından bu bölgede ele geçirilen topraklar, Diyarbekir merkez olmak üzere teşkilâtlandırılmıştır. Diyarbekir Beylerbeyiliği'nin ilk idarî taksimatına bakıldığında bölgenin ilk dönemlerde, Safevî dönemi tesîri ile oldukça geniş bir sınıra sahip olduğu ve bütün Anadolu'nun bir arada toplandığı görülmektedir. Bir süre sonra Erzurum Beylerbeyiliği teşkil edilerek, Diyarbekir Beylerbeyiliği'nin kuzeyindeki bir kısım yerler buraya bağlanmıştır. Kanûnî döneminde ise Van ve Urfa eyaletleri teşkil edildiğinden, doğu ve güneyindeki bazı yerlerin de bu yeni kurulan eyaletlere geçtiği görülmektedir. Ancak bütün bunlara rağmen, Diyarbekir Eyaleti, Osmanlı döneminde ayrı bir öneme sahip olmaya devam etmiştir[10].

Diyarbekir Vilâyeti XIX. yüzyılda birçok değişikliğe uğradı; son olarak 1869'da Diyarbekir, Ma'müretülaziz (Elazığ), Siirt ve Mardin sancaklarından müteşekkildi. Evvelce birer sancak olarak Diyarbekir Vilâyeti'ne bağlı pek çok yer de kaza haline getirildi. Ergani, Palu ve Malatya'nın Ma'müretü'laziz; Siverek, Lice, Silvan ve Re'sül'ayn'ın Diyarbekir; Cizre ve Nusaybin'in Mardin sancaklarına

---

[7] Oktay Bozan, **Diyarbakır Vilâyetinde Ermeniler ve Ermeni Olayları (1878-1920)**, Çizgi Kitâbevi Yayınları, Konya, 2013, s. 2.

[8] Nejat Göyünç, *"*XVI. Yüzyılın İlk Yarısında Diyarbakır*"*, **Türk Tarihi Dergisi**, VII, İstanbul, 1969, s. 78.

[9] Bozan, **Diyarbakır Vilâyetinde Ermeniler (…),** s. 3.

[10] Yılmazçelik, **XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Diyarbakır (1790-1840)**, s. 7.

bağlanması bu duruma iyi birer örnek teşkil eder. İkinci Meşrûtiyet döneminde Diyarbekir Vilâyeti biri merkez, diğerleri Siverek, Mardin ve Ergani olmak üzere dört sancağa ayrıldı[11].

XIX. yüzyıla gelinceye kadarki geçen süre içerisinde, Diyarbekir'ın ilk dönemlerdeki kadar olması bile yine de önemli bir merkez olduğu anlaşılmaktadır. Osmanlı devleti, Diyarbekir'e ayrı bir kıymet vermiş ve buraya tayin olunan valiler şehirde pekçok dinî ve sosyal yapılar inşa ettirmişlerdir. Diyarbekir Eyaleti valilerinden Bıyıklı Mehmed Paşa (1515-1521), Hüsrev Paşa (1521-1528), Hâdim Ali Paşa (1534-1537), İskender Paşa (1551), Behram Paşa (1564-1572), Melek Ahmed Paşa (1587-1591 ve Defterdar Ahmed Paşa (1594) yıllarında birer camii inşa ettirmişlerdir. Delliller Hanı (1527-Hüsrev Paşa) ve Hasan Paşa Hanı (1574-1575) yine Osmanlı valileri tarafından inşa etirilen önemli yapılardır. XVII-XIX. yüzyıllar arasında valilik yapan bazı paşalarda çeşitli hayır eserleri yaptırmışlarıdır. Nasuh Paşa (1606-1611), Silahdar Murteza Paşa (1631-1633), Kara Mustafa Paşa (1644 ve 1650), İsmail Hakkı Paşa (1868- 1875) birer camii, Köprülü Abdullah Paşa (1717-1720) bir dârülkurrâ, Sarı Abdurrahman Paşa (1763-1766) bir kütüphâne yaptırmıştır. Öte yandan (1815- 1816) tarihleri arasında Süleyman Paşa şehrin harap olan surlarını tâmir ettirmiştir. Osmanlılar zamanında bu derece önem verilen ve imar edilen Diyarbekir şehri, kültür bakımından da önemli bir merkez olmuştur. XVI. yüzyılın ilk yarısında Halvetilik tarikatının "Gülşeniye" kolunu kuran İbrahim Gülşeni ve buna ilâve olarak Kadı Hüseyin bu şehirde yetişmiştir. Osmanlı döneminde bu şehrin medreseleri de oldukça meşhur olup bunlar hakkında Evliyâ çelebi oldukça önemli bilgiler vermektedir[12].

2. OSMANLI'DA BASIN

İnsanoğlunun en önemli özelliklerinden olan paylaşma ve merak duyguları sebebiyle insan, tarihin her devresinde başına gelen olayları başkasıyla paylaşmak istemiştir. Aynı şekilde başkasının başına gelen olaylardan da dâima haberdar olmak

[11] Göyünç, "Diyarbakır", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.IX, s. 464.
[12] İbrahim Yılmazçelik, "Osmanlı Hakimiyeti Süresince Diyarbekir Eyaleti Valileri (1515-1838)", **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 10, S. 1, Elazığ, 2000, s. 233-287.

istemiştir. İnsanın bu paylaşım ve merak duyguları zaman içerisinde onun farklı haberleşme yöntemleri bulmasına, kendisini farklı yollarla ifade etmesine olanak sağlamıştır. Yeri geldiğinde duman ile bazen de resimler ile yeri geldiğinde sesler ve yeri geldiğinde de yazı ve daha başka iletişim ağları kurarak birbirileri ile iletişime geçmiştir.

Tarih araştırmalarının en önemli kaynağı bilindiği gibi yazılı kaynaklardır. Yazı, zaten tarihi süreç içerisinde başlı başına en büyük icat ve insanlık tarihi açısından bir milattır. Bu sebeptendir ki tarihi araştırmalar yazının icadı öncesi ve sonrası olarak ikiye ayrılmaktadır. Yazı, geçmişi anlamak ve onun ışığında geleceği tasarlamak, tecrübelerimizi gelecek nesillere aktararak daha iyi bir gelecek inşa edilmesine vesîle olmak için en büyük rehber, bilim ve teknolojinin gelişimi için de yeri doldurulamaz bir nimettir. Yazı, insanın duygu ve düşüncesinin somut hale gelmesini sağlayarak insanın bu duygu ve düşüncesini başka insanlarla paylaşmasına vesile olmuş bir aracıdır. Kitâbe, lahit, gazete, dergi, kitap v.b ise yazının bu özelliklerini somutlaştıran araçlardır.

Bir kitle iletişim aracı olarak gazete her türlü okuyucuyu politika, ekonomi ve buna benzer konularda bilgilendirmek; okuyuculara yorumlu veya yorumsuz bilgi vermek üzere her gün veya belli zaman aralıklarıyla yayımlanan, değişik boyutlu kağıtlardır. Gazete sayfaları, her gün yüz binlerce insanın toplanıp beraberce düşündükleri, konuştukları bir toplantı meydanıdır.[13]

Osmanlılarda ilk basımevi, Gutenberg'in Avrupa'da 1455'te bastığı ilk kitaptan yaklaşık 40 yıl sonra kurulmuştur. Osmanlı topraklarında ilk basımevini David ve Samuel ismindeki Musevi kardeşler Hz. Musa'ya verilen Torah'ı İstanbul'da 1494 yılında yayınlayarak faaliyete geçirmişlerdir. Bu matbaayı daha sonraki yıllarda Ermeni ve Rum basımevleri takip etmiştir[14].

Türkiye'de gazetecilik, dünya gazeteciliğine göre 200 yıllık bir gecikmeyle başlamıştır. Osmanlı Devleti sınırları içinde yaşayan gayrımüslimler batı ile ilk temas eden gruplar olması sebebiyle matbaadan ilk olarak onlar istifâde etmiştir. Osmanlı Devleti'nde matbaa daha önce Yahudiler, Ermeniler ve Rumlar tarafından

[13] E. Semih Yalçın, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihinin Kaynakları,** Berikan Yayınları, Ankara 2003. s. 137.

[14] Ali Gevgilili, "Türkiye Basını": **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, İstanbul**, 1983, C. I, s. 203.

kullanmışlardı. Ancak XIX. yüzyılın başına gelindiğinde Osmanlı Müslümanları henüz matbaa kullanmıyorlardı. Gayrımüslim teba'nın kullandığı matbaalar da özellikle dini kitap ve risaleler basılmak için kullanılmıştır. Bilindiği gibi Lale Devrinde bir matbaa kurulmuşsa da 1730 Patrona Halil isyânı ile bu teşebbüs yarım kalmıştır. O dönem Avrupa'daki manasıyla bir gazetecilik Osmanlı'da mevcut değildi[15].

Türkiye'de ilk gazeteyi Fransızlar çıkardılar. Fransız İhtilalini izleyen yıllarda Fransız büyükelçiliğinde kurulan matbaada Fransız elçisi Vermainac tarafından devrimin amaçlarını ve yeni kurulan cumhuriyet düzeni ile ülkede meydana gelen yenilikleri Türkiye'de yaşayan Fransızlara ve diğer yabancılara anlatmak ve tüm dünyanın desteğini sağlamak amacıyla on beş günde bir 6-8 sayfa olarak *Bulletin des Nouvelles* isimli Fransızca gazeteyi yayımlamıştır (1795). Böylece Türkiye'de ilk gazete yabancı dilde de olsa yayımlanmış olur[16]. Gazette Francaise de Constaninople, Smyrneen, Courrier de Smyrne, Le Moniteur Ottoman isimlerinde yine Fransız ve İngiliz diplomat ve tüccârlar tarfından farklı tarih ve formatlarda gazeteler yayımlanmıştır[17].

Le Moniteur Ottoman gazetesi bunların arasında önemli bir yere sahiptir. Courrier de Smyrne gazetesini çıkardığı esnada Osmanlı lehine yayınlar yapan Alexander Black II. Mahmut tarafından nişan verilerek ödüllendirilmiştir. İzmir'deki Fransızca gazetelerin milletlerarası platformda uyandırdığı tesîri gören II. Mahmut, Alexander Black'ı İstanbul'a davet ederek gazete çıkarmasını desteklemiştir. II. Mahmut'un isteğiyle yayımlanan Le Moniteur Ottoman (Osmanlı Habercisi) Bâb-ı Âli'nin görüşlerini ve politikasını yansıtmış, resmi ve yarı resmi tebliğlere yer vermiştir[18].

Son dönem Osmanlı yöneticilerinin, terâkkiyi sağlayabileceği düşünülen hemen her alanda Batıyı örnek alıp onları yakından takip ettikleri ve sanayi, askeri ve teknoloji olarak onlarla aynı seviyeye gelmek için ciddi çabalar sarf ettikleri tüm tarihçilerin kabul ettiği bir gerçektir. Ancak zamanla bu takip ve etkilenme siyasal ve sosyal alanlara da sıçramıştır. II. Mahmut ile birlikte başlayan ve sonrasında tanzimat

[15] Yalçın, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihinin Kaynakları,** s. 139.
[16] Suat Sezgin, "Gazeteciliğin ve Türk Yazılı Basınının Kısa Tarihsel Perspektifi (II)", **İ.Ü. İletişim Fakültesi Dergisi,** No: 19, s. 11.
[17] Yalçın, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihinin Kaynakları**, s.140.
[18] Yalçın, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihinin Kaynakları,** s.140.

ve meşrûtiyet ile devam eden demokratikleşme çabalarının yanı sıra II. Mahmut'un yukarıda geçen davranışından da anlaşılacağı gibi Osmanlı, XIX. yüzyılın başından itibaren kabuklarını tamamen kırmış ve tümüyle yüzünü Batıya dönmüştür.

Yabancı dilde yayımlanan bu gazetelerin Türk halkı arasında ve yabancı çevrelerde yarattığı olumlu etkiler üzerine II. Mahmut, Le Moniteur Ottoman'ın yayını devam ederken bir de Türkçe gazete çıkarmaya karar vermiştir. Amacı, bu gazete yoluyla yapmış olduğu ve ileriki tarihlerde yapmayı planladığı yenilikleri halka aracısız olarak birinci elden bildirmektir. Padişahın çıkardığı emirnamenin hemen ardından Beyazıt'ta bir binâ satın alınarak matbaa kurulmuş ve müdürlüğüne Sait Efendi getirilmiştir[19].

Gazete'nin ismini "*Takvim-i Vekayi"* olarak bizzat padişah koymuştur. 1 Kasım 1831'de yayımlanan ilk sayısıyla, Türkiye'nin ilk Türkçe yayın yapan gazetesi, batılı örneklerden yaklaşık 250 yıl gecikmeli de olsa yayım hayatına başlamıştır. 5000 nüshâ olarak haftada bir kez yayımlanan gazete daha sonra devletin resmi gazetesi niteliği kazanmıştır. Takvim-i Vekâyi, dokuz yıl boyunca Türkiye'de yayımlanan tek Türkçe gazete olarak kalmış, bundan sonra ikinci ve aynı zamanda ilk özel gazetemiz olan *Ceride-i Havâdis* yayım hayatına girmiştir[20]. Islahatçı ve yenilikçi bir padişah olan Sultân II. Mahmut, "Takvim-i Vekâyi" ile yakından ilgilenmiş ve gazetenin toplumun her kesimi tarafından rahat bir şekilde anlaşılması için sade bir dille yayınlanmasına önem vermiştir. Takvim-i Vekâyi'nin özelliklerinden birisi de Osmanlı Devleti'nin çok uluslu yapısı göz önünde bulundurularak, bütün vatandaşların istifâde edebilmesi için Türkçe hariç beş dilde yayınlanmış olmasıdır (Fransızca, Arapça, Farsça, Rumca, Ermenice)[21].

Devlet eli ile bir gazetenin yayımlanması ve sonrasında vuku bulan Tanzimat ve Meşrûtiyet gibi insanların düşünce hayâtını etkileyen iki toplumsal olay sayesinde olsa gerek 1840 yılından itibaren Türkçe yayın yapan özel gazete sayılarında patlama meydana gelmektedir. Bu da bize Osmanlı toplumu ve aydının pek de düşünüldüğü gibi çağın gerisinde olmadığını göstermektedir. Dâima canlı olan fikri hayat meğer bir kıvılcım, bir işaret fişeği beklemekteymiş. Osmanlı aydınları bu rahat ortamda batının siyâsi düşüncelerini gazetelerde neşr ederek Osmanlı toplumunun bu yeni fikirlere

[19] Sezgin, **"Gazeteciliğin ve Türk Yazılı Basınının Kısa…..** s. 11-14.
[20] Sezgin, **"Gazeteciliğin ve Türk Yazılı Basınının Kısa…..** s. 11-24.
[21] Nesimi Yazıcı, **Takvim-i Vekâyi "Belgeler"**, Gazi Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1983, s. 51.

aşinalığını sağlamışlardır ve Türkiye Cumhuriyeti'nin fikri ve ilmi inşası bu dönemde filizlenmiş, meşrûtiyet ile serpilmiş ve Cumhuriyet'in ilanı ile tekâmülünü tamamlamıştır.

1839 Tanzimat'ın ilanı ile birlikte yukarıda da belirttiğimiz gibi Takvim-i Vekâyi'nin yanı sıra pek çok özel fikri gazeteler çıkmaya başlamıştır. Bunlar arasında Ceride-i Havâdis, Tercümân-ı Ahvâl, Tasvîr-i Efkar, Takvim-i Ticâret, Mûhbir ve ismini sayamadığımız pek çok gazete vardır. Bu sayının artması doğal olarak Osmanlı aydını'nın bu işe pek meraklı olduğu ve bu aydınların da önceki dönemlerde Avrupa'ya eğitim için gönderilen şahıslar olduğunu görmekteyiz[22].

Gazetecilik alanında Osmanlı'da asıl yaygınlığın 2 Kasım 1864 tarihli Vilâyet Nizâmnamesi'nden sonra başladığı görülmüştür. Bunun öncesinde matbuat işi devletin sınırları içerisindeki belli başlı büyü şehirlerde mevcuttu ve bu sebepten olmalıdır ki bu iş ile meşgûl olanların sayısı da sınırlı idi. Ancak yeni çıkarılan nizâmname devletin bütün vilâyetlerinde matbaaların kurulmasını öngörüyordu.

2 Kasım 1864 tarihli Vilâyet Nizâmnamesi, 7. maddesiyle her vilâyette o yörenin her türlü genel yazışma işini yürütecek bir görev (mektupçuluk) ihdas ediyor ve vilâyetlerde kurulacak matbaaları da bu mektupçuların yönetimi altına veriyordu. 21 Ocak 1871 tarihli İdare-i Umûmiye-i Vilâyet Nizâmnamesi'nin 20'nci maddesinde ise gerek vilâyet matbaalarının yönetimi, gerekse vilâyet gazetelerinde hükümet tarafından resmi ya da gayri resmi bir yazı yayınlanması gerektiğinde müsveddelerinin düzenlenmesi ve kontrolü mektupçunun görevleri arasında sayılıyordu. Kuruluş dönemindeki bu düzenlemelerden anlaşıldığı gibi, vilâyet matbaa ve gazeteleri, yönetimin "resmi" yazışmalarını kolaylaştırmak, merkez ve taşra yönetimlerince uygun görülen şeyleri basmak ve yaymak gibi görevlerle yükümlüydüler[23]. Vilâyet gazeteleri genellikle iki dilli olmuş, Türkçe dışında, vilâyette yoğun kullanılan ikinci bir dilde çıkarılmışlardır[24].

Diyarbekir Vilâyet Gazetesi de bu yeni düzenlemeler çerçevesinde, 25 Nisan 1868 yılında Diyarbekir Valiliği'ne getirilen Hatunoğlu Kurt İsmail Paşa tarafından 1869 yılında kurulan matbaada 3 Ağustos 1869 tarihinde, Vilâyet Mektubi Kalemi

[22] Yalçın, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihinin Kaynakları,** s. 142.
[23] Uygur Kocabaşoğlu, Ali Birinci, "Osmanlı Vilâyet Gazete ve Matbaaları Üzerine Gözlemler", **Kebikeç**, S. 2, Ankara, 1995, s. 102.
[24] Talip Atalay, "Yerel Bir Tarihi Kaynak Olarak Diyarbekir Vilâyet Gazetesi ve Ermeniler", **AÜİFD** 47 (2006), S. 1, s. 146.

(Yazı İşleri Müdürlüğü) tarafından çıkarılmaya başlanmıştır. Gazete 1869'dan 1931 yılına kadar zaman zaman kesintiye uğramakla birlikte, resmi vilâyet gazetesi olarak yayımlanmış, 1931'de matbaayla birlikte özel şahıslara devredilmiştir[25]. Diyarbekir Vilâyet gazetesi de Türkçe ve Ermenice çıkarılmıştır.

Gazetenin mürettipleri ve diğer çalışanları Diyarbekir Salnâmesi'ne göre şöyledir: Nâzır-ı Matbaa Mektûbî-i Vilâyet Hurûf Matbaası, Gazete İdare-i Tahrîriyesi Mektûbî-i Vilâyet İdaresinde Türkçe Mürettibler: Sermürettib Halil Efendi, Refîki Mansûr Efendi, diğeri Agop Efendi, Müvezzi' Muhammed Efendi. Ermenice Mürettibler: Sermürettib Artin Efendi, Refiki Sıhak Efendi, diğeri Tomas Efendi. Matbaa muhasibi Ahmed Efendi. Destgâh memurları: Mûmâ-ileyh Artin Efendi, Merdaneci Serkis Efendi[26]. Mithat Paşa'nın desteğiyle Tuna vilâyet merkezi Rusçuk'ta 1 Mart 1865'te çıkan Tuna Gazetesini saymazsak (günümüzde sınırlarımız dışında kaldığı için), Anadolu'nun en eski gazetesi olarak Diyarbekir'i kabul etmek gerekir[27].

Diyarbekir Vilâyet Gazetesi "haberlerin çok olduğu haftalarda sekiz sahife çıkarılacağı" kararlaştırılsa da birkaç sayı dışında, Osmanlı dönemi boyunca başlangıçta iki sütun üzere, 26 yıl sonrası ise üç sütun üzere 4 sayfa olarak yayımlanmıştır. Gazete'nin mevcut sayıları yalnızca Türkçe'dir. Ancak 21. sayıda yer alan "Şimdiye kadar gazetemizin iki sayfası Türkçe ve diğer iki sayfası da Ermeni Harfleriyle Türkçe çıkarılmakta ise de, Vilâyet dâhilinde dört beş yüz kadar ancak Ermenice sarfiyat olabilip; Mardin ve Siirt sancakları ahâlisinin çoğunluğu ise Arapça konuşuyor olduklarından, birkaç yüz nüshâ gazetenin de Arap dilinde çıkarılmasına kuvvetli bir ihtiyaç görülmüş, ancak üç lisânın bir gazeteye yerleştirilmesi, sütuna taksime uygun olmadığından, Vilâyet'teki olayların fazlalaşmasıyla birlikte düzenlemelerin de gazetede yer alması sonucunda, içeriğin zayıflamasına neden olacağından, hem bu duruma meydan vermemek, hem de gazetenin ciltlenmesinde kolaylık olması bakımından içeriği bir birine uygun üç lisân üzerine ayrı ayrı üç gazete çıkarılması ve miktârının da her dildeki sarfiyata göre ayarlanması uygun görülmüş, mütercimin tedariki için Arapça nüshâların çıkarılması bayramdan sonraya

[25] Atalay, **Yerel Bir Tarihi Kaynak Olarak Diyarbekir Vilâyet Gazetesi**…, s. 147.
[26] Ahmet Zeki İzgüer, Diyarbekir Salnâmeleri, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Diyarbakır, 1999, C. I, s. 104.
[27] Mehmet Mercan, **Anadolu'da Gazetecilik ve Diyarbakır Basını**, Güneydoğu Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, Diyarbakır, 1998, s. 35.

bırakılmıştır. O zamana kadar vilâyet matbaasında haftada 1500 nüshâ Türkçe ve 500 adet Ermenice gazete çıkarılacaktır" ifadeleri Gazete'nin, başından itibaren iki dilli yayımlandığı, vilâyet sakinlerinin ihtiyaçlar doğrultusunda üç dilde çıkarılmasının kararlaştırıldığı anlaşılmaktadır. Diyarbekir Vilâyet Gazetesi genel özellikleri açısından ülke genelinde çıkarılan vilâyet gazetelerine benzemektedir. İstanbul'dan gönderilen ve vilâyet'te yaşayan bütün vatandaşları ilgilendiren resmî duyurular dışında vilâyet içi, vilâyet dışı fakat ülke içi ve yurt dışı olaylara ilişkin başlıklar altında haberler ve ilanlar Gazete'nin ana konularıdır[28].

Vilâyet Gazetelerinin genel bir özelliği olarak yayınlandığı günden itibaren gazetenin yazar kadrosunda Vilâyetin yöneticileri, meşhur âlimleri, şairleri ve fikir adamları yer almıştır. Bu yazar kadrosu içinde Diyarbakır'ın yetiştirdiği en önemli şahsiyetlerden Ziya Gökalp de bulunmaktadır[29]. Ziya Gökalp'in bu gazetede hangi tarihte yazmaya başladığını kesin olarak tespit etmek ve yazılarının tamamını da temin etmek mümkün olmamakla birlikte eldeki mevcut nüshâlardan anlaşıldığı kadarıyla 1904-1908 yılları arasında çeşitli makale ve şiirlerini bu gazetede yayınlamıştır. Gökalp, yazılarını 1904 yılında imzasız, 1906'da Meclis-i İdare-i Vilâyet Ketebesinden Ziya veya Meclisi İdare-i Vilâyet Zâbıt Kâtibi Ziyaeddin ismiyle 1908'de ise Mehmet Ziya imzası ile yayınlamıştır[30].

Diyarbekir Gazetesi ve Matbaası Valilik tarafından 1931 yılında Tahsin Cahit Çubukçu ile Zekai Arman'a satılmış, şehrin isminin 1937'de Diyarbakır olarak değiştirilmesi üzerine bu tarihten itibaren gazetenin ismi de *Diyarbakır* olmuştur. 2 Eylül 1963 tarihinde kapanan gazete 94 senelik yayın hayâtıyla Türkiye'nin en yaşlı gazetelerindendi. Şevket Beysanoğlu'nun belirttiğine göre gazetenin ilk on beş yıllık koleksiyonu eksiksiz olarak Diyarbakır'da Ziya Gökalp Müzesi Kitaplığındadır. Müteakip sayılara ait koleksiyonlar ise Türkiye'nin herhangi bir kitaplığında bulunmadığından gazeteyle ilgili ma'lumât sınırlı kalmaktadır.[31]

Matbaa'nın ve gazetecilik anlayışının Diyarbakır'a yerleşmesi her ne kadar devlet eli ile olmuş ise de bu durum gelecekte Diyarbakır aydınında özel matbaa ve

---

[28] Atalay, **Yerel Bir Tarihi Kaynak Olarak Diyarbekir Vilâyet Gazetesi …,** s. 143-158.

[29] Şevket Beysanoğlu, **Ziya Gökalp'in İlk Yazı Hayâtı**, Diyarbakır'ı Tanıtma derneği Neşriyatı, Diyarbakır, 1956, s. 32.

[30] Cavit Orhan Tütengil, **Diyarbakır Basın Tarihi Üzerine Notlar,** İstanbul Matbaası, İstanbul, 1954, s. 8.

[31] Şevket Beysanoğlu, **Bütün Cepheleri ile Diyarbekir**, Şehir Matbaası, İstanbul, 1963, s. 227.

gazete kurma fikrini uyandırmıştır. Zira devlet bazında da bu durumun aynısı meydana gelmiş. Yukarıda da değindiğimiz gibi ilk kurulan Osmanlı gazetesi bizzat padişahın emri ile devlet tarafından kurulmuş ve bir süre sonra özellikle Tanzimat döneminin sağladığı özgür ortam sâyesinde 1876 I. Meşrûtiyet'in ilanına gelindiğinde bu sayı özel gazeteler ile beraber yüzleri bulmuştu. Diyarbakır'da da bu durum II. Meşrûtiyet'in ilanından sonra meydana gelmiştir. Çünkü bu tarihe kadar Diyarbakır'da çıkan yegâne gazete Diyarbekir Gazetesi idi.

Söz konusu çalışmanın asıl konusu olan Peymân Gazetesi ise devlet gazetesi olan bu gazeteden sonra Diyarbakır'da çıkarılan ilk gazetedir. Peymân Gazetesi Diyarbekir Vilâyet Matbaası'nda basılmış ise de bu gazete özel bir gazetedir.

Bilindiği üzere XIX. yüzyıl Osmanlı Devleti açısından siyâsi ve sosyal alanda çok hareketli bir dönemdir. XVIII. yüzyıl sonundan itibaren Osmanlı padişahları sanayi ve askeri alanda Batıdan geri kalındığını kabullenmiş ve bu alanda her biri bir dizi ıslahatlar yapmaya çalışmıştır. Bu ıslahatlar neticesinde batı yakından tanınmış ve devletin yönetim sisteminin değişimine varan yenilikler yapılmıştır.

Osmanlı Devleti'nde XIX. yüzyılın ortalarında Tanzimat'la başlayan reform süreci içinde öncelikli sorunlarından birisi geleneksel 'millet sisteminin' çözülmeye başlamasıyla birlikte ortaya çıkan toplumsal eşitliğin sağlanması problemi olmuştur. Tanzimat'ı takip eden yıllarda toplumsal eşitsizlik tartışmaları ve ayrışma tehlikesine karşı devleti yönetenler yeni bir millet oluşturma çabası olarak da nitelendirebileceğimiz Osmanlılık ya da Osmanlıcılık olarak adlandırılan bir kavram geliştirdi. 1856 Islahat Fermanına dayanan 'Osmanlıcılık' kavramı modern ulusu yaratan doğal dinamiklerden farklı olarak daha çok yapay karaktere ve projelere dayanıyordu. Bu anlayışa göre Osmanlı Devleti sınırları içinde yaşayan tüm insanlar ilk siyâsi kimliği ne olursa olsun onlar reddedilmeden genel çerçevede Osmanlı vatandaşı sayılacaktı. Batılı devletlerin (daha çok Fransa'nın) önerileri dikkate alınarak geliştirilen bu politika ile Osmanlı topraklarında yaşayan farklı ırk ve dinlere mensup olan toplulukların 'Osmanlı' potası içinde kaynaştırılması düşünülmüştü.[32]

Tanzimat Fermanının üzerinde en fazla durduğu konu eşitlik olmuştur. Özellikle çeşitli dinlere mensup Osmanlılar arasında eşitlik prensibinin tesisi yoluna

[32] Yaşar Semiz, "İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Türkçülük Politikası", **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S. 35, 2014, s. 219.

gidilmiştir. Tanzimat döneminde önemli bir hadise olarak, kafalarda ve şuurlarda o an için olmasa bile, zamanla tesîrini yavaş yavaş icrâ ederek sonunda mevcut siyasî rejimin ağırlığını ve memleketin sosyal ve siyasal durumunun arz ettiği tehlikeyi hissedebilen bir zümre meydana çıkmıştır. Başka bir ifadeyle, Tanzimat devri, Meşrûtiyet rejiminin kurulabilmesini sağlayan şartları, zümreyi ve havayı yaratmıştır ki, bu zümre Genç Osmanlılardır.[33]

Genç Osmanlılar, 1865 tarihinde İstanbul'da "Genç Osmanlılar Cemiyetini" kurmakla adlarını duyurmuşlardır. Şinasî, Namık Kemâl, Ali Suavî, Ziya Paşa, Agâh Efendi bu çatı altında, bütün ayrılıklarına rağmen padişahın mutlak otoritelerine karşı ilk muhalefeti teşkil etmişlerdir. Çoğu Avrupa ihtilallerini görmüş olan bu insanlar Tanzimat'ın siyasî düşüncesini olgunlaştırmışlar ve ilk Genç Osmanlılar hareketini meydana getirmişlerdir. Onlar sâyesindedir ki Osmanlı tarihinde ilk defa, fert iktidâr kapsamından çıkarılmış, şahsî hürriyet rejiminin hukûkî garantilere bağlanması bu yönden çağdaş devlet formülüne varılması tezi savunulmuştur.[34]

Yeni Osmanlıların amacı Osmanlı İmparatorluğu'ndan bir "meclis-i meşveret"in kurulmasını sağlayarak siyası iktidârın paylaşılmasını kurumlaştırmak, bir kuvvetler ayırımı sağlamaktı. Kuvvetlerin dengesi, yürütmeyi kurulacak olan meclis'e karşı sorumlu tutmakla elde edilecekti. Yeni Osmanlılar, "yürütme"den padişahı değil, Abdülaziz devrinde devlet idâresini fiilen ele almış olan Babıâli üst bürokrasisini kastediyorlardı[35].

Osmanlı birliğinin sağlanması yolunda önemli bir girişim de 1872 yılında Mithat Paşa ve Halil Şerif Paşa tarafından ileri sürüldü. Bu Osmanlı İmparatorluğunun yeni Alman İmparatorluğu gibi Federalleşmesi önerisi idi. Önerinin önemli gerekçelerinden birisi Romanya ve Sırbistan'ın bağımsızlık yolundaki gidişini durdurmaktı. Ancak bu girişim Rusya'nın müdahaleleri ile engellendi. Ardından 23 Aralık 1876'da yürürlüğe konulan Anayasa ile yeniden tanımlanan vatandaşlık kavramı ile Osmanlı birliğinin sağlanmasına çalışıldı. Ancak Meşrûtiyet'in kısa süre sonra II. Abdülhamid tarafından sonlandırılması üzerine yeni arayışlar başladı.[36]

---

[33] Yılmaz Kızıltan, "I. Meşrûtiyetin İlânı ve İlk Osmanlı Meclis-i Mebusan'ı", **GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, C. 26, Sayı 1 (2006) s. 254.
[34] Kızıltan, **I. Meşrûtiyetin İlânı ve İlk Osmanlı Meclis-i Mebusan'ı…**s. 254.
[35] Şerif Mardin, **Jön Türklerin Siyasi Fikirleri 1895-1908,** İletişim Yayınları, İstanbul, 1983, s. 33.
[36] Semiz, **İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Türkçülük Politikası** s. 220.

Türkiye'nin yakın tarihine egemen olmuş ve damgasını vurmuş ilk ve en büyük bir siyasal örgüt vardır; İttihat ve Terâkki. 1906'dan 1918'e kadar -ve daha sonra- ittihat ve terâkki sözcüklerinin (birlik ve ilerleme anlamına) yer değiştirerek simgeledikleri bu örgütün adı ilk olarak 1889'da duyulur. Bu yılda Mekteb-i Tıbbîye-i Şahâne öğrencilerinden küçük bir grup İttihad-ı Osmanî (Osmanlı Birliği)adıyla gizli bir cemiyet kurarlar. İstibdâd rejimine karşı bir dernektir. Aynı yıl Paris'te kurulan İttihat ve Terâkki Cemiyeti ile birleşirler ve bu adı benimserler[37]. Ancak bir siyâsi güç olarak İttihat ve Terâkki 1906'da Selânik'te III. Ordudaki bazı subayların girişimi ile kurulan Osmanlı Hürriyet Cemiyeti'nin 1907'de Paris'teki örgütle birleşmesi ile ortaya çıktı. Kısa bir dönem Terâkki ve İttihat adıyla anılan teşkilât daha sonra İttihat ve Terâkki Cemiyeti olarak anılmaya başladı[38].

Cemiyetin 1890'da hazırladığı nizâmnamede ise kuruluş amacı şu şekilde açıklanmaktadır: "Hükümet-i hâzıranın adalet, müsavat, hürriyet gibi hukûk-ı beşeriyeyi ihlal eden ve bütün Osmanlıları terâkkiden men' ile vatanı ecnebi yedd-i tasallut itizabinâ düşüren usûl-i idâresini İslâm ve Hıristiyan vatandaşlarımızı ikaz maksâdıyla kadın ve erkek bilcümle Osmanlılardan mürekkep, Osmanlı İttihat ve Terâkki Cemiyeti teşekkül etmiştir. (Osmanlı İttihat ve Terâkki Cemiyeti'nin Nizâmnamesi, 1890)[39].

1908 yılında İttihat ve Terâkki Cemiyeti, kansız bir hareketle Sultân II. Abdülhamid'i meşrûtiyeti ilan etmeye zorladı. Cemiyet, Fransız Devrimi'nin sloganları olan, "özgürlük", "eşitlik", "kardeşlik" gibi simgesel kavramları yüksek sesle dillendirip zora dayalı despotik rejim yerine anayasal meşrûtiyetin yerleştirilmesi gerektiğini bildiriyordu. Gelişen olaylardan dolayı Kanûn-i Esasi'yi yürürlüğe koyan Sultân II. Abdülhamid, 23 Temmuz 1908'de II. Meşrûtiyeti ilan etti[40].

Birlik, beraberlik, özgürlük mesajı içeren kuruluş nizâmnamesi ve 1908'de II. Meşrûtiyet'in ilanı esnasında attıkları nutuklara bakıldığında İttihat ve Terâkki Cemiyeti'nin devletin kötü gidişatına dur demek için yola çıktığı anlaşılmaktadır. Ancak 1908-1918 yılları arasında iktidârda kalan bu cemiyet Osmanlı'nın ciddi

[37] Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye'de Siyasal Partiler**, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1989, C.3, s.7.
[38] Semiz**, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Türkçülük Politikası…**s. 220.
[39]Bernard Lewis, **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, Çev. Metin Kıratlı, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1993, s. 209.
[40]Orhan Örs, "Kuruluşundan Birinci Dünya Savaşına Kadar İttihat ve Terakki Cemiyeti", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, S. 51, Bahar 2013, s. 699.

miktârda toprak kaybetmiş, dış politikada özellikle Balkan ve Trablusgarp konularında başarılı bir siyaset geliştirememiştir.

23 Temmuz 1908'de İkinci Meşrûtiyet'in ilan edilmesi imparatorluğun her yerinde sevinçle karşılanmış ve günlerce şenlikler yapılmıştır. Bu nedenle Meşrûtiyet'in ilanı pekçok kesimde mucizeli çözümler beklentisi yaratmıştır. Ancak bir süre sonra bu sevinç hayal kırıklığına dönüşmüştür. Zira Meşrûtiyet'in ilanında etkin bir rol oynayan İttihat ve Terâkki Cemiyeti, Osmanlı Devleti'nin en önemli siyâsi gücü haline gelmiş ve devlet kadrolarındaki muhaliflerini tasfiye ederek tam bir diktatörlük kurmuştur. Bu süreçte bir taraftan İttihat ve Terâkki yöneticilerinin yaşam tarzına ve şeriattan sapma eğilimine tepki gösterilmiştir. Öte yandan ülkeyi idâre biçimine muhalif basın tarafından itirazlar yapılmış ve İttihat ve Terâkki sert bir dille eleştirilmiştir. Bu şekilde gayrimemnunların sayısı gittikçe artmış ve toplum kutuplaşmıştır[41].

Söz konusu çalışmamızın konusu olan Peymân gazetesi de İttihat ve Terâkki Cemiyeti 'nin Diyarbakır temsilcileri tarafından bu cemiyetin fikirlerini yaymak amacıyla çıkarılmıştır.

[41]Oktay Bozan, "İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Fırıldakları Yahûd Tarih-i Matem", **e-Şarkiyat Araştırmaları Dergisi**, S.1, Nisan 2017, C.9, s. 471.

BİRİNCİ BÖLÜM
PEYMÂN GAZETESİNİN TAHLİL VE DEĞERLENDİRİLMESİ

1.1.PEYMÂN GAZETESİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

Her yönüyle bölgenin önde gelen vilâyeti olan Diyarbekir'de, diğer alanlarda olduğu gibi basın alanında da önemli hareketlenmeler yaşanmıştır. Düşünce dünyası gayet zengin olan, devrin Diyarbekir aydınında II. Meşrûtiyet'in ilanının da getirdiği rahatlık sâyesinde bir özel gazete açma fikri gelişmiştir. İleride de değineceğimiz gibi bu fikir İttihat ve Terâkki Cemiyeti'nin Diyarbekir Vilâyeti'ndeki temsilcileri olan Mehmed Ziya (Ziya Gökalp), Mirikatibizâde Ahmet Cemil (Asena), Diyarbekir Mekteb-i Rüştiye-i Askeriyyesi Dâhiliye Zâbıti ve Diyarbekir İttihad ve Terâkki Cemiyeti kurucularından Yüzbaşı Mazhar, Mirikatibizâde Şükrü gibi şahıslar tarafından filizlendirilmiş ve zaten gazetenin yazar kadrosunu da çoğunlukla bu şahıslar meydana getirmiştir.

Diyarbekir'in ilk hususi gazetesi olan Peymân'a 1 Haziran 1909'da rûhsat verilmiş ve gazetenin ilk sayısı yaklaşık dört hafta sonra 29 Haziran 1909 yılında yayınlanmıştır[42]. 25 x 37 cm ve 3 sütun üzerine tabloid boyutlu basılan gazete 4 sayfa olarak yayınlanmıştır. Ancak gazetenin beşinci sayısı, II. Meşrûtiyet'in ilanı yıldönümü sebebi ile istisna olarak 8 sayfa basılmıştır. Basım yeri ise Diyarbekir devlet matbaasıdır. 33. Sayıya kadar olan tüm sayıların girişinde ilmi ve araştırmaya dayalı yazılar yayımlanırken bu sayıdan itibaren gazete bir format değişikliğine giderek birinci sayfaya "Osmanlı Ajansı" başlığı ile başlayarak ulusal ve yabancı haberlere yer verilmektedir.

Gazetenin kapak bilgilerine baktığımızda her hafta pazartesi günleri basılan gazetenin imtiyâz sâhibi ve mes'ul müdürünün Mirikâtibizâde Şükrü olduğu anlaşılmaktadır. Gazetenin seneliği 25, posta ücretiyle beraber ücreti 32 kuruş olup nüshâsı 20 paradır. Bazı kaynaklar[43] peymân'ın Türkçe, Kürtçe ve hatta Ermenice yazıldığını belirtse de gazetenin sadece on ikinci sayısında yer alan Kürtçe bir nutuk

[42] Murat Issı, "Peymân "Diyarbekir'in İlk Hususi Gazetesi"", **e-Şarkiyyat İlmi Araştırmalar Dergisi**, S. 7, s. 91.

[43] Cavit Orhan Tütengil, "Diyarbakır Basın Tarihi Üzerine Notlar"; Şevket Beysanoğlu, "Bütün Cepheleri ile Diyarbekir"; Mehmet Mercan, "Anadoluda Gazetecilik ve Diyarbakır Basını",…

dışında farklı dilde bir yazı mevcut değildir. Gazetenin dili ise Arapça ve Farsça ağırlıklı Osmanlı Türkçesidir. Peymân Gazetesi, kitapçılar kapısında, ilk 7 sayısı Kurra-i Zâde Lütfi Efendi'nin, 7'den 15'e kadar olan sayılar Attarzâde Mustafa Efendi'nin, 17'den sonraki sayılar ise İslâm Bey'in mağazalarında satılmakta olup gazetenin ilk sermuharrir A. Baki ve ikincisi ise A. C. idi.

Elimizde ilk sermuharrir ile ilgili bilgi olmamakla beraber ikinci sermuharririn Mirikâtibizâde A(hmed) C(emil) (Asena) olduğunu söyleyebiliriz. Millî Aşireti'ne mensup Mülkiye kaymakamlarından Mirikâtibizâdelerden Hacı İsmail Neşet Efendi'nin oğlu olan Ahmed Cemil, 29/Z/1289 (30.11.1872) tarihinde Diyarbekir'de doğmuştur. Asena evvela Diyarbekir Askeri Rüştiyesi'ni, ardından İstanbul'daki Aşiret Mektebi'ni ve sonra da bu mektepten mezun olanların alındığı Mekteb-i Mülkiye'nin Sınıf-ı Mahsus'unu bitirmiştir. Bilindiği üzere Ahmed Cemil, İttihâd ve Terâkki Cemiyeti'nin Diyarbekir şubesinin ilk yönetim kurulu üyelerinden birisi idi. Ahmet Cemil, aynı dönemlerde Kürt Teavûn ve Terâkki Cemiyeti'nin gazetesi olan Kürd Teavûn ve Terâkki Gazetesi'nde de (KTTG) sermuharrir olarak bulunuyordu[44].

Gazetede yazar çeşitliliğinden bahsetmek neredeyse mümkün değildir. Yazıların çoğu imzasız yayımlanmıştır. Bununla beraber Peymân Gazetesi'nde özellikle ilk on iki sayıda yoğun bir şekilde yazıları yer alan Mehmed Ziya, bilinen adıyla Ziya Gökalp 23 Mart 1876 yılında Diyarbakır'da doğmuştur. İlköğrenimini 1883 yazında kayıt yaptırdığı Mercimekörtmesi Mahalle Mektebi'nde tamamlamıştır. Hürriyetle ilgili ilk fikirlerini ise 1886 yılında girdiği Mektebi Rüştiye-i Askeriyye'de (Askeri Lise) hocası Kolağası İsmail Hakkı Bey'den edinmiştir[45]. Amcası Müderris Hacı Hasip Bey'den dersler almaya başlayan Gökalp, 1891 yılında ikinci sınıftan kayıt yaptrarak İdadi-i Mülkiye'ye başlamıştır. 1895 yılında kardeşi ile birlikte yeniden İstanbul'a gelmiştir. Fakat parası olmadığı için ancak ücretsiz olan Veteriner Mektebine kayıt yaptırabilmiştir. Gökalp, İstanbul'da bulunduğu bu dönemde Batı kültürünü de tanımaya yönelmiştir[46]. Okulda yasak yayınları okuması ve farklı çıkışları ile dikkati çeken Gökalp, 1899 yılında geçirdiği soruşturmanın ardından 'yasak kitapları okuma ve zararlı derneklere üye olma' gerekçesiyle cezâevine

[44] Issı, Peymân, "Diyarbekir'in İlk Hususi Gazetesi", s. 94.
[45] Şahin Gürsoy, İhsan Çapçıoğlu, "Bir Türk Düşünürü Olarak Ziya Gökalp: Hayatı, Kişiliği ve Düşünce Yapısı Üzerine Bir İnceleme**"**, **AÜİFD** 47, S. 2, s. 89.
[46] Hasan Tuncay, **Ziya Gökalp**, Toker Yayınları, İstanbul, 1978. s. 34

gönderilmiştir. 12 aylık cezâevi yaşamından sonra, okuldan da uzaklaştırılarak Diyarbakır'a sürülmüştür. 1903 yılından sonra Diyarbakır Ticâret Odası'nda çeşitli görevlerde bulunmuş; bu sırada, Vilâyet Gazetesi Başyazarlığı görevini de yürütmüştür[47]. Ziya Gökalp, 1908'de İttihat ve Terâkki'nin Diyarbakır, Van ve Bitlis heyetlerinin müfettişliğine atanmıştır. 1909 yılında Darülfünun'da hocalık yapmak üzere İstanbul'a gelen Gökalp; orada birkaç ay kalmış, yeterli ücret alamadığı için tekrar Diyarbakır'a dönerek, "Peymân" gazetesini çıkarmaya başlamıştır[48]. 1909 yılının son aylarında ise İttihat ve Terâkki tarafından Selânik'e gönderilmiştir. Ziya Gökalp, 1912'de ailesi ile birlikte bir kez daha İstanbul'a yerleşmiştir. Bu dönemde, Darülfünun ve Eğitim Fakültesinde Gökalp'in eğitimle ilgili görüşleri kabul edilmiş; ders programları, okutulacak dersler ve kitaplar onun önerileri doğrultusunda kararlaştırılmıştır. Bu dönemden itibaren düşüncelerini ve çalışmalarını Türkçülük etrafında şekillendiren Gökalp, aynı zamanda hayâtının en yaratıcı dönemini de yaşamıştır. Edebiyât Fakültesinde İctimaiyyat Müderrisliği görevine devam etmiştir. Bu göreviyle birlikte Gökalp, İstanbul Üniversitesi'nde ilk sosyoloji profesörü olmuştur[49]. 24 Ekim 1924 tarihinde vefat eden Gökalp, ilmi alanda otorite sayılabilecek pek çok eser mirâs bırakmıştır

İlk 11 sayıda Mehmed Ziya'nın farklı mahlaslarla (Tevfîk Sedâd, Hüseyin Vedâd, Mehmed Mehdi, Mehmed Nâ'il)[50] yazıları mevcutsa da 12. sayıdan itibaren bu çeşitlilik azalmıştır. En fazla yazısı bulunan bir başka kişi ise "Diyarbekir Mukavelat Muharriri" Amir Adil'dir. Amir Adil'nin *Diyarbekir* dışında *Şark ve Kürdistan* Gazetesi'nin ikinci sayısında "Kürdistan Mecrâları - Temenni-i Islahat" başlıklı bir yazısı bulunmaktadır[51]. İmzası bulunmadığı halde nutuk veya konferans diye tabir edilen konuşmaları yayımlanan pek çok kişi de mevcuttur. Bunların hâricindeki diğer yazıların çoğunluğu ise Meclis-i Mebusan Diyarbekir Meb'usu Pirinççizâde Feyzi, Diyarbekir Mekteb-i Rüştiye-i Askeriyesi Dâhilîye Zâbıti ve

[47] Tuncay, **Ziya Gökalp**. s. 45-46.
[48] Şahin Gürsoy, İhsan Çapçıoğlu, **Bir Türk Düşünürü Olarak Ziya Gökalp**, s. 91.
[49] Şahin Gürsoy, İhsan Çapçıoğlu, **Bir Türk Düşünürü Olarak Ziya Gökalp**, s. 91.
[50] Şevket Beysanoğlu ve Mehmet Mercan, *Hüseyin Vedâd'*ın, Ziya Gökalp'in kullandığı takma isimlerden biri olduğunu belirtirler. Bkz: Ziya Gökalp, *Makaleler I* (Hazırlayan: Şevket Beysanoğlu), Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1976, s. 46-47-48-49. Mehmet Mercan'ın belirttiğine göre; Hüseyin Vedâd ismi, Ziya Gökalp'in dedesinin ve oğullarından birinin isimlerinin birleşimidir. Bkz: Mehmet Mercan, *Anadolu'da Gazetecilik*, s. 36. Ayrıca Fetullah Kaya, Kürt Basını, Hîvda, İstanbul 2010, s. 89
[51] Issı, Peymân, "Diyarbekir'in İlk Hususi Gazetesi", s. 91-114.

Diyarbekir İttihad ve Terâkki Cemiyeti kurucularından Yüzbaşı Mazhar Bey'in meşrutiyet lehine yaptıkları toplantılar ve attıkları nutuklardan ibarettir. Yüzbaşı Mazhar Bey'in hayatı ile ilgili olarak İttihat ve Terakki Cemiyetinin Diyarbakır kurucu üyeleri arasında olduğu bilgisi haricinde pek bir malumat bulunmamaktadır. Pirinççizâde Feyzi Bey ise Diyarbakır'ın ileri gelen ailelerinden birine mensuptur. Osmanlı eşrafından, Meclis-i Mebusan I. dönem Diyarbakır milletvekili Pirinççizâde Arif Bey'in oğludur. İlk ve orta öğrenimini Diyarbakır Askeri Rüştiyesi ve İdadisi'nde tamamladıktan sonra bir süre mülkî idarede görev yaptı. Sonra tarım ve ticaretle meşgul oldu. Meşrutiyet'in ilanından sonra 1908'de açılan Mebusan Meclisi'nin 1. Döneminde Diyarbakır'dan Milletvekili seçilen babası Arif Bey'in ölümü üzerine boşalan Milletvekilliğine 6 Mayıs 1909'da seçilerek 10 Haziran'da Meclis'e katıldı. Meclisteki yerini ikinci ve üçüncü dönemlerde yeniden seçilerek korudu. Mondros Mütarekesi'nden sonra Ermeni tehcirinde suistimalleri olduğu gerekçesiyle yargılanarak önce Mısır ve sonrasında ise Malta'ya sürgün edildi. 1923 yılında 16 kişilik arkadaş gurubuyla Malta adasından kaçmayı başararak Ankara'ya gelmiştir. 2 Ocak 1922'de Türkiye- Rusya Ticaret ve Konsolosluk Antlaşması'nda Hey'et başkanı olarak görevlendirildi. Dönem içinde ikisi gizli oturumda, kürsüde 17 konuşma yaptı. İkinci döneminde Diyarbakır'dan milletvekili oldu.ali Fethi Bey başkanlığında 14 Ağustos 1923'te kurulan İcra Vekilleri heyetinde Nafıa Vekili oldu. Bu görevini 30 Ekim1923'teki ilk Cumhuriyet kabinesinin kuruluşuna kadar sürdürdü. Ali Fethi Bey'in 22 Kasım 1924'te kurduğu kabinede tekrar Nafıa Vekilliğine getirildi. 2 Mart 1925'teki kabinenin istifası ile görevi son buldu. Milletvekililiği bu dönemde sona erince Diyarbakır'da işine döndü. 17 Şubat 1933'te öldü. Milli mücadelede Sivrihisar Cephesi'ndeki fedakarlıkları dolayısıyla İstiklal Madalyası verildi[52]. Şüphesiz en çok yazısı olan yazar, *Peymân* Gazetesi Sâhib-i imtiyaz ve müdür-i mesûlü Mirikâtibizâde Şükrü'dür.

Gazete'nin birinci sayısında "İki Söz" başlığa altında verilen metinde Peymân Gazetesi'nden sonra Dicle adında başka bir özel gazetenin daha çıkacağıdır. Ayrıca aynı başlık adı altında Peymân'ın amaçlarına değinilmiştir. Buna göre gazete'nin amacı "Doğu'nun "hikmeti" ile Batı dünyasının biliminin karışımından millî bir

[52] Oktay Bozan, **Milli Mücadele Döneminde Diyarbakır 1918-1923**, Çizgi Kitabevi, Konya, 2016, s. 302-303.

Osmanlı medeniyeti inşa" etmektir. Gazetenin kapağında ise "Müstakîl'el-efkâr Osmanlı Gazetesidir" diye bir ibare de yer olmaktadır.

Peymân Gazetesi, II. Meşrûtiyet'in ilanından sonra basıma başladığı için o dönem yaşamından ve meşrûtiyet öncesi döneme hemen her alanda ciddi bir şekilde ışık tutmuştur. Gazete, fikren daha yakın olduğu İttihat ve Terâkki Cemiyeti'nin politikaları hasebiyle meşrûtiyet öncesi dönemi sert bir dille eleştirmiştir. O dönemi bir istibdâd, bir zulüm, bir işkence dönemi olarak dile getiren gazete yazarları, bu düşüncelerini hemen her sayıda birer makale ile belirtmişlerdir. Hürriyet'in, özgürlük ve adalet'in meşrûtiyet ile mümkün olduğu fikri her sayıda okuyuculara empoze edilmeye çalışılmıştır.

Bilindiği gibi 23 Temmuz 1908 yılında II. Meşrûtiyet ilan edilerek Osmanlı Devleti'nde ikinci kez meclis açılmış ve padişahın yetkileri kısıtlanmıştır. Yıllarca yurt içinde ve yurt dışında gizlice örgütlenen İttihat ve Terâkki Cemiyeti bu tarihten itibaren bir parti olarak devleti idâre etme imkânı yakalamıştır.

Bu cemiyet üyeleri II. Meşrûtiyet'in ilanı ile beraber her zaman ön planda tuttukları ve propaganda malzemesi olarak kullandıkları hürriyet, eşitlik ve adalet konularını daha rahat dile getirmeye başlamışlardır. Bu düşünceleri halk tabanında yaymak ve bu fikirde bir nesil yetiştirmek için türlü aktiviteler ile meşgûl olmuşlardır. Bu aktivitelerin başında da tabiî olarak dönemin en hızlı iletişim aracı olan basın yayın gelmektedir. Cemiyet, vilâyetlerde şubeler açıp, kendisine yakın fikir adamları aracılığıyla gazeteler kurdurarak, yeni düzeni meşrulaştırmak için eski düzeni mümkün mertebe karalama kampanyasına tabi tutuyordu. İşte bu amaçla kurulan gazetelerden biri de Peymân gazetesidir. Gazetede; istibdâd, Osmanlı birliği, sosyal ve iktisadi hayât, Girit adası, donanma gibi muhtelif konular yer almaktadır. Bu çalışmada bu konulara değinilmeye çalışılacaktır.

1.2. PEYMÂN GAZETESİNİN İÇERİK ANALİZİ

Çalışmanın bu kısmında Peymân Gazetesi'nde yoğun bir biçimde yer alan belli başlı konular asıl metinden alıntılamalar yapılarak değerlendirilmeye çalışılacaktır. Gazetenin ana omurgasını oluşturan konuların başında II. Abdülhamid Devri uygulamaları ve onun tahttan indirildikten sonraki durumu, Girid adasının durumu,

Osmanlı Donanması'nın ahvâli ve donanmayı iyileştirme çabaları gibi konular gelmektedir. Bunların yanı sıra devrin Diyarbakır Vilâyeti'nin siyâsi, sosyal ve kültürel faaliyetleri, II. Meşrûtiyet'in Diyarbakır'daki yankıları gibi muhtelif konular da yer almaktadır.

1.2.1. II. Abdülhamid Dönemi

Sultân II. Abdülhamid Osmanlı Devleti'nin 34. Padişahı olup 33 sene boyunca hükümdârlık yapmıştır. Sultân Abdülmecid'in vefatı üzerine Abdülaziz padişah olarak 1861 yılında tahta çıkmıştır. Abdülaziz döneminin kişisel ve keyfi yönetimi, basına ilk defa sansür koyarak özgürlüğü sınırlamaya çalışması, Mahmut Nedim Paşa'nın Rusya destekli konumu, dış müdahaleler, ayaklanmalar, yaşanan ekonomik sıkıntılar vb. etkenlerle muhalifler Sultân Abdülaziz'e karşı harekete geçmiş ve 11 Mayıs 1876 günü Talebe-i Ulum Hareketi olarak adlandırılan bir eylemi gerçekleştirmişlerdir. Medrese öğrencilerinin ayaklandırıldığı ve halktan da bir takım kimselerin kâtildiği bu eylem sonucunda Sultân Abdülaziz, Sadrazam Mahmut Nedim Paşa'yı azletmiştir. Fakat daha sonra yaşanan gelişmelerle 30 Mayıs 1876 tarihinde Sultân Abdülaziz de tahttan indirilmiştir.[53] Sultân Abdülaziz'in yerine tahta V. Murat geçmiş ise de akıl sağlığı yerinde olmadığı gerekçesi ile vükela yeni bir padişah arayışına girişmişti.

V. Murad'ın hastalığı dolayısı ile ilk akla gelen tedbîr veliaht Abdülhamid'e niyabet önermek oldu. Fakat Sultân II. Abdülhamid buna yanaşmayınca ikinci bir görüşmede kendisine saltanat önerildi. Abdülhamid bu koşulu olumlu karşıladı. Bunun üzerine Sultân V. Murad tahttan indirilerek yerine Abdülhamid geçirildi (31 Ağustos 1876)[54]. Aynı yılın Aralık ayının 23'ünde de Osmanlı Devleti'nin ilk anayasası kabul edilen Kanûn-ı Esasi ilan edildi. Genç Osmanlılar'ın büyük başarısı olarak kabul gören bu anayasa ile birlikte Osmanlı Devleti Meşruti yönetime geçmiş bulunmakta idi. Nisan 1877 de başlayan ve 31 Ocak 1878 de mütarekeyle biten Rus savaşı Sultânın işini kolaylaştırdı. 13 Şubat 1878 de milletvekîlleri, aleyhlerinde özel suçlamalar bulunan üç nâzırın kendilerini savunmak üzere meclis önüne çıkmalarını isteyecek kadar ileri gittiler. Ertesi gün Sultân Meclisi dağıttı ve milletvekîllerine seçim

[53] Hakan Uzun, "Türk Demokrasi Tarihinde I. Meşrûtiyet Dönemi", **Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi**, C. 6, S. 2, (2005), s. 153.
[54] Sina Akşin, "I. Meşrûtiyet Meclis-i Mebusanı", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 1970, C.25, S. 1, s. 19.

bölgelerine dönmelerini emretti. Parlamento aşağı yukarı beş ay içinde topu topu iki toplantı yapmıştı. Otuz yıl bir daha toplanmadı[55].

Sultân II. Abdülhamid'in meşruti yönetimi kaldırıp meclisi kapatması ve genç Osmanlılar diye tabir edilen grubu yönetimden uzaklaştırması kendisine yönelen muhalefetin artmasına sebebiyet vermiştir. Muhaliflere ait bazı gazeteleri kapatması sebebiyle yönetimde olduğu dönem muhaliflerince "İstibdâd" devri olarak tavsif edilmiştir. Giriş kısmında da belirttiğimiz gibi devlet yönetiminde yer bulamayan bu muhalif grup ileride İttihat ve Terâkki olarak karşımıza çıkacak ve II. Abdülhamid'i tahttan indirerek adeta ondan intikam alacaktır.

Diyarbekir'in İlk Hususi Gazetesi olan Peymân Gazetesi de bu muhalif grubun kontrolünde ve hizmetinde olup Sultân II. Abdülhamid devrini bir zulüm devri olarak vermektedir. İktidara yeni gelen bir parti, yönetim veya rejim kendi dünya görüşünü, ideolojisini veya kendi sistemini oturtmak için eskiyi kötülemek, karalamak yolunu tercih etmiştir. Onun böyle davranması kendisinden öncekinin her yönüyle kötü, yanlış olduğunu göstermez. Bu konuda aslolan ideolojidir, ideolojinin yerleşmesi ve devam etmesidir.

Peymân gazetesinde II. Abdülhamid devri ile ilgili pek çok yazı mevcuttur. Üç yüz sayfaya yakın olan gazete transkriptsiyonunda yirmi sayfada "Abdülhamid" ve onunla beraber on sayfada "İstibdâd" ve on iki sayfada da "Müstebid" kelimesi geçmekte olup ve bu sayfaların hemen tamamında Sultân II. Abdülhamid'in zulüm yaptığı ve insanları köle niyetine kullandığı tezi işlenmektedir. Onların bir kısmını paragraflar halinde verip değerlendirmeye çalışacağız.

Gazetenin yirmi ikinci sayısında A.A imzası ile yer alan ve Sultân II. Abdülhamid döneminde yapılan haksızlıkları dile getiren kısım şöyledir;

"...Evet! Öyle idi. Hükûmet-i müstebide ağzımızı demir kilitlerle bağlamıştı. Fikrimizi bir darbe-i tehdid-i intikamla ezmişti. Rûhlarımızı zehr-i ekin bir sem-i kâtille tesmîm etmişti. Ne söyleyecek ağız, ne düşünecek fikir, ne teprenecek rûh bırakmamıştı. Çünkü milletin gözü açık kalmak mabeyn-i hükûmet-i zâlimesinin, idâre-i sâbıka politikasının programına muvâfık gelmezdi. Fırsat buldukça erbâb-ı hâmiyet ve kemâli dünyâ yüzünden kaldırmaya, münakalara göndermeye, zindânlarda çürütmeye, envâî mezâlim ve işkencelerle taâzip etmeye çalışmışlar, emel-i hâinelerini

[55]Bernard Lewis, **Modern Türkiyenin Doğuşu**, s. 168.

takipten geri durmazlardı. Bu i'tisakat-ı haccacaneye tahammül ede ede millet artık bütün mevcûdîyet-i hayâtiyesiyle ortaya atılmaya hazırlanmıştı. İlan-ı hürriyet yakın zamanlarda idi ki Rumili'nde Makedonya kıt'ası siyaset varakalarıyla boğuşuyordu…"

Gazetenin beşinci sayısında, Mevlid Cem'iyetinde Mektubî Mensûrlarından Hâfız Hamdi Efendi'nin eşi Feyziye Hanım tarafından okunan nutuktan Sultân II. Abdülhamid döneminde yapılan baskı ile ilgili kısım şöyledir;

"…Bu gün herkes için bir bayramdır. Zulm vaktinde bayramlar yalnız paşaların, hanımefendilerindi. O vâkit bizim içün şenlik, bayram yokdu. Çünki hepimiz yaslı idik, çünki hepimizin ya babası ya kardaşı Abdülhamid'in kahrına uğramışdı. Zindânlara, sürgünlere atılmışdı. Erkeklerimiz gamlı, biz matemli idik. İçimizde bu yastan bu matemden kurtulmuş olanlar var ise de her dakika bu tehlikeye uğramakdan emin bulunanlar yokdu. Kapı çalındıkca hafiye yahud polis olmasın diye tir tir titrerdik...".

Peymân yazarlarının yazılarının geneline bakıldığında Sultân II. Abdülhamid devrinde her alanda istibdâd vardır. Yani sadece siyaseten değil; eğitim, vergi yani iktisadi, adli, askeri gibi hemen her konuda bir zorbalık bir baskı devridir**.** Gazetenin on ikinci sayısında Mirikatibizâde Şükrü tarafından kaleme alınan ve Sultân II. Abdülhamid devrini anlatan kısım şöyledir.

"…Devr-i istibdâd'da olduğu gibi virgiye derd ve belâ dimeyiniz. 'aşâr ve ağnama zulm ve ta'addi dimeyiniz de bunlar zekat-ı şer'idir. Hepsi milletin ihtiyâcâtına sarf olunacakdır…"

Ayrıca Peymân Gazetesini sırasıyla, on üçüncü sayısında A. Ragıb imzalı, otuz beşinci sayısında Mirikatibizâde Şükrü ve otuz altıncı sayısında yine Mirikatibizâde tarafından yazılan ve Sultân II. Abdülhamid'i toplum nezdinde küçük düşürmek ve aciz göstermek amacıyla yazılar kaleme alınmıştır. Bu yazılar şöyledir;

… Hakân-ı mahlû' Abdülhamid ağırca hasta imiş. Giceleri son derece sinir hastalığından muzdarib olub şiddetli bir uykusuzluğa mübtelâdır. Köşkde bulunan kadınlara oyun kağıdıyla fa'l açdırarak istikbâli hakkında keşfiyâtda bulunuyor ve gice vefat ideceğine son derece kana'ati vardır. Me'yusiyetinden sakalını evvelki gibi boyayamıyor. Bir tarafı beyaz bir tarafı siyah kalmışdır. Meyt gibi sararmışdır…

...Abdülhamid hakîkaten ihtilâl-ı dimâğîye düçâr olduğu meserren rivâyet olunuyor. Hakân-ı mahlu' hiçbir şey yemek istemiyor. Bu imtina virilen yimeklerin zehirlenmiş olması korkusundan neş'et idiyor...

...Douçe bankda saklı olan Abdülhamid'in paralarını Osmanlı hükûmetine virmekde bu banka zorluklar çıkarıyordu. Bu sefer mezkûr banka paraları giri virmeğe karar virmişdir...

Yukarıdaki metinlerden de anlaşıldığı üzere, II. Meşrûtiyet öncesi vergiler başka amaçla toplanıyormuş gibi bir hava yaratılmış ve daha önce de belirttiğimiz gibi kara bir propaganda uygulanmıştır. Tabi bu demek değildir ki II. Abdülhamid devrinde hiçbir olumsuzluk yaşanmamıştır. Bu devir devletin en zor durumda kaldığı devirdir. Bunun öncesinde Osmanlı Devletine yönelik saldırılar bazı istisnalar hariç genelde dışardan yani başka devletlerden geliyordu. İçeride de her zaman bir muhalefet olmuştur ancak özellikle I. Meşrûtiyetin ilan edilmesi ve sonradan rafa kaldırılması ile beraber iç muhalefet artmış ve muhalefet edenler yurt dışında teşkilâtlanmaya başlamışlardır. Yurt dışında teşkilâtlanma otomatik olarak Osmanlı muhalefetinde iç ve dış güçlerin elbirliği yapmasını beraberinde getirmiştir. Nasıl ki bir iktidâr ideolojisini yerleştirmek için kendinden öncekini karalıyorsa aynı şekilde mevcut iktidâr da doğal olarak kendi iktidârını korumak için bazı tepkiler verir. Bu olay doğanın, fiziğin temel bir kuralı etki-tepki olayıdır. Yani II. Abdülhamid'in iktidârı zamanında muhaliflere karşı verdiği tepkiler kendini ve iktidârını korumanın getirdiği doğal reflekslerdir.

1.2.2. Girit Meselesi

Batı dillerinde Krete, Creta, Crete şeklinde yazılan ve Araplar'ın İkritiyye, Akrîtiş, İkrîdiş, İkrîtiş adını verdikleri Girit adası Akdeniz'i Ege denizinden ayıran bir konumda olup 8259 km^2 büyüklüğündedir. Batı - doğu istikâmetinde uzunluğu yaklaşık 260 km, genişliği ise 15-50 km. arasında değişmektedir. Yüzey şekilleri açısından oldukça parçalanmış olan ada, Mora yarımadası ile Anadolu'nun güneyindeki Toros sıradağları arasında bir bağ oluşturmaktadır. Girit adasının sonradan "Asıl Giritliler" olarak ayırt edilmiş olan ilk sakinleri Küçük Asyalı idiler. Bunlar, milattan önce 3000 ile 1400 yılları arasında bugünkü Avrupa medeniyetine

beşik vazifesini görmüş olan Girit yahut Minos (Kral Minos'un adına izafetle) diye nitelendirilen kültürü meydana getirmişlerdi.[56]

Girit, Akdeniz'e hâkim stratejik konumu sebebiyle tarihin her devresinde devletlerin dikkatini dâima üzerine çekmiştir.

Oldukça eski bir yerleşim merkezi olan Girit, tarihî seyri içerisinde Roma, Bizans, Müslüman Araplar, Bizans, Venedik ve Osmanlı hâkimiyetlerinde kalmıştır. Trablusgarp, Tunus ve Cezâyir deniz yolları üzerinde yer alan, Osmanlı deniz gücü için bir üs vazifesi görecek olan ve Ege denizinin kilidi mesabesinde bulunan adanın stratejik bakımdan hâ'iz olduğu ehemmiyet, onun oldukça geç bir tarihte de olsa, Osmanlı Devleti tarafından fethini kaçınılmaz bir hale sokmuştur. Bu sebepledir ki Girit, 1469 tarihinde başlayan ve muhtelif istikâmetlerden yapılan Osmanlı fetih taarruzlarından kurtulamamış, 1538'de Kanûnî devrinde devam eden bu taarruzlardan oldukça büyük derecede zarar görmüş ve II. Selim zamanında bu akımlar daha da belirgin bir hale gelmiştir. 1634 yılına kadar Kandiye dışındaki bütün yerler fetih olunmuşsa da Kandiye'nin fethi teşebbüsleri Fransa, İtalya ve sâir yabancı devletlerin Osmanlı Devleti aleyhindeki muâvenet ve muhalefetlerinden dolayı yirmi iki sene müddetle devam etmiş, ancak Fazıl Ahmet Paşa'nın gayret ve faaliyetleri neticesi 5 Eylül 1669'da imzalanan antlaşma neticesi fetih olunabilmiştir[57].

1856 Islahat Fermânı'nın ilânından sonra Girit'te önemli gelişmeler yaşanmıştır. 1858'de meydana gelen olayların ardından Osmanlı Hükümeti 26 Mayıs 1858'de adada bir takım reformlar gerçekleştirdi. 1864'te İngiltere'nin Yedi Ada'yı Yunanistan'a bırakması Girit Rumlarını Yunanistan'a kâtilma yönünde heveslendirdi. Yunanistan da aynı duygu ve düşünce ile Giritli Rumları tahrik etti. Bu yüzden 1858 reformları adada huzûrun sağlanması noktasında başarılı olamadı. Bu faktörlere Rusya'nın tahriki de eklenince 1866'da Girit'te ilk defa geniş çaplı bir ayaklanma meydana geldi. Giritli Rumlar 2 Eylül'de ada üzerinde Türk hâkimiyetini tanımadıklarını ve Girit'in Yunanistan'a ilhakını ilân ettiler. Bu defa da Avrupa devletleri meseleye taraf oldular. Bunun üzerine Sultân Abdülaziz, Sadrazam Ali Paşa'yı Girit'e göndererek 1868 tarihli "Girit Vilâyeti Nizâmnâmesi" ilân ettirdi. Bu

[56] Cemal Tukin, "Girit, Kıbrıs'tan Sonra Akdeniz'in En Büyük Adası", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul 1996, C.14, s. 85.

[57] Metin Hülagü, "1897 Türk-Yunan Harbine Kadar Osmanlı İdaresinde Girit", **CIEPO–14 Uluslararası Türk İncelemeleri Kongresi**, Ege Üniversitesi, İzmir, 18–22 Eylül 2000, s. 321.

Nizâmnâme ile adaya yeni bir yönetim anlayışı yani muhtariyet idâresi getirilmeye çalışılmıştır[58].

Ancak bu yeni yönetim tarzı sâyesinde yerel idâredeki çoğunluğu ele geçiren Rumlar'a, adayı Yunanistan'a ilhak çabaları için daha rahat bir ortam sağlanmış oluyordu. Bundan sonraki süreçte belli aralıklarla adada isyânlar çıkmış ve bu isyânlar neticesinde ada Osmanlı Devleti'nin elinden çıkmıştır. Peymân gazetesinin muhtelif sayılarında da bu kopuşun son günleri yani 1908-1913 arası Girit adasının konumunun henüz tam olarak netleşmediği günlerde konuyla ilgili yazılar yazmış ve Diyarbekir halkının ülkenin genel sorunlarından haberdar olmasını sağlamıştır. Gazetenin üçüncü sayısında Tevfîk Sedâd imzası ile çıkarılan haberde Diyarbakır'da yapılan bir miting şöyle aktarılmıştır;

"Haziran'ın yigirmi birinci cum'artesi günü Diyarbekir'de hükûmet konağı meydanında gayet 'âzim bir miting teşkîl olundu. Düvel-i hâmiye 'askerlerinin icrâsı Girid'in Yunanistan'a ilticâ'atına bir mukâddime olacağı endişesi vatan-ı mukâddesin mûhafaza-i tamâmiyeti içün her an fedâ-i cana amâde olan 'unsûr-ı mûhtelifeye mensûb 'umûm Diyarbekirliler'i fart-ı tahayyüce getirmişdir… Müslim ve gayrı müslim bütün mektebliler al bayrakları ve uhde-i avn hilâlleriyle bu 'âzm-i millîye iştirâk itmişlerdi. Taşnaksütyûn komitası bir bayrağa şu sözleri yazdırmışdı.

"Kahrolsun efkâr-ı infîsal ve amâl-ı iftirâk

Yaşasın vatan-ı mukâddesin muhâfaza-i tamamîsi maksâdı"

"… Belediye kâtibi Hacı Mustafa Efendi Diyarbekir kasabası nâmına hazîn bir nutuk irâd eyledi…"

"… Kazaziyan Hanna Efendi Ermeni ümmeti, Katolik, Keldanî, Protestan ve sâ'ir cema'at-ı Hiristiyane'nin vekîl-i 'umûmîsi sıfatıyla fevke'lâde, kahramane bir nutk-ı beliğ irâd eyledi…"

"…Girid adasındaki hâkimiyet-i Osmaniye'yi muhâfazası için her ne dürlü fedâkârlıklar icâb iderse icrâsına hazır bulunduklarını göstermek üzere Diyarbekir ahâli-i hâmiyetnedâni geçenlerde bir miting 'âkd itmişlerdi…"

Peymân gazetesinin özellikle ilk on sayısında Girit meselesi üzerinde yoğun bir şekilde durulmuştur. Diyarbakır özelinde gördüğümüz kadarıyla Osmanlı kamuoyu

[58] Melek Öksüz, "Girit Meselesinin Belirsizlik Yılları", **Karadeniz Araştırmaları**, Bahar 2010, S. 25, s. 95.

Girit'in ilhak edilme teşebbüsü konusunda aşırı hassas ve duyarlıdır. Bu konuda etnik köken ve din konusu geri planda kalmış yukarıda da görüldüğü üzere Türk, Kürt, Ermeni, Keldanî, Protestan gibi farklı kimliklerdeki topluluklar Girit adasının Osmanlı himâyesinden çıkmasına şiddetle karşı çıkmış, mitingler düzenlemiş ve bildiriler yayınlayarak birlik ve beraberliğin önemine değinmişlerdir. Ayrıca anlaşılmaktadır ki dernekler kurularak, heyetler oluşturularak Girit'i muhafazâ etmek amacıyla maddi yardımlar toplanmış ve Diyarbakır gençleri bu uğurda savaşmak için gönüllü olmuşlardır. İttihat ve Terâkki Cemiyeti'nin Diyarbakır temsilcileri gayrımüslîm cemaat ve dernekleri de yanına alarak bu vesîle ile Batıya birlik beraberlik mesajı vermeye çalışmışlardır. Bilindiği üzere o dönem Girit meselesinde Avrupa ülkeleri arabulucu rolü üstlenmişlerdi.

Ziya Gökalp ise gazetenin üçüncü sayısında Tevfîk Sedâd ismini kullanarak yazdığı "Osmanlı Donanması" adlı bir şiir aracılığıyla Girid meselesine şöyle değinmiştir;

...Yelken açacakdır (Suda) limanına doğru.
O muhteşem ordu bu donanma-ı ten ahen
Bildirmede: artık ümit Osmanlılar'ındır
Coşkun denizin şiir okuyan mevcelerinde
Yükselmede bir ses Girid Osmanlılarındır...

1.2.3. Osmanlı Donanması ve Donanma Cemiyeti

Osmanlı Devleti kuruluşundan itibaren yer aldığı konum itibariyle denize yakın olması sebebi ile denizcilik faaliyetlerine de yakın olmak zorunda kalmıştır. Devlet'in kurulduğu coğrafya Marmara ve Ege denizlerine yakın olmuş ve devletin gelişimi batıya yönelik olduğu için de kısa süre içerisinde deniz kıyılarına ulaşılmış ve bu durum bir donanmanın kuruluşunu kaçınılmaz kılmıştır.

Türklerin denizcilik faaliyetlerine dâir asıl önemli gelişme, tarihe ilk Türk denizcisi olarak geçen Selçuklu emirlerinden Çaka Bey döneminde olmuştur. İzmir ve çevresini ele geçirerek, orada ilk Türk tersanesi ve donanmasını meydana getiren Çaka Bey gittikçe güçlenerek Bizans'ı tehdide başladı. Ancak Çaka Bey'in tarih

sahnesinden çekilmesinden sonra Türklerin Ege Denizi'nde başlattıkları denizcilik geleneği sekteye uğradı[59].

Osmanlı Beyliği'nin daha Orhan Bey (1324-1362) zamanında bir donanması olduğunu, İzmit'i gelip abluka altına aldığını Bizans tarihçisi Kantakuzinus aktarmaktadır [60].

Osmanlı Devleti'nde tam anlamıyla bir donanma ihtiyâcının ortaya çıkması, devletin Karesi Beyliği'ni kendi sınırları içerisine katarak denizlerde kıyı sâhibi olması ile baş göstermiştir. Nitekim ilk Osmanlı donanması Karesi Beyliği donanmasına dayalı olarak kurulmuştur. Kısa sürede Karamürsel ve Edincik gibi Marmara sahillerinde ve İzmir'de tersaneler kurularak Osmanlı denizciliğinin temelleri atılmıştır. Yıldırım Bayezid zamanında Osmanlı donanması önemli bir gelişme göstermiştir. Sakız, Eğriboz adalarıyla Yunanistan'ın doğusuna akınlar düzenlenmiştir[61].

Fatih Sultân Mehmed zamanından itibaren güçlü bir donanmanın varlığını zorunlu gören Osmanlılar, XV. ve XVI. yüzyıllarda tersane kurma ve donanma inşası konusunda büyük bir yol kat etmişlerdi. XVI. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı Devleti, kara ordusunun yanı sıra sahip olduğu donanmasıyla Batılı devletlere siyâsi, ekonomik ve askeri alanda üstünlük sağlayarak, Doğu Akdeniz'de tek hâkim güç olmuştu.[62] XVII. yüzyıldan itibaren ise de Osmanlı donanması kademeli olarak batılı devletlerin donanmaları karşısında zayıf düşmüştür.

1781'de Tersane Mühendishânesi açılmış ve Osmanlı gemi inşa teknolojisinde yeni bir dönem başlamıştır. Uzmanlar içinde gemi mimarı Brun ve beraberindekilerin büyük hizmetleri oldu. XVIII. yüzyılın sonlarında Osmanlı denizciliğinde en önemli yenileşme faaliyeti, İstanbul tersanesinde İsveçli Rode' nin 1797-1800 yılları arasında bir büyük havuz inşa etmesidir. 1821'de Rusya'nın teşvikiyle ayaklanan Mora Rumları'nın isyânını bastırmak için Navarin'de bulunan Osmanlı-Mısır donanması İngiltere, Rusya ve Fransa donanmalarının ani saldırısıyla imha edildi (20 Ekim

[59] Uğur Kurtaran, "Osmanlı Bahriye Teşkilâtı'nın Tarihsel Gelişimi (Kuruluştan İnebahtı Deniz Savaşına Kadar)", **Turgut Reis ve Türk Denizcilik Tarihi Uluslararası Sempozyumu**, Bodrum, 2013, C. 1, s. 493.

[60] Halil İnalcık, **Türk Denizcilik Tarihi**, TC Başbakanlık Denizcilik Müsteşarlığı, Ankara, 2002, s. 49.

[61] Kurtaran, **"Osmanlı Bahriye Teşkilâtı'nın Tarihsel Gelişimi"** s. 495.

[62] Meral İnan, **XVI. Yüzyıl Osmanlı Deniz Savaşlarının Anatomisi**, "Yüksek Lisâns Tezi", Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu, 2016, s. 6.

18271). Bu baskında Osmanlı donanmasının kaybı elli iki gemiyle 6000 denizci olmuştur. Sultân Abdülmecid ve Abdülaziz'in saltanatları sırasında donanma sayıca dünyanın en güçlü donanmaları seviyesine ulaştıysa da artık Osmanlı Devleti ekonomisi bozulan, toprak ve güç kaybeden bir yapıya bürünmüştü. Sultân II. Abdülhamid, ciddi bir politika değişikliğine giderek büyük devletlerle yarışmak yerine sahilleri korumaya yönelik bir donanma bulundurmakla yetindi. Son dönemde çok sayıda İngiliz ve Alman danışmanları donanmada ve tersanede görevlendirildi. Osmanlı donanması son olarak I. Dünya Savaşı'nda varlık göstermiştir.[63]

II. Meşrûtiyet'in ilanıyla Osmanlı toplumunda toplanma ve dernek kurma hakkı yasal bir zemine oturtulmuştur. Bu çerçevede kurulan ilk cemiyet-derneklerden biri de Donanma Cemiyeti'dir. Osmanlı donanmasına gemi almak amacıyla yardım toplamak üzere 19 Temmuz 1909 (6 Temmuz 1325) kurulan cemiyet yaklaşık on yıl boyunca faaliyetlerini sürdürmüştür. Çok geniş bir teşkilâtlanma ağına erişen, imparatorluğun tüm bölgelerinde ve şehbenderlikler aracılığıyla yurt dışında kendisine faaliyet alanı oluşturduğunu gördüğümüz cemiyetin önceliği Anadolu'ya verdiği anlaşılmaktadır.[64]

Anadolu'ya adeta İttihat ve Terâkki Cemiyeti'nin bir uzantısı olarak dağılan Donanma Cemiyeti'nin uygulamaları da İttihat ve Terâkki Cemiyeti'nin uygulamalarına paraleldi. Geri kalmış Osmanlı donanmasını güçlendirmek ve diğer devletlerin seviyesine ulaştırmayı asıl hedef haline getiren bu cemiyet, Osmanlı halkından yardımlar toplayarak donanma için gemi ve teçhizat te'mîn etmek için çalışıyordu. Söz konusu çalışmanın konusu olan Peymân gazetesinde de onuncu sayıdan itibaren (31 Ağustos 1909) bu cemiyetin Diyarbekir faaliyetleri üzerinde durmuş ve cemiyetin genel faaliyetleri hakkında da bilgiler vermiştir. Gazetenin onuncu sayısında Mirikatibizâde Şükrü tarfından konuyla ilgili kaleme alınan yazı şöyledir;

"…İstibdâdı, bi'l-ahare irticâ'i mağlûb ve makhûr itdikden sonra ilk endişemiz ordu ve donanmamızın tensîk ve takviyesi oldu. Kuvvet ve satvetini bi'l-fi'il ira'e iderek cihânın hürriyet ve takdîrine kesb-i istihkâk iden ordumuzu karîben ekmeliyetin

[63] İdris Bostan, "Osmanlılar (Medeniyet Tarihi, Askeri Teşkilât, Denizcilik)", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 2007, C. 33, s. 514.

[64] Nurşen Gök, "Donanma Cemiyeti'nin Anadolu'da Örgütlenmesine İlişkin Gözlemler", **Ankara Üniversitesi DTCF Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, 2008, C. 27, No. 43, s. 77.

hadd-ı imkânına vasıl olmuş göreceğiz. Bu husûsda hükümet ve milletce hiç bir fedâkârlık deriğ idilmiyor ve idilmeyecekdir. Otuz üç seneden beri Halicde zincirinden esâret olan donanmamızda imkân derecesinde tecdîd ve takviye idildi. Yakın zamanlarda "bizimde bir donanmamız var" diyecek kadar bir satvet-i bahriyeye mâlik olacağız. Mutma'iniz."

"...Tercümân-ı Hakikat gazetesi Satvet-i bahriyemizi ikmâl için hâmiyetli Osmanlıları küçük bir fedâkarlığa da'vet itdi. Her Osmanlının ayda kırk para i'âne virmesiyle aiyen noksan bahriyemizin kemâle münkalib olacağını bi'l-hisab isbat eyledi..."

"...Peymân da, vilâyetimiz ahâlisini bu teşebbüs-i hayra iştirâka davet idiyor. Diyarbekir denizden uzak bulunduğu için donanmamıza efrâd-ı 'askeriye viremiyecekdir. Satvet-i bahriyemizin i'lâsına hiç olmazsa i'âne -i nakdiye ile müşâreket göstermesi bir lâzıme-i hâmiyetdir..."

Yukarıdaki metinden de anlaşılacağı üzere İttihat ve Terâkki Cemiyeti mensupları diğer her alanda olduğu gibi denizcilik alanında da geri kalmanın sebebini de Sultân II. Abdülhamid'in kötü yönetimine bağlamışlardır. Bu bozulmayı düzeltmenin yolunu ise milletten para toplayarak donanmayı, yeni teçhizatlar alarak güçlendirmekte görmüşlerdir. Ayrıca gazete isimlerine değinilmesi de o dönem basın faaliyetlerinin önemine ve etkisine işaret etmektedir.

Gazetenin on sekizinci sayısında Müftüzâde A. Şeref imzasıyla, "Donanmamızın İ'ade-i İhtişamı Neye Vabestedir" başlığı ile yer alan bu yazıda ise;

"...Bakınız cenâb-ı hak Kur'ân-ı Kerim'de ne buyuruyor "ta'avvünu" . El ele virib çalışmak olmadıkca hiç, hiçbir şey olmaz. Çalışmak te'mîn-i mevcûdîyet için ancak çalışmak lâzımdır. "Leyse lil insâni illa mâ seâ". İşte mâzisini bu kadar medâr-ı iftihâr bulunduğumuz donanmamız, 'askerimiz bütün mevcûdiyet-i siyâsiyemiz bugün can çekişmekdedir. Onları ihyâ-ı i'anatınıza vabestedir. Düvel-i metrûkiyeyi ta'kib, 'ilm sâyesinde bir mevk'i-i mümtâz ihrâz idebilmek için yine sizin i'âne nize ihtiyâc vardır. Lütfunuzu darîğ itmeyiniz. Hamîyetli vilâyetler ahâlisine pervâ olunuz ..."

Yazar bu metinde ise Kur'ân'dan bazı ayetler vererek yardımlaşmanın dini boyutu ön plana çıkarılmıştır. Ayrıca II. Abdülhamid devrinde donanmanın bakımsız kaldığı ve donanmayı geliştirmek için hiçbir çaba sarf edilmediği de iddia edilmiştir.

Gazetenin yirminci sayısında A.A imzasıyla yer alan aşağıdaki metin de aynı şekilde i'ânenin amacını, Osmanlı donanmasının düşmüş olduğu müşkil durumu ve bunun halkın yardımı ile aşılabileceği belirtilmiştir

"...Bir milletin ulûv-ı himmet ve hâmiyeti yine o milletin vâsıta-ı saadet ve selâmetine delil-i alenîdir. İşte muhtaç olduğumuz donanmanın terâkki ve te'âlisi efrâd-ı milletin dûş-ı hâmiyetine terdi' olunmuş bir vazife-i mukaddese hükmünde kalıyor. Osmanlıların her nevi tecelliyât-ı fedâkâraneye cilvehâh oldukları şu ahd-ı tarihîye ile müdellelen ve müsbettir. Bunu için her husûsta olduğu gibi donanmamızın şevket ve âzimetini vicdânen, kalben arzu eden her Osmanlı uhdesine terettüb eden vazifey-i vatanperverisini ifâ etmekten çekinmeyeceğine ümidimiz ber kemâldir. İ'âne-i bahriye için vilâyat-ı sâirede komisyonlar teşkil kılınarak erbâb-ı hâmiyetin elbirliğiyle ibrâz-ı muâvenete himmet eyledikleri sahâif-i matbûanda her gün manzûrumuz oluyor..."

Peymân'ın yirmi sekizinci sayısından itibaren ise Diyarbekir genelinde bu cemiyete yardımda bulunanların yaptığı yardımın kuruş cinsinden miktârı ile beraber bir isim listesi de mevcuttur. Çalışmada tablolar (Tablo 3,6,7,8,9) halinde gösterdiğimiz bu listelerde dikkat çeken hususlardan biri de gayrımüslimlerin de bu işi ciddiye aldıkları ve ciddi miktârda yardımda bulunmalarıdır. Ayrıca gariban halktan bazı kadın ve çocukların yaptıkları yardımlar da anlatılarak gazete okuyucuları yardım için teşvik edilmeye çalışılmıştır. Bunların yanı sıra gazetenin muhtelif sayılarında donanmanın ve i'ânenin önemine ilişkin farklı imzalar altında yazılar da bulunmaktadır.

1.2.4. Osmanlı Birlik ve Beraberliği

Gazetede yoğun bir şekilde ele alınan konulardan birisi de Osmanlı toplumunun kardeşliği ve birliğini içeren makalelerdir. Bilindiği üzere Fransız ihtilali ile birlikte çok uluslu devletler parçalanmaya yüz tutmuştur. Osmanlı Devleti'nin de çok uluslu ve çok dinli bir yapıya sahip olduğunun farkında olan İttihat ve Terâkki Cemiyeti idârecileri, bu duruma engel olmak için bazı tedbîrler almışlardır. Bu tedbîrlerin en önemlisi ise Osmanlı tebasına kardeşliğin, birlik ve beraberliğin telkin edilmeye çalışılmasıdır. Devrin en etkili iletişim aracı olan gazete ve mecmualar şüphesiz bu işi yapmanın en önemli ve en hızlı aracı idi. Peymân gazetesinin de hemen her sayısında yazarlar bu husus üzerinde durmuşlardır.

Gazetenin sekizinci ve dokuzuncu sayılarında imzasız yer alan Uhûvvet-i Osmaniye Komisyonlar'nın kuruluş amaçları ve Diyarbekir'de kuruluş şeklinin anlatıldığı kısım şöyledir;

"...Muhâdenet-i 'anâsırı tesri' ve teshil içün Selânik, Manastır, Edirne, İzmir vilâyetlerinde teşkîl kılınan uhûvvet-i Osmanîye komisyonlarının tedrîcen bütün vilâyetlerde te'sîs idileceğine şübhe yokdur. Bu hayırlı teşebbüs Diyarbekir'de de nazâr-ı ehemmiyete alındı. Temmuzun yigirmi altıncı günü İttihâd ve Terâkki kulübünde Diyarbekir'de mevcûd bütün cem'iyet ve kulüblerin hey'et-i murahhaslarına bir ziyafet keşîde idildi. Bu ziyafetde cema'at-ı muhtelifeye mensûb on 'adet cem'iyet ve kulübten üçer a'zâ-yı münenciye hazır bulunuyordu...

...İslâm 'unsûruna mensûb mesâ'iperverlerle Ermeni 'unsûruna mensub ma'ârifperverler Uhûvvt-i Osmaniye gaye-i 'ulviyesine pişvalık itdiler. Diğer 'unsûrlara mensûb cem'iyet ve kulüblerde bu maksâdın 'ulviyetini takdîr iderek iştirâk itdiler. On iki kulübün mürakabe-i müşterekesi altında idâre olunur bir 'umûmi kırâathâne meydana geldi. Bu kırâathâneye (millet) 'ünvan-ı mecellenin i'tâsı pek münâsibdir..."

Bu konuda Ziya Gökalp'in gazetenin ikinci sayısında "Türklük ve Osmanlılık" adı altında kaleme aldığı yazının içeriğine baktığımızda Osmanlı uhuvveti ve birliğinin ısrarla üzerinde durulan ve memleketin geleceği için olmazsa olmaz olan bir mesele olduğu görülmektedir. Ayrıca dokuzuncu sayıda da buna benzer bir metin bulunmakta olup bu metinde de aynı hususlar üzerinde çalışması için "Uhuvvet-i Osmanîye Heyeti" adında bir heyetin kurulduğu, bu heyetin amacının millet kıraathânelerinde dersler vererek Osmanlı toplumu dâhilinde yaşayan farklı unsûrların din, dil, mezhep farkı gözetmeksizin kardeşliğini sağlamaktır. Ziya Gökalp'in adı geçen yazısındaki ilgili bölüm ise şöyledir;

"...Osmanlılar, Türkistan'dan, Türklerin Anayurdu'ndan pek uzak düşmüşlerdi. Zaman ve mekânlarından ziyâde, hâ'iz oldukları dehây-ı husûsi onları başka bir gayeye, başka bir hedefe sevketdi. Bu gaye, kan-kardeşi olmayan müteaddid akvâmı cân-kardeşi yaparak garîzî ve viladî enmûzecler fevkinde terbiyevî ve tekâmulî bir "enmûzec-i millî" ibdâ' itmekden ibâretdi..."

Bu metinden de anlaşıldığı üzere İttihat ve Terâkki Cemiyeti'nin amacının Türkçülük olmadığı asıl amacın kan değil kader birliği olduğudur. Ayrıca bu kısa

paragraf, İttihat ve Terâkki Cemiyeti'nin ilk yıllarında Ziya Gökalp'in Türkçülük'ten ziyâde Osmanlıcı olduğunu göstermektedir.

"...Müessisân-ı Devlet, ez-cân u dil "Osmanlı" olacak efrâd-ı güzîde yetişdirmek içün üç mekteb-i amelî te'sîs itmişlerdi: Enderûn-ı-Humâyûn, Paşa-Dâireleri, Yeniçeri Ocağı, Anâsır-ı muhtelifenin müntehab gençleri arasından iltikat olunan 'Acemi Oğlanlar, bu üç mektebden birine virilir, terbiye idilirdi. Bu mekteblerde yetişen dilâverler hasâis-i ırkîyeden taarrî ile bir mücerrediyyet-i nezîhe-i rûhîyye iktisâb eylediklerinden, hakikî Osmanlılar olurlardı. Hakikî Osmanlılar hâdde-i ıstıfâdan geçerek, Türk ırkı da dâhil olduğu halde, bütün urûk-ı mevcûdenin fevkinde yeni ve âli' bir millet-i tarihî teşkîl idiyorlardı. Osmanlı enmûzeci Türk enmûzecinden büsbütün başka idi. Türk kalanlar Osmanlı olamamışlardı. Osmanlı olanlar artık Türk değil idiler. Hayât-ı 'askerîye ve siyasîyeye iştirâk iden güzîde gençler – hangi unsûra mensûb olurlarsa olsunlar – Osmanlılaşmakta idiler. Fakat Osmanlılaşmak Türkleşmek değildi. Türklerin de hayât-ı resmiyyeye iştirâk itmek istiyenleri diğer anâsır efrâdı gibi Osmanlılaşmak mecburiyyetinde idi. Unsûru-i hâkim, Türkler değil, Osmanlılar'dı..."

Adı geçen yazının bu kısmından da anlaşıldığı üzere (Ziya Gökalp'e göre) Osmanlı Devleti'nde herhangi bir etnik unsûrun veya mezhebin diğerlerine üstünlüğü yoktur. Bu da İttihat ve Terâkki Cemiyeti'nin Türklük ile değil Osmanlılık ile ön plana çıktığının göstergesidir. Bunda amaç şüphesiz Osmanlı topraklarında yaşayan azınlıkları incitmeyerek onları imparatorluk içinde tutmaktı. Oysa Osmanlı topraklarında azınlıklar çoktan kendilerini Batıda yükselen millîyetçilik akımına kaptırmışlardı. Daha önce Osmanlı Devletinden ayrılarak bağımsızlıklarını elde etmiş olan Romanya, Sırbistan, Bulgar ve Yunan millî devletlerinin uzantıları olarak ya da onları kendilerine örnek alan diğer azınlıklar da kendi millî devletlerini kurmak için yoğun bir mücadelenin içine girmişlerdi[65]. Bu sebepten olsa gerek ki İttihat ve Terâkki Cemiyeti'nin dünya görüşü de zaman içerisinde Türkçülüğe, Turancılığa kaymıştır.

Peymân Gazetesinin beşinci sayısında, biri dönemin Diyarbekir Vâlisi imzalı, diğeri ise imzasız olarak yer alan, birlik ve beraberlik ile ilgili yazılar şöyledir;

"...Ordu-yı Osmanî ile cem'iyeti muhteremenin kurviyeti binâ-i meâl-i meşrûtiyetin timsâl-ı hükûmet ve milletin 'adâlet, müsâvât, hürriyet ve uhûvvet

[65] Semiz, "**İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Türkçülük Politikası**", s. 225.

pazuları üzerine istinâd itdirildiğini farz idersek bu iki timsâl-ı mücessem-i Osmanîyeye ne derece metânet ve kuvvet virilmek iktizâ ideceğini kolayca teslim ideriz. İşte elbirliğiyle çalışılıb resânetine mahkûmiyet virilecek ve mükemmeliyetine hizmet idilecek yalnız bu iki esâs mühimdir: Millet, hükûmet…

…Hürriyet-i Osmanîye'nin bir yaşına girdiği 10 Temmuz 325 tarihine müsâdif geçen cuma günü Diyarbekir şimdiye kadar bir gafle-i meserrete münferîk olmuşdu. Bir vatanın evlâdı olduğu halde müşterek bayramları olmayan Osmanlılar birinci defa bir îd-i sa'âdete naîl olmağla son derece mübâhi idiler. 'Unsûr farkı, din ihtilâfı unutulmuşdu. Her ferd Osmanlı, yalnız Osmanlı idi. Bayraklar, tablolar, şarkılar her şey bu üç kelimeyi alkışlıyordu: hürriyet, uhûvvet, Osmanlılık…"

Peymân Gazetesinin amaçlarının başında Osmanlı birliği düşüncesi gelmekte idi. Muhtelif din, dil ve mezhepten müteşekkîl olan Osmanlı ahalisini bir arada ve kardeşlik içinde yaşatmanın yollarından biri de herkesi kapsayacak milli bir bayramın ilan edilmesi idi. Bu bayram şüphesiz II. Meşrûtiyet'in ilan tarihi olacaktı. Konu ile alakalı Peymân Gazetesinin dördüncü sayısında imzasız olarak yer alan yazı şöyledir.

"Millet, 'asırlarca beraber yaşamış, zulüm ve felâkete beraberce göğüs germiş, şân ve şerefi beraber istihsâl itmiş, beraber ağlayarak beraber sevinmiş, âtiyen de gâye-i müşterekeye vusûl içün beraber muzâffer olmağa 'azmetmiş efrâd-ı mute'avine'nin hey'et-i mecmu'asıdır. Osmanlı Milleti, tarihimizin şehâdetiyle sabitdir ki böyle bir milletdir. Bir milletin meâsir-i siyâsiye ve mefâhir-i ictimâ'iyesi 'umûmî bayramlarında temessül ider. Şimdiye kadar Osmanlılığa 'ait resmen kabul idilmiş bir îd-i millîmiz yokdu. Buna, binâ'en mefâhir-i millîyemiz, tarihin sahâif-i nisyânına gömülmüş, vahdeti millîyye duygularımız zayıf ve nâtûvan kalmışdı. Her şeyden evvel, muhtâc ve müştâk bulunduğumuz böyle bir Îd-i Millî'ye nihâyet nâ'il olduk. Geçen 10 Temmuzda kâbus-ı istibdâdı bir hamlede muzmâhil iden Rumeli Kıyâm-ı Ahrârânesi inkılâb-ı ictimâ'imizin mebdesi olduğu için, bize bir îd-i millî ithâf itdi. Meclis-i meb'ûsân, bu bayramı resmen kabul iderek efrâd-ı milletin bu musâfaha-i seneviyye ile hiss-i uhûvvet ve muhâdenetini tevsîk eyledi".

Gazetenin muhtelif sayılarında yer alan ve genellikle ileri gelenlerin nutuklarının yazıya dökülmüş halleri olarak gördüğümüz bu yazılar bize o dönem aydınlarının birlik ve beraberliğe verdikleri önemi göstermektedir.

1.2.5. Hürriyet Kavramı ve İttihat ve Terâkki Cemiyeti'nin Faaliyetleri

Hürriyet yani özgürlük kısaca kişinin herhangi bir baskı ve zor altında kalmadan istediği gibi düşünme, konuşma, yazma ve davranması demektir. İttihat ve Terâkki Cemiyeti üyeleri de otuz küsur senelik Sultân II. Abdülhamid devrini baskı devri olarak gördüğü için kendilerinin ve tüm Osmanlı halklarının bu haklardan mahrum bırakıldığı tezini savunmuşlardır. Bu sebeptendir ki II. Meşrûtiyet'in ilanı ve sonrasında II. Abdülhamid'in tahttan uzaklaştırılması ile birlikte kendilerini hürriyete kavuşmuş olarak gördüler. İttihat ve Terâkki Cemiyeti mensupları bu kurtuluşla beraber bu düşünceyi tabana yaymak işini hızlandırmış ve basın yolu ile Anadolu insanını pek de aşina olmadıkları bu düşünce ile tanıştırmışlardır. Basının yanı sıra gazetemizde de geçtiği üzere gece okulları ve millet kıraathâneleri aracılığıyla da bu hürriyet ve meşrûtiyetin nimetlerinden söz etmişlerdir. Kendileri Avrupa'da eğitim görmüş olan İttihat ve Terâkki Cemiyeti elitleri bu medeniyetin etkisinde kalmış ve bu etkiyi doğal olarak politikalarına yansıtmışlardır.

1908 İttihat ve Terâkki kongresinde açıklandığı üzere İttihat ve Terâkki Cemiyeti'nin iki temel amacı vardı; "*vatanı içinde bulunduğu kötü durumdan kurtarmak ve milleti içinde bulunduğu zulüm ve esâretten çıkarıp insanlığa layık biçimde yaşatmak*". İttihat ve Terâkki Cemiyeti birinci amaçla, öncelikle devleti, eski düzenden kurtarmayı ve Avrupa devletlerinin denetiminden çıkarmayı; ikinci amaçla da, ilerleme fikriyle toplumun geri kalmışlığını ortadan kaldırmayı kastediyordu. Bu amaçlara varmanın yolu ise 1876 Kanûn-ı Esasisi'nin tatbik edilmesiydi. Ancak sanıldığının aksine Jön Türklerin, "hürriyet ve siyâsi hak" fikirlerinin arkasında derin bir felsefe yoktu. Sorunlara çâre olacağını düşündükleri meşrûtiyet, Jön Türklerin gözünde kendi başına bir amaç değil, bir modernleşme aracı ve göstergesiydi[66].

Şerif Mardin'inde belirttiği üzere, Padişah aleyhinde çalışan grupların tümünün kuramı dolaylı olarak bir "hürriyet", esasta ise bir "kalkınma" kuramı olmuştur. Prens Sabahaddin'in bir dereceye kadar "hürriyetçi" sayılabilecek düşünceleri dışında Jön Türklerin fikirleri "milletin uyandırılması" ile ilgilidir. Bunda da Avrupa'da o sırada etkili olan kitleleri "mobilize" etme zorunluluğunu savunan düşünceler etkili olmuştur.[67] İttihat ve Terâkki Cemiyeti mensupları da iktidâra

[66] Ercan Uyanık, "II. Meşrûtiyet Dönemi'nde Toplumsal Mühendislik Aracı Olarak Eğitim", **Amme İdaresi Dergisi**, C. 42 S. 2, s. 71.
[67] Mardin, **Jön Türklerin Siyasi Fikirleri 1895-1908**, s. 99.

geldiklerinde mitingler düzenleyerek, eğitim sistemini değiştirerek bu amaca yönelik hareket etmişlerdir.

Kendilerini temsilcisi olarak gördükleri Müslüman Türk unsûrun düşük okullaşma oranı, İttihatçıların eğitim konusunda geç kaldıkları duygusuyla hareket etmelerine neden olmuştur. Müslüman Türk unsûrun kültürel seviyesini yükseltmek isteyen İttihatçılar, henüz iktidârı elde edemedikleri meşrûtiyetin ilk yıllarında özel okul açma işine yoğunlaşmışlardır. Müslüman Türk unsûrun özel öğretimini geliştirmek ve yabancı özel okullardan[68] Türk çocuklarını kurtarmak için cemiyetin öncülüğünde 1909'da bir ortaklık şirketi oluşturulmasına teşebbüs edilmiş ve aynı yıl içinde "Osmanlı İttihat Mektepleri" adıyla bir dernek kurulmuştur. Himâye ettiği bütün okullara "İttihat ve Terâkki Mektebi" adını veren cemiyet, bu okulları Maarif Nezâreti'nin maddi katkısı olmaksızın kendisi idâre edecekti. Okulların programı cemiyet merkezince yapılacak ve masrafları için de cemiyete mensup kişilerden "maarif onluğu" adı altında bir vergi alınacaktı. Bu karar gereği İstanbul, Bursa, Edirne ve İzmir gibi büyük şehirlerde ilk ve orta dereceli okullar açıldı. Hatta açılmış ve açılacak olan okullara öğretmen sağlamak için Selânik'te özel bir öğretmen okulu kurulmuştu. Meşrûtiyetin ikinci yılında İttihat ve Terâkki Cemiyeti'nin idâre ve himâye ettiği okulların sayısı kulüplerde verilen gece dersleriyle beraber 600'e ulaşmıştı[69].

İşte bu gece derslerinin verildiği okullardan biri de Diyarbekir'de İttihat ve Terâkki Cemiyeti kulübünde açılmıştı. Gazetenin yirmi üçüncü sayısında Mirikatibizâde imzasıyla yer alan şu paragraf Diyarbekir'de verilecek gece dersleri hakkında yeteri kadar bilgiyi içermektedir;

---

[68] Sultân II. Abdülhamid Dönemi Maarif Nâzırı Zühtü Paşa'nın tekiresine göre, Osmanlı sınırları dahilinde, gece ve gündüz eğitim veren 392 adet Protestan okulu mevcut idi. Bunların 284'ü muhtelif tarihlerde, 108 adeti ise Sultân II. Abdülhamid devrinde açılmıştı. Bu okulların 33 adedi Padişah fermanı ile, 7 adedi Sadrazamlık makamının izni ile açılmıştı. Geriye kalan 341 Protestan okulu ise rûhsatsız bir şekilde açılmıştı. Okulların hemen hepsinin kuruluşunda, merkezi New York'ta bulunan American Board Misyoner Örgütü öncülük etmiş ve para yardımında bulunmuştur. Bazı okullar ise zengin Ermeniler ve Ermeni cemaati tarafından kurulup desteklenmiştir. Tekireye göre bu okullarda İngilizce ve Ermenice bazı bölgelerde ise İngilizce ve Arapça dillerinde dersler verilmekte idi. Anadolu Umûm Islahat Müfettişi Şakir Paşa'nın teftiş raporuna göre ise, bu okullar özellikle Gayr-ı müslim teba'nın çocuklarına eğitim ile beraber zihinlerine ayrışma tohumları ekildiği belirtilmektedir. Bu okullar; Adana, Aydın, Bursa, Diyarbakır, Erzurum, Ankara, Trabzon, Van, Musul, Halep, Beyrut, Konya, Elazığ, Bitlis, Suriye, Kudüs, İzmit, Biga, Selânik, Manastır, Edirne ve İstanbul'daİ bulunmakta idiler. (Bkz. Yahya AKYÜZ, "Abdülhamid Devrinde Protestan Okulları İle İlgili İki Belge", A.Ü Eğitim Fakültesi Dergisi, C. 3, S. 1, Ankara, 1970, s. 121)

[69] Uyanık, **"II. Meşrûtiyet Dönemi'nde Toplumsal Mühendislik Aracı Olarak Eğitim"**, s. 72.

"...Evlâd-ı vatanın tenvîr-i efkâr ve tevsî' ma'lumatları içün isimleri zirde münderiç zevât-ı hâmiyetsemât tarafından fünûn-ı ve el-esünneye 'aid gice dersleri ta'lim ve kıraât olunması kulûb-ı hey'et idâresi tarafından tensîb idilerek üç günden beri mezkûr dersleride mubâşeret olunmuşdur. Böyle bir vazife-i vatanperverâneyi uhde-i liyâkatlerine alan zevât erbâb-ı ihtisâs ve kemâlden olduklarından gerek cem'iyet efrâdından gerekse hâricden arzu-yı tahsîl hevesinde bulunan evlâd-ı şebân-ı vatanın sa'et-i perde kulübe teşrîfleri ile hisse-i ma'ârifden müstefîd olmalarını ve bu vesîle ile hey'et-i ictimâ'iyeden esâsen maksûd olan hizmetin ve menfa'atin te'mîn-i istihsâl idileceği cihetle i'lânı keyfiyet olur..."

Derslere girecek öğretmenlerin isim listeleri ve haftanın hangi günü hangi dersin işleneceği tablolar halinde (Tablo 1, Tablo 2, Tablo 5) çalışmanın transkriptsiyon bölümünde gösterilmiştir. Ayrıca gazetenin onuncu sayısında dönemin Diyarbekir Maarif Müdürü Muhiyiddin Efendi'nin öğretmenleri topladığı ve yeni eğitim anlayışının nasıl olması gerektiğine dâir bilgiler verdiği görülmektedir. Gazetenin pek çok yazısında eğitim ve terâkkinin paralelliğine dikkat çeken İttihatçılar, ibtidâî mekteplerine de ayrıca bir önem vermiş ve yeni yetişecek nesilleri bu okullar üzerinden yetiştirip memleketi onlar aracılığıyla dizayn etmeyi düşünmüşlerdir. Gazetenin on üçüncü sayısında imzasız olarak "Tahsil-i İbtidaî" başlığı altında yer alan metnin bir kısmı aşağıda verilmiştir.

"...Binâ'en-âleyh sağlam temelleri olmadıkca muhteşem ebniye inşası kâbîl olamayacağından ve her ne zaman olursa olsun ve her nerede bulunursa bulunsun sıhhat dâ'imâ marâza galebe çalacağından biz de hamîyeten mekâtib-i ibtidâîye hakkında ebzâl-ı mesa'î iderek nesl-i cedîdi hakikî bir Osmanlı yapmağa çalışmalı ki vükelâ-ı milletin yapdıkları fedâkârlıklarla buldukları hakikatler semeredâr olsun."

İttihat ve Terâkki Cemiyeti'nin hürriyet düşüncesi ve kendi dünya görüşünü Diyarbekir'de yaymanın bir diğer yolu ise Peymân gazetesidir. Gazetenin istisnasız bütün sayılarında hürriyet'in önemi dini kaynaklara da dayandırılarak işlenmiştir. Özellikle II. Meşrûtiyet'in ilanının yıl dönümüne denk gelen beşinci sayıda bu konu üzerinde fazlasıyla durulmuştur. Ziya Gökalp tarafından Tevfîk Sedâd imzasıyla yazılan ve ikinci sayıda yer alan yazı;

"...Hürriyet, Allah'dan başka hiçbir kimsenin kulu olmamakdır. Cenâb-ı Hakk'ın gayrine kul olmamağa Rûz-i Elest'deki peymânımızla muteahhidiz. Bu

peymân, Hâlik ile mahlûk arasında mun'akıd bir mukavele-i dinîyyedir. Ezel-i-azal'de 'akd olunan bu mukaavele-i mukaddese ilelebed mer'î kalacaktır. Kula kul olanlar userâdır. Mü'minler ise " El mu'minûn ahrârün" hadis-i nebevîsi mûcebince hürdürler. Hürriyet, zirûh veya birûh hiç bir mahlûkun 'abdi, esîri olmamakdır. Çok kimseler, hür doğmuş iken, hüsn-i rızâlariyle bir zâlimin bende-i dîrînesi, bir hâinin çaker-i kemînesi olmuşlardır. Bunlar gönüllü esîrlerdir, muâhede-i ezeliyye'yi unutanlardır. Çok kimseler de, mukâddes vazifelerini bir tarafa atarak nefs-i emmarenin esîr-i hevesâtı olmağa rızâ göstermişlerdir. Bunlar da, üserâ-i nefs'dir. Peymân-ı sermedîyi muhâfaza itmiyenlerdir…"

Gazetenin beşinci sayısında, Mevlid Cem'iyetinde Mektubî Mensûrlarından Hâfız Hamdi Efendi'nin eşi Feyziye Hanım tarafından okunan nutuktan hürriyet ile ilgili kısım;

"…Hürriyet bütün zâlimleri ezdi. Mahv itdi. Kalanları da mahv idecek. Emin olun ki zâlimlerin, hâinlerin hiç biri kalmayacak, hürriyet süpürgesi milletin yurdunda ne kadar süprüntü varsa hepsini süpürecek. Abdülhamid itdiğini buldu, zindâna gitdi. Onun hâin vükelası zulm mabeyncileri mel'ûn hafiyeler de asıldılar, zindânlara doldurulduldular. Kalanlarda cezâsını çekecek ve biz şen, şatır, rahat yaşayacağız.

Gazetenin yedinci sayısında yer alan bu ilan ise İttihat ve Terâkki mensuplarının hem topluma hürriyetin amacının daha iyi anlaşılması ve hem de buradan gelen para ile de "Askeri Kulüb"e yardım toplamayı amaçlayan "Şahbal" adında bir piyesin canlandırılacağını bidirmektedir.

Pazartesi günü salı gecesi Osmanlı tiyatro kumpanyası hünerver gençlerin müsâvenetiyle 'askerî kulübü menfa'âtine olarak "Şahbal" nâmındaki fâci'ayı muhne-i tamâşaya vaz' idecekdir. Devr-i istibdât'da fehîm-i mel'ûnenin iblispesendâne habâsetlerini ve hürriyet i'lânıyla ahvâl'in sûret-i tebdîlini mes'ud olan bu ibretnûma oyunda hazır bulunmalarını 'umûm bedâyîperverlere tavsiye ideriz…"

Yukarıdaki yazılardan da anlaşılacağı üzere İttihat ve Terâkki Cemiyeti mensuplarına göre Hürriyet bayramdı, zulümden kurtuluştu. Amaçları ise mümkün olabilecek en kısa sürede Osmanlı toplum ve devletini şahit oldukları batı medeniyetine ulaştırmak idi. Bu amaca ulaşmak için mümkün olan tüm yollara başvurmuşlardır. Dini terimleri kullanmak ise bu yolların başında gelmektedir. Ayrıca

piyeslere konu olacak derecede de önemli idi. Tiyatro da bu fikri halka anlatmanın farklı bir yolu idi.

1.2.6. Aşiretler

Peymân gazetesinde yer alan yazılar dikkatle incelendiği vâkit o dönem Diyarbekir Vilâyeti ile ilgili çok değerli bilgilere ulaşılabilir. Bu bilgilerin başlıcaları; aşiret sistemi, ziraat ve zeamet, adalet, idârecilerin ve halkın sahip oldukları veya sahip olmaları gereken ahlâki anlayış, esnaf ve dükkanların temizliği, taziyeler, taltifler, tensikat ve münhalat listeleri gibi pek çok farklı konuları kapsamaktadır. Bu bölümde 1900'lü yılların başı Diyarbakır'ına Peymân yazarlarının gözüyle bakmaya çalışacağız.

Bu konuların bizce en önde geleni ve en önemlisi devrin Diyarbakır hayâtını en ciddi manada etkileyen sosyal bir yapı olan aşiretlerdir. Gazetede adı geçen aşiretler ise kısaca şunlardır; Millî[70], Sılivi[71], Zirki (Zırkân)[72], Pencenari, Reşkotani, Dekşuri, Heverki (Heverkân)[73], Karakeçili, Şammar.

Ortak ihtiyaçların karşılanması güdüsüyle bir arada yaşamaya başlayan ve kolektif bilinçle hareket eden insan topluluklarının örgütlenme biçimlerinden bir tanesi de aşiret yapılanmasıdır. Tasada ve kıvançta aynı kaderi paylaşmayı tercih etmiş aşiret yapılanması bazı toplumlarda bugün dahi önemini korumaktadır. Bu toplumlardan bir tanesi de kuşkusuz Kürtlerdir. Kürt toplumsal örgütlenmesi - büyük ölçüde - yüzyıllara

[70] Bölgenin en önemli aşiretlerinden biridir. Bu aşiret Osmanlı kayıtlarında "Millî", "Millîli" veya "Ekrâd-ı Millîli" şeklinde geçmektedir. İbrahim Paşa'nın aşiret reisi olduğu dönemde Millî Aşireti birçok aşireti bünyesine alarak büyük bir konfederasyona dönüşmüştür. Diyarbakır, Urfa, Halep, Mardin ve Musul arasında geniş bir bölgede hüküm süren bu aşiret Sultân Abdülhamid döneminde kurulan Hamidiye Alayları kapsamına alınmıştır. Millî Aşireti, Hamidiye Alayları'na mensup olmanın sağladığı imtiyazlar sayesinde önemli bir nüfuz elde etmi, bölgenin siyasi, sosyal ve ekonomik yapısını derinden sarsmıştır. (Oktay Bozan, 20. Yüzyılın Başında Eşraf-Aşiret Çatışmas: Millî Aşireti Ve Diyarbakır Eşrafı Örneği, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 2017, 33(2):96, s. 1-46.)

[71] Ziya Gökalp'in, Ahmedi Hani'nin Mem u Zin adlı eserine dayanarak verdiği bilgiye göre, Millî Aşireti'nin de atası olan Sılıviler, Kürtler'in Kurmanci kolunun üç büyük kolundan biridir.

[72] Şeref Han'a göre, Zırki Mirleri Selçuklular döneminde Mardin'e gelen Şam Arapları'ndan, Şeyh Ezraki de denen Şeyh Hasan Bin Seyyid Abdurrahman'ın soyundandır. Zirkan Beyleri de denen Zırki mirlerine Osmanlı-Safevi mücadelesinden ötürü Tercil, Atak ve Mihrani bölgesi yurtluk-ocaklık verilmiş ve bu bölgede yaşamlarını sürdürmüşlerdir.

[73] Yirmidört aşiretten oluşan bir konfederasyondur. Midyat, Nusaybin, Gercüş, İdil ve Tur Abidin bölgesinde yaşayan bu konfederasyon mensuplarının bazıları Müslüman, bazıları Yezidi olup aralarında konfederasyonla kalıcı ilişkileri olan Hıristiyanlar da vardı.

dayanan örf ve adetlerin toplumsal ilişkilerin biçimini belirlediği aşiret temelli yapıya dayanmaktadır.[74]

Kürt tarihi üzerine yapılmış en eski çalışma, Bitlis beylerinden Şerefhan'a ait olan Şerefnâmedir. Şerefnâme'de Kürt emirliklerinden bahsedilir. Çalışmada "Büyük Lor" olarak bilinen "Fadlavi" ailesi beyleri (Mir), Diyarbakır ve Cizre Beyleri (Mervaniler), Hasankeyf ailesi olarak ün yapan "Dinever" ve "Şehrezar" beyleri, "Al-ı Eyyub" (Eyyubiler) ismiyle bilinen Mısır ve Şam sultânları hakkında bilgilere yer verilmiştir. Bunların dışında Erdelan, Hakkâri, İmadiye, Bohtan (Cizre), Çemişgezek (Tunceli), Mırdasi (Eğil, Palo), Sason (Siirt), Hizan (Bitlis) beyliklerinden (Emirlik) bahsetmektedir. Bütün bu emirlikler, birden fazla aşireti ve aşiret dışı topluluğu himâyesine alan siyasal topluluk hüviyetindeydiler.[75]

Peymân gazetesinin yazarlarından olan ve on ikinci sayıya kadar olan kısımda en çok yazısı bulunanların başında şüphesiz Ziya Gökalp gelmektedir. Daha önce de belirttiğimiz üzere Gökalp; Mehmed Ziya, Tevfîk Sedâd, Hüseyin Vedâd, Mehmed Mehdi, Mehmed Nâ'il gibi imzalar kullanarak yazılar kaleme almıştı. Gökalp'in Hüseyin Vedâd imzası ile gazetenin ikinci sayısında "Aşiretlerin Nizâmnâme-i Mahsûsla Takyîdi" başlığı ile yazdığı yazıda aşiretlerin genel yapısı, dünya görüşü ve bu durumun nasıl düzeleceği hakkında bilgiler vermektedir. Sosyolog kimliği ile bu konuya yaklaşan Gökalp'in bu tahlilleri ileri tarihlerde "Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler" adında bir kitap olarak karşımıza çıkmaktadır. Peymân'da yer alan söz konusu yazının bir kısmını alıntılayarak içeriğini görmeye çalışacağız. Ziya Gökalp tarafından ikinci sayının başlangıç yazısı olarak yazılan aşağıdaki yazı, dönemin aşiret yapısını ve bu yapının sebep olduğu sorunları gözler önüne sermektedir.

"…Osmanlı vilâyetlerinden birçoğunu müşkîlât-ı idâreye ma'ruz bulunduran başlıca sebeplerden biride 'aşiretlerdir. 'Aşiretler şekâvet-i isyâna dâima amâde-i müsellah cem'iyyetlerdir. Cem'iyyetlerin mazeretleri yalnız virgi ve asker virmekden imtinâ yahud aralarında hiçbir vâkit eksik olmayan müsâdeme ve iğtinâmlar değildir. Ahâli-i mutîanın emniyet-i can ve malını memleketin asâyiş ve refâhını ihlâl iden de bunlardır. … 'Aşâir nizâmnâmesi bir yahud birkaç re'is-i mes'ul irae itmeyen ve

[74] A.Vahap Uluç, "Kürtler'de Sosyal ve Siyasal Örgütlenme: Aşiret", **Mukaddime Dergisi**, S. 2, 2010, s. 39.
[75] Uluç, **"Kürtler'de Sosyal ve Siyasal Örgütlenme: Aşiret"**, s. 40.

rüesa-ı mes'ulu tarafından efrâdın virgi, cümle-i mükellefe ve 'asker gibi tekâlifin i'tâsı taahhüd ve 'aşiretden olan erbâb-ı cinâyât ve sâir firârîlerin derdest ve teslimi der uhde idilmiş olan 'aşiretleri eşkıya çeteleri idâdine idhâl ederek haklarında tenkilât-ı şedîde-i 'askerîye icrâsını mutazammın olmalıdır. Böyle bir madde-i kanûnîye hem 'aşiretlerin örf ve teâmülüne muvâffık, hem de vücûd-ı 'aşâirden intişâr iden mazeretleri def' ider. Çünki bir 'aşiretin rüesâsı zaman ve mes'ulîyyet korkusuyla ya 'aşireti temdîn ile 'aşireti 'aşiret halinden çıkarmağa çalışacak, ya tazmin-i tekâlif ve teslim-i mücrimin kaidelerine riayetle 'aşâiri gayr-ı mezre sûretine ifrâğ idecek yahud riyâset-i mes'uleyi kabul itmeyerek 'aşireti başka rüesâ-ı mes'ule arayıp göstermekte muztarr bırakılacakdır…"

Buna göre asıl sorun aşiretlerin sadece vergi vermemeleri veya askere gitmemeleri değil bu yapıların geriye kalan diğer ahâlinin can ve malına kast ederek eşkıyalık yaptıklarıdır. Sarp yerlerde yaşayan bu aşiretleri bir hastalıklı yaraya benzeten Gökalp, bu yaranın bir an önce kesilip atılması taraftarıdır. Bunu yapmanın yolunu ise aşiret reislerine aşiretlerini düzeltme sorumluğunu yükleyerek kendi kendilerini medenileştirmelerini sağlamakta görmektedir. Ayrıca bu metinde kısa da olsa aşiretlerin adet ve usûllerine de değinilmiştir.

Gazetenin onuncu sayısında imzasız olarak kaleme alınan "Firârî Maznûnlar, Gıyâbî Mahkûmlar" başlıklı yazıda Diyarbekir Vilâyeti'nde işlenen cinâyetlerin sayısının fazla olmasının sebebi de vilâyet genelindeki aşiretlere ve aşiretlerdeki hakim töreye dayanmaktadır.

"… Hiç şübhe yokdur ki bu cinâyetlerin hakiki fâ'illeri bir yahut bir kaç kişi iken 'aşiretlere mahsûs bir halet-i rûhîyenin te'siriyle cinâyet, câninin bütün tenkatına teşmîl idilmişdir. 'Aşiretlere mahsus olan bu halet-i rûhiyeyi izâh idelim. 'Aşiret bir cedd-i kadimin hey'et-i müte'aven-i ihfâdı hükmündedir. 'Aşiret efrâdından birisi katl olununca akan kan ferd-i maktûle değil cedd-i kadime nisbet olunur…"

Gazetede adı geçen aşiretler ise kısaca şunlardır; Millî, Sılivi, Zirki, Pencnari, Reşkotani, Dekşuri, Hevirgi, Karakeçili, Şammar

1.2.7. Ahlâk, Adalet ve Manevi Duygular

Peymân gazetesi yazarlarının üzerinde durduğu diğer bir önemli konu ise ahlâk, adalet gibi manevi duygulardır. Bilindiği üzere devlet ömrü ancak güzel ahlâklı

yöneticiler ve aynı özellikteki halk ile mümkündür. Bu denkliği sağlayamayan hiçbir devlet ayakta kalamaz ve neticede yok olmaya mahkumdur. Gazetemizin yazarları da bu durumun farkında olmalıdırlar ki gazetenin muhtelif yerlerinde yöneticilerin ve halkın sahip olmaları gereken ahlâk kuralları hakkında bilgiler vermektedirler.

Peymân Gazetesinin birinci sayısında Hüseyin Vedâd imzası ile yer alan "Diyarbekir Nasıl Bir Vâli İster" başlığını taşıyan ve Diyarbakır halkının yöneticilerden beklentisini dile getiren yazı şöyledir;

"...Bu mesrudâta nazâran Diyarbekir'e vâli olacak zâtın yalnız hüsn-ı niyet sâhibi, müstakîm, fa'âl olması kâfî değildir. 'Azm-ı hürriyet perverîde tamamen mücâhit ve iğfâlâta kapılmayacak, telkînata kulak asmayacak sûretde bâsir ve dakâyık şinâs olması da muktezîdir. İcrâ'at-ı esasîyeye hasretkeş olan Diyarbekir Vilâyeti masa başında evrak havalesiyle idâre olunmaz. Sancaklarda, kazâlarda, nahiyelerde gözle görülecek elle tutulacak çok iş vardır. Bu intizâmsız ülkeye vâli olacak zât'da kutlu bir yürek, kuvvetli bir beyin, kuvvetli bir pence mevcûd olmalıdır. Öyle bir yürek ki havf û gazab yerine muhâbbetle meşhûn, öyle bir beyin ki i'tiyad ve taklide bedel fikr-i ibdâ ile münevver, öyle bir pençe ki tereddüt ve tahâllike mukâbîl 'azm-ı kat'i ile mücehhez bulunsun. İşte Diyarbekir böyle bir vâli ister..."

Gazetenin ikinci sayısında Tevfîk Sedâd imzasıyla yazılan bu yazıda da Müslüman ahlâkının hürriyetle aynı istikâmette olduğu ve bu yolla da İttihat ve Terâkki Cemiyeti'nin İslâmi yönü ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

"...Tevhîd; Hâlika karşı 'abd, mahlûkata karşı hür olmakdır.

"...Hürriyet, Allah'dan başka hiçbir kimsenin kulu olmamakdır. Cenâb-ı Hakk'ın gayrine kul olmamağa Rûz-i Elest'deki peymânımızla muteahhidiz. Bu peymân, Hâlik ile mahlûk arasında mun'akıd bir mukavele-i dinîyedir. Ezel-i-azal'de 'akd olunan bu mukaavele-i mukaddese ilelebed mer'î kalacaktır. Kula Kul olanlar userâdır. Mü'minler ise "Elmu'minûn ahrârün" hadis-i nebevîsi mûcebince hürdürler. Hulâsa-i kelâm, bizim iki büyük vazife-i dinîyemiz vardır ki birincisi, Hâlika karşı 'abd vazifesinde, ikincisi, mahlûkata karşı hür hey'etinde bulunmakdır. O halde Ehl-i İslâm'ın ibadetden sonra en büyük şiârı hürriyetdir..."

Peymân'ın on dokuzuncu sayısında M.F imzasıyla yayımlanan "Islâh-ı Medârise 'Aid Birkaç Söz Ta'limât Yahûd Tenbiyât" başlıklı bir yazıda ise yazar güzel ahlâkın dini ve dünyevi eğitimin bir arada verilmesi yolu ile sağlanabileceği

tezini savunmaktadır. Zaten gazetenin genelinde hemen her sayıda toplumun cehâleti ve bu cehâletin derhal aşılması gereken bir sıkıntı olduğu fikri Ziya Gökalp veya başka yazarlar tarafından dile getirilmiştir. Toplumun bu câhil hali sebebiyle toplumda ağa ve beylerin türediği ve bunların kendi bölgelerinde müstakil birer yönetici gibi hareket ettiği belirtilmektedir.

"...Bizce faziletle din bir şey i'tibâr olunmak lâzım geldiğinden ibtidâi-i umûrda çocuklarımız birçok fazilet olan, hurâfatdan âri idilmiş dinimizi öğretmeye çalışmalıyız. Bu yolda terbiye-i evveli virildikden sonra ikinci derecede terbiye-i 'akliyeyi almak kolaylaşır. Şayed sırf dünyevî tahsîl ile uğraşırsak bundan bizim içün ahlâkça pek büyük müfasid ve şürûd tevellüd ider ki sonra bunun altından çıkılmaz. Sırf uhrevî olursa bu da asla vücûdpezîr olamaz. Mantıken de kabul olunmak pek müşkil olur. Terbiye-i manevîyeye gelince bu vücûda günde bir 'uzv-ı nâfi'-i 'amil olacak bir de bir kütle-i 'atale olarak kalır. Ve'l benî âdemin tekrîmi sıfatdan mahrûm olur, kesb ve ticâret, berr ve bahrde seyahât, evlâd ve zürriyetden azâde olur. Hizmet-i vatan'dan istifâde idemez. Ey ana! Sen de bu tebşîrden şavka gel, çocuğunu güzelce terbiye it. Öyle selm'el-selâm merzi'e, mürebbiye, hizmetcilerin elinde bırakma! Sonra mahv olur..."

Gazetenin dördüncü sayısında Ziya Gökalp tarafından yazılan bu yazıda toplumun ne amaçla câhil bırakılmaya çalışıldığı kısaca anlatılmaktadır;

"...Köylülerimiz, ekseriyetle Kürd kavmine mensûb, câhil ve 'aşiret ahlâkıyla me'lûftur, hissiyyât-ı millîye ve vataniyeden külliyyen mahrûmdur. Kürd köylüsü masârif-i 'umûmiyeye iştirâkteki şeref-i hâkimiyeti bilmediği içün, virgi virmek istemez. Vatanı, köy yahud 'aşiretden 'ibâret zannetdiği içün 'askerlikden kaçar, kanûnun yazılmış olduğu lisânın bir kelimesini anlamadığı içün, mahkemenin celblerine, da'vetlerine icâbet itmez, zekât-ı şer'iyi molla ve şeyhlere tamamen virdiği içün a'şârdan, ağnâmdan çalmayı muhik bir hareket zu'm ider. Köylü, bu arzularında müyesser olmak içün bir hâmiye, bir zahire muhtâcdır. İşte, köy sâhiblerini, ta'bir-i mahallisiyle Köy Ağası'nı yetişdiren, köylülerin bu ihtiyâcıdır..."

Devamında ise ağalığın nasıl yok edileceği ve câhil halkın eziyetten nasıl kurtarılabileceğinin de yollarını yazar şöyle açıklamaktadır;

"...Bu hastalık, muvâfık bir müdavât-ı ictimâ'iye tatbîk olunmak şartile tasfiye idilebilir. Bu tesfiye'nin başlıca vesâitinden birincisi, bir an evel mehâkim

a'zâlıklarının yerli ahâliden intihâbinâ hitâm virerek, diğer vilâyetlerden getirilmek üzere nâsbî a'zâların ta'yinidir. İkincisi, arâzi-i vasiâ mutâsarrıflarının zira'ate hasr-ı mesâî itmesini te'mîn içün me'muriyetlerde istihdam olunamamasıdır. Üçüncüsü, köylüleri bizzât devâire müraca'âte alıştırmak içün resmî dava vekîllerinden başka hiçbir kimsenin köylülerin mesâlihini ta'kip itmesine müsa'ade olunmamasıdır. Dördüncüsü, köylülerin hissiyyât-ı vataniye ve efkâr-ı millîye ile tehzîb ve tenvîri içün köy mekteplerinin tesrî-i te'sîsidir…"

Adalet kısaca bir hakkın hak sâhibine verilmesi ve o hakkın korunması, haklı ve haksızın ayırt edilmesi anlamına gelir. Adaletin en önemli vazifesi zulme karşı mazlûmu hukûk kuralları ile korumaktır. Tarih boyunca insanlar birbirilerinin haklarına saygı duymadıkları için zaten büyük savaşlar çıkmıştır. Peygamberler ve dinler yeryüzünde adaleti sağlamak amacıyla Allah tarafından insanlığa gönderilmiştir. Devletlerin de en önemli vazifesi adaleti sağlamaktır. Adaleti sağlayamayan bütün devletler tarih sahnesinden silinmek kaderine mahkum olmuşlardır.

İttihat ve Terâkki Cemiyet mensuplarının Sultân II. Abdülhamid dönemini karalamak için kullandıkları en önemli argümanlardan biri de adalettir. Yukarıdaki bölümlerde de belirttiğimiz gibi bu cemiyet mensupları, önceki devri bir istibdâd devri olarak görmüşlerdir. Bu konu ile ilgili ana metinden bazı kesitler de örnek olarak sunulmuştu. Bu sebeptendir ki bu şahıslar yöneticilerin dâima adil olma beklentisi içine girmişlerdir. Peymân yazarları da bu konuya da uzak kalmamışlardır. Adalet konusuyla ilgili yazılar kaleme almışlardır. Bu yazılar muhtelif sayılarda bulunmakla beraber on yedinci ve yirmi birinci sayılarda özellikle bu konu üzerinde durulmuştur.

Gazetemizin yirmi birinci sayısında "Adalet" başlığı ile yer alan ve ayet ve hadisler ile desteklenerek yazılan Hanili Şiblizâde Mehmed Celaleddin imzalı yazının tamamına bakıldığında devletin devamının adaletin sağlanmasına bağlı olduğu meselesi dini bir vaaz ile anlatılmaya çalışılmıştır;

"…(Adalet) müteallikine nisbeten iki kısım olup birisi has diğeri âmm'dır. Kısm-ı âmmı her ferd-i beşere raci'dir. Benî beşerîden ma'dûd her şahsın adaleti kendi nefsinde icrâya me'murdur. Fakat bu kısım adalet yalnız evâmir-i ilahîyeye emsal, nevâhîyeden ictinap demektir. Kısm-ı has ise bi'lumûm me'mûrîn ve hükkâm-ı kirâma aittir. Her me'mur ve hâkîm vezâif-i mevdûesinde emr-i ehemm-i adaletle

mükellef olup zerre kadar inhîrafa me'zûn değildir. Bunlar gerek ifâ-yı vezâifte, gerek nasb ve ta'binleri dâire-i me'muriyetleri dâhilinde bulunan diğer me'murların nasb ve ta'binleri husûsunda ve itâ-ı hükümde nokta-ı lâzıme-i adaletin tamamıyla muhafazâsına mecburdurlar…"

On yedinci sayıda yer alan ve Silvan Kâ'imakâm Vekîli Râsim tarafından kaleme alınan bu yazının tamamına bakıldığında Hz. Ömer ve daha başka dini şahsiyetler örnek verilerek devlet memurlarının sahip olması gereken adalet anlayışına dikkat çekilmektedir

"…'adâlet bir hareket-i meşrû'edir ki, vicdânın hadd-i i'tidâlde bulunmasından 'ibâretdir. İfrât ve neferiyet dâima medhûl, her halde mezmûmdur. Hey'et-i idâre veya me'mûrîn-i siyâsiye vezâ'if-i mevdu'elerinde hadd-i i'tidâle ri'âyet itmelidir ki 'adâlet, isbât-ı mevcûdiyet iderek şübhelere, tereddüdlere su-i tefehhümlere nihâyet virilsün…"

1.2.8. Dönemin Sosyo-Ekonomik Hayâtı

Bilindiği üzere 1908 meşrûtiyetin ilanı ile beraber Osmanlı Devleti yeni bir yönetim tarzına, yeni yönetici kadroların eline geçmiştir. Daha önce de belirttiğimiz gibi İttihat ve Terâkki mensupları önceki dönem uygulamaları zulüm olarak görmüşlerdir. Yeni bir sistem yerleştirmek için de eski sistemi lağvetmek ve eski sistem çalışanlarını pasifize etmek istemişlerdir. İhtilalden hemen sonraki süreçte yasal olmayan ihraçlar yaşanmıştır. Taşrada memurlara karşı yapılan hareketlerin dozu, muhalefet cereyânının söz konusu bölgedeki gücüne ve etkisine bağlı olarak gelişmiştir. Meselâ, İzmir'de bazı devlet memurları tutuklanıp Selânik'e sevk edilmiş; Edirne'de öldürülmelerine karar verilen askeri paşalarla mülkiye erkanının adları beyânname biçiminde otuz tabaka kağıda yazılıp meydanlara asılmış; Bursa ve Diyarbekir'de odaları basılan vâlilere istenmeyen memurlar listeleri verilmiş; birçok vâli halkın çektiği telğraflar üzerine azledilmiş; Manisa, Isparta, Antalya, İzmit, Rize'de mutasarrıf livayı terke icbar edilmiş; Kayseri'de halk hükumeti basınca mutasarrıf masası başında kalp sektesinden vefat etmiş; Zara'da bütün memurlar hükumet binâsını basan ahâli tarafından sürüklenerek kovulduğu için dâire kapıları kapanmış; Trabzon'un birçok kazasında firâra zorlandıkları için kaymakam ve memur

kalmamış; Antep Kaymakamı karga tulumba edilmiş, çarşıda dövüle dövüle elden ele devretmiştir[76].

Vilâyetlerdeki İttihatçı kulüpler idâreye açıktan açığa karışmakta, beğenmedikleri vâlileri yerlerinden attırmakta, beğendiklerine akıl hocalığı ederek istediklerini yaptırmaktadırlar. İttihatçı üyelerin çoğu subay olduklarından ve orduya dayandıklarından, vâlilerin bunlara direnmesi hiç de kolay değildir[77]

Plansız tasfiye uygulamaları 24 Temmuz 1908'den itibaren yaklaşık bir yıl süren karışıklık döneminde görülmüştür. Bunlar gâh ahâlinin gâh İTC merkezinin, gâh mahalli cemiyet şubelerinin baskısıyla gerçekleşmiştir. Ancak 31 Mart Vakasından sonra, İstanbul'da birtakım komisyonlar teşkiliyle bürokraside planlı bir düzenleme için düğmeye basılabilmiştir. Fakat bu uygulamanın hukûki temellerinin atılması da birkaç ay sürmüş ve yüzlerce memuru kadro hârici bırakan büyük tensikata ancak 1909 yazında başlanabilmiştir.[78] Böylece "tensikat komisyonları" kurularak yapılan iş yasal ve resmi hale getirilmiştir.

Peymân gazetesi de yirmi beşinci sayıdan itibaren Diyarbekir Vilâyeti bazında yapılan bu değişim ve dönüşümü "Tensikat" başlığı altında ele almıştır. Tensikat kelime anlamı olarak düzenlemeler anlamına gelmektedir. Gazeteyi incelediğimizde Diyarbekir Vilâyeti'nde de tüm devlet memurlarının tensikata tabî tutulduğu görülmektedir.

Gazetenin on birinci sayısında yer alan ve Yüzbaşı Mazhar Efendi tarafından okunun aşağıdaki nutkun bütününe bakıldığında tensikatın ne amaçla yapıldığı ve nasıl olması gerektiği açıklanmaktadır. Gazetenin yirmi beşinci sayısından itibaren ise Diyarbekir Vilâyeti ve sancaklarında yapılan tensikatın listeleri peyderpey yayınlanmıştır. Bu listelere göre memurların bir kısmı yerlerinde bırakılmış ise de önemli bir kısmı ihraç edilmiştir. Bazılarının ise farklı yerlere atandıkları görülmektedir. Asıl metinde bu listelerin bazıları tablo bazıları da düz yazı şeklinde verilmiştir.

---

[76] Kudret Emiroğlu, **Anadolu'da Devrim Günleri: II. Meşrûtiyet'in İlanı**, Ankara, İmge Yayınları, 1999, s. 125-226.

[77] Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, C. IX, Ankara, TTK, 1996), s. 58.

[78] Abdülhamit Kırmızı, "Meşrûtiyette İstibdat Kadroları: 1908 İhtilalinin Bürokraside Tasfiye ve İkame Kâbiliyeti", **1908-2008 Jön- Türk Devrimi'nin 100. Yılı Uluslararası Kongre Bildirileri**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, 28-30 Mayıs 2008, s. 4.

"...Bugün kabinedeki genç nâzırlarımız var. Binâen'aleyh İstanbul'da arzumuz fevkinde tensîkât ve tanzîmat yapılıyor. Ümid ideriz ki vilâyetlerde de ve bi'l-hassa bedbaht vilâyetimizdede çoktan beri mev'ûd ve müntazır olan bu hayâtbahş tensîkât sûret-i mükemmelede yapılacakdır..."

Hükümetleri, partileri iktidârda tutan ve onlar için en önemli propaganda aracı şüphesiz basın-yayındır. İttihatçılar gücü ellerine geçirdikleri zaman bunu iyi kullandıkları da bilinen bir gerçektir. Zaten dönemin en etkili iletişim araçlarından birinin gazete olduğunu yukarıda belirtmiştik. İttihat ve Terâkki Cemiyeti'nin Diyarbekir temsilcilerinin çıkardığı Peymân gazetesi de bu araçlardan biridir. Gazete yazarları matbu'âtın önemine atfen gazetenin on sekizinci ve otuz üçüncü sayısında birer makale kaleme almışlardır.

Konuyla ilgili gazetenin on sekizinci sayısında S.Z. imzasıyla yer alan yazı şöyledir;

"...Matbu'ât ba'zen bir mürebbi hizmetini, bir mu'allim vazifesini ifâ ider. Efkârı tenvîre, ahlâkî tehzîb içün 'ilm-i rûhdan, fünûn ve felsefiyat'dan, şiir ve edebiyât'dan, siyâsiyât ve ictimâ'iyat'dan bahs ider. Muhûb-ı edebiyât iseniz rûhunuzun bu ihtiyâc-ı tezbihini, müştâk-ı felsefiyat iseniz kalbinizin bu arzu-yı müberremini matbu'âtın sahâifi tatmin ider..."

Matbuatın önemi konusu ile ilgili gazetenin otuz üçüncü sayısında A.A. imzası ile yer alan diğer bir yazı ise şudur;

"...Bir milletin tecelliyâtını, terâkkiyâtını i'lân iden, her dürlü mehâsin ve müsâvini enzâr-ı dikkat ve 'ibrete vaz' eyleyen matbu'âtdır. Matbu'âtın fevâid-i esâsîyesinden en mühimi neşr-i edeb, ders-i fazilet virmekdir. Matbu'ât manevî bir mirâsdır, gayet müessir bir va'azdır. Akvâmın mer'at-ı harekâtı matbu'âtdır. Matbu'âta medeniyetin zırhlısı, meşrûtiyetin şarapneli makâmına kâ'imdir. Top gülleleri, kılıç parıltıları ile zabt teshîr olunamayan ekâlimi matbu'ât feth eyler. Bir milletin matbu'âtı ne kadar rengin olursa o millet o nisbetde zengin olur..."

Basının sağladığı rahat iletişim sâyesinde devletin başkentinde yaşanan olaylar veya devletin başka devletlerle olan ilişkileri halka daha kolay ulaştırılmaya başlanmıştır. Telğraf yolu ile vilâyet merkezine ulaşan haberler gazete yolu ile de halka duyurulurdu. Peymân gazetesinin otuz üçüncü sayıya kadarki tüm baskılarında son sayfada İstanbul'dan gelen haberlere yer verilmiştir. Yeni çıkan kanûnlar,

memleketin genelini ilgilendiren yargılamalar, atamalar, ölüm haberleri gibi pek çok haber gazetenin bu kısmında yer almaktadır.

Gazetenin yirmi dördüncü sayısında A.A imzasıyla yer alan "Nezâfet, Tahâret ve Tedâbir-i Sıhhîye" başlıklı yazıda Diyarbekir Vilâyet merkezindeki sosyal alanların (kahvehâneler, hanlar, hamamlar, seyyâr satıcılar, lokantalar v.b) kirliliğinden söz edilmektedir. Kısaca nerelerin kirli olduğu ve bunu gidermek için nelerin yapılması gerektiğini belirten yazar, özellikle temizlik, sağlık, din ve medeniyet arasında bir bağ kurarak şöyle demiştir;

"...Bugün şehrimize sathî bir göz gezdirirsek her tarafını bir takım mezhûrkat ve meûsatla mâli bir mezbele-i enkâz sûretinde görürüz. Herkesce ma'lûm bir keyfîyetdir ki tahâret ve nezâfet selâmet-i hayât-ı beşer içün büyük bir ehemmiyeti hâ'izdir. "En'nezâfet mine'l imân" buyrulmuşdur ki bu hakîkatin isbâtına bir delil-i 'alenîdir..."

Kürt basın tarihi ile ilgilenen bazı araştırmacılar peymân gazetesini de Kürt basınına dâhil etmektedir. Bu tez gazete de Kürtçe bir yazı bulunması sebebiyle bir yerde kabul edilebilir ancak daha önce de belirttiğimiz gibi elimizdeki mevcut sayılarda yalnızca on ikinci sayıda Kürtçe bir nutuk yer almaktadır. Bunun yanı sıra özellikle ilk on iki sayıda –ki bu sayılarda Ziya Gökalp'in yazıları ağırlıktadır- Kürt kavminin dil ve medeniyetinin yüceliği, azim ve vatanseverlikleri ile ilgili bazı yazılar bulunmaktadır. Gökalp, daha çok Kürtlerin sosyal yaşamları ve sıkıntıları üzerinde durmuştur. Gazetenin sorumlu müdürü Mirikatibizâde Şükrü tarafından Millet kırâathânesinde okunan bir nutuk gazetenin on birinci sayısında yer almaktadır. Bu nutukta özellikle Kürt dili ve edebiyâtı ve Kürt edebiyâtının önde gelenleri ile ilgilidir.

"...Kürdlerin bu günki haline bakılırsa bu kavmin şimdiye kadar 'ilimden, 'irfândan, edebiyâtdan mahrûm olduğu zan olunur. Halbuki bu zan hatadır. Bundan üç yüz dört yüz sene mukaddem Kürd lisânında gayet parlak bir edebiyât vardı. Bu edebiyâtın ba'zı asar-ı muhalledesi muhâfaza olunabilmişdir. Bu eserleri okuyanlar Kürdlerin, şi'ire, edebiyâta, felsefeye ne kadar kâbiliyetli bir kavim olduğunu anlarlar. Mela-yı Cizirî'nin divânı bir harika-ı edeb ve hikmetdir..."

"...Nehecü'l-enâm, Leyla û Mecnun, Ruz'el-na'im gibi birçok eserler daha vardır ki edebiyât-ı Kürdîyenin ne kadar müte'ali olduğunu isbât içün gösterilecek şâhidleri teşkîl iderler. Şeyh Halid-i Hizî'nin şi'irleri ne kadar müharrik, ne kadar

hekîmanedir. Bunlara dâ'ir ileride tefsîlat vereceğim. Şi'ir-i Kürdînin ilk pişvalarından olan Faqi-i Teyran ile Ali Harirî'yi de unutmayalım. Siyâbuş da hatır-ı neşin tebcîl olacak şâ'irlerdendir…"

Bunların yanı sıra gazetede Diyarbekir Vilâyetinde arâzi kavgaları, eşkıyalıklar, bazı Osmanlı müesseselerinin görevleri, Osmanlı ve diğer devletlerin sahip oldukları askeri güçler ve bunların birbirileri ile kıyâslanması, ilerlemek için köylülerin yaşam standartlarının yükseltilmesi ve köylere okulların açılması gerekliliği, bazı ilmi ve dini konularda yazılar bulunmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM
PEYMÂN GAZETESİNİN TRANSKRİPTSİYONU

2.1. BİRİNCİ SAYI

Birinci Sene 10 Cemâzi'el-ahire Sene 1327 Pazartesi 22 Haziran Sene 1325 Nümero 1

Sâhib-i İmtiyaz ve Müdîr-i Mes'ûl		**Ser Muhârrir**
Mirîkatibîzâde Şükrü	**PEYMÂN**	**A. Bakî**
Seneliği 25, Posta Ücretiyle	**325**	**Mahal-i Fürûhtu: Kitapçılar**
Beraber 32 Ğuruşdur		**Kapusunda Kırâ'îzâde Lütfi**
Nüshâsı Yirmi Paradır		**Efendi'nin Mağazasıdır**
		Mahal-ı Tab'ı: Diyarbekir
		Vilâyet Matba'ası

Her Hafta Pazartesi Günleri Neşr Olunur Müstakili'l-efkâr Osmanlı Gazetesidir

Birinci Sayfa;

2.1.1. İki Söz

Peymân, Diyârbekir'de ilk husûsî gazete olmak üzere mevkî-i intişâra çıkıyor. Karîben Dicle nâmındaki refîkimiz de Peymân'ı ta'kîb idecekdir. Peymân'ın gaye- i hayâli hikmet-i şarkîyye ile ma'ârifet-i garbîye'nin te'lîf ve tevhîdinden tevellüd idecek millî ve samimî bir medenîyet-i Âliyye-i Osmanîye'dir. Peymân'ın vazife-i ictîma'iyesi bu medeniyyet-i fazılâ-ı istikbâliyenin hukûkî temellerini taharrî ve irâeden ibâretdir. Ve mine'llahi't-Tevfîk

2.1.2. Diyarbekir Nasıl Bir Vâli İster?

Diyarbekir ahâlîsinin oldukca vâzih bir hâlet-i rûhîyesi vardır. Bu da her feyzi, her hayrı hükûmetden beklemek ve makâm-ı vilâyetde oturan zâtı hükûmetin rûh-ı müsâhhası 'addetmekden 'ibârettir.

On seneden beri tatmin edilmemiş bir ihtiyâc-ı şedîd-i ‘adâletle muzdârib olan Diyarbekirliler, her vâli tebdîlinde geniş bir nefes-i inşirâh alırlar. Yeni gelen vâli iksîr-i ‘azâma malîk bir kimyager yahûd devâ-i kûlle vâkıf bir tabîb imiş gibi der hâl memleketin mes’ûd bir istihâle-i tekâmülliyeye mazhâr olacağına emrâz-ı müzmîne-i ictimâ’iyenin kâmilen tasfiye edileceğine kani’ olurlar. Bu kadar ümid ve i’timâdla beklenen vâlilerin icrâatı -iyi olsun kötü olsun- bî tamamîha takdîr-i umumîye mazhar olur. Vâli’nin her teşebbüsü rûh-ı ‘ammenin tasvib-i zımni ve alenîsiyle iktisâb-ı te’eyyüdât eyler.

Cidden, iş görmek isteyen vâliler içün bundan daha müsait vilâyet bulunabilir mi? Vâkı’a bu kadar mutâvaaf perver, bu kadar hükûmetperest bir halk içinde icrâ’at-ı hükûmetin mukâvemetlere tesâdüf itmemesi lâzım gelir. Fakat heyhât ki üçüncü bir unsûr vâli ile ahâli’den müteşekkil aheng-i itilâf arasına girerek bütün ümidleri berheva ider. Bu üçüncü unsûr hulûliyûndandır. Devr-i istibdâd zira’ati, Hamidîyye haydutlarına cizye güzâr, ticâreti ihtikâr şakîlerine me’kil istediği gibi nüfûz-ı hükûmeti de bir sürü Yıldız mukâllidlerinin amâl-ı iğtinâmına alet itmişdi. Yıldız unsûru yalnız İstanbul’da değil, memleketin her köşesinde mantar kâbîlinden türemişdi. Enva’-i vesâitle müsellah bulunan bu ikbâl avcıları yeni gelen vâlilerle me’murları derhal sayd etmeğe kolayca muvâffak olurlardı. Tuzaklarına tutulan avlar bir daha pencelerinden kurtulamazlardı. Ahâli arasıra küsûf-ı ‘adâletden galeyân-ı ye’se gelerek telğrafhâneye dolar, vâlileri değişdirirdi. Fakat hükûmetin şekl-i sâbıkı kat’iyyen tebdîl itmezdi. Çünki makinayı çeviren eller değişmiyordu. Bu mesrudâta nazâran Diyarbekir’e vâli olacak zâtın yalnız hüsn-ı niyet sâhibi, müstakîm, fa’âl olması kâfî değildir. ‘Azm-ı hürriyet perverîde tamamen mücâhit ve iğfâlâta kapılmayacak, telkînata kulak asmayacak sûretde bâsir ve dakâyık şinâs olması da muktezîdir. İcrâ’at-ı esasîyeye hasretkeş olan Diyarbekir Vilâyeti masa başında evrak havalesiyle idâre olunmaz. Sancaklarda, kazâlarda, nahiyelerde gözle görülecek elle tutulacak çok iş vardır.

Bu intizâmsız ülkeye vâli olacak zât da kutlu bir yürek, kuvvetli bir beyin, kuvvetli bir pence mevcûd olmalıdır. Öyle bir yürek ki havf û gazab yerine muhâbbetle meşhûn, öyle bir beyin ki i’tiyad ve taklide bedel fikr-i ibdâ ile münevver, öyle bir pençe ki tereddüt ve tahâllike mukâbîl ‘azm-ı kat’i ile mücehhez bulunsun. İşte Diyarbekir böyle bir vâli ister.

a. Siyâsiyât;

2.1.3. ‘İlm-i İctimâ

Osmanlıların – eğer ikdâm – ederse diğer milletlere tefevvuk idecekleri bir büyük şu’be-i ma’rifet var. Asr-ı ahîrin fütuhât-ı ictihâdiyyesinden bu kıt’a-i dâniş, ilm-i ictimâ’dır.

Osmanlı milleti, anâsır-ı müte’addideden mürekkepdir. Bu unsûrların hususî lisânları, âyinleri, dinleri, mütebâyin ahlâkları var. Hey’et-i Osmanîye’de tekâmül-i medenînin edvâr-ı muhtelifesine mensûb bütün eşgâl-i ictimâ’iyeyi görmek mümkündür.

Osmanlı ma’şer-şinâsı içün, bir seyâhat-ı cihân gerdâne icrâsına hacet yok. Pîş-i enzârına gayet zengin bir sâha-ı tetkîkat ‘arz olunmuşdur. Bundan başka, İslâm ve Osmanlı tarihleri de usûl-ı ‘ilmiyeye tevfîkan tetebbü’ olununca, ‘ilm-i ictimâ’a gayet metîn esaslar hazırlanmış olur.

Osmanlılar ‘ilm-i ictimâ’da mütebahhir olmağa ne kadar musâ’it iseler, o kadar da muhtâcdırlar. Çünki Osmanlı milleti, gayr-i mümtezic anâsırdan mürekkeb olduğu içün, bir intizâm-ı tabî’iye, tevazün-i selikîye mâlik değildir. Şimdiye kadar geçirdiğimiz buhranlar, dûçâr olduğumuz iğtişaşlar, hep efkârın tebâyününden, hissiyâtın tesâdümünden neş’et itmişdir.

Ma’rifet-ün-nefsin vazifesi, sevkıyyât-ı tabîiyeyi muktezây-i hâle tevfîk itmek olduğu gibi, Ma’rifetün-nâsın hizmeti de teâmülât-ı medeniyyeyi icâbât-ı hikmete tatbîk eylemekdir. İntizâm-i tab’î ve tevâzun-i selîkîye mâlik olan mütecânis milletlerin ilm-i ictimâ’a o kadar ihtiyâcları olmaz. Nasıl ki sevâik-ı tabî’iyyesi selim ve muntazam olan kimseler ‘ilm-ün-nefs ta’allümüne pek de müftakır değildir. ‘İlm-i ictimâ’; lisân, unsûr, mezheb, sınıf, meslek ihtilafâtından mütevellid efkâr-ı müessese-i sakîmeyi tenkîd ve ibtâl iderek yerlerine sahîh ve sâlim fikirler ikâme ideceğinden, tebâyün-i âra ve tesâdüm-i hissiyâta nihâyet virmiş olur.

Emrâz-i ictimâ’iyeyi bihakkın teşhis eyliyerek müdâvât ve hıfzusıhhâ-i millet içün iktizâ iden vesâit-i şâfiye ve tedâbîr-i vâkıyeyi irâe ider.

Bu ilim, ırkın muvâkkat bir şekl-i ictimâ'î olduğunu, bir idâre-i siyâsiyye tahtında yaşayan müte'addit akvâmın imtizâc ve tecânüsü ile yeni bir enmûzec teşekkül ideceğini isbât iderek fenn-i siyâsete büyük bir hizmet itmişdir.

Acaba akvâm-ı Osmanîye'nin tamamiyle temzîc ve tecnîsi kaabil midir? İhtivâ ettiği anâsır-ı muhtelifenin ittihâd-ı samimîsiyle yek-dil ve yek-cihet bir Osmanlı milleti husûle gelebilecek midir? Bu vahdet-i samimîyye, bir emr-i mümkin ve mukadder ise, tesr'î içün hangi vesâite müraca'ât lâzımdır?

Bu suallere cevap virecek, 'ilm-i ictimâ'ın fasl-ı Osmanîsi'dir. Bu faslın tafsîl ve tevzîhi Osmanlı ma'şerşinâslarına müretteb bir vazifedir.

Mehmed Mehdi

2.1.4. Şiir

Girid

Ey şanlı mâder-i vatanın nûr-ı dîdesi,
Ey bergüzâr-ı kudsî-i ecdâd olan Girid!
Gazi bir ümmetin bütün evlâd-ı zindesi,
Kâhir bir ordunun bütün efrâd-ı yekteni.
Osmanlı neslinin hepsi olmadan şehîd,
Bizden Yunanlılar alamaz o mümâsun seni
Efserde toprağın şühedâ'nın gubârıdır,
Fersûde taşların şühedâ'nın kemikleri
Biz sağ iken Yunan gibi bir il nasıl alır
Binlerce hatırât ile hâlî bu mahzeni.
Milyonca Türk'e meşhed olan böyle makberi
Bir hâkk-ı lâ yezelî ki tarihe mübteni
Osmanlılar ki cümlesi yek rûh ve yek emel,
Osmanlılar ki cümlesi azâd ve serfirâz,
Osmanlılar ki mazhâr-ı nûsret-i mine'l-ezel,
Vermez ile'l-ebed hasmâya bu me'meni.
Kâhîr bir ordu serhâd-i Yunan'da mevce-i sâz,
Olsun mu ilk adımda "Tesalya" neşimini.
Ey nûr-ı dîde-i vatan, ey anlı memleket!
Osmanlı tarihinde yatan şânlı memleket!

Hiç şübhe etmesün kalacak rûz-ı haşırdan,
Nâmın haritalarda bir Osmanlı memleket.
Üçyüz on üç'de uğradığı şûr u şiveni
Aksun Yunanlılar o mümâsun seni.

Tevfîk Sedâd

2.1.5. Muhâberat;

Ma'den'den Mektup

Muhterem vatandaşlar:

Diyarbekir'de "Peymân" nâmında bir gazetenin intişâr ideceğini istibşâr eyledim. Bize her türlü terâkkide rehber olacak Diyarbekir'dir. Cenâb-ı hâkk muvâffakiyet ihsân buyursun. Kabul buyurulursa arasıra Ma'den'e ait ba'zı şeyler yazacağım.

33 senelik devr-i menhûs-ı istibdâdın saçdığı tohum-ı fesâd her yer gibi Ma'den'i de ağlanacak bir hale getirmişdi. Altı sene evveline kadar istibdâdın pençe-i zulm-i tağallübünde inleyen Ma'denliler'e 10 Temmuz yevm-i mukâddimesinden sonra liyâkatsız mutâsarrıflar musâllat oldu.

Bekâyâ-ı istibdâd olan bu adamlar millet

Peymân **3 (sayfa)**

-ve vatanın tağallisi hakkında her sûretle müttefik ve müttehid olan bî çâre Ma'den ahâlisi arasına tohum-ı fesâd saçarak birbirine düşürdüler. Bu nifâk hem hükûmetin umûr-ı idâresini bozmağa hem de fukâranın ezilmesine sebebiyyet virdi. Çok şükür Osmanlıların inklâb-ı hakikîye mazhâr oldukları 14 Nisan yevm-i mes'udu cefa ve zulm altında inleyen Ma'denliler'in de imdâdına yetişdi. Altı yüz senelik Osmanlılar Sultân-ı (Mehmed Hân) Hamîs hazretlerini birinci hür padişah olarak taht-ı Osmanî'ye iclâs itdiler. Bu bütün efrâd-ı millet için bir îd-i ekberdir. Mayıs'ın onbirinci günü Ma'den hükûmet dâiresine gitmişdim. Şühedâ-ı hürriyyet nâmına kırâet olunan menkîbe-i mevlîd-i Peygamberî cem'iyyetinde bulundum. Diyarbekir'den me'zûnen buraya gelen Yüzbaşı Mazhar Efendi tarafından hitâm-ı du'ada şühedâ-yı hürriyyet şerefine bir nutk-ı beliğ kırâet olundu. Birçokları teessüründen ağladı. Bir takımı hüznünden düçâr-ı tehyîc oluyordu. Artık o dakikadan i'tibâren Ma'den'in üzerindeki kâbus-ı istibdâd kalkmış dinebilir. Şimdiye kadar

“Reviş” suyun sesinden başka sedâ işitmemiş olan Ma’den ahâlisinin kalpleri hürriyyet, ‘adâlet, müsâvât, uhûvvet kelimât-ı mübeccelesiyle doldu. Devr-i sâbık’ın kalblerimize ekdiği fesâdı hamd olsun elbirliği ile murdâr sulara karıştırdık. Umûm-ı ‘anâsır-ı muhtelife el ele virdi. Şimdi kalblerimizde ittihâddan başka sedâ yoktur. Ömrümüzün sonuna kadar vatanın hakîki evlâdı sûretiyle yaşayacağız. Yeminler itdik. Bundan sonra emin olunuz Ma’den’de ittihâd ve ittifâk’dan başka bir şey görmeyecek, başka bir şey işitmeyeceksiniz.

Mevlîd cem’iyyetinde okunan nutkun bir sûretini takdîm idiyorum. Münâsip görürseniz gazetenize derc buyurunuz.

‘A.‘A.

2.1.6. Sûret-i Nutk

Kardaşlar;

Size yeni bir heyecanı tebşîre geldim. Öyle bir hayât ki; ufk-ı ru’iyyeti kasvetli dağlarla mahdûd değil. Öyle bir hayât ki nuhbe-i amâli bakır, gümüş altun değil. Öyle bir hayât ki havası hürriyyet’den, gıdâsı ‘adâlet’den, ziyâsı hakîkat’den mesnu’: Menâfi-i sâfileden, amâl-ı reddiyeden arî ve müte’âli-i ahrârane bir hayât!

Zaten insan dinilen mahlûk bu hayât ile yaşamak için yaradılmış, bu semâ-ı fazilete yükselmek için cennetden yere düşmüşdür.

Ayağınızın altındaki toprak bir hazine-i servetdir. Siz açlıktan ölen milyonlar gibi bu servetden bî nâsibsiniz. Dağlarınız zengin, siz fâkirsiniz. Toprağınız velûd, siz ‘akîmsiniz. Ormanlarınız boy atıyor, siz büyüyemiyorsunuz. Fakat bu maddî servetleri bu cismânî ni’metleri bir tarafa bırakalım. Kalblerinizde, beyinlerinizde öyle zengin ma’denler vardır ki cevherlerini çıkarmağa başlasanız gözünüzde altın ve elmas hazineleri hiç kalır. O hazineler ihtirâsât-ı nefsâniyye, infiâlât-ı nefsâniyye, amâl ve hevâsât-ı nefsâniyye cürûfiyle mestûr kalmışdır. Bu cürûfu çıkarınız, çıkarınız ki o cevherler şa’şaa-pâş olsun.

Sahe-i ru’iyyetinizi tazyîk iden bu dağların tepelerine çıkınız. En yüksek şahikelere su’ûd idiniz. Ne göreceksiniz? Bir füshât-ı na mütenâhi! Fakat bir de gözünüzü içeriye çeviriniz! Semâ-yı vicdânınıza bakınız! Buradaki mütenâhiliği daha derin, daha semâvî, daha lahûtî bulacaksınız. Orada parlaklıkta mislini görmediğiniz rûhânî bir güneş vardır. Fakat bu güneş kibir, hâsed, buğz, tama’ gibi siyah bulutlarla kablanmışdır. Bu bulutları dağıtınız. Dağıtınız ki o güneş şa’şaa-paş olsun.

Vicdânınızdaki güneş muhâbbet görünüşüdür. Ve rûhunuzdaki cevâhirler, hamîyet, diyânet, fedâkârlık, ‘azîmperverlik cevherleridir. O güneşi bulutlardan, o cevherleri cürûfdan kurtarınız. Hâricden bir te’sir görmeksizin hürriyyet-i hakîkiyeye, insanîyet-i hakîkiyeye doğru yükseliniz.

Evet yükseliniz! Çünki kendiliğinizden insan olamadığınız takdîrde sizi zorla insan ideceğiz. Sizi tepeleye tepeleye ileriye götüreceğiz. Nûrlandırmadığınız kafalarınızı darağacında göreceksiniz. Açamadığınız gözlerinizi zindânlarda açacaksınız.

İstanbul’dan ‘ibret alınız. Orada fecr-i hürriyetden her bir ferdi serbest bırakdılar, doğruyu eğriden ayırmadılar. ‘Umûmî doğruluğa da’vet itdiler. Bu bir ihmâl değil emhâldi. Bu mühleti rehâvet sananlar aldandılar.

10 Temmuz hürriyetin fecr-i kâzibi idi. 14 Nisan hürriyetin fecr-i sâdıkıdır. O zamanki merhâmet, o zamanki müsâmaha artık bugün yokdur. Dinde ref’et, siyâsette şefkat gayr-ı câizdir.

İstanbul’da kurşuna dizilen asîlerin,

-darağacına çıkarılan hâinlerin, her hafta rütbe ve nişanları alınıp mal ve mülkleri hacz olunan yüzlerce paşaların hallerini işitiyorsunuz.

Dini, vatanı düşünmeyenlerin, milleti soyub aç bî ilaç bırakanların, mukâddes vatanımızı satanların kâffesi ortadan kaldırılacak. Canîler cezâsız kalmayacak. Câniler mesned-i ikbâlde oturmayacak. İlimsiz suhteler, şerefsiz eşraf, vazife nâ-şinâs me’murlar mevki’lerinden düşecek.

Hakkıyla Müslüman, hakkıyla insan olacağız. Yine tekrar idiyorum: ya değişeceğiz ya öleceğiz. Değişenler, doğru yol tutanlar, fâkirleri düşünenler necât, felâh bulacak. Değişmeyenler, eski rezâletlerinde devâm idenler, başlarını satûr-ı adalete teslim idecekler.

Yaşasın ‘Adâlet.

2.1.7. Şüûn

Diyarbekir vâli-i lâhiki Gâlib Paşa hakkında seyr-i hakîkatin 146. numerosunda münderric fıkranın ve sevk ve âdem u tevkî-i zevât-ı müte’addîde tarafından vilâyetimiz mebûslarından istifsâr olunmuşdur. Mebûs’un mumâ ileyhimden vârid olan cevabinâ sâye-i telğrafı elimize geçmekle ber vech-i ani derc olunur.

Vâli-i cedîd'in hüsn-ı fikr ve niyetlerine emniyet etmek lâzım geleceği Nâzır Paşa ile cereyân iden mezkûreye binâen 'arz olunur. Sa'id, İbrahim, Feyzi, Nureddin.

2.1.8. Vâli-i Sâbık Süleyman Paşa

Cizre ve Mardin meclis idârelerinin Abdûlkerim hakkındaki mazbatalarını şikâyât-ı mûtenevveyi hâvî diğer evrâkla beraber altı mâhdan ziyâde hilâf-ı usûl nezdinde alıkoyarak 'adliyeye teslim itmemişdi. Diyarbekir'den hareket ideceği esnada eski bir tarihle havâle mu'âmelesi yapmış ise de evrâk müdürü tarafından derhal meclis-i idâreye ihbâr-ı keyfiyet olarak beyân-ı hali mûtazammın-ı zabt varâkası tutdurulmuşdur.

2.1.9. 'Aşâr Vâridâtı

'Aşâr vâridâtı'nın senîn-i sâbıka gibi mütenefizânın ebedi-i tağâllübünde bıkılmaması 'aşâr meclisinin hasânet ve faâliyyet-i mukteziyesinden temenni ve intizar olunur.

2.1.10. Taziyyet

Refîka-ı mu'azzezesi irtihâl eden Siverek meb'us-ı muhteremi Nureddin Beg Efendi'nin bu mâtem-i hazinine 'umûm Diyarbekir hamîyet-mendâniyle beraber iştirâk eyleriz.

2.1.11. Bir Karar-ı 'Adilâne

10 Temmuz inkılâbından sonra Diyarbekir'de şehîd idilen Cizreli Zâde Nazım Efendi'nin sûret-i katline şâhid olanlardan câmi' altı imamı Şükrü Efendi ile Eskici oğlu Aziz ve Kahveci Salih geçen gün esnâ-ı makemede ap-aşikâre tahvil-i lisân ve tağyir-i şahâdet eyledikleri sabit üzerine derhâl tevkîflerine karar virilmişdir.

Bu şâhidlerden birisi kisve-i ilmîyyeyi lâbis ve vazife-i imâmeti hâ'iz bulunduğu halde huzûr-ı mahkemeye serhoş olarak geldiği de bu meyânda meydana çıkmışdır. Teessüfler olunur.

Midyâd kazasının sebeb-i hazâbisi olan müteğallib begler ve ağaların berây-ı muhâkeme Diyarbekir hapishânesinden Mardin hapishânesine nakli icâb idiyordu. Sevk me'muru hâmiyetli bir zâbit olduğundan müsâvât-ı reâyat merkûmunu ahâd

nâmdan olan mahpuslarla beraber yaya ve kolları bağlı olarak Mardin'e götürülmüşdür.

Hapishâne penceresinden bu hareket-i mesârât-perverâne'yi tamâşa iden fukâra mahbûsun usûl-ı meşrûtîyeti samimi bir te'cil ile alkışlamışlardır.

Palu Kâ'imakâm Vekîli Efendi ile müfreze me'muru Yüzbaşı İbrahim Efendi'nin ta'kibât-ı şedîdeleri semeresi olarak eşkıya-ı şehirden Hüseyin mecrûhen ve İbrahim sâlimen ele geçirilmişdir. Bu şâkîlerin istinâdgâhı olup 'adlîyece hakkında ahz û girift sadr olmuş bulunan Palu'lu Rüşdü Beg sâtvet-i hükûmetden tedahhüş iderek Ma'den hükûmetine teslim-i nefs eylemişdir.

Ma'den kazasındaki mevkûflardan bazısı müteneffiz beglerden oldukları cihetle husûsî bir hânede tevkif olundukları hükûmetce haber alınır alınmaz derhal hapishâne-i umûmîye kaldırılmıştır. Merkûmlar Palulu İbrahim, Tayfur, Şeyh Said ve Şahabanlı Hacı Mustafa Begler'dir.

Diyarbekir'den ağnam celb eden mücâver vilâyetlerde et fiyatı ehven olduğu halde burada kıyyesi üç buçuk dört kuruşa satılması nazâr-ı dikkati celb ittiğinden rekabet zımnında eshâb-ı hamîyetin teşebbüsüyle bir kasab dükkânı açılmış et fiyatı derhal iki buçuk kuruşa tenezzül itmişdir.

M. Şükrü

2.2. İKİNCİ SAYI

Birinci Sene 17 Cemâzi'el-ahire Sene 1327 Pazartesi 22 Haziran Sene 1325 Nümero 2

Sâhib-i İmtiyaz ve Müdîr-i Mes'ûl		**Ser Muhârrir**
Mirîkatibîzâde Şükrü	**PEYMÂN**	**A. Bakî**
Seneliği 25, Posta Ücretiyle	**325**	**Mahal-i Fürûhtu: Kitapçılar**

Beraber 32 Ğuruşdur
Nüshâsı Yirmi Paradır

Kapusunda Kırâ'îzâde Lütfi Efendi'nin Mağazasıdır
Mahal-ı Tab'ı Diyarbekir Vilâyet Matba'ası

Her Hafta Pazartesi Günleri Neşr Olunur Müstakîl'il-efkâr Osmanlı Gazetesidir

Birinci Sayfa;

2.2.1. 'Aşiretlerin Nizâmnâme-i Mahsûsla Takyîdi

Osmanlı vilâyetlerinden birçoğunu müşkilât-ı idâreye ma'ruz bulunduran başlıca sebeplerden biri de 'aşiretlerdir. 'Aşiretler şekâvet-i isyâna dâima amâde-i müsellah cem'iyyetlerdir. Cem'iyyetlerin mazeretleri yalnız virgi ve asker virmekden imtinâ yahud aralarında hiçbir vâkit eksik olmayan müsâdeme ve iğtinâmlar değildir. Ahâli-i mutîanın emniyet-i can ve malını memleketin asâyiş-u refâhını ihlâl iden de bunlardır. Bazıları sarp dağlarda ve meni' mevkilerde barındıkları, bazıları da gâh gayr-ı meskûn ve gâh nim meskûn berîyyelerde hâl-ı seyyârîyetde bulundukları içün hükûmetin dâire-i nüfûzuna alınamayan bu cem'iyetler uzvîyet-i ictimâ'iyemize istîla itmiş evrâm-ı habise mesâbesindedirler. Hayât-ı memleketi malen ve idâreten tesmîm iden bu mûzır urlar hükûmetle te'mîn-i müsâlemet içün merâkiz-i hükûmetde para kuvvetiyle ifsâd itdikleri memurîn ve eşrâf-ı mahallîyyeden daîmî maslahatgüzârlar elde iderek ahlâk-ı millîyyemize de rahneler açarlar. Afiyet-i medenîmizi tehdid iden evrâm-ı vehimeyi bir ameliyye-i cerrâhîye ile vücûd-ı milletden kesüb atmak mümkünü'l-icrâ bir hareket değildir. Onları teşkîl îden anâsır-ı hayâtîyyeyi uzvîyyet-i ictîmâiyye'nin ensice-i sâlimesi vâsıtasıyla temsil ve istîcnâs itmek ise medîd-i rezmâne suûbetli teşebbüsât-ı tekâmülperverâneye muhtâcdır. Şimdilik en kâbîl icrâ olan çâre bu mûzır urları bir medâvat-ı münâsibe tatbîkiyle semiyyet ve vehâmetden tecrit iderek evrâm-ı selîme haline getirmekdir. Bu da 'aşiretleri kuyûd-ı kanûniyye ile bağlamak içün "aşâ'ir nizâmnâmesi" vaz' itmekle olur.

On beş sene evveline gelinceye kadar hükûmet-i Osmanîyye 'aşiretlerin vücûdunu zımnen bile tasdîk itmiyordu. Aşiretlerin iskân ve temdini için emirnâmeler, ta'alimnâmeler ısdâr olunur, bu emirler virilmekle arzu olunan neticelerin derhal

husûle geleceği ze'm olunurdu "Bâkiyyet-ül-mâzi fi'l hâl" kâbîlinden olan ve binlerce senelerin ta'limiyle te'yid iden bir şekl-i ictimâ'iyi yalnız "olsun" dimekle tekalüb itmek imkân hâricinde olduğu düşünülemiyordu. Buna binâen o gibi teşebbüsât-ı kuvvâiyye'nin hepsi gayr-ı meşher kaldı.

On beş sene mukaddem aşiretlerin bir kısmına sıfat-ı askerîye, diğerlerine şeref ve imtiyâz virildi. Yıldız'ın bu teveccüh-ı acîbi semeresi olarak nevâhi mütenefizanı da kendilerine birer 'aşiret re'isi süsü virmeğe başladı. Ahâlî-i matbua yavaş yavaş 'aşiret nâm ve sûretini almaya başladı. O zamandan beri 'aşâ'irle meskûn vilâyetlerde tahaddüs iden kanlı fâci'alar hep bir hareket-i mecnunane'nin acıklı neticeleriydi.

Tanzimi iktizâ iden 'aşâ'ir nizâmnâmesi evvel emirde "'aşiretle la 'aşiret" i yekdiğerinden ayırmalıdır. Bir mecmûa-ı nâs'ın "aşiret" add olunabilmesi içün ya ale'd-devâm hayme-nişîn ve seyyâr bulunması, yahud menba'ı bir mevkîde teferrüdde yaşaması lâzımdır.

Nizâmnâme bu ciheti nazâr-ı dikkate aldıkdan sonra 'aşiretlerin tabi' olacağı kuyudu irâe itmelidir. Aşiretlerin kendi aralarında muvâfakat-ı zeminiyye ile tekerrür itmiş bir kâide-i müteâmileleri vardır. Her ferd-i aşiretin ef'âl-ı cinâiyyesinden bütün 'aşiretdâşları mâlen ve bedenen mes'uldur. Gerek mâlen ve gerek bedenen' ta'arruza uğrayan bir ferd-i aşiretin intikâmını almaya, emvâlini istirdâd itmeğe bütün 'aşiretdâşlar hamiyyeten mecburdur. Aşiret, hem-neseb efrâddan müteşekkil bir cem'iyyet-i taâvvünniyye'dir. Efrâd-ı 'aşâ'ir nazârında ne cürm,

-ne cezâ ne de ta'kib-i dava ferdî değildir, ictimâ'idir. Bir ferdin icrâ ittiği cinâyeti hükmen 'umûm 'aşiret yapmışdır. Bir ferdin alacağı intikamı da bütün 'aşiret alacakdır. Efrâd-ı 'aşâir bu kâide-i şakiyyeyi eşhâs-ı medenîyeye de tatbîk iderek bir köylünün kabâhatinden bütün köy halkını mes'ul tutarlar. 'Aşâir nizâmnâmesi bir yahud birkaç re'is-i mes'ul irae itmeyen ve rüesâ-ı mes'ulu tarafından efrâdın virgi, cümle-i mükellefe ve 'asker gibi tekâlifin i'tâsı taahhüd ve 'aşiretden olan erbâb-ı cinâyat ve sâir firârîlerin derdest ve teslimi derûhde idilmiş olan 'aşiretleri eşkıya çeteleri 'adâdına idhâl iderek haklarında tenkilât-ı şedîde-i 'askerîye icrâsını mutazammın olmalıdır. Böyle bir madde-i kanûnîye hem 'aşiretlerin örf ve teâmülüne muvâffık, hem de vücûd-ı 'aşâirden intişâr iden mazeretleri def' ider. Çünki bir 'aşiretin rüesâsı zaman ve mes'ulîyyet korkusuyla ya 'aşireti temdîn ile 'aşireti 'aşiret

halinden çıkarmağa çalışacak, ya tazmin-i tekâlif ve teslim-i mücrimin kaidelerine riayetle ‘aşâiri gayr-ı mezre sûretine ifrâğ idecek yahud riyâset-i mes’uleyi kabul itmeyerek ‘aşireti başka rüesâ-ı mes’ule arayıp göstermekte muztarır bırakılacakdır. Müteahhid ve mes’ul re’isler irâe itmeyen ‘aşiretler ise gösterilecek mahalde ikâmete mecbur olacak. İtâat itmediği takdîrde tenkil idilecekdir.

Bu nizâmnâme ‘aşiretlere bir imtiyâz-ı mahsûs virmeyerek anlardaki husûsiyat-ı ahvâli mevâd-ı mahsûse-i nizâmiye takyîd ideceğinden ‘aşiretlerle meskûn vilâyetlerin medâr-ı felâhı olacağına şübhe yokdur. Devr-i istibdâd’da “husûsiyet-i mevkiye” ta’biriyle ifade olunub, icrâ’at-ı keyfîyeye olunan bu gibi ahvâl-ı şâzzeye bir nihâyet virmek lâzımdır. Usûl-ı meşrûtiyyet bütün mesâlih-i idarîyenin kanûn dâiresinde icrâsı dimek olduğundan şimdiye kadar hiçbir kayd-ı kanûnî ile mukâyyed bulunmayan ‘aşiretlerin hakkında bir nizâmnâme-i mahsûs tanzimi hükûmet-i meşrûtemizin hasâfet-i mehâm-şinâsânesinden temenni eyleriz.

Hüseyin Vedâd

2.2.2. Siyâsiyât;

Türklük ve Osmanlılık

Osmanlı hey’et-i ictimâ’iyesinin ilk mü’essisleri – o zamanın isti’dâdı farkında olarak – hissîyât-ı cinsîyeden âri, efkâr-ı kavmîyyeden bâlâter bir gaye-i hayal ta’kib itdiler; sahne-i tarihe an’ane-i neslîyeden azâde, her türlü ibdâ’atten ve içtihâdât-ı ictimâ’iyeye müsâid yeni bir millet idhâline teşebbüs eylediler.

Osmanlılar üç bin seneden beri Asya ve şarkî Avrupa’da Sultânû’l-selâtin hükmünde bulunan eski Türk hakânların yeni bir sülalesi olmak iddi’asıyla meydana atılmadılar. Selçuk Devlet-i Türkîyyesi’nin vârisleri oldukları halde tarih-i millîlerini Selçuk tarihine de rabt ve ilhâk eylemediler.

Büsbütün yeni bir hayâta başlayabilmek içün eski rabıtaları kırmak, sevâik-i tarihîyeyi tamamen unutmak lâzımdı. İlk Osmanlılar zamanlarının “Genç İnsanlar” ı olmak içün mazîyi bütün an’anatıyla red iderek nazârlarını istikbâle ‘atfetdiler.

Osmanlılar eski Türk hakânlığını müceddeden te’sîse teşebbüs itmiş olsalar da muvaffak olamazlardı. Çünki Türk hakânı “Tûran” nâmı virilen ve Türk dilinin söylendiği bütün ülkeleri başdan başa çerçeveleyen gayet geniş bir memleket-i muhayyelenin hükümdâr-ı manevîsi dimekdi. Böyle tarihî ve azametli bir ünvana iddiâ-yı mâlikiyyetle ortaya atılan sâhib-zuhûr bir hânedan o memleket-i mecâziyeyi

bir mâlikane-i hakîkî haline getirmek ve o hakimiyyet-i manevîyyeyi bir hükûmet-i maddiye ve fi'liyye haline ifrâğ eylemek içün cihângîrâne futuhât icrâsına teşebbüs eylemek mecburiyetinde kalacakdı. Cengiz Han bu yüksek (…)[79] girişmeği tecrübe itdi. (…) oldu. Türk Tarihinin (...) olan bu cihângir, hakikaten Türk dilinin konuşulduğu ülkelerin umumunu kendi bayrağı altında birleşdirmiş, Turan (…) memleket-i mevhûmesini yeniden bir saltanat-ı (...) haline getirmişdi. Lâkin şimdiki telefon, telğraf gibi vesâit-i iltisâkıyenin mevcûd olmadığı öyle bir asırda bu kadar vâsi' bir memleket inkısâm ve inhilâlden kurtulamazdı, işte bu sebebin tesîriyledir ki Cengiz Han'ın vefatından az bir müddet sonra saltanatı dûçâr-ı inkısâmât oldu.

Osmanlılar, Türkistan'dan, Türklerin Anayurdu'ndan pek uzak düşmüşlerdi. Zaman ve mekânlarından ziyâde, hâ'iz oldukları dehâ-yı husûsi onları başka bir gayeye, başka bir hedefe sevketdi. Bu gaye, kan-kardeşi olmayan müteaddid akvâmı cân-kardeşi yaparak garîzî ve viladî enmûzecler fevkinde terbiyevî ve tekâmulî bir "enmûzec-i millî" ibdâ' itmekden ibâretdi.

Vâkı'a bu enmûzec-i muhâyel, bütün gaaye-i kemâller gibi, yalnız bir vücûd-ı zihniye malîkdi, vücûd-i hâricisi yokdu. Fakat bütün mevcûd-i zihnîler, bütün kemâl-i mutasavverler gibi bu mefhûmun da hariçde mâsadakaları tahakkuk idecekdi.

Peymân **3(sayfa)**

Bu mevcûd-i zihnîyi ezhânda tesbit ve idâme-i mefhûmat-ı külliyyeyi tecsim iden kelimeler kadar âli, efkâr-ı mücerredeye şahsiyet viren lâfzlar kadar rakik bir isim lâzımdı. İşte "Osmanlı" kelime-i nezîhesi bu ihtiyâcın mevlûdudur.

Bu kelime-i mükerremenin hâricî mâsadakları, bu mu'azzez ismin hakikî musemmâları Osmanlılığın ilk zamanlarında bile tahakkuk ve tekevvün etti. Abdurrahman Gaziler, Konur Alplar, Samsa Çavuşlar nasıl her şeyden evvel (...) Mihal Gaziler, Evrenos Gaziler(...) evvel-be evvel Osmanlı (...) Paşa nâmıyle o zamana kadar (…) en büyüğüne muhâssas bir makâm (…) nı ihrâz iden Kara Halil - Şerefnâme'nin beyânına nazâran - neseben Kürt olduğu halde, kalben, çok Türk'ten daha ciddi bir (…) sadrazamların, vezirlerin, beylerbeyilerin tercüme-i hâlleri tetkîk olunsa, bu devletin te'sîs ve te'yîdine hizmet iden â'zamın anâsır-ı Osmaniye'den hemen kâffesine nisbetleri olduğu tebeyün ider.

[79] (...) işaretli yerler, silinmiş olduğu icin okunamamıştır.

Müessisân-ı devlet, ez-cân u dil "Osmanlı" olacak efrâd-ı güzîde yetişdirmek içün üç mekteb-i amelî te'sîs itmişlerdi: Enderûn-ı Humâyûn, Paşa Dâireleri, Yeniçeri Ocağı.

Anâsır-ı muhtelifenin müntehab gençleri arasından iltikat olunan 'Acemi Oğlanlar, bu üç mektebden birine virilir, terbiye idilirdi. Bu mekteblerde yetişen dilâverler hasâis-i ırkîyeden taarrî ile bir mücerrediyyet-i nezîhe-i rûhîyye iktisâb eylediklerinden, hakikî Osmanlılar olurlardı. Hakikî Osmanlılar hâdde-i ıstıfâdan geçerek, Türk ırkı da dâhil olduğu halde, bütün urûk-ı mevcûdenin fevkinde yeni ve âli' bir millet-i tarihî teşkîl idiyorlardı. Osmanlı enmûzeci Türk enmûzecinden büsbütün başka idi. Türk kalanlar Osmanlı olamamışlardı. Osmanlı olanlar artık Türk değil idiler. Hayât-ı 'askerîye ve siyasîyeye iştirâk iden güzîde gençler – hangi unsûra mensûb olurlarsa olsunlar – Osmanlılaşmakta idiler. Fakat Osmanlılaşmak Türkleşmek değildi. Türklerin de hayât-ı resmiyyeye iştirâk itmek istiyenleri diğer anâsır-ı efrâdı gibi Osmanlılaşmak mecburiyyetinde idi. Unsûr-ı hâkim, Türkler değil, Osmanlılar'dı.

Bu hâle nazîre olmak üzere, Türkçe'den ayrı ve Türkçe'nin fevkinde olarak yeni bir Osmanlı lisânı da tekevvün idiyordu. Bu yeni lisân muhît-i ictimâ'inin tahavvülât-ı mütevâliyesini ta'kib iderek sarfca, nahivce, lûgatca eski Türkçe'den ayrılmış, büsbütün Osmanlıca olmuşdu. Osmanlılar, kendilerine Türk dimedikleri gibi, lisânlarına da "Türkçe" nâmını virmediler. Osmanlı milleti, lisânı, Osmanlı edebiyâtı, Osmanlı müessesât ve an'anâtının kâffesi, altıyüz senelik Osmanlı tarihinin mahsûlleridir. Türk, tarihine ait bir Türk kavmi, bir Tûran ülkesi var ise de, Osmanlılar bu tabirleri 'ilm-i mustehâsât-ı ictimâ'i ıstılâhatından 'addederler. "Türk" nâmı, Osmanlı terkîb-i millîsinin en mühim unsûrunun ismi olduğu, içün şâyeste-i tevkîrdir. Fakat bu da muhakkaktır ki. Osmanlı dimek Türk, dimek değildir.

2.2.3. Ahlâk;

Hürriyetin Menbalarına Doğru

Tevhîd; Hâlika karşı 'abd, mahlûkata karşı hür olmakdır.

Hürriyet, Allah'dan başka hiçbir kimsenin kulu olmamakdır. Cenâb-ı Hakk'ın gayrine kul olmamağa Rûz-i Elest'deki peymânımızla muteahhidiz. Bu peymân, Hâlik ile mahlûk arasında mun'akıd bir mukavele-i dinîyedir. Ezel-i-azal'de 'akd olunan bu

mukaavele-i mukaddese ilelebed mer'î kalacakdır. Rûhumuzun derinliklerindeki gizli sesleri dinliyelim: Orada o ân-ı sermedîde işittiğimiz hitâb-ı Sûbhanî ile virdiğimiz cevab-ı vicdânîyi dâima duyabiliriz. O hitâb-ı mu'azzez her lâhza can kulağımıza 'kula kul olmayınız" fermânıyla nida idiyor.

Kula Kul olanlar userâdır. Mü'minler ise "El- mu'minûn ahrârün" hadis-i Nebevîsi mûcebince hürdürler.

Hürriyet, zirûh veya bîrûh hiçbir mahlûkun 'abdi, esîri olmamakdır. Çok kimseler, hür doğmuş iken, hüsn-i rızâlariyle bir zâlimin bende-i dîrînesi, bir hâinin çaker-i kemînesi olmuşlardır. Bunlar gönüllü esîrlerdir, muâhede-i ezeliyye'yi unutanlardır. Çok kimseler de mukâddes vazifelerini bir tarafa atarak nefs-i emmarenin esîr-i hevesâtı olmağa rızâ göstermişlerdir. Bunlar da üserâ-i nefs'dir. Peymân-ı sermedîyi muhâfaza itmiyenlerdir.

Alâik-ı sefîle ile mukayyet olanlar, ister birinciler gibi üserây-i siyâsiyeden, ister ikinciler gibi üserây-i ahlâkîyeden bulunsun, Cenâb-ı Hakk'ın gayrine rabt-ı kalb itdikleri içün, her halde itâb-ı Rabbânî'den kurtulamazlar. Din-i İslâm, sâliklerini kuyûd-i masivâdan tecrîd ider bir din-i hürriyyetperverânedir. İslâmiyetin üssü'l-esâsı olan Tevhîd, yalnız Rabb-i-Vâhid'e kul olmak, başka rablar tanımamak dimekdir. Hulâsa-i kelâm, bizim iki büyük vazife-i dinîyemiz vardır ki birincisi, Hâlika karşı 'abd vazifesinde, ikincisi, mahlûkata karşı hür hey'etinde bulunmakdır. O halde Ehl-i İslâm'ın ibadetden sonra en büyük şiârı hürriyetdir.

2.2.4. Şiir;

İran

İran: Bu güzel hıtat-ı hürriyet ezhân
İran: Bu siye-i kişver ehvâl ve mezâlim
Bir sahesi pür fecr ve ziyâ cennet-i irfân
Bir sahesi pür kahr ve ğazeb dûzahı mezâlim
Hürmüzle ehrimen (…) kuvvet-i ma'kus
--Tabir-i cedîd ile hürriyet (…)--
Yıllarca savaştı, berisi şime-i namûs
Gösterdi cihâna, öteki vahşet-i müzdâd

Ey zulmet câhil! Etme bu vahşette taannüd
Hürmüz edemez Ehrimene arz-ı taabbüd
Hurşid olamaz radifesi şir-i jiyânın
Ey nûr-ı hakikât! Sanadır meyl-i hüdâ'nın
Akikte senüçün yoktur hûn-ı şahâdet
Hükm-ı ezelî böyle: senindir ebedîyyet.

Tevfîk Sedâd

Peymân **4(sayfa)**

2.2.5. Samsun'dan Telğraf

Diyarbekir Vâli Vekâlet-i Âliyyesine

Merkez ve mülhâkatçe terâkki ve ümrâna 'ait muhtıralar (…) hüsn-ı telâkki ve tedkik idileceğinden me'murîn ile sâir erbâb-ı ihtîsâs ve ma'lumât tarikinden mûcez ve munakkah olarak virilecek bu gibi mümzâ varakaların on gün zarfında mazrûfen Harput'a nâm-ı 'acziyye irsâline himmet.

17 Haziran 1325 Diyarbekir Vâlisi Gâlib

2.2.6. Peymân

Balâdaki telğrafnâme Terâkkiperver Diyarbekirlileri istikbâl-i memleketden ümitvâr itdi. Memleketin iktisâb-ı feyz ve ümrân itmesi içün birinci derecede düşünülecek cihet bâbında terki olan enkâz-ı istibdâd'ın her dürlü tekâmülane ilka-yı mevâni itmesine mümânât eylemekdir. Terâkki bir kanûn-ı tabi'îdir. Diyarbekir Vilâyeti on beş seneden beri zorla terâkkiden men idilmiş, tekâmül-i ictimâ'inin cereyân-ı tabi'îsine kapılarak ileri doğru yürümek isteyenler mu'amelât-ı zecrîye ile bu hareketden alıkonmuşdur. Hareket Ordusunun payitahtda icrâ itdiği tasfiye mu'amelesi buraya da hakkıyla tatbîk olunursa "Terâkki-i Ümrân" hareket-i serverîyesi seyr-i tabiîsini ihrâz ider. O zaman hükûmetin vazife-i ümrânperverânesi yalnız bu meşy-i tabi'îyi teshîl ve tesrî'den 'ibâret kalır. Diyarbekir Vilâyetinin muhtâc ve müştâk olduğu iki husus vardır ki birincisi inzîbât-ı tam, ikincisi terâkki-i hakikîdir. Bu iki gayenin vesâit-i istîhsâli ise hükûmetin bekâyâ-yı mezre-i mazîden tasfiyesi, memleketin evvela geri kalan irtica'ından sâniyyen hukûk-ı fukâra ve emvâl-ı hazineyi iğtinâmla me'lûf mütenefizan'dan tahliyesidir. İktidar ve hüsn-ı niyeti şayân i'timâd-ı

mukâmelerden tasdîk olunan vâli-i cedîdimizin devr-i terâkkiperverânelerinde memleketin maddeten ve ma'nen hisseyâb-ı tefvîz olacağını ümid ideriz.

Cenâb-ı Hakk hüsn-ı muvâffakiyyet ihsân buyursun.

Diyarbekir irticâ'ından sergerdelerinden olup divân-ı harb-ı örfîde muhâkeme olmak üzere Der-saadete gönderilen Hazrolu Seyfeddin Paşa vefat itmişdir.

2.2.7. Alçak Niyâzi'ye

Ey Diyarbekir'in yüz karası! Eski ünvânlarını ta'dâd itmeğe lüzûm yokdur. Palu, Çermik, Siverek ka-i'makamlık vekâletlerinden başlayacağım. Yaptırdığın konak ve köşkün menba'ına izâfetle o zamanlar sana mürtekîb Niyâzi demeye başladı. Sonra ta'dâd-ı ağnam nezâretiyle Virânşehre gitdin. Şammar vak'asında Şaki İbrahim'in cinayât-ı 'azîmesine iştirâk itdin. Şaki Niyâzi lakabını aldın. Milletin en değerli mücâhidlerini jurnal itdin. Hafîyye Niyâzi ism-i menhûsunu aldın. Telğrafhâne mes'elesinde ittihâd-ı 'umûmî-i ahâliden i'tizâl iderek Ma'den'e kaçdın. Bütün hemşehrîlerini bir alay beyliğine fedâ itmek içün çalışdın. Firârî Niyâzi oldun.

Meb'usluktan kovuldun matrûd Niyâzi ünvânıyla iştihâr itdin. Bu sefer de Diyarbekir irtîca'ına sebebiyet virdin. Mürteci' nâmını kazandın.

Divân-ı harb 'örfîye götürülürken İzmir'de firâra yol buldun. Hâin izzetlere, hâin mülhemlere kavuşdun. Hâin-i vatan Niyâzi oldun.

Ey hâin! Nereye kaçıyorsun! Müntâkimin sâhibi şeri'atdir. Mu'akıbın saturu adaletdir. Eynee'l-mefer! Hiç intikam almadan kurtulmak mümkün mü? Daha kim bilir (nice) ünvanlar ihrâz ideceksin. (…)

2.2.8. Dicle Gazete ve Matba'ası

'Attarzâde Hakkı Efendi (…) "Dicle" nâmında Türkce ve Kürdce (…) Ve el sene-i müte'addid (…) ve resâil-i tab' eylemek üzre bir de matba'a te'sîsine teşebbüs eylemişdi. Bu hafta Dicle gazetesine 'ait rûhsatnâme Dâhilîye Nezâretinden vurûd eylemiş, Dicle matba'ası içün virilecek rûhsatnâme de derdest-i tab' olup bi'l-ahire gönderileceği makâm-ı vilâyete iş'ar eylemişdir. Matba'a'nın vurûdunda intişâra başlayacak olan muhterem refîkimizi şimdiden tebrik eyleriz.

2.2.9. Karar

Müteneffizâna ‘ait köyler ‘aşârını iltizâm edeceklere bir onbaşı refâkatinde iki üç nefer-i jandarma terfiki sûretiyle mu’âvenât ve tahsilât ifâsına ve led-i el-icab müfettişler istihdamına meclis-i idâre-i vilâyetce karar virildiği müstahberdir.

M. Şükrü

2.3. ÜÇÜNCÜ SAYI

Birinci Sene 24 Cemâzi’el-ahire Sene 1327 Pazartesi 29 Haziran Sene 1325 Nümero 3

Sâhib-i İmtiyaz ve Müdîr-i Mes’ûl		**Ser Muhârrir**
Mirîkatibîzâde Şükrü	**PEYMÂN**	**A. Bakî**
Seneliği 25, Posta Ücretiyle	**325**	**Mahal-i Fürûhtu: Kitapçılar**
Beraber 32 Ğuruşdur		**Kapusunda Kırâ’îzâde Lütfi**
Nüshâsı Yirmi Paradır		**Efendi’nin Mağazasıdır**
		Mahal-ı Tab’ı: Diyarbekir
		Vilâyet Matba’ası

Her Hafta Pazartesi Günleri Neşr Olunur Müstakili'l-efkâr Osmanlı Gazetesidir

Birinci sayfa;

2.3.1. İdarîyat;

A'şar İhâlesi

A'şar nizâmnâmesi, hükûmet memurlarıyla mecâlis a'zâlarını a'şar iltizâmından menetmişdir. Devr-i-istibdâdda, bu men'-i kanûnî'nin hiç hükmü yokdu. Memur ve a'zâlar, nâm-ı müstearla açıkdan açığa a'şar iltizâmından çekinmezlerdi. Nüfûz-i hükûmet, bu kâbîl kimselerin alet-i intikamı olduğundan, bunların köylerine talib çıkmak, hiçbir yiğidin cür'et edeceği bir iş değildi. Böyle bir cesâreti tecrübe idenlerin kimisi iftiraya uğrayarak mahkemelere düşmüş, bazısı da meydanda ta'şir idecek harman bulamıyarak yalnız zarar-ı malî ile kurtulmuşdur.

Devr-i Meşrutiyyetde bu gibi ahvâle artık nihâyet virileceği ümid olunuyordu. Müteneffizân köylerini iltizâm idecek mültezimlere kuvvet terfik idileceğine ve lede'l-icâb müfettişler tayin ve i'zâm kılınacağına dâir meclis-i idârece virilen karar, bu ümidin tecelliyât-ı hasenesindendir. Maamafih, bu tedbîrin kâfi olduğunu da kabul idemeyiz. Me'mûrîn köylerinin, sahipleri tarafından nâm-ı müstearla iltizâm olunmayacağına Meclis-i idâre emin olabilecek mi? Bu hal husûle geldiği takdîrde, rûh-i kanûn haleldâr olmıyacak mı?

Devr-i istibdâdda bu muameleye bilerek göz yumuluyordu. Fakat bu devirde artık müsamaha ve iğmâz-ı ayna imkân var mıdır?

Hükûmet'de bir mevkî-i resmîsi olmayan müteneffizân hakkında Meclis-i İdarenin bu kararla tevessül itdiği tedbîrden başka bir şey yapılamaz. Bu köylere müşteriler aranarak had-i layıkını buldurmağa çalışmakla beraber, sahiplerinin talibiyyetleri de men'idilemez. Fakat me'murlara ait köyler sahipleri tarafından iltizâm idilemiyeceğinden, ötekilere kıyâs idilemez.

Meydanda herkesin bildiği bir hakikât var. Hükûmete mensûp zevât, köylerini nâm-ı müstearla iltizâm idiyor, diğer mültezimler bu köylere talip olamıyor. Bu hakikâti bilip dururken, bilmez görünmek ca'iz değildir. Elbette kanûnun, bu gibileri iltizâmdan men'itmesinde bir hikmet var. Bu madde-i kanûnîyyeyi bi'l-kuvve tatbik, bi'l-fi'il ihlâl idenler kanûna ita'at itmiş sayılırlar mı? Bu köyler içün yapılacak yalnız

bir çâre vardır. O da işin bidâyetinde bunların emaneten idâreleri hakkında bir karar vererek müstakîm ve bîtaraf müşîrler göndermekdir.

Devr-i Meşruriyet'de ağnâm ta'dâdında oldukca zamâim vuku' buldu. Fakat bu mikdar-ı munzâm kemmiyeti, mektûmâta nisbeten pek dûn kaldı. Meşrûtiyet'in icâb itdiği 'adâlet-i nüfûz-ı ber-endazane, bu seneki a'şar ihâlesinde de görülmezse, intizâm-ı muntazarın husûlünü daha bir müddet beklemek lâzım geldiği nümâyan olacakdır. Bu zamanın daha çok müddet uzatılmamasını hükûmet-i mahallîyeden temenni eyleriz.

2.3.2. Siyasîyat;

Yeni Osmanlılar

Yeni Osmanlılar, eskilerden, yalnız sevday-ı Meşrutiyyetle temayyüz itmediler. Bu genç unsûrun Meşrûtiyet'den sonra iki gayesi daha vardır ki birincisi ittihâd-ı Osmanî, İkincisi terâkki-i medenîdir.

Meşrûtiyet'in rûhi mânâsı "hakimiyyet-i mantık"dır. Mantık, insanîyyetin akl-ı selimi olduğu içün, bir ferdde yahud efrâd-ı mute'addidede tecessüd idemez, bu akl-ı küllün dimâğ-ı fa'âli, ancak bir milletin hey'et-i 'umûmîyesi olabilir. Meşrûtiyetin millete tevcih itdiği hakimiyetin menba'ı budur.

"Osmanlı ittihâdı", bir tahassüs-i vicdânî

-değil, bir ictihâd-ı mantıkîdir. Şüphe yok ki her ferdin samimî kalbinde duyduğu ilk his, lisân ve edebiyâtıyla terbiye-i ibtidâîyesini temessül itdiği kavmiyyet-i husûsiyyesine muhabbetdir. Millîyet'in kavmiyet'den daha âli, daha insanî olduğunu anlamak bir akl-ı mücerredin ictihâd-ı ahrârânesine mutevakkıftır.

Terbiye-i ibtidâiye, sevkıyât-ı tabiîye-i mevrûse gibi tenkîd-i aklî'nin murakâbesi olmaksızın kabul idilmiş olduğundan, bir nevi esâret-i rûhîyyedir. Müceddeden bülend ve mümtâz bir terbiye-i hûrr-endişâne iktisâb etmek içün saha-i vicdânı nisyân-ı mahfûzâtla bir levha-i halîye haline getirmek iktizâ eder. Şarkda İmâm Gazâli, Garbde Dekart tarafından şahsın teceddüd-i felsefîsine tahsis olunan bu kaide, milletin teceddüd-i medeniyyesine de tatbik olunabilir.

Bu kaidenin mahall-i tatbîk bulduğu memâlik-i müttehide ahâlisi gözümüzün önünde celî bir misâldir. 'Anâsır-ı muhtelifenin imtizâcından husûle gelen bu milletin

nazârları yalnız istikbâle mâ'tuf olan ferdlerine "hangi unsûra mensubsun?" diye sorulsa, "Amerikalıyım" kelime-i kat'iyesinden başka bir cevap alınamaz.

Osmanlı memleketi, Şarkın hür ve terâkkiperver bir Amerika'sıdır. Bu mübârek ülkede yaşayan muhtelif 'unsûrlara mensub genç Osmanlılar da her şeyden evvel Osmanlılık duygusuyla mütehassıs, Osmanlı nâm-ı pür-ihtişâmıyla mubâhidirler. Bu yeni nesiller, lisân-ı kavmîlerini, edebiyât-ı cinsîyelerini muhâfaza itmekle beraber, Osmanlı ünvan-ı 'umûmîsi tahtinde daha 'asrî daha mütekâmil bir medeniyet ibdâ' olunabileceğini idrak eylemişlerdir. Genç-Osmanlılar alem-i 'umûmide milletlerin i'tilâf ve ittihâd-ı tam haline gelmesine çalışan beynelmileliyûnun bu fikr-i necibini 'alem-i Osmanîye tatbîk emelindedirler. Genç-Osmanlılar kimlerdir? Hangi 'unsûra mensub olursa olsun, yeni hayâta, yeni muhît-i medenîye intibâk iden ve muhabbetle hâmiyetin dâire-i şümûlunu, bir 'unsûra inhisârdan kurtararak 'umûm vatandaşlara ta'mime çalışan nev-endîşlerdir. Bunların nazârında memâlik-i muttehidede "Amerikalı" mefhûm-ı kullîsi nasıl kavmiyetlerin fevkinde bir ma'nâ-yı millîyeti tazammun iderse, şark'da "Osmanlı" tasavvur-i 'umûmîsi, o sûretle hususîyyât-ı akvâmdan mücerred bir meâl-i ictimâ'i ifade ider.

Bu zümre-i nacîyeye mensub Türkler "biz evvel, Osmanlıyız, sonra Türküz", Arablar: "biz evvel Osmanlıyız, sonra Arabız", Ermeniler: "biz evvel Osmanlıyız, sonra Ermeniyiz", Rumlar: "biz evvel Osmanlıyız, sonra Rumuz" dirler. Kürd, Arnavud, Bulgar, Laz, Musevî, Çerkes gibi diğer Osmanlı unsûrlarına mensub nesl-i cedîdin kâffesi bu düstûr-i millîyi tebcîl ile tekrar iderler.

Genç-Osmanlıları irticaî'yundan tefrîk iden muhbe-i mümeyyizeler, meşrûtiyet ve ittihâd-ı Osmanî gayeleridir. Usûl-i meşrûtiyeti imhâya calışanlar, nasıl mürtecî'inden iseler, Osmanlılığın vahdet-i millîyye ve tamamîyet-i mülkîyesini ihlâle sâi olanlar da irticaî'yundandır. Kanûn-i Osmanî, hükûmetin şekl-i hazırını tebdîle çalışanlarla vatan-ı mukaddesin tamamîyet-i mülkîyesini ihlâle uğraşanları mücâzât-ı şedîde ile tehdid itdiği içün, memleketimizde i'ade-i istibdâd ve tefrîk-i 'anâsır maksâdlarıyla siyasî cem'iyet ve fırkalar teşekkül idemez. Bu gibi harekât-ı ihânet-karânenin zecr-ü tenkîlini idâre-i 'örfîye kanûnu taht-ı te'mîne almışdır. Terâkkiye bir hadd-i mu'âyyen tayin olunamıyacağı içün yalnız bu dâire-i meşrû'ada itidâl-perver ve müfrit fırkalar te'essüs idebilir. Terâkkî, ya taklit yahud ibdâ' tarîkiyle olur. Taklit tarîkiyle husûle gelen terâkki, komşu bahçelerindeki çiçekleri koparıp kendi

bahçemize dikmek kâbîlindendir. İbdâ' sûretiyle vuku'a getirilen terâkkî, bu çiçekleri tohum ve aşı vâsıtasiyle yetişdirmek gibidir. Bu iki çeşit hadîka-i medeniyyetden birincisi, müddet-i cüz'iyede solmağa mahkûm, ikincisi bir hayât-ı medîdeye mazhariyetle bekâmdır.

Genç-Osmanlar'ın tercih ideceği meslek-i terâkki, şarkın füyûz-i manevîyesiyle garb'ın kemâlât-ı maddîyesini terkibden ibâret olan terâkki-i mübdiânedir. Osmanlı milleti, Genc-Osmanlıların delâlet-i mürşîdânesiyle ilâ-nihâye meşrûtiyet ve muhâdenet-i tâmme halinde yaşayacak ve dâima ileriye doğru yürüyecekdir.

2.3.3. Girid Mitingi

Haziran'ın yigirmi birinci cum'artesi günü Diyarbekir'de hükûmet konağı meydanında gayet 'âzim bir miting teşkîl olundu. Düvel-i hâmiye 'askerlerinin icrâsı Girid'in Yunanistan'a ilticâ'atına bir mukâddime olacağı endişesi vatan-ı mukâddesin mûhafaza-i tamâmiyeti için her an fedâ-i cana amâde olan 'unsûr-ı mûhtelifeye mensûb 'umûm Diyarbekirliler'i fart-ı tahayyüce getirmişdir. Bir haftadan beri hissiyât-ı vefâkar-ı 'umûmîye bu cerihe-i vataniyenin hiss-i mukâddem alâmıyla müte'essir ve müte'lehhif idi. Kalb-i 'umûmî' nin galeyân-ı hissiyâtı bir dereceye gelmişdi ki bir fikr-i sabit-i mütevelliye uğramış gibi her an ve zaman el sene-i ameden "Girid Osmanlıların'dır ve dâima Osmanlıların kalacakdır" sözü bi'lâ ihtiyâr feverân idiyordu. Nihâyet bu inbisât-ı tahayyücat'ın tazyikiyle yigirmi

-dört sa'at mukâddem zâbıta-i mahallîyeye ma'lumât virilerek ictimâ'-i 'umûmî-i millî 'akd idildi bu ictimâ'-i millî 'anâsır-ı muhtelife-i Osmanîye'nin hakîkaten müşterek'il-efkâr ve müttehâd'il-amâl olduğunu fiilen ispat itdi. Uhuvvet-i vataniye, mübâdenât-ı millîye ne dimek olduğu herkes nazârında serâhaten anlaşıldı. Yek dil ve yek emel bir milletin nizâ-ı irâdesi bir ordunun süngülerinden, bir donanmanın güllelerinden daha mehâbetli olduğu görüldü ve hissedildi.

Kan renkli bayraklarda "Girid 'ilebed Osmanlılarındır" levhası yazılmışdı. Bu bayraklardan birine Girid adasının bir dilrûba haritası ta'lîk idilmişdi. Göğüslerinde kollarında "Ya Girid Ya Ölüm" ibâresini hâvi hilâller mu'allak bulunan binlerce gençler bir kafile-i müheyyibe teşkîl itmişlerdi. Bu kafilenin merkezinde rûh-ı hey'etin

bedie-i hayâli olan bir levha-i garra herkesin nazârı dikkatini celb idiyordu. Levha şu sözleri muhteviydi;

Haddi yok girmeğe Yunanlıların
Kalacakdır Girid Osmanlıların
Gitmeğe, ölmeğe hazırlanıyor
Hepsi işte delikanlıların.

Müslim ve gayrımüslim bütün mektebliler al bayrakları ve uhde-i avn hilâlleriyle bu ‘âzm-i millîye iştirâk itmişlerdi Taşnaksütyûn komitası bir bayrağa şu sözleri yazdırmışdı.

Kahrolsun efkâr-ı infîsal ve amâl-ı eftirâk
Yaşasın vatan-ı mukâddesin muhâfaza-i tamamîsi maksâdı

O gün bir tesâdüf-i mes’ud olmak üzere kur’a fermânı da okunacak idi. Erkân-ı mülkîye ve ‘askerîye ‘umûmen hazırdı. Miting hey’etiyle kur’a hey’eti milletle hükûmetin (…) aguş-ı şefkatini irâe idiyordu. Kur’a fermânı okundu. Akâbinde ‘ulemâ-i mücâhidinden Hoca Hamdi Efendi tarafından bir du’a-yı beliğ-i ihrârane kırâat olundu. Yüzbaşı Mazhar Efendi’nin muhyeci bu nasnâmeye hüsn-ı hitâm virdi. Miting hey’eti zira’at bank dâire-i cedîdesi önüne çekilerek hissîyat-ı millîyenin izhârına tevekkül olunan hatipler tarafından nutuklar irâdına başlandı.

Belediye kâtibi Hacı Mustafa Efendi Diyarbekir kasabası nâmına hazîn bir nutuk irâd eyledi. Kürd kavm-i necîbinin kâffe-i efrâdının tercüme-i hissiyâtı olmak üzere şâfi’ler imamı Hacı Said Efendi tarafından Kürd lisânıyla gayet beliğ bir hutbe okundu. Hutbede Girid’de hâkîmiyyet-i Osmanîye’nin muhafazâsı içün ‘umûmî Kürdler’in taburlar ve alaylar teşkîl iderek son nefere kadar fedâ-i can idecekleri te’mîn olunuyordu. Bu te’mînât binlerce Kürd ahâlînin alkışlarıyla tasdîk ve te’yid idildi.

Kazaziyan Hanna Efendi Ermeni ümmeti, Katolik, Keldanî, Protestan ve sâ’ir cema’at-ı Hiristiyane’nin vekîl-i ‘umûmîsi sıfatıyla fevke’lâde, kahramane bir nutk-ı beliğ irâd eyledi. İttihâd-ı Osmanîye’nin ulvîyyetini, muhâbbet ve kutsîyetini, âtiyen va’ad itdiği füyûz-ı âliye-i millîyeyi bu ifadelerden daha hassas bir sûretle tebliğ itmek imkân hâricinde idi. Son derece samimî ve vicdânî takdîrler ve tekrimlerle alkışlandı.

Müte'akiben Taşnaksütyûn Komitesi, Mesâ'iperver Kulübü, Süryanî Cema'ati, 'Askerî Kulübü, İttihâd ve Terâkki Kulübü nâmlarına da gayet müheyyic nutuklar irâd olundu.

'Umûm cem'iyet ve kulüblerin, bütün 'unsûr ve cema'atlerin tamamiyet ve tenviyeyi muhâfaza ve hakimiyet-i Osmanîyeyi Girid'de idâme içün yek dîl ve yek emel oldukları anlaşıldı. Gazetemizin hacmi mesâ'id olsaydı bu nutukların kâffesini derc-i sütûn-ı iftiâr itmek isterdik.

Hepsinin hülâsâsı budur; Girid ile'lebed Osmanlılar'ındır. Bu hakkı muhâfaza ve idâme içün 'umûm Osmanlılar fedâ-ı can ve bedel-i mâ-meleke amâdedir. Vatan-ı Osmanî gayr-ı kâbîl tezci-i bir cism-i zî-hayâtdır. Bu vücûdun bir zerresini koparıb ayırmak isteyenler otuz milyon Osmanlı'nın müttehâd süngülerini göğüslerinde göreceklerdir.

Nutukların hitâmında hissîyât-ı 'umûmîye-i millîyenin meclis-i vükelâya hey'et-i 'ayân ve meb'usâna telğrafla ve vâli vekîli ve kumandan paşa hazretleriyle İngiliz, Fransız devlet-i fehimeleri Diyarbekir veya konsoloslarına tahrîren 'arz ve tebliğine ittihâd-ı 'umûmî ile karar virildi.

Ahâli kemâl-ı sükûnetle dağılmağa, mektebliler mekteblerine 'avdet itmeğe başladılar. Miting hey'eti de karar-ı 'umûmîyi icrâ iderek ictimâ'-i millîye nihâyet virildi.

2.3.4. İstanbul'dan: Husûsî Telğraflarımız

22 Haziran- Padişah donanmayı resmen ziyâret itdi. Diyarbekir mürtecilerinin evrâkı, hey'et-i tahkikîye'den divân-ı harbe virildi. Girid için Bâb-ı âli ile kabineler arasında ta'addi-i muhâberat olunuyor. Yunanistan'da tedârik-i harbîyye varmış.

23 Haziran- 10 Temmuz'un yevm-i millî olması meb'usânca kabul olundu. Gümrük rüsûmu'nun yüzde onbeşe iblâğına Fransa ve Rusya muvâfakat itdiler. Edirne'de asîlerden sekiz asker asıldı. Hükûmet Rumili'de Yunan çetelerinin mühim izlerine matla' oldu.

24 Haziran- Tesfiye-i rütbe-i askerîye kanûnu yapıldı. İran'da vukû'at tevâli idiyor. Ahrar Tahran'a muzâfferen dâhil oldular.

Yunanîlere karşı hükûmetimiz mu'âvenete mütea'ddid Bulgar gönüllüleri yazıldı. İstanbullular'ın tarîk-i bedelatane mükellef tutulmaları karargir oldu. Padişah Temmuz nihâyetlerinde Bursa'yı ziyâret edeceklerdir.

25 Haziran- Girid'de hâkîmiyet-i Osmaniye'nin ibkâsı için Arnavudluk'da büyük mitingler 'akd idiliyor. Devletler Bâb-ı âli'ye yakında muvâffak bir nota tebliğ idecekdir.

Girid'e vakî' olacak ufak bir tecâvüzle Mısırlılar bile kanlarının son damlasını mehyadırlar.

26 Haziran- Donanmamız yakında Bahr-ı Sefîd'e gidecekdir. Beş aylık levâzımatı hazırdır. Girid için Osmanlı Bulgarlar'ı da Edirne'de mitingler yapıyor. Devletlerin virecekleri nota iki gün gecikdi. İsmail, Kemâl, Müfid Begler'in divân-ı harbe teslimleri talebini meb'usân kabul itmedi.

27 Haziran- Tesfiye-i rütbe-i mebûsân kabul idildi. Diyarbekir serencâmlarından Hacı İbrahim, Aziz, Zülfikar tahliye, diğerleri muhâkeme olunuyor. Devletlerin Bâb-ı âli'ye virecekleri nota istihbârata nazâran Girid'de istatükonun yani hâl-i hazırın muhâfazası düvel-i erbâ'a sefâiniyle hükümetimizin birer sefinesinden Suda körfezinde bulundurulmasıdır.

2.3.5. Şiir

Osmanlı Donanması

Geçmekte iken (termupil)'i bir büyük ordu
Ma'kes bulacak Akdeniz'in dalgalarında
-Çoktan beri nâm-ı – koca bir donanma
Yelken açacakdır (Suda) limanına doğru.
O muhteşem ordu bu donanma-ı ten ahen
Bildirmede: artık ümit Osmanlılar'ındır
Coşkun denizin şiir okuyan mevcelerinde
Yükselmede bir ses Girid Osmanlılarındır.

Düşmân idemez ordumuzun şânını inkâr
Lakîn boğaza itdirecek anveten ikrâr
Bahrîyemizin'de şeref-i ber teri vardır
Zahîr olacak işte bu Yunan seferinde
Ta haşre kadar Akdeniz sahillerinde

Turgut Re’is’in Barbaros’un izleri vardır.

Tevfîk Sedâd

Ağa Kimdir?

-Baba! Niçün bu hürriyet çıkalı
Ağaların kapıları kapalı
-Çünkü oğlum! Onlar ağa değildi
Şimdi ağa kim olduğu bilindi
-Kimdir ağa?
-Bizim rençber Mustafa
Çünkü her gün o çift sürer biz sefâ
-Babacığım o bir adî hizmetçi!!!
-Hizmet etmek değil mi en birinci
Vazifemiz insanlığa kim hizmet
İder ise onu sever hürriyet
Hürriyet’den evvel beglik, ağalık
Zorbalara olmuş idi arpalık
Tarlalarda alın teri dökenler
Zorbalara kulluk ider, dayak yer
Köpekler’den daha sefîl yaşardı
Şimdi artık o zulümler kalmadı
Şimdi hizmet idenlerdir ağamız
Şu kadar ki çalışanlar yalnız
Âmeleler dil, zihin yaranlar
Öğüt viren, yol gösteren insanlar
Hekîmler de vâizler de rençberdir
Kimi bize şifâ kimi rûh virir
İşlerini doğru gören me’murlar
Memleketin rahatını hazırlar
Millet içün çektikleri emekle
Onlar dahî sayılırlar âmele
Şimdi millet hakîkati öğrendi

Hizmet idenleri tanır efendi
Zorbalara ağa dimez yüz virmez
Tanrımızın işlerine akl irmez
Bir zamanlar ağa olan kul olsun
Eski kullar şimdi ağa tutulsun
-Babacığım bu hürriyet pek tatlı
Bu şey imiş insanları kanatlı
Birer melek birer hûri yapacak
Yalnız bizden ister daîma çalışmak
Çalışmaktır insanların şerefi
Çalışkandır eşreflerin eşrefi
Çalışanı Tanrı sever, kul sever
Hak yolunda âmeledir kâsibler
Din duygumuz olsa idi uyanık
Rûhlarımız kalmaz idi bulanık
Alın teri döker idin toprağa
Hem bir işçi olur idin hem ağa.

Erkân-ı harb binbaşısı Şevkî Beg, Diyarbekir hadise-i irticâ'iyesinde halûknüma bir kahramanlık ibrâzıyla vukû-ı fesâdı men ve vilâyetimizin kâffe ahâlisini medbûn-ı şükrân eyleyen mücâhid-i hürriyet erkân-ı harb Binbaşısı Şevkî Beg, Malatya Liva kumandanlığını Kâ'imamakam Hulûsi Beg'e bî'l-tevdi' ve Palu, Ma'den redif taburları teftişâtını bade'el-kemâl 10 Temmuz îd-i millîsinde hazır bulunmak üzere yevm-i mezkûr'da Diyarbekir'e vâsıl olacağı mustâhberdir.

2.4.6. Posta İdâresinde Te'hirât

Bu hafta İstanbul Postası cum'artesi akşamı sa'at birde postahâneye muvâsalât itdiği halde akşam açılmamış, sabahleyin evrâk küşâd idilerek ancak sa'at bir raddelerinde tevzî'ata başlanmıştır.

İstanbul Postası gibi bir vâsıta-ı muhâbere'nin on iki sa'at te'hirâta uğraması buradan ta Basra'ya kadar 'umûm kasabaları postayı yarım gün sonra almağa mahkûm

ideceğinden bu te'hirin esbâb-ı vukû'unu telğraf ve posta baş müdîriyertinden istifsâr eyleriz.

2.4. DÖRDÜNCÜ SAYI

Birinci Sene 2 Receb Sene 1327 Pazartesi 6 Temmuz Sene 1325 Nümero 4

Sâhib-i İmtiyaz ve Müdîr-i Mes'ûl		**Ser Muhârrir**
Mirîkatibîzâde Şükrü	**PEYMÂN**	**A. Bakî**
Seneliği 25, Posta Ücretiyle	**325**	**Mahal-i Fürûhtu: Kitapçılar**
Beraber 32 Ğuruşdur		**Kapusunda Kırâ'îzâde Lütfi**
Nüshâsı Yirmi Paradır		**Efendi'nin Mağazasıdır**
		Mahal-ı Tab'ı: Diyarbekir
		Vilâyet Matba'ası

Her Hafta Pazartesi Günleri Neşr Olunur Müstakili'l-efkâr Osmanlı Gazetesidir

Birinci sayfa;

2.4.1. Zira'at ve Ze'amet

Diyarbekir Vilâyetinin ne merkez ne de mülhakâtında nüfûz-i şahsîye malîk bir fert yokdur. Müteneffizân didiğimiz kimseler, ya mem'murlara yahud me'muriyet ve a'zalıklara hülûl iderek nüfûz-ı hükûmeti iğtısab iden köy sâhibleridir.

Bu köy sâhibleri, gerçekden çiftci değildirler. Çünki hakikâten çiftci olan, vaktini ale'l-ekser çiftliğinde geçirmeğe mecburdur, o halde me'muriyet yahud a'zâlık sandalyesinde imrâr içün zaman-ı musâ'it bulamaz.

Erbâb-ı ticâret, daîma şehirde oturdukları ve günde bir iki saat hükûmete gitmek içün zamanları daha mesâ'it olduğu halde, niçün a'zâlıklara heves göstermiyorlar da köy sahipleri hükûmet sandalyelerine bu kadar hırs ve tehâlluk ibrâz idiyorlar? Bu halin sebebini anlamak içün köylerimizin rûhunu tahlil itmeliyiz:

Köylülerimiz, ekseriyetle Kürd kavmine mensûb, câhil ve 'aşiret ahlâkıyla me'lûftur, hissiyyât-ı millîye ve vataniyeden külliyyen mahrûmdur. Kürd köylüsü masârif-i 'umûmiyeye iştirâkteki şeref-i hâkimiyeti bilmediği içün, virgi virmek istemez. Vatanı, köy yahud 'aşiretden 'ibâret zannetdiği içün 'askerlikden kaçar, kanûnun yazılmış olduğu lisânın bir kelimesini anlamadığı içün, mahkemenin celblerine, da'vetlerine icâbet itmez, zekât-ı şer'iyi molla ve şeyhlere tamamen virdiği içün aşârdan, ağnâmdan çalmayı muhik bir hareket zu'm ider. Köylü, bu arzularında müyesser olmak içün bir hâmiye, bir zâhire muhtâcdır. İşte, köy sâhiblerini, ta'bir-i mahallisiyle köy ağası'nı yetişdiren, köylülerin bu ihtiyâcıdır.

Köy ağası, san'at-ı hulûldeki mehâreti vâsıtasiyle nüfûz-ı hükûmet'den bir cüz'ünü ele giçirdi mi, herhal köylerindeki efrâd-ı mükellefeyi 'askerden, mücrimleri mahkemeden, virgi ve 'amele-i mükellefe bedelâtı medyûnlarını tahsildardan kurtarmağa çalışır. Bu hizmeti sâyesinde köyleri dâhilinde bir emir-ı müstakil gibi hüküm sürer, cerâimden, münâkehat'dan, kız kaçırmakdan harç alır, daha başka dürlü menfa'atlere de nail olur. Köylüler de akıllarınca şâkir-i ni'met olduklarından, ağnâm mektûmâtını bilâ-noksan ağa'ya virirler, koyun a'şârını ağa'dan başka bir kimse iltizâm idememek içün, ketm, iftira, yalan şahâdet kâbîlinden her ne lâzımsa, yaparlar.

Köy ağası dinilince, bütün arâzi mutâsarrıfları anlaşılmasın. Hayâtlarını sırf zira'at'a hasretmiş arâzi mutâsarrıfları da vardır. Fakat bunlar, diğerlerinin rekâbet-i

gâlibânesiyle kut-i lâyemut'dan başka birşey kazanamazlar. Köy ağaları ise hem zira'at'dan, hem zeâmet'den kazandıkları içün müdebdeb bir hayât ile yaşarlar. Vilâyete yeni gelen me'murlar, işin aslını bilmedikleri içün, bunları şerefli eşrâf zannederler, ziyafetlerine tereddüd'den âri olarak giderler. Bu leziz mâidelerin birer süslü tuzak olduğunu pek geç anlarlar, fakat hayfâ ki o zaman iş işten geçmiş bulunur.

Sipâhîlik, Yurdluk, Ocaklık gibi eşkâl-i zeâmet, yarım asırdanberi resmen, kanûnen ilga olunmuş ise de fi'len, maddeten el'an bâkîdir. Elim bir kanûn-ı tabiî neticesi olarak hâl, mâzinin tahakkümünden tamamiyle kurtulamıyor. Bu devr-i hürriyyette bile zer' nâmını takınan bu zâlimler Vilâyetin her tarafında bizzât yahut bilvâsıta ihrâz-ı mansıb ederek devâir-i hükümeti istilâ, memleketi envâ-ı i'tisâfa ilka itmektedirler.

Peymân **2.(sayfa)**

Bu hastalık, muvâfık bir müdavât-ı ictimâ'iye tatbîk olunmak şartile tasfiye idilebilir. Bu tasfiye'nin başlıca vesâitinden birincisi, bir an evel mehâkim a'zâlıklarının yerli ahâliden intihâbinâ hitâm virerek, diğer vilâyetlerden getirilmek üzere nâsbî a'zâların ta'yinidir. İkincisi, arâzi-i vasiâ mutâsarrıflarının zira'ate hasr-ı mesâî itmesini te'mîn içün me'muriyetlerde istihdam olunamamasıdır. Üçüncüsü, köylüleri bizzât devâire müraca'âte alıştırmak içün resmî dava vekîllerinden başka hiçbir kimsenin köylülerin mesâlihini ta'kip itmesine müsa'ade olunmamasıdır. Dördüncüsü, köylülerin hissiyât-ı vataniye ve efkâr-ı millîye ile tehzîb ve tenvîri içün köy mekteblerinin tesrî-i te'sîsidir.

Bu tedbîrlere tevessül olunursa, devair-i hükûmet, müteneffizânın müdâhale-i dâimesinden tahlîs ve zira'at, âfet-i ze'ametden tamamiyle tecrîd olunabilir. Hükûmet-i mahalliyeden beklediğimiz ilk hizmet budur.

2.4.2. Siyasîyat

Îd-i Millî

Millet, 'asırlarca beraber yaşamış, zulüm ve felâkete beraberce göğüs germiş, şân ve şerefi beraber istihsâl itmiş, beraber ağlayarak beraber sevinmiş, âtiyen de gaye-i müşterekeye vusûl içün beraber muzâffer olmağa 'azmetmiş efrâd-ı mute'avine'nin hey'et-i mecmu'asıdır. Osmanlı Milleti, tarihimizin şehâdetiyle sabitdir ki böyle bir milletdir. Bir milletin meâsir-i siyâsiye ve mefâhir-i ictimâ'iyesi 'umûmî

bayramlarında temessül ider. Şimdiye kadar Osmanlılığa ‘ait resmen kabul idilmiş bir îd-i millîmiz yokdu. Buna, binâ’en mefâhir-i millîyemiz, tarihin sahâif-i nisyânına gömülmüş, vahdeti millîyye duygularımız zayıf ve nâtûvan kalmışdı. Her şeyden evvel, muhtâc ve müştâk bulunduğumuz böyle bir Îd-i Millî’ye nihâyet nâ’il olduk. Geçen 10 Temmuzda kâbus-ı istibdâdı bir hamlede muzmâhil iden Rumeli Kıyâm-ı Ahrârânesi inkılâb-ı ictimâ’imizin mebdesi olduğu için, bize bir îd-i millî ithâf itdi. Meclis-i meb’ûsân, bu bayramı resmen kabul iderek efrâd-ı milletin bu musâfaha-i seneviyye ile hiss-i uhûvvet ve muhâdenetini tevsîk eyledi.

10 Temmuz, hakîkaten, bir îd- millî olmağa şâyandı. Çünki ‘umûm Osmanlıları kahır altında inleten hükûmet-i mustebîdeye karşı bütün ‘anâsır-ı Osmaniye gayr-i irâdî bir müşâreket-i hiss ve ittihâd-i ‘azm ile mücâhede itmişlerdi. Çünki ‘umûmîyetin husûsîyet üzerine kazandığı bir galebe-i kat’iye, amâl-i iftirâka bir anda nihâyet virerek tekâmül-i ictimâ’imizin vahdet-i Osmaniye gaye-i hayâline doğru cereyânını te’mîn ve tesrî’ eylemişdi.

Bu bayram, ileride müşâreket-i ictihâd ve iştirâk-i mücâhede ile te’sîs ideceğimiz a’yâd-ı millîyenin birincisidir.

Osmanlıların müşterek matem günleri, ‘umûmî meserret bayramları ta’addüt ve tevâli itdikce, Osmanlılığın kuvvet ve mehâbeti tezâyüd ve te’eyyüd idecekdir.

31 Mart, ‘umûm Osmanlılar içün bir rûz-i matem, 11 Nisan, bütün Osmanlılık içün bir îd-i hürremdir. Tarih-i Osmâni’yi edvâra ayıran bu inkılâb günleri, hafıza-i milletin ebedi hatıraları olacakdır. Bir hey’et-i ittihâdiyenin erkân-ı resâneti, müşâreket-i hissiyyât, müşâreket-i efkâr, müşâreket-i irâdâtdır. Kalbleri a’yâd-ı millîyyede beraber sazbân iden, zihinleri mefâhir-i millîyeyi beraber yâd eyleyen, irâdeleri bir maksâd-ı âli-i millîye-i müttehiden müteveccih olan bir hey’et-i ictimâ’iye efrâdı, bir vicdân-ı selîmin hüviyyeti kâbîlindendir. Millet bir şahs-ı manevîdir ki hissiyyât, efkâr ve âmâl-i müşterekesinden mutâhassıl hakîki bir rûha, zinde bir vicdâna malîkdir. Efrâdı tahrik ve idâre iden bu rûh-i millî bu vicdân-ı ictimâ’idir.

10 Temmuz İnkılâbinâ kadar Osmanlılıkta ta’addüd-i şahsîyet dinilen garib bir hâlet-i rûhîye vardı. Her ‘unsûr, müstakil bir rûh-i ictimâ’iye, her cema’at, münferid bir vicdân-ı millîye malîkdi. Hey’et-i ictimâ’iyemiz, her ukdesinde bir merkez-i asabî bulunan uzviyât-ı halkaviyeye benzerdi. İnkılâb-ı Osmanî, merâkiz-i asabîyeyi

mahlûka'at-ı fıkariyede olduğu gibi bir zirve-i dimâğıyede cem' ve tevhîd iderek Osmanlılığın şahsîyet-i vahîde-i millîyesini te'mîn eyledi.

10 Temmuz, yalnız "Hürriyyet, Musâvât, Uhûvvet" bayramı değildir. "Vahdet-i Millîyye" tabiriyle tar'if olunabilen Yeni Osmanlılığın iftitâh-ı tarihîsini tezkîr eyleyen bir îd-i mukâddesdir. Bu mübarek bayrama vus'umuz yetdiği derecede dârât u ihtişâm virelim ki kalblerimizdeki meyl-i ittihâdın şiddeti anlaşılsın.

2.4.3. Vâli-i Lahikâmızın Muvâsalâtı

Diyarbekir vâlisi Galip Paşa hazretleri dün sa'at iki buçukda merkez-i vilâyete muvâsalât buyurdular. Vilâyetimizin ilk meşrûtiyet vâlisi olan müşârü'n-ileyh hazretlerinin hüsn-ı muvâffakîyetlerini temenni eyleriz.

a. Mülükâne-i Mütesettir Buyrulan Telğrafnâme-i Vilâyetpenâhî Sûretidir

Tevfîk-i Rabbaniye ile işe başlandı. Levâzım-ı meşrûtiyet'in seri' ve kat'i sûretde icrâsı matlûb olmağla re'sen

Peymân **3(sayfa)**

-idârede bulunanlara sıkı bir teftiş altında salâhiyet-i vâsia ve emniyet-i müteselsile virildi. Âna göre çalışılmalıdır husûl-ı emin ve asâyiş her işin esası olduğu içün bu bâbdaki tedâbir-i faaliye katı ve şedîd olmalıdır. Lüzûm-ı kat'i görülmedikce muhâbere kapısı açılmamalı. Malûmât-ı hükûmet evrâk yığıntısından kurtarılmalıdır. Telğraf muhâberâtının zevâid-i vaz'i imza ile kalem müdürü ya mümeyyizlerine müştereken tazmîn etdirilecekdir. Zîrinde imza şöhret vaz'i ve ikâmetgâh ta'yin olunmayan ihbâr ve şikâyetler keen lem yekûn tutulması ve esvâlinde olmağla beraber münderecâtı sâbit olmayanlar eshâb-ı müfteri sıfatıyla cezâya çarpdırılmalıdır. Sıhhât-ı 'umûmîyeye ve imarât-ı memlekete 'aid teşebbüsâta doğrudan veya dolayısyla mâni' olanlar meşrûtiyet idâreye layık kimseler olmayacağı cihetle bu gibilerin harekâtı hakkında tahkikât icrâsıyla salâhiyet dâhilinde olmayanların evrâkı merkez-i vilâyete gönderilmelidir. Mu'amelât ve muhâberâta şu sûretle kat'iyyet ihtisâr verilmedikden sonra me'muriyetinizin evkât-ı mütebakiyesi mehâmat-ı umûra ve her nevi teşebbüsât-ı medenîyeye hasr olunacakdır.

2.4.4. Şiir

İnklâb

Can tazeliyor bu goftogular
Dillerdeki hüsn-ı arzular
Bir neşve-i canfedâ-i hakdır
Bir zemzemedir ki yek-nesakdır

Doldurdu zemîn u âsîmânı
Hayrette koydu cihâniyânı
Afâka-ı hayâtı itdi taatir
Efkâr-ı ‘umûmi itdi tenvîr
Virildi o zaman da gâm-ı tenâhi
Hürriyeti anladık kemâhi
Bir sabah cemil-i nûdîde
Muzlim geceler olur resîde
Artık yürüsün çınladı zulmet
Şehrah-ı necâta doğru millet
Osmanlılarız ki şânımız var
Tahsîl-i merâma kanımız var
Hemdest vefâk olunca yekser
Elbet oluruz felekle hemser
Hiç başka bir ülkenin şebâbı
Yapmış mı bu şânlı inklâbı

Halit Tahir

2.4.5. Telğraf Ve Posta Mûdiriyetinden Tebliğ Olunmuşdur

Diyarbekir’de münteşir peymân gazetesinin üç numaralı nüshâsının bu hafta der-saâdet postası gice sa’at birde vâsıl olduğu halde açılmayıb sabaha kadar te’hîr idilmesinin müsebbibi makâm-ı âlîyelerinden istifsâr idildiği görülmüşdür. Mezkûr posta gice sa’at iki buçukda vâsıl olub postanın küşâdında mevcûd bulunmaları icâb iden hey’et vakt-ı mezkûrda hazır bulunmaması ve husûsiyle noksan ve şübheli zuhûr idecek emanât hakkında mu’amele-i kanûnîye ifâ olunmak üzere huzûru lâzım gelen

me'mûrîn-i hükûmetin geceleyin geç vâkit celb ve ihzârı mümkün olamayacağına binâ'en açılmayarak postahâneye vazi' ve postahâne anahtarı tatara teslim idilmiş ve âl's-seher gelinerek küşâd ve tevzi'ata ibtidâr idilmiş ve esbâb-ı te'hîr-i mülâhazât ve mesrûdât-ı vâkiyeye müstenid bulunmuş olduğundan ilanı zamanında ceride-i mezkûre müdîriyetine emr û havâle buyurulması bâbında.

Posta Müdîri: Hacı Abdullah

2.4.6. İstanbul'dan Husûsî Telğraflarımız

30 Haziran- Von Der Golç Paşa bugün Almanya'dan geldi. Diyarbekir mürteci'leri muhtelif cezâlarla mahkûm oldular. Mebûsan müddeti temmuz nihâyetine kadar temdîd olundu. Donanmamız bahr-ı sefîde hareket itdi. Yunanlılar'ın Rumili'yi ifsâd itmemeleri içün tedâbir-i şedîde ittihâz olundu.

1 Temmuz- Sorduklarınızdan Diyarbekirli Niyâzi'nin birâderi Abdulaziz, Muharremzâde Begler, (…) Hoca 'Abdurrahman'ın, Kasab Mehmed'in, beşer-i ma'lûm Reşid'in, Dellal Mehmed'in, Hacı Ahmed'in, Şeyh Nuri'nin, Fahri'nin, Mençu'nun üçer sene kalebendliklerine hükm olundu.

Şehzâde Süleyman Efendi irtihâl itdi. Bende-i İmam Yahya tekrar isyân itdi. Hakkında tedâbir-i şedîde ittihâz olundu. Atina vâli-i sâbıkı divân-ı harbe teslim idildi. Girid'in notası henüz tebliğ idildi.

2 Temmuz- Nota tebliğ olundu. Hülâsâsı: 'Asâkir-i hamîye temmuz on üçünde infikâk idecek. Şimdilik devletler sefineleri suada limanında bulunacak. Bayrağımızı, İslâmları, Padişâhımız'ın hukûkunu muhâfaza; münâsip zamanda cezire'nin idâre-i atiyyesi müzâkere olunacakdır. Vükelaca tetkîk ediliyor. Mithad Paşa'nın kâtillerinden Ahmet Çavuş divân-ı harbdedir. 'İd-i millî şenlikleri Mısır'da hazırlanıyor.

3 Temmuz- Kabine'nin kısmen tebdili söyleniyor. Şah Tahran'ı topa tutuyor. Donanmamız Midilli'dedir. Devletler Giridliler'e rahat durmalarını tavsiye itmişdir. Bâb-ı 'ali notaya henüz cevab virmedi.

4 Temmuz- Şah Rusya sefâretine iltica ile hükümdârlıkdan istifa itdi. Küçük Mahdûmî şah oldu. Küberâdan birisi na'ib-i saltana intihâb olundu. Girid için efkâr heycandadır. Bâb-ı Âli notaya henüz cevab virmedi.

5 Temmuz- Divân-ı Harpce gıyâben Ahmed Cevdet'in berâ'atine, Ali Kemâl'in müebbeden nef'ine hükmolundu.

Yarın mürtec'ilerden on üçü salbolunacak. Donanmamız Sağirededir (Midilli adasında bir limandır). Avrupa'ya giden mebûsanımız Londra'ya muvâsalât itdiler. Notaya henüz cevab virilmedi.

2.4.7. Küçük Hikâye

İbiş Dayı

Köyün en yaşlı, en görgülü ihtiyarı idi. Fakat muhtarı değildi.

Peymân **4(sayfa)**

Tosun'un sıcak, kesik sözlerini dinledikten sonra dedi ki:

— **"**Oğlum, sende iki yanık gönül var. Biri nişanlı, öteki Osmanlı birbiriyle savaş idiyorlar. Bu gözü ateşli babayiğitleri aralayıp barıştırmak kolay bir iş değil"

Tosun içini çekerek nemli bir sesle:

— "İbiş Dayı, ben sana danışıyorum, göstereceğin yola gideceğim."

İbiş Dayı başını eğerek düşündü, uzun bir murâkabeden sonra:

— "Tosun, senin yüreğinde de gönlündeki kadar yiğitlik var mı?

— Var babacığım,

- Öyle ise sen Osmanlısın, nişanlı olan gönlünü sustur.

Tosun, bu sözü dindârâne bir tevekkülle dinledikden sonra ayağa kalkdı, İbiş Dayı'nm elini öptü:

— "Gösterdiğin yol Allah yoludur, gideceğim" dedi ve tüfengini omuzlayarak yürüdü

Gönüllüleri yollamak için yolbaşına toplanan irili ufaklı erkek ve kadınlar arasında, karalara bürünmüş bir genç kız, mendilini yüzüne tutmuş, gizli gizli ağlıyordu. Bu, Tosun'un nışanlısı idi. Düğünlerine üç gün kalmış iken gönlünün kahramanı, umudunun sultânı olan Tosun, düşmân ayağı altında kalan sevgili vatanı kurtarmağa gidiyordu. Ve gitmese, kendisi gönderecekdi. Lâkin yine ağlıyordu, sinesindeki muhabbet denizinden coşan bu kızgın dalğaları durdurmağa takati yokdu. Tosun'a "ağlamayacağım" diye söz vermiş iken, kendini tutamıyarak gözyaşlarına râm olmuştu. Acaba bu ağlayış, vatana karşı bir nankörlük, bir günâh mı idi?

Tosun son vedâı iderken, Halime, beni kime ısmarlıyorsun? diye fısıldadı. Tosun "Allaha" dedi.

İbiş Dayı gözlerini siliyordu. Bu sözleri işitmişdi.

Üç ay geçti. Harb hâla devâm idiyordu. Tosun'dan ilk ay alınan mektubun gerisi gelmedi. Köylülerde karanlık bir şübhe uyanmışdı. Lâkin Halime'de sarsılmaz bir itimat vardı. Gönlündeki umut güneşi sönmüyordu. Bir gün babası, utangaç bir çehre ile "Tosun'dan salık alamıyoruz" dedi. Halime: "Onun yüzü düşmâna karşıdır. Vatanı kurtarmadıkca bizi hatırlayamaz" dedi. Babası, mırıldanırcasına, bir sesle:

— "Kızım, Tosun'un geleceğine umudum yok. Bereketsiz seneler beni ağır bir borc altına sokdu. Muhtar'ın oğlu Memiş, elli altın ağırlık veriyor. Seni ona nikâh edeceğim" dedi. Halime yıldırımla vurulmuş gibi ince bir inilti çıkardı, baygın yere serildi.

Halime coşkun derede hayâlini görünce titredi. Bir saniye sonra gölgesinin yerinde kendisi bulunacakdı. Umudu bir hayal, iğnesinin nakışlarıyla bezemeğe çalıştığı muhâbbet yuvası bir rü'ya olacakdı. Başka dürlü ne yapabilirdi? Tosun'a ihânet etmektense ölmesi daha hayırlı değil mi idi? Babası, borçtan kurtulmak için kendisini fedâ ediyordu, babasını severdi. Fakat iptida gönül, sonra söz verdiği bir yiğide hiyanet itmek kendisinden beklenmemeli idi. Vatanın namûsunu kurtarmağa giden o kahramanın namûsuna, aşkına, hayâtına göz dikmek bir alçaklıkdı. Bu lekeyi şahâdetiyle temizliyecekdi. O gaziye lâyık bir "şehîde" olacakdı. Gazilerin "şehîde" lerle birleştiği rûhanî alemde kim bilir belki şimdi kendisi gibi bir şehit olan sevgilisine kavuşmak içün ayağa kalkdı. Göğe bakarak:

— Ulu Tanrı, bu biçâreyi affet! Dedi. Hemen dereye atılacakdı. Bir el omuzundan tutarak geriye çekdi. Bu el, ibiş Dayı'nın buruşuk, fakat kuvvetli pencesi idi.

İbiş Dayı, gizlice, tarlasını, öküzlerini sattı, elli altınlık bir çıkı yaptı, kasabaya giderek, Tosun'un dilinden yazdırdığı mektubla beraber, Halime'nin babasına gönderdi. Bütün köy birbirine karışdı. Tosun'un bu büyük hediyesi dillerde destan oldu. Memiş geriye çekilmiş, Halime ile babası barışmış idi. Bir sabah Halime, bir ağaç altında nakış işlerken İbiş Dayıya: "Artık dereye gitmiyeceğim" didi. İbiş Dayı: "Tosun giderken seni Allaha ısmarlamışdı; Tanrı her ikinizi de esîrgiyecekdir." cevabını virdi.

Köy halkı muzaffer ve şânlı gönüllüleri karşılamağa çıkmışdı. Tosun önde yürüyordu. Göğsünde sarı ve beyaz nişanlar vardı. Halime'yi yine kara elbiseler içinde görünce şaşırdı. Bu hale bütün köylüler de şaşmışdı.

Halime, Tosun'un kulağına:

— ''Dün sabah İbiş dayı âhirete gitdi, sa'adetimizi ona borcluyuz. Haydi mezarına gidelim" diye mırıldandı. "İbiş dayı hakîkaten ölmüşdü. Fakat hürmetli hâtırası kadrdân gönüllerde dâima yaşayacakdır.

M. Şükrü

2.5. BEŞİNCİ SAYI

Birinci Sene 9 Receb Sene 1327 Pazartesi 13 Temmuz Sene 1325 Nümero 5

Sâhib-i İmtiyaz ve Müdîr-i Mes'ûl		**Ser Muhârrir**
Mirîkatibîzâde Şükrü	**PEYMÂN**	**A. Bakî**
Seneliği 25, Posta Ücretiyle	**325**	**Mahal-i Fürûhtu: Kitapçılar**
Beraber 32 Ğuruşdur		**Kapusunda Kırâ'îzâde Lütfi**
Nüshâsı Yirmi Paradır		**Efendi'nin Mağazasıdır**
		Mahal-ı Tab'ı: Diyarbekir
		Vilâyet Matba'ası

Her Hafta Pazartesi Günleri Neşr Olunur Müstakîl'il-efkâr Osmanlı Gazetesidir

Birinci Sayfa;

2.5.1. Selâm Şavk-ı Encâm-ı Hazreti Padişâhî

Telğraf;

Osmanlı İttihâd ve Terâkki cem'iyeti merkez-i 'umûmîsinden bi'l-'umûm vilâyat ve elviye-i müstakile-i hey'et merkezlerine:

Îd-i millî münâsebetiyle zât-ı hazret-i padişâhîye 'arz-ı tebrikât ve te'yid-i 'abdiyet ve sadâkat eylemek üzere merkez-i 'umûmi tarafından i'zâm kılınan hey'eti zât-ı şahâneye 10 Temmuz yevm-i mübeccelinde huzûr-u hümâyuna kabul ve fevk'al-âde iltifât ile 'umûm ihvân ve rufakâ-ı cem'iyete selâm-ı şahânelerinin tebliği fermân buyurdukları hey'et-i mezkûreden alınan telğrafnâme üzerine tebşîr ve bunun bi'l-'umûm merâkiz ve ihvâna tebliği ricâ olunur kardaşlar.

2.5.2. Fermân-ı 'Âli Kırâati

Şehr-i hâl-ı Rumî'nin dokuzuncu Pencşenbe günü vâli-i vilâyet sa'âdetlü Galip Paşa hazretlerinin me'muriyet-i celîlelerine mütteak fermân-ı hümâyûn kırâati i'lân olunmuşdu. Yevm-i mezkûrun sa'at bir raddelerinde bi'lcümle me'murîn-i hükûmet ve eşrâf-ı belde dâire-i hükûmet'de ictimâ' itmiş ve asâkir-i şahâne saf-ı beste-i ihtirâm olduğu halde mektubî-i vilâyet Şerif Muhtar Bey tarafından fermân-ı 'âli kırâat olundu. Bade vâli-i müşâr-ı ileyh cânibinden irticâ'len sûret-i atîde münderic nutk-ı beliğ irâd eyledi. Yüzbaşı Mazhar Efendi tarafından da bir nutuk okundukdan sonra musikî-i askerî üç defa selâm havasını terennüm-sâz olmasıyla (padişâhım çok yaşa) du'a-yı samimîsi 'umûm tarafından tezekkür idildi.

Müşâr-ı ileyhin icrâ'at-ı cesineye muvâffakiyetini tekrar temenni eyleriz.

2.5.3. Nutk-ı Vilâyetpenâhî

Hezar kerem sevgili ve muhterem ahâli! Kırâat olunan iş bu fermân-ı 'âli ile vilâyetimize me'murum. Diyarbekir ahâlisinin zebanzed olan zekâ ve ketaneti vilâyet arâzisinin ma'lûm olan kuvve-i ittiba'iyesiyle servet-i 'umûmîyeyi ihzâr idecek olan mah-ı câri, orman, ma'den gibi vesâit-i müessire-i tâbi'iyeye malîk ve kıt'a-ı 'Irak ile Anadolu vilâyetinden birkaçına mücâvereti 'acizlerine terâkkiye doğru büyük bir ümid-i muvâffakiyyet virdiği cihetle ilk vilâyetimin bir merkez-i faâliyyet olacak olan böyle bir mahalle vuku'undan dolayı kendimi şayân-ı tebrik buluyorum.

Muvâffakiyyete gelince ma'alûmunuzdur ki muvâffakiyyet kuvvette, kuvvet ise ittihâddadır. Ancak ittihâd'ın sözde kalmayıb ciddi olması lâzımdır. Her meslek erbâbı beynlerinde ictimâ'-ı ittihâd kulübler farklar teşkîl idebilirler. Bunda zerre kadar mâni' ve mahzûr yokdur. Bi'l-'akis fâidesi gayr-ı münkerdir. Şu şartla ki bunların her birinin destur-ı hareketi kanûn-ı esâsi gaye-i amâli tenvîr-i efkâr ve tehzib-i ahlâk-ı millet olmasıdır. Anın (…) çıkılınca, başka amâl ve efkâr beslenince memlekete fâide yerine mazeret virir. Ağrâz-ı şahsîye ve menâfi'at kat'iyyen terk idilmelidir. Hele me'mûrîn-i hükûmet arasında şahsiyât-ı zıddiyât bugünden i'tibâren kalkmalıdır. Şu'abât-ı idâreye ve icrâiyesinde ihtilâf ve tezâd-ı efkâr bulunan bir hükûmet eczâsında imtizâc olmayan bir gül tasvîri kadar gülünc ve ma'nasızdır. Binâ'en-'aleyh meşrûtiyet-i meşrû'muzun bahşetdiği selâhiyet iktizâsınca fi mâba'd vâli'den nahiye müdîrine ve hatta köy muhtarına kadar bi'lcümle me'mûrîn arasında atrâd-ı meslek hâsıl ve emniyet-i tame-i silsile câri olacakdır. Her dâirenin vazife dâhilîndeki selâhiyet-i kanûnîlerine halel getirmemek üzere şu emniyet-i mütesilsile ve atrâd-ı fikr ve mesleğe

-ve'lhasıl aheng-i nevin-i idâreye sekte irâd idenler veya ira'ına çalışanlar bu vilâyetde kat'iyen barınamayacaklarını bilmelidirler. İşte 'acizlerince en mukâddes bilinen şu ittihâdın gerek me'mûrîn ve gerek ahâli arasında husûlüne çalışmağla beraber bugünden i'tibâren servet-i 'umûmiyeyi ihyâ ve teksîr idecek esbâbı tahârri ve istikmâle hasr-ı mesâ'î ideceğim.

Vekîl Mustafa Na'im Paşa hazretleri marifetleriyle Harput'a istediğim muhtıralardan birkaçını alabildim. Maksâdım ihtiyâcât-ı mahalliyeye bir an evvel vukûf-ı kesb iderek bu husûsda bir hatve-i serie atmış olmak idi. Ma'mafih henüz vaktimiz vardır. Bu gibi muhtıralara intizâr-ı mektebdeki nazâriyât-ı müktesebemi yigirmi iki sene müddet iş başında ettiğim tecârib-i fa'âliyye ile mezc iderek bu vilâyeti Anadolu'nun bir numûne-i medeniyeti haline vazi' itmek emelindeyim. Bidâyet-i emirde belki saf görünen fakat hakikâtte pek ciddi ve saf olan hüsn-ı niyetime karşı mahzen takdîrsizlik neticesi olarak önüme geçecek hâinleri çiğneyib geçmeyi de ve cânib-i medeniyetden ve ferâ'iz-i meşrûtiyetden bilirim. Devr-i sâbık mahsûlü olmak lâzım gelen bu gibi efkâr-ı basite ve sahife eshâbının hiçbir te'sir-i

me'kûs idemeyecekleri bilinerek âna göre davranılmalı ve yalnız teşebbüsât-ı vilâyetin netâyic-i medeniyesine muntâzır kalınmalıdır.

Ordu-yı Osmanî ile cem'iyeti muhteremenin kurviyeti binâ-i meâl-i meşrûtiyetin timsâl-ı hükûmet ve milletin 'adâlet, müsârat, hürriyet ve uhûvvet pazuları üzerine istinâd itdirildiğini farz idersek bu iki timsâl-ı mücessem-i Osmanîyeye ne derece metânet ve kuvvet virilmek iktizâ ideceğini kolayca teslim ideriz. İşte elbirliğiyle çalışılıb resânetine mahkûmiyet virilecek ve mükemmeliyetine hizmet idilecek yalnız bu iki esâs mühimdir: Millet, hükûmet. Ba'zıların zannı ve cühelâ ahâlimiz de meşrûtiyet idâreye kâbîliyet yok değildir. Bil'akis pek ziyâde temâyül ve isti'dâd vardır. Bunu ufak bir misâl ile isbat ideyim. Hangi vâli ve mutâsarrıf, kâ'immakam ve müdîr, 'adil ve müsârat perver olurdu da, ekseriyet ahâlimizce el üstünde tutulmazdı. Devr-i sâbıkda bile bu böyle idi. Meşrûtiyet'in esâsı ve aradığı ise bundan başka bir şey değildir. Demek ki 'anâsır-ı muhtelifeden mürekkeb olan ahâlimiz aslen ve hilkatten bi'l'umûm meşrûtiyetin mücâvimidir. Yalnız bu meziyet-i mübeccele-i millîyeyi hüsn-ı isti'mâl yollarını bilmeliyiz. Halka meşrûtiyeti keyfe mâyeşâ hareket idebileceği sûretinde ihsâs ider ve bunu böylece kabul itdirirsek emin olunuz ki me'ser-i terfiden hiçbirini vücûda getiremeyiz.

Belki inklâbdan bugüne kadar meşhûdemiz olduğu üzere her tarafda mahal-ı emniyet birçok halât baş gösterir. Ahâlimiz izâh ettiğim vecihle fıtraten meşrûtiyet perestişkâr ise de bunun yollarını nazâriyât ve tatbikâtını idrâk-ı hüsâtından henüz mahrûmdur.

Bunu gösterib öğretdikce ahâlinin efkârını tenvîr-i ahlâkını tehzib idecek hükûmetdir. Hükûmtle beraber efkâr-ı münevvere eshâbının hamîyetidir.

Velhasıl bugünki günde millet bir saîk-i mecd ve 'adâlete şiddetle muhtâcdır. Binâ'en-'aleyh ba'zı mahallerde ma'at-teessüf görülüb işidildiği ve cühelâ kadar hükûmeti tenzîl, ne olursa olsun me'murlarını tahkîr ve tenzîl değil elden geldiği mertebe tevkîr itmelidir ki hükûmet ahâlimizi medeniyete doğru sevk ve irşâd-ı kudretini ihrâz idebilsin. Me'mûrîn'in iyisinden kötüsünü ayıklamak, erbâbını arayıb işbaşına getirmek, munhasarân rüesa-ı 'umûra ve dâirelerine 'aid bir vazifedir. Ba'de mâ emin olmalıdır ki bir cihete ihtimâm olunmamak kanî değildir. Şu mühime-i idâre nazâr-ı dikkate alındıkdan sonra vazifelerimin en birincilerinden biri her işin medâr-ı kuvvâm ve üstâdı olan emin ve asâyiş-i 'umûminin necâfezesi olacakdır ki bunu

muzâheret-i ‘askerîye ile takrîr ve idâmede asla terâhhi ve müsâmaha görmeyeceksiniz. Vezâif-i mühimmemin ikincisi şüphesiz mükâfât-ı hükûmetin yerli yerinde tahsîli husûsudur. Çünki bunsuz mihver-i hükûmetin te’mîn-i devrânı kâbîl olunamaz. Çünki millet hükûmetden şiddetle muntâzırı bulunduğu hasenât-ı ifâle başka sûretle destres olamaz. Millet hâkîmiyetini bile doğrudan doğru vâsıta-ı icrâ’iyesi olan hükûmetin kudret ve mekennetiyle te’mîn eder. Benâberin maâşat ve mahsûsat vakt-u zamanıyla tesviye idilmeli ve sonra da mes’uliyet altında iş bilinmelidir. Asâr-ı nafî’a, maârif ve zira’at, ticâret, zanâ’at hep bu esâsda mündemicdir.

Sözüme hüsn-ı hitâm virmek içün şurasını bir averde-i lisân-ı şükrân ideyim ki padişahımız (Mehmed Hân)-ı hâmis hazretleri devr-i dilârâ-yı meşrûtiyetimizin cidden du’a ve sitâyişine layık bir sultân-ı zişânidir. Der-sa’âdet’te bulunduğum müddetce uzaktan yakından istibşâr itdim. İstila’il-‘alem ve’l-yevm matbû’atın münderecât-ı hürriyet perverâneleri hep bu merkezdedir. Artık olmaz da, evet dest-i müntemizde bu kanûn-ı esâsi piş-enzâr-ı şükrânımızda meşrûtiyete layık vükelâ-ı millet ve devlet ve serkâr-ı mefhiret-i

-medârımızda böyle bir şehriyar-ı hürriyetşitâr bulunmadıkça bâde mâ çalışmamak sûret-i güzârı yürekler acısı olan geçmiş zamanları tazmîn ve telâfi etmemek bizim için ayıptır, günâhtır. Ona göre davranıp gözümüzü daîma ileriye atf idelim. Zirâ ki artık arkaya dönüp bakmak bizim için züldür, tebâhdır. Buyurun dua edelim:

2.5.4. Yüzbaşı Mazhar Efendi Tarafından Okunan Nutuk

Muhterem vatandaşlar!

Osmanlı inklâbı bir hüsn-ı tesâdüfün semeresi değildir. Bu inklâbın menba’larını bulmak içün üç mekteb-i ‘âli’nin feyzli dershânelerine kadar çıkmak iktizâ ider. Bu mektebler tıbbîye, harbîye, mülkîye dâr’ül-tedrisleridir.

Avrupalılar Osmanlı milletine hasta adam nâmını virmişlerdi. Tıbbîye mektebi bu hastayı nazâr-ı mu’âyeneye aldı. Hasta fi’l-hakikâ hasta idi. Vücûdunu sarı mikroblar istilâ itmişdi. ‘Uzviyetlerini her tarafını vahim çıbanlar sarmış, tepesinde de bir karha-ı anla peyda olmuşdu. Hasta mahkûm-ı memât değildi. Fakat bu semennâk

çıbanlara temas iden o muzır mikrobların hedef-i hücûmu olan kahraman tıbbîyelerden birçoğu mahkûm-ı mevât oldular. Tıbbîye hastalığı teşhis ve ‘ilân etti. Bu hastayı ile’l-ebed yaşatmak içün mefûr el-fikâr gençlerin ale’d-devâm şehîd olması lâzım geldiğini de fiilen gösterdi. Tıbbîye’nin ilacıyla iyileşmeyen bir ‘illet cerrahın bıçağıyla iyileşebilir. Bu vazife-i mühimmeyi harbîyeliler der uhde itdi. 10 Temmuz’da birinci 11 Nisanda ikinci ‘ameliye-i cerrahîyeyi icrâ eyledi.

Artık hastanın vücûdûnda ne çıban ne de karha kalmışdı. Müthiş mikroblar bu çıbanlarla beraber kesilib ufre-i âdeme atılmışdı. Fakat maddeten i’âde-i afiyet iden hasta manevîyetca yine zayıfdı. Zekâsı tenmiyeye, hissiyâtı terbiyeye, irâdesi takviyeye muhtâcdı. Bu terbiye-i müceddedeyi, bu müdâvat-ı rûhîyeyi kim icrâ idecekdi. Mülkîyeliler!

Evet vatandaşlar! İnklâbın birinci safhâsını tıbbîyelilere, ikinci safhasını harbîyelilere borcluyuz. İstikbâle ‘ait olan üçüncü safhâsını der uhde-i hesâfata alacak me’zûnin-i mülkîyedir. Vazifenin en mühîmi, en müşkîli, en mukaddesi sonraya kalmışdır. Bir milletin manevîyâtını tecdîd ve tazyîm itmek, işte bundan sonra yapılacak hizmetlerin zübdesi budur.

Osmanlı milleti şirket-i sâbıkasını, kuvvet-i manevîsi sâyesinde ihrâz itmişdi. 33 seneden beri çekdiği uyuşukluk hali de şübhesiz zayıf manevîyât neticesi idi. Maddeten kavî olmak içün evvel umûrda ma’nen kuvvetli olmalıyız. İktisaden tefeyyüz itmek içün teşebbüs ve meram-ı mülkîlerine malîk bulunmalıyız. Satvet-i askeriyemiz hâmiyet-i vataniye duygularıyla mütevâziyyen te’âli idecekdir. Bu hasâyisin inkişâfını mülkîyelilerden evvel ba evvel mülkîyelilerden bekleyeceğiz.

Bu nuhbe-i âmâlın ilk asâr-ı husûlunu görmeğe başladık.

Meclis-i meb’ûsân’da en vâkıfane sözleri mülkîyeli meb’ûslar’dan işitiyoruz. Hey’et-i vükelâda; en mühim icrâ’atları mülkîyeli nâzırlarımız yapıyor. Vilâyetlerde de teceddüd-i hayât eserlerini ilk gösterecek mülkîyeli vâlilerimiz olacaktır.

Şimdi okunan fermân-ı âlişân bize mülkîyeli bir vâli, bir meşrûtiyet vâlisi takdîm itdi. Bu münevver’il-fikr-u vukû’l-‘izam vâli-i kemâl-ı tebcîl ile selâmlayalım. İcrâ’at-ı ‘adilâne ve teşebbüsât-ı müceddidânesine kalben iştirâk ve fi’ilen imtisâl iderek bu vilâyetin ikbâl-ı istîkbâlini el birliğiyle ihzâr ve istihzâr idelim.

Yaşasın hür milletimiz. Yaşasın hürriyet perver padişahımız. Yaşasın vilâyetimizde hürriyet ve meşrûtiyeti asâr-ı fa'âliyesiyle ira'e buyuracak terâkkiperver vâlimiz.

Osmanlı İttihâd ve Terâkki cem'iyeti Diyarbekir hey'et-i merkeziyesinden 10 Temmuz sene 325 îd-i millîsinde 'atbe-i ulyâ hazreti şehriyâriyye keşîde olan tebriknâme-i telğraf sûretidir:

Feyz-i meşrûtiyet ve mîn-i muhâdenetle Osmanlı tarihine bir devr-i cedîd ta'âlli-i küşâd ve milleti sevgili bir padişaha, padişahı (…) bir millet-i naîliyetle bir murad-ı emelin îd-i mukâddes-i millîyi kemâl-ı mübahât ile tebrik ve hissiyât-ı ahrarâne abdiyetimizi hakpâ-yı şehinşâhîlerine takdîm eyleriz mukâddes padişâhımız.

10 Temmuz sene 325

2.5.5. Osmanlı İttihâd ve Terâkki Cem'iyyeti Diyarbekir Hey'et-i Merkeziyesine

Muhterem Kardeşlerimiz.

Şânlı ordumuzun kahraman kumandanı Mahmud Şevket Paşa hazretlerine bir tuhfe-i şükrân olmak üzere ihdâ idilecek seyf-i mersû ile şüheda-ı hürriyetin aile-i kederdîdelerine idilecek mu'âvenât içün Haziran sene 325 tarihli tahârriyât-ı âliyeleriyle irsâl buyurulan 6482 ğuruş on para bi'l-vurûd mukâbiline imla idilen bir kıt'a makbuz senedi lef'en takdîm kılınmış olmağla işbu i'âneye iştirâk iden zevât-ı muhteremeye mukâddes ordumuz nâmına beyân-ı teşekkür ideriz. 'Aziz kardeşler

23 Haziran sene 325 Selânik 'Askeri Kulûbü Hey'et-i İdaresi

Peymân **4(sayfa)**

2.5.6. Îd-i Millî

Hürriyet-i Osmanîye'nin bir yaşına girdiği 10 Temmuz 325 tarihine müsâdif geçen cuma günü Diyarbekir şimdiye kadar bir galgale-i meserrete münferîk olmuşdu. Bir vatanın evlâdı olduğu halde müşterek bayramları olmayan Osmanlılar birinci defa bir îd-i sa'âdete naîl olmağla son derece mübâhi idiler. 'Unsûr farkı, din ihtilâfı unutulmuşdu. Her ferd Osmanlı, yalnız Osmanlı idi. Bayraklar, tablolar, şarkılar her şey bu üç kelimeyi alkışlıyordu: hürriyet, uhûvvet, Osmanlılık. Sabah sa'at on ikide hükûmet dâiresinde dâire-i belediye ve İttihâd ve Terâkki nâmlarına iki nutuk okundu.

Vâli paşa hazretleri bir ifade-i muhtasara ile meserret-i ‘umûmiye tercümân oldular. Bu resmen mefsedet-i engîz Hacı (…) Mahmud Efendi tarafından kırâat olunan du’a-ı beliğ ile hitâma irdi. Bu sırada gayet muntazam bir geçit resmi icrâ idildi. Vilâyet ve fırka kumandanlık makâmlarına resmi tebrik ifâ olundukdan sonra ‘Askerî Kulübüne, Mesâî Perver, Mu’allik Perver Cem’iyetlerine, Belediye Dâiresine, İttihâd ve Terâkki Cem’iyeti Kulübüne, Telğrafhâneye, ‘Adliye Kulübüne, Maliye Kulübüne, Ticâret Odasına, Müftü Efendi’nin hânesine, Piyade ve Süvarî kışlalarına Keldanî ve Ermeni murahhasa hânelerine, Taşnaksütyûn ve Keldanî tekâmül cem’iyetleri kulüblerine, Protestan, Ermeni Katolik, Rum ve Süryani Katolik kiliselerine, Süryani Kadim Patrikhânesiyle Süryani Kadim İntibâh ‘Alemi Cem’iyetine, Musevi hahamhânesine icrâ-ı tebrikât içün fevc fevc ‘azîmet idildi. ‘Askerî kulübü, Taşnaksütyûn Kulübü, İttihâd ve Terâkki kulübü ve sâ’ir kulüblerle hükûmet ve belediye ve telğrafhâne dâireleri muhteşem tezyînâtla donatılmışdı.

Camiler, kiliseler, kulübler, çarşılar ve hâneler kandiller ve fanuslarla tenvîr ve tezyîn idilmiş, nazâr-ı zibâ levhalarla manzaralar ibda’ olunmuşdu. Câmi’-i kebirde fukâra içün maideler ihzâr idilmiş, Kaşanî Şeyh Yusuf Baba tekyelerinde hezara maideler itâm olunmuş, kiliselerde de fâkirler içün ziyafetler keşîde kılınmışdı. Bu sur-ı şadımâniye kadınlar tarafından iştirâk içün mevlid-i şerîf cem’iyetleri tertîb olunarak sûret-i atiyyede münderic bir nutuk kırâat idilmişdi.

Bütün kulüb ve kahvehânelerde piyanolar, incesaz takımları, gramafonlar terennümsaz olduğu gibi ‘askerî musikîside bütün dâire ve kulübleri dolaşarak kulüb-ı ammeyi hissiyât-ı fahre-i ‘askeriye ile tezyîn eylemiş ve kışlalarla hapishânede ve ekser karyelerde davullar çaldırılarak meserret-i ‘umûmîyeye iştirâk idilmişdir.

2.5.7. Faziletli Hoca Mahmud Efendi Tarafından Okunan Du’a

Besmele, Hamdele, Salvele’den sonra

Cenâb-ı hak Osmanlı millet-i muâ’zemesini tevfîkât-ı semdâniyesiyle bir millet-i müttehid’il mâl, Osmanlı devlet-i mükerremesini te’yidât-ı sübhânesiyle ile’l-ebed mesûn’il-zevâl eyleye.

Cenâb-ı hak Osmanlı vatan-ı mukâddesinin üç kıt’adaki arâzi-i mübârekesini ta’aruz-ı a’dâdan vîkâya ve ‘umûm Osmanlı vatandaşlarını maddi ve manevî kâffe-i mahâllikden al’ed-devâm himâye eyleye.

Cenâb-ı hak ayât-ı kerîme ile mensûs, sünnet-i nebevîye ile mesnûn icm'a-ı ümmetle müeyyid ve arây-ı 'umûmiye-i milletle mahfûz ve me'mûn bulunan usûl-ı meşveret ve kâide-i meşrûtiyeti ile'l-âhiri'l-eyyâm Osmanlılığın esâs siyâsiyât ve medar-ı 'adâlet ve hürriyet eyleye.

Cenâb-ı hak 'umûm İslâmların halifesini bütün Osmanlıların padişahı, meşrûtiyet'in hâmi-i evveli, hürriyetin nigâh-bânı ve penâhi olan Sultân Mehmed Reşâd Han-ı hamîs hazretlerini 'ömr-i said ve ve mes'ud ile mağmûr ve bütün âmâl-ı hayriyesini muzaffer eyleye.

Cenâb-ı hak mukâddes ordumuzun, muazzez bahriyemizin şevket ve satvetini tezyîd ve hilâl-ı Osmanî'nin altıyüz senelik şân-ı gâlibiyetini ve bahren her cihetinde te'bid eyleye.

Cenâb-ı hak vârise-i enbiyâyı, mücâhidin himmeti, hey'et-i vükelâyı, meclis-i 'umûmî-i milleti inâyet-i ezliyesiyle mazhâr-ı tevfîkât, hidâyet-i dâimesiyle nâ'il-i irşâdât eyleye.

Cenâb-ı hak padişahımızın vekîl-i muhteremi vilâyetimizin vâli-i mükerremi, ümid-i terâkkimizin medârı, emrâz-ı ictimâ'iyemizin tabîb-i zey-i iktidârı bulunan Gâlib Paşa hazretlerini niyât-ı hâlîse-i ümrânperveranelerine muvâffak ve eltâf-ı sübhâniyesine nâ'il eyleye.

Cenâb-ı hak bu îd-i mukâddes-i millîyi 'umûm Osmanlılara ile'l-ebed bir yevm-i meserret ve iftihâr-u hürriyet-i millîyemizin mü'essis ve mü'eyyidleri olan Enver ve Niyâzi Beyler'le Mahmud Şevket Paşa'yı ve bütün rufakâ-ı hâmiyetlerini dünyâ ve ahretde sa'id ve bahtiyâr eyleye.

Cenâb-ı hak bu millet-i mü'eyyideyi milel-i müterâkiye arasında 'ilm-u hikmet ve şân-u şevketçe mümtâz'îl-Kur'ân ve 10 Temmuz yevm-i mukâddesine mümâsil birçok 'iyyâd-ı millîye te'sîsine yâdı olacak muzafferiyât-ı 'ilmiye ve 'askeriye ihrâziyle ale'd-devâm kamân eyleye.

Cenâb-ı hak meşrûtiyet-i Osmaniye'nin sebeb-u ba's ve bu îd-i mukâddes-i millîyenin vazi'-i

-'umûmisi olan Osmanlı İttihâd ve Terâkki cem'iyetini bu vatan-ı mübâreke ve bu millet-i mu'azzezeye ile'l-ahir'il-zaman hâdîm ve nigehbân eyleye.

Cenâb-ı hak ‘umûm Osmanlıları dünyâ ve ahretde mes’ud ve kamkâr ve bütün vatandaşları hissiyât-ı muhâdenet ve ittihâd ile yekdîl ve yekciğer ve müttehâd’il-efkâr eyleye.

2.5.8. Yüzbaşı Mazhar Efendi Tarafından Okunan Nutuk

Sevgili vatandaşlar!

Bugün öyle bir îd-i mukâddestir ki Osmanlılığın ne kadar amâl-ı ‘ulviyesi, ne kadar mufâhir-i sâbıkası, ne kadar vezâif-i müstâkbelesi varsa hepsini akide-i hayâtiye gibi icmâl itmişdir.

10 Temmuz bizi kanlı sultânın otuz üç senelik hükûmet-i cellâdanesinden kurtardı, hürriyete mazhâr eyledi. Bugünün yâd-ı mefhareti yalnız bu mazhâriyetimizden ‘ibâret olsaydı yine en büyük bayramlardan birisi ad olmağa layıkdı.

Fakat bu mübarek bayramın en mu’azzez hatıraları mâziden ziyâde istikbâle ‘aitdir. 10 Temmuz Osmanlı kardaşlığının re’s tarihidir. Osmanlı kardaşlığı, bu büyük maksâd, yalnız sözden ‘ibâret kalmayacak. İbtidaî mektebleri bu gaye-i ‘âliyenin beşiğidir. Göreceğiz ki ibtidâî mekteblerinde İslâm, Hiristiyan, Musevi çocuklar Osmanlı haritasını bir vücûd-ı hâmiyyet-engiz ile tamâşa iderken bu mukâddes vatanın cebren koparılan mu’azzez ‘uzuvlarına aynı hissiyât-ı kalbîye ile ağlayacaklar.

Göreceğiz ki aynı vâlidenin yavruları olduklarını kalben hisseden bu küçük vatanperverler, vatan şarkılarını bağırırken hâmiyetli kalbleri mini mini sinelerinde aynı heyecanlarla çırpınacak.

Evet, göreceğiz ki bu mini mini mücâhidler bu vatanın şânını, sancağın namûsunu hilâlin şevketini yeniden mâzideki pâye-i al’el-âline is’ada çalışacaklarına müşterek bir hamle-i vücûdan ile ahd-u peymân idecekler. Osmanlı kardaşlığı ilk terbiyeyi mekteblerde alacak! Fakat son rüşdeye ancak kışlalarda ve hamîyyet medreselerinde vâsıl olabileceklerdir. Göreceğiz ki ‘asker harbe giderken İslâm, Hiristiyan, Musevi vâlideler kışla önünde vatanı bu ma’bed-i müştereki karşısında muhtelif lisânlarla aynı du’ayı aynı bargâh-ı ulûhiyete i’la idecekler.

Göreceksiniz ki vâlidelere mahsûs olan o mukâddes gözyaşları han-pak vatanda biri birine karışarak vahdet-i millîyeye samimi bir zemin-i itilâf peyda idecek. Göreceksiniz ki harp meydanında düşmân karşısında bu kahraman gençler dil-u lisân

farkını kat'iyyen unutarak fevke'l-insan bir hissi samimi-i uhûvvetle birbirini top güllelerinden esîrgeyecek, yaralananları kurtarmağa, vatan kurbânı olanları ağuş-ı vatana gömmeğe müşterek bir hiss-i dindârâne ile gayret idecekler.

Evet, göreceğiz ki bu mücâhidler vatanın şânını, sancağın namûsunu, hilâlin şevketini hakkıyla i'lâ ettikten sonra, göğüsleri nişanlı, isimleri şânlı olarak memleketlerine 'avdet iderken aynı meserret ve iftihâr ile müstağrık-ı heyecan olan şefkatli vâlideler, şefkatli hemşehriler tarafından istîkbâl olacaklar.

Bugün o mu'azzez günlerin bir mukâddimesidir. İşte görüyorsunuz ki bu mübarek bayram gününde de erkek kadın genç ihtiyar bütün Osmanlılar'ın kalbleri aynı hissiyât-ı meserretle mütemevvic, dudakları aynı ibtisâm-ı beşâşetle müzeyyindir. Bugün bütün Osmanlılar yalnız bir kalb, yalnız bir rûh, yalnız bir vicdân olmuşdur. Bu kalb, bu rûh, bu vicdân-ı yüksek vallahi bir sesle yalnız bir kelimeyi, yalnız bu kelimeyi i'lâ ediyor: Yaşasın Kardeşlik

2.5.9. Kadınların Mevlid Cem'iyetinde Mektubî Mensûlarından Hâfız Hamdi Efendi Merhûmun Kerime-i 'İffet Vesimesi Feyziye Hanım Tarafından İrâd Olunan Nutk

Hanım Hemşehriler!

Bugün herkes için bir bayramdır. Zulm vaktinde bayramlar yalnız paşaların, hanımefendilerindi. O vâkit bizim içün şenlik, bayram yokdu. Çünki hepimiz yaslı idik, çünki hepimizin ya babası ya kardaşı Abdülhamid'in kahrına uğramışdı. Zindânlara, sürgünlere atılmışdı. Erkeklerimiz gamlı, biz matemli idik. İçimizde bu yastan bu matemden kurtulmuş olanlar var ise de her dakika bu tehlikeye uğramakdan emin bulunanlar yokdu. Kapı çalındıkca hafiye yahud polis olmasın diye tir tir titrerdik. Düşünürdük ki ciğerimizden koparark götürecekleri babacığızlarımızı, kardaşcağızlarımızı, yavrucağızlarımızı ya denize atacaklar, yahud bir zindânda boğacaklar. Hiç olmazsa aç, çıplak süründürecekler. O zamanları hiç unutmadık, hiç unuta bilirmiyiz?

O zamanlar biz hanım değil idik. Erkeklerimiz efendi değildi.

Biz cariye onlar köle idi. Babalarımız, kardeşlerimiz paşaların murdâr ayaklarını öper, biz hanımefendilerin kirli

-eteklerini öperdik. Niçün öperdik bilir misiniz? Babalarımızı, yavrularımızı sürgünlere göndermesinler diye. O zamanlar jurnalci bir vâli hareminin eteklerini öpmek içün en büyük hanımlarımız can atıyordu. O halleri unutmadık, hiç unuta bilirmiyiz?

Hanım hemşehriler bugün hepimiz hanımız, erkeklerimiz de beydir, efendidir. Artık ne biz cariyeyiz ne onlar köledirler. Kurtulduk o esâretlerden, sefâletlerden ile'l-ebed kurtulduk. Artık ne köylerimizi yakacak İbrahim Paşalar ne keleklerimizi soyacak Abdülkerimler. Ne sürülerimizi talan idecek Hüseyin Kapucular kaldı. Hürriyet bütün zâlimleri ezdi. Mahv itdi. Kalanları da mahv idecek. Emin olun ki zâlimlerin, hâinlerin hiçbiri kalmayacak, hürriyet süpürgesi milletin yurdunda ne kadar süprüntü varsa hepsini süpürecek. Abdülhamid itdiğini buldu, zindâna gitdi. Onun hâin vükelası zulm mabeyncileri mel'ûn hafiyeler de asıldılar, zindânlara dolduruldular. Kalanlarda cezâsını çekecek ve biz şen, şatır, rahat yaşayacağız. 'Adil ve dindâr padişahımıza, kahraman milletimize, yiğit 'askerimize du'a iderek mes'ud ve bahtiyâr olacağız. Allah bize yardım itdi ve ile'l-ebed yardım idecek. Bizde büyük Allahımıza dâima şükr, hamd ideceğiz. Şükür olsun Ya Rabbi, hamd olsun Ya Rabbi. Hanım hemşehriler! Erkeklerimiz çalıştı, zâlimleri ortadan kaldırdı. Bizde çalışacağız. Kahraman 'askerler, doğru me'murlar, çalışkan tüccâr ve çiftciler yetiştireceğiz. Cenâb-ı hak cenneti anaların ayağı altına koymuş, evlâdlarımız bizden iyi terbiye alırlarsa dünyâ cennetinde başlarlar ve ahrette cennet bahçelerinde sefa sürerler. Onlara kötü terbiye verirsek dünyâyı onlara cehennem, ahreti onlara mahal-i matem itmiş oluruz. Babalarımızı, kardeşlerimizi, evlâdlarımızı dâima doğruluğa sevk idelim. Yiğitliğe sevk idelim. Onlara diyelim ki: din tehlikede kaldığı zaman din içün ölünüz. Vatan tehlikede kaldığı zaman hürriyet içün ölünüz.

Biz Allah'ın hıfzındayız. Bizi yaradana ısmarlayınız. Asla kaygı çekmeyerek vazifenize koşunuz. Dini, vatanı, hürriyeti kurtarınız. Evet böyle söyleyelim. Büyük hanımlardan biri diyor ki "beşiği sallayan el dünyâya hükm eder". Erkeklerimiz bizden bu sözleri işidirse en korkağı bir arslan kesilir. Her biri bir Mahmud Şevket Paşa, bir Niyâzi Beg, bir Enver Beg olur. O zaman artık kaabil midir ki düşmânlar memleketimize gözlerini dikebilsin. Müstebidler babalarımızı, ciğer parelerimizi yuvalarmızdan çalarak, denizlerde, zindânlarda, sürgünlerde boğabilsin.

Hanım hemşehriler!

Bir milletin hanımları ne kadar uyanık ne kadar doğru düşünür, ne kadar yiğit ve hâmiyetli olur ise o millet o kadar yükselir, o millet pençesini hiçbir devlet bükemez. Bizim erkeklerimiz Allah'a çok şükür Müslüman, fedâî-i mücâhid erkeklerdir. Biz de Osmanlı hanımları da onlar gibi olalım. Kalbimiz zayıf olmasın. Yüreğimiz yufka olmasın. Kardeşlerimizi, evlâdlarımızı 'askere istediler mi virelim. Babalarımız redif olmuş, muhârebeye gidecek imiş ağlamayalım. Bil'akis sevinelim. Hazreti Peygamber'in zamanında bedir gazasında "Afra Hatun" adlı bir hemşiremiz üç babayiğit evlâdını şehit virdi. Ağlayacak yere sevindi Allah'a şükr itti. Çünki oğullarının doğruca cennete gideceğine emin idi. Biz de emin değil miyiz? Biz de ya gazi ya şehîd demiyor muyuz? Ya memleketimizi düşmân 'askeri çiğnerse, ya yeniden hafiyeler, müstebidler milletimizin başına musallat olurlarsa halimiz ne olur. Bunu düşünelim de artık ciğerparelerimiz 'asker olacak, fedâi olacak, şehîd olacak diye ağlayalım. Daha iyisi sevinelim, gülelim. Öyle bir hal olursa ben sevineceğim. Ve kardeşimi elimle silahlandıracak gazaya göndereceğim. Sizde benim gibi yapacak mısınız? Sevgili hemşehrilerim!

2.5.10. Millet Kırâathânesi'nin Resm-i Küşâdı

Mesâ'iperver, ma'ârifperver cem'iyetleri te'sîs olunan "Millet Kırâathânesi" nin resm-i küşâdı îd-i millîde icrâ idildi. Veli Babazâde, Veli Beg, Yüzbaşı Mazhar Efendiler tarafından nutklar okundu ve müvâhiren Binbaşı Şevki Beg Efendi tarafından irticâ'len gayet beliğ ve manidâr bir nutk irâd idilib gençlerin i'mâk rûhunda zevk-i mesâ'iyi alevlendirdi. Müte'akiben musikî bandosu same'e nevvar ve ahenkdâr havalar terennüm iderek resm-i küşâda hitâm virildi.

Sa'at dokuz raddelerinde de şirket-i i'timâdiye'nin eser-i ictihâdı olan ipek filatorin'in Râsime-i iftitâhı icrâ kılındı.

a. Mesâi'perver ve Ma'ârifperver Cem'iyetinin Te'sîs İttiği Millet Kırâathânesi'nin Resm-i Küşâdında Veli Bey Tarafından Okunan Nutk

Muhterem kardaşlar!

Her inkılâb-ı hayrın bir teceddüd-i 'umrânperverîye mazhariyeti bir emr-i tabi'dir. Le'el-hamd

-Osmanlı inkılâb-ı mes'udi'nin mukâddime-i asâr-ı tekâmülperveranesi ise meşhûddur.

Osmanlı inkılâb-ı hayrı 10 Temmuzda vak'i olduğu içün bu yevm-i mukaddes 'umûmi bayram ittihaz idildi. Yekdiğerimizi der ağuş iderek tebrik idelim! Osmanlılar hakk-ı meşrû-ı hürriyetini bu mübârek günde istirdâd eyledi.

10 Temmuz Osmanlılar'a parlak ve muhteşem bir istikbâl; mes'ud, sermedi bir sahe-i terâkki 'arz itdi. Takdîs idelim!

10 Temmuz inkılâbını, satvet ve şehâmetiyle cihânı titreten Osmanlı memleketini inkırâzindân kurtardı, nâmını i'la eyleyelim.

Otuz kadar sene zulümden, ihânetden, i'tisâfdan, menfi ve tağribden başka bir şey görmeyen; teâvünden, terâkkiden, ma'ârifden mahrûm bırakılan millet şu bir sene zarfında gördüğü teceddüdü, i'mâk-ı rûhundan kopup gelen avâz-ı tebcîli ile alkışlıyor.

Fakat ba'zıları da bu müddet içünde meşhûd olan asâr-ı feyz ve terâkkiyi istisgar idiyor. İtiraf edelim ki: meşrûtiyetle idâre olunan bir mülkde geçen bir sene zarfında yapılan şeyler pek cüz'i ve pek basittir.

Düşünelim ki! Her türlü 'umrân ve terâkki bir kanûn-ı tedrice tâbi'idir. Bu kaide-i şamîlenin hâricinde gösterilen terâkki ve tekâmül ise şaz kâbîlindedir.

Her dürlü tahribât ve sademât-ı mukâvemetsize uğraş, ma'ârif pek mahdûd kalmış bir memleketde meşrûtiyet idâresinin husûle getireceği mehâsin ve fâideyi idrâk itmek senelere muhtâcdır. Çünki 'asırların tahrib itdiği memâliki imara seneler kifâyet itmez.

İcâb ider ki bu sahe-i teceddüd'de uzun hatvelerle kat'-ı merâhil iderek, 'asırların kifâyet itmeyeceği edvâr-ı medîdeyi senelere takallib idelim. Bu da Osmanlı mülkünün her tarafında işe başlamak, elbirliği ile teşebbüsât-ı nâfi'âda bulunmağla mümkündür.

Yoksa terâkkiyâta ta'alluk idecek her şeyi hükûmetden, meclis-i millî'den bekler de bir teşebbüs-i 'umrân perveride bulunmazsak meşrûtiyetden istifâdemiz pek mahdûd kalır.

Şayân-ı teşekkürdür ki: teşebbüs-i şahsi'nin me'sîr-i feyâzanesi her yerde olduğu gibi memleketimizde de görüldü. Şirketler, cem'iyetler, kulübler te'sîs idilerek; biri memleketin muhtâc olduğu sanatı ihzâr, diğeri de fezâil-i mekârim-i

ahlâkı tenmiye ve istikmâl idiyor. Bu cümleden olarak ‘azâsı güçlerden mürekkeb mesâi’perver ve ma’ârifperver cem’iyetleri tarafından bir “Millet Kırâathânesi” te’sîs ve küşâd idildi. İşte memlekete teşebbüs-i şahsi’nin tuhfe-i naçizânı daha takdîm idildi

Bu millet kırâathânesini cem’iyet başlıca iki maksâdın te’sir-i husûlüna hasr-ı mesâ’i idecekdir. Biri ta’asub ve istibdâdın ‘asırlardan beri beyne’l-anâsır ilkâ ittiği şaibe-i ihtilafı izâle, diğeri gıdâ-ı rûh olan zevk-ı mütala’ayı dimâğ-ı ahâliye isale itmekdir.

Cehd-i bi payan bizden, Tevfîk ve ‘inâyet Allah’dandır.

Yaşasın bu gibi eylem-i mes’udiyeyi bize idrâk itdiren kahraman ordumuz, yaşasın Osmanlılar.

Bi’l-mukâbele Yüzbaşı Mazhar Efendi tarafından kırâat olunan nutk:

Ey fikren genç, kalben genç, rûhen genç olan terâkkiperver gençlerimiz. Siz fikri nûrdan, kalbî hâmiyetden, vicdânı muhâbetden mahlûk yeni insanlarsınız. Fikriniz eski düşüncelerle örselenmemiş, kalbiniz siyah korkularla titrememiş, vicdânınız riya küfleriyle, müdâhâne paslarıyla lekelenmemiş, alnınız açık, gözleriniz fezâ-ı faziletin nâ-mütenâhiliğine ma’atûfdur.

Nesl-i cedîd sizsiniz, rûh-ı cedîd sizdedir, ‘asr-ı cedîd sizindir. Siz ‘ilim irfanın Kristof Colomb’larısınız. Temeli cehâletden, sütunları ta’asub-ı câhilâneden dur, duvarı tam’-ı hamdan, sakîf-i inhidamnümâsı istibdâd ve i’tisâfdan meznû olan eski binâ-ı medeniyeti, köhne âlemi ve sakam-ı tefehhüm hayâtı siz sevemezsiniz. Siz çekemezsiniz. Siz yeni bir hayât-ı müştâk, yeni bir alim-i kemâlane münhâsırsınız. Bizim hala muhafazâ itdiğimiz istibdâd sütunlarını siz devireceksiniz. Bizim hala tebcîl ittiğimiz mel’us ‘adetleri, müteâfin kaideleri, çürük alûd müesseseleri siz temizleyeceksiniz. Bir yeni hayât ibda’ edeceksiniz ki şimdiye kadar şâ’irlerden, hâkimlerden, fedâîlerden başka bir ferd o hayâtı yaşayamamıştır. Görülmemiş bir ‘alîm-i uluviyyet, işidilmemiş bir dünyâ-ı fazilet keşf-u teshîr eyleyeceksiniz ki şâ’irlerin irem hayâli, hâkimlerin medine-i fazılâsı, mücâhidlerin sa’adet saray-ı mutâsavviri onun ancak bir müseveddesi, bir karalaması hükmündedir.

Biz bu sa’âdetleri yalnız tasâvvur idebiliyoruz. Siz sahe-i icrâyı vaz’

-ideceksiniz. Biz sizi kemâl-ı ihtirâmla teşyi’ edeceğiz. Siz hedef-i kemâle doğru ekspres sür’atle koşacaksınız.

Düşünmelisiniz ki ne kadar sür'atle koşsanız akvâm-ı fazilenin münîr gençlerine yetişmeniz müşküldür. Fakat nâ-ümid olmayınız. Çünki mahâl değildir.

Osmanlı milleti'nin 'asker olduğu kadar şâ'ir, şâ'ir olduğu kadar hâkim, hâkim olduğu kadar mütefennin, mütefennin olduğu kadar san'atkâr ve iş adamı olduğunu cihâna isbat idecek sizsiniz. Ecnebi lisânlarının kâffesine tercüme idilecek kıymetli kitâbları siz yazacak, nâmınızı tarih-i medeniyetin mersû sahifelerine kayd itdirecek, har-ı kanma muhtera'atı siz meydana atacaksınız. Osmanlılık sizin nâmlarınızla, sizin şânlarınızla şeref bulacak ve biz hepimiz sizinle iftihâr ideceğiz.

İstikbâli bırakıb biraz da hal-i hazıra dâir söz söyleyelim:

Muhâdenet-i millîye duygularını ilk hiss idecek gençlerdir. İttihâd-ı amâl maksâdına çalışmak içün de ancak yeni beyinlerden, genç kalblerden himmet beklenebilir.

Her 'unsûra mensûb münîr gençler husûsi cem'iyetler ve kulübler teşkîl itmeli. Bu cem'iyetler bu kulübler tefrîkiye badi olamaz, bi'l-akis ittihâda hâdim olur. Gençlerden müteşekkîl olan hey'etler arasında te'sîs-i muhâdenet gayet kolaydır. Mâzinin bekâyâ-ı zulmeti genç zihinleri gölgeleyemez, mâzi ihtiyarların istikbâl gençlerindir. Sa'âdet-i müstakbelemiz ittihâd ve muhâdenetle kâ'im olduğunu hepimiz biliyoruz. Yine biliyoruz ki bu gaye-i mukâddeseyi istihsâl idebilecek olanlar istikbâlin sâhibi bulunan gençlerdir.

Ey gençler! Çalışınız, her saniyeniz millet için ya bir ni'met yahud 'azîm bir hüsrandır. Ümidimiz size münhasırdır. Kulübler, muhtelit cem'iyetler, 'umûmi mecmû'lar te'sîs idiniz.

Gençlerimiz nurlu, cevânlarımız yeni fikirlerde, yeni emellerde ittihâd eylesin. Şimdilik bu bizim içün kâfidir. Siz matbû'sunuz, ihtiyarlar size tab'idir. Siz rehbersiniz eskiler sizi ta'kibe mecburdur. Hal sizi takdîs idiyor. İstikbâl ise büsbütün sizindir. Bir büyük kardaş sıfatıyla yalnız bir nasihat vireceğim:

İleri, dâima ileri, her zaman ileri!

Yaşasın genç mesâi'perverlerimiz.

Yaşasın genç ma'ârifperverlerimiz.

Yaşasın 'umûm genç fikirlerimiz.

Divân-ı harbler tarafından verilen ahz-u girift kararlarının ahkâmı mahfûz kalmak ve hareket ordusunun der-sa'âdete muvâsalâtı üzerine bulunduğu mahalden

gerek dahîl-i memâlik-i Osmaniye'ye firâr idenler hakkında ta'kibat icrâ olunabilmek ve hukûk-ı şahsiye müstesna olmak üzere 31 Mart vak'asından dolayı memâlik-i mahrûsanın her tarafında hiçbir kimse hakkında îd-i millîye hürmeten ta'kibat veya sual vâki' olmaması ve mu'ahazâ-ı cihâd-ı ma'lûmede bulunan divân-ı harb-ı 'örfilerin kendi rey ve kararlarında sabit kalmaları ve şekl-i hükûmeti tebdîl maksâdıyla yeniden hareket-i irticâ'iyede bulunmaya cür'et idecekler olursa onlarında divân-ı harblere tevdi' olunması husûsuna bi'l-istizân irâde-i seniyye sarfolunmak buyrulduğu istihbâr kılınmışdır.

2.5.11. İstanbul'dan: Husûsi Telğraflarımız

2 Temmuz- Asılanlar: Vahdetî, Çerkes Mehmed, Hakkı Bey, Yusuf Paşa, miralaylardan Nuri, İsmail, Yüzbaşı Niyâzi, neferlerden Saim, Süleyman, mülâzımlardan Yusuf, Hasan, diğer Yusuf, Kâmil.

8 Temmuz- Bulgaristan dârü'l-fünûnu talebesi geldi. Hey'et-i meb'usumuzu İngiltere kralı kabul itdi. 10 Temmuz da Bursa'da sergi açılıyor. Yunanistan kabinesi düştü. Bâb-ı 'Âli henüz notaya cevap virmedi. Vükelâmızdan ba'zıları değiştirilecekdir.

11 Temmuz- 'İd-i millî şenlikleri harikul'ade geçdi. Bursa'da sergi açıldı. Orman nâzırı hazır bulundu. Maliye nâzırı Selânik'de nutklar okudu. Teşkilât-ı 'adliye Diyarbekir'e de teşmîl idildi. Bâb-ı 'Âli notaya cevabını virdi. Hukûk-ı galebe tabirinin izâhı ve halli içün zaman-ı mesâ'idin şimdi olduğu dinilmişdir. Divân-ı harb ba'de-ma ta'kibatdan feragat eyledi.

2.5.12. Rûh Şiirim

Nuhat-ı gram kalemden
Bir hazin musâbık-ı bir heyecan
Şehir vücûd ile eder Tiran
Olur ervâh-ı güne aşk-ı efgân

Ey benim şiir-i rûh-ı ma'sumum
Durma yüksel fezây-ı ekvâna
Saçarak fiziği hudâyana
Ver bu hastayı bir fermenzerem

Kehkeşana, nucûme vurûd tera
Ver terânemdeki güzellikden
Bütün ekvanda münceli-i evvel sen
Gir kulübe, akule dîdelere
Ma'nu betser ey vücûdane
Saç ziyânı o arş-ı pinhana

A. Baki

2.5.13. Telğraf Hattı

Siverekle Çermik kazası arasında telğraf hattı temdîd ve küşâd olunarak Türkçe muhâberata mübâşeret olunduğu müstâhberdir.

2.6. ALTINCI SAYI

Birinci Sene 16 Receb Sene 1327 Pazartesi 20 Temmuz Sene 1325 Nümero 6

Sâhib-i İmtiyaz ve Müdîr-i Mesûl		**Ser Muhârrir**
Mirîkatibîzâde Şükrü	**PEYMÂN**	**A. Bakî**
Seneliği 25, Posta Ücretiyle	**325**	**Mahal-i Fürûhtu: Kitapçılar**
Beraber 32 Ğuruşdur		**Kapusunda Kırâ'îzâde Lütfi**
Nüshâsı Yirmi Paradır		**Efendi'nin Mağazasıdır**
		Mahal-ı Tab'ı: Diyarbekir
		Vilâyet Matba'ası

Her Hafta Pazartesi Günleri Neşr Olunur Müstakili'l-efkâr Osmanlı Gazetesidir

Birinci Sayfa;

2.6.1. Eskiler ve Yeniler

Bir ordunun satveti, zâbıtlerinin kuvvet-i kalbiyle, bir milletin şevketi, ricâl-i hükûmeti'nin kuvve-i manevîyyesiyle mütenâsibdir. Ordunun neferâtı ne kadar cesûr olursa olsun, kumandan ve zâbıtlerinde metanet bulunmazsa, hiçbir muzafferiyete nâ'il olamaz[80]. Milletin fuyûz-i maddîye ve manevîyesi ne kadar efzûn bulunursa bulunsun, ricâl-i hükûmetin de şehâmet olmazsa, hiçbir muvaffakiyete mazhar olamaz. Devr-i istibdâtda ser-i kâra getirilen ricâl, her dürlü evsâf-ı merdaneden mahrûm kimselerdi. Milletin kuvvetini kalplerindeki za'afa kıyâsen takdîr iden bu ikbâl 'aşıkları, kuvva-yı maddîye ve manevîyemizle müeyyed bulunan hukûk-ı meşrû'amızı en ufak tehditlere karşı mudafa'a idemediler.

[80] Bu konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için (bkz.) Mehmed Ârif Bey, "**1893 Moskof Harbi, BAŞIMIZA GELENLER**", Düzenleyen: Nihad YAZAR, Anadolu Neşriyat, İstanbul, 1974.

Ordu, hâmiyetli zâbıtlerin, cesûr kumandanların maiyetinde olduğu halde, vatanın bu ciğer-sûz hüsranlarına tahammül idemezdi; kuvvet, za'afın elinde bir alet-i 'acz olamazdı. Ordu, bir vecd-i hürriyetperverane ile eski idâreyi devirdi. Kalblerinde milletin kuvvetini duyacak genç rûhlu zevâtdan mürekkeb bir Hey'et-i Vükelaya beyân-ı i'timat idilmesini Meclis-i Meb'usândan taleb eyledi.

Bir seneden beri tevâli iden dört kabine, milletin kudret-i dâhiliye ve hâriciyesine tercümân olacak bir vaz'iyyet-i şehâmet-dârâne gösteremediler; çünki bu kabinelerin her dördü de mahiyetleri bi't-tecrübe anlaşılmış eski ricâlden mürekkebdi.

İdare-i cedîde'nin yenilere tevdî'i lâzım gelirken eskilerin elinde bırakılması gerek taşra halkını, gerek Avrupalıları şaşırtıyordu. 'Acaba pay-i tahtda böyle bir garibe-i ictimâ'iye'ye bâdi olacak ne gibi bir hâlet-i rûhiyye hükümrandı?

Kabineye, korka korka, yalnız yenilerden Cavit Bey idhâl olunabildi. Birkaç gün içinde Maliye canlanmağa yüz tutduğu gibi, kabinenin mesleğinde de 'adâlet ve hasâfet eserleri nümâyan olmağa başladı.

Tecrübelilerin tecâribi, eski idâredeki i'tiyâd-ı sakîmeden başka bir şey olmadığı anlaşıldı. Memleketin, devr-i istibdâda 'ait tecrübelerle büyümüş ricâlden ziyâde, 'ilm ve fen ile perverde olmuş genç dimâğlara muhtâc olduğu bit-tecrübe sabit oldu.

İstanbul'dan gelen telğraflar, kabinede tadilât vukû' bulacağını tebgîr idiyor. Yakında rütbesiz ve lekesiz gençlerden müteşekkil yeni bir kabineye mazhar olacağımız anlaşılıyor. Bizim itikâdımıza göre, devr-i teceddüdümüzün başlangıcı, yenilerden mürekkeb bu yeni kabinenin re's-i idâreye geçmesi olacakdır. Te'essüf olunur ki, tecrübeli, tecrübesiz kelimelerinin suistimal olunduğu, bir sene zarfında, zorla anlaşıldı. Enkâz-ı istibdâd, bu mugalatayı ortaya atarak milleti iğfal itdiler. Fakat bütün gafletlerden uyanmağa 'azm itmiş olan millet, hamd olsun, bu mugalatanın te'sir-i sâhirânesinden de kurtuldu. Şimdi meclis-i meb'ûsân bütün efrâd-ı milletle beraber yenilerin re's-i kâra geçmesini arzu idiyor. Bu arzuy-i 'umûmiye muhalefet idecek hiçbir Osmanlı yokdur. Tecrübeli mutatabbibleri mütefennin tabîblere tercih itmek nasılsa, idâre-i hamidîyenin tecârib-i ma'lûmesini hâmil olan tantanalı paşaların 'ilm ve kemâl sâhibi lekesiz gençlere tercihi de öyledir. Bugün bütün Osmanlılara kan ağlatan Girid meselesi'nin hüsn-i tasviyesi, ancak milletin kudret ve şehâmetini kendi kalb-i pak ve metininde hissedecek genç nâzırların 'uluv-ı himmetinden bekliyebiliriz.

Her ‘uzvu yaralı bereli olan vücûd-ı nazenin-i vatana ‘afiyet-i tammeyi i’ade itmek içün sağlam vücûdlu, sağlam zekâlı, sağlam kalbli genç tabîbler lâzımdır.

Peymân **2(sayfa)**

2.6.2. Medreseler[81]

Garb’de her kemâlin masdarı fen ise de Şark’da her feyzin menbâ’ı dindir. Hükemâ, garb ve şark’ın her tarafında yetişmiş olduğu halde, enbiyânın kâffesi şark’da zühûr itmişdir. Şarklılar, dünyevî sa’âdetlere uhrevî gayeler takibi sûretiyle destres olmuşlardır. Medeniyet-i şarkîye’nin istinatgâhı, efkâr ve hissiyyât-ı dinîyedir.

Dîn-i İslâm, Devlet-i İslâmîye’den muahhar değil, mukâddemdir. Başka diyarlarda dinin menba’ı devlet olduğu halde, Ceziretü’l- ‘Arab’da devletin masdarı din olmuşdur. ‘İlm-i hayât’da bir hakikât-i sabite olan “vazife uzvu yapar” kanûnu, ‘ilm-i ictimâ’ da kâbîl-i tatbîkdir. Üçyüz milyon nüfuslu ümmet-i İslâmîye, birkaç i’tikad-ı selîmin kudret-i medeniyetsâzanesiyle tekevvün itmişdir. Dîn-i İslâm öyle bir kenz-i meâlidir ki, muşa’şa’ bir medeniyeti tevlîd içün yalnız bir cevher-i hakikati kâfidir. Fakat o cevâhir-i hakikâti kitâb ve hadis’den iktitaf ve bütün ‘aleme ithâf içün darü’l-ictihâdlar lâzımdır ki, onlar da medreselerdir.

Tarih-i İslâm bize gösteriyor ki, hürriyet-i medenîye, ma’ârifet-i dîniye ile mütevâziyen te’âli itmiş, istibdâd-ı vahşiyâne cehâlet-i dîniye ile mütenâsiben tekerrür eylemişdir. Medeniyyet-i şarkîye’nin en muhteşem zamanları, medreselerin en feyizli bulunduğu hengâmlardır. Şevket-i İslâmîyenin inhitâtı, ibtidâ medreselerde başlamışdır.

Evâil-i İslâmda medreselerde ‘ulum-i dîniye ve ictimâ’iyenin kâffesi tedrîs olunuyordu. Medreselerden yetişen ‘ulemâ, hakikâten ümena-i din ve verese- i enbiyâ olurlardı. Medreseler, ümmet-i İslâmiye’nin müzekkî-i ahlâk ve mürebbi-i manevîyatı idi.

Cehâlet-i dîniyenin mahsûlu olan devr-i muzlîm-i istibdâd, bizde maddî ve manevî birçok fenâlıklar tevlîd itmişdir. Hükümet-i meşrûta, bu müsâvi’nin aksâm-ı maddîyesini izâle idebilir. Aksâm-i manevîyesini izâle idecek yalnız bir kuvvet vardır ki o da hikmet-i dinîyedir.

[81] Osmanlı eğitim sistemi ve medreseler ile ilgili detaylı bilgi edinebilmek için (bkz.) Muallim Cevdet, “Mektep ve Medreseler”, Hazırlayan: Erdoğan ERÖZ, Çınar Yayınları, İstanbul, 1978.

Bu millette hikmet-i dîniye tenmiye ve ta'mîm idilmedikce meşrûtiyet, bir esâs-ı kavî üzerine binâ idilmiş sayılamaz. Ahâlimiz her hakikâti 'ulemâdan işitmek, her neyir-i medeniyeti medreselerden tulû' itmiş görmek ister. 'Ulemâmız hakkiyle muhâkkik, medreselerimiz cidden bir merkez-i tahkîk olmalıdır ki, ahâlimiz, feyizli bir terbiye-i dinîye ve ictimâ'iye alabilsin.

Millet-i Osmaniye'nin bir iki 'asırdanberi uğramış olduğu afet-i inhitâtın esbâbını, medreselerin indirâs-ı tedrîsâtında aramalıdır.

Vaktiyle hürriyet, musâvat, uhûvvet, 'adâlet fikirlerinin matla'ları medreselerdi. Şimdi de medreseleri o hale getirmek içün bütün kuvvetimizle çalışmak en büyük vazifemizdir.

Medreseleri nasıl ıslâh itmeli?

Evvelâ bir kasabadaki mute'addit medreseler tevhîd olunmalıdır. Mükemmel bir medrese-i alûde-i nakais yüzlerce medreselerden daha feyz-bahşdır.

Medreselerin tevhîdiyle te'sîs olunacak medrese-i küllîye'den her ders, mutahassıs bir müderrise tevfiz olunmalı, medrese 'ulûm-i 'âliye ve 'ulûm-i tâliye şu'belerine ayrılmalı, o şu'beler de mekteplerde olduğu gibi sınıflara taksîm idilmelidir.

'Ulum-i 'âliye şu'besi'nde Osmanlı lisânı ve edebiyât ile beraber mekâtib-i i'dâdîyede okunan fünun-i cedîde dahi tedrîs olunmalıdır. 'Ulûm-i 'âliye şu'besi'ne de 'ulûm-i cedîde-i 'âliye idhâl idilmelidir. Müderrislerin ma'aşları tezyîd, medreseye fa'âl bir müdîr ta'yin idilmeli, talebe leylî mekteblerde olduğu gibi ilbâs ve i'aşe olunarak kuyud-i ma'işetden azâde kılınmalı, derse devâm itmeyen müderrislerin ma'aşlarından kıst el-yevm icrâ idilmelidir.

Medreselerde şeklen yapılacak bu ta'dilâta rûh-i tedrisâta 'ait ıslahâtın da ilâvesi lâzımdır. Her 'ilmin mü'essis ve imamları vardır. Bir 'ilimde muhâkkik olmak içün o 'ilmi mutlaka o 'ilmin imamlarından öğrenmek icâb ider.

Medreselerde yalnız muhtasar metinler ve anlara 'ait şerh ve ta'alikler tedrîs olunuyor. Eimme-i 'ulûmun kitaplarına kat'iyen müraca'ât olunmuyor.

İbn-i Haldun lisân-ı 'arabîde zevk ve sulîke husûlu içün İmâm-u Sibeveyh'in kavâ'idini şevâhidle müterâfıkan temhîd iden kitâb-ı-kebîr'ini okumayı kâfi görüyor, medreselerde okunan nahîv kitâblarıyle bu gayenin husûl bulamayacağını beyân idiyor.

Bir ‘ilmin imamı, te’lîf ideceği kitâbda ictihâd ve tahkîk itdiği mesâili edille ve şevâhidiyle beraber izâh ve tansîs ider. Mulâhhisler, metinciler ise yalnız mesâile ehemmiyet virerek vecîz düstûrlar da icmâl eyler. Kütûb-ı eimme okunmakla yalnız mesâil öğrenilmez, yeniden birçok mesâilin, yeniden birçok ‘ulûmun te’sîs ve tahkîkına labûd olan ma’lûmât ve melekât da iktisâb olunur. Mütûn-ı şürûhu ezber edenler ma’lûmâtlı olur, fakat ‘alîm olamaz. ‘Alîm-i muhâkkik olmak içün ‘ulûmu usûl ve felsefesiyle beraber keşf ve tenvîr iden eimme-i müctehidinin kitâblarını müdekkıkâne okumalıdır. Binâen’aleyh medreselerde metinlerle beraber kütûb-i eimme de tedrîs olunmalı

-ve her ‘ilmin tarih-i tekâmülüne ve usûl-i tansisine dâir bahisler de tedrisâta ‘ilâve idilmelidir.

Böyle bir medresenin ‘umûm ‘alem-i İslâma misâl- i imtisâl olmak üzere ibtidâ vilâyetimizde te’sîsini Vâli Paşa hazretlerinin fa’âliyet-i-‘umrân-perverânelerinden temenni eyleriz.

2.6.3. Girid

Girid adasındaki hâkimiyet-i Osmaniye’yi muhâfazası için her ne dürlü fedâkârlıklar icâb iderse icrâsına hazır bulunduklarını göstermek üzere Diyarbekir ahâli-i hâmiyetnedâni geçenlerde bir miting ‘âkd itmişlerdi. Bu hâmiyetli halk evvel ki gün alınan telğrafdan Giridliler’in Girid’e Yunan bayrağı rekz itdiklerini anlamaları üzerine Müslim ve gayrımüslim â’zadan mürekkeb iki komisyon teşkîl itdiler. Birincisi inde’l-icâb sevgili padişahımızın kumandası altında alaylar teşkîl itmek üzere gönüllü yazılmaya talîb olanların esâmesini kayd idecek. İkincisi de bu alayların techîzâtına sarf olunmak ve alaylara ihtiyâc görülmediği takdîrde der-sa’âdet’deki zırhlı i’âne komisyonuna gönderilmek üzere i’âne cem’ eyleyecekdir.

Cem’iyetperver ahâlimizin bu hareket-i mücâhidanesini tebcîl eyleriz.

2.6.4. Beyânnâme

Ey hâmiyetli Diyarbekirliler, ey kahraman vatandaşlar!

Girid adasını üç yüz seneden beri hâ’iz bulunduğu hakk-ı hükümrâneyi muhâfaza ve te’yid içün bedenen ve mâlen her dürlü fedâkârlıklara hazır

bulunduğumuzu geçenki mitingde i'lân ve gönüllü alaylar teşkil ile ya muvâffak olmak yahud ölmek içün hükûmet-i meşrûtemizin göstereceği cihete kemâl-ı tahâllik ve inkîyadla gideceğimize âhd ve peymân itmişdik. Bugünden i'tibâren üç yüz senede milyonlarca şühedâ kanıyla ihrâz olunmuş hakk-ı meşrûmuzu muhâfaza itmek üzere gönüllü yazılarak sevgili padişahımızın mukâddes kumandası altına fevc fevc can atıyoruz. Belediye'de biri gönüllüler kaydı diğeri i'âne cem'i içün millet tarafından iki komisyon teşkîl olunmuşdur. Bu komisyonlar her gün sabah sa'at on ikide belediye'de ictimâ' itmektedir, hal ve vakti mesâ'it, hâmiyet ve gayreti kâfi olanların hizmet-i mukâddeseye şitâbân olmak üzere mezkûr komisyonlara müraca'ât eylemesi ve netice-i hal üç gün sonra meclis-i meb'usâna 'arz olunacağından ibrâz-ı fedâkâreye müsâraât gösterilmesi intizâr olunur.

Belediye Nâmına **Osmanlı İttihâd ve Terâkki Cem'iyeti Nâmına**

Mehmed Arif Yusuf

Mesâi'perver Fırkası Nâmına **Taşnaksütyûn Nâmına**

Veli Kiragos

Keldanî Tekâmül Cem'iyeti Nâmına

Sa'id

2.6.5. Te'essüf

Keldanî Tekâmül cem'iyeti Türkce konferanslar virileceğine dâir dünki gün Keldanî kilisesi divarına ta'lîk olunan i'lân varakası koparılıb atılmışdır. Menâfi-i hürriyet olan bu hareketin sebebini anlayamadık.

2.6.6. Tevzi'-i Mükâfât

Diğer mekteblerimiz şakîrdânına badi-i teşvîk ve gayret olacağından temmuzun on beşinci günü Keldanî mektebinde icrâ kılınan tevzî'-i mükafât meRâsiminde kemâl-ı takdîrle manzûr-ı çeşm-i iftihârımız olan intizâm ve terâkkiyandan bir nebzecik olsun bahs itmeyi vecibeden 'âd ideriz.

'Atufetli vâli paşa hazretleriyle üç mahdûm-ı necâyetleri ma'ârif, mekteb-i i'dâdî, evkâf, 'askerî me'muriyeti ve eşrâf ve ahâliden mürekkeb birçok zevât hazır olunduğu halde piyanoda bir takım ehviye-i latîfe terennümsâz olmak sûretiyle bed'

iden resm-i tevzî'de şakîrdândan Selim, Yunus, Teodor, Refael, Şükrü, Ferid, Hanna Hakim, Hanna Batakli, Said Efendiler taraflarından kavâid, Keldanîce'den Türkce'ye tercüme ve Fransızca'ya dâ'ir es'ile-i ecviye, mükâmele, tahlîl ve şu'abât-ı 'ulûmun lüzûm-ı tahsîline dâ'ir muhâvere gibi huzûr-ı imtihânları da 'arz-ı enzâr-ı hazirûn iderek mazhar-ı takdîr oldular. Arada gerek bu resm-i behî'nin ve gerekse meşrûtiyetin takdîsini mütezemmin-i şakîrdan huş-ı elhân taraflarından güzel manzûmeler okundu. Hele fâkirliğin çalışkan olmakla mütâla'a masası başında oturan Ferecullah Efendiler zengin fakat tenbel haylaz mukâllid olub elinde bastonu arkasında hizmetçisi gayet şık giyinmiş halde 'ilm hakkında refîkiyle mübâhaseye girişmiş, Mihael Efendi'nin sûreti zîrde münderic muhâvereleri bütün huzzarın takdîr ve alkışlarına mazhar olunduğu gibi yedişer sekizer yaşlarında Samuel ve Hanna Efendiler'in ma'na-ı hakîki-i hürriyetin bir lisân-ı fesih ile ifhâmına dâ'ir sûretini zirde derc ittiğimiz karşılıklı olan muhâvere-i ma'sumâneleri bütün kalblerde gayr-ı ihtiyari bir ihtizâr hâsıl iderek aferin aferin

-sedâları 'umûmun sürekli alkışlarına karışdı. Mu'âllim-i senharib ve talebeden Said Efendi ve ma'ârif müdîri beyefendi taraflarından da tahsîl-i 'ilm ve hüner'in muhsenâtına dâ'ir gayet beliğ nutklar kırâat olunarak vâli paşa hazretleri tarafından da memleketimizin memba'-ı medeniyete bu derece ba'de-mesafesi olduğu halde böyle mesâ'id-i terâkki olduğu ümidine binâ'en her husûs gibi ma'ârife'nin de terâkki ve tekâmülü zımnında son derece mu'âvenet buyuracaklarına dâ'ir irticâ'len muhtâsar bir nutk irâd buyurulmakla bu teşvîk-i âmiz ve 'âd ve lutf-ı âle'l-âla arz-ı memnuniyet-i teşekkürâtına nailiyetden dolayı olan vatanın daha vaz'i bir mikyâsda tahsîl ve terbiyeleri esbâbında istikmali husûsunda bezl-i vücûd ideceğine dâ'ir Patrik Süleyman Efendi tarafından da irtica'len arabî'il-îbare uzun bir nutk-ı beliğ irâd olundu. Bâ'de piyano ile selâm havası çalınıb cümle tarafında yaşasın meşrûtiyetperver padişahımız du'ası yekzeban olarak ref'-i bargâh idilmekle hitâm virildi.

İnşallah ileride vücûdlarıyla iftihâr itdiğimiz 'umûm mekâtibimiz şakîrdanı vatan yavrularının böyle ve daha parlak semere-i sa'ilerini iktitâf ittiklerini kemâl-ı netâyişle yazarak gazetemizin sütunlarını tezyîne muvâffak oluruz.

2.6.7. Mini Mini Vatan Yavruları

S- Ağabey. Geçende bir donanma olmuşdu. Efendi babamla seyr için çarşıya gitmişdim. Birde ne göreyim, mini mini vatan çocukları ellerinde al, yeşil bayraklar olduğu halde hep bir ağızdan "Yaşasın Hürriyet" diye bağrışıyorlardı. Ben böyle bir şeyi daha görmemişdim. Her sene babamla yine donanmayı seyre giderdim. Fakat böyle bağırmayı hiç işitmemişdim. Bu "Yaşasın Hürriyet" ne oluyor. Kardaşım rica iderim bana bunu izâh idiver.

C- Ah küçük kardaşcağızım! "Hürriyet"i sana nasıl ta'rif ideyim bu büyük bir şeyi? Âli ve mukâddes bir lütûf:

Sen bunun şeref ve meziyetini bilsen hayretde kalırsın. Hürriyet dimek kimse kimsenin hukûkuna, şahsına, malına, canına dokunmamak şartıyla kavânîn ve nizâmât-ı mevzû'e dâiresinde her istediği şeyi yapmak, if'al ve harekâtında serbest bulunmak, kimsenin kahr ve tağallübü altında yaşamamak. Her fikrini korkusuzca söylemek, her hak ve haikâti çekinmeden ifhâm itmek hâsılı insanîyet ve kavânîn-i medeniyet hâricine çıkmamak şartiyla her fâideli şeye teşebbüs idebilmek ma'nasına mübeccel ve 'âli bir kelimedir. Hürriyet Arabca bir kelimedir. Türkcesi serbestlik, azad olmak dimekdir. Serbest ve azad olmak bir şahsın zîrdest tağallibinde olmamak ma'nasındadır. (Mâ ba'adı var)

2.6.8. 'Arz-ı Teşekkür

Peymân gazetesinin yigirmi te'âli-i teşri'ne muvâfakiyetimizden dolayı teveccühât ve tebrikât-ı samimiyânelerine mazhariyetle bekâm olduğumuz bi'l-cümle rufakâya ân-ı samimi teşekkürât eyleriz.

2.6.9. Ta'ziyât ve İ'tizâr

Sermürettibimiz Artin Efendi'nin Haleb'de bulunan yeğeni Kofafiyan Dikran Efendi geçen salı gicesi uyku halinde iken fevkâni-i çardakdan hânesi havalisine düşüb vefat iderek emsâli nâ-mesbûk bir cenaze alayı ile merâsim-i tedfiniyesi icrâ kılınmışdır.

Vatan ve millete muhîb böyle hâmiyetli bir gencin ziya' idilmesinden müte'essiren bi'l-cümle akraba ve evdâsına beyân-ı ta'ziyât ideriz.

Sermürettibimizin şu te'essürât-ı kalbîyesi hasebiyle gazetemizin te'hir-i intişârından dolayı karâit-i kirâma 'arz-ı i'tizâr eyleriz.

2.6.10. İstanbul'dan: Husûsî Telğraflarımız

10 Temmuz- Düvel-i hâmiye 'asâkîrinin infikânında Girid'e Yunan bayrağı çekildi. Bâb-ı 'Âli protesto itmişdir. Şehr emini, hâricîye nâzırı istifa itdiler. Donanmamız Sisam'dadır. Rumeli'de casus kıyafetinde Yunan zâbıtleri tutulmakdadır.

19 Temmuz- Fas'ın Rif kâbîlesi İspanya'nın Sebte boğazı karîbindeki 'askeriyle müsâdeme itmiş, on altı bin aşâ'ir efrâdı İspanya'nın on beş bin kişilik muntâzâm ordusunu mağlup eylemişdir. İspanya'nın maktûlu bin, mecrûhu iki bindir. Bu yüzden İspanya'da ihtilâl başlamışdır. Sevkîyat-ı 'askeriye devâm idiyor. Girid'de Yunan bayrağı kaldırılarak yerine şimdilik 'acib bir şey ikâme idilmişdir. Bâb-ı 'Âli hukûkumuzu ehemmiyetle ta'kip idiyor. Yunanistan'da 'askerler harbciyâne nümâyişler yapıyor. Donanmamız Rodos'dadır. Hâricîye nâzırı ve şehremini'nin istifaları kabul idilmemişdir.

2.6.11. İ'lan

Mührümü zâyi itmiş olduğumdan kimin yedinde mühürlü senedim ve mu'âmelat-ı ticariye 'ait evrakım var ise bera-yı tecdîd bir haftaya kadar nezdime getirilmesi, bir hafta sonra ibrâz olunacak bu gibi evrakın hükmü olmayacağı i'lân olunur. Tüccârdan helvacı zâde İsmail.

M. Şükrü

2.7. YEDİNCİ SAYI

Birinci Sene 23 Receb Sene 1327 Pazartesi 27 Temmuz Sene 1325 Nümero 7

Sâhib-i İmtiyaz ve Müdîr-i Mes'ûl
Mirîkatibîzâde Şükrü
Seneliği 25, Posta Ücretiyle Beraber 32 Ğuruşdur
Nüshâsı Yirmi Paradır

PEYMÂN
325

Ser Muhârrir
A. Bakî
Mahal-i Fürûhtu: Kitapçılar Kapusunda'Atarzâde Mustafa Efendi'nin Mağazasıdır
Mahal-ı Tab'ı: Diyarbekir Vilâyet Matba'ası

Her Hafta Pazartesi Günleri Neşr Olunur Müstakili'l-efkâr Osmanlı Gazetesidir

Birinci Sayfa;

2.7.1. İttihâd ve Terâkki Cem'iyetinin -Îd-i Millî Münâsebetiyle- Osmanlılara Beyânnâmesi

Tarihin saltanat-ı Hamidiye nâmı altında enzâr-ı 'ibret-i ahlâk isâl ideceği otuz üç senelik silsile-i fecâyî ve mesâyib geçen sene bugün hitâma irmiş, millet-i Osmaniye vicdânına hıyanına el uzatan havf-ı mezâlimden yine bugün kurtularak fikren, kalben bir devre-i sükûn ve istirahâta girmişdir. Yine bugün Osmanlılar altı 'asırdan beri mâder-i müşterekin sinesinde yaşamakda olan birer kardaş, aynı hukûk ve vezâ'ife mazhar birer vatandaş olduklarını i'lân eylemişlerdir. İşte millete hürriyet, vicdân ve hayât-ı anâsır-ı Osmanîyeye (…) bir müsâvât-ı te'mîne mebde olmak mensûb (…) Osmaniye'nin de devr-i tecdîd bilinmesine mebde-i itibar olunan 10 Temmuz 325 her Osmanlı için mübarek ve mu'âzzez bir îd-i millî olduğundan Osmanlı İttihâd ve Terâkki cem'iyeti bu mu'âzzez günün ilk sene-i devriyesini bütün Osmanlılar'a tebrik ve bu münâsebetle husûsâ-ı atîyeyi vatandaşlarının inzâr-ı itla'ına vaz' itmeyi kendisine vazife 'addeyler.

1. Ef'âl-ı istibdâd-ı karânenin şiddet-i tazyik-i altında muhâlif birer istikâmet-i hareket ta'kib iden 'anâsır-ı Osmaniye geçen temmuzun onuncu günü bu tazyikin te'sirinden kurtulur kurtulmaz kemâl-ı meserret ve inşirâh ile yekdiğerinin ağuş-ı

muhâdenetine atıldılar. Milletin ‘anâsır-ı mürekkebi arasında bu uhûvveti ve samimiyeti görenler Osmanlılığın tezelzelden masûn bir kuvvet ve şiddetle te’sîs idildiğine memnun olmayanlar idi. Fakat itirafdan çekinmemelidir ki füyûzât-ı hürriyetin altında geçen bu bir senede devr-i sâbıkın siyaset-i tahribkâranesinden olmak üzere ‘anâsır arasında vücut bulmuş olan ‘âdem-i itimâdı hissi kılıb himâyatkâraneyi tatmîn idecek derecede nâ-zâil olamamışdır. ‘Anâsır-ı Osmaniye yekdiğerine karşı bi’la-sebep itimadsızlık ihzâr iderlerse bir tarafdan kendi menâfi’-i husûsilerine diğer tarafdan da menâfi’-i mukaddese-i vataniyeye irâs-ı zarar itmiş olurlar. Halbuki bu memleketde yaşamaya karar virdikden, hukûk-ı esâsiyece müsâvât-ı kâmileye mazhar oldukdan sonra ta’kib olunacak en makûl hatt-ı hareket her dürlü i’timâdsızlığı bertaraf iderek Osmanlılık amâl ve hissiyâtı altında ittihâd itmekden ‘ibârettir. İşte Osmanlı İttihâd ve terâkki cem’iyeti bugünki îd-i millîde inklâb-ı mesudun te’yid-i hatırası nâmına icrâ olunan messerâtdan ma’âda inklâb’ın tam bir ittihâd-ı mübeccel ile te’yid ve tevşih olunmasından mütevellid bir bahtiyarlıkda hissetmek arzu iderdi. Cem’iyet bu arzunun husûlu içün i’tilâf komisyonları teşkîl itmiş olduğundan bu komisyonların husûl-ı muvâffakiyeti zımnında bilâ tefrîk cins ve mezhebiyetden Osmanlılar’ın hülûs-ı niyet ve kemâl-ı ciddiyet ile çalışmasını ricâ ve tavsiye eyleriz.

2. Mazî’nin mülevves ve muhâreb ellerinden kurtularak pâk ve feyyâz istikbâlin kucağına atılan bir devlet içün geçen her dakikada istibdâdın birkaç senelerinin mahsûl-ı tahribâtını telâfi idecek bir sü’ratle yürümek lâzım iken hayfa ki ne bu sür’at ne de böyle birlik vücûduna dalâlet idecek hulûs-ı niyet ibrâz idilebildi ki bunun sebebi de milletin kuvve-i teşebbüsiyeyi kâmilen hükûmete ve hükûmetde fikirleri, vicdânları devr-i sâbıkın siyasetiyle kararmış olan ricâl-ı istibdâdına bırakmış olmasıdır. Re’s-i kârda devr-i sâbık’ın kâr-ı azmûde ricâlını arzu idenlere bu arzunun ne kadar muzır ve bî ma’nâ olduğunu isbat içün bir senelik devre-i meşrûtiyet’de kâr-ı azmûde-zan olunan ricâl cesâretsizlikleri, tereddüdleri, iktidârsız

-lıkları yüzünden bu meriz vatanın sinesine 31 Mart hadise-i irticâ’iyesi Adana felâket-i ma’zufesi gibi ma’âzah mucîb-i mevt iki cerihe daha açılmış olduğunu söylemek kifâyet ider. İş başında devr-i istibdâdın rütbe-i tecrübesinden hissedâr olmuş ricâlinden ziyâde icâbât-ı meşrûtiyeti direk fehm (…) müteşebbüs, fa’âl ve genç

dimâğlar lâzım olduğunu uğradığımız felâket dersleri bize göstermişdir. Devr-i istibdâdın tercih ve rağbet ittiği ricâlin dimâğlarında mahkûk olan tecrübe-i idâre-i efsâd ve tecrübe-i münhâsır olduğu içün bugün o gibi tecrübekârlar'dan irşâd ve ihyâ asârı beklemek memleketin mazeretini istemek dimekdir. Binâ'en-aleyh bütün vatandaşların re's-i kâr genç fikirlilerimizin geçmesini istemesi vazife-i millîye hâmiyet-i vataniye icâbâtındandır. Hükûmet'in vazifesi sahe-i tarikîyat'te yürümek içün ihzâr-ı vesâil ve teshîl-i harekât olub bi'l-fi'il hatve-endâz olmak vazifesi millete düştüğünden ahâlimizin de en ziyâde muhtâc oldukları ma'ârif u sanayi u ticâret ve zira'âtin terâkiyatı emrinde bi'l-fi'il fedâkârlık ve asâr-ı teşebbüs izhâr eylemeleri de temenni olunur.

10 Temmuz 1325 Osmanlı İttihâd ve Terâkki Cem'iyeti Merkez-i Umûmîsi.

2.7.2. Tekyeler

Tekye, medeniyet-i İslâmiye tarihinde mühim vazifeler itmişdir. Bu müessese-i dinîye'nin münşâ'-i tarihini bulmak içün mebde-i İslâmiyet'e kadar çıkmamız iktizâ ider.

'Asr-ı-Sa'âdet'de Mescid-î Nebevîde ihtiyâr-ı ikâmet itmiş bir fırka-i mücâhidin vardı ki bunlara "Ehlü's-suffa" nâmı virilirdi. Selmân-ı Farisî, Ebûzerr el-Ğıfâri, Ebû Hüreyre "Radiyallahu anhum" bu zümre-i sai'deden idiler. Mâlikâneleri vatandan, aileleri milletden, gaye-i mâ-fi'l-bâlleri i'lây-i dinden ibâret bulunan bu mücahitler, erbâb-ı cihâda düşmân ve bâdî-i fiten olan mâl ve evlâd kaygılarından azâde idiler. "Her ümmet'de bir nevi târik-i dünyâlık vardır, bu ümmetin târik-i dünyâlığı (…) mantûkunca ümmetimizin târik-i dünyâları mesâbesinde bulunan bu fukâra-yi mücâhidîn, İslâmın muheyyâ 'askerleri idiler. Bir gazâya başlanacak olursa, herkesden evvel silahlanıb yola düşenler, bu mücerred kahramanlardı.

'Asker, hayâtını Kelimetullâhın i'lâsına ve vatan-ı mukaddesin muhafazâsına vakfettiği içün huzûr ve refâh ile yaşayamaz. Buna binâen ma'kul ve meşrû' bir sûretde târik-i dünyâ olmak içün 'asker olmakdan başka çâre yokdur. Sadr-ı-İslâm'da serhadlerin a'dâdan muhafazâsı, turûk-ı 'âmmenin eşkiyadan sıyâneti içün yapılan kışla ve karakol-hânelere "ribât" nâmı verilirdi. Hayâtını bu ribâtlarda muhafızlığa vakfeden mücâhidlere "murâbıt" tesmiye idilirdi. "Ribât" kelimesi "rabt" kelimesinden müştâktır ki, süvari atlarının bağlandığı yer demektir. Mucahidin-i İslâm

ağlebiyetle şehsüvar oldukları içün, ribâtlar süvari kışlaları hükmünde idi. Murâbıtların bir gece nöbet beklemeye bedel bir ay Ramazan orucunun sevabinâ nâ'il olacakları tebşîr olunmuşdur. Diyânet-i İslâmiyede cihâd, afdal-i 'ibâdâtdır. Ribât-nişîn olan mücâhidler Ehl-i Suffa gibi vezâif-i 'askerîye'den hâli kaldıkları zaman mücâhede-i nefs ile meşgûl olurlardı. Hazreti Resûlullah, Aleyhi's-salâti Ve's-selâm, gazâlardan birini ba'de-l ikmâl Medine-i Münevvere'ye 'avdet buyurdukları sırada "cihâd-ı asgârdan cihâd-ı ekber'e rücû idiyoruz" buyurmuşlardı. Bu Hadis-i-Şerîfe istinaden ehl-i İslâm, gazâya cihâd-ı asgâr, mücâhede-i nefse cihâd-ı ekber nazâriyle bakarlardı. İslâm 'askeri, mücâhede-i nefsi mücâhede-i ağyâra dâima takdîm iderdi. Hazreti Ömer-ül-Fâruk, radiyallâhu anh, Sa'd bin Ebî Vakkas Hazretlerine gönderdiği bir mektub'da "Zaferin akvâsı takvâdır", dustûr-i 'askerîsini yazmışdı. Kuvvet-i imân ve silah-ı takvâ ile mücehhez olan İslâm ordusunun esbâb-ı muzfferiyeti, mâ'neviyâtındaki mükemmeliyet ve metânetden 'ibâret olduğuna hiç şübhe yokdur.

Gazavât-ı mütevâliye kişver-i İslâmın hududunu tevsi' itdikçe, memleketin içerilerinde kalan ribât'lar, cihâd-i-ekbere mahsûs riyâzetgâhlara münkalib olurdu. Bu riyâzetghâlarda mü'tekif kalan murâbıtlar içün âlem-i manevîyâta müte'âlik olmak üzere yeni bir târik-i mücâhede açılıyordu. Bu beyânâtdan tezâhür idiyor ki tekke, tekâmül itmiş bir kışladan, târikat, manevîleşmiş bir gazâdan 'ibâretdir. Ribâtın hem kışla hem tekke mefhûmlarına delâleti, murâbıtın hem muvazzaf 'asker, hem derviş manalarını ifhâm itmesi, târikat kelimesinin "târik" lafzıyla münâsebeti, cihâd ve mücâhid ta'birlerinin hem 'askerliğe, hem tasavvufa 'ait istilâhât-ı müşterekeden olması, bu müessese-i dinîyenin iştikâk-ı tarihîsini vâzıhan irâe itmektedir.

Târikat sâliklerinin (...) hayât-ı şahsiye i'tibâriyle ölmek, hayât-ı manevîye i'tibâriyle yeniden dirilmek, fenî fillâh ve bâkî billâh olmakdır. Bütün amâl-i nefsiyeden ferâgatle terk-i mâsîva iden, ölmeden evel ölerek vahîd-i lemyezel'e rabt-ı kalb eyleyen bu şühedây-i zîhayât "Tehellekû bi-ahlâkillâh" emr-i celîline iktidâ ile hiçbir târik-i felsefinin, yetişemediği

-bir ahlâk-ı âliye tesis itdiler. Fıkhın bâb-ül-ahlâkı ıtlâkına şayân bir ma'rifet-i cedîde tedvîn eylediler, 'ilimden ziyâde hikmeti andıran bu ma'rifet-i zevkîyeye "Tasavvuf" nâmını virdiler. Tasavvuf, Yunanca "'ârif" manâsına olan "Sofos"

kelimesinden müştâkdır. Manevîleşmiş bir kışladan ‘ibâret olan tekkenin icabât-ı tarihîyeye tebaan, aslına ric’âtle mühim bir dârü’l-cihâd olması da vâki’dir.

Yedinci ‘asr-ı hicrîde Moğol istilâsı ümmet-i İslâmiye’yi istiklâl-i siyâsiye’den mahrûm bırakmış olduğu bir sırada, Maveraünnehir tekkeleri, gayet zengin olan vâridât-ı vakfiyeleri sâyesinde genç Temür’e mücehhez bir ordu hazırlayarak, bu harika-i harbiyeyi müceddid diye ortaya atdılar, senelerden beri levs-i işrâkle lekelenen mukaddes vatanı Moğol barbarlarının pence-i tagallübünden kurtardılar. O zaman Târikat-i Nakşiyenin bir cem’iyet-i hafiye halinde şevket-i İslâmiye’nin i’âdesine olan hidemâtını tarih, hiçbir vâkit unutamaz.

Senûsî tarikatına mensûb tekyeler, Afrika’da ‘askerî, siyasî, ictimâ’î, ahlâkî büyük hizmetler ifâ idiyor. Dîn-i İslâm bu mücâhede-gâhlar vâsıtasiyle Afrika’yı lâyenkati’ teshir itmektedir. Kûrdistan’da da bazı tekyelerin fevâid-i ictimâ’iyesi meşhûd olmakdadır. *Reşkotan* ‘aşiret-i vahşiyesini oldukca bir zâbıtâ-i dinîye altına alan Zîlân Şeyhi’nin tekyesi, bu müessesenin en hayırlı nümunelerindendir.

Şurasını da itiraf etmeli ki Kızılbaş, Yezidî, Nusayrî, Dürzî gibi fırka-ı nâciye-i Ehl-i-Sünnetten inhiraf ve tebâud iden mezheblerin kâffesi târikâtdan inşî’ab itmiş tekyelerin esrâr-‘âlûd zâviyelerinden intişâr eylemişdir. Elyevm bazı tekyelerin i’tikaâdât-ı sahifeye ve etvâr-ı zelîle-i kalenderâneye Mehdi zühûr olduğunu da kat’an nazâr-ı dikkatden dûr tutmamalıyız.

Tekkeler, Bâb-ı-Meşihât’ce tanzîm ve ıslah olunacak olursa, hem böyle fırak-ı zâlleye menşe’ olmak mahzuru kalmaz, hem de memleketimizin eimme-i ahlâkîyye ve ictimâ’iyesi hidemât-ı mebrûre-i kadîmesini yeniden ifâya bağlar, i’tikâd-ı acizânemce bu tasfiye-i ahlâkiye mekteblerinin ‘ulûm-i zahîre ve ma’ârif-i bâtınaya ıttılâ’ları bi’l-imtihân sabit olan kâmil şeyhlerin idâresine tevdi’î, tasavvufda imam tanılan İmam Kuşeyrî Hazretleri’nin risâlesiyle İmam Gazalî’nin *Ihyâ-ül-Ulûm*’u kâbîlinden ümmehât-ı tasavvufun, tekyelerde muntazaman tedrîsi, terbiye-i tasavvufîye’nin tenzîh-i ahlâkî dâiresine hasr ile ma’ârif-i âliye-i târikatin, ‘ilmen ve zevkan müntehî olan ezkiyây-ı müridâna tahsîsi ve mübtedi, câhil müridlerin esrârengiz akvâl u atvâr ile beht u hayrete u dolayısıyla küfr ve dalâlete saptırılmasına meydan virilmemesi, Ceziretü’l ‘Arab’la Tırablusgarb’in ‘aşiret uğrağı olan noktalarında Sinûsî tekyelerine mümâsil hankâhlar te’sîs olunub efrâd-ı ‘aşâirin

manevî bir zâbıtâ-i ictimâ'iye dâiresine idhâli vacibât-ı umûrun en ehemmiyetlilerindendir.

Medreselerle beraber tekyelerin de ihtiyâcât-ı 'asrîyeye tevfîkan tensîk u ıslâhını bâb-ı meşihât'dan ve kanûn-ı esâsînin 111 inci maddesi mûcebince teşekkül idecek İslâm cema'at meclislerinden intizâr eyleriz.

2.7.3. Şahbal Piyesi

Pazartesi günü salı gecesi Osmanlı tiyatro kumpanyası hünerver gençlerin müsâvenetiyle 'askerî kulübü menfa'âtine olarak "Şahbal" nâmındaki fâci'ayı sahne-i tamâşaya vaz' idecekdir. Devr-i istibdât'da fehîm-i mel'ûnenin iblispesendâne habâsetlerini ve hürriyet i'lânıyla ahvâl'in sûret-i tebdîlini mes'ud olan bu ibretnûma oyunda hazır bulunmalarını 'umûm bedâyîperverlere tavsiye ideriz.

2.7.4. Mini Mini Vatan Yavruları Mab'ad

S- Ağabey o halde şimdiye kadar biz köle gibi, esîr gibi istediğimizi yapamıyorduk. Ef'âl ve harekâtımızda serbest değildik. Şimdi istediğimiz gibi okuyabilir, san'ata, ticârete, zira'ate, 'umrâna müte'âlik şeylere bi'la-pervâ sülûk idebiliriz. Öyle ise didiğiniz gibi bu hürriyet lafzı muhterem ve mu'âzzez hakikâtden mübeccel ve mükerrem bir kelimedir. Fakat kuzum ağabeyim bunu da lütfen söyleyiniz bu donanmaya gelinceye kadar niçün bunu söylemiyorlardı; şimdi herkesin ağzından, lisânından çıkıyor. Söylendiği zaman da alkışlanıyor.

C- Evet birâderim, şimdiye kadar bu hürriyet lafzını kimse ağzına alamıyordu. Çünki geçen sene 10 Temmuz'dan mukaddem geçen otuz üç sene Osmanlı memleketi içün bir devr-i mezâlim, bir cihân-ı (…) ve şe'âmet idi. Milletimiz birkaç hâinin pence-i tağâllübünde esîr idi. Bu hâin ve mel'ûnlar gitdi. Menâfi-i zâtiyeleri ve hırs u tam'aları uğruna milleti de vatanı da fedâ idiyorlardı. Efrâd-ı milletden biri hürriyet kelimesini ağzına alsaydı mutlaka ya Fizan çöllerine yahud ka'r-ı deryaya gönderilirdi. Milletin fikri açılmasın diye ma'ârifi de ma'nen ortadan kaldırmışlardı. Mekteblerde 'âdi şeyler okuduyorlardı. Ve'l-hâsıl istedikleri kadar icrâ-yı denâ'et idebiliyorlardı.

Peymân **4(sayfa)**

İşte bu kadar mel'anetlerine, denâ'etlerine rağmen yine şânlı kahramanlarımız, muhterem ordularımız, münevver'ül-efkâr tahsil görmüş mekteblilerimize bitmez

tükenmez sâ'i ve gayretleri sâyesinde hürriyeti istirdâd itdiler. Bu husûsda Avrupa devletlerini bile hayretde bırakdılar. İşte hürriyet'in ilk matlû-u füyûzâtı bahşisi Rumeli kıt'ası oldu. Bundan sonra artık bizler içün hiçbir mâni' kalmadı. İstediğimiz gibi tahsîl göreceğiz, ma'lumâtımızı artdıracağız, ebeveynimiz istedikleri san'at ve ticâreti serbestce yapacaklar. Her bir ciheti harâbaye dönmüş olan mukaddes vatanımız gülizâr-ı ma'rifete numûne olacak sûretde imar ve ihyâ idilecekdir. Biz de nâmımızı, eslâfımız gibi cihân-ı medeniyete tanıtdıracağız.

S- Ağabey o halde hakikâten bahtiyâr olduk. Fakat bunu da bana anlatınız ki bu işleri intizâma kimler koyacak;

C- Kardaşım! Her yerden elli bin kişi kendilerine birini vekîl ta'yin itdiler, bu vekîllere meb'us dirler. İşte bu muhterem zâtlar bu işleri intizâma koyacak.

S- Doğrusu mes'udiyetimizi tamamıyla anladım, bu lütfunuza teşekkürler iderim.

C- Estağfirullâh kardaşım! Bilenler bilmeyenlere anlatmak ve bu sûretle fikirlerini tenvîre hizmet itmek vezâif-i insanîye cümlesindendir. Gel kardaşım! Hürriyet'in ıstılâhına yegâne gayret iden zevât-ı kirâmı takdîs idelim.

Yaşasın millet ve vatan! Yaşasın kanûn-ı esâsî! Yaşasın İttihâd ve Terâkki cem'iyet-i muhteremesi! Yaşasın Osmanlılar'ın hür padişahı olan Sultân Mehmed Reşad Han-ı Hamîs! Yaşasın bâni-i kal'a-yı hürriyet olan Mahmut Şevket Paşa! Yaşasın mücâhidin-i evvelin-i hürriyet olan Enver ve Niyâzi Begler! Yaşasın kahraman 'askerler.

2.7.5. Zengin Lakin Tenbel, Fâkir Fakat Çalışkan İki Mekteb Arkadaşı Arasında Cereyân İden Muhâvere

Zenginzâde – Arkadaş! Bu ne kadar çalışmak (…) bu ne medîd bir (…) vücûduna yazık. Kendine acımak yok mu? Bak iskelet kalmışsın; mezar kaçağına dönmüşsün, gözlerin çukura inmiş, etrafı mosmor kesilmiş. Dershâne'de, teneffüs'de, bahçe'de hâsılı her yerde ve hatta yemek odasında bile çalışıyorsun. Giceleri sabaha kadar mütala'â ile tetebbu'lar ile emrâr idiyorsun. Ben senin şu haline çok acıyorum. Fakat kuzum kardaşım! Şunu bana söyle ki ileride ne olacaksın? Bunca mezâhimden sonra neticede ne kazanabileceksin? Benim gibi güzel süslü elbisen, ipekli, zarif frenk gömleğin, son moda kravatın, potinlerin olacak mı? Hergün araba ile faytonla

müsâberelerde, bahçelerde, ötede beride gezinib piyasa yapabilecek misin? Arkanda benim gibi uşağın, hizmetkârın bulunacak mı? Herkes zengin çocuğu diye hürmet, iltifât gösterecek mi? Ben ne tarafa gitsem: hürmet görürüm, iltifâta mazhar olurum. Buyurun begim, buyurun paşam diye istikbâl olunuyorum. Sen ise bunların hiçbirine mâlik değilsin ve olamazsın. Ben pek âla biliyorum ki bu gibi şeyler 'ilimle değil ancak para ile zengin olmak ile elde idilebilir. Yoksa okumuşsun, kitâbı yutmuşsun, Eflatun-ı cihân, 'allâme-i zaman olmuşsun; parasız pulsuz fâ'ide virmez, 'ilm dediğin şey adama ekmek yedirmez. Nafile! Hiçbir fâkir çocuğu gördün mü ki okuması sâyesinde adam olmuş, zengin olmuş, at arabaya nâ'il olmuş, en güzel âla me'muriyetlere geçmiş. Hiç gördün mü öyle bir şey? Aklına şaşarım, haline acırım. Vazgeç şu kitapları karıştırmakdan mahal ve mevhum şeylerle, yazılarla uğraşmakdan. At şu kitâbları bir tarafa gel benimle (…) oynayalım. Şurada burada bu (…) gezinelim.

Fâkirzâde – Af idersin arkadaşım bu senin dediklerinden hiçbirşey asla 'akıl ve hikmete muvâffık değildir. 'İlim insanı dereke-i behîmetden ûc-ı bâla-yı mülkiyete is'âd ider. 'İlim hiçbir zaman menenc-i sefâlet, badi-i mezellet olamaz. İlim bir hazine-i kutsiyetdir. Cehl vâsıta-ı fakr ve zilletdir. 'İlim bir hayât-ı leziz. Cehl bir âfet-i hevl-i enbegirdir. (Mâ ba'adı var)

2.7.6. İstanbul'dan: Husûsî Telğraflarımız

22 Temmuz – Fransa Fizan'da ki Canit nahiyemizi işgal ittiğinden Bâb-ı 'Âli protesto itdi. Rusya çarı yakında şehrimizi ziyaret idecekdir. Edirne meb'usu Babagiyan Efendi feci vefat itdi. İspanya da ihtilâl devâmdadır. Padişah Bursa'ya seyahâti te'hir itdi. Tanin, Ferid Paşa'nın bir jurnalini neşretmişdir.

23 Temmuz – Hukûkumuzu te'mîn ile devletler Girid'de istatüstiko'nun muhâfazasını kabul idiyor. Bâb-ı 'Âli Girid'i Sisam'a benzetmesinde ısrar idiyor.

Canit'in işgalinde Fransa'nın ma'lumatı olmadığından tahkîk ideceğini cevaben bildirdikleri söyleniyor.

Şehr emanetine müze müdîr mu'âvini (…) Adana vilâyetine Üsküdar mutasarrıfı Cemal Beg ta'yin olunmuşlardır.

25 Temmuz – Dâhilîye nâzırı isti'fa itdi. Yerine meclis-i meb'usân re'is-i sanîsi Talat Beg ta'yin kılındı. Von Der Golç Paşa[82] Edirne'ye 'azîmet itdi.

Hükûmetimiz Yunanistan'a nota tebliğ iderek Girid üzerindeki fikr-i istilâcıyâne beslemediğinden bu sûretle tefsîr olunacak her dürlü harekâtı merdûd gördüğünün kat'iyyen beyânını taleb itmişdir.

M. Şükrü

2.8. SEKİZİNCİ SAYI

Birinci Sene 30 Receb Sene 1327 Pazartesi 3 Ağustos Sene 1325 Nümero 8

[82] Osmanlı ordusunun Bağdad ve Kutü'l-Amâre cephesinde görevli olan Alman generaldir. Bu cephede iken yakalandığı hastalıktan kurtarılamadığı için ölmüş, naaşı İstanbul'a götürülmüştür. (Ek bilgi için bkz: Salih Kış, "**Osmanlı Ordusunda Alman Ekolü Von Der Goltz Paşa (1883-1895)**", Palet Yayınları, İstanbul, 2017.)

Sâhib-i İmtiyaz ve Müdîr-i Mes'ûl
Mirîkatibîzâde Şükrü
Seneliği 25, Posta Ücretiyle Beraber 32 Ğuruşdur
Nüshâsı Yirmi Paradır

PEYMÂN
325

Ser Muhârrir
A. Bakî
Mahal-i Fürûhtu: Kitapçılar Kapusunda Attarzâde Mustafa Efendi'nin Mağazasıdır
Mahal-ı Tab'ı: Diyarbekir Vilâyet Matba'ası

Her Hafta Pazartesi Günleri Neşr Olunur Müstakil'l-efkâr Osmanlı Gazetesidir

Birinci Sayfa;

(…)

(…) biri de 'unsûrlar arasında uhûvvet ve muhâdenetin müceddeden te'sîsidir. Otuz üç seneden beri biri birine yabancı nazârıyla bakan akvâm-ı Osmanîye, bugün bir babanın evlâdı gibi yekdiğerinin uhûvvet-i samimisine i'timâd idiyor, nusret ve muzâheretine güveniyor.

Muhâdenet-i 'anâsırı tesri' ve teshil içün Selânik, Manastır, Edirne, İzmir vilâyetlerinde teşkîl kılınan uhûvvet-i Osmanîye komisyonlarının tedrîcen bütün vilâyetlerde te'sîs idileceğine şübhe yokdur. Bu hayırlı teşebbüs Diyarbekir'de de nazâr-ı ehemmiyete alındı. Temmuzun yigirmi altıncı günü İttihâd ve Terâkki kulübünde Diyarbekir'de mevcûd bütün cem'iyet ve kulüblerin hey'et-i murahhaslarına bir ziyafet keşîde idildi. Bu ziyafetde cema'at-ı muhtelifeye mensûb on 'adet cem'iyet ve kulübten üçer a'zâ-yı müntehaba hazır bulunuyordu. Otuz üç senelik devr-i felâketin 'anâsır-ı Osmanîyeyi yekdiğerinden uzak yaşamaya mecbur iden siyaset-i tefrika-sazânesi biribirimizin ahvâl-ı rûhiyesini bilmemek, birbirimizi anlamamak gibi bir hal-ı esef engizi intac ettiğine dâ'ir sözler söylendi. (…) olmak içün (…) Müşterek konferanslar 'akd idilmesine karar virildi. Bu emel-i 'ulvîyeyi mevkî-i icrâya vazi' içün bir uhûvvet-i Osmaniyye hey'etinin teşkîli tasmîm olundu. Temmuzun 31. Cum'a günü millet kırâathânesinde on adet kulübe mensûb hey'et-i murahhaslar birleşerek uhûvvet-i Osmaniye hey'etinin programını tanzîm itdi. Dört cema'atin husûsî kulübleri olmadığı içün onlardan da 'unsûr nâmına hey'et-i murahhaslar celbine karar virildi. Bu hey'et pazar akşamı yine millet kırâathânesinde

ictimâ' iderek hey'et-i merkeziye ile müte'addid hey'et-i fer'iyeyi teşkîl idecekdir. Bu husûsa ait tafsilâtı gelecek hafta yazacağız.

2.8.1. Bir Devlet Nasıl Gencleşir?

İbn-i Haldûn, 'uzvîyetler gibi devletlerin de 'ömr-i tabi'îsi olduğunu iddi'a idiyor, ilk nazârda sadık görünen bu kaziyyenin, biraz ta'mîkten sonra butlânı meydana çıkar.

'Uzviyetler de devletler gibi müstakilü'l-hayât 'unsûrlardan mürekkebtir:

Devletler ferdlerin, 'uzviyetler hücrelerin, müzâhereti-i müteselsile kâidesi üzerine müesses birer şirket-i te'âvüniyesi mesâbesindedir.

Gerek 'uzviyeti teşkîl iden hücrelerin, gerek devleti terkîb iden ferdlerin yeni ve eski 'unsûrları arasında fasılâsız mücâdele-i hayâtiyeler vardır. Bu mücâdelelerde yeni ve sâlim 'unsûrlar gâlib bulundukca gençlik, eski ve fâsid 'unsûrlar muzaffer oldukca ihtiyarlık devreleri hükümrân olur.

'Uzviyetler yalnız ıstıfây-i tabi'î kanûnuna tabi olduğu içün, sağlam hücrelerin düşkün hücrelere gâlibiyet-i kat'iyyesi muvâkkatdir. Yıpranmış hücreler bir ekseriyyet-i 'azîmeyi ihrâz itdikden sonra gençlik bir daha 'avdet itmemek üzere ebediyyen vedâ ider. Devletlerde ise, ferdlerin muzafferiyet ve rüçhânı, ıstıfây-ı tabi'î kanûnundan başka, ıstıfâ-yı aklî düsturuna da tabi'dir.

Bir devletde cereyân-ı tabi'î, fâsid 'unsûrları re's-i iktidâra çıkarmış iken, bir zümre-i kalîle-i dühât, darbe-i sihr-engîz-i müceddidâneriyle meyelân-ı ictimâ'iyi tağyir iderek avâmil-i selimeye nusret ve fâikiyyet itâ' idebilirler, ihtiyarlamağa başlamış olan cism-i devlet, böyle bir hadise üzerine derhal gençleşmeğe yüz tutar.

-Bu kaide-i tarihîyeyi bir misâl ile izâh itmek iktizâ itdiği zaman, ilk hatıra gelecek nümûne, Osmanlı inkılâbı'dır. Osmanlı milleti 'anâsır-ı fertûtenin tagallüb-i küllisiyle 'amîk bir ihtiyarlığa düşmüşdü. Genç Osmanlı devleti ani bir hareketle gençleşmeğe başladı.

Salhorde bir insanın tazelenmesi muhâl olduğu halde, ihtiyar bir devletin gençleşebileceği, birçok inkılâbların ta'dâdıyla bir kat daha isbat ve te'yîd olunabilir. Fakat biz şimdi kaideyi bırakalım da misalimizi ta'kip idelim; 'Acaba Osmanlı milleti tamamen gençleşebildi mi?

Genc-Osmanlılar, yalnız usûl-i idâreyi tecdîd itmekle bir teceddüd-i millî husûle gelebilir zu'munda bulundular, eski 'uzuvlara yeni vazifeler gördürülebilir kıyâs itdiler. Halbu ki: 'Uzvu yapan, vazife olduğu için, 'uzuv, ancak mutahassıs olduğu vazifeyi ifâ idebilir. Binâen'aleyh, eski adamlardan, yeni fikirleri anlamak ve onlara göre hareket itmek beklenmemelidir. Herkes nazârında sabit olmuşdur ki: Bu millet, tamamen gençleşmedikce yaşayamıyacakdır. Eskilerin yed-i idâresinde kalsa, bir ihtiyar simasi gösterecek, kalblerimizi purhûn iden ta'arruzların arkası kesilmiyecekdir.

Millet artık bu ahvâle tahammül idemez. Hükûmet, yeni fikirli, genç kalbli, lekesiz Osmanlılara tevdi' idilmeli ve bir an tehiri caiz olmayan tasfiye-i hükûmet kaziyesi bilâ tereddüd icrâ olunmalıdır.

Memleketi ıstıfây-ı tâbi'i kanûnu'nun mişyet-i nâbînayanesine terk idersek, eski halimiz kat'iyyen değişmemiş olur. Hudkâmlar, menfa'atperestler muzafferiyetin bütün vesâit-i gayr-i-meşrû'asına malîkdirler. Bu gibiler, te'mîn-i menâfi' içün aralarında müzaheret-i mütekâbîle senetleri te'âti itmişdir. Hükûmet ıstıfây-ı aklî düstûrunu tatbîk iderek iyileri takviye, kötüleri iz'âf itmedikce terâkki adımları atılamaz.

Hükûmet'in vazifesi, hiçbir zaman "ibkâ-ı mâkan âla mâkân olan, olduğu gibi bırakmak" değildir; husûsiyle, inkılâb devresinde her şeyi olduğu gibi bırakmak hilâf-ı mantıkdır.

Ricâl-i hükûmetimiz (...) inun idâmesinden başka bir şey (…), icrâ'ât-i esâsîyeye talib ve muntâzır olanları, zâhir-perestâne nümayişlerle oyalamağa çalışırlarsa, kulüb-i amme mutmâ'in olamaz. Devr-i meşrûtiyetde herşey'den evvel vicdân-ı 'umûmînin tatminine çalışmak lâzım olduğu unutulmamalıdır.

2.8.2. Fazilet ve Saadet

İnsaniyetin perestiş ittiği iki gaaye-i hayal, insanları biribirine mubâyin iki fırkaya ayırmışdır. Bu iki nuhbe-i âmâlin birincisi sa'adet, ikincisi faziletdir.

Ahvâl-i 'âleme nazâr-ı 'ibretle bakınız, göreceksiniz ki insanların binde dokuz yüz doksan dokuzu cânâne-i sa'adetin taharrî ve ta'kibiyle meşgûldur. Bu ma'şûka-i sa'adeti sarhoşlar rakının neşvesinde, sefîhler rakkâselerin işvesinde, harisâneler zenginlik ihtişâmında, şân-perestler şöhretin cazibesinde ararlar; ararlar, ararlar, fakat

bulamazlar. Çünki sa'adet, bir gölgeden başka bir şey değildir. Evet sa'adet bir gölgedir ki, ta'kip idenden kaçar, kaçanı ta'kip ider. Mes'ut olayım diye çabalayanların hiç birisi şimdiye kadar bahtiyar olamamıştır.

İnsanların binde biri nisbetinde bile bulunmayan bir kısm-ı akalli de vardır ki, bunların gaye-i mâfilbâli sa'adetten kaçmak; yalnız faziletle ahlâk-ı İlâhiyye ile tahallukdan 'ibâret olan bu mu'allâ meziyete ulaşabilmekdir.

Fazilet insanlar arasında medâr-ı tefevvuk olan şey dimekdir; her dürlü şeref (...) ânesinde (...) dır. (...) olursa olsun faziletli değildir. Bir insan ne kadar yüksek bir rütbe veya memuriyetde bulunursa bulunsun fâzıl tanılamaz. Güzellik, pehlivanlık, nüfuz, iktidâr, tantana, ihtişâm gibi vâhî meziyyetler birer fazilet 'addolunamaz. Fazilet 'ilm ile ahlâkın ittihâdından 'ibâretdir.

Mesut olmak niyetiyle iktisâb-ı fazilete çalışanlar, faziletden uzak düşerler. Fazilet, insanların son gayesidir; hiçbir gayeye vâsıta olamaz. Fazileti, fazilet olduğu içün iktisâb itmeliyiz, fazileti, ahlâk-ı ilâhiye ile tahallûka medâr olduğu içün ihrâza çalışmalıyız. Sa'adet, ta'kib idenden kaçar, kaçanı ta'kip ider demiştim. Sa'adet'den kaçanlar, erbâb-ı faziletdir. Yine erbâb-ı faziletdir ki, sa'adet tarafından ta'kip olunur. Sa'adet bir gölgedir, demiştim. Evet sa'adet, faziletin gölgesidir. Dünyâda erbâb-ı fazilet'den başka zevk-ı sa'adeti tatmış kimse yokdur.

Fazilet, sa'adete karşı lâkayd, sa'adet ise, fazilete delice âşıkdır. İnsan, dünyâya ne zevk icrâsı,

-ne menfaat istîta'fâsı ne hak iddi'ası içün gelmemişdir. Yalnız, evet; yalnız vazife ifâsı içün gelmişdir. Vazifenin ifâsı, faziletin rûhudur. Fakat zannetmeyiniz ki arzuy-i telezzüzden mütebaid taharrî-i menfa'atden müctenip, iddi'ay-i hukûkdan fâriğ olan erbâb-ı fazilet, zevksiz, menfa'atsiz, hukûksuz bir hayât-ı rahibâne ile yaşamağa mahkûmdur. Hiss-i fazilet ezvâk-ı sâfileden mümtâz bir zevk-ı 'âlidir. (...) şehîd (...) dendir. (...) cellâdlar (...) saltanatlarında hissedememişlerdir.

Fedâkârlıkların en büyüğü, menfa'at-perestlik, menfaat-perestliklerin en büyüğü fedâkârlıkdır. Menfa'atperestlik menâfi-i âliyeyi menâfi-i sâfileye fedâ itmekdir. Fedâkârlık ise, menâfi-i sâfileyi menâfi-i âliye uğruna terk eylemekdir. Hak, bir insanın malı, mülkü, serveti dimek değildir. Hatta hayât bile değildir. Hak, rûhdan ayrılmaz. Rûh gib lâyezâl, rûh gibi ebedî bir kuvvetdir, bir kudret-i zâtiyyedir.

Servetimizi gasp, hayâtımızı nez' idebilirler. Fakat hakkımızı, biz vermezsek, alamazlar. Hak, rûhumuzdaki kuvve-i ictihâdîyedir, kudret-i irâdiyyedir. Bu kuvveti yalnız biz ta'til idebiliriz, o kudreti yalnız biz ihmâl idebiliriz. Hak, bi'li-htiyar virilir, fakat cebren alınamaz. Hak, hürriyyet-i fikriyye, hürriyyet-i irâdiyyedir. Devr-i istibdatta hürriyyet-perver gençler, "Meşrûtiyeti isteriz" diyorlardı. Bunlar Meşrûtiyetten fi'len mahrûm olmakla beraber, haklarına mâlik idiler. Çünkü hakk-ı ictihâdlarını istimâl ediyorlar, hakk-ı irâdelerini ihmâl etmiyorlardı. Çünkü fikren hür, irâdeten hür idiler.

İstibdâd esîrleri ise, hakk-ı ictihâdlarını, değersiz rütbeler, hakk-ı irâdelerini sefîl ihsânlara satmışlardı. Muhtariyyet-i fikriyye ve hürriyyet-i irâdiyyelerini bil'ihtiyar terk ve ferâğ eylemişlerdi. Bunlar, haklarından mahrum idiler, istiklâl-i aklîden, istiklâl-i irâdîden bînasip idiler. Fakat hakları gasb olunmamıştı, fürûht edilmişti.

Erbâb-ı fazilet, istihsâl-i hukûk (…) nesile mal u menâl, rütbe ve me'muriyet, nişân ve ihsân kabul etmezler. Bununla beraber (...) hürriyyetini, hakk-ı ictihâd ve irâde hürriyyetini herkesten, umûm insanlardan ziyâde muhafazâ ve i'lâ ederler.

En ağır işkenceler, onları hakka bâtıl, bâtıla hak demeğe mecbur edemez. En müdhiş ölümler, onları ihkâk-ı hakka, ibtâl-i bâtıla çalışmakdan alıkoyamaz. İnsanlar içün birçok meşrû' gayeler var ise de gaye-i kusvâ, faziletdir. Fazilet, gaye-i kusvâ olduğu içün gayesi yokdur. Fakat faydalı neticeleri çokdur. Bu neticelerin en büyüğü, herkesin müştâk olduğu ve pek az kimselerin nâ'il olabildiği sa'adetdir. Sa'adet, aramaksızın bulunur bir hazinedir, öyle bir hazinedir ki, yalnız fazileti arayanlara müyesserdir.

2.8.3. Silvan Kazası'nın 325 Senesi 'Aşârı

Ğuruş:

554670 Sâbık

+645464 Zımmî

1200134 Bedel'el- hakkı

Devr-i dil-ârâ-yı meşrûtiyetin işte bir numûne-i 'adilânesi; eğer arada cüz'i zemâimle tahlîs-i geribân iden ba'zı karyelerede Hazro karyeleri gibi bedel-i hakikiyelerini bulacak derece zemâim icrâsına muvaffak olunsaydı şu yekûnu

mütezâ'if görürdük. Binâen'aleyh hiçbir şey yeniden tekemmül idemez. Bu muvaffakiyet dahi kâ'imakâm vekîli Hüseyin Sıdkı Efendi'nin himamât-ı vatanperverleri sâyelerinde olmağla kendilerine 'arz-ı teşekkür eyleriz.

'2.8.4. Aynen Varaka

Peymân Gazetesine:

Nahiyemiz hayli senelerden beri fevkel'âde bir perişan-ı hale ma'rûz bulunduğu ve hatta rahat ve emniyet-i 'umûmiye münselib olub her bir tarafdan gasb, serîkat, kıt'-ı târik, cerh, katl gibi ahvâl-ı mü'essefe, ef'âl-ı nâmerdiyenin vukû'-ı tevâli itdiği 'arzdan varestedir. Bu hal böyle devâm itmekde iken iki mahdan beri nahiyemiz müdîriyetine şeref veren müstakîmü'l-efkâr mergûbü'l-etvâr, 'adâletperver Ref'etlü Na'im Efendi'nin icrâ'ât-ı hasenesi sâyesiyle bütün bütün nâ-zâil olup hiçbir eseri kalmadı. Vazife-i mevdû'esine mübâşeret itdiği andan i'tibâren terk-i hâb ve rahat ile meşrûtiyet'in ne olduğunu an'anesiyle bil'umûm ahâli-i meskûne-i nahiyeye fi'ilen, 'amelen anlatdırdı. Mevcûd olan maznûn, mahkûm, müttehemlerin cümlesini derdest ve mehâkim-i a'idelerine teslimi ile nahiyeyi öyle bir intizâma nâ'il itmiş ki o harekât-ı rezilenin en 'adîsi olsun vukû bulmakda olduğu gibi herkes malından, canından emin bulunmakdadır. İki ay evvel gece değil gündüz kasaba ahâlisinden ehl-i haysiyet

Peymân **4(sayfa)**

-ve namûs çarşıya kadar gidib hânesine 'avdet idinceye kadar bir havf ve heyecan içünde bulunur idi. Lehü'l-hamd bugün o 'adâletperverin o 'âli himmetin müsai'-yi hûdapesendânesiyle halât-ı ma'ruze-i habise bi'l-külliye mündafi' olarak ittihâd ve ittifâkdan başka bir şey yokdur. Biz bu zât-ı muhteremi meşrûtiyet'in ilk müdîr-i mehâsin tedbîri olduğunu kemâl-ı fahr ve me'sârla takî idebiliyoruz. Vatanımızın şiddetle vücûduna muhtâc olduğunu böyle bir memur-ı 'adilin çeşm-i mübâhatimize karşı bekâsını ve hüsn-ı muvâfakiyyetini eltâf-ı 'aleyhiden temenni ider ve vilâyet-i celilenin nahiyemize ni'met-i 'âzimi makâmında bildiğiniz müdîr-i mûmâileyh vücûd-ı 'adâlet temevvüdüyle bahtiyar ve bu sûretle kalb hazinemizi kamkâr buyruklarına teşekkürât-ı vefiremizi takdim eyleriz.

Protestan va'izi Hani kasabası 'ulemâsından İşodyan Ohannes, Şeblizâde Celâleddin, tüccârdan Melkon, eşrâfdan Ahmed Cemil, belediye re'isi Mehmed Kadri, tüccârdan Ahmed.

2.8.5. İstanbul'dan Husûsî Telğraflarımız

27 Temmuz- Canit'i Fransızlar resmen tahliye itdi. Şûra-ı devlet re'isi isti'fa eyledi. Şehrimizde idâre-i arifîyenin 327 senesi martına kadar temdidi irâde-i seniyyeye iktirân itdi. Rumeli'de Yunan emtiasına boykotaj yapılıyor. Donanmamız İzmir'dedir. Meb'usân'da 'umûmi bütçemizin müzâkerâtı bitmek üzeredir.

1 Ağustos- Notamız Yunanistan'da büyük bir te'sirât yaratmışdır. Donanmamız Girid'e kırk mil mesafede Kerpe adasındadır. Londra'ya giden hey'et-i meb'usemiz geldi.

2- Notamıza Yunanistan'dan gönderilen cevapda bî-taraflığından bahs, bâb-ı 'âli'ce bunun izâhı zemininde tekrar nota tastîr edilmişdir. Yunanistan lüzumu kadar sıkıştırılmaktadır. Süleyman Nazif Bey'in Tasvîr-i Efkâr'da meb'usâna dâir yazdığı makale takibât-ı kanûnîye icrâsı meb'usân riyâsetinden müdde'-i 'umûmiliğe yazılmışdır.

2.8.6. Zengin Lâkin Tenbel, Fâkir Fakat Çalışkan İki Mekteb Arkadaşı Arasında Cereyân İden Muhâvere Mab'âd:

'İlm-i mâhiy-i mülk u millet, cehl-i ba'es harâb-ı memleket'dir. 'İlm-i maye-i şeref-i insanî, selem-i irtikâ-ı nev'-i âdemîdir. 'İlm'de mevcûd olan ezvâk, ne servetde, bütün eğlencelerde mefkûddur. Dinle kardaşım! Fikirlerin esâsen bâtıl ve mefsûh, mütalaâtın tamamıyla merdûd ve mecrûhdur. (…) emrin mütenâfizin (…) hayât-ı cehl ise (…) ebedî câhil ise mevt-i (…) mahkûmdur. Kitâb-ı mukaddes'de mestûrdur ki "'ilmen ervâh-ı 'aleyhe eshâbı, cehlen nüfus-ı sâfile erbâbı olanlardır". "Nûr-ı ma'rifet, cilâ-yı kulûb, zelâm-ı cehâlet jeng-i zehr-i alûdedir". Buralarını teslim itdikden sonra diyebilirim ki; sa'i hiçbir zaman bâdi-i hüsrân atâlet-i mûceb değildir. Sa'i mevlid sa'âdet nazım-ı usûl-ı 'alemdir. Atâlet insanı cinâyete kadar sevk ider, musâi zirve-i kemâle ve şerefe isâl eyler.

Z- Birâder! Bu söylemiş olduğun sözlerden hiç birisini anlayamadım, bunlardan bir dürlü ma'nâ çıkaramadım. 'Adeta sen mua'mmâ gibi şeyler

söylüyorsun, senin söylediklerin edibâne, kâtibâne oluyor. Ben böyle şeylerden çakmam. Öyle Farisî, Arabî lüğâtlardan anlamam, bana dürüst Türkce söylemeli, öyle lüğâtlara boğubda meseleyi anlatmaya çalışmamalı, belki açık ve sade bir tarzda ifade itmelidir.

F- Evet! Hitâb muhâtabın derece-i tefhimine göredir. "kellimu'n-nâse âli'l kadr-ı akvâlihim". Musaddakca herkesin hasle-i akındâr ve vas'i-i tâkil ve irfanı nisbetinde söz söylemelidir. Arkadaş! Madem ki sen lüğâtlardan Farisî'den, falandan anlamıyorsun; o zaman sana söz söylemek faziledir. Belki abesle iştiğal dimekdir. Sen bir kere bu derslere yani lisâna çalışmamışsın ki bende sana onlar vâsıtasıyla ifhâm-ı merâma çalışayım. Halbuki biz bir sınıf arkadaşıyız 'aynı dersleri aynı mu'âllimlerden beraber tedrîs idiyoruz. Bu sûretle aramızda hiçbir fark yokdur. Ancak sen ders zamanında (…) meşgûl (…) ile (…) hazırlamak sana bir dürlü nasib olmamıştır. Fazla olarak mekteb hâricinde fâ'idesiz işlerle iştiğal (nakd-ı vaktini bî sevûd) şeylerle izâe idiyorsun.

Z- Yine mi muğlak lüğât pareliyorsun bu (nakt-ı vakt-ı bî sevûd) ne olacakdır. Ben anlayamıyorum be arkadaş insâf it.

F- Kardaşım biraz lüğâta çalış. Sende lüğât-ı osmanîye kitâbı yok mu? Onu aç ta bak nakd ne dimek, bî sevûd ne dimek. A canım biraz olsun çalış. Evvelâ lisân-ı mâderzâdın olan Türkceye çalış. Hâla ana lisânını doğru bilmiyorsun. Sakın ha! Zannetme ki ben seni techîl ve yahûd ta'zîr idiyorum. Sana hayırharâne ve birâderâne nasihat viriyorum. Serzeniş gibi halâtdan mütevakkiyim.

Z- Allah aşkına yine lüğât paralama! Benim derk idemeyeceğim lafları, sözleri tekrar tekrar söyleme. Bak bu sağrına (mâderzâd, techîl, serzeniş, mütevakki) lüğâtları söylüyorsun ama ben bunları hiç bilmiyorum. Ayıb değil ya (mâ ba'adı var).

M. Şükrü

2.9. DOKUZUNCU SAYI

Birinci Sene 7 Şa'ban Sene 1327 Pazartesi 10 Ağustos Sene 1325 Nümero 9

Sâhib-i İmtiyaz ve Müdîr-i Mes'ûl
Mirîkatibîzâde Şükrü
Seneliği 25, Posta Ücretiyle
Beraber 32 Ğuruşdur
Nüshâsı Yirmi Paradır

PEYMÂN
325

Ser Muhârrir
A. Bakî
Mahal-i Fürûhtu: Kitapçılar Kapusunda 'Attarzâde Mustafa Efendi'nin Mağazasıdır
Mahal-ı Tab'ı: Diyarbekir Vilâyet Matba'ası

Her Hafta Pazartesi Günleri Neşr Olunur Müstakili'l-efkâr Osmanlı Gazetesidir

Birinci Sayfa;

2.9.1. 'Arâzi Münâza'âları

Diyarbekir Vilâyeti bir zira'at memleketi olmağa son derece salihdir fakat ma'at-teessüf şimdiye kadar bir zira'at memleketi olamamışdır. Vilâyetimizin vasi' ve münbit 'arâzisi hakkıyla zira' olunsa bütün Anadolu kıt'asının zahire ihtiyâcını tatmîne muktedir olabilir. O halde bu güzel 'arâzi niçün ihmâl idiliyor?

'Arâzi sâhiblerinin ahvâl-ı 'umûmîyesine bir nazâr-ı 'ibret 'atf olunsa bi'l-hassa iki maddeye hasr-ı itinâ eyledikleri görülür: 'arâzi münâza'âları, nüfûz müsâbâkaları. Arâzi bir vâsıta-i servet olduğu halde anı 'ayn-ı servet 'add iden heveskârân zira'at elindeki toprağın kuvve-i istihsâliyesini artıracağına vüs'at-ı sathiyesini tezyîde çalışıyor, gayeyi vâsıtaya fedâ idiyor.

Çok kere 'arâzi-i vasi'aya mutasarrıf olan bir adam tohum ve çift hayvanlarını satarak lüzumsuz tarlalar iştirâ itdiği görülüyor. Ve 'ale'l-ekser bu gibi hilâf-ı iktisâd hareketler müsâbâka-i nüfûz-ı da'iyesiyle icrâ oluyor. Köylülerin zi-nüfûz hâmilere olan ihtiyâcını peymânın bir makalesinde izâh itmişdik. İşte köylülerin bu ihtiyâcı köy sâhiblerini müsâbâka-i nüfûza sevk idiyor. Müsabaka-i nüfûz da'iyeside tevsî'-i 'arâzi hürmeti tahrîk eyliyor. 'Arâzi hırsını tahrîk eyliyor. 'Arâzinin lüzûm-ı tevsî'i münâza'âlar doğuruyor. 'Arâzi sâhibi 'ameliyât ve ıslahât-ı zirâ'iyeyi ihmâl iderek da'valarla uğraşıyor. Bu sırada köylüler arasında bir katl vukû' bulur. Yüzlerce bi-günâhlar katle şerik-i cürm 'add olunuyor. Birçok aksakallı ihtiyarlar şâhid-i zor töhmet-i vicdâniyesiyle lekeleniyor.

Diyarbekir bir müddetden beri iktisâden ilerlemesine, ahlâken geri gitmesine sebeb-i aslı zirâ'atin bu halet-i merziyesidir. Vilâyetimizde hakiki zira'at yok gibidir. Bu bedbaht memleketde fa'âl ve devâmlı yalnız bir meşgâle vardır: 'arâzi münâza'âları.

'Arâzi münâza'âları hayât-i ictimâ'iyemize nifak tohumları eken bir hadise-i meş'ûmedir 'arâzi sâhiblerini me'muriyet ve a'zalık bahâneleriyle nüfûz-ı hükümeti bi'l-iğtisâb menfa'at-ı şahsiyeleri uğrunda isti'mâle teşvîk iden bu bitmez tükenmez münâza'âlarıdır.

Hiç şübhe yokdur ki feyz-i meşrûtiyet bütün fenâlıklar meyânında bu i'tiyâd-ı meş'ûmede çâresâz olacakdır. Bu ümidin ilk şû'le-i tulû'u merkez-i vilâyetde incilâya başladı.

Geçen pencşenbe günü Diyarbekir kasabasında mukîm zirâ'i ve tüccârın kısm-ı a'zimi İttihâd ve Terâkki kulubünde ictimâ' iderek bu merz-i müzmîne bir çâre-i şâfi' aradılar. 'Arâzi münâza'âlarını ve hatta sâ'ir de'âvi-i hukûkuyeyi sulhen tesviyeye teşvîkât-ı icrâ itmek üzere on iki zâtdan mürekkeb bir heyet-i sulhiye intihâb itdiler. Bu hey'et ihtilâfât-ı zuhûrunda tarafın münâza'ını sulha yahud hükm usûlüyle fasl-ı münâza'âya da'vet ideceklerdir.

Tarafîyeden biri yahut her ikisi sulh yahut usûl-ı tahkîmi kabul ve redde muhayyer bulunduğundan hey'etin vazifesi va'az ve nasihatden 'ibâret olacakdır. Her halde bu teşebbüsden netâyic-i nâfi'a husûle geleceği şübhesizdir. Hey'et-i mumâ-ileyhaya bu hizmet-i mukaddeseyi kabul itdiklerinden dolayı 'arz ve teşekkürât eyleriz.

2.9.2. Din 'İlmin Bir Netice-i Zarûrisidir

Dünyâda hiçbir insan yokdur ki 'ilmden büsbütün 'âri olsun. Çocuklar, vahşiler, ma'tûhe bile kendilerine göre bilgilere mâlikdirler. 'İlm insanîyenin bir hassa-ı

-mümtâzesidir. Hele a'id bütün hadisatı Şam'a, Basra'ya, sami'alarındaki kuvvet ve nüfûz ile insanlardan daha iyi idrâk iden hayvan zümreleri 'ilmden mahrûm oldukları içün mâzi ve istikbâlden bî haberdirler. Hayvanlar (...) içinde bulundukları hale agâh ve çâre (…) bilirler.

‘İlm mâzideki hadiselerden istidlâlen istikbâldeki vaka’aları keşf iden bir mülk-i faziledir. ‘İlm cenâb-ı hakkın tekrîm buyurduğu nev’i beni âdeme mahsûs bir kerâmet-i ‘âmmedir.

Havâssı i’tibârıyla ba’zı hayvanlardan dûn bulunan insan ‘ilm kuvvetiyle kendisini “inhisâr-ı hâl” esâretinden kurtarmışdır. Hassasiyet-i insanî hale müte’âlik duvarlarla kuşatan bir zindân ise ‘ilm bu zindânda mâziden istikbâle doğru açılmış bir penceredir.

‘İlmin nazârî ve ‘amelî kısımları vardır. ‘İlm-i nazârî insânlara mühâlik ve muvaffakiye-i müstakbeleyi kâbîlü’l-vukû’ ihbâr iden bir kuvve-i kâşife, ‘ilm-i ‘ameli mühâlik-i mümkünden tevâkki, muvaffakiyet-i mutasavvuraya nâ’iliyet esbâbını tehiyye iden bir kuvve-i mezbiredir. Fakat şurada nazâr-ı dikkate alınmalıdır ki ‘ilmin her ictihâdı bir istikrâ-yı nakısa müstenid olduğu içün yakın-ı zannıdır. ‘İlm hiçbir tehlike-i müstakbeleyi, hiçbir muvaffakiyet-i âtiyeyi yüzde yüz bir kat’iyetle haber viremez. Fen-i tıbbin tamamen kat’i ümid itdiği bir hasta kuvve-i hayâtîyenin az i’câzı olarak i’âde-i ‘âfiyet eyleyebilir. Fen-i harbin kuvvayen ve ‘add eylediği bir muzafferiyet küçük bir hadisenin te’sîr-i şeâmetiyle bir mağlûbiyet-i mü’essefeye münkalib olabilir.

‘İlmin keşf itdiği bir tehlike-i müdhişe yahud nâ’iliyet-i mes’ûde kat’i olmakla berâber zadîd bir korku yahut harisâneane bir arzu telkîninden de geri durmaz. Kalbi büyük bir halecâne düşürmek içûn tehlikenin yalnız mümkün olması, gönülde ateşin bir arzu uyandırmak içün muvaffakiyetin yalnız gayr-i muhal bulunması kâfîdir

Rûh-ı beşer (…) yakînîyata münkalib olur. Zihnimizin nisbetiyle takyîd itdiği hakikatleri hayâtımız zirve-i mutlakîyete is’âd ider. Buna binâen aklımızın yalnız muhtemel gördüğü tehlike yahut muvaffakiyetler kalblerimize ‘amik haşyetler, zevâl-ı nâ-pezîr hırslar ilhâm eyler.

‘İlm ma’lûmât-ı nasbesiyle kalblere ilkâ eylediği infi’alât ve ihtiyâcât müberrimeyi yalnız kendine mahsûs tedâbirle teskîn u tatmîn idebilseydi fevke’l-‘ilm bir kuvve-i mukaddeseye iftikârımız kalmazdı. Hal bu ki fünûn-ı müsbeteden hiçbiri yüzde yüz kat’iyeti hâ’iz bir tedbîr ara’ih idemez. Mikrob-ı nazâriyesi meydana atarak herkes endişe-i sirâyetle bî-huzûr iden fen-i tabâbet mikroblardan mahfûz bulunduğunu itmiyâna bahş bir sûretde te’mîn idecek kat’i bir çâre gösterememişdir. Koleranın hüküm sürdüğü bir memleketde müsâbiyet ihtimâli mahdûd olduğu halde

ölüm korkusu ‘umûmi ve kat’idir. Bu müstevli korkuya karşı tedâbir-i sıhhıyenin ve ‘add itdiği ihtimâl-i masûniyet yüzde altmış yahut yetmişi geçemez. Muhârebe esnâsında telefâtın miktârı kuvve-i mevcûdeye nisbeten (…) iken mermilerden muhâfaza-i nefse ne kadar ihtimâm olunursa olunsun hiçbir muhârib ibkâ-yı hayâtdan sûret-i kat’iyede emin olamaz. Hiçbir çiftci yalnız toprağın feyzine, yağmurun ‘inâyetine güvenerek kuvvet-i lâ-ye’mutu olan zahiresini bereketli bir hasad ümidiyle tohumu yer altına gömemez. Korkunun, ümidsizliğin kuva-ı maddeye ve manevîyeyi ne kadar tenkîs eylediği ma’lûmdur. Kalb-ı beşer havf ve be’isden âzâde bulunmadıkca mutma’in olamaz. Sa’âdet-i hayâtiyenin medâr-ı yegânesi itmiyân-ı vicdândır. ‘İlm ne kadar aynı dersleri ayn-ı (…) husûle getiremeyecekdir. ‘İlm müşâhedât-ı mahdûde, tecârüb-i ma’dûde, iştikrâât-ı nâfi’a temelleri üzerine mü’esses bulunduğuna binâen hayât-ı vicdâniyeye dâima gayr-ı kâfi kalacakdır. ‘İlmin bu za’afını telâfi idecek yalnız bir kuvvet vardır. Bu kuvve-i mukaddese dindir.

‘İlmin vazifesi zihinlere tedbîr öğretmek, dinin gâyesi kalblere tevekkül ilhâm itmekdir. Tedbîrin virdiği ümit nâkıs, tevekkülden bahş itdiği i’timâd kavî ile tamamlaşır.

Kolera esnasında tedâbir-i sıhhıye ile yüzde altmış nisbetinde bir masuniyet te’mîn iden âdem-i hafız-ı hakikiye tevekkül nâmla rabt-ı kalb itmeğe de muktedir olursa devâmlı bir itmi’nân-ı vicdâna mâlik, esâslı bir müvâzenet-i rûhîyeye sâhib olabilir. Muhârebe meydanında icâbât-ı tahfiziyede tas’ib göstermeyen bir nefer hıfz-ı Allahî de bulunduğuna ihlâs-ı tamla mu’tekid bulunursa kuvvet-i kalb ve metânet-i irâdiyesini muhâfaza idebilir. Husûsiyle din u vatan uğrunda şehîd olanların mevt-i zahirin mâverâsında yuvarlakdan daha münevver bir hayât ile zinde. Bu ru’iyetden daha vâzih bir basîret ile binâ olduklarına emniye-it kâmilesi olursa ölüm korkusu hiçbir sûretle kalb-i metinine yaklaşamaz. Zira’atın tekeffülât-ı maddîyesine i’timâd idemeyen köylü ‘inâyet-i Allahîyeye güvenerek keffâf-ı nefsini toprağın ağûş-ı siyânetine tevdî’ idebilir. Tehikeden korkan,

-muvaffakiyetden ümidvar olmak, mühâlike atılub muzafferiyât-i ‘âliye ihrâz eylemek ancak imân ve tevekkül kuvvetleriyle olabilir hayvanlar mehâllik ve mûvaffakiyat-ı müstakbeleye kâbîlü’l vukû’ mutlu’ olamazlar. Bu sebeble kalbleri ne bir tehlike-i müstakbelenin sâdeme-i herasiyle lerzân, nede (…) bir galeyandır.

Hayvanlar âlâm-ı manevîyeden azâde oldukları içün imân ve tevekkül gibi adviye-i manevîyeyede ihtiyâcları yokdur. İnsaniyetin en sefîl tabakası bile cehâlet nameden münezzeh bulunduğundan şimdiye kadar hayât-ı dinîyeden ma'ra bir kâbîle-i beşeriye görülememişdir. Cehâlet-i tamme dinsizlik ile i'tilâf idebilir. Çünki tamamen câhil olan bir mahlûkda tevekkülün tatmîn ideceği endişe ve ihtiyâclar bulunamaz. 'İlm-i tezâyüd itdikce hayâtı tehdîd iden tehlikeler sa'âdeti va'ad eyleyen emniyeler daha vaz'ı görülmekle hakikatlerin nisbeti tedbîrlerin mahdûdiyet ve meşkûniyeti daha sârîh anlaşılmağa başlayacağından manevî istinâdgâhlara olan ihtiyâc daha ziyâde şiddet-i kesb ider. İnsaniyetin intizâm-ı hayâtı 'ilm ile dinin mütevâziyen iktisâb-ı kuvvet eylemesine vâbestedir. Zihni terbiye-i 'ilmiye ile tevessi' iden bir insanın kalbi tevekkül-i dindârâneden bî-nasib olmamalıdır. Öyle bir adam istinatgâhsız bir meflûcdan**,** tabîbsiz bir hastadan başka bir şey değildir.

Nûr-ı 'ilm-i hararet-i imânla müterâfık olursa büyük bir kuvvet, feyyâz bir ni'metdir. Saha-i şuhûdde münceli olan bütün müdderislerin bütün çâresizlerin 'âciz u nâşâyeste-i i'timâd olduğuna kani' bulunan 'ilm, fevke'l-husûsâ bir münci'-i mededkâra inanmak hakkını salb itdiği zaman insaniyetin en büyük sebeb-i za 'afı, en müdhiş düşmân hayâtı olur.

'İlm mebde-i tekâmülünden beri insanlarda bir sürü ihtiyâcât-ı manevîye tevlît itmişdir.

'İlm eser icâdı olan bu ihtiyâcları kendi başına tazmîn idemeyeceğinden dinden istifâza ve isti'âneye mecburdur. Ve dâ'imâ bu mecburiyetde kalacakdır.

'İlm ile Din: Birincisi zan ikincisi tevekküldür. 'İlm ile Din: Birincisi ihtiyât ikincisi cür'etdir.

Biribirinin lâzım-ı gayr-i mefârrikî bulunan bir iki kuvvet-i beşeriyetin iki mu'azzez rehber-i selâmetidir. Kemâl-ı 'akl ve metânet-i kalbe mâlik olmak içün bu iki kuvveti dâ'imâ nefsimizde tenmiye idelim.

2.9.3. Uhûvvet-i Osmanîye – Millet Kırâathânesi

Bir fikir ne kadar kuvvetli olursa olsun yalnız vücûd-ı zihniye mâlik olmamalı; hâricdede bir timsâli bulunmalıdır ki 'umûmî ve devâmlı olsun.

Uhûvvet-i Osmaniye fikri Diyarbekirliler'in zihinlerinde mevcûddu. Bu fikri tecsîm içün bir hey'et-i birâderânenin intihâb ve teşkîline lüzûm görüldü. Uhûvvet-i

Osmaniye hey'eti teşekkül itdi. Bu hey'ete bir dâ'ire-i mahsûsa, 'umûm vatandaşları cem' ve te'sîse hâdim bir ictimâ'gah iktizâ itdi. Millet kırâathânesi işte bu ihtiyâcı tatmîn içün hey'et-i 'umûmiyenin teşekkülünden mukaddem mesâ'iperver (…) Cem'iyetleri tarafından te'sîs olunmuşdu.

İslâm 'unsûruna mensûb mesâ'iperverlerle Ermeni 'unsûruna mensub ma'ârifperverler Uhûvvet-i Osmaniye gaye-i 'ulviyesine pişvâlık itdiler. Diğer 'unsûrlara mensûb cem'iyet ve kulübler de bu maksâdın 'ulviyetini takdîr iderek iştirâk itdiler. On iki kulübün mürakabe-i müşterekesi altında idâre olunur bir 'umûmi kırâathâne meydana geldi. Bu kırâathâneye (millet) 'ünvan-ı mecellenin i'tâsı pek münâsibdir. Çünki bu kırâathânenin mü'esseseleri temessül-i millet olan bir hey'et-i müttehide-i 'anâsırdır. Müdâvimleri de bilâ tefrîk cins ve mezheb-i 'umûm-ı (…) milletdir. Millet kırâathânesinde haftada bir def'a iktîsâdi, ictimâ'i, ahlâkî konferanslar virilecek. Ara sıra ahlâk-ı ictimâ'iyemizi tehzîb idecek millî piyesler oynanacakdır.

Mâ ba'ad muhtelifede Osmanlı kardaşlığına dâ'ir va'az ve nasihatlar virilmesi içün de teşebbüsât-ı lâzımeye tevessül idilecekdir. Uhûvvet-i Osmaniye'nin beşiği mektebler olduğundan 'anâsır-ı muhtelife çocuklarının 'aynı mekteblerde tahsîl görmesi zımnında da i'tâ ve sayade bulunulacakdır.

Millet kırâathânesi her gün her saat herkese açıkdır. Uhûvvet-i Osmaniye hey'etinin bütün müzâkerâtı 'umûma karşı küşâde ve 'âlenidir.

2.9.4. Diyarbekir Müzesi

Edvâr-ı sâbıkada merkez-i medeniyet şerefini ihrâz iden Diyarbekir hattasının asâr ve sanâyi'-i merğûbe bakayâsı Avrupa nefâyis-i perverânanı bile duçâr-ı hayret idecek meziyeti ve pek büyük kıymeti hâ'iz bulunduğuna binâen vilâyet dâhilinde bu gibi asâr-ı 'atikenin bulunduğu ma'lûm olan müvâfa'de-i taharrîyât icrâsı ve meydana çıkarılacak asârdan merkez vilâyetde bir müzehâne vücûda getirilmes içün erbâb-ı ihtisâsdan mürekkeb bir komisyon teşkîl-i husûsî taht-ı riyâset-i vilâyet-penâhide teşekkül iden encümen-i tekâmül komisyonunca tensîb idilerek lâzım gelen zevâta taraf-ı vilâyet penâhiden tekireler tastîr idildiği müstahberdir.

Peymân **4(sayfa)**

2.9.5. Na'ibler

Merkez ile mülhakât-ı nevâbinin tezâkir-i Osmaniyelerine nazâran senelerinin ba mazbata-i telğrafı sür'at-ı enbâsı husûs-î cânib-i meşihatden makâm-ı vilâyete telğrafla iş'âr idilmişdir.

2.9.6. İstanbul'dan: Hususi Telğraflarımız

3 Ağustos- Yunanistan Çeharşenbeye kadar notamıza cevab virmezse sefirimizi çekeceğiz. Şehrimizde Yunan zâbıtanından casuslar tutuluyor. Meb'usân, birkaç güne kadar dağılacakdır. Meb'usân, a'yandan mürekkeb komisyonlar 'umûm nezâretler tensîkâtını tanzîme başladı. Zabtiye Nezâreti (Emniyet-i 'Umûmîye Müdîriyetine) tahavvül iderek İstanbul vilâyetine rabt idildi. Vâli Damat Şerif Paşa oldu.

5 Ağustos- Girid'de yerliler Yunan bayrağını tekrar keşîde etmesinden devletler 'asker çıkararak direği kırmış bayrağı indirmişdir. Firâri mücrimler hakkında 'afv-ı 'umûmî isdârı meb'ûsânca karargîr oldu.

6 Ağustos- Avusturya ajan-ı sivillerini Rumeliden çekdi. Rusya da çekmek üzeredir. İkinci notamıza cevab vermek içün Yunanistan iki gün müsâ'ade istemişdir. Mebuslarınızdan Feyzi Beg tarafınıza hareket itdi.

8 Ağustos- Yunanistan ikinci notamıza virdiği cevabda Girid'e karşı bir fikri bulunmadığını sarahâten beyân eyledi. Meclis-i meb'ûsân ve a'yân bugün dağıldı. Diyarbekir nâ'ib-i cedîdi Haydarizâde İbrahim Efendi tarafınıza hareket itdi.

2.9.7. Zengin Lakin Tenbel, Fâkir Fakat Çalışkan İki Mekteb Arkadaşı Arasında Cereyân İden Muhavereden Mâ ba'ad:

F- Aferin arkadaş! Sen de 'alâ'im-i zekâ ve asâr-ı ahlâk-ı mümtâze müşâhede idiyorum. Sen cehlini i'tiraf, noksanını ikrâr idiyorsun. Bu bir haslet-i mübeccele, bu bir şîme-i 'ulvidir. Efâzıl demişler ki "Kişi noksanını bilmek gibi 'irfân olmaz" sen de terâkkiye bir meyl-i fıtri, ta'âliye bir isti'dâd-ı tâbi'i var hasılı cehl-i mürekkeb eshabından değilsin; o halde seni tebrîk ve tes'îd iderim. Bak hakikati nasıl iltizâm idiyorsun! Dimek, sen hak bir şey'i kabul ve imga husûsunda hiçbir zaman tereddüd ve ta'annüd göstermiyeceksin.

Z- Evet böyledir, ben cehâletimi, 'irfânsızlığımı şimdi tamamen anladım.

F- Aferin

Z- Teşekkür iderim dimek ki kardaşım; (…)

İyi nasihatler okuduğumuz kitaplarda vardır;

F- Şübhesiz kardaşım sana bunları göstereyim. Ezcümle şu Türkce kitâbımızın otuz birinci sahifesine bak! (sûd: fâ'ide bi: siz ma'nasına o halde "bi-sûd" fâ'idesiz dimek oluyor.) işte gördün mü? Bundan on gün evvel bu dersi okumuşduk. Eğer o zaman çalıssaydın sende benim gibi şimdi bu lüğâtı isti'mâl iderdin. Ben sana demin söylemedim mi 'ilm, sa'i, bunlar çok fâ'ideli şeylerdir. Sen ise evvelce i'tirâz idiyordun beni 'adeta çalışdığım içün (tecrîm) idiyordun.

Z- Rica iderim şu tecrim) kelimesinin de ma'nasını söyler misin?

F- Peki birâder baş üstüne! Bakınız (tecrîm) 'arabî bir kelimedir. (tef'îl) babından geliyor. Cürm ile ilzâm ve mahkûm itmek) ma'nasınadır (cürm) ise "kusur, kabahât, günâh" dimekdir. (tecrîm) o halde kabahâtle ithâm) dimekdir.

Z- Eman yine bir sürü lüğâtlar, fâ'ideler, yarabbi! Ne yapalım? 'ayb değil ya; bunları bir türlü anlamıyorum (…) söylediğin (tef'îl) babı ne oluyor! Bununda kitâbı varmı?

F- A birâder sana ne diyeyim? Vaktiyle bizimle beraber 'arabiye çalışaydın sen de bunu biliyordun. Fakat biz 'Arabiden binâ makssûddan bu bahsler okurken sen o gün mektebe gelmemişdin; uşağın sana müdîrden izin almışdı. Sen güyâ gün tenezzühe gidecekdin görüyorsun ya! Mektebe devâmsızlık ve bununla beraber derse çalışmamak insanı ne gibi şeylerden mahrûm idiyor?

Z- Ah kardaşım! Dimek çalışmak ve senin gibi her zaman kitâbı elinden düşürmemek giceyi gündüze katmak iyi bir şeydir. Ben seni deminden beri 'ayıplıyordum şimdi sana hak viriyorum. Bu husûsda yirden göğe kadar hakkın var. Binâen-'aleyh okumak çalışmak fenâ birşey değildir. Fâ'idelidir. Evet fâ'idelidir. Bende bundan böyle sana bakarak derslerime çokca çalışacağım; senin gibi ma'lûmâtlı olmağa gayret ideceğim. Yeter. Şimdiye kadar itdiğim haylazlıklar!

F- Yine sana aferin olsun! Uzat dest-i uhûvvetini, seninle samimiyâne müsâfaha idelim! Bir daha 'ilm ve sa'i tahkîr itmeyeceğine her vâkit derslerine çalışacağına 'ahd ve peymân it. Haydi seni göreyim sevgili mu'azzez kardaşım.

Z- 'Ahd ve peymân olsun.

F- Sana son sözüm şu olsun ki ‘ilm; en büyük, en mukaddes bir sa’âdetdir. Anı elde itmek içün meşak u meta’ibe katlanmak lâzımdır. ‘İlim sâyesinde yeryüzünde mevcûd fenâlıkların kâffesi ref’ ve izâle olunur.’İlm; kibir ve gurûr, tahakküm u zulmü kahr u istibdâdı kal’; yerine hilm u tevâzü rıfk u selâmet, şefkat u muhabbet, ittihâd u ittifâk, sulh u vefâk, uhûvvet u müsâvât, ‘adâlet u merhamet, hayr–ı mes’det-i medeniyet u ma’mûriyetvaz’ eyler. Öyle ise büyük küçük, zengin u fâkir şeyh u şâb cümleten tahsîl ‘ilme çalışmalı; bu yolda efnâ-yı vücûd, fedâ-yı nefs itmelidir.

Yaşasın ‘ilm ve ma’rifet, yaşasın vatan ve millet, yaşasın padişah-ı meşrûtiyet, yaşasın mekteb ve mektebliler**).** ‘Abdü’r-Rezzâk

M. Şükrü

2.10. ONUNCU SAYI

Birinci Sene 14 Şa’ban Sene 1327 Pazartesi 17 Ağustos Sene 1325 Nümero 10

Sâhib-i İmtiyaz ve Müdîr-i Mes’ûl		**Ser Muhârrir**
Mirîkatibîzâde Şükrü	**PEYMÂN**	**A. Bakî**
Seneliği 25, Posta Ücretiyle	**325**	**Mahal-i Fürûhtu: Kitapçılar**
Beraber 32 Ğuruşdur		**Kapusunda ‘Attarzâde Mustafa**
Nüshâsı Yirmi Paradır		**Efendi’nin Mağazasıdır**
		Mahal-ı Tab’ı: Diyarbekir
		Vilâyet Matba’ası

Her Hafta Pazartesi Günleri Neşr Olunur Müstakili'l-efkâr Osmanlı Gazetesidir

Birinci Sayfa;

2.10.1. Firârî Maznûnlar, Gıyâbî Mahkûmlar

Vilâyetimizde mevcut nüfûsun yüzde onu firâri maznûnlarla gıyâbî mahkûmlardan müteşekkildir. Hiçbir memleketin defter ihmâlinde "tıynet-ı câniyâneye bir hân istidlâl olacak" böyle bir vesika-i riyâziyeye tesâdüf olunamaz. Acaba Kürt kavmi bu nisbetde meyyâl-ı cinâyet midir? 'Adliye kuyûdu tetkîk olunursa anlaşılır ki 'ale'l-ekser bir cinâyetden dolayı maznûn yahut mahkûm olanların adedi yigirmiyi, otuzu bazende elliyi, altmışı mütecâvizdir. Hiç şübhe yokdur ki bu cinâyetlerin hakiki fâ'illeri bir yahut birkaç kişi iken 'aşiretlere mahsûs bir halet-i rûhîyenin te'siriyle cinâyet, câninin bütün taallukâtına teşmîl idilmişdir.

'Aşiretlere mahsus olan bu halet-i rûhiyeyi izâh idelim. 'Aşiret bir cedd-i kadimin hey'et-i müte'avin-i ihfâdı hükmündedir. 'Aşiret efrâdından birisi katl olununca akan kan ferd-i maktûle değil cedd-i kadime nisbet olunur. Müdrik-i mü'esser bir mevcûd-ı rûhânî sûretinde i'tikâd olunan bu ced-i kadim 'aşiretin piri ve mülkü'l-siyânesi münezzilesindedir. Pir-i 'aşiret hûn-ı mukaddesine vuku' bulan taarruzdan dolayı bütün efrâd-ı 'aşireti bu kan lekesinin izâlesine teşvîk ve müteşevvik olmayanları mücazât-ı manevîyesiyle tehdîd ider. Kan lekesi ancak kanla yıkanır. Fakat kimin kanıyla? Doğrudan doğruya kâtilin mi? Hayır!

Cinâyetden mes'ûl olan fert değil, pir-i 'aşiretlere bu i'tikâda binâen kâtilin mensûb olduğu 'aşiretden herhangi ferdin katli kıssas dimekdir. Her iki tarafdan akan kanlar pirlere 'â'id olduğundan bir pirin kanı diğer pirin kanıyla ödenmiş olur. Kürtler 'aşiret hayâtını terk idüb çift-çubukla iştigâle başlamış oldukları halde bile devr-i câhiline mahsûs olan bu i'tikad henüz zihinlerinden tamamıyla çıkmamışdır. 'Adliye teşkilâtı otuz senden beri cürmün ferdiyeti kâidesini takrîre çalışmakla beraber Kürtlere mücrimiyet ve mes'ûliyetin iştirâkı usûlünü unutturamamışdır. Bir köyde bir katl vâki' olduğu zaman kâtilin bütün akraba ve (…) fi'il-i kâtile teşrîk idilir. Maktûlün müta'kât ve mensubiyetden bir ikisi müddei diğerleri şâhid sûretiyle bu teşmîl-i gayr-ı muhakki-i hakikat sûretinde kabul ittirmeğe uğraşırlar. Münâzaat-ı vahşiyanenin mürâfa'ât-ı 'adliyeye inkilâbı mes'ûliyet-i müştereke kâidesini tebdîl idememişdir.

Kürt rûhuna göre cezâ ferde değil pîr-i asebeye ve dolayısıyla hey'et-i müte'âvene-i asebeye 'â'iddir. İşte firâri maznûnlarla gıyâbî mahkûmların ve ferd-i mikdarı bu 'âdet sakîmenin neticesidir.

Kürtler 'aşiret hayâtını terk itdikleri halde bu 'âdetin hâl-ı metrûkine geçememesine sebeb ne oldu? Kürtlerin beg ve ağa tesmiye itdikleri müteğallübler bu 'âdeti -devâmından müteneffü' oldukları içûn- müsâdemeye çalıştılar. Firâri maznûnlar ve gıyâbî mahkûmlar derdest olunmak korkusuyla bu müteğallüblerin her emrini bila-tereddüd icrâya mecbur idiler. Bu biçâreler 'arâzi, emlâk, hayvanât kâbîlinden bütün mamâliklerini hâmilerine takdîm iderek hem fâkir hem esîr kalmışlardı. Müteğallüblerin amâl-ı câniyanesini infâz içûn bu esrâ-yı mecbureden daha münâsib kuvve-i icrâ'iye bulunamazdı yüzlerce köylerin az bir müddet zarfında bir müteğallübün zor tasrîfine intihâk-ı ibtidâ-yı emirde o köylerin (…) firârî maznûnlar, gıyâbî mahkûmlar haline geçmesiyle olmuşdu. Ekseriya kâtilleri ibkâ' itdiren ve bir kâtilden dolayı birçok ma'sûmları taht-ı maznûniyet ve mahkûmiyete aldıran begler ve ağalardı. Maksâdları da köylüleri taht-ı esârete alarak soymakdı.

Bir kere bir köyün 'umûm erkekleri maznûn ve mahkûm oldu mu o köydeki arâzinin bir müteğallibe hak-ı himâye olarak takdîmi bir emr-i zarûri hükmüne geçerdi.

Mezâlim-i i'tisâf kârane devr-i istibdâdda hükümetin marzisine mügâyir olmadığından la'yen kat'i tevâli idiyordu. Mülkiye ve zâbıta me'murları mücrimlerdir desteden ziyâde ceblerini boşaltmağla meşgûl olduğu içün kesret-i mücrimînden nâ-hoşnud değillerdi muhâkim-i 'adliye a'zâları yerli ahâliden olduğuna binâen 'ale'l-ekseriya doğrudan doğruya yahut dolayısıyla esas mes-eleye alakadar idilir. Binâen-'aleyh mazlûmîn ahâli içün bir mülâz-ı iltica, bir penâh mevcûd değildi. İ'lân-ı hürriyet üzerine siyâsi çeteler dağlardan indikleri halde yüz binlerce kanûn kaçakları istibdâdın en sarih mağdurları oldukları halde esâretden kurtulamadılar. Bu kere meclis-i meb'ûsânca bu biçârelerin 'afv-ı u'umûmîye mazhariyeti hakkında i'tâ olunan karar ikinci bir i'lân-ı hürriyet dimekdir. Evet! Birinci i'lân-ı hürriyet yalnız düşünenler, anlayanlar içindi nûr-ı 'irfândan mahrum kalarak hukûk-ı insânîyesini bilmeyerek hürriyet-i medeniyeden mechûr olan câhil ve gâfil köylüler ancak bu 'afv-ı muhîkden sonra nâ'il-i hürriyet olacaklardır. Hürriyet bütün tabakat-ı ictimâ'iyeye teşmîl edilmeli, her sınıf lezzet-i hürriyetden zâ'ifet için olmalı ki millet ileriye gitsün. Çünkü

hürriyet ancak bir vâsıtadır. (…) İttihat ve Terâkki milletdir inşaallâh ileride bu zulmdîde köylülerin arâzi-i mansûbelerine yeniden mutasarrıf olduklarını görerek büsbütün münşerihü'l-bâl olacağız.

2.10.2.Satvet-i Bahrîye

Bir devletin devâm-ı hayâtı iki hususânın vücûduyla kâ'imdir: kuvvet, 'adâlet.

Genc Osmanlıların ilk emelleri devletmizin kuvvet ve 'adâletini tezyîd ve ikmâl ve bütün cihâna ihsâs ve isbât itmekdir.

Ta'âli-i millîmizin gerek hâricde, gerek dâhilde düşmân bedhahları bölünebilir. Bunları haksız teşebbüslerden men idecek silahımız kuvvet. Haklı i'tirâzlardan alıkoyacak vâsıtamız 'adâletdir. Bir memleketde 'anâsır ve sınuf-ı muhtelife arasında müsâvât-ı kâmil ve uhuvvet-i samimiye husûle gelir. Hürriyet tamme-i hükümrân olursa 'adâletin kemâliyle istikrârına artık şübhe idilemez. Hukûk ve vazâ'if-i vataniyenin 'umûm 'anâsır ve sınufa teşmîli, her tarafda uhûvvet-i Osmaniye hey'etlerinin teşkîli, memleketimizde müsâvât-ı kâmile kâidesi üzerine mü'esses bir vahdet-i millîye ve uhûvvet-i vataniyenin tamammiyet-i te'essüsüne berâ't-ı istihlâldir. Bugün her ferd-i Osmaninin kalbinde hürriyet, müsâavat, uhûvvet ve 'adâlet heyecanlarının darbansâz olduğu bütün asarıyla meşhûd olmakdadır.

Ma'mafih bir millet yalnız fezâ'il-i ahlâkiyesiyle idâme-i hayât idemez. 'âdil ve hulûk bulunmak duçâr-ı zulm olmağa mâni' olamaz. Mümkün ve melhûz bulunan tahkîr ve ta'arruzlardan emin kalmak içûn mahsûs ve müstemir bir kuvvete istinâd lâzımdır.

İstibdâdı, bi'l-ahâre irticâ'i mağlûb ve makhûr itdikden sonra ilk endişemiz ordu ve donanmamızın tensîk ve takviyesi oldu. Kuvvet ve satvetini bi'l-fi'il irâ'e iderek cihânın hürriyet ve takdîrine kesb-i istihkâk iden ordumuzu karîben ekmeliyetin hadd-ı imkânına vasıl olmuş göreceğiz. Bu husûsda hükümet ve milletce hiç bir fedâkârlık deriğ idilmiyor ve idilmeyecekdir.

Otuz üç seneden beri Halicde zincirinden esâret olan donanmamızda imkân derecesinde tecdîd ve takviye idildi. Yakın zamanlarda "bizimde bir donanmamız var" diyecek kadar bir satvet-i bahriyeye mâlik olacağız. Mutma'iniz.

Fakat şurasıda kâbîl-i inkâr değildir ki bütün vatandaşların 'umûmi ve dâ'imi bir fedâkarlığı olmadıkca icâbât-ı zamana ve mevki'-i siyâsiyemize muvâfık

mükemmel bir donanmaya mâlik olamayacağız. Tercümân-ı Hakikat gazetesi Satvet-i bahriyemizi ikmâl içün hâmiyetli Osmanlıları küçük bir fedâkarlığa da'vet itdi. Her Osmanlının ayda kırk para i'âne virmesiyle aniyen noksan bahriyemizin kemâle münkalib olacağını bi'l-hisab isbat eyledi. Bu da'vet-i hâmiyet-perveraneye her tarafdan kemâl-ı tehâlükle icâbet gösterilmesi vatandaşlarımızın satvet-i bahriyemiz husûsunda ne kadar mütehassüs olduğuna celi bir bahânedir.

Peymân da vilâyetimiz ahâlisini bu teşebbüs-i hayra iştirâka davet idiyor.

Diyarbekir denizden uzak bulunduğu içün donanmamıza efrâd-ı 'askeriye viremiyecekdir. Satvet-i bahriyemizin i'lâsına hiç olmazsa i'âne-i nakdiye ile müşâreket göstermesi bir lâzıme-i hâmiyetdir.

Milletimizin istikbâli -siyaseten olsun, ticâreten olsun- denizlerdedir. Denizlerimiz bizden yeni Barbaroslar, yeni Turgudlar, yeni Oruç Gaziler, yeni Piri Re'isler istiyor.

Düvel-i mu'azzamadan hiçbirinde fikr-i isti'mâr uyanmamış bulunduğu zamanlarda Osmanlıların vâsi' müstagmereleri vardı. Bu müsta'merelerden kısm-ı 'azâmını bahriyesizlik yüzünden ğa'ib itdik şevket-i bahriyemiz hadd-ı kifâyede bulunsaydı Girit meselesinin bu kadar uzanması mümkünmüydü? Kuvvetli bir donanmaya mâlik bulunmadıkca sahillerimizin ta'arruzdan mâsun kalacağına emin olabilecekmiyiz?

Girid'de hâkîmiyet-i Osmaniyenin muhâfazası içün miting yapmakda ve kısm-ı azami Ermeni vatandaşlarımızdan mürekkeb olmak üzere gönüllü kayd itdirmekde ilk adımı atmağa

-tereddüd itmeyen Diyarbakır ahâlisinin bu teşebbüs-i hayrede kemâl-ı vecd ve şefkatle iştirâk edeceği şübhesizdir.

Şehriye virilecek i'âneleri tahsîl itmek üzere bir komisyon teşkîli husûsunu vâli ve kumandan paşalar hazerâtından rica ve İttihat ve Terâkki cemiyetinin bütün umûr-ı hayriyede olduğu gibi bu teşebbüs-i hâmiyet-perverâneye de bezl-i mu'âvenet ideceğini ümid eyleriz.

2.10.3. Heyet-i Sulhîye

Hey'et-i Sulhiye birinci ictimâ'ında Musullu zâde Ferid ve Cizreli zâde Mümtâz Efendiler meyânesindeki ta'şîr-i münaza'asını ikinci ictimâ'ında Hacı Tahir Efendi zâde Aziz ve Hacı Cercis Ağazâde Ragıb Efendiler arasındaki a'şâr ihtilâfını sûret-i kat'iyede fasıl itmiştir. Tarafeyn münâzi'inden usûl-ü dâ'iresinde tahkîmnâme almadıkca ve kâffe-i vesâ'ik ve şühûdu ihzâr itmedikce işe başlamayı ve ilk ictimâada hükm-i kat'iyi i'tâ ve imzâ eylemedikce dağılmamayı kâide-i ittihâz iden bu hey'et-i fa'âleye ashâb-ı de'âvi nâmına 'alenen beyân-ı teşekkürle beraber 'alel-devâm ıslâh zât el-beyne himmet buyurmalarını rica eyleriz.

Ma'ârif müdürü Muhiyeddîn Bey tarafından ibtidâ'i mu'allimlerine hitâben okunan nutuk:

Mu'allim Efendiler!

Müddet-i tahsilîyeden mütevellid mütâ'ib zihniyenizin izâlesine medâr olan şu (eyyam-ı ta'tîlde) veya (vakt-i istirâhatde) sizi bulunduğunuz mevâki'den buralara kadar ihtiyâr-ı sefer ve külfete beni mecbur iden iki şeydir. Birincisi, ma'lûmât-ı fennîye ve 'ilmiyenizin içinde bulunmağla müftehir olduğumuz şu devr-i ta'âli-i Meşrûtiyet ile mütenâsib olub olmadığını ve mahsûl-i 'irfân ve kemâlâtınızın, istikbâlimizi te'mîn idecek etfâl-ı vatanın dimâğlarını tenmiye ve tenvîre kâfi bulunub bulunmadığını anlamak. İkinciside birbirimizi görmek ahvâlimize vâkıf olmak ve bulunduğumuz mevâki'in ma'ârifine dâ'ir müdâvele-i efkârda bulunarak icab iden ma'lûmâtı almak ve tahsîl-i ma'ârife dârı olan imrâz-ı taharrî ve teşhîs iderek çâre-i tedâvisini düşünmekdir. Birinci şık muhek bir komisyon ma'rifetiyle icrâ idilen imtihân ve yoklamaların neticesinde iktisâb itdiğiniz numaralar ile anlaşıldı. Devr-i sâbıkda tahsîle, ikdâma, ve bütûn-ı aniyemizi zamen olacak vatan yavrularını yetişdirecek ma'lûmât istihzârına, sarf-ı mesâ'iye bedel şuna buna âb-ı ruy dökerek veya sûr-ı tesviye bularak yolsuz haksız istihkâksız ehliyetnâme alanlar ve evlâd-ı vatanın başına birer müsibet kesilmekden çekinmeyenler veya vezâ'ifine hasr-ı hayât itmeyenler bir gülistân-ı nezâhet içinde yetişen yabancı otlar gibi ayıklandıla ve ayıklanacaklar ikinci şıkkın çâre-i 'âmili ise sizden alacağım ma'lûmât ile bir kısmını şimdiden taharrî ve te'mîn ve mâni'-i tahsîl ve ha'il-i terâkkiyât olan cehâleti izâleye tevessül ideceğim bir kısmınıda inşallah karîben mülhakâta icrâ ideceğim devir ve teftîşde indifâ'a çalışacağım.

Mu’allim efendiler!

Vezâ’ifinizin kudsiyet ve ehemmiyeti hakkında söz bulmak ve söylemeği zâ’id görüyoruz. Çünki her birerleriniz bir müddetden beri mu’allimlik itmiş şu son visâle gelmiş bu ceht-i mühimmi anlamış ve inkilâb-ı hayrımızın açdığı devre-i terâkkiyât ile mütenâsib bir sûretde hazırlanmak ihtiyâcını derk ve teyakkun eylemişsinizdir. Siz, tevdî’ olunan bu kadar gıran vezâ’if-i şükrânın mükâbilindede şimdiye kadar ma’âşanınızın azlığını istikbâlinizin mahdûdiyetini çalışanlar ile çalışmayanların ve belki çalışmayanların çalışanlara müreccih tutula geldiğini sizin gibi pek âlâ bilirim. Ma’ârifdeki yigirmi senelik hayâtıda pek güzel anlamış idim ki devr-i sâbıkda en acınacak olan, terâkileri mahdûd bulunanlar, ma’ârif ve müntesibin-i ma’ârif idi. Elhamdulillah devr-i teceddüdümüzün husûle getürdüğü icrâat-ı sâibe-i meşhudemiz fikrimizi kâmilen tebdîl ve izâle eyledi. Artık ma’ârif ve mu’allimînin hali, ma’âşatı, istikbâli, düşünmeği başlandığını çeşm-i iftihâr ile görüyoruz. Geçende mekâtib-i i’dâdiye kadrosu geldi mündericâtı halen ve asîlen mu ‘allimîn içün berât-ı istikbâl olacak bir halde görüldü. Hatta mu’allimînin terfî’ ve nâkızları içünde çâre-i ‘âcil te’emmül idilmekde olduğu tebşîr idiliyor idi. Karîben de rüşdî ve ibtidâî mekteblerinin kadrosuda gelecekdir. Eminim ki anlarda i’dâdi kadrosu gibi mu’allimîn yüzlerini güldürecek ve mesâ’iblerine vâsıta olacak bir halde görülecekdir.

Mu’allim Efendiler!

Sözüme hatime çekmek içün biraz da vezâ’if-i mütehattimenize ‘â’id birkaç söz söyliyeyim. Yukarıdada söylemiş idim. Yine takrar ideyim ki vezâ’ifiniz pek mukaddesdir. Hatta bunu pedagoji ya’ni ‘ilm-i terbiye-i etfâlda bildiriyor ve isbat idiyor. Bakınız hükemâdan biri (her çocuk (…) nılmış bir adamdır. Mekâtib-i ibtidâ’iye birer beyt-i mukaddes olduğu kadar birer darü’l-emândır. Çocuk parmağıyla hecelediği her harfin altında bir fazilet u mevcûd ve mahfidir. Çocuk ziyâ-yı kemâlâte muhtâcdır. Dimâğı bu hafif ziyâyı ala ala tedrîcen tenevvür ider. Çünki tahammün-i nümâya hakkı olduğu gibi dimâğında tahsîl ile tenevvüre hakkı vardır. Küçük çocuklara küçük kitâblar virin çerâğ-ı faziletin elde olduğu halde yürüyün, ilerüleyin ki çocuklarda sizi ta’kîb ide-

-bilsin diyor. Bende bi’l-netice diyede bilirim ki vatanın sa’adet-i atiyesi sizin ellerinizdedir. Anın içün es’il-esâs ma’ârif olan tahsîl-i ibtidâ’iyi deruhde iden sizin

gibi mu'allimîn her kavim ve milletde şayân-ı takdîs ve tebcîldir. Anın 'ulviyet-i şânını dâ'imâ piş-i enzârınızdan dur tutmayarak vezâ'ifinizde en büyük sâ'ik en mü'esser müşevvik vicdânınızı bilerek ifâ-yı vezâ'ife hasr-ı mesâ'i eylemelisiniz. Tahsîl-i ibtidâ'iyin ta'âlisi bir milletin terâkkiyâtına burhandır, delil-i kat'idir. Anın içün Avrupa hükümet-i mütemeddinesinde tahsîl-i ibtidâ'i uğrunda sarf edilen külfet ve masraf 'akılları hayretde bırakıyor. Siz çalışmaz iseniz tahsîl-i tâli ve rüşdide semerredâr olamaz. Çünkü zira' çalışmaz ise fabrika nûrda istifâde idemez. Vezâ'ifine meftûn ve meclûb olanlar her 'avârıza karşı gögüs gerenler ve vezâ'ifinden zevk alanlardır. Lezzet alanlar ikdâm idenler, ikdâm idenler ta'âli eyleyenlerdir. Görüyorsunuz ki birbirine merbûtdur. Evveli olmayınca gayesi de olamaz. Dâ'ire-i ma'ârifin teftîşinden hükûmet'in evliyâ-yı etfâl ve evliyâ-yı umûrun ta'kîbatından korkarak çalışan mu'allim aldığını hak idemez. Terfî' ve nefiz yüzü göremez. Feyz ve felâh da bulamaz. Bulunduğunuz mahallerde mesleginizden, vezâifinizden (…) ile meşgûl olmamalısnız kâffe-i etvâr ve harekâtınızla 'umûma mukâllidiye olmalısınız. Esâsen tedrîsât-ı ibtidâ'iye gibi mühim ve nâzik bir mesuliyetin altında bulunan bir mu'allim birde vezâ'if-i hâricinde umûr-ı hükümet ve vezâ'if–i sâ'ire ile tavağğul edecek olur ise vazife-i asliye-i mühimmesi halleldar olur. Andan istifâde edilemez. Vezâ'ifine hâkir bakan, aldığı ma'aşı hak itmeyen hukûk-ı etfâli, milleti pa'yı mâl iden mu'allimîn 'indâh ve 'indennas mu'âtib olur. İşte bu mühim vezâ'ifi nazâr-ı i'tinâya alarak ba'demâ pek müdekikâne olacak dâ'ire-i ma'ârifin teftîşâtı mesâi ve ikdâmınıza anıye-i nâfi', istikbâle hâdim dimâğlar hissi ma'âli-i vataniye ile mâlî kalbler. Yetişdirildiğine tesâdüfünü ve 'aksinden teraki idilmesini hasseten temenni ve beşeriyeti dareynde bende-i mes'ûd idecek umûr-ı ma'ârifde cümlemizin muvaffak-ı bi'l-hayr olmasını cenâb-ı feyyâz-ı hakikîden niyâz eylerim.

2.10.4. Mahvisine Dâ'ir Telğrafla Gelen Mevâd-ı Kanûnîye

10 Temmuz sene 324 tarihinde ol irtikâb idilmiş olan cerâ'im-i 'âdiye mahkûm ve matnunîni haklarında kanûn sûretidir:

Birinci madde- 10 Temmuz 324 tarihinden evvel irtikâb idilmiş olan cünha if'âlinden dolayı maznûn ve yahut gıyâben veya vicâhen mahkûm olanlar mevkûf veya mahbûs olsun olmasın haklarında hükm-i kanûn icrâ olunmayacakdır.

İkinci madde- 10 Temmuz sene 324 tarihinden evvel ifâ idilmiş olan cinâyet if'âlinden dolayı maznûn ve müttehim olub da henüz tevkîf idilmeyen gizlilik maznûn ve müttehim ve gıyâben mahkûm olub da hâl-ı firârda bulunanlar haklarında ta'kîbât-ı kanûnîye icrâ olunmayacakdır. Ancak eşhâs-ı merkûme fî 10 Temmuz sene 324 tarihinden i'tibâren altı sene zarfında bir cürüm-ı cinayi ikâ' itdikleri sûretde bunlardan maznûn müttehim ve gıyâben mahkûm olanlar her iki cürmden dolayı muhâkeme idilerek cürm-i sâninin sübûtu halinde cerâ'im kâidesi tatbîk ve icrâ idilecekdir.

Üçüncü madde- 10 Temmuz 324 tarihinden evvel ikâ' idilen cinâyet if'âlinden dolayı maznûnen ve müttehimen mevkûf bulunanlar haklarında tahkîkât-ı muhâkemeye devâm idilecek ve şu kadar ki cürmlerinin sübûtu halinde haklarında beşinci maddede muharrer sûret dâ'iresinde ba'de'l ta'dîl cezâ tertîb ve hükm olunacaktır.

Dördüncü madde- 10 Temmuz sene 324 tarihinden evvel ikâ' idilen cinâyet if'âllerinden dolayı maznûnen ve müttehimen mevkûf ve mahkûmen mahbûs olub tarih-i mezkûrde veya ahiren mahbûsdan çıkmış ve yahud çıkarılmış olanlar hakkında dahi ta'kîbâtda ve hükmün infâz ve icrâsından sarf-ı nazâr olunacakdır. Ancak eşhâs-ı merkûme 10 Temmuz 324 tarihinden i'tibâren altı sene zarfında bir cürm-i cinâyete ikâ' itmeleri halinde bunlardan mahkûm olanlar hakkında beşinci maddenin hükmü icrâ idilecek maznûn ve müttehimler hakkında da cürm-i sâninin sübûtu halinde ictimâ' cerâ'im kâidesi tatbîk ve icrâ idilecekdir.

Beşinci madde- 10 Temmuz 323 tarihinden evvel ikâ' idilen cinâyet if'âlinden dolayı mahkûm olub da mahbûsdan çıkmamış ve çıkarılmış ve yahud çıkmış veya çıkarılmış olduğu halde muahhiren derdest idilmiş bulunanlardan i'dâm ve müebbed gören cezâlarıyla mahkûm olanların cezâları evvelice mahbûsen geçürdükleri müddet mahsûb olunmak üzere on beş sene gören cezâsına ve müebbed kal'abendlik ve nefi-i ebed cezâlarıyla mahkûm bulunanlar gizlilik evvelce mahbûs ve menfi bulundukları müddet hesâb idilmek üzere on beş sene kal'abendlik veya on beş sene nefi cezâsına tahvîl ve ma'âdasının müddet-i mahbûsiyetleri mahsûb olunmak şartıyla mecâzât-ı mahkûmelerinin nasfı tenzîl olacakdır.

Altıncı madde- Mevâd-ı sâbıka ahkâmı hukûk-ı şahsîyeye halel virmeyecekdir.

Madde-i manzûme-i inkilâb-ı ahiri müte'akib 10 Temmuz sene 324 tarihinden 31 Mart sene 325 tarihine kadar te'yîd-i meşrûtiyet emrinde vukû' bulmuş olan cezâ erbâbı ta'kîbiyât-ı cezâ'iyeden ma'kûddur. 8 Ağustos 325 Kalem-i Divân-ı Hümâyun.

M. Şükrü

2.11. ONBİRİNCİ SAYI

Birinci Sene 21 Şa'ban Sene 1327 Pazartesi 24 Ağustos Sene 1325 Nümero 11

Sâhib-i İmtiyaz ve Müdîr-i Mes'ûl
Mirîkatibîzâde Şükrü
Seneliği 25, Posta Ücretiyle Beraber 32 Ğuruşdur
Nüshâsı Yirmi Paradır

PEYMÂN
325

Ser Muhârrir
A. Bakî
Mahal-i Fürûhtu: Kitapçılar Kapusunda 'Attarzâde Mustafa Efendi'nin Mağazasıdır
Mahal-ı Tab'ı: Diyarbekir Vilâyet Matba'ası

Her Hafta Pazartesi Günleri Neşr Olunur Müstakili'l-efkâr Osmanlı Gazetesidir

Birinci Sayfa;

2.11.1. Konferans

Geçen Cum'a günü Diyabekir Meb'us-ı muhteremi Feyzi Beg tarafından millet kıraâthânesinde bir konferans virileceği i'lân idilmişidi. Yevm-i mezkûrun sa'at on raddesinde me'mûrin hükûmetle dört yüze karîb ahâli millet kıraâthânesinde ictimâ' iderek meb'ûs-ı muhterem Feyzi Beg tarafından irticâlen meclis-i meb'ûsa'nın mesâi-i 'umûmîyesine dâ'ir müfîd ve belîğ ve sûreti atîde münderic bir konferans virilmiş ve hatîb-i bi hemta Yüzbaşı Mazhar Efendi tarafından da sûreti zîrde münderic bir nutk ile mukâbele idilmişdir.

Müta'âkiben musika bandosu gayet rûhnevâz havalar terennüm iderek sa'at on bir raddesinde konferansa hitâm virilmişdir.

Vilâyetimiz meb'usu Pirinççizâde Feyzi Beg tarafından virilen konferans:

Muhterem, mu'azzez vatandaşlarım!

Bendenizi meb'usluğa intihâb itmek sûretiyle hakkımda bir eser-i lutf ve i'timâd gösterdiğinizden 'arz-u teşekkürât eylerim. İki aylık mesâ'imin hesabını virmekle iktifâ idecek olsam hodkâmâne olur, meclis-i meb'usa'nın mesâ'i-i 'umûmîsi hakkında ba'z-ı izâhât-ı mücemmele 'arz itmek isterim. Bizde usûl-ı meşrûtiyetin ilk sene-i te'sîsi olduğu halde meclis-i meb'ûsân kadem-i tecrübe ile istihsâl olunabilecek birçok asâr ve kuvvet gösterdi. Vatandaşlarımızın tîynet ve terbiyesi meşrûtiyetle idâre idilmekle layık ve belki müstehak olduğuna bu da delâlet ider.

Dünyâda en meşrû' ve mu'adeleten muvâfık tarz-ı idâre usûl-ı meşrûtiyetdir.

Bu usûlün 'aleyhinde fi'ilen bulunanlar nasıl dinî ve cânî iseler fikren hissen 'âdem-ı temâyüli perverde idenlerde öyle asemdirler. Mes'udiyet-i dinevîyeyi te'mîn idecek intizâm-ı idâredir. Ve onda da intizâm olmazsa bed-i husûsiyetimizdeki her dürlü esbâb ve refâh u tekemmül, nükud, zekâ-ı 'azm ve teşebbüs hep bî sûd-ı hasr kalır.

Herkes can u mal ve namûsun hiçbir sûretle düçar-ı ta'arruz olmayacağına emin olursa o zaman memlekete sâman ve sa'adetin 'âdeta hücûm ideceği şübhesizdir.

Tahkkümât-ı keyfîyayı ta'dîl idecek bir kuvve-i meşrû'a yani mürâkabe-i millîye bulunmazsa Abdülhâmidler'in, Mehmed Ali Şahlar'ın husûsuyla aktâr-ı şarkîyede her gün her dakika baş göstereceğine emin olmak ve rızâ ve tahammül göstermek zarurî olur.

Her şeyden evvel her şeyden ziyâde meşrûtiyeti takviyeye çalışmak hepimiz için bir farz-ı hamîyetdir. Bu tarz-ı meşrû' idâreye olan meyl ve i'timâdımızı takviye ile beraber hür yaşamağı ve zevk-i memâti, zillet-i esârete dâ'imâ tercîh itmeği çocuklarımızın vicdânına hakk idelim.

Efendiler! Meclis-i meb'usânın ilk devre-i ictimâ'iyesi öyle zan ve iddi'a olunduğu gibi beyhûde güzerân olmadı. 31 Mart gibi yalnız Osmanlılar'ın meşrûtiyetini değil, mevcûdiyetini de mühlikeye ilkâ eden bir hadise-i menhûse pay-ı mesâ'iye dolaşmakla beraber yine pek çok iş görüldü. Devâir ve nezâret sûret-i matlûbede hazırlanmamış olmakla beraber ba'z-ı nizâmât tanzîm hususuyla ilk def'a olarak büdce tedkîk ve tasdîk olunmuşdur ki hiçbir şey yapılmamış olsa idi yine bu, yalnız bu câlib-i şükr ve ta'zîm olmağla kifâyet iderdi.

Matbu'ât nizâmnâmesi işa'a olunduğu derecede takayyüdât ile mâlî değildir. En hür memleketlerin kavânîn-i mümâsilesi kadar bizim memleketin matbu'ât-ı kanûnîde serbest olduğuna emin olunuz.

'Adliye teşkîlâtı bu devre-i ictimâ'ın en müfîd icrâ'atındandır. 'Afv-ı 'umûmînin

-bahş ittiği fevâ'id-u mehâsini cümlenizin ma'lûmudur. Fakat emin olunuz bundan böyle hiçbir cürüm cezâsız kalmayacakdır. Ahkâm-ı kanûniye tamamıyla tatbîk edilecek ve artık hukûk-ı 'ibâd-ı ashâbı tağallübün bâziçe-i iğrâzı olmayacakdır.

Gelecek devre-i ictimâ'ide ticâret-i kanûnuyla nizâmât-ı sâ'irenin tedkîk ve tanzîm olunması mukarrerdir. Nevâkıs-ı mevcûdenin fevka'l'ade sür'atle itmâm olunacağına ve Osmanlılar'ın hür olduğu gibi, hürriyetin füyûz-u tâbi'iyesinden olan temeddün ve terâkki ile terfiye-i mevcûdiyet ideceğine eminim. Ve emniyetime iştirâk itmenizi ricâ iderim. Yaşasun Osmanlılar.

2.11.2. Yüzbaşı Mazhar Efendi Tarafından Okunan Nutk

Muhterem Kardaşlar.

Meb'us-ı muhterememiz Meclis-i Meb'usânın bir senelik muvaffakiyât-ı mebrûresini muhtasaran ta'dâd itdi. Bi'l'umûm muhterem meb'ûslarımıza teşekkürât-ı kalbîyemizi 'arz itdikden sonra yalnız bir vazifemiz kalır ki evde bu bir sene zarfında bizim -yani milletin- ne gibi teşebbüsât terekküb-i perverânede bulunabildiğini zikr

itmektedir. Ma'at-te'essüf i'tirâf itmeliyiz ki bu on iki ay zarfında şayân-ı zikr hiç bir tefeyyüz gösterememişizdir.

Meşrûtiyetin kâffe-i füyûzunu Meclis-i Meb'ûsân'dan beklemek ni'met-i meşrûtiyete karşı 'arz-ı küfrân eylemekdir.

İbtidâ-yı meşrûtiyetde "feyz-i hürriyet ciblerimizi altunla dolduracak" tarzında gibi mevâ'id-i sıhhîyeyi lisân-ı mecâzdan üslûb-ı hakîkate ba'de'l-nakl telakki ve tefehhümm itdiğmizden olmalı ki her gün içimizden birçoğu "şimdiye kadar ne gördük" diye teşkiyâtda bulunuyor. Fakat şayân-ı te'essüfdür ki hiçbir kimse "bu ana değin ne gösterebildik" diye sormuyor. Güyâ ki vazifemiz yalnız görmekten 'ibâret imiş; güyâ ki devr-i meşrûtiyete layık âli muvaffakiyetler göstermek bizim hiç de borcumuz değilmiş.

Evet kardâşlar! Kuvve-i teşrî'iyemiz bu ilk devre-i ictimâ'ında iyice hizmetler ifa itdi. Kuvve-i icrâ'iyemiz 14 Nisan'dan sonra büyük muvaffakiyetlere nâ'il oldu. Ğadr nizâmnâmesi, serseri nizâmnâmesi, ictim''ât-ı 'umûmîye ve matbu'ât nizâmnâmeleri, ahz-ı 'asker nizâmnâmesi, müvâzene-i 'umûmîye 'afv-ı 'umûmî, teşkîlât-ı 'adliye, tensîkât-ı 'umûmîye gibi her biri memleketde ıslâh ve ihyâsına birer medâr-ı müstakil olan değerli muvaffakiyetler gözümüzün önünde iken "şimdiye kadar ne gördük" dimek haksızlıkdır. Müstahak olmak içün ne gösterdik? Dimeliyiz, çünki hakîkaten ne hükûmet-i mahalliyemiz ne ahâlimiz hiç, hiç, hiç, bir fa'âliyet ve terâkki gösteremediler. Asıl şikâyet ideceğimiz cihet burasıdır. Bana kalırsa bu cihetde bir serreşte-i iştikâ bulub dedikodu itmeği mahal yokdur. Şimdiye kadar bir iş yapılamazdı o sebeble yapılamadı. Yapılamazdı çünki yeni idâre yeni ellere teslîm olunmamış idi. Bugün kabinedeki genç nâzırlarımız var. Binâen'aleyh İstanbul'da arzumuz fevkinde tensîkât ve tanzîmât yapılıyor. Ümid ideriz ki vilâyetlerde de ve bi'l-hassa bedbaht vilâyetimizdede çoktan beri mev'ûd ve müntazır olan bu hayâtbahş tensîkât sûret-i mükemmelede yapılacakdır.

Ba'zılarımız tensîkâtın bîhak icrâ olunacağına ümid var görünmüyor. Rü'esâ-yı devâirin bi-tarafane ve âli himmetane bir 'azm ile bu mesele-i mühimmeyi hal ve hasm ideceklerine i'timâd göstermiyor. Bence bu ümidsizlik bu i'timâdsızlıklar da büsbütün haksızdır. Çünkü milletde esfel-i sâfilîn nekbetden âlâ-yı 'illiyîn sa'dete su'ûd ideceği gündür. Teşebbüsde en ufak bir müsâmahanın en büyük bir cinâyet sûretinde telakkî oluncağına serkârde bulunan her me'mur agâh ve muttali'dir, hiçbir

dâ'ire-i re's-i iltimâs yahûd teveccüh gibi mülgâ kâidelere ittibâ' iderek me'mûriyet ve istikbâlini tehlikeye atamaz. İşte 'alenen beyân idiyorum. Tensîkâtde bir tesebbüb yahud i'tisâf görülürse müsebbiblerinin bir daha hükûmet sandalyelerinde oturamayacağını herkes bilmemelidir. Artık vatana ihânet idenlere 'afv ve müsâmaha gösterilemeyeceğini hâinleri, mürtekibleri, sahâbet idenlerin hâinler ve mürtekibler gibi kahr idileceğini herkes anlamalıdır.

Hiç şübhe yokdur ki yakında hükûmet-i mahalliye-i meşrûtiyet dâiresinde idâre-i memlekete iktisâb-ı iktidâr idecekdir. Me'mûrîn-i mevcûde bu maksâdı husûle getiremediği takdîrde yeni amir ve me'murların ta'yîni müşkîl bir iş değildir.

Tensîkâtın bîhak icrâsını taleb itmek hakkımızdır. Fakat bu hakkı istifâdan sonra vazifemizi de ifâ itmeliyiz. Meşrûtiyetin istilzâm itdiği harekât-ı tekâmül-perveraneyi icrâ idecek yalnız meclis-i meb'usân ve hükûmet değildir. Meşrûtiyet bize de millete de birçok hizmetler tefeyyüz itmişdir. Memleketimiz harâb, onu i'mâr idecek biziz. Ahalmiz câhil, onu tenvîr idecek biziz. Hazinelerimiz toprak altında medfûn onu yeryüzüne çıkaracak biziz. Şirketler 'akd idecek, fabrikalar te'sîs idecek biziz. Mektebleri medreseleri tanzîm idecek biziz, zira'ata yeni aletler sana'ta yeni mahsûller ticârete yeni yollar

Peymân 3(sayfa)

-kabul itdirecek biziz. Çalışırsak sâye-i meşrûtiyetde hakikatten ceblerimiz altunla dolar tenbel otururşak -emin olunuz ki- ellerimizde avuclarımızda olan paralarıda ga'ib ideceğiz çalışalım kardaşlarım çalışalım. Çünki istikbâl çalışanlarındır: yaşasun muhterem meb'uslarımız. Yaşasun Osmanlılar.

2.11.3. Sâhib-i İmtiyazımız Şükrü Beg Tarafından Millet Kıraâthânesinde Verilen Konferans

Kardeşler!

Kürdlerin bu günki haline bakılırsa bu kavmin şimdiye kadar 'ilimden, 'irfândan, edebiyâtdan mahrûm olduğu zan olunur. Halbuki bu zan hatadır. Bundan üç yüz dört yüz sene mukaddem Kürd lisânında gayet parlak bir edebiyât vardı. Bu edebiyâtın ba'zı asâr-ı muhalledesi muhâfaza olunabilmişdir. Bu eserleri okuyanlar Kürdlerin, şi'ire, edebiyâta, felsefeye ne kadar kâbiliyetli bir kavim olduğunu anlarlar. Mela-yı Cizirî'nin divânı bir harika-ı edeb-u hikmetdir.

Herkesin aradığı ve hiç kimsenin tamamen bulamadığı hakîkat bu mu'azzez kitâbda ne kadar vâzih ne kadar celî izhâr olunmuşdur? Ahmed-i Hanî'nin mim vezniyle sâ'ir şi'irleri her lisâna tercüme olunmağa layık asâr-ı nefisedendir fakat hayfa ki bu eserleri ne arayan var ne okuyan.

Nehcü'l-enâm, Leyla û Mecnun, Ruzuü'l-nâim gibi birçok eserler daha vardır ki edebiyât-ı Kürdîyenin ne kadar müte'âli olduğunu isbât içün gösterilecek şâhidleri teşkîl iderler.

Şeyh Halid-i Hizî'nin şi'irleri ne kadar muhârrik ne kadar hekîmânedir. Bunlara dâ'ir ileride tefsîlât vereceğim.

Şi'ir-i kürdînin ilk pişvalarından olan Faqi-i Teyran ile Ali Harirî'yi de unutmayalım. Siyâbuş da hatır-ı neşin tebcîl olacak şâ'irlerdendir.

Kürd zekâsı yalnız ibda'at şi'iriye ile tecelli itmemişdir. İctihâdat-ı 'ilmiye ve hikmiye dâ'iresindede birçok hevârık-ı izhâr eylemişdir. Fakat maa't-te'essüf bu asâr-ı ber güzîdenin hemen kâffesi arabî ve fârisî lisânlarında yazılmışdır. Bu gibi eserler lisân cihetiyle arab ve 'acem kavimlerinin mefâhiri sırasına geçdiği içün ta'adâdından sarf-ı nazâr ideceğim.

Kürd edebiyâtı yalnız terbiye-i 'ilmiye ile vayedâr olan şu'ârâsının asârına hasr idersek hakîkat tamamen anlaşılamaz. Kürdler edebiyâtını mahsûl-ı karîha-ı 'avam olan asâr-ı gayr-ı şahsîyede aramalıdır. Dürûb-ı emsâl, şarkılar, destanlar, hikâyeler zekâ-yı kavmînin tecelliyât-ı samimîyesidir. Akvâm-ı sâ'ireden taklîd, iktibâs, isti'are nâkısaları bu asâr-ı kavmîyede görülemez. Kavmin kalifiyesi bu eserlerde müncîlidir. Kürd kavmîyetinin asl-ı tedkîk olunacak eserleri dürûb-ı emsâli, şarkıları, destanları, hikâyelerdir. Bu eserleri ta'mîk idiniz Kürdler'de ne parlak bir zekâ ne derin bir hikmet, ne âli bir ahlâk olduğunu anlarsanız. Gelecek konferanslarda cenâb-ı hakkın lutf-u i'nâyetiyle bu hazineleri kısm kısm açarak içlerindeki mücevherleri meydana koyacağım. Şimdi bu sözleri söylemekden maksâd Kürdler'in ittihâd-ı Osmanî dâ'ire-i medeniyesinde fâ'ideli bir fa'âliyet icrâ idebileceğini göstermekdir. Kürdlerin uhuvvet-i Osmanîye fikrini tamamen anlayamayacağını bu maksâd-ı mukaddesede sâ'ir 'unsûrlarla beraber çalışmak istemeyeceğini zu'm idenler bulunabilür. İşte bu zu'mun batıl olduğunu isbât içün kürdler'in zekâ ve ahlâkca diğer kavimlerden dûn olmadığını asârıyla meydana koymağa çalışdım. Kürdlerin şimdiye kadar feyz işti'dâdlarını temenniye idememelerine sebeb-i 'aşiret şekl-i menhûsunda

yaşamalarıdır. Devr-i meşrûtiyet ‘aşiret usûlünü izâle ideceğinden Kürdler’in az zamanda büyük tefyîze mazhar olacakları şübhesizdir. Bugün uhûvvet-i Osmanîye’ye dâ’ir söylenilmekde olan bu güzel sözler arasında kürdler’in de bu maksâd-ı mukaddesin en büyük hadîmlerinden olduğunu i’lân idiyorum. Ve hiçbir kavimde misli görülmeyen bir edebiyât-ı ‘âmiyane ile kemiyeten fâkir fakat keyfiyeten zengin bulunan bir edebiyât-ı ‘âlimâneyi ibdâ’, ve el-sene-i muhtelife kütübhânelerine gayet kıymetdâr eserler ithâf iden ve Selahaddin-i Eyyubi gibi misli ma’dûm bir kahraman-ı fazilet yetişdiren bu necîb kavmin anîyyen medeniyet-i Osmanîye’ye gayet âli hizmetlerle mu’âvenet eyleyeceğini va’ad idiyorum: Yaşasun uhûvvet, yaşasun ittihâd.

2.11.4. Muvâsalât ve ‘azîmet

Diyarbakır, Ma’den ve Mardin meb’us-ı muhteremleri Feyzi Beg ile İbrahim ve Sa’id Beg’ler geçen Çeharşenbe günü şehrimize muvâsalâtla İbrahim ve Sa’id beyler memleketlerine mu’âvedet buyurmuşlardır. Mumâ-ileyhimânın esnâ-yı muvâsalât ve ‘azîmetlerinde birçok zevât-ı kirâm tarafından istikbâl ve te’şibi’ idilerek haklarında levâzım ta’zîmiye ifâ idilmişdir.

2.11.5. ‘Avdet

Zât-ı âli-i vilâyet penâhı ile Midyât’a ‘azîmet iden istinâf müdde-i ‘umûmisi Refîk

Peymân **4(sayfa)**

-Beg Efendi hazretleri Cum’artesi günü şehrimize ‘avdet buyurmuşlardır.

Diyarbakır telğraf ve posta baş müdîri İzzetlü Hacı Rüşdi Efendi hazretleri dün şehrimize muvâsalât buyurmuşlardır.

Selânik de Eylül 325 de in’ikâd idecek ‘umûmî kongreye me’mur ve meb’us ta’yin edilen mücâhid-i hürriyet ve edîb-i kemâlât perver Tevfîk Efendi zâde Ziya Efendi bugün şehrimizden müfârekat buyurmuşlardır. Birçok ihvân tarafından merâsim-i teşyî’iye ‘ifâ idilmişdir.

2.11.6. Diyarbekir Vilâyeti İstinâf Müdde'-i 'Umûmîliğine

İrâde-i seniyye ile mütesevvib me'murîn-i devletin cerâ'im-i 'adîyelerinden dolayı taht-ı mahkemeye alınmaları içûn irâde-i seniyye istîhsâli, usül-ı carîye ve mukarrerât-ı müttehid muktezîyaâtından ise de kanûn-ı esâsînin otuz üçüncü maddesinde "me'murîyetlerinden hâriç ve sarf-ı zâtlarına 'aid her nev' de'âvide vükelânın sâir efrâd-ı Osmanîye'den asla farkı yokdur. Bu misüllü husûsâtın muhâkemesi 'aid olduğu mahkemede icrâ olunur" dir. Muhârrer olmasına ve kanûn-ı esâsî'nin mer'iyeti hakkında ahiren şereftesettir buyurulan 4 Receb 324 tarihli hatt-ı hümâyunda "efrâdın hukuca mezuniyet-i tamiyeye mazhâriyetleri lâzımeden olub ferdin ferd-i âhire ve sınıf-ı tâbi'eden bir sınıfın diğere hukûkca farkı olmadığı" müserrih bulunmasına ve hey'eti vükelânın proğramında da " kanûn-ı esâsî'nin metn ve rûhuna müzâyir olarak şekl-i kanûniyi gayr-ı hâ'iz ne kadar evâmir ve tenbihât ve ta'limât varsa cümlesi keenlem-yekûn 'add olunacağı" beyân edilmesine binâ'en irâde-i seniyye ile mütesevvib me'murîn'in cerâ'im-i 'adîyelerinden dolayı taht-ı mahkemeye alınmaları içûn irâde-i seniyye istihsâli gibi mu'amele-i istisnaîye icrâsına mahal olmayub efrâd-ı 'adîyye misüllü haklarında doğrudan doğruya ta'kibât-ı kanûnîye'nin icrâsı lâzım geleceği ba-buyruldu-i sâmî tebliğ kılınmış olmakla ol vecihle 'ifâ-ı muktezası siyâkında şukka-ı terkîm kılındı. Fi 24 Mart 325 'Adliye Nâzırı Nâzım

2.11.7. 'Adlîye Nezâretinden Gelen Emr Sûretidir

10 Temmuz 324 tarihinden evvel irtikâb idilmiş olan cerâ'im-i 'adîye erbâbı haklarında 10 Ağustos 325 tarihli telğrafla teblîğ olunan kanûn icabınca cerâ'im-i mezkûre mahkûmî'nin ve meznûnî'nin nâ'il oldukları atufet-i idâre-i meşrûte semeratından olub ancak bu halin bundan sonra asla tekrar etmeyeceği ve kanûn-ı mezkûr'dan istifâde itmiş eşhâs daîma hükûmetin nazâr-ı teftîşi altında bulundurularak bunlardan altı seneye kadar diğer bir cürm işleyenler olduğu takdîrde haklarında kanûn-ı mezkûrda muharrer olduğu vecihle ma'lumât-ı mukteziyenin şiddetle tatbîki lâzım geleceği derkârdır. Eşhâs-ı merkûmenin şu 'atufetin kadrini bilerek b'ad-ı izin-i 'arz ve 'iyalleriyle kar ve kesbleriyle meşgûl olarak megâyir-i kanûn-ı ef'âlden kat'iyyen mücânebet itmelerini ne derecelerde lâzım ise mehâkim ve devâir-i istinâfîye mu'amelâtını da tasfiye eden bu mu'ameleden sonra emr-i tahkîkât ve mehâkimin de

son derecede iltizâm-ı sür'at olunarak hiçbir sebeb ve bahâne ile tedâhüle meydan virilmemekle beraber ahkâm-ı kanûnîye'nin tamamını tatbîk ve icrâsı yolunda zerrenümâ kusurları görülen me'murîn-i 'adliye haklarında da fî-maba'at hizmet-i 'adliyede kullanılmak sûretiyle mücâzât-ı şedîde icrâsı mukârrer olduğu bildirilerek ana göre mu'amelât-ı 'adliyenin ahkâm-ı kanûnîye tatbîken sür'at ve selâmet cereyânı esbâbının istikmaline fevke'l-'ade i'tinâ ve dikkat edilmesi lüzumunun bil'umûm me'murîn-i 'adliyeye tebliği.

2.11.8. İstanbul'dan: Husûsî Telğraflarımız

20 Ağustos: Padişah dün sadr-ı âzâm beş şehzâde ile Bursa'ya âzimet itdi. Ora ahâlisi fevk'alâde istikbâl eyledi. Bursa'da beş gün kalacaklardır. Şehrimizde sadr-ı âzâma şeyhü'l-İslâm vekâlet idiyor. Nâfı'a nâzırı tanîn aleyhinde zemm u kadh du'ası itdi. Mehâkeme gelecek haftaya ta'lîk idildi. Dâhilîye, sedâret, ma'ârif dâireleri tensîkâtı bitdi. Birçokları açıkda kalmışlardır. Brusa, İzmir vilâyetlerinin 'adliye teşkilâtı yapıldı. Nâfi'a nâzırının sadr-ı âzâm tarafından istifa'ya da'vet idildiği söyleniyor.

22 Ağustos: Padişahımız Brusa'da ecdâdının merâkıdını ziyaret itmiştir. Hükûmetimizce yedi milyon liralık istîkrâz 'akdi mutasavverdir. Müdhiş bir kıyâm-ı askeri neticesinde Yunanistan'da kabine değişti. Donanmamız adalar denizinde dolaşıyor.

23 Ağustos: Padişahımız Bursa'da sergiyi ziyaret iderek saat onda şehrimize mu'avedet buyurmuşdur. Girid'de muhtariyet virilmesi düvel-i hâmiyece düşünülüyor. İspanya ile Faslılar arasında müsâdamât devâmdadır. Arnavutluk'da ahvâl-ı şekâvetgârane nümâyândır, hükümetce şedîden ta'kib idiliyor. Yemen ahvâlı dikkati câlib bir haldedir, 'asker sevk olunmakdadır.

M. Şükrü

2.12. ONİKİNCİ SAYI

Birinci Sene 28 Şa'ban Sene 1327 Pazartesi 31 Ağustos Sene 1325 Nümero 12

Sâhib-i İmtiyaz ve Müdîr-i Mes'ûl
Mirîkatibîzâde Şükrü
Seneliği 25, Posta Ücretiyle Beraber 32 Ğuruşdur
Nüshâsı Yirmi Paradır

PEYMÂN
325

Ser Muhârrir
A. Bakî
Mahal-i Fürûhtu: Kitapçılar Kapusunda 'Attarzâde Mustafa Efendi'nin Mağazasıdır
Mahal-ı Tab'ı: Diyarbekir Vilâyet Matba'ası

Her Hafta Pazartesi Günleri Neşr Olunur Müstakili'l-efkâr Osmanlı Gazetesidir

Birinci Sayfa;

2.12.1. Meb'usân Ta'tili Münasebetiyle

Meb'usân'ın birinci devre-i ictimâ'ı hitâm bulmakla vazife-i vatanîleri de hitâm bulmuş oldu. İ'tirâf itmeliyiz ki parlamentoca tecrübeleri mesbûk olmamakla beraber – mesâ'i-i 'umûmîleri meyânında- şayân-ı kayd ba'zı mühim ve ehemmiyeti nisbetinde müfîd işler de sahe-i icrâda görüldü. Fakat açık söyleyelim: yüzbinlerce Osmanlılar'ın hûnbehâ-ı şehadetiyle elde edilen idâre-i meşrûte şurâ-ı millîsinin sekiz aylık devre-i medîde-i ictimâiyesinde münakaşât-ı zâimede ile geçen dakikaların birer kıymet-i âzimayı hâ'iz olduğu takdîr buyurulsaydı işlerin bir buçuk misli derecede gelerek cümlemizi mes'ud ve bahtiyar iderlerdi.

Rub'u 'asırdan beri idâre-i keyfîyâtın parça-ı ihtirasâtı olarak hufre-i izmihlâline yaklaşan bu kuvvenin selâh-ı ihyâsı, ikbâl ve istikbâli efkâr-ı âliye ve sâlîmenin muhabbeti ve her dürlü 'azm ve fedâkârînin mehd-i tecelliyâtı olmak haysiyetiyle mümtâz olan şurâ-ı ümmetin icrâat-ı feyâzanesinden intizar olunmakdadır.

Ümid olunur ki: Birinci devre-i ictimâ'ın mesâ'ât-ı zayi'atını devre-i sâniyedeki mesâ'i-i ciddiyeleri ile telâfi ederek milletin muhtâc ve mütehassırı bulunduğu refâh ve sa'adetini istihzâr ve istikmâl itmiş olurlar.

Selâmet-i vatan için büyük fedâkârlıklar lâzımdır. Muhterem meb'uslarımız müddet-i ta'tillerini husûsâ-ı zâtîyelerine hasr (…) Vazife-i insanîyelerini imhâl iderlerse fedâkârlıkda imsak itmiş olurlar. Binâen'aleyh umûr-ı zâtîyelerinden iğtinâm fırsat edildikce ikinci devre-i ictimâda mevkî'-i tetkîk ve tatbîke vazi' olunmak içün terâkkiyât-ı hakikiye-i memlekete müte'âlik umur ve mesâilin tefahhus ve taharrîsiyle levâyic-i mukteziyenin ihzârına i'mâl-ı fikr ederse ibrâz-ı me'ser-i hâmiyet edilmiş olur i'tikâdındayız. Yoksa ictimâ-ı 'umûmîde müzakerât ve münakaşatın kuvve-i mefkûreye verdiği ta'ab ve rehâvet-i mâni'e-i ıztırarı arasında icâbât-ı 'umrânperverane'nin tahattür mahiyeti 'âdeme'l-imkân olmasa bile emr-i müteassırdır. Bunu için memleketin huzûr ve refâhını, servet ve sa'adetini te'mîn idecek san'atın, zira'atın, ticâretin, ma'ârifin esbâb-ı tekâmül ve terâkkisini şimdiden tefahhus etmek, hangi kanûnun muhtâc-ı ta'adil olduğu mahiyet ve zaman i'tibâriyle memleketin daha ne gibi kavânîne ihtiyâcı bulunduğu tedkîk edilmek mukteza-yı haldendir zannındayız. Şurasını da 'arz edelim ki huzûr ve menâf'ini milletin feyz ve

ikbâline fedâ edenler emin olsunlar ki nânları hatıra-ı tebcîl-i ümemde hak ve nasbiyet ve hizmetleri tarihin sahife-i meş'uş'una kayd ve tescil edilir.

S.Z

2.12.2. Mısır Mahkeme-i Şer'iyyesinde Muhîb-i Meşrûtiyet 'Ulemâ-ı Kirâm'dan Diyarbekirli Fa'ik Efendi Tarafından Peymânı Tebrik

En evvel memleketimizde hususî bir gazete olan (Peymân)'ı görmek ve asâr-ı intişârını seyretmek kadar bir zevk-i rûhânî tasavvurunun kadr-u kıymetini yalnız cidden vatanperver olanlar bilir. Gazetelerin nasıl mürebbi-i efkâr ve ahlâk olduğunu ve ne kadar fezâ'ili bulunduğunu anlayacak mahdûd'il iz'ân pek az insan bulunur. Uzun uzadıya bunun fevâ'idinden bahs etmeyi bir yana bırakarak ancak Avrupa'nın şu gördüğümüz terâkkiyâtının birinci gazete olduğunu söylemekle iktifâ ederim. Peymân'ın ahâli, zavallı vatandaşlar daha gazetelerin müzayasına vâkıf olduklarından peymâna belki ikbâl ve teveccüh gösterilmez diye peymân şikenliğinden, devâmsızlığından korkuyorum. Ahâliden peymân ve emsâline 'urvetü'l-vüska gibi i'tisâm ve peymân'dan da peymân ve mesleğinde devâm etmesini temenni eylerim. Min gayr-ı haddi olarak söylüyorum peymân'nın nokta-ı nazârı ahlâkî olmakla buradan kâr'ilerini ittihada teşvîk, şirketler, cem'iyetler velev ufak ufak encümenler te'sîsine olsun tergib etmesini isterim. Memleketimizde birçok cem'iyetlerin vücûdu ve bununla hükümet,

-vatan ve milletine mu'âvenet eylemeleri lâzımdır. Meselâ her bir ticâret için birkaç şirket, zira'at, san'at, iştirâ-yı arâziye dâir ayrı ayrı cem'iyetler, küçük küçük bankalar, fukâraya mu'âvenet, zâlimlerin zulmlerini ref', hayvanâta refîk, terbiye-i etfâl, te'sîs-i mekâtib, icâd-ı metâbi', ihkâk-ı hak, takdîr ve tahmin, tekabbuh ve nefrin, irtikâb ve irtişa'-ı men', fısk-u fücûrdan tahzîr, sanayi'-i beldeye revâc virmek, mu'amelât-ı vatanîye isti'mâl itmek ve daha bu gibi hayırlı işler içün beş on zevât birleşüb bir cem'iyet yapmak, zenginler bunlara i'âne etmek, bunlara müte'âlik hükumete takrîrler virmek, hasılı bu gibi nâfi' işleri ahâliyi meşgûl etmek ve bir takım müşkîlpesendlerin bu olmaz didiklerini red ile cidden uğraşmak lâzımdır. Peymânı tebrik ile ahlâka dâir ba'zı şeyler yazacağımı va'ad eylerim. Bizim külliyâttan da beğendiğini neşre me'zûn olduğu ma'ruzdur.

Peymân tebrikât-ı vatanperverânenize teşekkür ve saya-yı fazilelerine tevfîk-i harekete sarf-ı mesâ'i olunacağını va'ad eyleriz.

2.12.3. İmtiyazât

Karmakarışık fakat basit, girintili lakîn gayet sârîh bir hakkımızdan bahs itmek isterim. O da imtiyazât-ı ecânibdir. Tahminen yüz elli sene mukaddem za'af ve cehlimizden istifâde olunarak ecânib ba'zı imtiyazât almaya başladı. İşte o zaman ancak inhitâtımız daha uzman sür'atle göründü. Zâlim, hiyânet ve menfa'ât yolu gözleri kapadığından o kadar görünmüyordu. Yahûd görünmek istemiyordu. Vakta ki takriben elli sene akdem merhûm Ali Paşa bu hukûkumuzun istirdâdına Paris'deki cem'iyetde kalkışdı. Vükelâ-ı düvel merhûmun matlûbunun es'af olunacağına dâ'ir va'adler virdiler. Halâ o günden bugüne kadar elli seneyi mütecâviz ifâ-ı va'ad-ı değil, bu va'ad hatırlarına bile gelmedi. Yalnız bununla kalsak iyi ya! Böyle de kalmadık. Ânen fe-ânen imtiyazlarını tevsi'den geri durmadılar. – siyâsiyâtda öyle va'ad vefa gibi şeyler olmaz diye- zımnen cevab virdiler. Bundan dört sene evvel meşhur bomba mes'elesinden dolayı iki Ermeni vatandaşın muhâkemesi içün Amerika devleti ortaya girdi. Bunların işlerine bakmak üzere burnunu sokmak istedi. Bereket virsin ki: kabule karin olmadı. Şayed kabul olunsaydı Osmanlılar için büyük bir (…) Birkaç hükümetin hükümet-i vahdedi icrâ-ı ahkâm itmesi kadar 'ayıb bir şey dünyâda görülmemiş ve işidilmemiş olsa gerek. Şimdi biz dimokratî bir devlet olduk artık bu da'ü-'udâl olan imtiyazların kökü kesilmeyecek mi? Avrupa medeniyeti bundan hiç bahse girişmiyor. Yalnız İtalya gazetelerinden Terbiyone gazetesinde Hükmadin Kailif bundan bahs idiyor. İmtiyazların kalkmasının zamanının geldiğini söylüyor. Berhurdâr olsun buna büyük bir hiss-i hürmetle teşekkürler ideriz. Bize lâzım olan evvel (…) Islâh-ı muhâkeme bakıb müstakîl'il-re'y, 'adîl, müstakîm hâkimler yetişdirmekle bunun önünü alabiliriz. Başka dürlü olmaz. İrtikâbı kaldırmak, doğru olmak ve'sselâm.

Mısır Mahkeme-i Şer'iyesinden M.F.

2.12.4. Geçenlerde Mazhar-ı 'Avf-ı Âli Olan Yetmiş Dokuz Mevkûfinîn Hin-i Tahliyeleri'nde Jandarma Dâiresi Pişgâhında Yüzbaşı Mazhar Efendi Tarafından İrâd Olunan Nutk

Kardaşlar;

Bugün nasıl bir gündür biliyormusunuz? Bugün ‘avf-ı ‘umûmî günüdür. Bugün büyük bir bayramdır. Şimdiye kadar böyle bir gün görememişsiniz. Bu mübarek günün kadrini biliniz; sizin için bilmesini şiddetle lâzım gelen diğer bir şey daha vardır. O da ne için habs olmuş olduğunuzu bilmekdir. İşte ben bu husûsu size bildireceğim. İçinizde kiminiz ağalık yüzünden, kiminiz ise ağalar yüzünden habse girmişsiniz. Evet ağalık, fukârayı soymaksızın yapılamaz, soymak ise korkutmaksızın, öldürmeksizin icrâ olunamaz.

Meşrûtiyet ağalığı lağv itdi, begliği kaldırdı. Bugün’den i’tibâren begle hamal birdir. Ağalık yokdur. ‘Aşiretlik yokdur. Hayır, hayır ‘aşiretlik var fakat eskisi gibi değildir. Şimdi her millet bir ‘aşiretdir. Biz de Osmanlı ‘aşiretiyiz artık Millî, Sılivî, Zırkî, Pencnarî, Reşkotî yokdur. Yalnız Osmanlı vardır. Biz bütün Osmanlılar birbirimizin kardaşıyız, yoldaşıyız. Dekşurî, Hevirgî yokdur. Halil Beg, ‘İsa Beg yokdur. Süleyman Beg, ‘İsmail Beg yokdur. Karşı karşıya yalnızca Osmanlı ve Yunanî vardır. Bizim ‘aşiretimiz Osmanlılıkdır. Moskof, İngiliz, Fransız gibi ‘aşiretler dostlarımızdır. Alman, Nemçe, İtalya gibi ‘aşiretler ise bunlara karşıdır.’Aşiretimiz ya’ni milletimiz evvelce zâ’ifidi şimdi kuvvetlidir. Niçün?

Çünki o zaman padişahımız ‘Abdülhamid idi.

-‘Abdülhamid bahtsızdı, ‘Abdülhamid haindi, zâlimdi. Bugünki padişahımız Sultân Mehmed Reşâd Hân’dır. Sâhib-i din ve imândır. Sâhib-i baht ve vicdândır. ‘Adildir. ‘adâlet efşândır. Doğrudur, hami-i müstakimândır.

Biz şimdi büyük bir ‘aşiretiz. İslâm, hıristiyan her kim gönülden ve candan Osmanlı ise bizim ‘aşiretimize mensûbdur. Yalnız bir re’isimiz, bir babamız vardır ki o da padişahımızdır. Ondan başka ne re’is ne beg ne efendi ve ne ağa yokdur. Kim ki ağa olmak, büyük olmak isterse iyilik yapsın, doğruluk göstersin.

Ba’zılarınız ağalar yüzünden habse girdiğinizi de söylemişdi. Evet doğrudur: çünki ağa didiğimiz adamlar bir takım avcılardır. Avcıların tazılara ihtiyâcları vardır. Ba’zıları ağaların emirleriyle adam öldürmüşler, hırsızlık itmişler, talan getürmüşler. Evet bunları yapmışlar da öyle habse girmişlerdir. Ba’zıları ise ağaların kurbânları olmuşlardır. Daha doğrusu kendi arâzilerinin kendi servetlerinin yüzünden habse girmişlerdir. Çünki ağalar ve begler kendilerinden başka hiçbir kimsenin arâzi ve mülk

sâhibi olmasını, bağlara ve koyunlara mâlik olmasını çekemezler. Onların fikrince bütün arâzi ve emlâk ağalarındır. İşte bu sebeble bütün servet onların eline geçmişdir.

Kardaşlar! ‘Amucazâdeler!

‘Arâzi rencberlerindir. Koyun, keçi, bağ ve tarla köylülerindir. Begler ve ağalar insâf itsinler. Fukâranın mallarını geri virsinler. Bugünden ‘itibaren herkes rencberlik idiniz, çift sürünüz. Birbirinizden vazgeçiniz. Buğz ve ‘adaveti terk idiniz. İşinizle gücünüzle uğraşınız. Çiftcilik Hazreti Âdem ‘aleyhi’s-selâm’ın san’atıdır. Eskisi gibi ‘askerden kaçmayınız. ‘Askerlik fariza-i cihâddır. Kürdlerin ‘aşiret hesabına gazveye gitdikleri zaman (ölüm var dönmek yok) dirler. Halbu ki ‘aşiret döğüşleri şeytan içündür. ‘Askerlik ise Allah içündür. Namûsumuzu, dinimizi, vatanımızı muhafazâ içündür. Bundan böyle yiğid olanların kendi gönül ve arzularıyla şevk ve sevincleriyle mukaddes kışlaya gitmelidir. ‘Asker ya gazi ya şehîddir. Her ikisi de büyük faziletdir. ‘İndallah son derece makbûldur. Kışla kutsîyetde ma’bed gibidir. Muharebe korkulacak bir yer değildir. Allah’ın hıfz ve himâyesi doğrulara hamî ve nigâhbandır. Devr-i istibdâd’da olduğu gibi virgiye derd ve belâ dimeyiniz. ‘aşâr ve ağnama zulm ve ta’addi dimeyiniz de bunlar zekât-ı şer’idir. Hepsi milletin ihtiyâcâtına sarf olunacakdır. Her köyde medrese ve mekteb lâzımdır. Bilen insan kuvvetlidir. Bilmeyen adam zebûndur. Okuyanlar, bilenler kendilerini habse sokacak hiçbir iş işlemezler. Mahbûsların ‘umûmuna bakınız hepsi câhildir. Hiçbiri okumak yazmak bilmez. Câhil oldukları içün Allaha karşı ‘isyân, hükümete karşı tuğyan iderler. Cezâya müstahak olurlar. Kürdlerin yalnız bir derdleri vardır o da cehâletdir. Bu derdin dermanı okumak, yazmak ve dünyâyı öğretmekdir. Bundan böyle Kürdce kitâblar yazılacak. Kürdce gazeteler neşr olunacak. Mekteblerde Kürd lisânıyla ‘ilm ve ma’rifet öğrenilecek. O zaman Kürdler de zengin olacak, bahtiyar olacaklar. İyi yaşamak usûlüne agâh olacaklardır.

Vatan ve millet ne dimek olduğu bilecekler. Anlayacaklar ki ‘aşiret didikleri şey vatan ve milletten başka bir şey değildir. Bütün Osmanlılar’ın yalnız bir ‘aşiret olduğu, hepsinin birbirine dost ve kardaş olduğunu idrâk idecekler. Bilecekler ki düşmânımız ancak Yunan’dır. Girid, vatanımızın bir köşesi, canımızın bir parçasıdır. Biz hep ‘askeriz, ne zaman vazifeye çağırırlarsa can-u gönülden Yunanlılara doğru mücahede itmeğe hazırız.

Kulak viriniz, dikkatle dinleyiniz. Padişahımız milletimize merhamet itdiler. Sizi ‘avf itdiler. Fakat gâfil olmayın. Unutmayın ki o günden i’tibâren artık kat’iyen ‘avf yokdur. Cezâ gayet ağırdır. Katlin cezâsı darağacıdır. Bir daha pençe-i hükümetten firâr etmek mümkün değildir. Hükümet kuvvet ve satvetine tamamen mâlik olmuşdur. Nevm-i gafletten kâmilen uyanmışdır. Bugün ki hükümet ‘adildir. Artık fukâraya zulüm yapılmaz ve kat’iyen meydan virilmeyecek. Yaşasın padişahımız, yaşasın millet, yaşasın hürriyet, yaşasın meşrûtiyet, yaşasın İttihad ve Terâkki Cem’iyet.

Mezkûr nutkun Kürdcesi olub sâhib-i imtiyaz Şükrü Efendi tarafından okunmuşdur.

Gelî Kurmanca! Gelî Bıra!

Îro hûn zanin çı roje. Roja ‘afo a padişahe. Roja wiha ne hatîye dîtin qedrê vî rojê bizanin. Li we lâzime hûn zanibin çira hûn hebs bune ji we ra bidim fehmkirin. Hinek ji bo axatî, hinek ji bo axaler hatibun hebskirin. Belê, axatî bê xwarin nabe. Xwarin jî bê tirsandin û bê kuştin nabe. Meşrutîyet axatî betalkir. Begtî hilanî.

-Ji vir pêve mîr û kizîr yekin. Axatî tûne, ‘eşîrtî tûne. Xêr xêr ‘eşîrtî heye feqet ne wekî berêye. Nîha her millet ‘eşîrekîne. Em jî ‘eşîra Osmanlîne. Êdî Milî, Silîvî, Zirkî, Pencenarî, Reşkotanî tûne, tenê Osmanlî heye. Em hemî Osmanlî birayê hevin, hevalê hevin, Dekşûrî, Hewêrgî tûne. Xelîl Begê, ‘Îsa Begê tûne. Süleyman Begê, ‘Îsmaîl Begê tûne, Çıxsor, Şilbêt tûne. Tenê Osmanlî Yunan heye. ‘Eşîra me Osmanlîye, ‘eşîrê dina Miskof, Îngilîz, Frenk dostê mene. Elman, Nimsê, Îtalya neyarê vane. ‘Eşîra me, milleta me berê qels bu, niha xerît’e. Çira? Çerneke padîşahê mey ê berê ‘Abdülhamîd bu. ‘Abdülhamîd bê bext bu, xa’în bu, zâlim bu. Îro padîşahê me Sultân Mehmed Reşâd Xan’e. Bi dîne bi îmane, bi bexte bi wicdane. ‘Adile, ji ‘edaletê hezdike, raste, ji rastî hezdike. Em ‘eşîrekî mezinin, Müsülman, fille heçî bi dil û can Osmanlî bin, ji ‘eşîra mene. Re’îs ê ‘eşîra me padîşahê meye, ji xeynê wî re’îs, mîr, axa tûne. Heçî axatî, mezinayî dixwaze, bila rastî bike, qencî bike. Mîn goti bu hinek ji bo axaler hatine girtin. Belê (…) Çünkî axa neçîrvane, sekmane. Neçîrvan û sekman bê tajî nabe, hinek tajîyê axane. Bi emrê axa mêr kûştine, dizî kirine, talan birine, ketine hebsê. Hinek jî kurbâna axane. Ji bo ‘erdê xwe ji bo malê xwe hatine girtin. (…) kesek xwedî ‘erd û milk be, xwedî rezû pez be dibêjin ku ‘erd û milk tevde ji axareye.

Lewma mal û dewlet hemû gîhiştîye wan. Gelê pismama, gelê bira! ‘Erd ji bo rençberaye. Pez û rez ji bo gûndîyaye. Heçî mîr û axaye bira malê feqîra vegerîne. Ji îro pêve hemî rençber begin, cotbegin. Jı hev hez bikin, buğz û ‘edavetê mekin. Kâr û hemlê xwe bikin. Cot, şûxlê pêxemberaye. Wekî berê ji ‘esker merevin. ‘Eskerî farîza a cîhâdêye. Kûrmanc ji ‘eşîrtî diçin şer, dibêjin mirin heye veger tûne, ew ji bo şeytane, lakîn ‘eskerî ji bo xwedêye, ji bo hîfza namûsa dîn û millet û vetane. Ji îro pêve herçî pir mêre pir xûrte, bi dile kî xweş, bi kêf (…) here qişleya şerif. ‘Esker yan xazi yan şehîde. Her dû jî fezîletê mezinin, li cem xwedê pir meqbulin. Qişle wekî camî’ye, muhârebe ne ciyê tirsêye. Xwedê heye xem tûneye. Vêrgû ne derde ne belâye. ‘Aşâr û qemçûr ne zilm û ne ta’deye. Hemî zekâta şer’îye. Ji bo mesarifa dewlet û millete. Li her gûnde kî medrese, mekteb lâzıme. Mirovê zana xurte. Mirovê ne zana qelse. Kesê xwendîye zanaye, xwe nake mûstehaqê hebs û zindâna. Çikas hebsî hene hemî câhilin, nezanin. Ji cahıli bê emrîya hûkûmetê dikin. Kûrmancî bê nîvisandın, xezeta Kûrdî bê tab’ kirin. Bi zimanê Kûrmancî ‘ilm û ma’ârifet bê ‘elimandin. Wê çaxê Kûrmanc jî dewletî dibin, xurt dibin, ‘aqıl digrin. Dizanin kû millet çîye wetan çîye. Wê fehm dikin kû ‘eşîr û wetan millete. Em Osmanlî tevde yek ‘eşîrin. Em hemî dostê hevin. Dijminê me Yunane. Girîd cîhe kî ji wetanemeye. Wek parçe kî ji canê me ye. Em hemî ‘eskerin. Kengî em bixwazin bi dil û can em bê kûştin ser Yunan.

Gelê hevala tevda gûhdarî bikin! Îro padîşah merhemet kir hûn ‘efo kirin. Lakîn hûn xâfil nebin. Ji bîr nekin kû ji îro pêve ‘efo tûne. Cezâ a qetla serî jê kirinê dahî fîrarî nemaye. Hikûmet xurt buye. Hikûmet hişyar buye. Hikûmet ‘adil buye. Ji vê pêve zilm li feqîra nebe. Bira padîşahê me sax be. Bira milleta me dâ’îm be. Bira hûrrîyeta me ebedî be. Bira meşrûtîyet a me bê zevâl be. Bira cem’îyet a îttîhad û teraqqî qûweta millet ê me be. Her zeman qa’îm be. Amîn.

2.12.5. Evliyâ-ı Etfâle Müjde

Diyarbekir rüşdiye-i ‘askerîyesi müdîriyeti tarafından olunan müraca’ât üzerine bu seneki imtihân-ı ‘umûmî de ism-i mizânı doldurub da bu dersden donan şakîrdânın ba’de’l- ‘id tekrar imtihân olunmalarına nezâret’den müsa’ade idildiğini tebşîr ideriz. (Yaşasın ‘Adâlet)

2.12.6. Der-saadet'den: Husûsî Telğraflarımız

25 Ağustos: Mahmud Şevket Paşa manevralarda bulunmak üzere Almanya'ya 'azîmet itdi. Girid'de Müslümanlara idilen mezâlimden dolayı Bâb-ı Âlice düvel-i hâmiyenin nazâr-ı dikkati celb idilmişdir.

Nâfi'a, evkâf, rusûmât tensikâtı bitdi. Nâfi'a nâzırının 'âdem-i istifâsı halinde kabinemizin müttehiden istifâ ideceği söyleniyor. Donanmamız Marmaris'dedir.

26 Ağustos: Nâfi'a nâzırının istifası üzerine yerine İstanbul meb'usu Hallaciyan Efendi ta'yin idilmişdir. Ermeni patriğin istifası söyleniyor. İttihâd ve Terâkki ve Ermeni ve Taşnaksütyûn cem'iyetleri arasında eslâf hâsıl oldu.

27 Ağustos: Vilâyât-ı Osmanîye'de vâlilerin, mutasarrıfların Mihâlic Kâ'imakâmı Cemal Beg ta'yin olundu. Selânik'de Şehabeddin nâmında sahte bir prens tevkîf idildi ve Volkan Cem'iyeti'nin de medhaldâr olduğu söyleniyor.

M.Şükrü

2.13. ONÜÇÜNCÜ SAYI

Birinci Sene 6 Ramazan Sene 1327 Pazartesi 7 Eylül Sene 1325 Nümero 13

Sâhib-i İmtiyaz ve Müdîr-i Mes'ûl		**Ser Muhârrir**
Mirîkatibîzâde Şükrü	**PEYMÂN**	**A. Bakî**
Seneliği 25, Posta Ücretiyle	**325**	**Mahal-i Fürûhtu: Kitapçılar**
Beraber 32 Ğuruşdur		**Kapusunda 'Attarzâde Mustafa**
Nüshâsı Yirmi Paradır		**Efendi'nin Mağazasıdır**
		Mahal-ı Tab'ı: Diyarbekir
		Vilâyet Matba'ası

Her Hafta Pazartesi Günleri Neşr Olunur Müstakili'l- efkâr Osmanlı Gazetesidir

Birinci Sayfa;

2.13.1. Tebrik

Şehr-i ramazân mağfiret-i nişânın bi'lcümle müslimîn hakkında mes'ud ve mütemeyyid olmasını cenâb-ı hakdan temenni eyleriz.

2.13.2. Tanîn rüfekâmızdan: İttihad-ı 'Anâsır

Vatanın istiklâlini te'mîn, tamaîyet-i mülkîye ve siyâsiyesini ebediyen muhafazâ itmek bir takım kimselerde hâsıl olan sû-i tefehhümleri izâle ve 'anâsır-ı Osmanîye beyninde münasebât-ı hüsnü te'sîs eylemek maksâdıyla İttihad ve Terâkki Cem'iyeti ve Ermeni Taşnaksütyûn Komitesi arasında (…) nükât-ı esasîye içün ittifâk tam hâsıl olmuşdur.

Mezkûr iki cem'iyet meşrûtiyeti takviye ve halkın terbiye-i fikrîyesini en metin esaslar üzerine binâ itmek içün kuvva-i müttehideleri ve hiçbir fedâkârlığı esîrgemeyerek çalışacaklardır.

Her türlü harekât-ı irtica'kârana ihtimaline karşı müsa'dât-ı kanûnîye dâ'ir mesned-i hizm-i kâvi ve istikâmet-i ma'iyyet ile hareket edeceklerdir.

Vatan-ı mukaddes-i Osmanîyi taksîm ve tefrîkden masûn bulundurmak her iki cem'iyettin fa'âliyet-i müttehidesinin hedef-i yegânesi olduğu cihetle Ermenilerin temâyült-ı istiklâlgarâne beslediklerine dâ'ir devr-i istibdâd'dan mevrûs ve efkâr-ı 'umûmîyede mevcûd olan şayiât-ı gaziyenin bi'lfi'il izâlesine çalışacaklardır.

Her iki cem'iyet dahî vatan-ı 'umûmînin terâkki ve te'âlisine hâdim olan "Tevs'i-i Me'zûniyet" vilâyât usûlü hakkında hem fikir bulunuyorlar.

İttihad ve Terâkki Cem'iyetiyle Taşnaksütyûn Komitesi 31 Mart vâkayı ile Adana fecâyi'ini bir ders-i ikâz olmak üzere telakî ederek yukarıda zikr olunan nükât-ı esasîyenin kuvveden fi'ile çıkması içün el ele virerek çalışmağa karar virmişlerdir.

Taşnaksütyûn Komitesinin Dersa'adet Hey'et-i Mes'ulesi

İttihad ve Terâkki Cem'iyeti'nin Merkez-i 'Umûmîsi

2.13.3. Tahsil-i İbtidaî

Sınıf-ı hayvanâtdan ayrılarak yüksele yüksele ta meleklere bile tavaffûk iden insanların ve sâ'il-i rüchânîyesini bilmek isteyenler içün birkaç cihet göstermek mümkün ise de en değerlisi 'ilim ve ma'ârifetdir. Bugün şark ve garbın mabi'l-iftihârı olan bir hükm-i zer fünûnun bergüzâr-ı 'irfânîyesine müraca'ât idecek olursak

insanîyet daha doğruyu şeref-i insanîyet ancak ‘ilim ve ma’rifet nazârîyesi olduğunu delâyil-i mıkna’a ile anlayacağını görürüz. Hakikat-i ‘ulûm ve ma’ârifden temayüz idenler satvet-u kuvvetde dahî teferrüd itmişlerdir. Herhangi bir kavim silah-ı ma’ârife sarılmış ise az zamanda hasmına değil, bütün insanlara galebe çalmışdır. Biraz tarih, umûm-ı mâziye sergisinin sahâif-i ‘ibret-amizini gözden geçirelim. Arab ve Osmanlı İslâmlarının zaman-ı şevket ve satvetini tedkîk idelim. Az zaman içinde Hindistan’ı at ayakları altında çiğneyen pişuyân-ı mü’minîn silah-ı satvetleri ‘ilim ve ma’ârifet olduğu gibi birkaç çadır bahadırlarından ‘ibâret olan Osmanlıların galeyân-ı barkîyelerini te’mîn iden ve bir ‘asır sürmeden koca şarkı ve Roma imparatoru’nun kalbgâhında temerküz itdiren yine ‘ilim ve ma’ârifetdir.

Binâen’aleyh bir milletin esbâb-ı idâme ve te’âlisi ‘ilim ve ma’ârifet olduğunu idrâk iden bir müngâlib veya nisât-ı fâside erbâb-ı te’mîn-i muvaffakîyetleri içün olan ‘ilim ve ma’ârifetin ref’ine bütün kuvvetleriyle çalışmışlardır. Timur, ma’ârifet bildirmenden kurtulmak içün erbâb-ı kemâlâtı beraber gezdirir. Ve o sâyede sihâm-ı ma’ârifetden asûde olurlardı. Timurlara, Cengizlere kadar icâle-i fikr itmekden ise

-enkâzıyla uğraşılan idâre-i sâbıka evliyâ-ı umûrînin es’il-esâs hareketleri de itfâ ve imhâ-ı ma’ârif olduğu düşünmeden anlarız. Talebe imtihânının ref’i, bir mu’allime yevmiye üç buçuk ğuruş ma’aş i’tâsı ve erbâb-ı ma’ârifi birer sûretle zindânlarda, menfelerde çürütmek içün engizisyon usûl-ı mel’ûnanesinin icrâsı hep ma’ârifetin pencesinden kurtulmak içün değil mi idi?

Bu vatan hâinlerinin ifâ-yı ma’ârif emrinde yapdıkları vahşet bize kan yutdurduğu gibi bütün cihâna da dehşet virmişdir. Ma’hâza ba’zı müstesniyâtı olmak üzere idâre-i sâbıka ricâl-ı muhârebesinin aksâ-yı millet-i İslâmîyeyi mahkûm-ı cehâlet en ‘adi bir dereceye indirmekden ‘ibâret idi. Öyle de olmuşdu; zavallı milletin ne söyleyecek dili ne görecek gözü, ne işidecek kulağı kalmış idi!

Medeniyet perdesi altında cehâlet, hatta vahşet bile hükm-ı fermâ idi. Fakat tasavvurât-ı mehinâneye erbâb-ı ma’ârifet müsa’ade itmiyorlar idi. Çalıştılar. Ancak ‘ilim ve ma’ârifetleri sâyesinde bu beliye-i müdhişeyi fark-ı İslâmîyeden ref’ idebildiler! Hükûmet-i keyfîyeye hitâm virildi şems-i meşrûtiyet afâk-ı İslâmîyede lem’an itmeğe başladı. Vakta ki icabât-ı meşrûtiyetten olan kuvva-i teşri’iye tecemmü’ iderek menâb’-ı terâkkiyât veya vesâ’il-i tedenniyât tecessüs olundu.

Ma'ârifin hem ma'ârif-i ibtidâîyenin inkîşaf-ı ebnisâtı intişâr ve ta'amimi nazâr-ı dikkate celb itdi.

Mahsûsat-ı sâbıkaya ilk olarak dört milyon zemâ'im kabul olundu. Vükelâ-ı millet, mümâza-ı devlet aynı fikri, aynı tarîki ta'kib itdiler; çünkü her şeyde olduğu gibi 'ilim ve ma'ârifde de esâs ve temel ma'ârif-i ibtidâîyedir.

Hatta tahsîl-i ibtidâî zarurîyetden ma'dûddur. Tahsîl-i tâli veya âli ise ma'ârif-i ibtidâîyeye nisbeten ikinci ve üçüncü derecelerde kalır. Dört cidârla (…) 'ibâret mesâkine her ferdin ihtiyâcı derkârdır.

Fakat muhteşem saraylar, mutantan kâşâneler, mezheb sakîfler, müzeyyen sergiler ise çalışanlara, iktidâr-ı mâlîyesi mesâ'id olanlar bir bahşayîş bir mevhibedir.

Bunun içündür ki tahsîl-i ibtidâî ıztırara, tedrîs-i tâli ve âli ise ihtiyara bırakılmışdır.

Binâ'en-âleyh sağlam temelleri olmadıkca muhteşem ebniye inşası kâbîl olamayacağından ve her ne zaman olursa olsun ve her nerede bulunursa bulunsun sıhhat dâ'imâ marâza galebe çalacağından biz de hamîyeten mekâtib-i ibtidâîye hakkında ebzâl-ı mesa'î iderek nesl-i cedîdi hakikî bir Osmanlı yapmağa çalışmalı ki vükelâ-ı milletin yapdıkları fedâkârlıklarla buldukları hakikatler semeredâr olsun.

(İmza Mahfûzdur)

2.13.4. Gazete

Gazeteler milletin hatîb, va'azlar, tabîb, hâkîmlerine teşbiye idilir. Va'az olan câhîl olur, bahs ideceği noktada gâfîl bulunursa müstemimler izlâl ider. Tabîb olan da teşhîs-i marâzdan verâcil, 'ilm-i tebâbetden zâhîl olduğu sûretde şifâ talebinde bulunan marâzayı pence-i mevte teslimde ist'icâl itmiş olur. Yahûd va'az savuldukca- 'alim ise de bir alay cühelâ-ı sami'inin keyfine ve kendi hevâsına tâbi'iyet iderek (…) ayet-i celîlesinin tekâyyih-i sârîhine mâsadık olursa bütün bütün âliyü'd-din çıkarır. Hekîm de para kazanmak fikriyle hastanın marâzını temdîdden başka şeye bakmazsa madden ma'nen hemcinsini ızrâr itmiş olmaz mı? Gazeteciler, muharrîrler de yazdıkları mevzû'u iyice bilir, bi-garezane doğruyu yazarlar. Onun bunun veya para tarafından iğfâl olunmazlarsa millete pek büyük hizmetleri dokunacağını kimse inkâr idemez. Bu yolda gazete de dünyâmız da nadîr değil, belki enderdir. Bu san'at-ı celîlenin nasıl bir san'at-ı mübâreke olduğunu anlamak içün mukâddime-i İbn-i Haldûn'da tahrîr ve

kitâbetin sanayi'-i nefiseden olduğunu zikr itdiği sırada kavvâm-ı düvel, terâkki-i milel bununla payidâr olur diyor. Hakikaten tahrîr ve kitâbet san'atı olmasaydı değil terâkki, insan bile olmak müşkîl idi. Bu gazeteciliğe gelince geçen sene Amerika re'is-i cumhuru ki: hikâm-ı mevcûdânın serfirâzıdır. Müddeti hitâm bulunca yine eski gibi en mu'tedil gazete olan gazetesi muhârrirliğine çekildi. Ve o gazetede başmuhârrirlik vazifesine kabul olunduğundan teşekkürler bile itdi bu da gazeteciliğin şânını âla ider zan iderim. Değil mi? Eskiden Eflatunlar, Sokratlar, Hipokratlar, felanlar diye sözleri tercüme olub Arabca kitâblarda olduğu halde anlardan daha efdal olmaları lâzım gelen şimdiki Avrupa Amerika hükemasından böyle bahs olunursa müte'asıblar insanın küfrüne kadar yürüyorlar. Ne'uzu Billah min cehl'il ezel.

M.F

2.13.5. Tevzi'-i Mükâfât

Geçen cumartesi günü Ünas Rüşdiyesi ile "Dârü'l'irfân" Ünas ibtidâîyesinin

-yüzlerce talibânının üçyüz yigirmi dört sene-i dersiyesi tevzi-i mükâfât-ı resmi icrâ olmuşdur. Resm-i mezkûrun icrâsına mahsûs idilen salon, talibânın çirâdestî mahâretli olan elvâh-ı gunâgun ve re'iyât-ı zafer nümûn ile donatılmış idi.

Talibânın bir senelik mesâ'i ve ikdâmât ve el işlerindeki mahâretleri ve aldıkları sa'at ve mükâfâtlarla anlaşılıyordu. Müdâ'avin hasr oldukları halde vâli vekîli paşa hazretleriyle ma'ârif müdîri begefendi tarafından kıraât olunan nutku müte'akib talibândan ancak 7-8 yaşlarında bulunan Fikriye Hanım tarafından okunan nutk takdîrât-ı fevk'aladeye mazhar olmuşdur.

Askerî musikası vatan, hürriyet ve selâm-ı uhûvviyesiyle samimiyeten hissiyât-ı vatanperveranelerini tahrîk itmekte idi.

2.13.6. Şiir

Teşvîk

'Azm idin ey nevcivânlar irâdât olmayın!

Köhne adamlar gibi mahrûm-ı himmet olmayın!

Mühr-i hürriyet kuzzay-ı fırkanızda parlıyor
Bir terâkki gösterin ağyâr-ı gayret olmayın.

Sinenizde parlasın asâr-ı nûrefşân-ı feyz
Bahre bâb-ı 'ilm olun meczûb-ı gaflet olmayın
Kâmilâta mazhar ilhâm-ı rabbânî olub
Neşr-i efkâr eyleyin meclûb-ı zillet olmayın

Vakt-u fikri her zaman tahsîl-i 'ilme hasr idin
Cehl ile mahrûm-ı ikbâl ve fazilet olmayın.

A. Baki

2.13.7. Selânik'de Leylî ve Nahârî İttihâd ve Terâkki Mektebi

Osmanlı İttihâd ve Terâkki Cem'iyetinin taht-ı himâyesinde bulunan Selânik'de kâin leyl-i nahârî İttihâd ve Terâkki mektebin proğram ve şerâit-i kayd ve kabulünü carî ta'limâtnâmeden bir nüshâsı İttihâd Kulübünde mevcûd olmağla evlâdlarının tahsîl ve terbiyelerini arzu iden o elviye-i etfâl mektebin ta'limâtnâmesini görmek üzere İttihâd ve Terâkki kulübüne teşrîf buyurmaları ve gelecek nüshâda proğramında gazete ile neşr ve i'lân olunacağı beyân olunur.

2.13.8. Hülâsâ-ı Havâdis

Hakân-ı mahlû'un katîb-i ma'rûfu Gurret Hurlu Kahire'de (Hurluye) isminde bir tekiye açarak şeyhliğine oğlu Muhammed Ali'yi müdîrliğine (esbâk-ı rüsûmat müsteşarı Muhammed Ali ile esbâk Kastamonu vâlisi Fuâd'ı ta'yin itmişdi.

Hakân-ı mahlû' Abdülhamid ağırca hasta imiş. Giceleri son derece sinir hastalığından muzdarib olub şiddetli bir uykusuzluğa mübtelâdır. Köşkde bulunan kadınlara oyun kağıdıyla fa'l açdırarak istikbâli hakkında keşfiyâtda bulunuyor ve gice vefat ideceğine son derece kana'ati vardır. Me'yusiyetinden sakalını evvelki gibi boyayamıyor. Bir tarafı beyaz bir tarafı siyah kalmışdır. Meyt gibi sararmışdır.

2.13.9. Tasfiye-i Rütbe-i 'Askerî

Birinci ferîk Mahmud Şevket Paşa hazretleri (tasfiyeden evvel kendi arzu-yı hâmiyetiyle) ferîkliğe birinci ferîk Mahmud Muhtar Paşa miralaylığa, altıncı ordu

kumandanı ferîk Pertev Paşa miralaylığa, birinci ferîk Sadıkü'l-müebbed Paşa miralaylığa, Medine-i münevvere muhafızı birinci ferîk Rahmi Paşa miralaylığa tenzîl idilmişdir.

Damad Paşalar: Müşîr Kemâleddin ve müşîr Nureddin ve müşîr Zülkifl Paşalar binbaşılığa, müşîr Mehmed Paşa miralaylığa, ferîk Salih Paşa kolağalığa tenzîl idilmişlerdir.

Dâire-i sıhhîye tasfiye-i rütbe-i 'askeriyesi: Müşîr (…) Enver Cemil Paşa miralaylığa, ferîk 'Ömer Besim ve Hamdi Paşalar miralaylığa, ferîk Şefik ve Mahmud ve Ali Rıza ve Yusuf Ziya Paşalar miralaylığa, ferîk Ahmed Ziya ve Mahmud Celal Paşalar kâ'imakâmlığa, mirliva Fa'ik ve Aristide ve Ahmed Fevzi ve İsmail ve Ahmed Şükrü Paşalar miralaylığa, miralay Ref'et ve Mahmud Esad ve Osman Zühdü ve Asâf ve Süleyman Fahri Paşalar kâ'imakâmlığa, miralay Celaleddin Muhtar ve Mehmed Ali ve Mehmed Celal ve Nazım Şerefeddin ve Mehmed Muhiyeddin ve Mehmed Fuad ve Ziya Refîk Begler kâ'imakâmlığa, miralay Zeki ve Ömer Şevki ve Raşid Tahsin ve Ali Muzaffer ve baytar miralayı Mehmed Nuri Begler binbaşılığa tenzîl idilmişdir.

2.13.10. Küçük Hikâye

Enise

Yeşil bayrak, penbe çiçek açıldı,
Taraf taraf güzellikler saçıldı.
Apansızın esdi bir serâser,
Güzellikler birden oldu tarûmar.
Enisecik açılmamış bir güldü,
Tabi'atla ağlar, güler bülbüldü.
Görmüş 'ömrün on beşinci baharın,
Siyah gözle, penbe dudak, saf alın.
Keskin hançer, titrek lâle, düz ovada,
Güzelliğinde her gün ölür burada.

Açıldıkça açıldı bu gonca gül,
Görse bunu 'aceb ağlar mı bülbül?
Koklanmadan bu goncanın yaprağı,

Ânı sardı mühârrib-i humma sıcağı.
Gün yüzünü örtdü kara buludlar,
Enisecik yatağında sayıklar.

Yigirmi günde olmuş yatak esîri,
Yürek deler sözlerinin her biri.
-Kıyma bana ya elhâm-ı merhamet!
Kavurmuşdur yüreğimi harâret,
El kaldırır eder hakdan istimdâd,
Her nefes ider bir sûzeş-i icâd.
-Anneciğim nerde kaldı bu doktor?
Biliyorum bu derde çâre yokdur!
Merak itme benim güzel meleğim!
Zayi' olmaz hakka karşı emeğim,
Beş vâkitde hakdan niyâz iderim.
Şifa virir elbet, sana hakk-ı kerîm!
-Anneciğim!
Nedir güzel Enisem?
-İlerliyor fenâya her dakikam,
Biliyorum bana daha yok şifâ,
Karanlık bir zindân oldu bu dünyâ…
-Anne…
-Nedir iki gözüm?
Biraz su,
Bak geziyor havada küçük kumru.
Kovalıyor arkasından bir şahin,
O da benim gibi (…) ecli yakın.
Yeşil yaprak, penbe çiçek döküldü,
Siyah ölüm yüzün gösterüb geldü.
Güneş henüz afâkları işitmiş,
Enisecik dönmez bir yola gitmiş…
Uzak, uzak görünüyor bir tabut,

Üzerinde dolaşıyor bir bulut.
Açılacak bu tabutun kapağı,
Örtülecek Enise'nin toprağı.

'A. Rağıb

2.13.11. Muvâsalât

Diyarbekir na'ib-i cedîdi Haydar Zâde faziletlü İbrahim Efendi pençşenbe günü şehrimize muvâsalât buyurmuşlardır. Me'muriyet-i fazilânesinde muvâfakkiyet-i kâmîleye mazhariyetini cenâb-ı hakdan tazarru' ve niyâz eyleriz.

2.13.12. 'Aks-i Seda-ı Rüfekâmızdan

Namûs

Namûs, öyle bir elmas pâre-i sa'adetdir ki: göğse ta'lîk idenler bu 'alem-i gün fesâdda gavâil-i müşkîlat-ı vicdânîyeden emin olarak rahat yaşar. Namûsun mahiyeti, medeniyet ve insanîyetdeki ehemmiyet-i serfiraza nüzûl olan ayât-ı kerîme ve mes'udât-ı berâ-yı südûr olan ahâdis-i nebevîye ile müeyyed ve müekeddir.

Namûs büyük kelime, bu lafz-ı mukaddes 'iffet, 'azîmet, nezâhat, edeb, hayâ, doğruluk gibi fezâil-i insanîye'nin hülâsâ-ı manevîsini câm'i bir kelime-i mukaddesdir ki mütessafi-i beyn'en-nâs dâima 'aziz ve muhterem olur.

Namûs, namûs-ı şahsî, namûs-ı millî nâmlarıyla ikiye münkasemdir.

Namûs-ı şahsî, bir adamın hâ'iz olduğu namûs-ı hususîdir ki; bunun her dürlü şâibeden vikâyesi, hiçbir his ve menfa'ât-ı nâ-meşreve'eye fedâ edilmesi ve fevk'alâde himâye olunması ehem ve elzemdir.

Zirâ namûs-ı şahsî vicdân-ı rûhîyedir. Haysiyet-i ref'et, sa'adet, şöhret anınla kâ'imdir. Namûs-ı şahsî i'tibârca namûs-ı millîye müsâvîdir. Zirâ namûs-ı şahsî namûs-ı millînin esas ve meşrûtiyetini te'sîs ider. Dünyâda namûslu yaşamak kadar devlet, namûssuz yaşamak gibi dinâyet tasavvur idemem, namûsu olmayan bir adam gebermeli.

Namûs-ı millî, bunun vikayesi mensûb olduğu millet efrâdına farzdır. Çünki namûs refâh ve sa'adetin olmağla, bir milletin kemâl-ı rahat ve mes'udiyetle eyyâm-ı güzâr olması namûs-ı millînin vücûduyla kâ'imdir.

Osmanlılar eğer tarihinin şahadetine i'timâd-ı câiz ise bidâyet-i zühurlarından şimdiye kadar namûs-ı millî ve şahsîlerini muhâfaza itmiş bir kavimdir. Bugün vatanın

hangi bir tevde-i turabını karıştırırsak orada vaktiyle namûs uğrunda fedâ-ı can itmiş bir mücâhidin kemikleri müsâdif-i dest-i tevkîr olur.

Zirâ Osmanlılar namûssuz yaşamağı dena'et bildikleri cihetle namûs uğrunda çok kanlar dökmüşler ve kanlar ve kanlar içinde yüzerek namûs-ı millîlerini vikaye eylemişlerdir. Yaşasın namûslu Osmanlılar.

Vilâyetimizin Siverek meb'us-ı muhteremi Nureddin Beg Efendi meclis-i meb'usânın ta'tili münasebetiyle – idâre-i hamîdenin darbe-i istibdâdine birçok seneler hedef olan her bir terâkki ve ba husûs ni'met-i ma'ârifden külliyen mahrûm olan – Siverek'i yakından görmek üzere bir hafta mukaddem teşrîf buyurmuşlardı. Vilâyetimiz nâmına ihtirâmâtımızı takdîm itmek üzere telğrafen 'arz-ı ta'zîmat idilmişdi. Ma'al'esef Siverek'den hareket buyurduklarından Urfa'dan anideki telğrafı keşîde buyurmuşlardır.

2.13.13. Diyarbekir İttihâd Cem'iyetiyle Belediye Riyâsetine

Cem'iyetin, muhterem ahâlinin iltifâtlarına teşekkür iderim. Siverek'den müsta'cilen müfâreketim cismen rahatsızlığımdan ba husûs ba'zı tahkîkât içün Suriye, Adana vilâyetlerine 'azîmet-i mecburîyetinden münba'asdir. İnşa'allah bu sene meclis-i meb'usânda vilâyete 'aid hıdmât-ı nâfi'a ifâsına muvâffakiyetle ikinci ictimâ'-ı ta'tilinde doğruca Diyarbekir'i ziyaret iderim efendilerim. 7 Ağustos 325 Nureddin.

M. Şükrü

2.14. ONDÖRDÜNCÜ SAYI

Birinci Sene 13 Ramazan Sene 1327 Pazartesi 14 Eylül Sene 1325 Nümero 14

Sâhib-i İmtiyaz ve Müdîr-i Mes'ûl
Mirîkatibîzâde Şükrü
Seneliği 25, Posta Ücretiyle Beraber 32 Ğuruşdur
Nüshâsı Yirmi Paradır

PEYMÂN
325

Ser Muhârrir
A. Bakî
Mahal-i Fürûhtu: Kitapçılar Kapusunda 'Attarzâde Mustafa Efendi'nin Mağazasıdır
Mahal-ı Tab'ı: Diyarbekir Vilâyet Matba'ası

Her Hafta Pazartesi Günleri Neşr Olunur Müstakili'l-efkâr Osmanlı Gazetesidir

Birinci Sayfa;

2.14.1. Bu Muydu Beklediğimiz?

Vilâyetimizde tatbîk-i teşmîl idilen 'adliye teşkilâtına (…) iderdik. Zirâ intihâb-ı me'mûrîn husûsu bu devr-i mu'adelet ve hürriyetde bir târîk-i selâmet mu'adâletgârâne ta'kibini icâb ve istîlzâm iderdi. Encümen-i 'adliyenin icrâ eylediği teşkilât neticesinde bu me'muriyetde kısmen nâ-ehil adamların intihâb ve ta'yin idildikleri müşahade idildi. Esnâ-ı teşkîlâtda yüze kârîb talebliler mevcûd iken bu zavallı kimsesiz adamların müraca'âtları her neden ise insâf ve mürüvvete alınmayarak ve milletin gasb idilen hukûkundan nâşi yürekleri havf ve haşiyyet-i rabbani ile

titremeyerek imtihân-ı iktidâr, istikâmet gözedilmeyerek yine devr-i sâbık-ı menhûs usûlü ta'kîb olundu.

Bilâhare teşkilâtdan akdem namzedli ve müntahab olan mültemislerin kayrıldıkları anlaşıldı.

Evet, hükûmet me'muriyeti sırasına geçen bu müntehâbların içinde her ne kadar bir takımları namûskâr, ehliyetli olsalarda diğer bir kısmı ümmi, hizmetkârlığa ve (…) gibi şeref-i hükûmet ile gayr-ı kâbîl te'lîf-i sınıf-ı sâfileden yetişmiş şeref-i haysiyetden mahrum adamlar olduğu tamamiyle tahkîk (…) ta'yin (…) encümene ve mütegâlibeye (…) olması ve ashâb-ı 'iffet ve iktidârdan bulunması meşrût olduğu halde bu noktaya i'tinâ idilmediği ma'ate'essüf görüldü. Sorarız ki bu yolsuzluğun icrâsına kalkışması 'acaba hangi ve ne gibi bir sebeb-i mecburun te'siriyle vuku'a getirildi. Yoksa bu yaramaz insanlar şu mazlûm milletin mirâs yedisimidirler. Yoksa nüfûz-ı şahsî nüfûz-ı hükümete galebe çalmak mı istiyor?

Bir kere insâf idelim! Bugün ki günde bile usûl-ı menfûr-ı kadîmeye binâen hareket idersek ikbâl-ı istikbâli nasıl te'mîn idebiliriz? Muhtâc-ı tedâvi olan vatanı nasıl hastalığından kurtarırız? Şeref-i hükûmeti millet nazârında nasıl muhâfazaya hakkımız olabilir? En küçük bir 'adâletsizlik en büyük ve hatta intâc ideceği düşünülmüyor mu? Yoksa bu zulmdîde milletin tâli'-i mukadderâtı söndürülmek mi arzu idiliyor?

Okuyub yazmakdan bî nasib, ahlâkı bozuk enzâr-ı 'amede merdûd insanlardan bugün vatan millet kat'iyyen bir istifâde bekleyemeyiz. Bundan sonra bize birincisi namûs, ikincisi muktedir ve fa'âl me'murlar lâzımdır. Bundan dolayı me'mûrîn-i 'aidenin nazâr'il-insâf ve hamîyetini celb ider. Selâmet-i mülk-u vatan nâmına beyân-ı hal-ı vecibe-i hamîyetden biliriz.

İttihâd ve Terâkki Cem'iyeti Vilâyet Hey'et-i Merkeziyesi

2.14.2. Peymân Gazetesi İdarehânesine – 26 Haziran 325

Memleketimizde teşriîne himmet buyurulan Peymân gazetesinin üç nüshâsını gördüm. Pek ciddi makalelerle tezyîn idildiğinden dolayı hey'et-i tahrîriye ve sahîb-i imtiyazını tebrik eyler kesb-i şeref eylerim. İnşallah va'ad buyrulan "Dicle" yevmî gazete de iyi bir matba'ada tab' idilmek üzere mevki'-i intişâra konur, himmetinizle terâkki ider ve şereflenir.

Peymân'ın birinci nüshâsında vâli-i vilâyet nasıl olmalıdır: Serlevhasıyla ve etikâne, 'alimâne yazılmış bir makalecik var idi. Diğer nüshâlarında da buna mükâbîl ahâli tarafından intîhab olunacak azâ-ı kirâmın

-da vazifesi, meslekî ve ne kıymetde zevât intihâb idilmesi lâzım geleceği gösterilecek zan itdim. Yazılmadı. Gazetenin hacmi sağîr, iktidârım kasîr olduğu içün tasvîrimi 'afv eylemenizi istirhâm eyler ve şu birkaç satırı da bu husûs içün yazmağı vicdânî vecibeden 'ad eylerim.

Biz Osmanlılar'da köhneperestlik 'adeti vardır. En zenginimiz bit pazarın'dan "sipahî" den ucuz eşya alarak evimizi tezyîn ve tefrîş itmek isteriz hatta giyeceğimiz elbiseyi bile o çarşudan tedarik itmek arzu ideriz. Düşünmeyiz ki alınan eşya ehven değil köhne, çürük, muzır mikrobların meskeni, veremlilerin metrûkatıdır. Hânemizi tezyîn itmez, telviş ider, zehirler. İşte biz bu münasebetsiz eskilere rağbet 'adetini 'azâ intihâbında da tatbîk idiyoruz. Birçok vilâyetlerde hatır içün meclis-i meb'usâna 'azâ eski bir 'aileye mensûbdur diye re'isliğe, 'azâlığa intihâba kalkışıyoruz. Meclis-i idâre, mahkeme, ticâret, belediye re'isliği ve 'azâlarını mutlak şehrin devr-i sâbık evet efendimcileri, enfiye çekmekle meşgûl, meclis-i idârede hitâmına kadar uykuda kalmış köhnelerinden muzır mikroblara mesken olmuş dimâğ sâhiblerinden intihâb itmeye kendimizi borclu biliriz. Düşünmeyiz ki bu eski kafalı zevât memlekete hizmet idemez. Vatana sa'adet yerine felâket, ittihâd yerine nifâk neşriderler.

Ahâli-i vilâyetin 'adetini, ahlâkını, rûhunu memleketin ihtiyâcâtını bilmeyen vâlilere, re'islere ziyafet virmek, her yapdıklarına kerâmet buyurdunuz memlektimizin buna çokdan ihtiyâcı vardı. 'Adeta efendimize ilhâm-ı rabbânî vâki' oldu diye riyakârane tebesbesde bulunmakdan başka ellerinden bir iş gelmez. Düşündükleri bu ziyafet bu tabasbus sâyesinde ağnâm, 'aşâr, virgü ve sâir tekâlif-i meşrû'dan yakayı kurtarmak kendilerini bilmeyerek intihâb iden bîçâre fukâranın üzerine gelmek, hükûmetden çalmak, ahâliden çalmak, bu sûretle tertîb-i servet dimekdir. İhtimal ki sekiz on seneden beri görmediğim Diyarbekir böyle olması. Fakat ekser vilâyet, livâ, kaza bu merkezdedir. Dimekle intihâb idilecek 'azâya dikkat itmek lâzımdır. Ahâlinin köhnesinden değil namûslu, vicdânlı, ma'lumatlı, fa'âl hizmet ider ve hizmeti sever genclerinden, iş erbâbından 'azâ ve re'is intihâb idelim, sonra da onlardan iş bekleyelim. Vâli, mutasarrıf (…) değildir, (…) yolları yapdırmadık (…) zira'ate

hizmet itmediler diye (…) bize biri dise ki insâf idiniz, vâli, mutasarrıf, kâ'imakâma mu'âvenet itmesi yol göstermesi lâzım gelen ve sizin tarafınızdan intihâb idilen 'azâlarınız vâliyi fenâ yola sevk itdi. Mu'âvenet itmeleri lâzım gelirken itmediler. Kendi köylerine hükûmet tarfından yol yapdırdılar, kendi 'aşârlarını ucuz aldılar. Koyunlarını kaçırdılar, ağnâm bedeli virmediler. Bu vicdânsızlık, bu hamîyetsizlik size "ahâliye" 'aiddir ne diyebiliriz. Her sûretle insâf ider hakkı teslim ideriz. Velhâsılı intihâbata dikkat idelim, köhneperestlik 'adetinden vazgeçelim. Muktedîr 'azâ, muktedîr vâli'den çok, iş görebilir, bu sene aldığım ma'lumata göre Diyarbekir meclis-i 'umûmîsine intihâb idilen 'azâlar mekteb-i sanayi'in vâridâtı yokdur diye mektebi kapatmışlar. Bütün ictimâlarındaki müzâkerelerinin neticesi bu olmuş heyhât! Yigirminci 'asırda mekteb kapatmak bir cinâyetdir bu da Diyarbekir içün bir lekedir. İşte bu lekeyi yüzümüze kendimiz arzu ile sürdük. Çünki mektebi kapatan 'azâları biz intihâb itdik. Öyle sâde fikirli 'azâlar intihâb itmişiz ki mektebe vâridât bulmak, mektebi ıslâh itmek kadar cüz'i bir şeyi düşünmemişler, düşünememişler. Her vilâyetin mekteb-i sanayi'inden memleket içün büyük büyük hizmetler bekleniyor. İnsâf idelim devr-i istibdâdda açılan bir mekteb bu devr-i meşrûtiyet de sed idiliyor. Bunu da vilâyet meclis-i 'umûmîsi yahûd vilâyet meclis-i meb'usânı yapıyor. (…)

C. Hani

2.14.3. Mekteb-i 'İdadi'nin Şehâdetnâme-i Rahim Tevzi'inde Müdîr Mu'âvini 'Abdûrrezâk Efendi Tarafından Virilen Konferans:

Ma'ârif ve Medeniyet

'Ulum ve fünûn beşeriyetin tevellüdüyle beraber sâhe-i pâre-i vücûd olmuş, 'ilim ve ma'ârifet-i insaniyetin sebeb-i temizi bulunmak hasebiyle âdemiyetle tevâ'im olarak tahdîs eylemişdir. Her şey, bilmek, her mechûlü anlamak, kuvve-i müdrikesi künh ve hakikatine vâsıl olamadığı eşyayı ta'amîk ve tedkîk itmek şânından olan insan ekmel mevcûdât olarak yaradılmışdır.

Fikir iz'ata malîkiyeti cihetiyle halîkının 'azîmetini bilüb öğrenmeye fıtraten bir meyil-i

-tabiîsi vardır. Ceberût-ı rabbânîyi fehm ve izân içündür ki o cevher-i kıymetdâr der'en kendisine min kabl'el rahman bahş ve ihsân buyurulmuşdur. Binâen'aleyh husûlesinin vehaleten ihâta idemediği eşyayı bilahare keşf ve temsîl

eylemek icâb-ı cebellisidir. İşte bu sâik-i fıtrî ‘ilm-u hikmeti bi’ltevellid-i mes’ûle-i mühime-i ‘irfâna bir mübedde-i evvelîn teşkîl idilmişdir. Mâdem ki insan ‘atiye-i yezdan olan ‘akl-u iz’an ile ibcâl, idrâk-i hafâya-ı sübhâniye murâd-ı muhteşemiyle ibdâ’ idilmişdir. O halde zevi’l-hayât içinde en birinci ve vâsıta-ı neferi bulunan kuvve-i ‘ilmiyesini taharrî-i hakâyıkda sarf eylemesinde bir hakk-ı sârîh ve mümtâzı vardır (…) manevîyat (…) mu’allik-i ihtiyâcât-ı müberreye destres olabilmek içün san’at ve ticâret (…) ve zira’ati mevki’i fa’âle getirmekde kendisince bir ıztırar-ı kat’i müşahade eylemişdir. İşte erkân-ı aslîye-i hayâtdan ma’adûd bulunan bu lavazım-ı esâsîye (medeniyet) dinilen füyûzât-ı ‘ümran ve sa’adeti vücûda getirmişdir. Rümûz-ı hakâyık-ı keşf ve idrâka ve vâsıta-ı müstakîl olan ‘ilm ‘irfânın müzeyyât-ı mu’allisi hakkında bir iki söz söylemeyi vazifeden ‘ad iderim.

Ma’ârif; bir lafz-ı kudsi, ma’ârif bir şems-i ‘ulvidir. Ma’ârif; cem’iyet-i mükerreme-i beşeriyenin bir vesîle-i irtibatı, bir sebeb-i ittihâd ve irşâdıdır ki ânın zûll-i harâsetinde sayibaân olan akvâm, hiçbir zaman mezâhim-i dehriyeye ma’arruz, mahallîk-i gunîyeye düçâr olmazlar.

Ma’ârif sâyesinde değil midir ki bunca bedâyi’-i muhâyyiret’il-‘akvâl, bunca asâr-ı ‘ulviyetnüma meydana gelmişdir. ‘İlm ve ma’ârifet ile değil midir ki hilâf-ı zülcelâlin ka’inâta tecellisâz buyurduğu bunca meâli-i harîkul’âde takdîr oluna gelmekdedir. Ma’rifet; nazım-ı ahvâl-i ‘ilm, mürûc-ı terâkkiyât-ı beşerîdir. Ma’rifet olmasaydı insanlar bedeviyet ve vahşetde gürûh-ı berâhim gibi lâ ye’kûl bir halde demgüzâr olur ve maksâd-ı hulkiyetinden müstefid olamazlar idi. Cihânın bir derece-i bedâyi’-i gıbta-bahşa ile malâmal olması mücerred-i beşerin istifâde ve te’âlisi içün değil midir?

Evet ma’rifet; menteşe-i ‘umran ve medeniyet, müzebbel-i cehl ve ‘atâletdir. Fî’l-hakika ni’met-i ‘irfândan bî-nasib olan ‘alim sadgi-i (…) eylemek istirahât (…) ise de tekâmül (…) gâfil olamiyan bu halet (…) ve nedanî; hulkîyetden merâm-ı esâsiyi te’mîne kâfi olamayacağı bir emr-i bedihîdir. Dünyâda sa’adet-i hakikîyenin husûlü bir hayât-ı lezizenin vücûduyla kâ’im olacağından bu keyfiyet ancak insanların ‘azîm birtakım cem’iyetleri teşkîl itmesine, satvet-aver ve zî nüfûz hey’etler dâhilinde bulunmasına münevvet ve mütevâkıfdır. O hey’et-i müteşekilenin efrâdı taksîm-i i’mâl kâidesince seyyânen çalışarak yekdiğerine karşı mu’âvenet-i lâzımede bulunur. Birisinin sa’ebiyle vücûd bulan bir şey diğeri içün bir medâr-ı ta’ayyüş olur. Havâyic-

i beşerîye tezayyüd eyler. Rahat ve binâ'en'aleyh refâh ve sa'adet o nisbetde artar. Can namûs ile mâl kemâl-ı emniyetle taht-ı muhafazâya alınır. O vâkit insan, müterettib ve müteheyyim 'abudiyeti olan vezâ'if-i dinîye ve dünyevîyesini behemhâl ifâ eyler.

Vesâiti amâde bulundukca her husûs dâire-i mükemmeliyetde cereyân eyler. Ve bu vecihle ömr-ı hayâtın mebnî-i âlisi olan (ta'avvün) kazîye-i mühimmesi meydana gelmiş olur. Sefâ-ı hatır ve huzûr-ı kalb bir intizâm-ı tâbi'i altına girer. Hukûk-ı şahsîye ve sâire bir masûniyet-i mutlaka ile taht-ı te'mîne alınacağı gibi muntazam şehirler, dilrûba ma'mûreler, kavî'eş-şekime ve metin eş-şevke hükûmetler ve zirâi te'sîs olur ve es-sa'adet bulunan sıhhat-ı vücûd ve selâmet-i fikr şübhesizdir ki vahşet ve bedevîyetin mahiyet-i mahdûdiyetinde olduğu gibi kalmaz.

Bu mertebe-i muhâsenât ve fezâ'il-i lâ tehsâyı câmi' görünen medeniyetin nazâra çarpan gavâ'il-i mahsûseti dahi hatırdan çıkarmamalı. Bu keşmekeşler, bu cidâl-ı dâ'imî ebnâ-ı cinse bir kâide ve bir fâ'ide ve bir hizmet ibrazı asârdan matbu'ât bulunmağla semeredâr ve neşât aver olacağına tereddüd idilemez. Cehl-u bedeviyet halindeki hizmet-i mütekabele-i insanîye pek basit ve nakız bir tarzda kalır. Ma'işet ve hayâtları sadeleşir. 'Adi bir kulübe, birkaç koyunla te'mîn-i hayât idilir. Vâkı'a bedeviler medenilerden ziyâde tabi'atdan müstefid olur, az şeyle kana'at itdikleri içün fikirler hemen dâ'imâ asûde ve hayâtları dağdağa-ı mez'ucesinden fârîğ bulunur. Bu derece mehâsin-i maddiyeyi ihtivâ iden 'alîm-i bedeviyi birdenbire medeniyet 'alemine tercih husûsunda insanın bir incizâb-ı tâbi'isi varsa asl-ı hulûkatdan matlub ve mültezim olan cihetin temeliyle iş bu fikrin butlan ve mecrûhiyeti der hâl-ı nümâyân olur. Tabi'atın te'sirât-ı mahrûbesi altında insanlar bir takım esrâz ve alame ma'ruz kalırlar ki, medeniyet anları edviye-i nâfi'a ve vesâ'it-i feyâzânesiyle men' ve bu sûretle hayâtı 'azârız-ı müdhişe-i elmiyesinden vehayâb eyler.

Fî el-vak'i saf havalarla teneffüs ve menâyi'-i tâbi'iyenin meyâh-ı lûtfiyesini içmek gibi ahvâlde insanın hayât-ı dihkânîden telezzüz itdiği

-görülüyorsa da ebna-yı nev'ine ibrâz-ı hizmetle vazife-i uhrevîyesinin ifâsını mü'min olan hayât-ı mütemmednâne'nin ibsâr ideceği lezâiz-i manevîye mertebesinde şirin mizâk olamayacağı, müsellem ehl-i iz'ân-u hikmetdir. Medeniyetin mekteb-i kemâlâtında tahsîl-i hakâyıkla nebi-i beşere muhîbbe-i secanı olan 'akl ve fikrini tenvîri vuku'-ı dimâğîyeyi temenniye ve o sûretle hevârâk-ı ebed-i 'ikâraneyi idrâk ve

ta'akıl itmek kadar ciddi bir hayât-ı letâ'if-i ifzâ tasvîr olunabilir mi? Hülâsâ-ı kelâm: medeniyet bânî-i medâyin-i ma'mûriyet, basit füyuzât-ı sa'adetdir. Eş'a-ı pür tevansarıyla ziyâdâr olan akvâm, cihânın hâkim-i mecâzisi hükmüne geçerek, elhak rütbe-i refi'-i beşeriyetin 'avâmil-i me'essereyi irtika'iyesi mertebesine vâsıl olagelmişlerdir.

İşte medeniyet-i hazire-i garbîyenin es'il-esâs mûhkemini vaz' iden o koca Araplar içinde fünûn-ı sâ'irede olduğu gibi 'ülûm-ı riyâziye ve tıb'iyede (…) sâhibi nice dâhîler, nice 'allameler yetişmiş idi. Daha hâl-ı ibtidâiyede, bu kavm-ı necîb sahe-i 'ilm-u 'irfânda bir sür'at-ı harake ile ti-i merâhal ve az bir zaman içerisinde fünûn-ı mütdavele-i mevcûdenin en mükemmel kavâ'idini vaz' ve temhîd iderek üstâd-ı ümem sırasına geçdiler.

'Ulemâ-ı Arab; hey'et, hendese, cebir ve müsasât, felsefe ve edebiyât gibi 'uluma dâir müte'addid eserler neşr ile mahiyet-i terâkkiyâtın tevsi'i husûsunda pek büyük muvaffakiyetlere nâ'il olmuşlardır.

Hülefâ-ı 'Abbasîyeden el-Me'mûn Sincar sahrasında arzın kürîyetini isbat, kutbun irtifa'ını ta'yin ve hacm-i arzı bi'l-hemin nısf en-nehâr dâiresi üzerinde bir derecelik kuvvetin tevân-ı müsâsât-ı küreye i'ânesiyle müsaha itdiği vesâ'if-i tarihîyenin en en meşhûr ve müte'ariflerdendir. Riyaziyûn-ı 'Arab; (…) cibe-i bi'l tatbîk-i müesâsâta şekl-i hazırını virdiler. (İbn-i Rüşdler, İbn-i Sina ve İbn-i Câbir-i Kufîler, Muhammed Bin Muhayyiler); 'allame-i cihân, dühhât-ı zaman idiler. (Gazeteler, Medrese-i Nizâmîyeler, Kurtubalar, Ezherler) Avrupa'nın o (Cambridc, Oxford ve Sorbon) dâr'ül-fünûnlarının meşrûk-ı kemâlâtı değil midir?

'Azâm-ı efâzıl-ı İslâmımızın 'ülûm ve ma'ârife olan hizmeti göz önünde tecelli idüb dururken ve bugün garblıların çeşm-i hayretini kemâl-ı dehşetle kamaşdırmakda iken ihlâfımızın şu eser-i âliyi ta'kib (…) betayit itmelerine (…) şavk-ı medeniyet-i garbiyenin (…) bir mehd-i i'tilâ kariyeti iken bugün ki (…) andan fersah fersah geride kalması şayân-ı tehirdir.

Ey ümid-i yegâne-i istikbâl-i vatan, ey dimâğı envâr-ı 'irfân ile tenevvür-i müste'ad olan şebân-ı tahsîl! Bari siz çalışınız ki memleketin bir hâdim-i mefhûriyetyâbi, zülâm-ı cehlden milletin bir vesîle-i rehabânı olasınız. Sa'i idiniz ki abâ-u ecdâdımızın senelerce ta'kib itdikleri tarîk-i müstakim ve sevabı bulmağla o müsebbah-ı hedâ-yı 'irfânın şû'le-i li'adârıyla aydınlatmağa muvaffak olasınız.

Bütün efkâr ve (…) me'ereb ve amâl içün size bütün vesâit-i amâde bulunmakda. 'İlm-u fünûn size her cihetden ithâf olunmakdadır. Ancak sizden muntazır olan şey sa'i ve gayretdir.

Cehd idiniz ki vatan-ı mukaddesimizi avec-i bâlâ-yı mu'alliye asûde ile bir hadîke-i bed'izâr-ı kemâlâne ifrâğ, gayret idiniz ki milletimizi zirve-i kusvâ-ı terâkkiye irsâl idesiniz. Mes'ud o kimselerdir ki bütün hayât-ı mu'azzezelerini tahsîl-i kemâlât uğrunda fedâ itmişlerdir.

Her milletin ba'as-ı mekinet ve satveti, her ferdin mûceb-i 'izzet-u ref'eti hep 'ilm-u ma'ârif değil midir? Evet 'ilm-u 'irfân, badî-i şeref-i akvâm, sebeb-i izdiyâd-ı şevket ve şân-ı inâsdır.

Yaşasın medeniyet ve ma'ârifet, yaşasın mütefün-i 'irfân ve fazilet olanlar.

2.14.4. Der Sa'adet'den: Husûsî Telğraflarımız

10 Eylül – (…) içün komisyon teşkîl itdi. İzmir'de şakî-yi Çakıcıyanın istisâliçün 'asker sevk idildi.

12 Eylül – 'ayân Re'isi Sa'id Paşa Paris'i, Berlin, Londra, Viyana'yı gezmek üzere Avrupa'ya 'azîmet itmişdir. Gümrük rüsûmunun on beşine iblâğı içün düvel-i mu'azzamada ki teşebbüsâtımız devâmdadır. Ermeni patriğinin istifası mes'elesi henüz hâl idilemedi.

13 Eylül – 'Adliye tensîkâtı yapıldı. Diyarbekir 'adliye müdîrliğiyle istinâf riyâsetine Erzurum bidâyet-i hukûk re'isi İsmail Efendi ta'yin olmuşdur.

Midyâd müdde-i 'umûmiliğine Yozgad müdde-i 'umûmi mu'âvini 'Osman Remzi Efendi ta'yin idilmişdir.

Bidâyet-i hukûk ve cezâ re'isleri yerlerinde ibkâ idilmişlerdir.

M. Şükrü

2.15. ONBEŞİNCİ SAYI

Birinci Sene 20 Ramazan Sene 1327 Pazartesi 21 Eylül Sene 1325 Nümero 15

Sâhib-i İmtiyaz ve Müdîr-i Mes'ûl		**Ser Muhârrir**
Mirîkatibîzâde Şükrü	**PEYMÂN**	**A. Bakî**
Seneliği 25, Posta Ücretiyle	**325**	**Mahal-i Fürûhtu: Kitapçılar**
Beraber 32 Ğuruşdur		**Kapusunda 'Attarzâde Mustafa**
Nüshâsı Yirmi Paradır		**Efendi'nin Mağazasıdır**
		Mahal-ı Tab'ı: Diyarbekir
		Vilâyet Matba'asıdır

Her Hafta Pazartesi Günleri Neşr Olunur Müstakîl'il-efkâr Osmanlı Gazetesidir

Birinci Sayfa;

2.15.1. Hey'et-i Tensîkiyede Canlı Heykeller

Ma'el-teessüf şimdiye kadar böyle olmuşdur. İstibdâd de olsa, meşrûtiyet de olsa dâima kazanan, kârlı çıkan İstanbul ile hemcivar olan bak'alar. Zararlı çıkan dâima Anadolu'nun iç tarafları! Derece derece ba'yed olan bedbaht, sefîl vilâyetler. Tensîkât yapılıyor, teşkîlât icrâ olunuyor. Zavallı taşralılar ne yapılırsa yapılsın yüzü gülmez. Dâima mahzûn, dâima mükedder. Sanki mâder-i mukadderât milyonlarca mahlûkatı nümûne-i hüsûret, timsâl-ı sefâlet olmak içün terbiye itmiş, büyütmüş.

İşte yakından vâkıf olanlar, vatanın selâmet ve sa'adetini görmek isteyenler, halimize acıyanlar vilâyetimizin teşkîlât-ı 'adliyeye ihtiyâcını takdîr itdiler. Kim bilir ne kadar çalışdılar ne kadar fedâkârlıkda bulundular. Hey'et-i mübeccele-i teşri'iyemizi (…) itinâ' ile binlerce şevâhid ve delâil-i maddiye irâd ittiler. Emr istihsâl

olundu. Tebşîrât, tebrikât tevâli itdi. Mağmûm göklerden, nûr-ı meserret saçılmağa, nâmlı gözlerden sereşk-i şâdi neb'ân eylemeğe başladı.

Vakta ki tatbîkâta, semerrât-ı muvaffakîyet intifaka başlandı. Bütün iyiliklerden, bütün ümid-i terâkkiden mahrûm olan bedbaht memleketimiz yine eski muharriblerini iş başında gördü. Gözyaşlarını dökdü.

Kim bilir ne zamana kadar kan ağlayacak. Evlâdı, o şayân-ı merhamet olan evlâdı boynunu bükerek, içini çekerek vâlidesinin enin-i mahrûmiyetine-i temiyâne iştirak itdi. Hâla da idiyor.

Selâh-ı ümmet, nizâm-ı millet içün şimdi de tensîkât emri virildi.

İstanbul'da da dâire-i rü'esâsı var. Fakat hâk ve 'adâletin tamamî-i inkişâfı, o mahiyetin selâhatı içün her dâireye milletin hükûmetin emin ve hayırhâh vekîlleri nâzır, re'is ta'yin olundular. Tensîkât da seçdiler, ayıkladılar. İşsizlere iş bulmakdan ise işe yarar insanları iş başında bırakdılar. Bugün idâre-i merkeziye umûru, hakikaten ehl, istihkâklı ellere dırahşân nasiyeli me'murlara tevdi' olundu.

Fakat taşralarda husûsiyle vilâyetimiz gibi hicrî yerlerde ne olacak? Vâkı'a tensîk me'murlarının içinde 'ilmine, kemâline vâkıf ve dirayetine i'timâd olunacak zevât fazla vardır. Ma'hâza i'tiraf idelim ki ba'zıları tensîke-i me'mur olmakdan ziyâde tensîkden evvel atılmağa kesb-i istihkâk itmişlerdir. Bunlar, bu canlı heykeller, bu sandaliye bekcileri kendi işlerini, vezâif-i kanûnîyelerini tasviyeden zâten 'aciz va gayr-ı muktedir iken bir de iktidârlı veya iktidârsız zavallı ma'iyetlerini nasıl tefrîk idecekler. Bu gibilere mu'adele-i 'adâlet icrâ itdirecek selâhiyet i'tâsı doğrusu vatana hakaretdir dimekden hiçbir zaman erbâb-ı vukûf kendini alamaz.

Evet tensîk me'murları içinde öylelerini biliyoruz ki iki kere ikinin dört ideceğini bulmak içün birçok zamana ihtiyâc gösterir. Okuduğunu anlamak şöyle dursun hizmet-i medîde elcânıyla anladığını anlatmak içün yazdığı iki buçuk satırlık yazıda birçok yanlış görülen ve her mu'ameleyi başkâtibine veya dâiresindeki büyük küçük me'murlardan birine sormadıkca ifâdan izhâr-ı 'acz idenler ve kendisine 'aid vazifeyi başkasına yapdırmak içün hergün dökdüğü abrûlar kocaman çağlayan husûle getirenler de vardır.

Bunlar hey'et-i tensîkiyede bulundukca, kurbân-ı hürriyet, meftûn-ı 'umrân-u sa'adet olan

-evlâd-ı vatan, sesi çıkdıkca bağırmayacağını kim te'mîn ider.

Nasıl olmalı,

Evet nasıl olmalı, evvelen hey'et-i tensîkiyeyi teşkîl iden zevât din-u namûsları üzerine tahlif idilmeli sonra devâirdeki müstahdiminin tercüme-i hâl varakasına münsakata bakılmalı. Tekâ'üde kesb-i istihkâk idenler iktidâr ve 'irfân sâhibi olsalar bile mu'amele-i kanûnîye haklarında icrâ olunmalıdır. Çünki yeni idâre yeni adam ister.

Sâniyen, ahvâl-ı sâbıkaları tedkîk olunmalıdır. Mâzisi mülevves olanlar sû-i hâl ile şöhret bulanlar bilâ suâl açığa çıkarılmalıdır. Vâkı'a tensîk me'murlarının bu cihetdeki isabetlerine pek de o kadar ihtimal verilemez ise de yine bir dereceye kadar muvaffakîyetleri kat'idir. Az ma'aşla birçok servet idinenler hakkında tedkîkât-ı 'amika icrâ olursa keyfiyet kendi kendine tezâhür ider. Müşkîlât-ı efhâm olunur.

İdare-i sâbıka bakâya-yı me'zûliyeninden bir kısmı devr-i menhûsun berât-ı berâ'itine istinâd ile hakk-ı istihdam fikri-i sakîmini taşımak cerâininde bulunurlar imiş. 'acaba o menhûs idâre hangi 'aciz ve nâ ehil bir me'muru serkârdan ayırmış da tatbîk-i hatır veya efsâd ve tahrib içün yedine yaldızlı bir hüccet-i sükût virmekden eb'a itmişdir. Bu gibi evrâkı cevâz-ı istihdama sened-i ittihaz itmek tâbi'i muvaffak-ı mu'adelet ve meşrûtiyet olmadığından hey'et-i fazile-i tensîkiye bu ciheti de nazâr-ı i'tibâra alacağına bütün milletin i'timâdı vardır.

Sâlisen, sin-i tekâ'idiyeyi idrâk itmemiş veya su'i ahvâl ile nasiyesi lekelenmemiş olanların derece-i meziyetleri tahkîk itmek, içün – usûl-ı dâiresinde – her dâire mensubiyeti imtihân idilmelidir.

Rabi'en, hâricden talib olanları dahi bi'la tefrîk cins ve mezheb imtihâna da'vet itmeli. İsbat-ı ehliyet idenler müsâvâta ri'âyeten istihdam olunmalıdır ki bir tarafdan her Osmanlı'nın idâme ve te'âlisine yemin itdiği meşrûtiyet idâresinin hâkîmiyetine kana'at ve diğer tarafdan tensîkâtın bî-hakkın icrâ olunduğuna i'timâd-u emniyet hâsıl olarak efkâr-ı 'umûmiye tatmîn ve teskîn olunsun.

İmza mahfûzdur.

2.15.2. Ricâl-ı Hükûmet ‘Adâlet ve İstikamete Alışmalıdır

Mülkün nizâmeti, milletin sa’adeti ve intizâmını düşünüb bulmağla mükellef olan vesâit-i hükûmetin terâz-ı mefâhiri şehnâme-i mübahatı fezâ’il-i ahlâkiye, kemâlât-ı ‘ilmiye ile beraber istikâmet ve ‘adâlet olmalıdır.

İstikamet ve ‘adâlet ve mümâsi-i celâ’il-i hulkîyeden mahrûm olan evliya-yı umûr-ı milletin zevâlını, vatanın izmihlâlini tehiyye ile ellere tevdi’ini ihzâr eyler, zimamdâran-ı umûr-ı devlet me’alli-i ahlâkîyeden tecerrüd itdikce inhitât-ı zevâl o nisbetde istilâ ider. Otuz üç senelik vekâyi’-i emliye şehâdet idiyor ki, idâre-i zulme hak ve ‘adâletden inhirâf itdiği içün otuz kadar vilâyet ile otuz kırk milyon nüfus zevâle ve izmihlâle mahkûm olmuşlardı.

İ’mar-ı hükûmete nisbeten bir saniye dinecek kadar kalil bir müddet zarfında ehl ve ‘adâletşi’âr ellere, münevver dimâğlara tevdi’ olunan emhât-ı umûr, mülevvesât ve meziyet-i mâziyeyi ref’ ve müşkîlât-ı hazıriyi ifhâm ile mu’amelât devlete bir intizâm virilmiş ve dîde-i düz fırsat olan mirâscıların ümidsiz hasta tanıdıkları idâre-i Osmaniye ‘adâlet ve istikâmet sâyesinde nakahatını geçirerek terâkkiyât ve ihtiyâcân-ı müberrisini tesviyeye bile başlamışdır. Bütün bütün mel’us enkâz-ı mahrûbeden tecerrüd ve hakikaten fa’âl ellere tevdi’-i vezâif idilirse hiç şübhe yokdur ki hasta ve yaralılara mu’âvenet idecek ümitdarı da hâ’iz olur. İmparator “Fransua” yı himâye ve nuhafaza iden, üç kıt’ayı yerinden oynatan şânlı babaların oğullarıyız. Bir kere gözlerimizi kapadan güşade-i cehli çakçak ile hakâyık-ı vezâif-i insaniyeye fakat umûmiyetle vâkıf olalım. O zaman şer veya hayr’el-halef olduğumuzu delâyiliyle isbatda güçlük çekmeyiz. Acilen ricâl-ı hükûmetin değil en âdi vezâ’if-i hükûmetle iştiğal iden hayât-ı ‘umûmiye icrâsı içün iktizâ iden mehâsin ve fezâil-i lâzımenin başlıcası istikâmet ve ‘adâletdir. Me’mûrîn-i hükûmet bu iki nezâif-u vezâif ile mütehelli olmamak şeccere-i müsemmere-i devletin neşv-u nemâsına halel irâs eyler. ‘Adeta kuvve vü dur-ı efrâd-ı ahâli ‘acz ve hayret içinde boğulur. Eshâb-ı nüfûz ve erbab-ı hükûmet tecemmül ve tezyîn-i fevk’âladeye perestiş eylerler. İşte bu sûretle kefe-i mizân i’tidâlden ‘udûl ile her dürlü müsâvi-i ahvâl irtikâb idilür. Tekmil nizâmât muhannel ve bi’ltabii’ millet düçar-ı baht ve me’yusiyet olur. Devr-i sâbık, gözümüzün önünde duruyor. Servet ve sa’adet-i me’murlarla eshâb-ı nüfûzda, zillet ve sefâlet-i vatan fedâîleri olan ahâlide tecessüm itmiş idi. Şe’bat idârenin heman ekserisinde

‘adâlet yerine zulüm müşâhede olunuyordu. Erbâb-ı namûsun nasibe-i yevmiyesi kan ağlamak, ac yatmak, bir zaptiye neferinden bile kırbaçlarla döğülmekden

Peymân 3(sayfa)

-’ibâret idi. Bu gibi zevâilin artık nihâyeti geldi. Her şeyin aslına rücu’-ı kanûnî bir kerede cilve nümâ oldu. ‘Adâlet bütün şa’şa’asıyla açıkgözleri kamaşdırdı. Her şahsa sa’adet-i hukûkîye bahş idildi. Tecâvüz ve ta’arruz, gadr-u zulm kapuları kapanarak ihkâk-ı hak yolları te’mîn ile murâkebe, kuvve-i neşri’iyenin hakk-ı müdahalesi sâyesiyle bütün fenâlığın önü alınacakdır. Gerçi henüz hak ve ‘adâlet bazı cihetlerce gereği gibi tecelli itmemiş olduğu iddi’a olunursa da bunun da başlıca esbâbı dâire-i hükûmet henüz tamamiyle enkâz-ı istibdâdiyeden temizlenmediğinden ilerü gelür.

Misâlen bizde ‘adâletin tamamiyle inbisât ideceği bir muhit içinde yaşıyoruz. Fakat ba’zı harekât-ı reddiye yüzümüzü ma’al-teessüf güldüremiyor.

Ezcümle, ‘alakavâr bir me’murun yana yakıla beyânatı kuvve-i icrâiyenin mahkûm-ı ‘atâlet olduğu isbât idiyor. Bir naziyâne-i edeb içün üç beş ğuruş esîrgemek ve üç ayda bir serseri kırbacı elde itmemek şayân-ı iştihrâb değil midir? Ahkâm-ı kanûniyenin rehâvet-i ‘atâlet umûr-ı cezâiyede ma’kul olmamakla beraber pekde medhûldur.

Ricâl-ı hükûmet iltizâm-ı ‘adâlet ve istikamat-i ‘azîm kıt’asında bulunmadıkca ve tesri’-i mu’amelât-ı kanûnîyey ri’âyet itmedikce selâmet ve sa’adet nasıl tasavvur olunur. Refâh huzûr mümkün değil, te’mîn olunamaz. Biz me’murlarımızdan kanûnun ahkâmını olanca kuvvetiyle, şiddetiyle icrâsı talebinde müsamaha, terbiye-i müsekkepnâne mukteziyâtından olan cehâlet ve ‘aczimiz sebebleriyle sükût eylesek zaman-ı ta’akibât-ı şiddetkâraneden nasıl ferağat ider. Bütün me’murlar, bilmelidirler ki meşrûtiyet tesâmüh, intisâb, iltizâm gibi vesâil-i tahrîbiyeyi şiddetle men’ idiyor ve müsebbiblerine ve bu gibi ‘adi fikirleri taşıyan alçaklar içün ir, giç ağır cezâlar, tahammül olunmaz felâketler hazırlamışdır. Yakın, pek yakın bir zamanda göreceğiz ki istikâmet ve ‘adâletden bi nasib olanlar der kat-ı hiççide müzemmehel olmuşlardır.

2.15.3. Tensîkât Münasebetiyle

Makâm-ı vilâyete vârid bir telğrafnâme-i ahkâm-ı meşrûtiyetin tamami-i tatbîkini irâde buyuruyor, bize de feyz-i ‘umûm-ı meşrûtiyet’den istifâde yolları açıldı

dimek istiyoruz. Me'murlarımız da tensîkât-ı teşyirâtı büyük emeller husûle getiriyor. Fakat tensîkât icrâsında 'alakadâr olanlardan bir kısmı işleri anlaşılmış ve mahiyet-i 'umûmîyeleri milletce tahkîk itmiş abâ-ı eslâfeden bulunduklarından tensîkâtdan nasıl bir istifâde idileceği kesdirilemiyor.

'Adliye teşkilâtı gibi tensîkâtda imtihânsız, telâhuk-ı efkârsız ba'zen dâirede ba'zen de husûsî evlerde ictimâ' idilerek yapılacak olursa zararlı çıkacağımıza heman şimdiden hüküm itmekde tereddüd göstermemeli, bize tensîkât nasıl yapılacağı, nereden başlanılacağını tâbi'i tensîke me'mur olan hakîki hâdimin meşrûtiyet takdîr ve ta'yin iderler. Ma'ârif tensîkâtı nümune-i imtisâl olursa hayırlı işler görebileceğine ve millet ve vatanda arzu itdiği teceddüdü iktisâbla i'lân-ı miyahat ideceğine şübhe idilmelidir. Öyle me'mul idiyoruz ki tensîkât-ı 'umuûmîye daha bî tarafane 'adâletkârane icrâ idilecekdir. Tensîke-i me'mur olanlar içinde derece-i iktidârı bütün milletce ma'lûm olanlar da vardır. Anlar hakkında dahî mu'amele-i tensîkiyenin teşmîlini ve kemâl-ı bî tarafi ile usûlü dâiresinde tensîkât icrâsını tâbi'i talebinde diğer efrâd-ı millet gibi bizde bir hak ve salâhîyet görüyoruz. Tensîk komisyonunun mukarreratını, icrâ'atını kanûnun bahş eylediği salâhîyet dâiresinde selâmet-i vatan ve memleket nâmına ta'akibatdan gerü durmayacağımızı va'ad eyleriz.

İmza Mahfûzdur

2.15.4. Medeniyet Lekesi

Tahminen bundan üç dört sene mukaddem bütün kuvvetiyle, te'siriyle 'Alem-i İslâm simâ-ı mısrı rahnedâr, dılhûn iden dılşikâf-ı vakı'a-i ma'lûme-i müellemesi yine bir müheyyen-i insaniyet olanlar tarafından meydana konuldu. Milletimiz de gönüllerden tâbi'i es'südûr bu hadise-i mahzûneye dâir ba'zen kalemler andan da cerîd-i yevmiyeye şerârepaş te'sürâniyetler etrafa intişâr itmek mümkün değildi. Biraz münessef, akıllı olanlar bu gibi te'evihleri hoş görmeleri hiç değilse bu kadar olsun bir fazilet göstermeleri lâzım gelir. Yoksa o şerâre-i ateşnâk zerreleri 'ilme bir ikinci dılşikâf-ı mes'elesinin tekrarına sebebiyet virmesi ihtimâlden ba'îd değildir. El liva el-gurra gazetesinin ser muharriri Şeyh 'Abdül'aziz Çavuş bu mes'eleye dâ'ir bir aneşin makale geçenlerde yazdı, cerâhat-ı kalbîyesini biraz yara ve belâlar ile teskîn itmek istedi. Bu böyle olduğu halde yaralarını sarmakla tahfîf lâzım gelirken bi'l'akis bu yaraların istidâd-ı te'ellimine badi olacak halane o engizisyonlar tarafından tesbit

olundu. Zavallı şeyh taht-ı mahkemeye alındı. Nihâyet üç ay müddetle habs olundu. Şimdi biz mahkemenin hakimini değil ara-yı ‘umûmîye-i mahkeme-i ‘adliyesinin hükmüne, tarih-i insaniyetin müseccel i’lâmına bu defa kat’i sûretde intizar itmekdeyiz. Her ki; zuhmi hurd, elbette fegani dared. Dünyânın hiçbir yerinde görülmemiş hükümle o kadar mazlûm

Peymân **4(sayfa)**

-insanlar ba gayrî hak katl, darb, cürûh olsunlar, yetim bırakılsunlar. Buna karşu birisi bi’l-zarûri ah idecek olursa o da taht-ı mahkemeye alınsın, habs olunsun ne kadar dehşet. İşte bundan ziyâde ‘adâlet nerede aranırsa aransın, mislini bulmak mümkünse lütfen ira’e buyurulsun. Bu da kocaman Britanya-ı ‘azîmi devlet-i mu’azzamanın arzusu ve ehl-i vatan olacak bir gürûh-ı hezilenin eliyle olduğu da unudulmasın. Nefrîn böyle medeniyet, böyle insaniyet.

2.15.5. Te’essüf-i ‘Azîm

Müsliminden bazı obaşın bu şehr-i mübarekde gündüzleri sokak aralarında, kunduracı dükkânlarında, kahve köşelerinde ve hatta câmi’ havalîlerinde ‘alenen yimek yidikleri kemâl-ı istiğrabla görüldüğü birçok yerlerden işidilmişdir.

Bunlar o hezeledir ki hadise-i müdafa da güyâ meşveret, hürriyet şeri’at-ı garraya muvâfık değilmiş gibi hürriyet istemeyiz, şeri’art isteriz diye memleketi herc û merc içinde bırakmağa tasaddi iderlerde şimdi vezâ’if-i diniyelerinden birini olsun ifâ itmezler. Bunlar o sefîllerdir ki dünyâda ne kadar habaset, ne kadar şena’et, ne kadar me’asi ve metahat var ise irtikâb iderler de din içün, vatan içün, namûs içün, hürriyet içün mücahede idenleri tekfîr iderek ta’kib-i câhilânede bulunurlar.

Ey câhiller! Ey bedbahtlar! İşte Allah’ın kitâbı, işte şeri’at, işte doğru yol! Sizi bu yollardan kim men’ idiyor? Size namazı, orucu Allah emr itmiyor mu? Şeytan’ın iğvasına, nefsinizin ihtirâsâtına niçün tabi’ oluyorsunuz da (hasir’üd-dünyâ ve’l-ahire-Hac:11) sırrına kesb-i istihkâk idiyorsunuz? Size tevciye iden enzârdan utanmıyorsanız Allah’ın gazabından da mı korkmuyorsunuz? Bu mübarek Ramazanı şirk ve me’âsi ile geçirmekde ne lezzet duyuyorsunuz?

Te’essüf olunur ki bunların mugayir-i âdab-ı İslâmîye-i ahvâle cür’etlerini müşâhade iden polis idâresi çâreyi tahzir ve terbiyeyi piş te’emle almıyor. Bunlar o

gürûh-ı serâsemedir ki fark-ı sûretde taziyâne te'dib parlamadıkca selâh-ı hale muvaffak olmazlar. Yoksa serseri kırbacı hala elde edilmedi mi?

Diyarbekir defterdârlığına Kozan muhasebecisi Osman Efendi ve Diyarbekir Ma'mûratü'l-'aziz telğraf ve posta baş müdîriyetine vilâyât-ı mezkûre müfettişi Ahmed Fevzi Begler ta'yin buyurulmuşlardır. Meşrûtiyet dâiresinde me'muriyet-i cedîdelerinde hüsn-ı muvaffakiyetlerini 'inayet-i bâriden temenni eyleriz.

İzmir muhasebe-i ma'ârif kâtibi Diyarbekirli Abdullah Paşa Zâde 'Adil Beg bi'l imtihân vilâyât maliye müfettişliğine, Erzurum telğraf müdîri Ali Gâlib Efendi Erzurum başmüdîrliğine ta'yin buyuruldukları kemâl-ı men ve şükrânla müstahbar idildi.

İdare-i sâbıkda ğubâr-ı nesiyatla mahv-ü tebâha mahkûm idilmiş nice zekâlar vardır ki meşrûtiyetin âsar-ı feyâzenesiyle hak ve liyâkatın tecelliyât-ı meşkûresine mazhar olmakda bulunmuşlardır. Binâ'en 'aleyh şu tevcih ve cebheden dolayı samimi tebrikâtımızı takdim eyleriz.

Merkezde mevcûd 'asâkîr-i Osmanîyeye idrâkiyle bahtiyar olduğumuz şu Ramazan-ı mübârekde imam efendiler vâsıtasıyla va'z ve nasihat itdirilmesini ve bu meyânda meşrûtiyet-i meşrû'amızın fâidesini zikr ve beyân buyrulmasını selâmet-i vatan nâmına temenni eyleriz.

Meb'us-ı muhteremimiz Feyzi Beg geçenlerde Tepe nahiyesinde medeniyetin fevâid ve muhasenâtına dâir Kürdce bir konferans virdiği müstahberdir.

2.15.6. Hülâsâ-ı Havâdis

Almanya manevralarına teşrif buyurmuş olan Mahmud Şevket Paşa hazretleri imparator hazretleri huzûruna kabul olunarak bezl-i iltifât idilmişdir. Bi'l 'umûm ahâli dahi fevk'alade tevcih ve hürmet ibrâz idiyorlar. Paşa-yı müşarü'n-ileyh mu'aşerid-i kırmızı kartal nişânının birinci rütbesinden bir kıt'ası ihda idilmişdir.

Yemen'den gelen haberler son derece iyidir. Sevk olunan kuvve-i 'askerîye 'asileri zahiri civarında iki mağlûbiyete düçar itmişdir. Elyevm Yemen'de otuz bin kişilik bir kuvvet Tahsin Paşa'nın kumandası altındadır.

2.15.7. Der-saadet'den Husûsî Telğraflarımız

17 Eylül – Divân-ı Harbce mürtec'ilerden kırk bir kişi Trablusgarb'e, Beyrut'a menfi idilerek gönderildi. İkmâl-ı tahsîl içün elli dört efendi Paris'e gitdi. Tıbbiye, mülkiye ile 'askeriye mektebleri birleşdirilerek ma'ârif nezâretince tensîkâtı yapıldı. Yemen'e sevkiyât-ı 'askeriye devâmdadır. Rusya çarı hey'et-i mahsûsiyemizi Livadya'da yigirmi üç eylülde resmen kabul idecekdir.

20 Eylül 325 – Mahmud Şevket Paşa Paris'i ziyaret itmişdir. Müte'addid ziyafetler virilerek iğrâz idilmiş. Livadya'ya gidecek hey'et-i mahsûsa nâme-i hümayûn ve hedâyâyı hâmil bulunacakdır. Ermeni patrik istifası mes'elesi meclis-i vükelada tezekkür idilmekdedir. Donanmamız Selânik'dedir.

M. Şükrü

2.16. ONYEDİNCİ SAYI

Birinci Sene 11 Şevval Sene 1327 Pazartesi 12Teşrin-i Evvel Sene 1325 Nümero 17

Sâhib-i İmtiyaz ve Müdîr-i Mes'ûl		**Ser Muhârrir**
Mirîkatibîzâde Şükrü	**PEYMÂN**	**A. C**
Seneliği 25, Posta Ücretiyle	**325**	**Mahal-i Fürûhtu: Kitapçılar**
Beraber 32 Ğuruşdur		**Kapusunda İslâm Beg'in**
Nüshâsı Yirmi Paradır		**Mağazasıdır**
		Mahal-ı Tab'ı: Diyarbekir Vilâyet Matba'asıdır

Her Hafta Pazartesi Günleri Neşr Olunur Müstakîl'il-efkâr Osmanlı Gazetesidir

Birinci Sayfa;

2.16.1. Tebrik ve İ'tizâr

Afâk-ı ıslahiyeyi müstağrîk-i envâr-ı füyuzât iden îd-i sa'id fıtrat-ı bi'l cümle İslâmlar hakkında mes'ud ve mütemeyyin olmasını cenâb-ı hakdan temenni eyler ve bayram münasebetiyle geçen nahasenin âdem-i intişârından dolayı muhteşem karîlermizden taleb-i 'af ideriz.

2.16.2. 'Adâlet

'Adâlet, rehber-i muvaffakiyet, bedreke-i necât ve sa'adetdir. 'Adâlet esâs-ı fazilet, 'adâlet 'ayn-ı rahmetdir. İşte bu fazilet sebebiyle derge-i nûr-ı İslâmiyet aksa-yı şarkı 'azizmande tenvîr itdi.

Hazret-i ‘Ömer’in şa’şa’a-ı celadetini, Mu’aviye-i sâninin ‘ulu himmetini, ‘Ömer bin ‘Abdül’azizin sermaye-i faziletini te’mîn iden ‘adâletdir. ‘Adâlet’tir ki Nuşirevân’ın ile’lebed nâmını hatıra-ı enâmda muhafazâ idiyor bu celâil-i ahlâkiye ile ihrâzının nâm iden binlerce ‘azâm-ı İslâmiye, müdâvenât-ı tarihiyenin en şânlı sahayifinde isbât-ı kemâlât itmişdir.

Bu kelime-i mukaddesenin nakızı zulmdür. Her hakkı, her vazifeyi müstahakına, ehline virmek irâdesidir. “‘Adâlet-i Allahîye, ‘adâlet-i insanîye” nâmıyla ikiye inkisâm ider.

“‘Adâlet-i hey’et-i ictimâ’iye, ‘adâlet-i siyâsiye” ‘adâlet-i insanîye kısmındandır ki husûsâ-ı maddiye üzerine mü’essesdir. Yeni nev’in ‘irfân ve liyâkatına hürmet ve ri’âyet ve mu’asır ve ahlâkının ıslâh-ı ahlâkîyeye hizmet ve himmet ancak ‘adâletle kâbîl olabilür.

‘Adâlet bir hareket-i meşrû’edir ki, vicdânın hadd-i i’tidâlde bulunmasından ‘ibâretdir. İfrât ve neferiyet dâima medhûl, her halde mezmûmdur. Hey’et-i idâre veya me’mûrîn-i siyâsiye vezâ’if-i mevdu’elerinde hadd-i i’tidâle ri’âyet itmelidir ki ‘adâlet, isbât-ı mevcûdiyet iderek şübhelere, tereddüdlere sû-i tefehhümlere nihâyet virilsün.

‘Adâlet, nefsde arınmak ile beraber evlâd-u ‘iyal, akraba vü rufakâya da ta’alluku vardır. Şer’an, ‘aklen memnu’, mukaddeveh harekâta münhasır olanlar da bi’l nasibe ‘adâletin noksanını iktizâ ider. Enva’-ı mezâlimi tey-i nev’ine layık görenler ya tahakküm-ı mevâki’ veya te’mîn-i menâfi’ maksâdıyla zulm-u ihânete mütesaddi olanlar, ‘adâlet-i Allahîye’den kurtulamazlar. Zengin iseler fâkir, me’mur iseler mekhûr olurlar.

‘Adâlet ve insâf mültezimleri içün gösterilen mevâni’-i te’addîden beri mes’uliyet-i hazıra, diğeri ta’yinât-ı müstakbeledir. Bu iki mâni’a-ı maddiyeye bir de terhiyât-ı manevîye inzimâm iderse selâmet-i vicdân ile matesüf olmak arzusunda bulunanlar dâire-i ‘adâletden mümkün değil ayrılamazlar. İhya ve i’mâr içün ‘adâlet nasıl muktezi ise ifsâd ve tahrîb içinde nakîz olan zulm o kadar müessirdir. ‘Adâlet teriyâk, zulm sem-i hülâhüldür. ‘Adâlet vâsıta-ı ni’met, zulm sebeb-i la’netdir. Cenâb-ı hak zâlimleri sevmez. Anlara la’net ider. Hukûk-ı ‘ibâdı ayaklar altına alarak çiğneyenler elbette ‘adâlet-i Allahîye’den kurtulamazlar.

2.16.3. Me'murlarımız Nasıl Olmalıdır

Her devlet hüsn-i idâresi ve terâkki ve te'âlisi içün muhtelif nev'den kanûnlar vaz' ider rûh'ül-kavânîn müellif-i meşhuru Montesqu'nun dediği vecihle en iyi kanûnlar vatan ve milletin âmâl ve ihtiyâcâtına muvâfık olanlardır. Bunun içün meşrûtiyetle idâre olunan devletlerde her kanûn memleketin ahâlisinin seviye-i 'irfân ve ihtiyâcâtı gözedilerek yapılır. Tatbîki de pek kolay ve feyz bahş olur. Fakat bir kanûn veya nizâmdan hakkıyla istifâde içün tatbîk idecek me'murların da mümkün mertebe rûh-ı kavânîne vâkıf olması

-şartdır. Farzen umûr-ı idâre-i vilâyât içün tâbi'idirdir ki gayet vâkıfâne bir kanûn yapılıb mevkî'-i icrâya konulacak. Fakat bununla metin bir aheng-i intizâm-ı idarî vücûda getirilmek için mutlaka milletin ahvâl-ı rûhîye ve ictimâiyesine vâkıf idâre me'murları bulmak lâzımdır. Bulundukları yerin mukadderâtına nev'umen hükm iden büyük mülkiye me'murları bu kanûnu hüsn-i tatbîk itmek içün: 'Acilen meclis-i meb'usân ya'ni millet böyle bir kanûnu vaz'a neden lüzûm gördü? Maddî manevî ne gibi esbâb ve müessirât sevkiyle vücûda getirdi. 'Acilen tatbîk ve icrâsını dilediği duyguları düşünceleri istedikleri yerlerde tamamen bilmeleri icâb itdiği gibi bulundukları yerin derece-i ma'ârif ve medeniyetiyle ihtiyâcât-ı müberreme-i hayâtiyesine de vâkıf olmaları ehem ve elzemdir.

Kezâlik rûh-ı 'ümrân ve terâkki olan umûr-ı inzibatiye ve 'adliyeye müte'âlik kanûnları tatbîk idecek me'murlar da bir dereceye kadar mu'aşşer şinâs olmağla beraber haseten kanûnun esbâb-ı mucîbesiyle buldukları mahiyetin ahvâl-ı rûhîyesini pek güzel takdîr ve te'âli idecek iktidârı hâ'iz olmaları şartdır. Ma'ârif, nâfi'a, maliye me'murlarının da memleketin seviye-i 'irfânına menâbi'-i maliye ve iktisadiyesine vâkıf olmaları intizâ ider.

Böyle olmadıkca ellerine ne kadar mükemmel kanûnlar virilürse virilsün bir iş göremezler. Vatan kendilerinden istifâde idemez. Zirâ bir ülkeyi bir vilâyeti değil bütün 'alemi idâre iden ma'nadır, rûhdur. Bu kıssa madde ve cism değildir. Nasıl ki kainât 'ilmin değil hükûmetin, zahirin değil batının idâresindedir. İ'tibar enkâz ve meyâniye değil maksâd ve ma'niyedir.

Böyle hükûmet-i idâre ve rûh-ı kavânîne vâkıf me'murlar gördük mü, görecek miyiz? Uzun müddet hükûmet-i müstebide'nin istibdâdı-ı zulmü altında ezilen bîçâre

millet bu evsâfı hâ'iz insanlar yetişdirebilir miydi? Ma'ârif, mekteb var mıydı ki? Hüsn-ı ahlâk fazilet takdîr idiliyor muydu ki yetişebilsün. Nerede?

Hele payitaht'dan ba'îd olan bedbaht vilâyetimiz devr-i sâbıkda büsbütün câhil, müstebid, ahlâksız me'murların elinde kalmış her vecihle harâb olmuşdur. O yadigârlar ma'abetlerinde kirli me'murların ahlâkını bozmuşlar, zekâ-ı mufattarılarıyla hissiyât-ı vatanperverânelerini bütün söndürmüşler, kararıltmışlardır. Menâfi'-i müstekirhe-i şahsiyeleri uğrunda o alçaklara dalkavukluk tekâlif itmekden utanmiyan bir takım eclâf ve müteneffizân-ı memleket dahi irtikâb ve ahlâksızlıklarından kendilerine yardım iderek ahâlinin, memleketin sefâlet, harâbîsi artdıkca artmış bugün ki hâl-ı sefâlet iştimâli bulmuşdur. Bir derecedeki ancak bir sürü 'ailesinin medâr-ı ma'işeti nâmına beş ölçek darı, iki palaspâre hâkiri olan bir köylü tesadüfen işi hükûmete düşse onları satub da bir kısmını mütenefizandan birine mütebakîsine de me'murlara virmedikce hiss-i nâ-meşrû'dan kurtulamayacağına emin, hâla dahi bu i'tikad-ı vicdânsızlıkdan vazgeçemiyor. Hükûmet-i meşrûte'nin icrâ'at-ı müsavâtperverisine vâle vü hayran, bir dürlü 'akıl irdiremiyor.

Bu halet-i rûhîyede olan ahâliyi biçâre kim ikaz idecek. Kim terâkki ve te'âli itdirecek? Hep hükûmet-i meşrûte değil mi? Fakat ma'at'teessüf hâla vilâyetimizde devâir-i hükûnetin ekserîsi eski fikirli istibdâd terbiyeli bir takım enkâz-ı Hamidî idâresinde. Bunlar ölürler de tâbi'iyet-i seniye-i müstebidelerinden vazgiçmezler. Soğuk görmüş yılanlar gibi bir parça güneş ufak bir fırsat bulunca başkaldırırlar, o kadar alçakdırlar.

Vilâyât, evliye ve kaza merkezlerinde re'is-i kârda birkaç hamîyetli ve müstakîm idâre me'muru olsa bile devâir-i sâirenin tecrübeli enkâzı tathîr ve tasfiye idilmedikce kendisinden hakkıyla istifâde olunamaz. Her dürlü icrâ'atının kanûnlara nizâmlara istinad itmesi lâzım gelen bu devr-i celil-i meşrûtiyet'de; 'adliyesi, mahkemesi ma'lûl ve 'adil olan bir yerde sütûn-ı 'adile-i meşrûtiyet nasıl ira'iye ve takrîr idilebiliyor. 'Adâlet ve müsâvât nasıl tatbîk olunur? Balık baştan kokarsa da kokmuş bir balığın başını değiştirmekle canlanır mı? Bu hükûmete mebnî devâirin müte'affin me'murlarını temizlemek içün tensîkât icrâsı emr buyuruldu. Bakalım cihet-i mülkiye ve maliye va sâireyi tensîke me'mur zevât-ı kirâm bu vilâyetin derdlerini anlayacak, yaralarını sağlatacak hamîyetli, muktedir ve fedâkâr me'murlar arayacak bulacak mı?

2.16.4. Tensîkât ve Teşkîlât

Mülk ve millete büyük menfa'atler kutlu hatıralar bahş ve te'mîn idecek ta'biratın en müfîdi tensîkât ve teşkîlâtdır.

Tensîkâtın teşkîlâta nisbeten ehemmiyeti kâbîl-i inkâr değildir. Vâkı'a teşkîlât içünde büyük himmetler, derin düşünmeler lâzımdır. Fakat tensîkât ki cism-i milletin rûhî mesâbesindedir. Derece-i ehemmiyeti ancak iyi düşünmekle takdîr olunabilir. Tensîkât,

Peymân **3(sayfa)**

-teceddüd-i idâreyi câmi' bir kelime-i mübecceledir. Mes'udiyet-i millete hâdim, ihyâ-ı vatana sebeb-i müstakîl işte bu iki kelimenin medlûl-ı sahîhidir.

Bir kere düşünelim. İdare-i merkezîyenin birkaç ay evvelki halini nazâr-ı intîhaba alalım. 'Acaba tensîkât hatırasının tercümân-ı efkâr-ı ümmet ve millet olan cerâid-i mütenev'e sahâifine bırakdığı mürekebler, (…) bize ezmi idâre-i 'ibret derslerini virdi. Birçok rübâb efendiler. Ashâb-ı faziletin telâhuk-ı efkâr, tecârib mesibesiyle nihâyet bir tensîk kanûnu yapıldı.

Vatan evlâdı içün zamana göre nâfi'i ihtiyar, ehven-i şeri kabul olundu.

Şimdi bizde de tensîkâta başlandığı idâre-i vilâyetin nişân-ı resmîsi olan Diyarbekir gazetesi i'lân itdi. Binâen'aleyh mühr-i mes'ud-ı teceddüdün ahlâkıyla fahr-ı sadık-ı hürriyeti idrâk itmekle bahtiyar oluyoruz.

Hey'et-i tensîkiyemizin fazl ve 'irfânından emin olabilirüz. Vâkı'a derece-i ehemmiyeti bizce de kâbîl-i inkâr olmayan bu müşkîl vazifenin bu emr-i hayrın ne sûretle neticeleneceğini kesdiremeyiz. Fakat zihnimizi kurcalıyan, bizi ürküden o çirkin mâzinin, o idâre-i müsellahât devr-i meş'ûrenin enkâzindân tâbi'i kurtulacağımıza şübhe itmeyiz.

Zâten hey'et-i tensîkiye mâder-i vatanın geçirdiği tehlikenin derece-i ehemmiyetini takdîr iderler. 31 Mart fâci'a-ı tarihîyesi gözümüzün ögünde bütün dehşetiyle hûnin hatırasıyla duruyor.

Devr-i sâbık zimâmdaranı serkârde bulunması idilir, hürriyet-i müstehaselemiz, o ikinci kanlı lekeyi kabul ider miydi? Biz o fenâlığı hep me'mûrîn-

i hükûmetin dirayetsizliğinden, menfa'at perestliğinden görürdük. Artık salâha (…) çürümüş bir millet-i mes'udenin çobanlığını bî fehmî ellere tevdi' idilmeyeceğini iyice bilmeliyiz.

Tensîkâtın sûret-i icrâsı içün elde nizâmât-ı mevzû'a bulunmasa bile hey'et-i tensîkiye, vezâ'if-i devlet ve milleti der'uhde idecek erbâb-ı namûs ve kemâlâtı bulmakta ve artık me'mûrîni ed'iye-i hayriyeye muvazâbıtdan başka bir şey olmayanları ifâ-yı vazifeden her ne sûretle olursa olsun men' eylemekde isbât-ı fazilet ideceklerine eminiz.

Bir de; teşkîlât ve tensîkât arasında pek büyük fark vardır. Teşkîlât intîhab ve ta'yini, tensîkât ta'yin ve terâkkiyi câmi' bulunduğundan hey'et-i tensîkiye mes'ûliyet nokta-ı nazârından daha müşkil bir mevk'ide bulunuyorlar. Vatana muhabbet, avâmire hakikaten ita'at idenler; vatanın selâmeti, evvela dinin sa'adetini ise daha ziyâde düşünürler.

Kötülere iyilik, iyilere kötülük düsturunu bîhakkın takdîr iden hey'et-i tensîkiye, sa'adet ve teceddüd ancak hüsn-ı tensîk ile husûle geldiğini de unutmamalıdırlar.

İmza Mahfûzdur.

2.16.5. Mâ ba'ad-ı İslâmiye

İslâm tarihinin ilk sahifelerini mütala'a idenler, sultân-ı enbiyâ efendimiz hazretlerinin esnâ-yı hicretlerinden Medine-i Münevvereye takrîben bir sa'at mesafede bulunan "Kuba" karyesinde birkaç gün ikâmet buyurduklarına vâkıf olurlar. İşte mescîd-i Kuba o celse-i tarihîyenin yadigâr-ı mübeccelidir. Medine'ye muvâsalât risâletpenâhî 'akabinde mescîd-i nebevî inşa olunmuşdur. Malzeme-i inşa'iyenin bir kısmını mübârek elleriyle taşıdıklarına Siyer-i Muhammedîyeleri şahadet idiyor. Bu iki hatıra-ı mühime-i ma'budun derece-i kudsiyetini ifhâma kâfi olsa gerekdir.

Sadr-ı İslâm'dan başlayarak ta devr-i inhitâtımıza kadar bütün erbâb-ı hezm ve basîret hep bu eser-i 'alî'ye iktîfa ve tâbi'iyet itdikleri eser-i bakâyâlarıyla müsbetdir. Ezherîyeler, Emevîyeler bu hakîkatin şevâhid-i mazîyeleridir.

Ecdâdımız, bu zann-ı seniyenin ehemmiyetini fevke'lâde takdîr itmişlerdi, her tarafda göklere baş çeken minâreler, câmi'ler hep bu 'adât-ı hasenenin enmûzec-i

latifnasıdır. Şevket-i mazîmize birer âbide-i dilnişîn olan lâye'd-i mü'essesât-ı dinîye, yalnız halifelerin, 'amellerin yadgâr-ı devr-i endişânaleri olduğuna hükm itmek doğru değildir. Câmi'il-safa bir tâcire câmi'il-nebi bir metmûle-i vesîle-i rahmet olacak asâr-ı müberdendir.

Millîyet ve hâkîmiyetin te'âli ve 'idâmesine hâdim olan müessesat-ı dinîyenin muhâfaza-ı mevcûdiyet, 'idâme-i ma'mûriyetleri içün istikşâr olunacak vâridât terk ve tebr'ile ihrâz-ı şeref-u şân eyleyen eşrâf-ı eslâf-ı 'ulûm ve fetvânın ta'mîm ve intişârını da düşünerek inşâ itdikleri cevâ'im ve mesâcid birer mekteb ve medrese ilhâk itdikleri vakfîyelere müraca'âtla anlaşılır.

Müessesat-ı dinîyenin ehemmiyet-i siyasîyesi de kâbîl-i inkâr değildir. Fi'lhakîka mâ ba'addan mahrûm olan ma'mûrelerde enva'-ı mesâ'i zühûra geldiği delâil-i 'adide ile isbât olunabilir. Vilâyetimizin ba'zı cihetlerinde nümâdi veya tevâli itmekde olan cinâyât-ı elimenin başlıca sebebi bu gibi müessesat-ı nâfi'anın nedreti veya lesibin mefkûdiyetidir.

Evkâf-ı İslâmîye vâridâtı "Lâ-yüselane" tasarrufuna mahkûm oldukca 'umrân ve mevcûdiyetle

-mübâhi olduğumuz mâ ba'adın harâbata namzed olduklarını hatırdan çıkarmayalım. İşte bu yüzden 'arsası bahçe tarla olan hânelere iltihâk iden birçok mesâcid gözümüzün önünde duruyor.

Bunlardan başka Ramazan-ı şerifde olsun kapuları açılmayan, icâreye virilen mescîdlerde nâdir değildir ki İslâmiyete bundan büyük ihânet tasvîr olunamaz.

'Acaba (Hacı Hızır, Şeyh Sa'id) mescîdleri kapalı bulunmak içün mü inşâ olundu? Hangi salâhîyete müsteniden evkâf idâresi "Ali Bin Reşid" mescîdini bekçi merkezi olmak üzere icâreye viriyor. Mâ ba'ad-ı İslâmiye'nin i'mâr ve ihyâsıyla mükellef olan dâirenin bu tesib ve tecâvüzünden en ziyâde müstefid olan, şımaran mütevelliler olduğunu unutmayalım.

Harem-i şerifine taş, toprak, saman doldurub medrese-i sibyân olan hücrecinin de yalnız akşam, yatsu namazları kılınan Kadı Câmi'i evkâf-ı mazbatadan olduğu vârid-i hatır oldukça insan ne diyeceğini şaşırıyor.

Kapuları açılmayan ve yahud tağyîr ve tebdîl idilen mâ ba'adın bir kısmı cema'ati bulunmayan mahallât arasında, bir kısmı da vâridâtı nâ kâfi bulunduğundan

muhâsebiyle bir takım te'vilât zâde serd idileceği ihtimalden ba'îd değildir. Fakat mâ ba'adın kutsiyetini ve ehemmiyet-i siyâsiyesini bîhakkın takdîr iden erbâb-ı nüsuffet, tecâvüzât-ı vâkı'a-ı istihfâfkâraneyi nefretle red ideceği tâbi'idir.

Bizi kayd-ı esâret'den kurtaran meşrûtiyet-i idâre bir gün gelir ki mü'essesât-ı dinîyemizi de mütecâviz, ihânetgâr ellerden siyânet ider.

İmza Mahfûzdur.

2.16.6. Dâhilîye Nezâret-i Celîle'nin 10 Ağustos Sene 325 Tarihli ve 325 'Umûm Nümerolu Tahrîrat 'Alîyesi Sûretidir

Vilâyet'de ba'zı gazetelerin 'anâsır arasında nifâk ve münâfireti tevlîd idecek neşrîyât ve münâkaşatda bulundukları haber alındığından ve bir 'unsûra isnâdâtda bulunmak 'anâsır arasında vücûd ve bekâsı matlûb ve mültezim olan aheng-i vifâk ve i'tilâfı ihlâl ideceği derkâr olub bu ise vücûd-ı câmi'a-ı Osmanîye ve sa'adet ve selâmet-i 'umûmiye nokta-ı nazârından mütecavviz olunamayacağından vatanın en ziyâde muhtâc olduğu ittihâd-ı 'anâsır maksâd-ı mühimine ta'alluk iden mesâilinden bi'lcümle 'anâsırın menâfi-i müşterekesi nazâr-ı dikkate alınarak ihtiyât ve ihtimâm-ı tam ile idâre-i efkâr olunması hakkında gazeteler müdîr-i mes'ûllerine sûret-i münâsibede ve sâye-i mahsûsa ifâsı ve gazete münderecâtının sûret-i muntazamada tedkîk idilerek bir 'unsûrun tezyîf ve tahkîr-i bülende neşrîyât görüldüğü takdîrde matbû'ât kanûnunun on altıncı maddesine tevfîken ta'kibât-ı kanûnîye icrâ olunmak üzere müdde'-i 'umûmîliğe tebliğât-ı icrâsı lüzûmunun ta'mimen tebliği matbu'ât-ı dâhilîye idâresinden ifade olunmuş ve tebliğat 'umûmiye icrâ kılınmış olmağla oraca da ber vech-i mühr 'ifâ-ı muktezasına himmet buyrulmak bâbında.

2.16.7. Muvasalat

Jandarma merkez taburu kumandanlığına ta'yin buyurulan Kolağası İhsân Beg kardeşimiz dünki gün merkez-i vilâyete teşrîf buyurdular.

Vilâyetimizin en ziyâde muhtâc olan bir dâiresi var ise o da jandarma dâiresi olduğu vareste-i izahdır. Vatanın nadiren yetişdirdiği erbâb-ı hâmiyet ve iktidârdan olan mumâileyhin fa'âliyet ve himmetiyle kesb-i salâh ve intizâm eyleyeceğine i'timâdımız ber kemâl olmağla umûr-ı me'muriyetinde hüsn-ı muvaffakiyetini etlâf-ı sıhhatiyeden temenni eder ve merâsim-i hoş amediyi takdîm eyleriz.

2.16.8. Firârî Niyâzi

Mısır'da bulunan meb'uslukdan matrûd Diyarbekir'li Niyâzi kendisine 'adâlet ve hakâniyet dâiresinde mu'amele-i kanûnîye icrâ olunduğu takdîrde dehâlet ideceğini divân-ı harb 'örfi riyâsetine bildirilmiş ve divân-ı harb icrâında iltizâm-ı 'adâlet ve hakâniyet itmekde olub mumâileyh hakkında dahi ol vecihle icâb-ı kanûn icrâ olunacağından bu cihetle kendisine tefehhümü esbâbının istikmâl hareket ordusu kumandanlığından bâb-ı âliye iş'ar olunmuşdur.

2.16.9. Der-saadet'den Husûsî Telğraflarımız

25 Eylül – Midhad Paşa mahkemesinin sicili Yıldız evrâk meyânında bulundu. 'Adliye nezâretince i'ade-i mahkeme idilecekdir.

İstifasını geri alması içün meclis-i vükelâca Ermeni Patrîkine tezkîre yazılmışdır.

Gümrük rüsûmunun tezyîdinin devletlerce tasdîki kuvve-i karîbeye geldi.

27 Eylül – Livadya'ya giden hey'et-i mahsûsamız çar tarafından kabul-nişanlar virilmiş bugün 'avdet itdi. Bayram esnâsında dâhilîye nâzırı İzmir'de maliye, nâfi'a nâzırları Anadolu'da teftîşatda bulunacakdırlar.

Her cum'a günleri sa'at üçde Osmanlı ittihad ve terâkki kulübünde ictimâ'-i 'umûmi bulunduğundan ihvân-ı cem'iyetin hazır bulunmaları rica olunur.

M. Şükrü

2.17. ONSEKİZİNCİ SAYI

Birinci Sene 18 Şevval Sene 1327 Pazartesi 19 Teşrin-i Evvel Sene 1325 Nümero 18

Sâhib-i İmtiyaz ve Müdîr-i Mes'ûl		**Ser Muhârrir**
Mirîkatibîzâde Şükrü	**PEYMÂN**	**A. C**
Seneliği 25, Posta Ücretiyle	**325**	**Mahal-i Fürûhtu: Kitapçılar**
Beraber 32 Ğuruşdur		**Kapusunda İslâm Beg'in**
Nüshâsı Yirmi Paradır		**Mağazasıdır**
		Mahal-ı Tab'ı: Diyarbekir
		Vilâyet Matba'asıdır

Her Hafta Pazartesi Günleri Neşr Olunur Müstakili'l-efkâr Osmanlı Gazetesidir

Birinci Sayfa;

2.17.1. Ulviyet

İhtirâsât-ı faikanın mâder-i ihtişâmı 'ulviyetdir. 'Ulviyet bir mürşîd-i zî 'azîmetdir ki mu'ayıb ve makâsidi bütün ma'nasıyla red ve takabbüh eyler. 'Ulv-ı himmet ashâbı sürbeden (…) ez ider. Menâfi'-i maddiye ve mevki' içün hiç zaman-ı haysiyet-i manevîye ref'et-i ebediyeyi fedâ idemez. İşte bu tarîk-i sedâdı ta'kib idenler, dürlü dürlü tecelliyât-ı medenîye füyûzât-ı ahlâkîyeye mazhar olurlar.

Ecdâdımız bu güzîde-i fıtrîye ile kesb-i temiz eylemişlerdi, her şeyden 'ale'l-amyâ mahrûmiyetimize kani' olmakda müteredddid olmayan garblılar bile bu hakîkati, bu şehnâme-i mefâhiri (irsâl-ı mesel) makâmında irâd itmektedirler.

'Ulviyet, 'uluv-ı himmet, 'alicenâblık gibi ta'birat-ı muhteşemi hep bir mana-yı ahlâkiyeyi mütezemmindir. 'İffet, hamîyet ve şeca'ât bu kelimât-ı güzîdenin ser muheyyidir.

'Ulviyet, numûne-i imtîsâl olmak içün mehâfil-i 'ilmiyede, süfûf-ı harbîyede, mecâlis-i ümerâda hâsılı cem'iyet-i beşerîyenin nekâyis itdiği mevki' ve mücame'ede eşrâf-ı füyûzât itmek ister. Hiçbir 'uluv-ı himmet müntesibi yokdur ki ferâid-i mefâhirini iltikât itmesün.

Her şey zıddıyla anlaşıldığı gibi bu hassal-ı ‘ulviye de denâetle inkişâf eyler. Derece-i ref’et-i te’âli eyler. Denâet, siyâet ve ma’ayib-i ahlâkiyenin en muzırı en çirkinidir. Dâima gizlenmek ister, yılan gibidir. Baş gösterdikce ezildiğini bildiği içün saklanur. Fakat erbâb-ı ferâsetin nazâr-ı hürde beyninden kurtulamaz. Bin dürlü nekâb ile ihtifâ ider. Bu çirkin huy bütün fezâilin düşmân-ı bî imânı. Haysiyet ve namûsun ‘adüvv-ı ekberidir. Şems-i dini, değil efrâdın hatta kavmin bir milletin zevâl ve izmihlâlini görse bile me’yus olmaz. Nefsânî-i menâfi’inden başka badi-i te’siri yokdur. Ba’zı müsâvinin zaruretden neş’et itdiğine zehb olanlar da vardır. Fakat dinâyet-i fermâye zenginlere bir hulkîyet-i mensube olduğunu fenn-i celîl hilâf-ı hükm teşrîh idiyor. İşte bu ‘ilm, bu gaye-i ma’rifet-i denâet ve fikr-i zemâim-i hulkîye ashâbının ihtilât ve insiyetini tecâvüz itmiyor. Çünki serâyet-i kanûnîye en ziyâde fâ’il olan kaynaktır. Bir hekim-i İranî “*Yar bed, bedter bud ez mar bed*” diyor. Vâkı’a “*Yok şübhe megs-i tıynetin efkârı azaddır*”. İnsanın haysiyetini pâmâl iden, ‘izzet-i nefsini kıran mahv iden edâniden erbâb-ı füyûzât terâkki itmelidir. Akvam-ı fazile, müsâvi-i ahlâkîye erbâbinâ karşı mücerât-ı terhibiye tatbîkâtında kat’iyen müsamaha itmemişdir. Cezâ-yı ‘amelleri veya mensûbât-ı sabitleri olarak düçâr oldukları manevî, maddi müsâib ve belâya, tehbin ve tahfîf olunmalıdır. Kanûn-ı ahlâkın bunları eltâf-ı cem’iyetden, mu’adele-i mu’âvenetden mahrûm bırakmasındaki sır ve hükmünü hiç şübhe yok ki ‘ibret içündür. Hülâsâ-ı hüsâl ….nasıl ki bir kavm içün medâr-ı iftihâr ise zemâim-i ahlâkîye de o nisbetde mûceb-i hüccât ve ‘ardır. Binâenaleyh mukadderât ve tecelliyât-ı mâziyemizi idrâk içün müzabât-ı manevîyemizin tekâmülünden başka vesîle-i necât olduğuna kana’at idelim. Meşrûtiyet-i müstahselemizi müsâvi-i ahlâkîye ile lekadâr itmekden ise ma’aliyet ile tezhîb itmeğe çalışalım.

2.17.2. Lisân-ı Dinî

Bir vakîtler koca dünyâyı titreden, ‘aleme ders-i fazilet ve mükerremât viren bu büyük millet her nasılsa girdâb-ı cehâlet ve izmihlâle düşmüş olduğunu anlayarak çâre-i ‘acil-i halâs olmak üzere cism-i idâreye, bünye-i millete ‘arz olan uyuşukluğu izâle itmek,

-şekl-i sâkimini değişdirmek, tarz-ı kadîm-i meşrû’âta çevirmek emeliyle bir mücâhid, bir münci-i fedâkâr tam otuz dört sene evvel ufacık bir kanûn tertib itmiş idi.

O kanûn-ı mukaddes, o hüccet-i selâmet, haksız mu'amelelerin, büyük küçük zulümlerin, tecâvüzlerin önünü kesiyor, iyi düşünmek, istediği tarz-ı ma'kul ve edebde çalışmak serveten, fazileten yükselmek yollarını öğretiyor, te'mîne çalışıyordu. Fakat kimseyi açıkgözlü görmek istemeyen, menfa'atine tapınan, büyüklüğü, hamâsetini bütün dünyâya tanıdan, bu mukaddes milleti, bu 'alicenâb ümmeti keyfine arzusuna fedâ iden hükûmetin hain, sefiyye rûkenleri o kanûnu, o sa'adet mecmu'asını hükümsüz bırakmak içün hileler düşündüler. Milleti câhil bırakmak, medreseleri mektebleri kapatmak istediler. Buna muvaffak olmak için manevîyatla uğraşdılar. Okutmamak, okumamak yollarını buldular. Medrese müdâvimlerini 'atâlete alışdırmak içün iltifât itmek kâfi idi. Ma'rifet iltifâta tabi' olduğunu ve 'aksi mahv-ı netice vereceğini pek âla takdîr iden şeytan fikirli vatan düşmânları. Az zamanda arzu itdikleri neticeyi elde itmek içün ruûs imtihânlarından sarf-ı nazâr olunmağı düşündüler. Bu, 'ulûm-ı 'aliyenin inkirâzına kâfi görüldü. Desise'nin büyük rolü talebe imtihânında oynandı. Çünki 'ulûm-ı 'aliyenin de mahvı matlûb idi. Bunun içn imtihânın 'afvı iktizâ idiyordu. Evet, bu da lisân-ı dinînin inkirâzına vâsıta olabiliyor idi. 'Afv tevâli itdikce imtihân korkusu, çalışmak sevdası kesb-i havf itdi. Talebenin şehrî kısmı ticâret ve 'avâmil-i sâire-i ma'işete koyuldular. Köylü kısmı da çiftle, zira'atle uğraşmağa mecbur oldu.

İşte bu yüzden talebe defteri kabardıkca kabarıyor. Çünki hizmet ve tahsîl yok, çünki hükûmet 'atâlet ve tedenniye müsa'itgâr.

Medâris de 'ulûm ve ma'ârif-i dinîyeyi böylece söndürmekle meşgûl olan ihâne-i vatan mekteblerdeki nûr-ı ma'ârifeti söndürmekde kusur itmediler. Proğramlarda büyüklük, tatbîkâtda mümkün olduğu kadar küçüklük gösterdiler.

Her sene her sınıfda lisân-ı dinî ve edebî dersleri göstermek ve arasıra himâyetkârane emirler göndermek kâide-i sakîmi iltizâm olundu.

Bu maddî hareket, bu sûrî tedbîr gözleri bağlanmağa kâfi idi. İşin iç yüzünü görenler, desisenin dehşetini takdîr idenler, vatanın felâket-i âniyesini düşünerek kan ağlayanlar, hakîkati i'lân itdikce, hak diye bağırdıkca ihânetgâr ellerden silleler yediler. Bir kısmını balıklar yutdu, bir takımını da fizân güneşi, Erzurum buzları mahv itdi.

Keşke bu kadarla iktifa olunsa idi. Lisân-ı dinîyi kaldırmaya çalışanlar kitâb-ı dinîyi de boş bırakmadılar. Arabca yazılanlardan ziyâde herkesin az çok anladıkları

Türkce yazılı kitâbları da aradılar, elediler. Şeri'atın bahş ve ihsân itdiği hakka dâir ne buldu iseler çıkardılar. Hâsılı bizi miskinete alışdırmak içün ne lâzım ise yapmakda kusur itmediler. Zulümleri artdıkça hiddetleri ziyâdeleşdi. İrade-i cüz'iyemizi de sarf idecek bir halde değil idik. Gayretullah zuhûr itdi. O hâinler cezâlarını görüb çekmektedirler.

Fakat biz son derece geriledik. İdarenin her kısmında fenâlık iyiliğe gâlib geldi. Ecdâdımızdan bize mirâs-ı iftihâr kalan fezâil-i ahlâkîye, kemâlât ve meziyyât-ı mümtâzımızı ğayb itdik. O sükût-ı kalb, o muhabbet-i vatan ihtirasları bize vedâ idecek olmuşdu. Derdin büyüğü geriledikce tekemmül ve te'âli itdiğimize zâhib olurduk. Gözlerimiz fenâlığı görmez, olmuşdu. Her kötülüğü iyi gördüğümüz bir zamanda idi ki afâk-ı şimâlîde şems-i hürriyet tulû' itdi. Bizi istilâ iden zülâm-ı maksî-i cehâlet dağınır dağılmaz nasıl bir girdâb-ı inkirâz içinde yuvarlandığımızı anladık. Vekîllerimiz toplandı fenâlıkların ref'i çâresini düşündüler. Islâh içün tafsiye, teşkîlât ve tensîkât kanûnlarını buldular. Lisân-ı dinînin ta'mim ve te'âlisi içün de ne lâzım ise yapılmasına müsa'ade itdiler.

'Alakadârânın bu husûsda da ibrâz-ı müessir-i vatanperveri ideceklerine eminiz. Çünkü lisân-ı dinî'nin derece-i ehemmiyet ve kudsîyeti ta'rifden müstağnidir.

Mekârim-i ahlâk iktisâbüçün lisân-ı dinîye şiddetle ihtiyâcımız vardır. Her şeyde az çok görülen asâr-ı intizâmdan lisân-ı dinîmizin de hissedâr olması şeref ve haysiyet-i millîyemizin te'âlisini te'mîne kâfidir. Bir kere ekâbir-i İslâmın timsâl-ı kemâlât ve fezâili olan tezâkir-i mevhûdeye 'atf-ı nazâr-ı hâmiyyet idecek olursak lisân-ı dinî'nin i'lân-ı millîyete ne derece hizmet ideceğini anlarız. Bin dürlü 'avârız-ı tecâvüzîyeye hedef olan yüzbinlerce asâr-ı selef hep lisân-ı dinî üzerine tedvîn ve te'lîf olunduğuna nazâran her halde vüs'atı itibariyle birinci derecede bulunan ve lisân-ı 'umûmî olacağına şübhe idilmeyen lisân-ı Arabî'nin muhafazâ ve ta'mimi

Peymân **3(sayfa)**

-her sâhib-i cemiyetin farizâ-ı rakiyetidir. Binâenaleyh mekâtib ve medârisin ıslâhıyla usûl-ı tahsîlin ihtiyâcât-ı hazıraya nisbeten tensîkini erbâb-ı ihtisâsın hâmiyet ve gayretlerinden bekleriz.

2.17.3. Matbu'ât ve Vezâifi

Matbu'ât milletin lisânı, hissiyât-ı 'umûmîyenin tercümânıdır. Matbu'ât 'ait olduğu kavmin zekâ ve 'irfânının mikyâsı, kâbîliyet-i tekemmül ve terâkkisinin

mizânıdır. Matbu'ât, bir siyâle-i cihân türdedir ki hadisât-ı ruzmerre-i kâinatdan haber verir. Matbu'ât, ba'zen medeniyetin her meserra-yı haşmetine, bedeviyetin kalbgâh-ı vahşetine, kutubların hafagâh mahvfına, denizlerin i'mâk-ı bardine-i infâz nazâr ider.

Matbu'ât ba'zen bir mürebbi hizmetini, bir mu'allim vazifesini ifâ ider. Efkârı tenvîre, ahlâkî tehzîb içün 'ilm-i rûhdan, fünûn ve felsefiyâtdan, şiir ve edebiyâtdan, siyâsiyât ve ictimâiyatdan bahs ider. Muhûb-ı edebiyât iseniz rûhunuzun bu ihtiyâc-ı tezbihini, müştâk-ı felsefiyât iseniz kalbinizin bu arzu-yı müberremini matbu'âtın sahâifi tatmin ider.

Veche-i 'azîmeti hatırgâh-ı fenâ olan bir kavmi tarîk-i salâha da'vet itmek, ihtirâsât-ı imânesine mağlûben hem nev'ini mütezarrır iden erbâb-ı şekâveti taziyâne-i kahr-u teşnisiyle te'dib ve ta'azzib eylemek âsar ve hizmet-i mebrûresiyle cem'iyet-i beşeriyeye bahş-ı fevâid iden ashâb-ı fazl-u kemâlin nâm-u şânını âla itmek matbu'âtın vezâif-i cümlesindendir.

Matbu'ât-ı Osmaniye'nin akvâm-ı mütemeddine matbu'âtı derecesine yetişebilmek içün layık olduğu hürmet-u rağbeti derîğ itmemek icâb ider.

Bugün bir gazete veya risâle içün vireceğimiz cüz'i bir meblâğı istikşâr itmeyelim. Kıskanmayalım, o kitâb veya risale kütübhânemizde ebediyen yaşayacak ve muhtevîyât-ı feyz-i ayânı nasıl aniden dimâğ safını tenvîr eyleyecekdir. Evlâd-u ahfâdına met' ve menâlden ziyâde ciddi ve nâfi'-i asâr ve muhalledaâtla memlû ve müzeyyen bir kütübhâne-i fazilet ithâf itmek kadar zevk-i aşinâyân-ı 'irfân içün bir saadet (…) tasavvur olunamz.

Binâen'aleyh matbu'âtın te'âlisi içün icâb iden fedâkârlıkdan çekinmeyelim.

S.Z

2.17.4. Donanmamızın İâde-i İhtişâmı Neye Vabestedir

Şânlı Osmanlılar'ın menşe'i nazâr-ı i'tibâra alınırsa safvet-i ahlâkîye, celâdet-i fıtrîyeleri sâyesinde bir avuc iken büyüyüb büyüyüb koca dünyânın mihver-i yegânesi, müessir-i hakîkisi olduklarını tarih enzâr-ı mübâhatimize 'arz itmez mi?

Bir şehzâde-i mücâhidemizin 'azm-ı cihânpesendânesiyle küçücük sallara atlayarak Rumili'ye geçdiğimiz yine o sallarımızla bütün bahr-ı sefîdin hâkîmi olduğumuz düşünülsün. Hilâl-ı şevketimizin Hind denizlerinde bile şa'şa-perdâz-ı mevcûdiyet olduğu, kuvve-i bahrîyemizin de berrîyemiz gibi evc-i imtiyâz ve te'âlide bulunduğu çeşm-i 'ibret önüne getürülsün.

Denizler Piyâle ve Kılıc Ali Paşamızın çulangâh gâlibiyeti, Girid şevket-i bahrîyemizintahtgâh-ı saltanatı bulunurdu. Dünyâlara şöhret viren "Andrea Dorya" Barbaroslarımızın, Turgudlarımızın elinde baziçe başka bir şey mi idi? Birçok devirler geçirdik. Nihâyet öyle bir derkeye düşdük ki, nokta-ı istikrârımız devr-i Hamidî dinilen fâciagâh-ı hûn aver oldu.

Lâkin ey şânlı Osmanlılar! Hayr'ül-hak iseniz meziyetinizi i'lân günü geldi, geçiyor bile. Esâretden kurtulduk, hürriyetimiz istirdâd idildi. Çalışınız, "elden ne gelir, ben kim" diyerek mahkûm-ı 'atâlet olmayınız. "Teşebbüs-i şahsî ve fikrî" göze sâhib olunuz ve biliniz ki ne kadar küçük de olsanız kainâtda bir nokta-ı mevcûdiyetiniz var. Sınıf-ı beşer olmadıkca dünyâda gördüğünüz hiçbir şey olmazdı.

Bir kere düşünün! Meşrûtiyet i'lân olacak, hürriyet gelecek şöyle ideceğiz böyle ideceğiz diyordunuz. Nerede o sa'adetli günler nerede? Hürriyet oldu diye hiçbir şey kendiliğinden olmaz. Onu yapmak içün de bütün manasıyla Osmanlıların fedâkârlık itmesi lâzımdır.

İstibdâd çalışmak, vatanını i'mâr itmek isteyen bir hey'etin merâhil-i sa'i ve terâkkisinde manîa ider. Hürriyetin vazifesi o manîa-yı ref' itmekdir. Bu ni'metden, ni'met-i hürriyet'den istifâdeye çalışınız. Akvâm-ı mütemedineyi göz önüne getiriniz. Bugün muharrîrlerin hâkîme-i yegânesi olan İngiltere, mehd-i kemâlât bulunan Fransa, Almanya devletleri bu gördüğümüz semâ'ı temeddün ve i'tilâya hangi bir merdivenine çıkdılar ise ta'kib idelim.

Makinelerin bir günde yapacağı işi, bir milyar altı yüz bin'den 'ibâret olan kütle-i beşerin bir senede yapacağı kadar fabrikalarla pür ihtişâm olan İngiltere, Almanların istilâ-yı

-gâlibiyeti üzerine üç beş günde dört milyar frank tazminat-ı harbîye viren hamîyetli Fransa, rekabet ve terâkki-i bahrîyesiyle koca İngilizleri ğar-ı tefkküre daldıran metrûkî Almanya bu mihr'il 'ukul-ı mu'cizât-ı âle't-tefrîk zengininin, fâkirinin virdiği "bir frank bir santim" bir su'dan 'ibâret küçücük i'âneleri sâyesinde elde ittiler.

Bakınız cenâb-ı hak Kur'ân-ı Kerim'de ne buyuruyor "ta'avvenû". El ele virib çalışmak olmadıkca hiç, hiçbir şey olmaz. Çalışmak te'mîn-i mevcûdîyet içün ancak çalışmak lâzımdır.

"Leysel'il insân illâ mâ seâ"

İşte mâzisini bu kadar medâr-ı iftihâr bulunduğumuz donanmamız, 'askerimiz bütün mevcûdiyet-i siyâsiyemiz bugün can çekişmekdedir. Onları ihyâ i'anatınıza vabestedir. Düvel-i metrûkiyeyi ta'kib, 'ilm sâyesinde bir mevk'i-i mümtâz ihrâz idebilmek içün yine sizin i'ânenize ihtiyâc vardır. Lutfunuzu derîğ itmeyiniz. Hamîyetli vilâyetler ahâlisine pervâ olunuz.

Donanmamızı ancak ihyâ maksâdıyla teşkîl iden ve riyâset-i fahrîyesi 'Ayân Re'isi Sa'id Paşa hazretlerine müveccih bulunan cem'iyet-i i'aniyeye sizin intihâb ideceğiniz bir cem'iyet vâsıtasıyla ayda "on para, yigirmi para" yekûnu irsâl iderseniz. Hem halka karşı medyun olduğunuz vez'aif-i şükr-u hizmeti ifâ itmiş, hem milletinizi yükseltmiş olursunuz. Var olsun umûr-ı hayrîyeye teşebbüs iden hamîyetli Osmanlılar.

Müftüzâde A. Şeref

2.17.5. Konferans

Meb'us-ı muhterem Feyzi Beg Efendi bu kere de Derik kazası mülhâkatından olan Şemrûh, Dumulan ve daha birçok cesim ve hem karyeleri dolaşarak meşrûtiyet idâresinin muhsenâtıyla hizmet-i 'askerîyenin derece-i kudsîyetine ve selâmet-u sa'adet-i vifâk ve ittihâd ile husûle gelebildiğine dâir Kürdce müessir konferanslar virdiği müstahberdir.

2.17.6. Peymân

Bir millet ne kadar mütemeddin, ne kadar müterâkki olursa olsun az çok telkînat-ı siyâsiye ve ictimâ'iyeden müstağni olamaz. Tezhîb-i ahlâk, tenvîrü'l-efkâr içün en müessir vesâitten olarak kabul idilen bu usûl-ı murâkabenin henüz ni'met-i ma'rifet ve medeniyetden bî behre olan akvâm daha ziyâde hüsn-ı te'sir bahş edeceği şübhesizdir.

Derik, idâre-i müstebide'den en çok zarardîde olan bir kazadır. Millî 'aşireti'nin cevelangâh-ı cinâyâtı, sahne-i mukâtelâtı olan bu kaza ahâlisi ancak meşrûtiyetden sonra huzûr ve arâmiş görebilmişdir. Ahâlisi lisân-ı resmi-i milletden, ma'ârif-i hazireden heman bî behre gibidir.

Ahvâl-ı rûhîyelerine iyiden iyi vâkıf olan meb'us-ı muhteremimiz, fevâid-i medeniye ve ictimâiye ve lüzûm-ı ma'ârife dâ'ir icrâ itdiği telkînat-ı fedâkârînin hüsn-ı te'sir hâsıl ideceği emr-i ğayr-ı münkerdir.

Menâfi'-i vatanîye ve millîyeyi tevlîd iden her dürlü vesâit-i meşrû'enin mezâhiri-u mu'ayyen-u nâsırı olan idâre-i hazirenin maddî ve manevî takviyesi, din, vatan kardaşlarımızın te'âli ve tenvîr-i ahlâkiyeleri içün mümkün olduğu kadar bezl-u mechûd eylemek bütün erbâb-ı hamîyetin vezâif-i mukaddesesinden olduğunu unutmayalım.

2.17.7. Bir Ziyâ'-ı Elîm

Bağdad'a tabi' Delim kazası kâ'imakâm-ı sâbıkı Bekir Begzâde Hacı Mehmed Necib Beg mübtelâ olduğu keyifsizlikden rehayâb olamayarak geçen cum'artesi günü tekmîl-i enfâs-ı ma'dûde-i hayât eylemişdir. Müberre-i mümâileyh kırk seneden berü en mühim kaza kâ'imakâmlarında kemâl-ı sadakât ve fa'âliyetle ibrâz-ı müessir hizmete te'mîn-i muvaffakiyet itmiş esdikâ-yı me'muriyetden – vükelânın bütün ma'nasıyla – 'iffet-u zühd ve takva ile tahliye-i zillet-u sefâlet itmiş sulehâ-ı ümmetden idi. Dem-i vadesine kadar samimî bir kalb-u lisân ile kelime-i tevhîdi zikr ve vurûdan farîğ olmuşdu. Kendüsü ganûde-i han-ı rahmet-i mennân oldukca cenâb-ı kadîm-i muhâddim ve odasına sabr-u 'afiyet eylesin.

2.17.8. İ'lan

Doktor Papasyan Sa'id Efendi 'ameliyâthâne ve mu'ayenesini sâbık etibbâ kulübüne nakl itdiği ahâli-i kirâm huzûrâtına i'lân olunur.

İhtira'at-ı fenniye-i hâzırânın en mükemmel usûlü üzere fıtık, basur, bez, mesânede taş, kemik hastalıkları ve kurşun yaraları gibi her dürlü emrâz-ı cerrahîye içün icrâ-ı ameliyât itmeğe müheyyâ olduğu gibi marâz-ı dâhilîye ve nisâiye ve etfâl ve 'aynîyye kemâl-ı dikkat ve mahâretle tedâvi itmektedir. Her salı günü fukâraya meccanen bakar. M. Şükrü

2.18. ONDOKUZUNCU SAYI

Birinci Sene 25 Şevvâl Sene 1327 Pazartesi 26 Teşrîn-i Evvel 1325 Nümero 19

Sâhib-i İmtiyaz ve Müdîr-i Mes'ûl — **Ser Muhârrir**

Mirîkatibîzâde Şükrü — **PEYMÂN** — **A.C**

Seneliği 25, Posta Ücretiyle Beraber 32 Ğuruşdur — **325** — **Mahal-i Fürûhtu: Kitapçılar Kapusunda İslâm Beg'in**

Nüshâsı Yirmi Paradır **Mağazasıdır**

Mahal-ı Tab'ı: Diyarbekir Vilâyet Matba'ası

Her Hafta Pazartesi Günleri Neşr Olunur Müstakili'l-efkâr Osmanlı Gazetesidir

Birinci Sayfa;

2.18.1. Velâdet-i Hümâyun

Zât-ı hazret-i tacidârînin altmış yedinci devre-i mu'azzez-i hayâtı ve hilâfetinin birinci sâl-ı velâdeti iş bu şevvâl-ı mükerremin yigirmi birinci pencşembe gününe tesâdüf itmesiyle yevm-i mezkûrun saat dört raddesinde dâire-i hükûmetde bi'lcümle me'mûrîn-i hükûmet ve ümera-u zabîtân nâm-ı hazreti hilâfetpenâhiye olarak resm-i behyin tebrikât ifa ve yigirmi bir pare top endaht idilmiştir.

Padişah-ı meşrûtiyet perver efendimiz mücerred teb'asını ihtiyâr-ı masrafa mecbur bırakmamak içün icrâ-ı ayinden sarf-ı nazâr olunmasını arzu-u irâdi buyurduklarından devâir-i hükûmet ve sâir mevâkiden tezyînât icrâ idilmemişdi. Yalnız Osmanlı İttihâd ve Terâkki kulübünde bütün Osmanlı nâmına gündüz merâsim-i tehniyetgârı ifâ ve gicesi dâhi rengâreng bayraklarla tezyîn ve envâ'-ı kanâdil ikâdiyla icrâ-ı şehr ayîn idilmişdir.

2.18.2. Resm-i Küşâd

Diyarbekir'de binâ-ı meşrûtiyet olarak bir tarz-ı nevîn ve dilpezîrde inşâ olunan ma'ârif dâiresinin velâdet-i hazret-i padişahîye şeref-i müsâdif-i şehr-i halin yigirmi ikinci pencşembe günü vâli paşa hazretleriyle erkân-ı vilâyet ve ümerâ-yı 'askeriye ahâli-i memleketden birçok zevât ve bi'l'umûm me'mûrîn-i ma'ârif hazır oldukları ve 'asâkir-i Osmaniye ile mekteb-i rüşdiye-i 'askerî ve i'dâdî-i mülkiye talebeleri saf-ı beste ihtirâm buldukları halde te'âli-i ma'ârif hakkında ve ma'ârif müdîri beg tarafından bir nutk okundukdan sonra resm-i küşâdı icrâ idilmişdir.

2.18.3. Tensîk Me'murlarından Bir Ricâ

Tensîkâta inklâb-ı idarî 'unvân-ı muhteşemini virenler, tensîkâtın celâlet-i manevîsini ehemmiyet-i mübeccele-i maddîyesini ne güzel takdîr itmişler. Evet. Tensîkât büyük bir inklâb-ı idâri kathası, bir muvâffakiyet-i kat'iye-i netice-i hayrîyesidir.

Hükûmet, girdâb-ı mutlakkiyetden, derekât-ı keyfîyeden tecerrüd idilerek pâye-i refi'-i meşrû'iyet ve meşrûtiyete irtikâ ile bin dürlü tecelliyât-ı hakperestâne bedâyi'-i mu'addelet (…) ile tâkdis-u tenzîye olduğu halde erkân-ı sâbıkasının mücerred te'mîn-i menfa'at, alet-i garz olarak ötede beride bulub yetişdirdiği nâ-ehil ve nâ-layık müstahlifânın tasfiye ve tansîki de bir hak, 'aynı mu'addelât olarak telâkki olunmamalı mıdır?

Fi'lhakîka me'mur her ne sıfatı hâ'iz olursa olsun, sâlih veya tâlih bulunsun yine Osmanlı'dır. Yine bu mukaddes vatanın mahsûlüdür. Fakat hayr'ül-hak olmayan evlâdın mirâsdan mahrûm olmayacağını bilin ve mahrûmiyet ancak hayâta sû-i kasd ile neticelenen ef'âlden 'ibâret olduğunu anlayan kuvve-i teşriyeye bu ciheti nazâr-ı i'tibâra alarak icâbât-ı zamaneye ufak bir tertib eylemiş ve bu kanûn ile müstefid ve mahrûm olanları ta'yin ve tasrîh itmişdir.

(Kanûn dimek ben dimek mi? Kanûn iki dudağım arasından çıkandır.) ki tahkîmât ve tecellidâtın devre-i mazlûmesi geçdi. Bugün hiçbir kuvvet meşrûtiyetin darbe-i mu'adeletine mukâvemet idemeyeceği emr-i vâki'olarak kabul olunur. Bununla beraber hiçbir Osmanlı tasvîr olunamaz ki meşrûtiyet-i meşrû'amızı ihlâl idecek her kuvveti malıyla canıyla müdafa'a ideceğine 'ahd-u peymân itmesün. İşte bu mukaddes idâre tertîb-u tedvîn-i nizâmât hakkını hey'et-i teşri'iyeye tefvîz eylemişdir. Zâten meşrûtiyet idârede hâkîm kanûn olduğundan hiçbir kimse kanûn hilâfında hareket idemeyeceği ve cezâ ve hürmet-i

-kanûna tabi' ve râci' olduğu bilinmelidir. Binâen'aleyh kuvve-i icrâiye ne kanûn yapmak ve ne de cezâ icâd itmek hakkını hâ'iz değildir. Nazâr-ı vilâyet ve sâir sınıf me'muruna i'tâ kılınan "tevsi'-i me'zûniyet" ise ahkâm-ı kanûniyenin savr-ı tatbîkiyesinde tarîk-i nâfi'a, müfide-i ihtiyaratdan başka bir şey olmadığını anlamak kadar safdârânlık olamaz. Kanûnî bir madde içün yapılan istizânlar, ist'ilâmlar nâ-meşrû'-ı menâfiin te'mîni ile ifsâd-u tahrîbden veya zâ'if kalıb icâbâtı olarak evhâmât-

ı vesâvis-ı batalatı tezyîdden başka bir fâ'ide-i netice virmeyen bu usûl-ı nâ ma'kûlu tevsi'-i me'zûniyet ile izâleye muvaffak olmuşdur.

Dimek isteriz ki tensîke me'mur olanlar, senûhât-ı fikriyelerine tabi'en temeşşiyet-i mesâlih itmeyüb icrâ-u tatbîkâtıyla mükellef oldukları bir kanûna tavfîkan tevzi'-i 'adâletle meşgûl iseler de vezâif-i mühime-i mevdû'larında isbât-ı fazilet itmek ve bu sûretle 'indallah ve nass mes'ul olmamak ve tensîkât-ı vakâide iğrâz-u infi'alât-ı i'tibâra alınmayub ne mağduriyete ve ne hilâf-ı kanûn harekete meydan virilmemek içün her dâireden bir veya iki meb'usun intihâbinâ ve esna-ı müzakerede vekîl-i meşr'u-ı müdâfi'in vücûduna lüzum gördü. İşte bu tedbîr-i vâkıfâneye tevsildeki hükûmet hiç şübhe yokdur ki ta'kib itdikleri tarîk-i müstâkim-i 'adâletde tâbi'il vukû' olan u'câcât-ı hafiyeyi ifhâm itmek emelidir. Hey'etin hulûs-ı niyet ve iltizâm-ı hakkâniyetine bundan büyük delil aramak 'abesdir zan ideriz.

Ahkâm-ı kanûnîye tatbîkâtında bilerek sarf-u inhirâf itmeyeceğine yemin iden ve yeminin ne olduğunu hakkıyla bilen hey'et-i tensîkiye ne kadar olsa tensîk-i zedegânı tercüme-i hâli veya hizmet-i vâki'asıyla bilir. Bu iki cihetde hak ve hakîkatin inkişâfına tamamıyla hizmet idemez. Mâzi ile beraber hufagâh-ı ebediye doğru süregelenin hasenât ve si'âne-i 'ilm-i bakiyeyi hâsıl itmek ancak hakâyık-ı mâziyeyi 'ananânatıyla bilenlere 'aid bir keyfiyetdir.

İşte bu dakika vâki' ve itlâ' içün irşadâtınıza, ihyarâtınıza müraca'ât idileceğinden vatana acıyarak ketm-i hakkiyet itmeyenlerinizi tavsiye değil temenni eyleriz.

2.18.4. Islâh-ı Medârise 'Aid Birkaç Söz "Ta'limât Yahud Tenbiyat"

Bizce faziletle din, bir şey i'tibâr olunmak lâzım geldiğinden ibtidâi-i umûrda çocuklarımız birçok fazilet olan, hurâfatdan âri idilmiş dinimizi öğretmeye çalışmalıyız. Bu yolda terbiye-i evveli virildikden sonra ikinci derecede terbiye-i 'akliyeyi almak kolaylaşır.

Şayed sırf dünyevî tahsîl ile uğraşırsak bundan bizim içün ahlâkça pek büyük mefâsid ve şürûd tevellüd ider ki sonra bunun altından çıkılmaz. Sırf uhrevî olursa bu da asla vücûdpezîr olamaz. Mantıken de kabul olunmak pek müşkil olur.

İnsan ki – civâniyetle mülkîyeti câmi' bir nüshâ-ı kübrâdır – hâlîs terbiye-i maddiyâtı cenâb-ı hakdan tâbi'id ve ba'de'l mevt olan ahvâli tevekkülden men' ider.

Binâen‘aleyh insan olmakdan ziyâde hayvan olmamaya yaklaşır, salâhı bırakır, fesâda sataşır, hayırdan ziyâde şerre meyl ider, fevâhiş ve münkerâta dalar. – Ve mahlûkat’ül-cinn-u ins ve cinnî beyne’l mülk, bana ‘ibadet içün yaratdım – ne içün halk olduğunu unudursa garz-ı fevt olur.

Terbiye-i manevîyeye gelince bu vücûda günde bir ‘uzv-ı nâfi’-i ‘amil olacak bir de bir kütle-i ‘atâle olarak kalır. Ve benî âdemin tekrîmi sıfatdan mahrûm olur, kesb-u ticâret, berr-u bahrde seyahât, evlâd-u zürriyetden azâde olur. Hizmet-i vatan’dan istifâde idemez.

Her zamanda her mekânda, her ‘asırda, her cemaatde görülüyor ki: bu kazibenin sıdkına mucemâ’-ı ümmet değildir, cemâ’-ı benî âdem vâki’ oluyor. Bu terbiyeyi çocuklara verecek anneler kucağı, babalar ocağı olmalıdır. Hiçbir ümmet, millet yokdur ki: anaları ıslâh olunmadıkca anlar ıslâh olunsunlar. İşte bundan dolayı – elcennetû tahte akdâmü’l ümmühât – cennet, sa’adet annelerin ayakları altındadır buyrulmuşdur. Ey ana! Sen de bu tebşîrden şavka gel, çocuğunu güzelce terbiye it. Öyle selm’is-selâm merzi’e, mürebbiye, hizmetcilerin elinde bırakma! Sonra mahv olur.

İyi bir mu’allim şakîrdine, müte’âlimine karşı muhabbet ve şevkâtle mu’amele itmelidir. ‘Unf-u şiddetle mu’amele çocuğu her şeyden korkudur, ürküdür, bıkdırır.

Kıymet ve i’ttibadan saffet, mân’i-i cevherîyeden mücerredü’lfaz, usûl-ı tedrîsi ‘akîm bırakır. Belki, yok yok şübhesiz mezerrât-ı irâs ider.

Ta’lîm-i ibtidâî de nazâr-ı dikkate alınacak bir şey varsa o da kuvve-i ‘akîlenin şehrâh-ı terâkkiye doğru i’dâd ve ist’idâdıdır. Yoksa ma’lûmât-ı kâmile tahsîlî değildir.

Mu’allim çocuğa tahsîl ideceği bir mes’eleyi – ne kadar zamanda alırsa alsın – zihinde tesbît itmedikce zinhâr, zinhâr öteki mes’eleye geçmemelidir.

Peymân **3(sayfa)**

-Ta’lim-i müte’âlimin ihtiyarına müsavvât olmak lâzımdır. Her neyi ihtiyar iderse anı öğrenmeli, öğretmelidir. Ancak bu nokta sinn-i temize balîğ oldukdan sonra gözedilmelidir.

Tahsîlde olan çocukların kuvve-i bedenîyelerine gelince pek sağlam olmasına dikkat olunmalıdır. Çünki bir iyi ‘akıl yine bir sağlam vücûtda olabilir.

Hevâs –ki sem', basar, şemi', lems, zevkdir– rûhun pencereleridir. Ma'lûmât-ı hâricîyeyi rûha isâle vâsıta olmalıdır, hesabsız ma'lumat, tuzsuz yemeğe benzer. Yani okuduğunu anlamak ve hârice tatbîk itmek lâzımdır. Eski zaman terbiyesi çocukları korkutarak, döğerek, söğerek okutmak idi. Şimdi ba'zı kimselerin fikri de çocukları severek, okşayarak, anların tabi'atlarına muvâkıf bir sûretde ezcukeler, meshûrelerle güldürerek, eğlendirerek okutmakdır. Ben bu iki fikri de ayrı ayrı iyi olarak kabul idemem. İkisi mezc iderek orta bir sûret bulmak tarafdarıyım. Çünki sırf tehdit çocuğu usandırır, hâlîs eğlence de bilâhare mehâm-ı umûr ile iştiğale mâni' olur. Hevpâ meşreb olur, dâima eğlenceli işler arar durur.

M.F

2.18.5. En Büyük Derd Câhillikdir

Köylü kardaşlara!

Bilin ki bu ne hal, bu ne şaşkınlık. Hepimizin dilinde bir sızlanma, bir şikâyet dolaşıb duruyor. Fâkiriz. Şu yok, bu yok… Evet her şey yok fakat: yalnız bu yokluğu temcîd aşı gibi ısıtıb ısıtıb meydana koymakdan ne çıkar. Bu yokluğu yok itmek biraz da varlığa karışmak içün ne itdik, ne yapdık. Artık insâfı ele alıb biraz da düşünelim. Ne yapmak lâzım geliyorsa ele alalım, başlayalım. Bütün dünyânın milletleri işce güce, paraca hülâsâ her şeyce bizi pek çok geçdikleri halde, bizler yani bir sürü tenbeller hâla eller koyunda, boyunlar bükük, gözü miskin bir uyuşukluk göstermekden başka bir şey yapmıyoruz. Yalnız dilimiz, şu kuruyası canavar söyleniyor. O söylenmesi sanki bizimle, şânımızla, şöhretimizle eğleniyor gibi geliyor. "Fâkiriz hiçbir şeyimiz yok". Evet; bir şeyimiz olamazdı çünki: Abdülhamid devrinde elinde olanı kaparlar, zor ile alırlar idi. Bir tarafdan hükûmet, diğer tarafdan hükûmetin kuvvetiyle silahlanmış ağalar, haksızlar bu milleti soyuyor idiler. Onun içün varlık, zenginlik, rahatlık ancak onların, o beş on canavarın payı, beş on zâlimin hakkı idi. Bizler fâkirler, o bütün büyük kalabalıklar bir yıl çalışmadan ancak ölmeyecek derecede birkaç lokmadan başka bir şey ayıramaz idik. Bizim payımız da ölmemek fakat sürünmek idi. İşte kaç seneler, kaç karanlık yıllar böylece geçdi. Hele fukâranın yıl ortasında bütün zahiresini, kalmayan azığını, onu bir hayvan gibi dağlarda ot yimeğe yollar, yiyemez ise bir parça çul bile bulunmayan toprak döşemeli, alçak, isli tavanlı, dört tarafı delik deşik odasının yalnızlığı içinde can virmeğe borclu idi.

Eski zâlim hükûmet elimizde, avucumuzda bulunanları aklı irmez bir çocuk ve yahûd aklını kaçırmış bir deliden farkı olmayan câhilliğimizden yüz bularak kafamıza vura vura alıyordu. Aldıkları bütün haksız idi. Çünki millet ve devlet yolunda sarf itmek değil ancak zevk-u sefa ile yimek içün birkaç canavar arasında paylaşub gidiyorlardı. Bir tarafdan gitdikce fâkir düşdüğümüz halde kazanmak yolunu bilemiyor, bulamıyor idik.

İnsanoğlunun ‘aklını açacak ona hakkını öğretecek kazanc yollarını gösterecek ‘ilmdir. ‘İlm, bilgi mekteblerde okunur orada öğrenilir. İnsan okumakla dünyâdan haber alır. Okumakla kendi insanlığını anlar. Onun içün zâlim Hamid mekteb açmaz ve açanlara yardım itdirmez idi. Eğer biz vaktiyle câhil olmayub da ortada dönen haksızlıkları, dolabları anlamış olaydık aldıklarının hepsini yedirmez birazda bize, millete fâidesi olacak işlere sarf itdirir idik. Her ne ise olan oldu geçen geçdi, yalnız bu olanların bu geçenlerin hep câhilliğimizin ileri geldiğini anlayalın da bari bundan sonra o haller içinde kalmayalım, kurtulalım. Biz çiftciyiz biz tüccârız, bizim kazanacağımız, yaşayacağımız bu yüzdendir. Mekteblerimiz olsa orada çocuklarımız okusa her şeyi anlasa, ‘akâidini, hesabını, kitâbını bilse bire otuz kazana bütün sırları öğrense. Hep derdimiz câhillik, onunda dermanı mekteb mektebe de yeni kafalı, duygulu, ‘alim bir hoca. Herşey bunda tamam olacakdır. Çünki bizi yapdıkları işlere hayran bırakan öbür milletler, fırenkler hep o mektebler himmetiyle bu kadar yükselmişler, bu kadar zengin olmuşlardır. Çarşuya gelüb de bin mihnetle artdırdığımız paraları virdiğimiz mallardan hiçbir danesi kendi pâyemiz değildir. O göğüslerimize takdığımız

-mavi boncuklar bile Hind’den, Çin’den geliyor. Eyvah bize, eyvah bizim halimize. Bilmem ki daha ne kadar beş onumuz bir araya gelerek düşüneceğiz. El birliğiyle bir mekteb açub da bizim anlayamadığımız yolları yavrularımıza anlatacağız.

Diyeceksiniz ki virgi viriyoruz mektebler açılsun, yollar yapılsun. Doğru fakat virdiğimiz paralar yetişmiyor. Yaradana dünyâlar kadar şükürler olsun şimdi on para yetmiyor haksızlık yapılmıyor, hükûmet millet içün çalışıyor. Ortalıkda ‘adâlet, doğruluk hüküm sürüyor ama Abdülhamid – çok yaşasun da batırmak istediği milletin iyi günlerini gördükce acı çeksün, kudursun, çatlasun. – Milleti, vatanı şu mübarek

diyârı öyle bir hâle getirmiş ki hep birden düzelmesi içün seneler ister bunu içün zulüm görmeden haksızlığa rast gelmeden yaşadıkça bizde bir tarafdan hükümetimize can-u gönülden yardım idelim. Birbirimizi tutalım, el birliğiyle mektepler açalım, çocuklarımızı okutalım, bütün kötüleri yola geltirelim. El hâsıl icli dışlı tam bir kardaş gibi haydi diyelim. "Durulacak zaman değil, sürüden ayrılanı kurd kapar". ('Aks-i Seda)

2.18.6. Tiyatro Hakkında Bir İki Söz

Melik Ahmed civarında vâki' Mustafa Efendi idâresindeki – Tenvîr-i Efkâr – nâm tiyatro kumpanyasının Diyarbekir'e muvasalatından şimdiye kadar sahne-i tamâşâya vazi' eyledikleri piyesler ve 'ale'l-husûs Plevne yahut Osman Paşa, Tuna, Zafer, Pâre ile Mesned, Hürriyet'in İ'lânı, İbn-i Reşid Muharebesi, Sultân Murâd-ı Merhûmun Sergüzeşt-i Hayâtı, İki Ahbâb Çavuşlar, Zâbıtâ-ı İstibdâd'ın Zulümleri gibi 'askeri ve millî mühim dıramlar mevzû', muhteviyât, vuku'ât i'tibâriyle hakikaten tenvîr-i efkâr ve tezyîn-i izhâna cidden hâdim olmasına mebnî kumpanyanın bu bâbdaki mesâ'isi mazhar-ı takdîrât-ı 'umûmî olmuşdur.

Takdîrat-ı vâkı'anın layık ve müstahiki olduklarını isbâd içün bundan böyle daha mükemmel millî piyesler intihâb ve tertib-i temaşâyı 'umûmiye vaz'ını kumpanyanın mahâret ve gayretinden bekleriz. A.A

2.18.7. Menkîbeler Yahûd Felâket-i İstibdâd

Hâsâlet-i sâfiyesi merkez-i vilâyetdeki mekâtib-i ibtidâiye zarûriyât-ı mübberremesine sarf olmak üzere Melik Ahmed mahlesinde icrâ-ı san'at iden – Tenvîr-i Efkâr – tiyatro kumpanyası tarafından müessir bir sûretde "Menkîbeler Yahud Felâket-i İstibdâd" nâm piyes mevki'-i tamâşâya vazi' idileceği gibi ma'ârif müdîri Muhiddin Beg tarafından es'il-esâs meşrûtiyet olan "Serbesti-i Hakk-ı Mülkiyet, Mesuliyet" gayet dakîk ve müşikâfâne bir konferans virileceği mustahberdir. Tiyatronun konferansın gaye-i 'ulvîsini görmek ve bunlardan maksâd-ı hakîki ne olduğunu anlamak arzusunda bulunanlarla mini mini vatan evlâdının sa'adetlerine mu'âvenet ve iştirâk eylemek hissiyât-ı âliyesini besleyenlerin şehr-i teşrîn-i sâninin beşinci penşenbe günü akşamı yani cum'a gicesi Melik Ahmed civarındaki tiyatro hâneye teşrifleri tavsiye olunur.

Müdde-i ‘umûmî-i sâbık Vefik Beg Efendinin Bitlis vilâyeti ‘adliye müdîrliği ile istinâf-ı mehâkim riyâsetine ta’yin olduğuna dâir ‘adliye nezâret-i celilesinden vârid olan 22 teşrîn-i evvel 325 tarihli telğrafnâmeden anlaşılmışdır. Mir-i mümâileyhin birkaç güne me’muriyet-i cedîdelerine hareketleri mukarrerdir.

2.18.8. ’Adliye Nezâret-i Celilesinin 22 Teşrî-i Evvel Sene 325 Tarihli Telğrafnamesi Sûretidir

Merkez istinâf müdde-i ‘umûmî mu’âvilinğine Der-saadet de’âvi vekîllerinden Ahmed Muhtar ve istinâf mahkemesi ‘azâlığına İşkodra bidâyet mahkemesi ‘azâ-ı sâbıkasından Tayyar Beg ile Manastır istinâf mahkemesi kâtibi Veysi ve merkez-i vilâyet bidâyet mahkemesi müdde-i ‘umûmî mu’âvin-i sâbık Hafız Mehmed Mardin bidâyet mahkemesi müdde-i ‘umûmî mu’âvini Hüseyin Fikri ve Herkit nahiyesi re’isi Vasilaki ve Sivas’da de’âvi vekîllerinden mekteb-i hukûk mezunlarından Kifrok ve Haleb bidâyet mahkemesi ‘azâ-ı sâbıkasından Viktor Gaib ve Taşlıçay bidâyet mahkemesi ‘azâsından Vatnaş ve istinâf ‘azâ mülâzimliklerine merkez-i vilâyet bidâyet mahkemesi başkâtibi Nâilî ve Beg oğlu Zeyt ketebe-i sâbıkından ‘Aziz Mahmud ve bidâyet mahkemesi müdde-i ‘umûmî mu’âvinliğine Su’ûd Mustafa, mekteb-i hukûkdan mezun Mehmed Emin ve bidâyed mahkemesi ‘azâlığına Burdur müstantık-ı sâbık mekteb-i hukûk mezunlarından Mahmud ve Mar’aş icrâ me’muru sâbıkı Subhi ve Mar’aş bidâyed mahkemesi zâbıt kâtibi-i sâbıkı Ohannes ve merkez-i vilâyet bidâyed mahkemesi ‘azâsı sâbıkasından Hannançemi efendilerin nakil ve ta’yinleri hususuna bi’l imtizân 19 teşrîn-i evvel sene 325 tarihinde idâre-i seniyye şerefsüdûr buyrulmuş ve sür’at-ı ‘azîmetleri kendilerine tebliğ idilmişdir.

M. Şükrü

2.19. YİRMİNCİ SAYI

Birinci Sene 2 Zilkadde 1327 Pazartesi 2 Teşrîn-i Sâni 1325 Nümero 20

Sâhib-i İmtiyaz ve Müdîr-i Mes'ûl		**Ser Muhârrir**
Mirîkatibîzâde Şükrü	**PEYMÂN**	**A.C**
Seneliği 25, Posta Ücretiyle	**325**	**Mahal-i Fürûhtu: Kitapçılar**
Beraber 32 Ğuruşdur		**Kapusunda İslâm Beg'in**
Nüshâsı Yirmi Paradır		**Mağazasıdır**
		Mahal-ı Tab'ı: Diyarbekir
		Vilâyet Matba'ası

Her Hafta Pazartesi Günleri Neşr Olunur Müstakili'l-efkâr Osmanlı Gazetesidir

Birinci Sayfa;

2.19.1. Bedbîn Olmayalım

Mâziye atf-ı nazâr im'ân edilince birçok gözyaşları dökecek elvâh-ı fâci'a arz-ı çehre-i merâret edeceği gibi nümûne-i istisâl olacak lâ ye'dil hakâyık ulviye-i mefâhir-i millîyede tecelli nümâ-yı meserret olur. Bunca mumesat-ı nâfı'a, sanâyi-i nefise, bakâya-ı umrâniye ve medeniye mâzinin, mâzideki vatanperverlerin yadkâr mu'allimleri oldukları gibi bugün harâbezâr bulunan binlerce miyâni-i umûmilerce akvâm-ı mensiye ma'mûreleri de yine mâzinin, mâzideki insaniyet düşmânlarının asâr-ı zulm-u i'ttisaklarıdır. Evet! Umrân ve harâbe-i hakkıyenin medeniyet ve vahşetin iki timsâl-ı müşahhasıdır. Biri ameline ile'l-ebed vesîle-i rahmet-u hürmet, diğeri failâne-i baâdi-i nefrin-u zillettir. Hâdemîn-i umrâniyet oldukları içindir ki Ömerler, Selahaddinler, Fatihler gibi âzâm-ı İslâmiye dâima hayır ile yâd olunurlar. Haccaclar, Cengizler, Nemrutlar hâdemîn-i umrâniyet ve medeniyet bulunmaduklarındandır ki haklarında tabirât-ı nâbaşdîde kullanılıyor.

Tarihin efkâr-u millet üzerinde te'sirât-ı gayr-ı kâbîl-i inkârdır. Harita-ı alemde iyi nâm bırakmak isteyen bir millet maaliyât ile uğraşmış, insaniyete hizmet itmişdir. Güzellik kötü nâm bırakan milletlerde musâvi-i ahlâk ile uğraştıklarını tarih bize i'lân ediyor ki tekabbuhât-ı namütenahi-i muhasırın ile emsâl-ı atiyenin tel'inatına kesb-i istihkak etmişlerdir.

Tarihin mizân-ı ezmine hizmeti de şayân-ı ibrettir. Hasenât-ı vâsıta-yı milel-u mahalli gösterdiği için fevke'l-âde hâ'iz-i ehemmiyettir. Ufacık bir mütalaa-ı tarihiye büyücek hakâyıkın inkişâfa hizmet ettiğine mebnî idâre-i meşrûte ile mütehâfe-i mutlak arasındaki farkı bulmak için bu mizân-ı hakka müracaat edeceğiz. Tarihin ilk sahifelerini gözden geçirmek kifâyet edecektir. Binâenaleyh kendi tarihimizi, kendi sergüzeştimizi tetkîk etsek daha iyi hakîkatler pîş-i enzârada mücessim edecek ve kolay kolay me adl hal olunacaktır. Bunun için üç yüz yirmi bir temmuzunu ve onu müte'akib yirmi üç teşrîn-i sânisini nazâr-ı muayeneye almak kifâyet eder. O iki tarih bedbaht milletin kalbinde ne acıklı yaralar açmış idi. Medeniyet-i bedeviyete, ma'mûriyet-i bâdiyeye doğru sürükletiyordu. Bir yolcu tuhfe-i ilâhî olan hayâtını

ahâli-i vahşiyeye hediye edeceğini hazm etmeden mümkün değil ne bahren ne de berren seyahât edemezdi. Dicle gözyaşlarıyla coşar nebatât-ı berriye insan kanıyla yaşarıyordu.

Bir taraftan Mirân aşireti tarîk-i nehri kapamış idi. Bu aşiretin nâmütenâhi zulmünden kabâ'il-i mülhaka şımarmağa başladı. Dicle nehrinden istifâde etmek için iki tarîk-i ihtiyari lâbed idi. Biri hükûmet'ten kuvva-ı kâfiye almak diğeri servetin kısm-ı âzâmını fedâ etmek.

Midyâd dağları insan gövdesiyle yükseliyor. Kuyuları insan kanıyla dolar idi. Bir taraftan da yeni yeni tahribât ve cezzaz-ı ihtira' ve icâdıyla Mili aşireti uğraşıyordu.

Kabâil-i A'rabi tarumar eden Mili aşireti ve âvânesi Şammar, Karakeçili kabâ'ilini mahv ve itlafa çalışıyordu.

Dicle sevâhili, çerlik bir kısm-ı mühimi zulm-ı kavliyesine, zulm-ı zelzelesine, zulm-ı volkanına mahkûm olmuştu.

Diyarbekir, Halep, Musul bir dâire-i âzime-i i'tisâf içinde bulunuyor idi. Ve mazlûmunun vaveyla-yı ciğer-şikâfileri nazâr-ı itibara alınmaz idi. Vakte ki mili (cerd) çeteleri karacadağın bu yüzünü işgal etti, garbın o ma'mûr köyleri

-tecâvüzane ihrâk ve tahribe marûz kaldı. (Havale) dedikleri habisler evvelleri mala tedricen hayât-u namûsa tasallut ettiler. Ne mezrûâttan ne de hayvanâttan artık ümit kalmamıştı. Mardin Rum kapuları birer meşhur cinâyet oldular. Günde bir iki kanlı elbisesi hükûmet merkezinde teşhir olunuyor idi. Bu zulümlere, bu tecâvüzlere nihâyet verilmek için ahâli hükûmet-i merkeziyeye müracaatı tasvîr etti.

321 Temmuz'u ilk feryâd-ı umûmiye tarihidir. Binlerce ahâli artık (İbrahim'in) o hâin-i vatanın haccacâne zulmete mukavemet edemeyeceklerini müttehiden makâm-ı saltanat ve hilâfete arz ettiler. Bu birinci kıyâmın, birinci telğrafhâne iştigalinin verdiği netice pek basit geçti. Bir selâm ithâfı, bir hey'et-i tahkîkiye i'zâm-ı iskât için kâfi görüldü.

İkinci kıyâm-ı umûmi iki sene evvelki teşrin-i sâni'nin birinci gününde başlar. On bir gün on binlerce masum, mazlûm ahâli savûk-i yağmur demediler telğrafhâneye ictimâ ederek hep bir ağızdan tazallüm ettiler. Tahsinlerin zulmeti, İzzetlerin ihâneti, ordu müşîrinin harekât-ı müsteshibânelerini birer birer bazen nüvâzişkârâne yazdılar.

Bazen de şiddet-i lisân isti'mâl ettiler. Hükûmet-i keyfiyenin bu kere ki tedâbiri de bir takım mevâad-ı dilkarîbâneden ibâret kaldı.

Şikayât-ı mihkânemize isyân nazârıyla bakılmış oluyor ki taburlara, kuvva-ı te'dibiye çölde bast-ı hıyâm edeceği yerde Diyarbekir mahalatında arâm ettirildi. İşte bu bitmez zulümler nihâyetsiz i'tisâflar devâm ettiği esnada hükûmetin şu'ubât-ı muhtelifesinde intizâmsızlık, atâlet bütün manasıyla hükümfermâ idi. Jandarmanın kafası yarılır, atı tüfengi alınır, takibe cesâret edebilemezdi. Hükûmet-i adliye tatbîk-i cezâdan aciz idi.

Diyarbekir surundan muhterik-i amâkin ve kara kıvılcımları tamâşa idebilirken Ali Pınarı'ndan köprüden, kıtrbıl'dan nehb-u garat vâveylâları kulakları çınlatıyordu. Her gün yeni bir gazap, her saat yeni bir ızdırap bu zavallı vatan ahâlisinin nasibi olmuştu.

Mili, Mirân 'aşâ'iri program dâhilinde tatbîk-i i'tisâfa başladılar. Bîçâre köylülere hükûmet konağından ziyâde rü'esâ-ı aşâ'irin muzlim çadırları kehfe'l-emân olmuştu. Davalar havaleler vâsıtasıyla fasl olunuyordu. İşte ahâlinin feryâdı işitilmez bir sırada idi ki nuhfe-i evlâ-yı hürriyet Türkiye afâkında nûr-ı adalet saçdı. Bu zulümleri kökünden kesti. İbrahim bütün dehşetiyle mahv oldu. Abdülkerim cezâ-ı amelini gördü. Her tarafta emniyet yüz gösterdi. Ticâret, felâhat toygarları uyandı. Fakat hükûmet yine acz'dan, yine eski tarz-ı idâreden kurtulamadı. Bütün manasıyla intizâmsızlık, lâkaydi meskenet devâm ediyordu. Asâyiş yeniden ve fakat pek şiddetli bir sûrette mühettel oluyordu.

Nufhe-i sâniye-i meşrûtiyet seyyi'ât-ı idâreyi kuruttu. (el-badi-i azlem) düstur-ı mevki-i münâkaşaya konuldu. Hamid-i sâni ile perverdeganına sadli-i hükûmet za'id görüldü. Hakân-ı sâbık Selânik'e, diğerleri de münasip yerlere gönderildi.

İdare-i hakiki tecdîde mazhar oldu. Tasfiye kanûnu, askerî idârenin ıslahına kâfi görüldü. Adliye teşkilâtı her tarafta satvet-i hükûmeti te'mîn etti. Tensîkât nizâmnâmesi işe me'mur aradı. Millete hürriyet-i ictimâiyye, hürriyet-i kamîle-i kelâmîye verildi. Mesken taaruzdan, mal ve can tecâvüzden ma'sun kaldı. Hükûmet-i eşhâs değil, kanûn olduğu anlattırıldı. Bu kadar tecdîde, bu kadar muvaffakiyete karşı bedbinlik küfrân-ı nimettir. Tezyîd-i refâh ve saadet matlûb ise bizde insan gibi çalışalım, merdâne vatanımıza hizmet edelim.

Tahfîr-i terbiye-i rûhîyemizde vardır ki bu da siyâset-i istibdâdiyeden neş'et etmiş bir meskenet bir zillettir. Neden her türlü ihtiyâcât-ı medeniyeyi vesâit-i terâkkiyi hükûmet'ten beklemeli. Vakîa hükûmet rehber olur, Müşvik olur, hatta müesses olur, fakat hiçbir zaman mecbur olmamıştır. Meselâ sokakların tavsîine son derece ihtiyâcımız var. İçtiğimiz su bin türlü mevâd-ı ecnebiye ile mahlût. Ebniyelerimizde intizâm yok. Sokaklar bağırsaklar gibi dar ve eğri olmakla beraber süprüntüden, pislikten geçilmez bir derecede. Yollarımız, fikirlerimiz gibi çürük, bozuk. Hâsılı binlerce eksiklikler, fakr-ı ictimâiler hep bizde mevcûd. Bunlardan kurtulmak için fevke'l-ade çalışmalıyız.

Biz hükûmetten asâyiş-u emniyet-i inzibat ve adalet isteyebiliriz. Fakat diğer vesâil-i medeniye-i mücahedemize, mesâ'i-i vatan perverânemize muhtaç ve muktakir olduğunu unutmayalım. Uhdemize müterettip vezâ'iften tekâmül gösterdikçe, hükûmete ihtiyaç gösterdikçe terâkki ve tekâmül edemeyeceğimiz gibi, zül-i esâretten, fakr-ı ictimâdan kurtulamayacağımıza i'timâd idelim.

Peymân **3(sayfa)**

2.19.2. Tevehhüm

Tevehhüm, avârız-ı kalbîye'nin nâmerğûb-ı havâtırı, maaliyât-ı fa'âliyenin semûm-ı avâtılıdır. İ'mal-ı fikre en büyük mâni'a olan bu hâcise-i elemiye, betâet-i kabâiheye câlib ve ekseriyen hab-u huzûr-ı sâlibdir. Müste'id-i evhâm olan tabi'-i sakîme en çok emrâz-ı müsteviliye hengâmında mahit-i marâziyeyi araya eyler. Bunların evsâf-ı hâricîyesi pek basittir. Vücutlarında yorgunluk alâimi tecessüm eder. Betâet-i ameliyelere mehâ'if-i nasiyelerinden okunur. Bîtâb dermansız kaldıkları fersiz gözlerinden kuvvetsiz hareketlerinden nümâyan olur. Efkâr-ı zâ'ifeleri arâ-ı müteşite ve mütevelîteleri ile i'mâl-ı betiyelerinden kolayca anlaşılıyor. Mu'amelât veya vezâif hususunda asâr-ı zühûl olarak yapılan bir hatadan mütehassıl tevehhüş, lerziş-i tohumun ilk tohum-ı merdûyeti ilkâya kâfidir. Bu muzır mikrop mezra'ada fikirde neşv ü nüma ist'idadını gösterince en hafif kanalını salb-ı şuur olduğu tasdik itmişdir. Tohum-ı âfat vezâifin, avâmil-i esasîyesi olarak kabul olunmuşdur. Cüz'i, küll-i hayâtın mahsûl-ı müstekrehbeddir. Ufacık bir hatadan başlayarak büyücek cinâyetlere kadar çıkan bu marâz-ı akliyenin izâlesi için vesâit-i ma'kuleye tevessül herkesten ziyâde ekâbire, idâre me'murlarına lâzım bir vazifedir. Ef'âlinde sadakât,

i'mâlinde istikâmet'il-nizâm edenler kasda mukârin olmayan sehv ve neslinden hatayı noksandan sıkılmamalıdır. Vakîa bazı makâsid veya mesâlih düçar-ı taavuk olabilir. Çünkü izhâr-ı hak ve hakikât için teftiş ve tecessüs hem meşru hem ma'kûldur. Hüsûl-ı maksâdı müteâkip-i te'hirâne terdif edilen tereddüt şüphe-i evhâm ve hayalet-ı redie mahsûlu olduğundan iştibâh edilmez.

Erbâb-ı hazm-u azm için güç kıyâslık, galâtşinaslık uzv-i nâkâbîl bir hat'iyedir ki ekseriyen sû-i zânı da davet eder. Fi'l-hakika tilkâ-ı nefse itiba' etmeyen acaba "tohum-ı itibar yoktur" dustur-ı hikmet numunu aleti faaliyet ve muvâfakiyet olarak isti'mâlden ne için çekinir.

2.19.3. Donanmamız İçün Teşebbüsât-ı Millîye

Memleketimizin vüsat ve ehemmiyetine, sevâhilimizin kesret ve imtidâdına nisbetle hal-ı hazırda donanmalarımız pek az ve pek zâ'if bir haldedir. Bu hakikât-ı elimenin bâr-ı te'sir ve ızdırâbı ile zebûn olmayan, nihâyetsiz bir ye's-i numîde his etmeyen hiçbir Osmanlı kalbi tasvîr etmek mümkün değildir. Meşrûtiyeti henüz te'sîs etmiş, zincir-i esâretten pay-ı tezellül ve hakaretten yeni kurtulmuş bir devletin tensikatı devâm ettiği böyle bir zamanda ta'adâd-ı gayr-ı kâbîl meşâgul-ı gunâ gun ile tavağğûl eden kuvve-i teşri'iye ve icrâ'iyemiz "hükûmetimiz" donanmamızın satvet ve mehabetini arttırmak için bahriye bütçesine büyük bir hisse tahsis ve tefrîk etmiş hususen de hakikâten bir baht-u hayret içindedir. Zirâ muvâzene-i maliyemiz, yeni istîkrâzlarımız böyle bir teşebbüs-i mühime girişmeye şimdilik gayr-ı müsa'iddir. Bu şiddet ve ihtiyâcı böyle nâzik bir sırada hakkıyla takdîr edecek, ehemmiyet ve nezâketini terâkkiciyâne ile tecessüs eyleyecek yine hâmiyetli Osmanlıların hâmiyetli evlâdları olacaktır.

Bir milletin ulüvv-i himmet ve hâmiyeti yine o milletin vâsıta-ı saadet ve selâmetine delil-i alenîdir. İşte muhtaç olduğumuz donanmanın terâkki ve te'âlisi efrâd-ı milletin dûş-ı hâmiyetine tevdi' olunmuş bir vazife-i mukaddese hükmünde kalıyor.

Osmanlıların her nevi tecelliyât-ı fedâkâraneye cilvehâh oldukları şu ahd-ı tarihîye ile müdellelen müsbettir. Bunun için her husûsta olduğu gibi donanmamızın şevket ve âzimetini vicdânen, kalben arzu eden her Osmanlı uhdesine terettüb eden vazifey-i vatanperverisini ifâ etmekten çekinmeyeceğine ümidimiz ber kemâldir.

İ'âne-i bahriye için vilâyat-ı sâirede komisyonlar teşkil kılınarak erbâb-ı hâmiyetin elbirliğiyle ibrâz-ı muâvenete himmet eyledikleri sahâif-i matbûanda her gün manzûrumuz oluyor. Bunu evvel düşünen erbâb-ı ibda' ve teşebbüs toplanacak iânât-ı nakdiye ile her vilâyet nâmına iki seneye kadar birer zehl-i mübâyaa edilerek hükûmete terk ve teberru' etmek gibi şayân-ı takdîr bir fedâkârlık ihtiyarından ve bu sûretle kuvve-i bahriyemizin muâvenât-ı milletle derece-i tekâmüle irtîkâsı maksâd-ı hâmiyetşiârından ibâret idi. Bu fikr-i teşebbüsü takdîr etmeyen hiçbir vilâyet halkı bu kadar zan ederiz. Al'el-husûs Diyarbekir ahâlisinin zebân-zed-i alem olan zekâ tespitinde memtûr oldukları haslet, mümtâze-i ulvîye ve fedâkarîleri böyle bir teşebbüsün icrâsında fevke'l-ade himmet ve gayret edeceklerine bir şâhid-i müstakîldir. Bugün ordumuz subesinde donanmamızın da bir mertebe-i tekemmüle is'âdı vatanımızın selâmeti, devletimizin bekâsı, milletimizin saadeti için farzdır. Aksi hal mülkümüzün harâbatını, devletimizin izmihlâlini, milletimizin sebeb-i berbâd ve felâketini intâc edecektir.

Bugün ki günde Avrupa düvel-i muâzzemesi içinde bir devletin kuvve-i şekliyle bir devlet-i muâzzeme şeklini iktîsâb etmesi kuvve-i

-tecrübesinin bir hâl-ı mükemmeliyet ve intizâmperverîde olmasından ileri geldiği bî iştibâhtır.

Her şeyde terâkkiye savaşmak için ciddi ve tedricî hatve-i mesâî ile yürümek lâzım geldiğinden bizim de şimdilik bu kaîde-i aklîyede ve mantıkîyeye tâbi'en hareketimiz lâzım ve lâ ebedir. Bu bâbda ileride sırası geldikçe daha birçok makalât-ı nafiâ ile derc-i mahife-i sütûn eyleyeceğimize binâen bu haftalık birkaç söz söylemekle iktîfa edildi.

İâne-i bahriyenin derece-i ehemmiyetini takdîr buyuran cidden meşrûtiyetperver vâlimizin bir komisyon teşkîline hâmiyet buyuracakları mevsûken istihbar olundu. Karîben teşkîl olunacak komisyonun bugünlerde belediye dâiresinde ictimâla ifâ-ı vazifeye başlayacakları mukarrerdir. Komisyon gerek bir defalık müctemen gerekse me'mûrînin maaşatı, ahâlinin ticâreti nisbetinde mahîye verecekleri meblâğı kabul ederek mukâbiline bir ilm-u hayır i'tâsıyla ezher cihet ibrâz-ı tahsilât eyleyecektir. Hâmiyeten verilecek i'âne için miktâr tayini çirkin ve nâ behiye olduğundan her sâhib-i hâmiyetin kendi vüs'ât ve iktidâr-ı maliyesine göre yüzde kırk

paradan yukarıya kadar mahîye ita edebelecekleri meblâğ miktârının arzuları vecihle tayin etmesine ve i'âne verecek zevâtın intisâb-u sâlik olduğu meslek ve me'muriyet ve sanatı etraflıca komisyona bi'l-müracaât kayd-u tescîl ettirmesini ve bi'l-umûm me'mûrîn ve ahâli-i hâmiyetmendânın temdidin muavenât-ı nakdiye-i millîyeye şitabân olmalarını selâmet-i vatan nâmına ümit ve intizâr eyleriz.

A.A

2.19.4. Hayât-ı Devlet-i Osmanîye

İnsanlar devre-i vahşet ve bedâvette göçebe halinde bulundukları zamanlar bile bir re'is-i kâbileye itaat etmişlerse de kendileri bir millet teşkîl etmedikleri gibi re'isleri de bir hükümdâr-ı âzimet ve şevketi hâ'iz değildi. Adeta şimdiki aşiret re'isleri mesâbesinde olarak harb-ı dâimî halinde bulunan seyyâr kâbilesinin en cesûr en müherir kahramanı gibi telâkki olunur ve muharebât-ı mütevâliyeyi bizzât idâre eylerdi. Vakta ki asırlar mürûruyla ve zaman kuvvetiyle kâbilesinde terâkkiyât-ı hissîye ve fikrîye başladı şühedâmız aralarına ve gaziler fütuhâtına büyük bir hürmet ve merbûtiyetle ehemmiyet verilerek feth ettikleri yeri vatan ittihaz edip herçe bâbda müdafaâ ve muhâfaza etmeye karar verdiler. Artık efrâd-ı kâbilenin hissiyât-ı vataniye ve millîyesi günden güne neşv ü nemâ bularak o kâbile hakiki bir millet ve imar ettikleri yerler de bir vatan evsâfını ihrâz edince re'is-i kâbile de bir hükümdâr sıfat ve ehemmiyetini iktisâb etmiştir. Bu zevât bir taraftan vatanı etrafındaki düşmân ve savletkâr kâbilelerin mütemâdi hücumlarına karşı müdafaâ etmek diğer taraftan esbâb-ı terâkki ve umrânını te'mîn eylemek için kâbilesi akıllılarından birkaçını kendine müşâvere yapmakla iptidaî bir hükûmet-i mutlaka esâsını da kurmuştur. Yani artık bu kâbile hükümdâr ve hükûmet, kalbe akciğerleri mevcûd bir uzviyet-i siyâsiye haline girmiş ve bir hayât-ı intizâm göstermeye başlamıştır.

Bu izâhâttan da anlaşılıyor ki vatan millet hükümdâr ve hükûmet unsûrundan mürekkeb olan her devlette vatan ile millet birer unsûr-ı esâsi olup bunlar olmadıkça hükümdâr ve hükûmet vücut bulamayacağı gibi onlar kutlu ve mes'ud olmayınca berikilerde hakikî bir vakâr ve satvet bulunamaz.

Vücûd-ı beşerî idâre eden dimâğ olduğu gibi bir vücûd-ı siyâsi olan devleti de "millet" idâre etmek icab eder. Devletin siyasât-ı dâhilîye ve hâricîyesini tanzîm ve "temeşşiyet" vatanın esbâb-ı şevket ve ma'mûriyetini te'mîn ve terâkki ettirmek millete aittir. İşte "hakimiyet-i millîye" meşrûtiyet'in esasları bu nazârîyedir ancak

başeriyet binlerce hasr-ı cehâlet ve ittihâdsızlık yüzünden bir takım müstebid hükümdârları zâlim hükûmet metelikelerine esîr olup kalmış, hukûk-ı hakimiyetini idrâk edememiştir. Avrupa'da kurûn-ı vasat nihâyetlerine kadar ahâli derebeylerinin baziççe-i hevâsât ve ihtirasâtı olarak her haktan hatta hakk-ı hayât ve namûstan bile mahrum tutulmuştur. Esîr gibi çalıştırılarak yetiştirdiği mezruâttan ancak kifâf-ı nefs miktârı kendisine verilerek evsât-ı taraf-ı hükümdârın müsteşârlarının yaldızlı saraylarına ihtişâmlı sefahâthânelerine taşınır, onların izin ve tensibi olmadıkça ve istedikleri kadar vergi ve rüşvet verilmedikçe bir kimseye te'hil edemez bulunduğu kasaba yahut karyeden çıkıp seyahât eyleyemez hatta ben insanım bile diyemezdi. Bu mezâlim ve i'tisâfât dediğimiz gibi Avrupa'da ancak (…) (mâ ba'adı var)

2.19.5. Âzimet

Meclis-i mebûsanın yevm-i küşâd ve in'ikâdı mütekarrib'ül-hülûl olmasına binâen vilâyetimiz mebûs-ı muhteremi Feyzi Bey dersâadete ve Bitlis adliye müdürlüğüne dafien tahvil-i me'muriyet eden Diyarbekir istinâf-ı müdde-i umûmisi saâdetli Refîk Bey Bitlis'e âzimet buyurmuşlardır. Mevlâ tevfîk ve selâmet ihsân eylesin.

M. Şükrü

2.20. YİRMİBİRİNCİ SAYI

Birinci Sene 9 Zilkadde 1327 Pazartesi 9 Teşrîn-i Sâni 1325 Nümero 21

Sâhib-i İmtiyaz ve Müdîr-i Mes'ûl
Mirîkatibîzâde Şükrü
Seneliği 25, Posta Ücretiyle Beraber 32 Ğuruşdur
Nüshâsı Yirmi Paradır

PEYMÂN
325

Ser Muhârrir
A.C
Mahal-i Fürûhtu: Kitapçılar Kapusunda İslâm Beg'in Mağazasıdır
Mahal-ı Tab'ı: Diyarbekir Vilâyet Matba'ası

Her Hafta Pazartesi Günleri Neşr Olunur Müstakili'l-efkâr Osmanlı Gazetesidir

Birinci Sayfa;

2.20.1. Teavûn-ı Donanmay-ı Osmanî

Aynı hükûmet, mahz-ı fazilet olan diyanet-i âliye teavûnü emr ediyor. Züâfâya, muhtâcına yardım etmek muâvenet ise de ihyâ ve hirâset-i vatana ma'tûf selâmet ve saadet-i millete masrûf bulunan muâvenet bu emr-i mühimin leyi olarak kabul edilmiştir.

Muâvenet tenvîh eder: bir hekim fikriyle bir hatip lisânıyla bu emr-i hayra iştirâk eder. Bir münşî bir şâirân kalemiyle, zemzemesiyle tasvîr eder. Ettirir bir dilâver-i zor bazûsuyla, kuvvet-i kahramanesiyle husûl-ı maksâda hâdim olur. Bir zengin fakat hayır-hâh, alicenâp bir zenginden hıfz-ı vatan için iktizâ eden fedâkârlığa tâbi'i ki malen muâvenetle hissedâr-ı mübahat olabilir. Kalben gâni bir fâkir de gönlüyle bu emr-i hayrın vücûd-ı yezîr-i olmasını ister. İşte bunlar hep muâvenettir, hep hiss-i ahlâk ile temeyyüz eden akvâm-ı fâzilenin şiâr-ı civânmerdâneleridir.

Bir kere etrafımıza bakalım. Şurada bir mektep bir medrese, bir câmi görürüz. Ötede bir sebil bir çeşme, bir kuyu meşhed-i çeşm-i mübâhatimiz oluyor. Daha ötede bir köprüden kemâl-ı emniyetle geçiyoruz. Bunlar muâvenet denilen emr-i hayrın yadigâr-ı maâlisidir. Mahlûkatın te'mîn-i selâmetine hâdim ne kadar mü'essesât-ı nâfı'a görülmüş ise hep muâvenetle husûle gelen, hep muâvenetle husûl-ı pezîr olmuştur.

Bütün milletlere asâr-ı bâkiyye-i umûmîyeleri dalaletiyle tavaffûk eden islâf-ı madde-i mühime taârüfü "mukteziyât-ı lâyıkasıyla" takdîr etmişlerdi. Halâ maâliyât-ı fıtrîye ile muftahîr bulunan Osmanlılar imar ve tevs'i-i vatana teşmîl-i derkâr olan muâvenetinde ne kadar büyüklük göstermiş ne kadar icârnüma harekette bulunmuşlardır.

Bunu da itiraftan çekinmeyiz ki Osmanlılar bu haslet-i civânmerdâneleriyle, hissiyât-ı refîkiye-i rûhiyelerini en çok hürriyet-i şahsiye, irâde-i cüz'iyelerine mâlik oldukları zamanlarda ibrâz edebilmişlerdir.

Seksen kadar Osmanlı bişuuriyân mücâhidinin asâr-ı muâvenet, hâmiyet denilmelidir ki tahtgâh-ı saltanatımızı Avrupa'ya nakl ettik.

Yetmiş seksen sene Osmanlı sefinesi Avrupa haritasından şark imparatorluğu nâmını silmeye hizmet etti. Osmanlılara büyük bir sahne-i muvaffakiyyet ve gâlibiyet ihda eyledi.

Kanûn-ı adaletten itaâtten başka bir şey düşünmeyen Osmanlı padişahları, İslâm halifeleri her zaman hürriyet-i şahsiye, hürriyet-i ictimâiyenin muhafazâ ve nigâhbânı olmuşlar ve işte o sâyede birçok muvaffakiyâta, muzafferiyâta nâ'iliyetle ifâ-ı (…) nâm etmişler ve ihtilâlat-ı dâhiliye ile tecâvüzât-ı hâricîyeden emin kalmışlardır.

O nâmdar padişahların, o adaletperver halifelerin tecelliyât-ı gâlibiyetlerini insan düşündükçe adeta inanamayacağı geliyor, hayretler içinde kalıyor. Nedir o muvaffakiyetler! O parlak muzafferiyetler, her gün yeni bir kal'anın beşarat-ı iltihâkı, her hafta yeni bir sahilin ilâve-i neşâtı, gün geçmezdi ki Osmanlı ordusunun na're-i muvaffakiyeti bir kaleden aks-i endâz olmasın, hafta geçermiydi ki Osmanlı bayrağı bir sahilde bir adada nemûc etmesin. İşte bu muvaffakiyetler, bu muzafferiyetler hep hükûmet-i meşrû'a ve meşrûtede tecelli eder. Bir millet devletinin adaletkâr, meşrûtiyetperver olduğunu görürse ne hayâtını ne de malını fedâdan çekinmez. Satvet-i osmanîye karada, denizde taâli ettiği zamanlarda orduların, donanmaların ikmâl noktasını hükûmetten ziyâde millet, millet-i muâzzeme-i osmanîye düşünmüş, te'mîn etmiştir. Gönüllü orduya iltihâk eden nice handânlar tarih-i millîmizin sahâif-i mefâhirini i'lâ ediyor.

-Seyf-i sârim-i celâdetle alınan ka'alar derhal meşek-ı adalet ve marifetle tenvîr ediliyordu. Zâten medeniyet-i hakikîye buğz ve şiddetle değil, refîk ve mülabemetle te'sîs ve tahkîm olunur.

Hubb-ı vatan, fazilet, uhuvvet, meyl-i fedâkârî gibi ihtirasât-ı ulviye kahırdan ziyâde hilm-u mülâtefâtle, siyaset-i hakimîyane ile esâsgîr olur.

Biz Osmanlılar bu hükümet-i ameliye sâyesinde ne büyük tecelliyâta ne âli muvaffakiyetlere mazhar olmuşuzdur. Acaba Cezâyir iklimini donanmasıyla, Kürdistan kıt'asını bütün füyûzât-ı tâbi'iyesiyele ilhâk ettiren iltizâm-ı adaletten, ittihad ve ittifâktan izhâr-ı necâbetten ulviyetten başka bir şey mi zann olunuyor.

Hakikat bir milletin bekâsı bir devletin celâil-i şevket ve âzimeti ancak ahlâk-ı âliye ile kuvvet-i galebeye mütevâkıftır. Biri olmadıkça diğeri isbât-ı mevcûdiyet edemez.

Evet! Kuvvetimize ve kudretimize istinad-ı fezâil-i ahlâkiyemizle mübâhat ettiğimiz zamanlarda hiçbir mu'arız ve rakib tasvîr olunmazdı ki pençe-i kahrımızdan, nîm-i nigâh-ı hiddet ve şiddetimizden lerzân, giryân olmasın.

Vakta ki füyuzât-ı mu'alli zenât-ı ahlâkîyeye tahvîl eylemekten yüz çevirerek kötülüğü iltizâma başladık. Safvet-i kalbîye, selâmet-i fikrîye, hamîyet-i kavmîye, muhabbet-i vatanîye gibi hasâil-i civânmerdi ibtidâi büyüklere sonra küçüklere vedâ etti'. Bi't-tabiî idâre-i dâhiliîye ve münasebet-i hâricîyede asâr-ı zâ'if yüz gösterdi. Akdenizi ufacık bir havuz gibi telakkî eden o âzimetli, o cihân teverrüd donanmamız o timsâl-ı hakimiyetimiz kendi limanımızda yakıldı. Akdeniz'de hâkim iken karadeniz'de mahkûm oldu. Mürüvvetimize sığınan, sâyemizde idâme-i mevcûdiyete muvaffak olan bir devletin kutb-ı siyâsiyesi birer gün âzâm nâmımızı harita-ı alemden silmeyi bile -yüzü kızarmadan- iddia etti. Ordularımız âdem-i intizâm yüzünden her gün bir esârete, bir felâkete düçâr oldu.

Öyle de iktizâ etmez mi ya hükümdâr ki milletinin, tabe'asının esbâb-ı izmihlâlini düşünür. Bir devlet ki vâsıta-ı ikbâli olan donanmasını çürütür. Muhafazâ-ı vatan olan askerini koleradan daha müthiş, muharebeden daha felâketli vesâitle mahv eyler. Aç, çıplak yaşatır. Milletinin sefâletinden hoşnut olur. Elbette mu'âvenet-i millîyeden mahrûm olur.

Kezâlik bir millet ki esâreti aynı saadet bilir, maârife cehâlet kadar buğz eder. Fukârayı hayvanlar kadar alçak, zanaatkârı dilenciden daha hakîr görür. Tabiî vatan muhabbeti müzâyât-ı ulvîyeden mahrûm taaruz-ı harcîyeye ma'rûz kalır, her türlü tahkîrât her türlü felâkete müsatahak olur.

Hükûmetin, o menfaat perest hükûmetin baziçe-i hevâ-vü mağlup hevesi olur. Ne verdiği virginin ne fâide-i ictimâiyesini görür. Ne ıbkâsıyla mükellef olduğu askerlikten bir menfaat-ı vatanîye te'mîn eder.

İşte biz de bu savka otuz üç senede böyle olmuştuk. Hükûmet bizi istediği kadar üzerdi.

O bizi ezdikçe, o bizi sıkıştırdıkça bir kısmımız şımarırdık. İhtilâl-ı dâhilîden göz açmazdık gâilesi, ne hadisesi hâsılı her zerre-i hâke-i Osmanî bir mezar haline girmişti. Birbirimizin kanına susamıştık.

Dâhilî ittifâksızlıklar mevcûdîyetimizi ifnâ' ederken, hâricî rakîplerimiz mezâr hazırlıklarını görüyordu. Ne ordularımızda ne donanmamızda yaralarımıza deva olacak bir kuvvet olmadığını görecek gözümüz, anlayacak fikrimiz kalmamıştı.

Birdenbire uyandık. Gözümüzü örten perdeyi attık. O zaman hiçbir şeye malîk olmadığımızı, her türlü mü'essesât-ı ictimâiyeye son derece muhtaç olduğumuzu anladık. Fakat bütün bu ihtiyaçlar vermekte olduğumuz vergiler te'mîn etmez. Babalarımızın o devrândiş vatanperver babalarımızın yoluna gitmedikçe rahat edemeyeceğimizi ilerleyemeyeceğimizi bilmeliyiz.

Sırası düştükçe babalarımızın hâmiyetleriyle, âlicenâblıklarıyla iftihâr ediyoruz. Ya bizim evlâd-u ahfadımız bizi avutacak mı zannediyoruz. Onlar unutsalar bile tarih kat'iyyen unutmayacaktır.

Hem biz o kadar hâmiyetsiz miyiz ki evlâd-u ahfadımızın hafızasına tarih-i millîmizin sahâif-i ulviyesine hüvvîyetimizi, nâmımızı nakş etmeye layık olacak müessir-i vatanperverîden çekinelim.

Hem yapacağımız muâvenetle kime minnet ediyoruz? Hiç baba evlâdına karşı mükellef olduğu vezâifi ifâ ile izhâr-ı tefâhür eder mi? Hiçbir sâhib-i hâne evinin tâmir ve tezyîni için yapacağı mesârifi kıskanır mı? Vatan evimiz, üzerinde yaşayacak evlâdımız değil midir ki ihyâ ve umrânı, selâmet ve saâdeti için icrâsı lâ-ebed olan fedâkârlıktan çekinelim.

Evet Osmanlı toprağı evimizdir. Bu vatanı umrân ve saâdetine çalışmaya mükellefiz. Donanmamızı da ordularımız kadar muntazam, mücehhez görmek isteriz. Çünkü donanma ordu kadar belki ordudan ziyâde selâmet ve saâdetimizi te'mîn edecektir.

Peymân **3(sayfa)**

Hint denizinden başlayarak bahr-ı ahmer, Akdeniz, adalar, Marmara denizleriyle bahr-ı siyâha hâkim olan bir devletin ne kadar sefâine-i mürâtıb-ı bahrîyeye ihtiyâcı olduğunu düşünelim. Düşünelim de mülkümüzün tecâvüzden muhafazâsı için iktizâ eden donanma i'ânesinden müsabakâyâ çıkalım. Biz i'âne ile donanmamızı hadd-i layıkına iblâğ etmezsek hükûmet hiçbir zaman matlûba muvaffak bir sûrette teksîrine muvaffak olamayacaktır. Hem biz hükûmetin işine ne hak ile müdahale ediyoruz. Biz ile'l-ebed hükûmetin vasâ'itine muhtaç kalacağız. Devr-i tufûliyet ve yahud devr-i mahcûriyet geçti.

Şimdi ecdadımız gibi hür müstakîl'il-efkârız. Onlar nasıl ne yolda ibkâ-ı nik nâme ve muhafazâ-u umrân-ı vatana çalışmışlar ise biz de o yolu evvel Allah yolunu takîp etmeliyiz.

Teşkîl edecek i'âne cem'iyeti bizden öyle zan olunduğu kadar fedâkârlık beklemiyor. Otuz günde (kırk para) yani vâridâtımızın yüzde birini istiyor ki bütçemize, masrafımıza hiçte sû-i te'sîr hâsıl etmez. Bu para insâl-ı atîyemizin saâdet ve salametini te'mîn edecektir. Devr-i sâbıktaki i'ânâtla kâbil-i kıyâs değildir.

O zaman sizden tehditle, cebirle alınan paraların, meblâğ-ı külliyenin nereye gittiğini soramazdınız, öğrenmek muhal idi. Fakat şimdi her şeyi sorabilirsiniz. Siz sormasanız bile size ma'lumât veren olur. Hâsılı hiçbir şey mechûl-ı mektûm kalmayacaktır. Hemen donanma muâvenetine koşunuz, koşunuz ki memleketimiz tecâvüzden, haysiyet-i millîyemiz taarruzdan mesûn kalmıştır.

2.20.2. Memleketimiz'de Asâr-ı Medeniyet

Geçen pencşembe akşamı Melik Ahmet civarında vakî' -Tenvîr-i Efkâr- kumpanyası tiyatrosunda mekâtîb-i ibtidâîye menfaati için, icrâsı bir hafta mukaddem yine Peymânla ilan edilen (Menfîler Yahud Felâket-i İstibdâd) nâm piyesi gayet mahirâne mevkî-i tamâşaya harz olunmuştur. Piyesin icrâsına başlanmazdan akdem maarif müdürü Muhyiddin Beg Efendi tarafından asl-ı esâs-ı meşrûtiyet olan (serbesti, mes'ulliyet, hakk-ı mülkiyet) hakkında fevke'lâde bir talâkât ve belâgât-ı lisâniye ile hazirûnun celb-i nazâr-ı hayretini mûcib ve korflu bir konferans onu müteakîp nutk-ı talâkât perdâz, Yüzbaşı Mazhar Efendi birâderimiz tarafından da donanma-yı osmanî'nin istikmâl-ı esbâb-ı terâkki ve taâllisine ve milletin elbirliğiyle iâne-i i'tâsına şitabanla ibâz-ı asâr-ı hâmiyet ve fedâkârî eylemeleri lüzumuna dâir donanmanın hayât-ı tarihîsiyle hal-ı hazır harblerinde lüzum ve ehemmiyet-i siyâsiyesini gayet parlak bir tarzda tasvîr ederek üslûb-ı ifade-i hazirûnun kalplerinde ciddiyetle mahzûn bir his-i fedâkârî, fikirlerinde bir inşirah-ı cavidanî, rûhlarında bir inbisât-ı ulvi hâsıl eylemiştir ki bu te'sir meserret-i alûd ile mümâileyhim bütün seyircilerin alkışlarıyla mukabele görmüşlerdir.

Ba'de piyesin icrâsına mübaşeret olunarak tiyatro zeminin güzelliğine müellifin de tarz-ı tahrîr ve tasvîrinde isti'mâl eylediği üslûb-ı bediî ve beyâne ve al'l-husûs kumpanyanın mutassaf oldukları mahâret ve fetânetleriyle beri ve ilerilerinin

birkaç defalar kemâl-ı dikkat ve intizâmla ifâ kılınmış olmasına binâen oyundaki tarz-ı mükemmeliyet, menfaâtın maksâd-ı esâsisini ve hayâta, memlekete olan lüzum ve ihtiyâcını takdîren gerek o gece tiyatroya teşrîf buyuran âli-i himmet vâli paşa hazretlerinin, İngiltere ve Fransa devlet-i Fehimeleri konsolos beyleri ile tercümânlarının gerekse sâ'ir maârifperverân efendilerin son derece takdîr memnuniyetleri mûcib olduğu gibi oyun esnasında sıra düştükçe rolünü bîhakkin ifâ edenler ciddi tahsîn-u alkışlara nâ'il olmuşlardır.

Piyes hitâmında devletin mezkûretinin düvel-i muâzzama arasındaki mevcûdîyet-i siyâsiye ve askeriyeleriyle hayât-ı istîkbâlîyelerinin selâmet ve saâdetleri bi'lumûm Osmanlıların amâl-ı yegânesi olduğu mümâileyha Muhyeddin ve Mazhar Beylerin tekrar ayrı ayrı vâki' olan hitâb-ı münasiplerine karşı localarda ve aşağıda bulunan bi'lcümle hazirûn bir arzu-ı hürmet ve samimîyetle hemen ayağa kalkarak sürekli ve medîd alkışları üzerine konsolos beyler tarafından dahi mükâbele-i asâr-ı nezâket samimîyet ibrâz buyurulmağla tekrar alkışlar tevâli etmiş ve piyese hatime verilmiş ve herkes kemâl-ı sürûr ve inşirâh-ı kalp ile meskenlerine dağılmışlardır. Şurası da bir kat daha şayân-ı şükrân-u tezkârdır ki tiyatro seyircilerinden hiçbir kimse tarafından mugâyir-i edep ve medeniyet ve menâfî-i ahvâl-ı meşrûtiyet kat'iyen bir hal-u hareket-i nâ-lâyıka meşhûd ve ihsâs olunmamış ve hazirûnun kâffesi bir hiss-i insanîyet ve nezâketle oyundan hisse-i ibret ve menfaât iktîtâf etmek için bütün idrâkât-ı mevcûde-i aklîyeleriyle piyesi istimâ' etmişlerdir. Bu gibi tehzîb-i ahlâka hâdim, devr-i sâbıkın siy'et ve redânetini pîş-i enzâr-ı millete arz edecek ibret-i âmîz-i hakîki, ahlâkî tiyatrolar her halde fâidelidir. Zira tiyatro'dan maksûd asl-ı şeyvenât-ı alemin bütün hasenât ve si'etini fiilen izhâr ederek ikrâr-ı milletin ondan bir

-hisse-i ahlâkî iktîbâs etmesiyle hasıl olur. Yoksa bu gibi ahlakî tiyatro vâsıta-ı sefahât değildir.

A.A.

2.20.3. 'Adâlet

Bu kelime-i münciyenin maddeten istimâ'ı ne kadar meserret, lisâna telaffuzu ne kadar lezzet vardır. Fakat mânen bu kelime tazmîn ettiği ma'na-yı âliyesiyle de o kadar ağırdır. Münevver'il-efkâr ashâb-ı irfana karşı adalet lafz-ı muazzezi bütün

manâsıyla yalnız nev'-i beni beşerde değil zîrûh olan bi'lcümle anâsır-ı muhtelife-i mahlûkatta ne derece mültezim ve muhterem ise sakîm'il-efkâr, muhâlif'il-etvar bir kısım insana karşı da o kadar baîd o derece menkûr görülür. Bu ikinci kısmın muhît-i mânevisine dahîl olanlar mütehallik bulundukları tebâyi'-i mekrûhe, ahlâk-ı mezmûmelerini istihsân ve evc-i balâ-yı mekâside-i suûd ile evnâ-ı cinsine nazâran kendilerini ezeliyen terkim buyrulmuş olan beni Âdem'in en âli sınıfından ad ederek bu zaim üzere sabittir. Halbuki bunlar hakikat-i halde o sıfat-ı muhibbe-i lillahiyeden bi'l-külliye müberrâ, bütün mevcûdiyetiyle muarra olub ((…) kile niâm bi'l ehem'il ezel) ayet-i celile-i furkaniyenin mâsaddıkına mazhar olunduklarını asla idrak edemiyorlar ve bilemiyorlar ki adalet lafz-ı mukaddesi sıfat-ı celîle-i Allahîyenin birinciliğini ihrâz etmiş ve bütün alem-i beşerîyet bu sıfat-ı âliyenin ittisaf ve icrâsına taraf-ı akdes-i sıhhatîyeden me'muru leh bulunmuştur. (Adlü'l ehven karîb'ün-nekbeti) hitâb-ı müstâb-ı rabbanîyenin muhatabı müfessirin-i âzâmın tefsirlerine nazâran zahiren erkân-ı imân ile imân eden mü'minler ise de mânen bi'lcümle ebna-ı Âdem Aleyhisselâm'dır. Çünkü müfâhiri'l enbiyâ hazreti Muhammed'il Mustafa kâffe-i ins u cine ba's olunmuş bir resul-i mücteb bulunduğu cihetle Kur'ân-ı Kerim'de münderic her bir emr-i Allahı lafzen has, mânen âmmdır. Binâenaleyhe mâne-i şerifi "*Ey beni Âdem! Siz içinizde vukû bulmuş ve bulacak olan her bir emrinizde adalet edeniz, adalet sizi takvaya yani cem-i mekrûhat ve münhâbâttan muhafazâya akreb ve sevk edicidir*" demektir. (İnnellhe ya'muru bi'l-âdli) ayet-i kerimesi dahi al'el-ıtlâk olduğu ehl-i vukûf ve iz'ana malûmdur. Her bir ferd-i insanî adaletle me'mur bulunduğu daha pek çok husûs-ı kat'iye-i ilâhiye, ahâdis-i şerîfeye-i nebevîye ile mütezâhir ve müsbettir.

(Adalet) müteallikine nisbeten iki kısım olup birisi has diğeri âmm'dır. Kısm-ı âmmı her ferd-i beşere râci'dir. Benî beşerîden ma'dûd her şahsın adaleti kendi nefsinde icrâya me'murdur. Fakat bu kısım adalet yalnız evâmir-i ilahîyeye emsal, nevâhîyeden ictinâb demektir. Kısm-ı has ise bi'lumûm me'mûrîn ve hükkâm-ı kirâma aittir. Her me'mur ve hâkîm vezâif-i mevdûesinde emr-i ehemm-i adaletle mükellef olup zerre kadar inhîrafa me'zûn değildir. Bunlar gerek ifâ-yı vezâifte, gerek nasb ve ta'yinleri dâire-i me'muriyetleri dâhilinde bulunan diğer me'murların nasb ve ta'yinleri husûsunda ve itâ-ı hükümde nokta-ı lâzıme-i adaletin tamamıyla muhafazâsına mecburdurlar. (İnnellâhe ye'muru en tüeddi'l emanete ehliha ve izâ

hekemte beyne'nasi tehekkemû bi'l âdli) hitâb-ı izzetin muhatab-ı hakikîsi bunlardır. Emr-i vücûb-ı kat'i ile vacib olan adaletten tebahüd eden bu zevâtın mâ-fevkine karşı ledî'es-sûal şakk-ı şifâ itdirmeyüb (Şum-i Bekim) medlûluna ma'ruz olacağı bî iştibâh iken ferdâ-ı mahşerde ahkâm'ül hâkîmin cenâb-ı mevlâya karşı acaba ne gibi lisân-ı isti'mâl ile tahlîs-i gerîban edecekler. Heyhat (Fe veyleke Heme'iz-zâlimûn) mefâd-ı münifine kesb-i istihkâk ederek şarâb-ı hamîm ile bade nevş-i meserret, (Ya Hasretena Âlâ Mâfa'alet) kavliyle lahn-ı huvvân-ı hubûru nihâyet olacakları şüphesizdir. Mevâd-ı ma'ruzede emr-i mefrûz-ı mezkûru (Adlü saâtin hayrün min ibadet'il fî sünneti) hadis-i şerifine iktifâen adaletin derece-i âliyesini ihtîtaren icrâsından hiçbir vecihle çekinmeyen ve âle'l merattabiîn isârına teşmir-i sak-ı gayret, ibzâl-ı cehd-u faaliyet edenler ise bu cihânda hâ'iz-i nîk-i nâm, mazhar-ı tevcihât-ı has-u âmm, o cihânda dahi nâ'il-i ğufrân, vâsıl-ı sürûr-ı bî payân olup (Feveyleke biduhulin elcâ bi ğayri hisab) zemze-i me'fûreye dâhil bulacakları bir emr-i tâbi'idir.

Bu ahvâl-ı tahattür ile beraber (adalet) ba'is-i umrân-ı memleket, ba'den taâlli-i şevket-u şân-ı millet olduğunu, zulm-u istibdâda mâlik bir devlet gadr vü taâddi ile malı bir memleket bir müddet-i kalile zarfında düçâr-ı inkırâz, giriftar-ı harâbî ve inhilâk olacağını i'tirâf ve tefekkür etmeli ve eslâf-ı âzâmımıza tabî'en bu tarîk-i mustakîm fevz ve necâta sâlik ve bu vesîle ile satvet-u mehabet, şeref-u haysiyet-i sâbıkamıza mâlik bulunmaklığımıza çalışmalıyız. Cenâb-ı hakk cümlemizin kalp ve vicdânımızı me'vâ-ı 'adâlet, mesken-i hâkânîyet buyursun. Amin.

Hanili Şiblizâde Mehmed Celâleddin

M. Şükrü

2.21. YİRMİİKİNCİ SAYI

Birinci Sene 16 Zilkadde 1327 Pazartesi 16 Teşrîn-i Sâni 1325 Nümero 22

Sâhib-i İmtiyaz ve Müdîr-i Mes'ûl
Mirîkatibîzâde Şükrü
Seneliği 25, Posta Ücretiyle Beraber 32 Ğuruşdur
Nüshâsı Yirmi Paradır

PEYMÂN
325

Ser Muhârrir
A.C
Mahal-i Fürûhtu: Kitapçılar Kapusunda 'Itarzâde İslâm Beg'in Mağazasıdır
Mahal-ı Tab'ı: Diyarbekir Vilâyet Matba'ası

Her Hafta Pazartesi Günleri Neşr Olunur Müstakili'l-efkâr Osmanlı Gazetesidir

Birinci Sayfa;

2.21.1. Hey'et-i Tensîkiye'den Bir Rica

Tensîkâtın selâmet-i vatana hâdim bir sûrette icrâsı tenessüh-ı münteşirede uzun uzadıya şerh-u izâh edilmişti. Bu bâbda fazla söz söylemeyi zâ'id görürüz. Bugün şekl-i hükûmet-i meşrûtiyete muvâfık bir tarz-ı cedîde görmek milletin amâl-u mekâsid-i mukaddesesi iktizâsındandır. Devr-i sâbıkta siy'at-ı ahvâl ile müştehir me'mûrînin iş başında kalmayacağına hey'et-i muhtereme-i tensikîye'nin efkâr-ı galiye-i vatanperverîyelerine emin olduğumuz için ümidimiz ber kemâldir.

Ancak tensîkâtın imtîdâdından dolayı ne olacaklarını kestiremeyen me'mûrîn ve katîbede fevke'lâde bir rehâvet hâsıl olmuştur. Devâmda intizâm olmadığı gibi işlerin ru'iyetinde de sezâvar-ı teessüf bir betâet olunduğu istihbâr kılınmaktadır. Tensîkât neticelenmedikçe muâmelâta bir intizâm-ı cereyân vermek imkânsızdır. Binâen'âleyh bir gün evvel tensîkâtın adalet-i hakkânîyet dâiresinde ikmâlini hey'et-i müşârü'n- ileyhinin faâliyet-i hâmiyetperverânesinden temenni eyleriz.

2.21.2. Sergüzeşt-i Hayâtımızdan Bir Sahife-i İntibâh

Bir kere düşünelim; ne idik ne olduk! Birçok sene evveldi. Muazzez vatanımız zulüm ateşleriyle istibdâd-ı katl-i cemi'leriyle yanıyordu. Yanıyordu da etrafımızı, muhitimizi istilâ eden hunhâr, alçak canavarların hiyânet-i vahşiyânelerine, muâmele-i cinaiyelerine saburâne, mütevvekîlâne tahammül edip duruyor, selâmet-i vatanîyeyi, saâdet-i millîyeyi inâyet-i rabbanîyeden intizâr ediyorduk.

Evet! Öyle idi. Hükûmet-i müstebide ağzımızı demir kilitlerle bağlamıştı. Fikrimizi bir darbe-i tehdid-i intikâmla ezmişti. Rûhlarımızı zehr-i ekin bir sem-i kâtille tesmîm etmişti. Ne söyleyecek ağız ne düşünecek fikir ne teprenecek rûh bırakmamıştı. Çünkü milletin gözü açık kalmak mabeyn-i hükûmet-i zâlimesinin, idâre-i sâbıka politikasının programına muvâfık gelmezdi. Fırsat buldukça erbâb-ı hâmiyet-u kemâli dünyâ yüzünden kaldırmaya, münakalara göndermeye, zindânlarda çürütmeye, envâî mezâlim ve işkencelerle taâzip etmeye çalışmışlar, emel-i hâinelerini takipten geri durmazlardı. Bu i'tisakât-ı haccacâneye tahammül ede ede millet artık bütün mevcûdîyet-i hayâtiyesiyle ortaya atılmaya hazırlanmıştı. İlan-ı hürriyet yakın zamanlarda idi ki Rumilinde Makedonya kıt'ası siyaset varakalarıyla boğuluyordu.

Kastamonu'da hükûmet aleyhinde kıyâm-ı millî vukû buluyordu. 322 senesinde Erzurum'da ahâli verg-i şahsîye-i hayvanât-ı ehliyeyi bahâne ederek

hükûmete karşı isyâna hazırlanmış. Meşrûtiyet fedâîleri hükûmetin kuvve-i icrâiye-i zâlimânesiyle harb etmeyi göze aldırmışlardı. 323'te Bitlis ahâlisi ile mabeyn hafiyelerinden Vâli Ferid mel'ûnu'nun hırsızlığından, namûssuzluğundan sabr ve kararını tüketmiş her birisi bir kahraman-ı hamâset, bir şerâre-i celâdet kesilmişti. Yine 323 senesi bu vâkitlerinde Diyarbekir meşhur bir zulüm ve kitâl halini iktisâb etmişti. Ahâli-i milli İbrahim hâinin zulmünden, tecâvüzâtından kurtulmak, aşâire, kabâile, Araba, ekrâda, etrâka, yolcuya hâsılı zengine fukâraya ettiği taâddiyât ve cinâyâta bir sedd-i mümânaât çekmek sevdasıyla bî çâre ahâli geceli gündüzlü soğuk sıcak demeyerek, ekmek su hatırlarına getirmeyerek feryâd-ı istikâiyelerini doğrudan doğruya İstanbul'a o hâin-i millet o nankör-i ni'met olan Abdülhamid-i zâlime anlatmak istiyorlardı. Bilmiyorlardı ki hâinden merhamet talep etmek, zâlimden adalet istemek, cellâddan imdâd ummak gibi beyhudedir.

Peymân **2(sayfa)**

Hayır, hayır hakları vardı. (...) yandırdıkları köylerin katl-ı cemi'leri yüksek mevkilerden görünüyordu. Civar kurada ika' ettikleri nehb-u ğaret ve o belâları sâmiamızı tahdîş ediyordu. Her saat bir hadise-i cinaiye, her dakika yeni bir fâcia bu zavallı masûm ahâlinin nasib-i kaderi idi. Cizre'de Mirân, Viranşehir'de Mili Kürdistan'ın bir Cengizi bir Hülagüsü bir Timurlengi olmuşlardı. Geçtikleri yerleri yıkarlar, ekinleri yakarlar, insanları telef ederlerdi. Mili, Musul hududundan Ma'mûratü'l-aziz'in, Dersimin, Mirân; Musul'dan Dicle havzasını kâmilen Diyarbekir'e kadar olan arâziyi kendi pençe-i istilâcıyânelerine almışlardı. Hükûmet lâ yu'ad ve lâ bahs- tecâvüzâtlarını ağmaz, makâm-ı vilâyet bu zâlimlerin vâsıta-ı menfaât-u a'râzı olmakta idi.

Allah'ın Kur'ânına, hükûmetin kanûnuna kat'iyen muvâfık olmayan bu muameleler bu isyânlar artık mukadderât-ı millete bir netice-i hayrîye demek idi. Bu kadar eza vü cefa'nın sonu mutlaka bir iyiliğin zuhûruna bir mukaddeme bir burhân-ı kat'i idi. Zirâ millette emilecek kan, yaşayacak can, geçirilecek an kalmamıştı. Koca Osmanlı milleti bu ümitsiz yaşayışlarla feverân etmeye yaklaşmış, tabakât-ı arziyesinin tahavülât-ı gunâgunuyla derce-i galeyâna gelmiş bir volkan halini almıştı.

Vakta ki Türkiye'nin mukadderât-ı feyz-i istikbalini tebşîr eden afitâb-ı hürriyet Rumili'nin afâk- şimâlîyesinden tulü' etmeye başladı, otuz üç senelik sehâb-ı keşif-i mezâlim altında yaşayan otuz milyon Osmanlı'nın çehre-i me'yûsiyetleri asâr-

ı sürûr-u neşât ile doldu. Bu tebşîr-i cihânbahşın memâlik-i Osmaniye'nin her tarafına ve hatta en ücra köşelerine kadar ilan edildi. O dakikadan itibaren bu bedbaht milletin talih-i ikbâli parlak bir ziyâ ile tenevvür etmeye yüz tuttu.

Meşrûtiyet-i mukaddesimiz kabul olundu. Kanûn-ı esasî rehberi necât-ı hürriyetimiz oldu. İstanbul'daki zâlimlerin cezâ-ı amelleri düşünüldü. İbrahim habisinin de siy'et-i sâbıkası meydana çıkarılarak eski şikâyetler baş gösterdi. O yine hal-i sâbıktan vazgeçmedi. Askere karşı koydu. Viranşehir'de askeri muhasara etti. Nihâyet ve tenkili için emir sadır oldu. Rütbesi ref' olundu. Nüfûz-ı hükûmet üzerinden nez' edilince aşâ'ir ve avânesinin her birisi bir tarafa dağılarak kendisi "abre" tabir edilen mukarrebini ile yalnız kaldı. Sınıf-ı seseden ibâret kuvva-ı askeriyenin cihat-ı ba'eden vuku' bulan takibatına dayanamayarak çöle doğru firâra karar verdi. "*ec-cezâ min cins'il-âmel*" düstûrunu cenâb-ı adil-i hakiki buna imsîk buyurmadı.

İbrahim Azrâile, evlâdı, oğulları, cellâdları pençe-i hükûmete geçti. Abdülkerim cezâ-ı amelini görmek üzere Cizre'den getirilip hapsedildi. Bu muvaffakiyetler, bu muzafferiyetler istihsâl-ı meşrûtiyet'ten dolayı adil ve hakkın tatbîki ve icrâsına bir beraât-ı müstakîle olduğundan nâ'il olduğumuz ni'met-i celîlin'il-kadrini kıymetini bilmek her ferd için bî lâ istîsna farîza-ı umûrdan olduğu gibi milletin bu yırtıcı kurtlardan çekmiş oldukları tahammül fersâ eziyetleri unutturmak ve emsâllerine de bir ders-i ibret olmak üzere cezâ-ı kanûna çarptırılmaları, bu kadar mazlûmun milletin hukûk-ı serîhe ve mukaddesesi nâmına bu cihete nazâr-ı dikkat-ı hâmiyetperverânelerini celîle-i müsâvaât eylerim.

Mâzide geçirdiğimiz âlâm ve felâketi bir akl-ı kâmile ile teemmül ederek fenâ insanların ve cevadlarını sahe-i meşrûe-i meşrûtiyetimizden tathîr etmek ve ikmâl-u âmâl ve harekatımızı âdil ve insaniyetin emr eylediği usül dâiresinde tevfîkâta cehd-u gayret eylemek milletin saâdet-i istikbâliyesini te'mînine, devletin şân-u satvet-i haziresini i'lâ ve tezbîde yegâne bir çâre-i selâmet olacağını bilerek ona göre kendimize bir hatt-ı hareket ta'kîp etmek de sevgili vatanımızın selâmeti nâmına bir vazife-i mukaddase bilmeliyiz. Maksat çalışmaksızın rahat yaşamak değil adalet, hakkânîyet talep etmek için cümlemizin o merkezde bir hüsn-ı niyet ve amel-i perverde ederek hareket etmesidir.

A.A

2.21.3. İltimâs Devlet İçün Bir Tehlikedir

Bütün evâmil-i siyaenin mehd-i enbâsı olan devr-i sâbıkta hükûmetin vâki itibarını, şeref ve haysiyetini kesr eden esbâbın en mühimleri rüşvet, iltimâs, nüfûz, intisâb gibi her biri koca bir devletin izmihlâline kâfi halet ve müessirâtın vaz'-ı mikyâsda icrâ-ı hüküm etmesi idi. Gerçek inklâb-ı mesûddan biri sû-i isti'mâlâta fisâl verilmiş ise de ma'alesef hükûmet-i meşrûtemiz mütegâlibânın nüfûz-ı müttehakimânesinden tenziye-i mevcûdiyet edememiş, intisâb ve iltimâs gibi ihtirâsât-ı muâdeletşikenâneden azâde ser kalamamıştır.

Bedihiyât-ı kat'iyyesindendir ki nüfûz ve iltimâsın ricâl ve me'murîn-i hükûmet üzerinde te'siri payidâr kaldıkça ne hükûmette şeref-u mehâbet

ne efrâd-ı millette refâh vü saâdet caygîr olur.

Nüfuz-ı iltimâs öyle bir mehlikedir ki hem ferdî hem bir milleti mutazarrır eder. Ferdi mutazarrır eder çünkü; hukûku bir sâhib-i nüfuzun tatyib-i amâl-ı uğrunda fedâya mahkûmdur. Milleti mutazarrır eder çünkü; mes'ûleti is'âf edenin celb-i hoşnudu için bir hisse-i intîfa te'mîn-i ithâf etmesi mutayyibin-i lâzime-i zimmetidir. Ve tabiî'dir ki bu husûs menfaâtler-i umûmun zarûreti ve bu silsile-i müteâtifenin temâdisi milletin ziyanını intâc eder.

Adalet ve musâvat üzerine te'sîs eden bir hükûmet-i meşrûtede nüfuz ve iltimâsın hükümrân olması kadar müstelezim-i âr-u hacâlet bir hal-ı tasavvur olunamaz. Devr-i istibdâdda me'mûrîn-i hükûmetin -bazı esbâb-ı mecbure binâen- mütenefizânın amâlını tervîc etmesindeki müsâmahası âvf ve kabule şayân ise de vezâ'if-i mevdûe-i haziresini – kemâl-ı sadakât ve iffetle – ifâya hiçbir kuvvet ve nüfuzun mâ'ni olamayacağı şu devr-i mes'ûd-ı hürriyette nüfuz ve servetin sâ'ike-i tahakümüyle iltimâs ve if'â-ı ser-fürû-birde inkıyâd olmak zilletini ihtiyar edecek bir me'murun hulûs niyet sâhibi olduğuna hiçbir vâkit te ihtimâl verilemez.

Husûsî emellerin, hafî kuvvetlerin zîr-i tahakkümünde yaşamak devri geçti. Pâk kalpli, dırahşân- nasîyeli bir me'mur; izzet-i nefsine, şeref-i me'muriyetine nâkise getiren bu gibi ahvâl-ı zelîlâneyi hiçbir zaman ihtiyar etmez. Me'mur; ferdin mürevvec-i amâlı değil, hey'et-i ictimâiyenin hadîmidir. Servet, nüfuz, ikbâl gibi sâhibine zâhiren ifâza-ı şerâfet eden vesîleler ba'is-i rüchân-ı âli-il- gayr olamaz.

Me'mûrîn-i hükûmetin en ziyâde bîkes ve bîvayeganın mes'ulünü is'âf ve mesâhilini bîla taâllül rû'yet etmelidir. Çünkü o bîkes dediğimiz zavallı, mütemevillândan ayrılmayan bir sefîl yahut sahipsiz lisân bilmez bir köylüdür ki bunlar iktisâben ne derdini bir kimseye anlatacak kudret-i ifâdeye malîk, ne de kavânîn-i muâdilinin kendisine bahş eylediği hukûk ve hürriyetini müdriktir. Bu gibilere teshilât ve muâvenât ifâsı hakka daha muvâfıktır. Çünkü muâvenat en ziyâde hukûkunu muhafazâya gayr-ı muktedir ve fâkir ve ihtiyaç ile meftur olanlara şayândır.

Hiç görülmüş, işitilmiş mi ki sâhib-i yusar-u i'tibârın işi bir dâireye tevdi' olunsun da sürüncemede kalsın? Bî'l-farz hukûku iptal edilsin de ahire tefviz edilsin? Asls! Halbuki şevâhid-i kuyudîye ve vekâyî-i carîye ile sabittir ki nice bîkes mazlûmların emvâlı iğtisâb, hukûku imhâ, davası iptâl edilerek aileleri ile beraber mahv ve munkariz olmuşlardır.

Gerçi bu fecâyi' mazîye, idâre-i mutlakaya ait hakâyık-ı müellimeden ise de iltizâm ve iltimâsın, istisna ve husûsunun devâmı bu kâbîl fecâetin hudusuna sebebiyet verir.

Binâenaleyh bahşâyiş-i yezdânî olan müsavât ve adaletin, hak ve hürriyetin meâsir-i itlâfından bütün milletin hissemend olması muâmelât-ı devletin yeknesâk-ı cereyânını te'mîn, hulûs ve hatra riâyet değil kavâîd-i âdl-u müsavâtın her sınıf halk üzerinde tamamî-i tatbîke gayret etmekle mümkün olur. Aksi takdîrinde bulunan me'mur ise milletin hadîmi değil ferdin hizmetkârıdır.

2.21.4. Donanmamız

Erbâb-ı fikr ve siyasetçe müsellemdir ki bir devletin sulh ve salâh dâiresinde te'mîn-i huzûr ve saâdeti kudret ve satvetin derece-i tekemmülde bulunmasıyla kâ'imdir. Lillahi'l-hamd kuvve-i berriyemiz fünûn-ı harbîyenin mü'sser-i füyâzânesiyle kesb-i intizâm ve mükemmeliyet etmekte ise de kuvve-i bahrîyemiz acınacak sûrette perişandır. Donanmamız devr-i ekber-i istibdâdın sa'ike-i vehm ve hıyanetiyle öyle bir dereke-i hiççe-i esfeliyete ittirilmiş ki tasvîri her kalb-i hamîyeti değil her seng-i deli bile cerihedâr ve müteellim eder.

Osmanlılar medîd bir idâre-i zâlime'nin boyunduruğundan kurtulup da nufhe-i hürriyetle cihâd-ı faâliyet ve saâdete koştukları zaman vatanın her tarafından medeniyet-i hakikîye doğru yükselmek ihtiyâcını duydular ve bu ihtiyâc-ı emelferibin

sevk-ı tabiîsiyle terâkkiyât-ı hacmiyeye doğru kat'-ı merahele başladılar. İşte malîk olduğumuz denizleri hükm-ı irâdemize ve hâkimîyet-i bahrîyeyi bir kat daha te'yîd ve i'lâ eylemak maksâdıyla donanmamızın lüzumu derecede tezyîd ve takviyesi için merkezce vukûbulan âzim ve teşebbüs: hatavât-ı i'tilâ ve terâkki'nin en mühimini, ikbâl ve istikbâl-i Osmanîye'nin mefâhirini teşkil eder.

Bahr-ı sefîd'de, bahr-ı siyah'da, bahr-ı ahmer'de mukaddes bayrağımızın mütemâdiyen temevvücünü, Girid'de fâcia-ı mesâbıkın tekrar ihtimali vehmi hayâliyle pür-ızdırâb bulunduğumuz vatandaşımız – hîn-i hâcet'te – sine-i şefkat ve himâyesinde masun ani'l-adâ bulundurmak için birer nigâhbân sıfatıyla Girid ceziresinde müterehhüd bulunmasını arzu etmeyecek kalpsiz bir Osmanlı'nın vücûdu tasvîr edilemez.

Peymân **4(sayfa)**

Devletimizin kuvvet ve şehâmetini arttıracak olan donanmamızın tezyîd ve teksîrine medâr olmak üzere her vilâyette teşkîl ettiği gibi vilâyetimizce de bir donanma iâne komisyonu teşkîl itmek üzeredir.

Şevket ve şân-ı millîmizi te'yid edecek olan böyle bir emr-i hayrın tebessür-ı husûlü her sâhib-i fütûvet ve hamîyet şehri bir, iki, üç kuruş gibi her sae-i hal ve hamîyeti tespitte cüz'i, evet pek cüz'i bir iânenin derîğ edilmesine mütevakıftır. Binâenaleyh bu emr-i hayra umûmen iştirak etmeliyiz ki şâhid-i dilrûba-i maksûdemize bir an evvel nâ'il olalım ve minellâhi tevfîk.

Hamiş: Oldukça mühim iâne itasıyla ibrâz-ı asâr-ı sıhha eden erbâb-ı fütûvet ve hamîyetin tezkîr nâmı için peymân'nın sahâif-i takdîr ve sitâyişi dâima küşâde ve amâdedir.

2.21.5. Hayât-ı Devlet-i Osmaniye

Mâ ba'ad:

Nihâyetine kadar devâm edebilmiştir. Çin ve Fas devletlerinde henüz derebeylik usûlleri câridir. Meşrûtiyet ve hakimîyet-i millîye'nin füyûz-ı rehâ-gârandan tefyîze başlayan devlet-i Osmanîye ile İran memâlikinde ise yalnız bazı vilâyetlerde enkâz-ı istibdâd olarak kalan ve henüz icabât-ı meşrûtiyeti idrâk ve tatbik edemeyen bazı müstebîd me'murların câhil-i müteğalibenin gizli ve müstekre tecâvüzât ve taâdiyât-ı müstesna tutulursa esasen ahâli her türlü zulüm ve i'tisâftan

kurtulmuş sayılır. Çünkü yılan gibi kafaları ezilmedikçe mahiyet-i sipagânelerini terk etmeyecekleri anlaşılan bu gibi me'mur ve vahşi sergerdenin de lutf-ı hakla yakın vâkitte çanlarına ot tıkılacağı tâbi'idir.

O vakt-i meşrûtiyet-i hakikîyemizin sâye-i satvet ve adaletinde en aciz ve bîkes bir fâkirin bir köylünün bile her hakkı her türlü tecâvüzden mahfûz kalacak, sûret-i mütesavîyede tevzi' edilemeyen kavânîn ve nizâmât-ı ahkâmâne ve evâmir-i devlete karşı zerre kadar itaâtsizlik gösteren kim olursa olsun derhal cezâ-ı sezâsına çarptırılacak. Fakat bütün bu emtiyaların cusûlî-i teşkilât-ı adliyenin namûslu ve faâl me'murlar tayiniyle birr saat evvel ihyâ ve ikmâline ve mahkemelerin eski ve adil me'murlardan tathirine mütevâkıftır. Zirâ mukteza-ı meşrûtiyet, icrâât-ı hükûmetin i'lâmat-ı kanûnîye ve nizâmiyeye istinâdı zarurîdir. Bi'lhassa talihsiz Anadolu vilâyetlerinde ise henüz mahkemelerin yüzde doksan beşi rüşvet ve tarafgîrlik illetleriyle ma'lûl, hâkimlerin dest-i ihmal ve atâletlerinde. Her haklı iş bu dâireye uğradı mı bir daha çıkmaz. Meğer ki ashab-ı deâvî re'si yahud müdde-i umûmî veya azânın bir tarafını bir takribini bula… Mes'uliyet-i muhakkik ve şedîd olan bu devirde ise taraf takribiyle işi görmek pek gizli ve ender olduğu halde devr-i sâbık siy'et-i müterekemesinden olarak davalar yekdiğerine veli etmekte olduklarından ekser mehâkemelerde yüz elli, iki yüz hukûk ve cezâ davaları terekküm ve tedâvül ettiği tevâtiren söyleniyor. Hakikât dünyâda doğru bir söz söylememiş o kâbîl eski mehâkime-i âdemlerine bir davayı mücerred-i hakka ve kanûna tevfîkân neticelendirmeleri ise muhal kâbîliyettendir. Bunu intizâr-ı abesle iştîgal demektir. Nitekim ekser vilâyetlerde, sancaklarda, kazalarda re's-i kâra geçirilmiş olan büyük idâre me'murlarının ne kadar hamîyetli ve meşrûyetperver olurlarsa olsunlar asâr-ı himmet ve faâliyetlerini zavallı âvam-ı nâsa (daha var)

Osmanlı İttihâd ve Terâkki gece dersleri evlâd-ı vatanın tenvîr-i efkâr ve tevsi'-i ma'lumâtları için isimleri zîrde münderic zevât-ı hamîyetsimât tarafından fünûn ve elsineye ait gece dersleri ta'lim ve kırâet olunması kulüb hey'et-i idâresi tarafından tansîb edilerek üçgünden beri mezkûr derslere bidâ ve mübâşeret olunmuştur. Böyle vazife-i vatanperverâneyi uhde-i liyakâtlarına alan zevât, erbâb-ı ihtisâs ve kemâlden olduklarından gerek cem'iyet efrâdından gerekse hâricinde arzu-yı tahsîlhevesinde bulunan evlâd ve şebâb-ı vatanın saat birde kulübe teşrifleriyle hisse-i maârifden

müstefid olmalarını ve bu vesîle ile hey'et-i ictimâiyeden esasen maksud olan hizmetin, mütefemetin te'mîn ve istîhsâl edileceği cihetle i'lân-ı keyfîyet olunur.

Tablo 1: Millet Kıraathânelerilerinde Okutulacak Derslerin Programı

Okunacak Dürûs		
Pencşenbe Günü Akşamı	Binbir Hadis Tercümesi	Hoca Hamdi Efendi Tarafından
Cuma Günü Akşamı	Fransızca	Yüzbaşı Eşref Tarafından
Cumaertesi Günü Akşamı	Türkçe Kavaîd	Reji Müdürü Abbas Efendi Tarafından
Pazar Günü Akşamı	Hukûk	MaiyyetMe'muru Râsim Efendi Tarafından
Pazarertesi Günü Akşamı	Coğrafya	Eşref Efendi Tarafından
Salı Günü Akşamı	Hesap	Mülâzım İsmail Efendi Tarafından
Çaharşamba Günü Akşamı	Farisî Kavaîdi	Reji Müdürü Abbas Efendi Tarafından

M. Şükrü

2.22. YİRMİÜÇÜNCÜ SAYI

Birinci Sene 23 Zilkadde 1327 Pazartesi 23 Teşrîn-i Sâni 1325 Nümero 23

Sâhib-i İmtiyaz ve Müdîr-i Mes'ûl
Mirîkatibîzâde Şükrü
Seneliği 25, Posta Ücretiyle Beraber 32 Ğuruşdur
Nüshâsı Yirmi Paradır

PEYMÂN
325

Ser Muhârrir
A.C
Mahal-i Fürûhtu: Kitapçılar Kapusunda İslâm Beg'in Mağazasıdır
Mahal-ı Tab'ı: Diyarbekir Vilâyet Matba'ası

Her Hafta Pazartesi Günleri Neşr Olunur Müstakili'l-efkâr Osmanlı Gazetesidir

Birinci Sayfa

2.22.1. Meclis-i Meb'usânımızın Küşâd ve İctima'î

Osmanlıların nâ'il oldukları hayât-ı hürriyetin tamamı te'sîs ve istikrarını işhâd eden meclis-i meb'usân-ı millînin ikinci defa olarak küşâd edildiğini görüp işittiğimizden dolayı 'umûm Osmanlı milleti bahtiyardır. Evet! Bahtiyardır çünki sene-i âtiyedeki birinci ictimâ'da küşâda inâyet-i rabbani ile muvafakiyyet hâsıl olan millet meclisimiz bir takım esbâb ve mevâni-i ma'lume dolayısıyla etrafımızı muhata

eden muhalif partililerin amâl-u efkâr-ı hâ'inânesi sâyesi ile her dürlü korku ve tereddüdler içinde müzâkere ve istişârelerle vâkit geçirmiş her gûna teşebbüslerinde evhâm ve şebehât-ı endişeleri mahkûmiyet ve esâretinden kurtulmuş idi. Bu cihetle hakîka-i vicdân-ı amâl ve ihtiyâc-ı millete merâhimsâz olacak sûrette esaslı mervahlı işleri bi'l-kast değil bi'z-zârûri ifâya muvaffak olamamışlardı.

Osmanlı hükûmeti'nin tarih-i hayât-ı meşrûtiyetinde şerefli bir gün sayılmaya layık olan eyyâmdan biri de bir teşrîn-i sâni sene 1325 tarihidir.

Osmanlı parlamentosunun ikinci ictimâi'nı ilan eden o gün Beşiktaş'tan Çırağan sarayına kadar olan güzergâh üzerinde asâkir-i Osmanîye ve sol tarafta kadın erkek binlerce ahâli müteâddid mekteplerin vatanperver şâkirtleri ile dolmuş, sarayda meclis-i meb'usânın küşâdına dâir irâe edilen saatlerde vükelâ-ı meclis-i Ayân ve meb'usân, rü'esâ-ı rûhâniye, süferâ-ı ecnebîye ve hâricîye muharrîrleri müessesât-ı malîye müdîrâtı ile yüzlerce midüvvîn dâire-i mahsûsalarında ahz-ı mevki etmişlerdir.

Saat dokuza on kalarak teşrif-i hazret-i hilâfetpenâhî vukûbulunduğu işitilince vükelâ ifâ-ı resm-i ta'zîm için binek taşına inmişlerdir. Padişah hazretleri de sarayın yukarı katındaki dâire-i şehrîyarîlerine dâhil olmuşlar. Ve taht-ı âli salonunun müzeyyen kapıları açılmış ve saat dokuzu yirmi geçerek dâire-i hümâyunlardan büyük salondaki tahtgâh-ı saltanata şeref-bahşende-i mes'adet olmuşlardır. Sadr olan fermân-ı şahâneleri ile hazırlanmış olan nutk-ı hümâyun Sadr-ı âzâm paşa tarafından kırâet olunmuştur. Mezkûr nutkun bazı cümleleri ehemmiyet-i mahsûse hâ'iz olmakla ber vechi zîri telhis edilmiştir. "Ahd-ı saltanatımın devr-i mes'ûd-ı meşrûtiyette ibtidâ etmesinden ve cülusumun ilk senesinde meşrûtiyet-i meşrûemizin mümessili olan meclis-i umûmînin ikinci devre-i ictimâını müşahede ile küşâdını icrâya vâkıf olduğumdan dolayı cenâb-ı hakka bî payân hamd-u senâlar eder ve âza-ı meclise beyân-ı hoş âmedi eylerim. Meşrûtiyet ve meşveret şer'i şerîfin akl-u naklin emr ettiği bir tarîk-i necât ve selâmettir. Hayât-ı ictimâiye ve siyâsiyemiz elzem olan aheng-i vahdet ve zendegi ancak bu tarîkte devâm ile hüsûl-pezîr olur. Kanûn-ı esâsimizin muhafazâsı ve kavâid-i meşrûtiyetimizin te'yid ve tatbiki nuhbe-i amâlım olmakla avn-ı inâyet-i yâriye ve imdât-ı rûhânîyet-i peygamberiye isnâden buna bütün mevcûdiyetimle ve bütün tabeâmla çalışacağım. Umûr-ı dâhilîyemizde hamd olsun vacîb-i endişe bir hal yoktur. Devletlerle olan münasebetlerimiz dostane olduğundan umûr-ı hâricîyemiz de şayân-ı memnuniyet bir tarzdadır.

Mülk-i res'imizde mevcut hazâin-i tabîyenin küşâdıyla refâh-ı umûmînin tezyidine ve henüz layıkıyla terâkki edemeyen maârifmendle ahvâl-ı ticâriye, zirâ'iye ve sanaiyemizin ve ihtiyâcımıza nispetle pek nakıs kalan asâr-ı nâfı'â'nın ıslahat ve terâkkiyâta kemâl-ı sürât ve ehemmiyetle çalışmışlardır.

Asl'ül-esâs ıslahât bildiğim tevâzin-i maliyenin husûlu akdem-i amâl olduğuna binâen gümrük rüsûmunun tezyidi. İnhisarlar te'sîs-i tekâlif-i umûmîyenin usûl-ı tarh ve cebayâtı hususlarındaki teşebbüsât-ı neticepezîr olunca muvâzene-i umûmîyede görülen açığında kapanarak itibâr-ı malîyemiz daha ziyâde taâlli edecektir.

İşbu devre-i ictimâiyede derdest-i tevdi' bulunan memleketin hayât-ı iktisadîye ve ictimâiyesine ve huzûr ve alenîyetin nüfuz-ı kanûn ile takviyesine taâllik eden levâyih-i kanûniye ile iştiğal edilmesi lüzûm olmakla beraber bu meyânda idâre-i umûmiye-i vilâyat kanûnnâmeleriyle cezâ kanûnları, ticâret-i berrîye ve bahrîye ve emvâl-ı gayr-ı menkuhla ve sâir sulh hakimleri de şayân-ı ehemmiyettir."

Nutk-ı hümâyun saat dokuz buçukta hitâm bulduğu anda bütün hüzzâr kemâl-ı şiddet ve ihtirâmla alkışlar icrâ etmişlerdir. Müte'akiben meclis-i âyan âzasından sehâmetli nakibü'l-eşrâf Rıza Efendi tarafından mevkûa ve maksâda muvâfık bir dua-ı beliğ irâd edilmekle nihâyetinde cümleten eminhan olmuşlardır. Resm-i küşâd hitâm buldukta padişah-ı hürriyet penâh hazretleri süferâ-ı ecnebîye ile de bir müddet tekellüm buyurduktan ve bir çarin saat kadar da dâire hümâyunlarında istirahâtten sonra müsfabeste-i ihtirâm olan asâkir-i mensûre-i Osmanîye ile binlerce mektep talebesi ve ahâlinin alkışları ve musikaların selâm-şahâne havaları arasında muâvedet buyurmuşlardır.

Resm-i mezkûr hitâm bulunca meclis-i meb'usân ve âyan kendi dâirelerine giderek nutk-ı iftitahîyi müteâkip müzakerelerine başlamışlardır. İlk müzakerede meclis-i meb'usân re'isi intizâmâtıyla uğraşarak riyâsete kemâfîh müsâbık yüz altmış dört rey ve ekseriyet ara ile hakîki vatanperver Ahmed Rıza Beg intihâb ve ta'yin kılınmışdır ki buna bu büyük zâtın vatan içün beslediği hiss-i âli-i fedâkâriyi isbâta bir delildir. Bugün başımızda her milletin hür ve bahtiyar bir padişah-ı zişânı mevcûd olduğu halde nekât-ı fintâh-ı hümâyunla küşâdına müyesser olan parlamentomuzun her bir 'azâsı kalblerinde kutlu bir itminân-ı kat'i, yüzlerinde asâr-ı cehd ve kavî'ülma'abaş olarak bir sa'adet-i ictimâ'iye mazhar olmağlarıdır ki artık milletin sa'adetine,

vatanın selâmetine ta'alluk idecek her dürlü teşebbüsât ve icrâ'ât-ı vatan perverânelerine tevessülden ictinâb itdirecek sâye-i millet ve ordudur. Hiçbir kuvvet mutasavver değildir.

Ümid ideriz ki milletvekîllerimizle kuvve-i icrâiyemiz de bu seneki müzakerelerini amâl ve ihtiyâcât-ı millete nâfi'-i asâr ve kavainin tanzîm ve neşriyle kavânîn-i mebhûseyi ancak tatbîke hasr-ı nefs ederler de milletin kendilerine olan hiss-i emniyet ve i'timâdları bir kat daha 'âlâ ve vatan-ı mübâreklerine olan hizmet-i hüdapesendânelerin'den dolayı vicdânen de müsterih ve bahtiyar olurlar. Sa'i ve gayret bizden, tevfîk ve zafer hüdâdandır.

A.A

2.22.2. Kanûn Mecmu'aları

İnsanlar tâ hâl-ı ibtidâilerindeki yaşayanlarının 'adiliğini idrâk ile muntazaman ve müreffehen yaşamak, aynı sûret de fâ'idelenmek içün cem'iyetler teşkîline muhtâc olunduklarını anlamışlar ve bu sûretle içlerinden ba'zılarını bi'l intihâb fâ'ide ve zararlarını tehdid ve cihet-i ma'aş ve ahlâklarını te'mîn ve tehzîb eylemek üzere kavânîn tertibe vekîl itmişlerdir. Binâen'aleyh kanûn-ı ahkâm-ı hak tehdid-i cerâim ve tertib-i cezâdan 'ibâret bir mecelledir ki gayesi salâh ve nizâm-ı ümemi ta'arizden ve takviyeden 'ibâretdir dinilebilir. Bu takdîrce kanûnların icâbât ve ihtiyâcât-ı zaman mahiyeten tevfîkan tedvîn olunmuş bir rehber-i edeb olarak telkîni lâ ebedir. Ahkâm-ı kanûniyenin tağyîri ise tahvilât-ı ezmine ve mübayenet-i akvâma vabestedir. Nazârîye-i vâkı'adan istidlâl olunduğuna göre bir milletin kanûnu o milletin o milleti şehrâh-ı sa'adete isâl içün tedvîn ve tanzim olunmuş bir sâik-i manevîdir. Bununla beraber kavânîn ve nizâmât mertebeleri bu hüccet-i sa'adeti ancak mürşîd-i edeb olmak üzere te'lîf eyliyorlar ki bu mecmu'a-ı ictimâ'ilerin tarz-ı tahrîr-u beyânında vüzûhdan başka senâyi'-i edebiye aramak pek 'abesdir. Zâten bir milletin üslûb-ı 'aliye misâl olacak kavânîn mevzuesini göstermek imkân hâricindedir. Çünki kanûn, nümûne-i edebiyât değildir. Çünki kanûn mecmu'a-i intibâh ve hikmetdir. Farz idelim ki edebiyâne yazılsun. En 'ulvî hayalâtı, en refîk hissiyâtı muhtevî bulunsun, mâdem ki takyîd-i ahkâmına ri'âyet olunmuyor. Tatbîkâtına me'mur olanlar rûhen, fikren ma'lûldür. Kat'iyen bir fâide-i ictimâ'iyeyi münettec olmamış olmayacakdır.

Kanûnların gerek fikr-i vahîdin mahsûl bulunsun, gerek şûrâ ile talahhûk-ı efkâr ile sahâ-i zib-i intişâr olsun, selâmet ve sa'adet-i matlûbeyi te'mîn içün mutlaka kuvva-ı icrâiyenin fa'âliyet ve istikâmetine muhtâcdır. Hakîkat tasvîr olunan ve yahud arzu idilen 'ulvi kâideler 'ulvi esaslar kavânîn mecmu'alarında tahassim itse bile vesâit-i icrâiye o şerefnâme-i akvâmı "kün fe yekûn" hikmete bırakacak olsalar milletin kitâbe-i felâket-vadbârı olmakdan başka hiçbir fâide-i

Peymân **3(sayfa)**

-netice virmez. Meselâ bir sanduk me'muru emvâl-ı emriyeden ahz eylediği meblağa gününde makbuz kesmesi iktizâ iderken on, onbeş gün sonra bu mu'amaeleyi ifâ ider bir mücrim intibâh-ı 'umûmîye badî olacak cezâ-yı 'amelini ailece intizâr ider ise kanûnun ihtiyâcât-ı zamâneye 'adem-i muvaffakiyetden ziyâde vesâit-i icrâiyenin vazife-i maaşına sulga-ı hükm olunmalıdır.

Ve işte bu yüzden mevâd-ı kanûniyeye uzadılan engûşt-ı ta'ariz dönüb dolaşıb müsîbenin dîde-i gafletisine uymalıdır ki ne dimek olduğu anlaşılsun.

Kanûnlarımızın ihtiyâcâtımızla münâsib olub olmadığı tedkîk ile (şimdilik) mükellef değiliz. Yalnız elde bulunanların hüsn-ı cereyân ve tatbîkât-ı muntazamasını görmek en birinci emelimizdir.

Ahkâm-ı kanûniyenin cüz'i-i te'hiratdan küllî felâketler tevellüd ideceğini kim inkâr idebilür.

Zaten kanûn dimek intibâh dimek olduğundan hiç olmazsa – bugünün işini yarına bırakma – darb-ı meselini, ahkâm-ı kanûniyenin tatbîkinde olsun görerek iftihâr idelim.

2.22.3. Cizre'den Bir Sâda

Mahkeme reisi İsmail Efendi sened-i hakâniye merbût yigirmi bin kuruşluk bir arâziyi yüz otuz mecidiye mukâbîlinde diğer bir kimseye fürûht itdiğini ve şer'iyenin da'vetiye varakası olan beş kuruşa mukâbil elli kuruş harc-ı nâm virerek kasabadaki evâmil ve eytâmın fakr ve servetlerini hedere çalıştığını ve yine bir karyenin mülk-i 'umûmîsini hukûk mahkemesinde yigirmi beş lira ile sâhibi olmayan diğer bir adama fürûht eylediğini ve ta'adâd idilen irtikâbatını meydana koyacağını Cizre'den 'Abdu'lvâhid Fethullah imzalı alınan bir telğrafnâme'de bildirilmişdir.

2.22.4. Peymân

Telğrafname meallinin muhtevi olduğu mevâd şaybân-ı ehemmiyet olduğundan dâire-i ‘aidesinin nazâr-ı dikkatini celb ideriz.

2.22.5. Donanma-yı Osmanî İ’âne-i Millîye Cem’iyeti

Kuvve-i bahrîye-i Osmanîye’nin tezyîd-i tedbîrine milletce istirâk idilmek üzere cüz’i-i kâfi her nev’ i’ânenin cem’ ve isti’mâli içün teşekkül idüp tasdîki müessesleri tarafından istid’a olunan cem’iyetin menâfi’-i’umûmîyeye hâdim olduğunun tasdiki ve taht-ı himâye-i cenâb-ı padişahide bulunmak üzere “donanma-yı Osmanî-yı i’âne-i millîye cem’iyeti” ‘ünvaniyle teşkîli hususuna şûrâ-yı devlet ve meclis-i mahsûsu vükelâ kararıyle bi’l istizân irâde-i seniyye-i hazreti hilâfet-penâhi sadr olunduğu tanin gazetesinin 29 teşrîn-i evvel sene 325 tarihli nüshâsında manzûrumuz olmuşdur.

2.22.6. Teşebbüsât-ı Hayriye

Siverek İttihâd ve Terâkki cem’iyetinin mu’âvenet ve müzaharet cem’iyeti perverîleriyle Siverek’de bir mekteb-i ibtidâî teşkîline teşebbüs idilmiş ve mektebin meşrûtiyet-i mubecceleye muvâffak bir sûretde te’mîn-i tedris ve idâresi içün mu’allim ve mübesser ma’aşlarıyla mektebi câri-i mefruşât, mehrukât ve mesârifat-ı sâire satviyesi olan 3600 küsûr kuruş cem’iyet tarafından tesviye idileceği anlaşılmışdır. Siverek cem’iyetin bu bâbdaki teşebbüsât-ı maaif perverîleri her halde mûcib-i tebrik ve şükrândır. Memâlik-i Osmanîye’nin her tarafında böyle mektebler küşâdıyla evlâd-ı vatanın ni’meti-i ma’ârifle perverşiyâb olmalarını ümid ideriz.

2.22.7. Ma’sum

Oh! İşte bu kelime bütün ma’nasıyla bütün me’niî-i rikât-i efzâsıyla kalblerin ba’is-i helecânı, rûhun mûceb-i imtizâzıdır.

Bir sedâ-yı mühettez ve ‘azîmmet perestâne ile “Ma’sum” kelimesi göğüs şişire şişire dudaklar arasından feverân itdikce nazârgâh-ı şâ’iriyetde, elvâh-ı sevdâ-ı hayz arasında salihdir de bir çınar ağacıyla sâyedâr yeni bir mezârın taşı üzerine oturmuş “Siyah” perişan saçlarını döş-ı ma’sumanesine gelişi gülez dökmüş (ihtimâl ki) teskîn-i helecân içün o zarif parmaklarla nihâyetlenen tombul elleri kalbinin

üstünde kilidlenmiş. Gözleri karşısındaki kıra (öte yolunu görecekmiş gibi harisâneata) ma'tûr. Boynu bükük bir felâketzede tecessüm ider. Bu hâl-ı pür melâle hayran nigerân olan iki suğurcuk kuşu (viçr viçr) bu ma'sumdur. Dir. Evet. Henüz on gün evvel sevgili kızına dîde-i müşfikâne senî ebedîyyen kapayan vâlid Mihribân içün ormanı, evâyir-i gözlerden dökülen şebnemler bir sahra ateşinden yuvarlanan inciler ma'sumdur.

Ma'sumdur! Bir hizan akşamında. Hizan sahralarının incileriyle, şebnemleriyle, gurûb-ı bulutlarının demu' çeşmîyle bir hayât-ı muvakkat peydâ iderek solan yaprakların arasından vech-i ma'sûmânesini gösteren çimenlerin taze otların sâha-i zümrüdünü üzerine oturmuş, köhne bir ağaç

-bakiyesini müngâh-ı tefekkür itmiş. Çeşman suda feşânı yekdiğerine mütekâbîl. Fakat ba'îd kalbleri hevây-ı 'aşk ile kalkub inen şu çoban kızıyla o çoban oğlu yekdiğerine bin nazârı melülânesi ma'sumdur. Nigâhbân oldukları beyazlı karalı kuzularda bu levhâ-ı karanlık pîş lahuviyetinde şecdezen olan bir şâ'ir-i tamâşagâr bütün mevcûdiyetiyle ma'sumdur, nâşidesini okur.

Evet ma'sumdur. Ne bir havâliya-ı lezîzin zebûn-ı tefekkür-ü olan bir ümid-i hayât efnâ-zâile sabahleyin kalkar kalkmaz kârgâh-ı kerkânının başına oturan. On dörd senelik bir ömr-ı mes'udun gunâgûnu lezâidi içinde ilk def'a olarak kendisini pence-i esâretde zebûn eyleyen altı aylık bir sevdanın darebât-ı takatsuzuyla kalbi üzerinde iki küçük intifâh. İki küçük tepecik hâsıl iden ve ilk düşdüğü bu vurûde-i sevdasıyla iri gözlerine bilmem ikmâl-ı ma'sumiyet içün mü ne? Bir melûliyet bahş iden zavallının kalbi bir 'aşk-ı nu peydânın cevâlegâh-ı dâimisi, fikri bir hayal-ı mevhûmesi esîri olarak, yalnız bir sevk-ı i'tiyâd ile belki o hayâlin zîr-i pâyına sürmek hayâliyle işlenilen kanaviçe levhasına batub çıkan ve o i'tiyâd-ı dâimîyle sâhibesinin enin-i derûnunu tanzîr eyleyen iğnenin nâlesi de ma'sum kelimesi tekrar ider. Ma'sumdur. Sevdalı güzellerden dökülmüş hasretzede gönüllerden çağlamış sereşk elimle türeyen biten gayet küçük bir ırmağın kenarında bir haftadan berü görülmeğe başlayan bâkir otlar. Ve o otların arasında münecces gözleri cezb iden dört yaprakdan mürekkeb? Fakat şâ'irane hüzn-ı alud bir levha 'arz eyleyen bir tek zambak da kendi lisân-ı haliyle "Ben ma'sumum" dir.

Bahşâyîş-i tabi'at henüz pek genc iken ve rum şâ'iretiyle yüreğini şişirmiş. Tulu'-u gurûb-ı ekseriyetle sâhilin çağıllığında, bahçenin kayalığına emrâr eyleyerek elindeki kısık kağıdın safhâ-ı sâkidine 'aks itdirmek içün efkân-ı öte yolunda, ağaclarda, dağlarda bir şey arayan ve onlarla konuşmak, kalbgâh-ı gayr-ı mevcûdlarındaki esrârı anlamak yahud mâverâ-yı ufku hafgâh-ı 'alemde fevke'l-tasvîr hayalleri kağıdına resm itmek içün nazâr-ı tecessünü oradan, afâkdan, semâdan ayırmağa şâ'irin tabi'en hükm olan hâl-i mütefekkirânesi de ma'sumdur.

2.22.8. Muvasalat

Diyarbekir telğraf ve posta müntesibliğine ta'yin buyurulan 'izzetli Ali Enver Beg şehrimize teşrîf buyurmuşlardır. Me'muriyrt-i cedîdesinde muvaffakiyâta mazhariyetini cenâb-ı hak'dan niyaz eyleriz.

2.22.9. Şükrân-ı 'Alenî

Pazar ve Salı günleri ikindi namazından sonra Sultân Sa'sa câmi'-i şerîfinde Vâ'iz-i şehir faziletli Hacı Hafiz Mahmud Efendi hazretleri icrâ'yı va'az eylediği kemâl-ı memnuniyetle haber alınmışdır. Fazl-ı mümâileyhin bu bâbdaki hulûsuniyet ve hüsn-ı hâmiyetlerine teşekkürü vecibeden 'ad ider ve tarîk-i ıslâh ve irşâd da devâmlarını bi'l hassa temenni eyleriz.

2.22.10. Osmanlı İttihâd ve Terâkki Kulubünde Gice Dersler

Evlâd-ı vatanın tenvîr-i efkâr ve tevsî' ma'lumatları içün isimleri zîrde münderiç zevât-ı hâmiyet-simât tarafından fünûn-ı ve el-esünneye 'aid gice dersleri ta'lim ve kıraât olunması kulûb-ı hey'et idâresi tarafından tensîb idilerek üç günden beri mezkûr dersleride mubâşeret olunmuşdur. Böyle bir vazife-i vatanperverâneyi uhde-i liyâkatlerine alan zevât erbâb-ı ihtisâs ve kemâlden olduklarından gerek cem'iyet efrâdından gerekse hâricden arzu-yı tahsîl hevesinde bulunan evlâd-ı şebâb-ı vatanın sa'et-i perde kulübe teşrîfleri ile hisse-i ma'ârifden müstefîd olmalarını ve bu vesîle ile hey'et-i ictimâ'iyeden esâsen maksûd olan hizmetin ve menfa'atin te'mîn-i istihsâl idileceği cihetle i'lânı keyfiyet olur.

Tablo 2: Millet Kıraathânelerilerinde Okutulacak Derslerin Programı

Okunacak Dürûs		
Pencşenbe Günü Akşamı	Bin Bir Hadis Tercümesi	Hoca Hamdi Efendi Tarafından
Cum'a Günü Akşamı	Fransızca	Yüzbaşı Eşref Efendi Tarafından
Cum'artesi Günü Akşamı	Türkce Kavâ'id	Reji Müdîri Abbas Efendi Tarafından
Pazar Günü Akşamı	Hukûk	Mahiyyet Me'muru Râsim Efendi Tarafından
Pazar İrtesi Günü Akşamı	Coğrafya	Yüzbaşı Eşref Efendi Tarafından
Salı Günü Akşamı	Hesab	Mülâzım İsmail Efendi Tarafından
Çeharşenbe Günü Akşamı	Farisî Kavâ'idi	Reji Müdîri Abbas Efendi Tarafından

M. Şükrü

2.23. YİRMİDÖRDÜNCÜ SAYI

Birinci Sene 30 Zilkadde 1327 Pazartesi 30 Teşrîn-i Sâni 1325 Nümero 24

Sâhib-i İmtiyaz ve Müdîr-i Mes'ûl
Mirîkatibîzâde Şükrü
Seneliği 25, Posta Ücretiyle
Beraber 32 Ğuruşdur
Nüshâsı Yirmi Paradır

PEYMÂN
325

Ser Muhârrir
A.C
Mahal-i Fürûhtu: Kitapçılar Kapusunda İslâm Beg'in Mağazasıdır
Mahal-ı Tab'ı: Diyarbekir Vilâyet Matba'ası

Her Hafta Pazartesi Günleri Neşr Olunur Müstakili'l-efkâr Osmanlı Gazetesidir

Birinci Sayfa;

2.23.1. İki Müessir Kuvvet

On üç on dört 'asırlık bir medeniyetin, bir medeniyet-i sahîhenin varîs-i hakîkisiyiz. Bu medeniyet-i fâzile bidâyet-i intişârından ne büyük muvaffakiyetlere, ne parlak muzafferiyetlere mazhar olmuşdur. Bir serdarımız pirene dağlarını, fransa'nın cenûbunu işgal iderken, bir mücâhidimiz şarkî rum imparatorluğunu esîr idiyordu.

Bu medeniyet-i hakîkiye hâdimleri, bu mücahidîn-i evvelin huzeratı şimendiferlerden daha ser'i bir hareketde iktâr-ı 'aleme 'adâlet, hürriyet, uhûvvet ve müsâvât kâidelerini neşr itdiler. Vaktin nakidden daha değerli olduğunu bilerek bir dakikalarını zayi' itmediler. Bir kısmı ma'ârifin na'imine ve diğer kısmı mülkün

tevsi'ine çalışarak hakîkaten ahlâka, bize, cihân ve cihâniyâne pek kıymetdâr hazâin-i 'irfâniye ile desâtir-i ictimâ'iye bırakdılar.

Hulefâ-ı râşidin hazirâtının muvaffakiyât-ı nâmütenâhileri, Emevîler'in tevsi'-i memâlike mesrûf-ı himâyât-ı cihângirâneleri, Abbasiler'in 'ulûm-u fünûna ma'tûf-ı ihtiyâd-ı reşidâneleriyle ihyâ ve i'mâr husûslarındaki mü'esser-i harikaları işte bu medeniyetin telkînât-ı sahîhesidir.

Eslâf-ı İslâmîyenin bu sabilikle terkimiz mesâ'i ve ikdâmâtları ile neticelenen muvaffakiyât-ı 'azîmeye ve ihâta-ı kâmilelerini iki kuvvet te'mîn itmişdir. Biri ma'ârif-i hakîkiyenin te'mînine hizmet, diğeri 'askerliğe muhabbet.

Zaten bu iki esas fazilet ve medeniyet'den bu iki levâzım-ı hakîkiye-i insanîyet'den mahrûm olan bir millet ilerlemek, payidâr olmak şöyle dursun mahkûm-ı esâret ve inkırâzdır. Miskinâta, hiçliğe ma'ruzdur.

Osmanlı'nın ilk on hükümdârı bu iki hikmet-i tefrîkayı bedrika-ı hareket ittihaz itdikleri içün dâima muvaffak olmuşlardır.

Esbâb-ı muzafferiyetlerini şemsper-i 'adâlet, te'mîn-i nûr-i ma'ârifet tahkîm iderdi.

Bunun milel-i metrûkiyeye huzûr-ı (…) rahat-i kalbi bahş eyleyen işte bu iki kuvvetdir. Evet! Bu iki kuvve-i esâsiye bir milletin muzaferyât-ı maddîye ve terâkkiyât-ı manevîyesine kâfi vesâit-i 'aliyedendir. Fi'l hakîka ma'rifetsiz bir kavim, 'askersiz bir millet harita-i 'alemde isbât-ı mevcûdiyet itmezden evvel mahv olup gitdigini mümkün-ı şeenât olan tarih, delâil ve şevâhid-i 'adede ile isbât ve i'lân eyliyor.

Ma'ârif ve 'askerlik istenilse vahted-i efkâra en birinci esbâb-ı izhâra ve batınedendir iki mebâyen'il-efkâr milletin ittihâdına, iki muhtelif'il- âmâl-ı hükümetin ittifâkına her zaman bu iki kuvvet hâdim olmuşdur.

Bu kuvvetler Osmanlı sancağı altına fevc fevc dehâlet iden Bulgar, Sırb ve Macar milletleri içün tarih-i maârif-i Osmanîyenin terâkiyâtıyla 'asâkir-i Osmanîye'nin tekemmülâtını gösteriyor.

Bi'lâhare bu akvâm ve 'anâsırın neş'et ve tefrîkine, 'isyân ve istiklâline bu iki kuvvetin intizâmsızlığını, zâ'ifliğini buluyor.'Akıl bu maklı tecübîyi bila ta'lil kabul idiyor. Hakîkat ittihât ve ittifâk-ı itâat ve inkiyât. Mükennet ve gâlibiyet ancak bu iki kuvvet sâyesiyle hâsıl olur.

Ma’ârif ve ‘askerlik yekdiğerinin lâzım-ı gayr-ı mefârikidir. Biri terâkki itdikce diğeri ta’âli ider. Evet! ‘Askerlik de ma’ârif kadar elzem ma’ârif kadar ehemdir. Çünki muhabbet-i vataniye, haysiyet-i millîye ma’ârifle takdîr ‘askerlikle muhafazâ olunur.

Ma’ârif ve askerlik sâyesinde değil midir ki otuz kırk milyon tahmin idilen bir millet yanı başındaki otuz kırk bin senelik üç dört yüz milyonluk bir devlete vâkitli vâkitsiz meydan okuyor. Kırk sene evvel ‘adeta milel-i mütemedinenin tanıdığı bu millet

-ma’ârifle tenevvür ittigi, ‘askerlik ne dimek olduğunu anladığı içün işte o dehşetli yekûna karşı göğüs geriyor. Tecrübe-i tahtesi farz eyliyor. Binâen ‘aleyh esas medeniyeti ma’ârif ve ânın müvelled ve mahsûlu iken nâsırı ve hâmisi kabul idilen ‘askerlik takviye eyler.

Bu iki ‘avâmil-i müesire-i medeniye ve ictimâ’iyeden bî nâsib olan bir millet içün rahat ve sa’adet tasavur olunamaz.

Ma’at-teessüf bir vâkitlerden berü bu iki kuvveti layıkıyla takdîr itmediğimiz içün mevki’-i beteled-i siyaset ve sa’adetimizi muhafazâ idemedik.

Hülâsâ i’âde-i şân-u şefkat, idâme-i sa’adet ve mevcûdiyed-i mârife rağbet, ‘askerliğe muhabbetle hâsıl olur. Çünki maddî, manevî fâide ve zararı irâe iden ma’ârif, hep nefs, ‘izzet-i millîyeyi muhafazâ ve tahkîn eyleyen ‘askerlikdir.

Eğer ilerlemek, ecdâdımızın o şân-u şefketli ecdadımızın vâris-i hakîkisi olmak fakr ve zarûretden kurtulmak arzu idiyor isek ma’ârife, ‘askerliğe son derece rağbet ve muhabbet itmeliyiz.

2.23.2. Köylüleri Düşünelim

Köylüler, bu yürekleri temiz, alınları açık insanlar; kışın karları buzların arasında, yazın güneşin yakıcı hararetleri altında dâima çalışarak şehirlerde naz ve ni’metler içünde yaşayanlara sarf ve israf eyleyecek paralar yetişdirirler. Devletin hazinesini doldururlar. Heman yüzde doksanbeş orduya girerek birer kahraman ‘asker kesilerek vatanın dâhilî hâricî düşmânlarıyla çarpışırlar. Bu uğurda ölmeyi bile cana minnet bilirler.

Fakat âh. Fakat bu her dürlü meşaka özü sözü doğru saf inananların bunca iyiliklerine, yararlılıklarına rağmen iyi bir gün gördükleri yok. Memleketimizde

bilhassa hükûmet-i zâlime devrinde mukadderâtı hayâtları, efendilerinin, me'murların zulm ve hakaretleri altında dâima sefîl dâima esîr yaşamak. Sonra aç lâ ilaç inleye inleye ölmek.

Senelerden beri bunca ma'ârif i'ânesi virdikleri halde köylerinde mekteb yok. Heman hepsi farâiz-i dinîyelerini bile hakkıyla bilmez hükûmete karşı olan haklarından vazifelerinden gâfil. Kanûnlardan nizâmlardan bî haber. Hâsılı derin bir gaflet ve cehâlet içinde uyuyan. İşte bu gaflet ve cehâletleri yüzündendir ki bu meşrûtiyet-i sa'adet günlerinde bile bir takım bi insâf müteneffizlerin merhametsiz muhtekirlerin nufûz ve ihtikârlarından kurtulamayarak esâret ve sefâletden göz açamıyorlar. Hâla mütegâlibenin baziççe-i ihtirâsâtı olarak tarîk-i şekâvet ve harâbeye sevk olunur. O gaddar hükûmet-i müstebide bunların bu müdhiş cehâlet ve şekâvet uçurumlarında yuvarlanmalarından ezilmelerinden hoşlanır. Mütenefizlerle, muhtekirlerle ortaklık iderek menâfi'-i gayr-ı meşrû'asını te'mîne bakardı. Evet, bugün hükûmet-i meşrûte emin olmalıdır ki bir köylü (ne kadar câhil ne kadar vahşi olrusa olsun) kendiliğinden adam öldürmez, hırsızlık, gasblık, fenalık itmez. Kendisini bu gibi cinâyâta sevk iden bir mütegâlibenin yani efendisinin, ağasının virdiği emr-u ta'limât yahut hükûmetin mahkemelerin ihkâk-ı hak ve icrâ'atındaki tehirâtdır. Mütegâlibe, nüfuz ve tagallüblerini takviye, müfteresât-ı vahşiyâanelerini teskin içün toprakdan bir kulube bir parça darı ekmek mukâbilinde kendine esîr-i ittihâz itdiği yüzlerce binlerce köylüleri müteferiden müctemi'an düşmânından ahz-u intikama sevk ider. Adamlarını öldürtür, köylerini yakdırır, birçok bi günâhların 'ırz-u namûslarını payân, han-u mânlarını harâb itdirir. Hükûmet haber alınca, şehirde yanı başında duran o mütegâlibeyi ve düşmânını değil o gâfil ve bedbaht köylüleri olanca şiddet ve satvetiyle ta'akib ider tutar zindânlara doldurur. Mahkemeler ise asâr-ı mecburları, müsebbibleri pek o kadar taharrî ve ta'amik itmeksizin o câhil gayri müte'amitlerin idâmına mü'eyyeden muvakkaten küreğe konulmalarına hükm ider. Bu esas cinâyetden bî haber zavallı mahkûmların ihtiyar babaları, beli bükük anaları, evlâd ve 'iyalleride tâkib esnasında yedikleri kırbaclar, gördükleri zulüm ve ta'adilerden sonra sahipsiz ve mu'ayensiz kaldıklarından sokaklarda nalân-u perişân dilene dilene can virenler. Virirlerde beşeriyetin bu feci' ve vicdânsuz levhâları karşısunda o merhametsiz mütegâlibe müteessîr olmak şöyle dursun güyâ vâkı'a-ı cinâiyede zî müdâhil görünmemek za'mıyla kendisi içün ölen mahkûm olan zavallı köylülerin bu

sefâletzedelerini bazen tesâhip bile itmez o yalnız hevesât-ı siya'anesinin teskîn idilmiş olunmasından dolayı vahşi bir zevk duyarak emsâl-ı şekâvet pişesine karşı daha mütekebbir daha azimetli bir vazi' alır.

Kalblerinde azıcık insâf, azıcık merhamet olan insanlara vicdânen kan ağladan bu ictimâ-i fâci'alra karşı meşrûtiyet elbette uzun müddet lâ kayd kalamayacak, köylüler bu biçâre tahlihsiz mahlûklar da artık düşünülecek onların da

Peymân **3(sayfa)**

-hak-ı hayât hak-ı hürriyet ve sa'adeti tasdik ve te'mîn idilecekdir.

Hakîkat bir yerdeki vatanın bu fa'âl ve hâmiyetli fakat senelerden beri unudulmuş evlâd-ı bî hakkı düşünülmez derdlerine, yaralarına çâre aranılmazsa, bir yerdeki satvet ve 'adâlet-i meşrûtiyeti köylü, şehirli, zengin, fâkir herkes hakkında aynı şiddet ve hakkâniyetle tecelli itmezse orada hakîki bir hükûmet-i meşrûte henüz yok hükmündedir.

A.R

2.23.3. Nezâfet ve Tahâret ve Tedâbir-i Sıhhîye

Bugün şehrimize sathî bir göz gezdirirsek her tarafını bir takım mezhûrkât ve meûsâtla mâli bir mezbele-i enkâz sûretinde görürüz. Herkesce ma'lûm bir keyfîyetdir ki tahâret ve nezâfet selâmet-i hayât-ı beşer içün büyük bir ehemmiyeti hâ'izdir. "*En'nezâfetü mine'l-imân*" buyrulmuşdur ki bu hakîkatin isbâtına bir delîl-i 'alenîdir.

Mahlûkâtın güzârisen-i hayâtları dînen hıfz-ı sıhha'nın emr-u araya eylediği bir tarz-ı nezihe ve mükemmeliyet de geçerse, o ömürdeki lezzet-i hayât ve yaşayış ve cenâb-ı hâlika karşı borclu oduğumuz 'ibadet ve ta'ati bî hakki ifâ itmek içün hâsıl olacak meyl-u havâhiş ve tahsîl-i 'ilm-u kemâle olan arzu-yı iştiyâk ve kûşeş-i tâbi'i başka olur.

Evet, bu bir mes'ele-i mühimedir ki hayât-ı ictimâ'iye-i beşer üzerine dahîl ve te'sîr-i küllîsi vardır.

Sıhhât'da olan bir vücûd fikren, kalben, bedenen çalışmağa müsa'id bulunur. Bi'l 'akis ma'lûl olan bir vücûd ise ne istirahât-ı kalbe ne de istirahât-ı bedene mâlîk olabilir. Buraları tasdîklerde erbâb-ı 'irfân olduğu ma'lûm oldukdan sonra memleketimizin usûl-ı belediyesi hakkında haklı bir mütal'â-ı seri'inden çekinmeyeceğim. Maksâd-u saaded hüsn-ı zana ma'tûf olmakla beraber hepimizin manâfi'-i hayâtına müte'âlik ve sâye-i hayr-ı havahâneden 'ibâretdir.

Şehrin herhangi bir kapusundan içeriye giren garib bir yolcuyu tasavvur buyurunuz ki gözüne birçok şeyler ilişir. İşte biz de bir nebzecik mesâdif-i enzâr olacak câlib-i dikkat ve ehemmiyet-i mevâdde'den bahs ideceğiz.

Çarşıdaki aşcı dükkânlarına girildiğinde ilk nefesde insanın burnuna ğaribe bir koku çarpar. Kablarda, çatal kaşıklarda nezâfetden görülmez. İşciler yağlı elbiseleriyle, pis elleriyle yimek doldurur. Yimeğe iştahı olan bir adam o hali görünce büsbütün iştahı kapanır, mi'desi bozulur kalur. Biçâre köylüler, gurabâ, fukâra ba zarûrî bu hale katlanıyorlar. Böyle pislikler içinde tamah ve ekl idilen yimeklerle tağaddi iden bir adamda ne düşünecek bir kuvve-i zekâ, ne çalışacak sağlam bir vücûd bulunur.

Kahvehâneler: Bu lâ'biyathâne'nin bir mitro fevkînde sigara, nargile dumanlarıyla 'adeta sem-i 'alûd bir bulud halini almış kesif bir duman bulunmakda ve içeriye girenler o dumanların nefes-i zehriyle boğulmak derecesinde dehşetli öksürüklere, (…) hastalıklarına uğramaktadır.

Fincanların, bardakların yıkandığına nâdiren tesâdüf olunur. Çok kere biri kahve içdikden sonra silinmeden, yıkanmadan bir diğerine doldurulub virilür. İşi gücü olmayan tenbeller sa'atlerce burada otururlar. Ekser kahvehâneler tahtanî olduğundan müddet-i medîde nemli, rutûbetli yerlerde oturmakla romatizmaya sürûr ve bin hastalıklarına düçâr olurlar.

Hamamlar: beden-i insanın temizlenmesi ve sâire içün hamamlara ihtiyâc vardır. Zengin-fâkir ayda bir kere olsun oraya gitmek mecburîyetindedir. Hamama girenlere o murdâd, yaş, berbâd peştemallerle kurusu değişdirilmek 'adet olmuşdur (zenginler müstesna). Fakat bu nokta-ı nazârdan bütün insanlar siyyâtdır. Çünki birine gelecek bir 'illet bir gün gelir ki ahîrinin mahvîyetini mûcib olur. Bu tabi'etsizlik, bu i'tiyâd-ı sakîm'üs-sariyenin insanlara serâitine en mehîl bir tarîkdir.

Bunu içün yine herkesin haline göre ama temizce yıkanmış, iyi kurudulmuş muhtelif'il cins peştemallerin ist'imâli bu bâbdaki fenâlığı izâle ideceği bî iştibâhdır.

Hanlar: şehrimizde yolcular içün barınılacak mükemmel bir yerimiz yok dimekdir. Hâricden gelenler han odalarında ikâmet ve beytûtet itmeğe mecbur kalırlar ki esbâb-ı istirahâtları hakkıyla te'mîn idilemiyor.

Dükkânlar: ‘adi bakkal, helvacı dükkânları pek mel’us bir haldedir. Hele Mardin Kapusu semtindekiler diğerlerine rahmet okutmakdadır. ‘Adaeta yağlar, pislikler, süprüntüler içindedir.

Satıcılar: Bu satıcılar olur olmaz şeyler satıyorlar. Elleri dünyâya geldikleri günden beri sabun görmemiş. Bir takım yaralı bereli yetimlerin kat’iyen ekle şayân olmayan eşgâl-ı mütenevvi’eden ma’mûl Şam şekerleri ile boyalı şekerler. Küncülü helva gibi fen-i tabâbetin tervîh itmeyeceği mezre’lekli şeyleri sokak aralarında bağırarak satdıkları görülmekde ve bu feryâdlarıyla etfâlimizin meyl-i tağlânelerini uyandırarak para ile almağa mecbur itmekdedirler ki beyn-i çocukları, satıcaların usûl-ı ma’lûle-i mahyaları icâbınca,

mi’de ve sâire hastalıklarına girifdâr oldukları muhakkakdır. Bu gibi ahvâl-ı sıhhîyesi bozuk satıcalarla ekle tıbben muvaffak olmayan bu gibi şeker ve yemişlerin men’-i fürûhtu itfâl ve tıbben istikbâl-i hayâtîyeleri nâmına elzemdir.

Sokaklar ve caddelerimizin hali bir vilâyet merkezine yakışmayacak derece şayân-ı esef bir vaziyetdedir. Kısm-ı ‘azâmı mezbele enkâzıyla doludur. Bu enkâz günlerce haftalarca döküldüğü yerde bekliyor. İç mahalâtda olan sokaklar ise kâmilen bu haldedir. Oraları gözeçarpmadığı içün hiç kimse üzerine mal itmiyor. Halbu ki en ziyâde öyle mahalâtın tahâret ve nezâfetine dikkat itmek lâzımdır ki ’adem-i takyîd yüzünden hüdangerde-i tevlîd-i emrâz gibi da’i-i mehâllik afâta mahal kalmasun. Giceleri sokakları tenvîr içün divarlarda asılan fenerlere gelince bu fenerlerin ‘adedi şehrimizin vaz’iyetine ve sokaklarımızın kesretiyle son derece ‘avucaclı olmasına nisbeten pek az ve pek mahdûd olmakla beraber sa’at dörtden sonra şû’lelerinin fersizliği ve sönüklüğü üç adım uzakda bulunan bir kimseyi görüb fark itmeyecek bir derecededir.

Bu fenerlerin mikdarının tezyîdiyle gazlarının had-ı kifâyeye iblâğı ve her sokak başında bir fener bulundurulması ve kemine-i kış olmak hasebiyle hânesine gitmekde olan bir adamın çamurlara ve düşmesizlikden hâsıl olan kuyulara lağımlara düşmek vâridesinden kurtulmasına ve karanlık mahallerde ekseriyen vük’u-ı mülhâz olan bir takım vuku’ât-ı müessefenin hudûsuna meydan virilmemesi çâresine tevessül itmek vücûb-ı kat’i tahtındandır.

Mesrûdât-ı vâfi'anın ıslâh ve ref'-i esbâbının istikmâlini düşünüb tatbîk itmek vazife-i mes'ûl-i olanlara – belediye reisi ile sıhhîye müfettişine – 'aid ve râci' olunduğundan bi'l'umûm eshâb-ı vezâifin tarz-ı cedîd-i idâremiz muktezasınca buralarını piş-i mülâhazaya alması lâzım gelirken ba'zılarını vezâif-i esâsilerine sâhib olmamaları cidden câlib-i iştiğal ider.

Bugün 'uhde-i liyâkatlarına mevdû' hizmetin icrâsında kusur-ı terâhi ve takâmülü görülenler nazâr-ı kanûnda mes'ul olamkdan aslâ kurtulamazlar. Terâkki-i memleket ve menâfi'-i millet nâmına ümidvârca ideriz ki ahâlimizin hayâtını muhâfaza ve te'mîn idecek tedâbir-i sıhhîyeye tevessül ve teşebbüs olunur da zaten etrafı sur ile muhât ve mahdûd olan memleketin cereyândan mahrûm kalan havâ-ı kasdının tevlîd ve irâs eylediği vehâmet ve mezerret-i 'adîde hiç olmazsa bu sûretle telâfi eylemiş olur.

A.A

2.23.4. Kardaş Nasihâti

Donanma i'âne -i millîyesine iştirâk içün bütün Osmanlılar'a hitâben bir nasihâtnâme tertîb ve tanzîm iden Beykoz İttihâd ve Ta'avvün Cem'iyeti'nin Kardaş Nasihâtini kemâl-ı memnûniyetle derc idiyoruz.

Ey Osmanlı!

Eğer sen candan, yürekden tam bir Osmanlı isen, eğer sen vatanını Osmanlılık ve baba ocağı merdlik, yiğitlik, şân ve sa'adet bucağı olduğuna tamamıyla imân itmiş isen, eğer "benim güzel vatanım" diye gönlün dolusu sevincle bakdığın mübârek yurdunu (Allah Esîrgesin) düşmân ayağı altında çiğneterek harâb olduğunu görmek istemiyor isen.

(Donanma-ı Osmanî İ'âne-i Millîye sandığını)

Unutma onu öp, onu sev, ona elinden gelen i'âne yi "Bismillah" diyerek dâima vir. Bu fedâkârlığı yarın sen de takdîr ider sevinirsin. Şimdi pek ufak gördüğün sandık yarın dağlar gibi devrilmez çelik zırhlı kal'alarına çekdiği al sancaklarıyla seni selâmlayacak ve sana "arkadaş sen beni hayli düşündün şimdi de seni, vatanı düşünmek benim vazifemdir. Artık emin ol" diyecekdir.

Vatandaş!

Al sancağın bu kahramanca selâmını can gözüyle görmek, bu dünyâ değer kelâmını can kulağıyla duymak ister misin?

(Donanma i’âne sine olan borcunu unutma)

Az çok onu vir.

2.23.5. Ahâlimize Vaz’-u Nasihât

Sultân Sa’sa câmi’-i şerifinde va’iz-i şehir müderris faziletlü Hacı Hafız Mahmud Efendi tarafından haftada iki gün yani Pazar ve Salı günleri ikindi namazından sonra ehâdis-i şerif-i nebevîye’den câmi’es-sefir cema’aten tedrîs idiyor. Fazl-ı mümâileyhin bu bâbda ki hülûs-ı niyet ve hüsn-i hâmiyetlerine teşekkür-i vecibeden ‘ad ider, ahâli-i kirâmında dersi dinleyüb mütenessih olmaları içün vakt-ı mezkûrede câmi’-i şerife devâmlarını temenni eyleriz.

Osmanlı İttihâd ve Terâkki cem’iyetinde gice dersleri muntazaman evvelce i’lân idilen proğram dâhilinde tedrîs idiliyor. Kulüb ‘umûm Osmanlılar’a açıkdır. Devâm-ı muvaffakiyetlerini temenni eyleriz.

M. Şükrü

2.24. YİRMİBEŞİNCİ SAYI

Birinci Sene 7 Zilhicce 1327 Pazartesi 7 Kanûn-ı Evvel 1325 Nümero 25

Sâhib-i İmtiyaz ve Müdîr-i Mes'ûl		**Ser Muhârrir**
Mirîkatibîzâde Şükrü	**PEYMÂN**	**A.C**
Seneliği 25, Posta Ücretiyle	**325**	**Mahal-i Fürûhtu: Kitapçılar**
Beraber 32 Ğuruşdur		**Kapusunda İslâm Beg'in**
Nüshâsı Yirmi Paradır		**Mağazasıdır**
		Mahal-ı Tab'ı: Diyarbekir
		Vilâyet Matba'ası

Her Hafta Pazartesi Günleri Neşr Olunur Müstakili'l-efkâr Osmanlı Gazetesidir

Birinci Sayfa;

2.24.1. Milel-i Ğayrı Müslime Kur'a-i Fermân-ı Âliyesidir

Şehr-i sal-ı Rumî'nin ikinci pencşenbe günü milel-i gayrımüslime'nin hizmet-i 'askerîye ile mükellefiyetine dâir şerefvârid olan kur'a-ı fermân-ı âlisi 'umûm ve mevkû' kumandan vekîli erkân-ı vilâyet, ümerâ ve zabîtân ile bi'lcümle milel-i rûhâniye rü'esâsı, müslim ve gayrımüslim ahalî-i cem'iyetmendân hazır oldukları, jandarma ve nizâmiye 'askerleri sofiste-i şükr-u satvet oldukları halde kemâl-ı intizâm ve ihtirâmla kıraât olunmuşdur. Fermân-ı 'alişânın hitâmında 'askerliğin şeref ve kudsîyeti hakkında hiristiyan vatandaşlarımız nâmına Rum Metropolidi, Süryanî kadîm murahhasası ve Yüzbaşı Mazhar, ma'iyet me'muru Râsim ve Kazazyan 'Atale Efendiler'le müdde'-i 'umûmî Ali Ulvi Beg taraflarından mes'elenin ehemmiyetine mütenâsib gayet beliğ ve rûhlu nutuklarla ahalînin bu pek mukâddese olan hiss-i rağbet ve tamâyülleri uyandırılmış. Müte'akiben faziletlü Müftü Efendi tarafından makâma münâsib bir du'a-ı tilâvet ve 'umûm lisânından meşrûtiyetperver padişahımızın tezâid-i 'ömr ve 'âfiyetleri yâd-u tertîl olundukdan sonra dâire-i 'askeriyeye gidilerek ma'abad salonunda kur'a mu'amelesine bedâi ve mübâşeret kılınmışdır. 'Askerliğin 'umûm efrâd-ı millete teşmîlinden dolayı 'askerliğimizin az zaman zarfında inşallah Avrupa orduları derecesine irtikâ ideceğine ümidimiz vâsık ve ber kemâldir.

2.24.2. Tensîkât

Vatanın selâmetine ta'alluk iden vilâyetimiz tensîkâtı hakkında her hafta seha'if-i peymân'a derc itdiğimiz tercümân-ı millet olan matlu'at-ı matbu'âtla arzu-yı millet bu hafta zarfında komisyon-ı hey'et-i muhteremesi tarafından peyder pey devâir-i mut'akasına tebliğ idilmekdedir. Şimdiye kadar tensîkâtı ta'yin iden devâirin Diyarbekir refîkimizden alınan listesi 'aynen zîrde mündericdir. Devâir-i sâirede ki bedelâtın da gelecek hafta ki nüshâmızda tamamen i'lân idilerek bu bâbdaki gayret ve himmetin derecesi anlaşılacakdır.

Vilâyet Tensîkât Komisyonundan

Nâfi'a Dâiresi

2000 Ser mühendis Nureddin Beg (Nezâretce İbka'), 1200 Mardin mühendisi Şefik Efendi (ibkâ'), 600 Kondüktör Ömer Lütfi Efendi(ibkâ'), 600 Kondüktör(1. Stun'un sonu) Abdülkadir Efendi(ibkâ'), 600 Kondüktör Ahmed Lütfi Efendi(ibkâ'), 600 Nâfi'a Katîbi Sabri Efendi(ibkâ'), ma'den mühendisi Agob Efendi (Onbirinci madde takahüde sevk), Şükrü, İsmail Efendiler (Onbirinci madde mûcebince ihrâc), Mardin Nâfi'a Katîbi Abdülkerim, Ma'den Nâfi'a Katîbi 'Atta, Diyarbekir Nâfi'a Me'muru Abdürrahim Efendiler'le odacı Osman (Beşinci madde mûcebince ihrâc).

2.24.3. Münhalât

2000 ma'den mühendisliği, 200 kondüktörlük, 200 Mardin nâfi'a kat'îbi, 400 Ma'den nâfi'a katîbi, 100 Odacılık.

Ma'den İdaresi

'Umûm Me'mûrîn ibkâ idilmişdir. Me'mûrîn-i zirâ'iye ve baytarîye zira'at mu'allimliği (münhâl) diğerleri ibkâ' idilmişdir.

Dâire-i hakânî dâiresi

1500 Diyarbekir defter-i hakâni me'muru Hulusî Efendi (Nezâretce İbka'), 500 başkatîb Vâsıf Efendi (ibkâ'), 500 tapu katîbi Abdülkadir Beg (ibkâ'), 200 tapu katîbi refîki

'Abdülgaffur Efendi (ibkâ'), 250 Lice tapu kâtibi Hafız 'Abdü'lkadir Efendi (ibkâ'), 250 Silvan tapu kâtibi Ahmed Bedreddin Efendi (ibkâ'), 800 Mardin defter-i

hâkanî me'muru Hüseyin Hamid Efendi (ibkâ'), 200 Mardin tapu kâtibi refîki Hüseyin Beg (ibkâ'), Nusaybin tapu kâtibi 'Abdü'lmecid Efendi (Midyâd tapu ketâbetinden naklen), 250 Midyâd tapu kâtibi Mehmed Nâsıf Efendi (Nusaybin tapu ketâbetinden naklen), 200 Palu tapu kâtibi refîki Mehmed Emin Efendi (ibkâ'), 25 Çüngüş tapu kâtibi Mahmud Efendi (Yenişehir tapu ketâbetinden naklen), 800 Siverek defter-i hâkanî me'muru Ahmed Fehmi Efendi (Nezâretce ba'de'l tensîk ta'yin olunduğundan ibkâ'), 400 Siverek başkâtibi Hacı Hüseyin Efendi (ibkâ'), Siverek tapu kâtibi refîki Hafız Bekir Efendi (ibkâ'), 250 Yenişehir tapu kâtibi Derviş Efendi (Çermik tapu ketâbetinden naklen).

On birinci madde mûcebince ihrâc-ı takâ'üde sevk idilenler:

Diyarbekir defter-i hâkanî başkâtibi Mes'ud, Palu tapu kâtibi Ahmed Fehmi, Ma'den defter-i hâkanî me'muru İsmail Efendilerle Lice tapu kâtibi refîki Mehmed Beg, Silvan tapu kâtibi İsmail Beg.

Beşinci madde mûcebince ihrâc:

Ma'den defter-i hâkanî başkâtibi Muharrem Efendi, Savur tapu kâtibi Sadık, Beşiri tapu kâtibi Ali Rıza Efendiler.

On birinci madde mûcebince ihrâc:

Ma'den tapu kâtibi Ahmed, Mardin tapu kâtibi 'Abdü'lkadir, Siverek tapu kâtibi Şeyh Hasan Efendiler.

Derik tapu kâtibi Mehmed Efendi (on ikinci madde mûcebince ihrâc) idilmişdir.

Cizre tapu kâtibi Seyfeddin Efendi (on birinci maddenin birinci fıkrası mûcebince) ihrâc idilmişdir.

2.24.4. Münhâlat

300 Diyarbekir defter-i kâtibi ikinci ketâbeti, Lice tapu kâtibi refâkati, 250 Derik tapu ketâbeti, 250 Diyarbekir tapu ketâbeti, 250 Beşiri tapu ketâbeti, 400 Mardin başketâbeti, 250 Cizre tapu ketâbeti, 250 'Avine tapu ketâbeti, 800 Ma'den defter-i hâkanî me'murluğu, 400 Ma'den başketâbeti, 300 ketâbeti, 300 Ma'den tapu ketâbeti, 200 Ma'den tapu ketâbeti refâkati, 300 Palu tapu kâtibi, 300 Siverek tapu ketâbeti, 250 Çermik tapu ketâbeti, 300 Mardin tapu ketâbeti.

Me'mûrîn-i şer'iyeden ibkâ' idilenler:

250 Diyarbekir şer'iye kâtibi Halil Mısrî ve Mahmud Efendiler, mukayyid 300 Necib Efendi, 150 hademe Ömer ve Ali Ağalar, 100 odacı Hüseyin Ağa, 800 Müftü Subhi Efendi, Mardin na'ibi Mahmud Ferid Efendi (Ma'den niyâbetinden naklen), 300 Mardin mahkeme-i şer'iye mukayyidi Halil Efendi, 250 Mardin şer'iye kâtibi Kasım Efendi. 250 şer'iye kâtibi Rıza Efendi, 2000 Ma'den na'ibi Bekir Sıdkı Efendi (Mardin niyâbetinden naklen), 500 Ma'den müftüsü Ahmed Hilmi Efendi, 250 Ma'den şer'iye kâtibi Ali Efendi, 150 Ma'den hademe Mahmud, 2000 Siverek na'ibi Abdullah Efendi, 500 Siverek müftüsü Osman Efendi, 400 Lice müftüsü Abdü'lhamid Efendi, 400 Silvan müftüsü Abdürrahman Efendi, 400 Derik müftüsü İskender Efendi, 1250 Beşiri na'ibi Mehmed Nuri Efendi, 400 Beşiri müftüsü Abdü'lkerim Efendi, 400 Midyâd müftüsü Mehmed Efendi, 400 Cizre müftüsü Hüseyin Lamih Efendi(Müceddeden Ta'yin). 400 Nusaybin şer'iye kâtibi Ali Efendi, 1250 'Avine na'ibi Bekir Efendi, 400 Avine müftüsü Ahmed Efendi, 1250 Palu na'ibi Mehmed Sabri Efendi, 400 Palu müftüsü Şeyh Hüseyin Efendi, 250 Palu şer'iye kâtibi Avni Efendi, 400 Çermik müftüsü İbrahim Efendi ibkâ' idilmişlerdir.

Kadro hâricinde kalan me'mûrîn-i şer'iye: Beşinci madde mûcebince ihrâc idilenler:

Diyarbekir mahkeme-i şer'iye başkâtibi Şükrü Efendi, şer'iye kâtibi Abdürrezzak Efendi, şer'iye kâtibi Sabri Efendilerle, Siverek şer'iye kâtibi Ragıb Efendi, Diyarbekir na'ibi Seyfullah Efendi, Silvan na'ibi Vehbi Efendi, Midyâd na'ibi Mehmed Hulusi Efendi, Nusaybin na'ibi Mes'ud Efendi, Çermik na'ibi Mustafa Cemaleddin Efendi, Çermik şer'iye kâtibi Sabri Efendi.

On birinci madde mûcebince ihrâc:

Mardin şer'iye kâtibi Mahmud Efendi, Yenişehir müftüsü Hafız Ali Efendi, Midyâd şer'iye kâtibi Ahmed Efendi, Cizre müftüsü Ahmed Hilmi Efendi.

On ikinci madde mûcebince ihrâc:

Diyarbekir şer'iye kâtibi Hacı Zülfikar Efendi, Mardin müftüsü Ahmed Hilmi Efendi.

Vilâyetin liva ve kazaları sâ'ir şer'iye me'muriyetleri münhâldir.

2.24.5. Alatin Sakinine Bir Hitab

Ey zâlim-i hûnhârâne-i idi sendeki hâlet,

Zulmünle harâb oldu bütün mülk ile millet.

Otuz bu kadar yıl idi ki telli yakdın,
Mazlûmlara zulmün ile düşmân gibi bakdın.
Cuyânde-i ikbâl olarak, millete birden,
Bir leble-i yeldâ ğadab olmuş idin sen.

Bu saltanat ve taht benimdir diyordun,
Hiç durmayarak dâima ısrâr idiyordun.

İtdin nice Osmanlı'ya sen zulm-ı ferâvan,
Rahman gibi hiç yok muydu sende imân.
Toplanmış idi başına çok câhil-u gâfil,
Ânlardı bütün sen gibi Nemrûd'a mümâsil.
Tutmuşdu bütün mülkümüzü zulm-u hakaret,
Hiç hatıra gelmez idi devrinde 'adâlet.
Hul' olmaya şayeste idin hayf yaşatdık,
Kehvâre-i gafletde çocuklar gibi yatdık.
Kur'âna kasem itmiş idin ah ne yapdın,
İmânını, vicdânını sen boş yere satdın.
Gâfillere ta'lim iderek lafz-ı şer'iât,
O lafz-ı mukaddes idecekdir sana la'net.
Zabîtleri 'askerlere urdurdun a zâlim,
Siller gibi akmakda idi hûn-ı mezâlim.
Bir nâm kazandın o da ki "kırmızı kanlı",
Cimah ile Cengiz'den oldun daha şânlı.
Katl oldu o hengâmede çok sâhib-i vicdân,
Koymaz sana kanlarını bil hazreti Rahmân.
Dünyâdaki itdiklerini hep bulacaksın,
Fa'âline kıyâmetde mücârat olacaksın.

Hiç gelmedi mi 'aklına Allah ve Peygamber,
Gelmez, niye gelsün, sana iblis idi rehber.
Sen olmuş iken 'aleme dehşetli bir afet,

Artık sana kim eyleyecek ‘arz-ı muhabbet.
Olmakda iken şimme hûnhâr ki mâ’il,
Şevket Paşa oldu o zaman arzuna hâil,
Bilmiş idi efkârını o fâtih-i sâni,
Ta haşra kadar bakî kala nâm ile şânı.
Ordu ile şimşir çeküb geldi o safdâr,
Görse idi eğer şâd olurdu ânı Haydar.
Ta’kibe şitâb itdi Niyâzi ile Enver,
Şiâne hemân eylediler gazve-i ekber.
Mahv eylediler zâlimi, gördü bunu herkes,
Hâdimlerin içre sana kim oldu mededres.
Kurtardı bütün bu milleti ânlar bu belâdan,
İtmişler idi cümlesi güyâ ki semâdan.
Şevket ile Enver’le Niyâzi’ye ilâhî,
Tevfîkini her anda mu’ayyen eyle kemâhî.

A. Baki

2.24.6. Kardaş Nasihâtı

Donanma i’âne -i millîyesine iştirâk içün bütün Osmanlılar’a hitâben bir nasihâtnâme tertîb ve tanzîm Beykoz İttihâd ve Ta’avvün Cem’iyetinin kardaş nasihâtını kemâl-ı memnuniyetle derc idiyoruz:

Ey Osmanlı!

Eğer sen candan yürekden nâm bir Osmanlı isen, eğer sen vatanını Osmanlı’lık ve baba ocağı merdlik, yiğidlik şân ve sa’adet bucağı olduğuna tamamiyle imân itmiş isen, eğer “benim güzel vatanım” diye gönlün dolusu sevincle bakdığın mübarek bu yeri “Allah esîrgesin” düşmân ayağı altında çiğneterek harâb olduğunu görmek istemiyor isen.

(Donanma-yı Osmanî İ’âne-i Millîye Sandığını)

Unutma! Onu öp, onu sev, ona elinden gelen i’âne yi “Bismillah” diyerek dâima ver. Bu fedâkârlığını yarın sende takdîr ider sevinirsin, şimdi pek ufak gördüğün sandık yarın dağlar gibi devrilmez çelik zırhlı kal’alarına çekdiği alsancaklarıyla seni

selâmlıyacak ve sana "arkadaş sen beni hayli düşündün şimdi de seni, vatanı düşünmek benim vazifemdir. Artık emin ol" diyecekdir.

Vatandaşlar!

Alsancağın bu kahramanca selâmeti can gözüyle görmek, bu dünyâ değer kelâmını can kulağıyla duymak ister misin?

(Donanma i'âne sine olan borcunu unutma) az çok onu vir.

2.24.7. Donanma'nın İhyâsı

Donanma i'ânesi içün esâmisi zîrde muharrer zevâtın mes'uliyet, nezâreti altında celb-u cem' olmak üzere Osmanlı İttihâd ve Terâkki kulübünce bir i'âne komisyonunu teşkîl olduğundan i'âne -i şehriyelerini i'tâ buyuracak zevât-ı hâmiyetperverânın her gice saat birden üçe kadar reji müdîri Abbas Efendiyle mukâvelât muharriri 'Amir Ali Beg'e mürâca'at ve virecekleri i'âne içün makbuz ahz itmeleri ve bu bâbda ibrâz-ı hâmiyet iden zevâtın esâmisi her hafta peymân'ın sahâif-i takdîrâtına derci dileceği i'lân idiyoruz.

Mu'âvenet-i millîye cem'iyeti komisyonu:

Belediye re'isi Arif Beg

Yüzbaşı Mazhar Efendi

Mekteb-i i'dâdi mu'allimi Naci Efendi

Reji Müdîri Abbas Efendi

Mukâvelât muharriri 'Amir Ali Beg

Sandukcu Zâde Abdüsselâm Efendi

Besteci zâde Kemâl Efendi

'Attar zâde Hakkı Efendi

Kurbân derilerini donanma i'âne sine virelim!

Memâlik-i Osmanîye'nin her tarafında donanmazın ihyâsı içün mu'âvenet-i millîye cem'iyetleri teşkîl kılınmışdır. Gazetelerde ma'alinzâr gördüğümüz vecihle vatanını seven her Osmanlı (kırk para) dan az olmamak şartıyla i'âne virerek

-ibrâz-ı hâmiyet idiyorlar. Her sene Kurbân Bayramında kesilen kurbânların derilerini Hicâz demir yolu nâmına hediye idiyorduk. "Damlaya damlaya göl olur" zar-ı mislince kurbân derilerini i'âne -i bahrîye olarak belediye ve ittihâd kulubünden ta'yin olunan

me’murlara teslim ile mukâbiline ‘ilmûhaber almalarını ve bu emr-i hayra müttehiden hüsn-ı niyet ve ciddiyetle hareket itmekle vatanın selâmet ve sa’adeti nâmına istirhâm eyleriz.

İ’âne-i bahrîye komisyonuna teşrîn-i sâni a’idâtlarını viren erbâb-ı hâmiyet esâmesidir:

Tablo 3: Donanma İanesi Cemiyetine Yapılan Bağışların Listesi

Ödediği Miktâr (Kuruş)	**İsim**	**Ödediği Miktâr (Kuruş)**	**İsim**
2	Musikî Kol Ağası Zâde Münîr Efendi	10	Yüzbaşı Mazhar Efendi
3	Mahdumî İhsân	1	İttihâd Odacısı Hacı
10	Redif Kol Ağası Raif Efendi	10	Ser Müstantık Emin Efendi
1	Mahdumî İbrahim Efendi	10	Ma’iyet Me’muru Râsim Efendi
5	Goranlı Zâde Nedim Beg	5	Besteci Zâde Kemâl Efendi
10	Mukavelat Muharriri ‘Ömer	3	İbtidâî Mu’allimi Celal Efendi
10	İcrâ Me’muru Abdullah Efendi	5	Şeyh Zâde Kadri Beg
10	Yüzbaşı Eşref Efendi	5	Sandukcu Zâde Abdü’lselâm Efendi
20	Reji Müdîri Abbas Efendi	5	‘Attar Zâde Hakkı Efendi
10	Muhasebede Hacı Abdü’lkadir Efendi	5	Mahdudî Mikdâd Efendi
5	Hürmî Hanım	1	Peymân Müvezzi’i Mustafa Efendi

10	Mektubî Sermudî Hüseyin Sıdkı Efendi	1	İttihâd Kahvecisi Şeyhmus Ağa
5	Alişân Zâde Behcet Beg	2	Goranî Zâde İbrahim Beg
2	Telğraf Me'murlarından İbrahim Efendi	5	Bidâyet Cezâ Zabît Kâtibi Hayalî Efendi
2	Veli Baba Zâde Veli Beg	5	Rüşdiye-i 'Askerîye Riyaziye Mu'allimi Mülâzım İsmail Efendi
10	(…) Mülâzım Ali Efendi	2	Farisî Mu'allimi Ahmed Efendi
2	Piranlı Zâde Mehmed Efendi	3	Besteci Zâde Abdü'lkadir Efendi
5	Mekteb-i İ'dâdî Mu'allimi Naci Efendi	3	Tahir Ağa Zâde Şu'ayb Efendi
10	Ser Mühendis Nureddin Efendi	5	Savur Mal Müdîri Sâbıkı Abdü'lkadir Efendi
3	Muhasebede Abdü'laziz Efendi	5	Delal Başı Zâde Abdurrahman Efendi
5	Güzel Zâde Said Efendi	5	Zinciriye Müderrisi Hoca Hüseyin Efendi
10	Osman Beg Zâde Refi' Beg	5	Mektubîde Şevket Efendi

2	Muhasebede Şeyh Mehmed Beg	5	Gani Zâde Kemâl ve Servet Efendiler
2	Habshâne Kâtibi Şinasi Efendi	1	Mahdumî Muhyaddin Efendi
2	Müteka'id Alay Kâtibi Abdü'lkadir Efendi	20	Hacı Cercis Ağa Zâde Yusuf Efendi
5	Evkâf Sandık Emini Abdü'lkadir Efendi	3	İmla Mu'allimi Abdü'lbaki Efendi
5	Bidâyet Müdde-i 'Umûmî Mu'âvini Mehmed Emin Efendi	4	Rüşdiye-i 'Askerîye Talebesinden Sandukcu Ref'et ve Yusuf Efendiler
20	Hayalî Zâde Kâmil Efendi	10	İstinâf İkinci Zâbıt Kâtibi Mehmed Efendi
5	Virgi Başkâtibi Rüşdi Efendi	2	Telğraf Muhâbere Me'muru 'Asım Efendi
2	Telğraf Me'muru Es'ad Efendi	2	Posta Kâtibi Hayalî Efendi
5	Tahir Ağa Zâde Aziz Efendi	5	Hacı Cercis Ağa Zâde Ragıb Efendi
2	Nabi Zâde Ahmed Efendi	5	Hacı Mürsel Ağa Zâde Ref'et Efendi
5	Musullu Tahir Celbî	10	İstinâf Müdde-i 'Umûmî Kâtibi Kemâl Efendi

5	Cizreli Zâde Mümtâz Efendi	10	74. Alay Kumandanı Binbaşı Safvet Beg
20	Belediye Re'isi Arif Beg	5	Yasin Efendi Zâde Şevki Efendi
5	Rüşdiye ve 'Askerîye de Mülâzım-ı Evvel Mustafa Efendi	2,5	Rüşdiye-i 'Askerîye de Cimnastik Mu'allimi Mülâzım-ı Evvel Fazıl Efendi
Yekûn: 437,5			

İsimlerini bâlaya derc eylediğimiz zevât-ı hâmiyet (…) donanma'nın ehemmiyetini takdîr iderek bu sûretle i'tâ-ı i'âne ye şitâbân olmalarından dolayı kendilerine 'alenen beyân-ı teşekkürle 'umûm vatandaşlarımızın da bu bâbda ibrâz-ı himmet ve hâmiyet eylemelerini bekleriz.

2.24.8. Ahalîmize Vaz' ve Nasihât

Sultân Sa'sa câmi'-i şerifinde va'iz-i şehr müderris faziletlü Hacı Hafız Mahmud Efendi tarafından haftada iki gün yani Pazar ve Salı günleri ikindi namazından sonra ehâdis-i şerif-i nebevîye'den Câmi'üs-Sefîr'i cema'aten tedrîs idiyor. Fazl-ı mümâileyhin bu bâbda ki hülûs-ı niyet ve hüsn-ı hâmiyetlerine teşekkür-i vecibeden 'ad ider, ahâli-i kirâmında dersi dinleyüb mütenessih olmaları içün vakt-ı mezkûrede câmi'-i şerife devâmlarını temenni eyleriz.

M.Şükrü

2.25. YİRMİYEDİNCİ SAYI

Birinci Sene 20 Zilhicce 1327 Pazartesi 20 Kanûn-ı Evvel 1325 Nümero 27

Sâhib-i İmtiyaz ve Müdîr-i Mes'ûl
Mirîkatibîzâde Şükrü
Seneliği 25, Posta Ücretiyle Beraber 32 Ğuruşdur
Nüshâsı Yirmi Paradır

PEYMÂN
325

Ser Muhârrir
A.C
Mahal-i Fürûhtu: Kitapçılar Kapusunda İslâm Beg'in Mağazasıdır
Mahal-ı Tab'ı: Diyarbekir Vilâyet Matba'ası

Her Hafta Pazartesi Günleri Neşr Olunur Müstakili'l-efkâr Osmanlı Gazetesidir

Birinci Sayfa;

2.25.1. Meşrûtiyet'in Fâideleri;

Mukaddime

Meşrûtiyet ve hürriyet esasları üzerine istinâd iden meşrûtiyet öyle bir kuvvedir ki tecelli itdiği yerlere feyzler, sa'adetler yağdırır. Ancak bu kuvvet de sâir kuvva-yı tabi'ye gibi kanûn-ı tekâmüle tabi'dir. Kendisinden beklenilen eserleri, fâideleri tedricen bahş ider. Zaten dünyâda her şeyin az çok emek ve zaman sarfıyla husûle geldiğini her gün her zaman her tarafda her halimizde görüyoruz. Hele meşrûtiyetden doğan ve doğacak olan kâideler o kadar mütenevvi' dir ki bunların öyle bir iki senede tamamen görülmesini istemek ya fevke'l'âde bir cehâlet ve ma'zûriyet yahud fikr-i irticâ'-ı sâ'ikasıyladır. Hakîkat senelerden beri bir idâre-i müstebidenin bütün zulümlerine, şiddetli i'tisâf darbelerine hedef olarak ezilmiş ve bir gün rahat yüzü görmemiş olan saf ve mağdur köylüler zavallı fukâra-yı ahâli bir sa'at evvel zulümlerin, irtikâbların, ihtikârların tamamen ortadan kalkmasını isterler. Bu ist'icâlde hem ma'zûr hem haklıdırlar. Ma'zeretleri kanûn-ı tedrîcden gâfil olmalarındandır. Hakları da bunca sene hükûmetden, müteneffizândan gördükleri (…) irtikâblara artık tahammül idecek halleri kalmadığındandır. Bunlara bir şey dinilemez. Ya senelerden beri bu bîçâreleri pence-i nüfûz ve mezâlimine alarak kanlarını eme eme emlâk ve servet sâhibi olan ba'zı enkâz-ı istibdâd me'murlarla müteneffizlerin isti'câline ne ma'na virmeli? Bunlardan çoğu kavâid-i la tuhsâ-yı meşrûtiyetin yavaş yavaş görülebileceği bildikleri halde nasıl isti'câl idiyor. Bu münafık mütecâhiller evvele

kendi müstekre-i meslek-i müstebidânesini artık terk ile ıslâh-ı nefs idecekleri yerde "Hani meşrûtiyetin şöyle fâ'ideleri olacakdı, böyle iyilikleri görülecekdi" gibi hainane ta'arruzlarla saf ve ma'sum kalbleri zehirlemeye çalışdıkları görülüyor. Maksâdları mezâlim tagallüblerinden tamamen kurtulmak üzere olan biçâre köylüleri, bedbaht fukâra-yı ahâliyi zihinlerini tahdîş ile bir müddet daha taht-ı nüfûz ve esâretlerinde yaşatmak, bir müddet daha menâfi'-i gayr-ı meşrû'alarını te'mîn itmekden 'ibâretdir. Yoksa feci'-i eşna' sûretde evler yıkub hanumânlar söndürerek kiselerini doldurmalarına meydan viren devr-i mukahhar mezâlimi bir daha göremeyeceklerine kendileri de eğer varsa imânları kadar yakîn getirmiş olduklarından o ciheti kâle almıyoruz. Ancak gerek bu garezgâr istibdâd 'aşıklarının gerek bunlara perv olarak "Dirlerse ki yollar şimendiferler yapılacak inanmayınız, 'adâlet müsâvât olacak inanmayınız" ilh. sûretinde saf kalbleri nâ ümid ve mütekessir bırakacak hezeyânlar neşr iden ba'zı paçavra gazetelerin terehât ve neşriyâtına karşu da bi'tabi' sükût idilemez. Binâ'en 'aleyh meşrûtiyet ve meşveretin şu az müddet zarfında ne kadar fâ'idelerini gördüğümüzü ve inşallah yakında daha ne kadar çok iyiliklerini göreceğimizi yazarak o gürûh-ı mu'ahevedenin bu hakîkatleri kasden inkâr sûretiyle çevirmek istedikleri tahaddüş-i izhân dolablarını kırıldıklarını tamamen kırmalı ki artık zavallı ahâli bu 'adi insanların bu yalancı gazetelerin iğfalâtına kapılmasun. Ne maksâdla söylediklerini ne fikirle yazdıklarını anlasun. Zaten hâmiyetli vatanperver Osmanlılar bu müfsîdlerin yalanlarına inanmaz ve artık zulümlerinin nüfûzlarının kırıldığından menfa'at-ı gayr-ı meşrû'a kapılarının kapanmasından yalancılığa başladıklarını bilebilirler de "Gözlerini toprak doyursun" dir geçerler. Ehemmiyet virmezler. (Mâb'adı var).

A.R

Peymân **2(sayfa)**

2.25.2. Tensîkât'dan Sonra

Üç beş aydan beri efkâr-ı 'umûmîyeyi işgâl iden tensîkât mes'elesi hitâma resîde olarak geçen hafta gazeteyle i'lân idildi. Diyebilirim ki şu mes'ele mevzu' bahis olduğu günden şimdiye kadar hükûmet bir devr-i tavakkuf ve me'mûrîn-i hükûmet ise bir devr-i 'atâlet içinde idi. Bu müddet zarfında eshâb-ı mesâlih işlerinin ta'kibi içün hükûmet salonunda mütemâdiyen gezmek ve devâir-i resmiye kapuları önünde uzun

müddet intizâr itmek ve birkaç gün gidüb geldikden sonra işi bir neticeye rabt idilmeksizin hânelerine ‘avdet eylemek mecburiyetinde kalıyorlardı. Bugün ise artık me’mûrînin ‘atâlet içinde emrâr-ı vakt itmelerine hiçbir sebeb kalmamışdır. Tensîkât neticelendi. Herkes vazifesi ta’yin olunarak vazifeleri başına da’vet idildiler. Hukûkî birer meşrûtiyet me’murları olduklarını eshâb-ı mesâlihe göstermek ve evvelce vücûdlarını, sinirlerini uyuşduran mehleke-i ‘atâletden çıkarak bir devr-i terâkki ve tekâmüle girmeğe bezl-i ihtimâm itmelidirler. Bu sâyede bîçâre köylüler de hükûmetdeki işlerinin tesviyesi içün birkaç sa’at yahud birkaç gün mesafede bulunan köyden merkeze kadar bin dürlü mezâhim ve müşkîlâtla geldikleri halde hiçbir şeye muvaffak olamayub birkaç hafta buralarda sürünmekden mütevvelid zarar-ı maddî ve manevî’den kurtulmuş olurlar. Meşrûtiyet, ‘adâlet, insaniyet bunu iktizâ ider. Tensîkâtın başlangıcından i’tibâren devâir-i resmiyenin heman kâffesinden müte’addid evrâklar biri biri üzerine birikmiş ve ‘adeta her dâire bir mahzen-i evrâk kesilmişdir. İşte bunların tedkîk ve ikmâli o dâirenin hâmiyeli ve vatanperver me’murlarının rûyet ve fa’âliyetlerinden bekleniyor. Bu me’murlar kendilerinden beklenilen fa’âliyeti ibrâz itmezlerse yahud idemezlerse hem kendi vezâif-i me’mure ve insanîyelerinde kusur itmiş hem de bi’lâ istihkâk hazine-i millete bar olmuş ‘ad olunurlar. Dünyâda tenbelliğin cezâsını çekeceği gibi ahiretde nezd’ül-hüdâ da mes’ul ve mu’atib olurlar.

Farisî mu’allimi Ahmed (…) içinde bırakılmış olduğu cihetle bi’t-tabi’ müstakim ve namûslu muktedir me’murlar yetişdirememiş ve zaten me’mûrîn mahsûsatı had-i kifâyeden olduğundan yerliden me’mûrîn intihâbınâ mecburiyet hâsıl olmuşdur. Bunlar efrâd-ı ‘ailelerin kesretine mükâbîl ma’aşlarının pek deven olmasından ba’zısı ‘acz-u meskenet içinde kalmış ve ba’zıları da gürûh-ı irtikâb ve irtişâya dökülmüşdür. Binâen’aleyh bunca mürtekîb ve nâ-ehil me’murlar arasında devâ’ir-i hükûmetde intizâm, devâm ve idâre kalmadığı gibi vazifesini buçuk ifa iden müstakîm me’murlara da nâdiren tesâdüf olunur. Bu devr-i mes’ûd-i meşrûtiyet ve ‘adâlet ise her me’mura idâresini kâfi ma’aş virerek hârice hiçbir vecihle dest kuşâyi-i ihtiyâc olmalarına meydan bırakmamış. Cümlesini terfiye ve mes’ud eylemişdir. Evet, hükûmet-i meşruta büyük fedâkârlık ihtiyâriyla me’murları hür ve cehle ikdâr ve bahtiyar itmişdir. Binâen’aleyh her me’mur iktizâ-ı me’muriyet ve hâmiyeti olarak milletin kendine tevdi’ itdiği vazifenin kadrini bilmeli ta ki bir guna-ı te’hirâta meydan

virmeksizin kemâl-ı ‘adl ve hakkâniyetle ifâya ikdâm ve ihtimâm eylesün. Me’muriyetlerin evvel ki gibi bir mâlikâne olmayub ilâ mukaddes ve ehline mahsûs bir mevki’-i şeref olduğunu düşünerek böyle şerefli bir hizmet-i millîyeyi elden kaçırmamağa bütün mevcûdiyetiyle sa’i eylesün.

Mu’âvenet Me’muru Faik

2.25.3. Tensîkât

Geçen nüshâdan mâba’ad: Polis Münhâlatı

Tablo 4: Polis Teşkilâtının Münhalat Listesi

Ğuruş					**Nefer**
1500	Diyarbekir	Polis	Ser	Komiserliği	1
750	“	“	İkinci	“	1
600	“	“	Üçüncü	“	4
500	“	“	Komiser	Mu’âvinliği	10
400	“	“	Me’murluğu		28

2.25.4. Muhâsebe-i Vilâyet:

Ref’ ve İbka’ İdilenler

900 mülhakât kâtibi Mustafa Vasfi Efendi (Ma’ârif baş ketâbetinden naklen), 500 mu’âvini Hacı Abdülkadir Efendi (Terfi’en), 500 mu’âvini Mustafa Sıdkı Efendi (Terfi’en), 300 refiki Vasıf Efendi (Terfi’en), 300 refiki Şeyh Mehmed Efendi (Terfi’en), 800 merkez kâtibi Kemâl Beg (Terfi’en), 400 Mu’âvini Abdülaziz Efendi (Terfi’en), 500 yevmiye kâtibi Hakkı, 3000 refiki Nihad Efendiler, 400 masraf kâtibi Hacı Şevki Efendi, 400 hesab-ı câri kâtibi Mehmed Şevket Efendi, 600 Mesud Kemâl Efendi, 400 mukayyid Yahya Efendi, 300 mübeyyiz Mezâti Efendi, 300 mübeyyiz Mahmud Necati Efendi, 150 mülâzım Mikdad Efendi, 800 sanduk emini Abdülvahhab Efendi, 200 muhasebe odacısı Ragıb Efendi.

Peymân **3(sayfa)**

Münhâlat:

1500 muhasebe-i vilâyet mümeyyizliği, 200 defterdâr odacısı, 150 muhasebe sanduk hamalı.

(Vergi)

İbka İdilmeyenler:

1500 vergi mümeyyizi Abdülhamid Efendi, 800 başkâtib İsmail Efendi (Mardin muhasabe başketâbetinden naklen), 500 mu'amelât kâtibi Osman Efendi, 500 mu'amelât 'Asım Efendi (Nüfus başketâbetinden naklen), 400 mu'âvini Ref'et Efendi, 400 mu'âvini Rıza Beg (Lice nüfus me'muriyetinden naklen), 200 odacı Behram Efendi, 400 merkez tahsîl kâtibi Hakkı Efendi, beheri 150 den süvarî tahsîldârları Abdülkadir, Abdülkadir Necati, Mehmed Tevfîk Efendilerle, beheri 200 den piyade tahsîldârları Murad, Mehmed Raif, Ohannes, Abdülbaki, Ramiz, Tevfîk Efendiler. (İbka idilen tahsîldârlar imtihâna tâbi'idir).

Münhâlat:

Beheri 200'den üç nefer vergü-i mu'amelât ketâbeti refîki, beheri 100 iki mülâzımın, 1750 Diyarbekir tahsîl müdîriyeti, 500 merkez tahsîl me'muru, 500 sertahsîldârlık, 200 tahsîldar kalemi odacısı, beheri 450 den iki nefer-i süvari tahsîldârlığı, 300 piyade tahsîldarı.

Beşinci madde mûcebince ihrâc idilenler:

'Adliye hesâb kâtibi Mihri Efendi, merkez virgü kâtibi refîki Mazhar, Ali Şefik Efendiler, Çovan süvarî tahsîldârı Hamdi Efendi, Ömerkan-ı Garb virgü kâtibi Hacı Abbas Beg, piyade tahsîldârı Mustafa Efendi.

Onbirinci madde mûcebince ihrâc:

Kığı, Türkman virgü kâtibi Hüseyin Rauf Efendi.

Onikinci madde mûcebince ihrâc:

Muhasebe'den i'lâmat kâtibi Mustafa Vasfi Efendi.

2.25.5. Mardin Sancağı

Terfi' İbkâ İdilenler:

2500 Mardin muhasebecisi Vâhid Efendi (Diyarbekir muhasebe (…)terfi'en), 800 muhasebe baş kâtibi (…) Efendi (Diyarbekir Mirân ketâbetinden), 500 liva kâtibi Sadık Efendi, 500 kaza kâtibi Abdülkadir Efendi, 300 mu'âvini Hacı İsmail Efendi, 400 mu'amelât kâtibi Şakir Efendi, 300 refîki Abdurrahman Efendi, 100 virgü mülâzımı Mehmed Beg, 1000 tahsîl me'muru Abdullah Efendi (Vilâyet'den naklen), 400 ser tahsîldâr Abdullah Efendi (İmtihâna tabi'), 100 muhasebe odacısı Abdülgani

Efendi, 450 süvari tahsîldârı Mehmed Efendi, 450 süvari tahsîldârı Mehmed Said Efendi, 300 piyade tahsîldârı Halil Efendi, 300 tahsîldâr-ı şemî Hasan Efendi.

Mardin Münhâlatı:

300 liva ketâbeti mu'âvinliği, 300 mukayyid ve mübeyyizliği, 100 mülâzımlığı, 600 sanduk eminliği, 800 virgü baş ketâbeti, 300 tahsîlat ketâbeti, beheri 450'den beş nefer süvari tahsîldârlığı, beheri 300 den üç 'aded piyade tahsîldârlığı.

Beşinci madde mûcebince ihrâc idilenler:

Mardin muhasebecisi Mustafa Nazmi Efendi, müsârafat kâtibi efendi, virgüden İbrahim Halil Efendi, sanduk emini Mustafa Efendi, tahsîlat kâtibi Şeyhmus Efendi, piyade tahsîldârlarından Kâmil, Sa'di, Hanna Yusuf, Veysi ve Abdulkerim efendilerle süvari tahsîldârlarından Simân, Abdülaziz, Bahyab Efendiler ve virgü me'muru Lütfi Efendi, muhasebe mübeyyizi Ahmed Refîk Efendi.

Onikinci madde mûcebince ihrâc:

Virgü kâtibi Davud Efendi.

2.25.6. Ma'den Sancağı

İbkâ İdilenler:

700 muhasebe başkâtibi Faik Efendi (Siverek baş ketâbetinden naklen), 500 liva kâtibi Hacı Ahmed Efendi, 300 mu'âvini Mehmed Vasfi Efendi, 300 kaza ketâbeti mu'âvini Faik Efendi (Mardin mesâlih-i carîye ketâbetinden naklen), 300 mukayyid ve mübeyyiz Ziya Efendi, mülâzımı Hüsnü Efendi, 500 sanduk emini Mehmed Said Efendi, 700 virgü baş kâtibi Abdülkerim Efendi (Siverek virgü me'murluğundan naklen), 300 virgü mu'amelât kâtibi refîki Mehmed Efendi, 100 mülâzımı Şevket Efendi, 100 odacısı Ref'et Efendi, 800 tahsîl me'muru Mustafa Re'fet Efendi (Siverek tahsîl me'murluğundan naklen), 300 kâtibi Sıdkı Efendi, 450 süvari tahsîldârı Mustafa Efendi, tahsîldâr Tovros Efendi, piyade tahsîldârlarından Hasan, Pedros, Hüsnü, Mustafa Efendiler üçer yüz ma'aşla ibkâ.

Ma'den Münhâlatı:

2000 Ma'den muhasebeciliği, 500 kaza ketâbeti, 400 virgü mu'amelât ketâbeti, 400 ser tahsîldârlık, beheri 450'den sekiz nefer süvari tahsîldârlığı, 200 piyade tahsîldârlığı.

Beşinci madde mûcebince ihrâc:

Ma'den muhasebe masraf kâtibi Ziya Efendi, yevmiye kâtibi Osman Efendi, ser tahsîldâr Hacı Hilmi Efendi, piyade tahsîldârı Salih, Mehmed Musa, Seyfullah, Şükrü, Baki Efendilerle süvari tahsîldârı Abdurrahman, Mehmed Efendiler.

Onbirinci madde mûcebince ihrâc:

Ma'den muhasebecisi İbrahim Edhem Efendi, Çüngüş virgü kâtibi Hüseyin Efendi

Onikinci madde mûcebince ihrâc:

Ma'den virgü kâtibi İbrahim Efendi

Hadesât-ı seniyye hasebiyle ihrâc:

Ma'den muhasebe mübeyyizi Fikri Efendi.

2.25.7. Siverek Sancağı

İbkâ İdilenler:

700 Siverek muhasebe baş kâtibi Mehmed Tevfîk Efendi (Ma'den baş ketâbetinden naklen), 500 liva kâtibi İbrahim Tabîb Efendi, 300 mu'âvini Yusuf Ziya Efendi, 300 mukayyid ve mübeyyiz Mahmud Nüzhet Efendi, 100 mülâzımı Halid Ziya Efendi, 500 sandık emini İsmail Hakkı Efendi, 700 virgü baş kâtibi Salih Efendi (Ma'den virgü ketâbetinden naklen), 400 virgü mu'amelât kâtibi Mustafa Faik Efendi, 300 refîki Mustafa Efendi, 800 tahsîl me'muru Artin Efendi (Ma'den tahsîl me'murluğundan naklen), 300 piyade tahsîldârı Hasan Efendi.

Siverek Münhâlatı:

2000 Siverek muhasebeciliği, 100 virgü mülâzımlığı, 300 tahsîl ketâbeti, 400 ser tahsîldârlık, 100 muhasebe odacılığı, beheri 450'den yedi nefer süvari tahsîldârlığı, beheri 300 üç nefer piyade tahsîldârlığı.

Beşinci madde mûcebince ihrâc

Siverek yevmiye kâtibi Süleyman Saib Efendi, evrak me'muru Hüseyin Efendi, virgü kâtibi refîki Ahmed 'Arif Efendi, virgü deftercisi Abdurrahman Efendi, tahsîlat komisyon kâtibi Zülfikar Efendi, ser tahsîldâr Eyyub Efendi, Siverek tahsîldârlarından Mehmed Ali, Mehmed Abdi, Mehmed Devriş, Abdülgaffur Efendilerle, piyade tahsîldârı Mehmed Teyfur Efendi, mesâlih-i câriye kâtibi Sabri Efendi.

Onbirinci madde mûcebince ihrâc

Siverek muhasebecisi Mehmed Mihri Efendi

Onikinci madde mûcebince ihrâc

Siverek virgü kâtibi Hamid Efendi

2.25.8. Cennetmakân – Fatih Sultân Mehmed Hân – Lisânından

Kıt'a

Mülk-i 'alem vakf-ı tiğ-i hûnfişânımdır benim
Nâmımız kişver küşâdır, şânımız 'ünvânlıdır
Müncîlidir tîğ-i sertizmede barak-i sütunum
Heykel-i heybetnümûnem şânlıdır, culânlıdır
Heybetimden lerzenân olmakda a'da-ı sermeser
Seyreder bark-ı celâdet kesterim pek şânlıdır
Herc u merci der bütün a'dâyı hakester gibi
Yüz çevirmez 'askerim gayet metin vicdânlıdır
'Adm olur her kim çıkarsa sinesin çak eylerim
Dest pür zormendegi şimşir-i kahrım kanlıdır
'Aks iderdi söyledikce ('arşın) galeyânın zafer
Mülk-i rumu zabt iden hep 'asker-i Osmanlıdır
Şân-ı nusret ta'zil-i mevkûfdur endişeme
Ben Eb'ul Feth'im bakın du'alarım burhanlıdır.

A. Baki

2.25.9. Ahâlimize Vaz'-u Nasihât

Sultân Sa'sa câmi'-i şerifinde va'iz-i şehr müderris faziletlü Hacı Hafız Mahmud Efendi tarafından haftada iki gün yani Pazar ve Salı günleri ikindi namazından sonra ehâdis-i şerif-i nebevîye'den Câmi'üs-Sefir'i hâmiyeten tedrîs idiyor. Fazl-ı mümâileyhin bu bâbda ki hülûs-ı niyet ve hüsn-ı hâmiyetlerine teşekkür-i vecibeden 'ad ider, ahâli-i kirâmında dersi dinleyüb mütenassıh olmaları içün vakt-ı mezkûrede câmi'-i şerife devâmlarını temenni eyleriz.

2.25.10. Merkez Posta Müdîriyetinden

Eshâb-ı mesâlihe bir kat daha suhûlet ibraz itmiş olmak ve posta günleri vâki' olagelen keserret-i müraca'ât sebebiyle gişelerde fazla müddet intizâra mahal kalmamak ve arzu idildiği gün ve sa'atde posta peketi havale nâme-i kıymet mukadderli, ta'ahhüdlü ve 'adi mekâtib gibi her nev'i mürâsalât tevdi' idilebilmek üzere ba'demâ postahâne hergün sabahdan gündüz sa'at ona kadar bi'lcümle mu'ameleye küşâde bulundurulmakda olduğu ma'lumât olmak üzere i'lân olunur.

Tablo 5: Millet Kıraathânelerilerinde Okutulacak Derslerin Programı

Okunacak Dürûs		
Pencşenbe Günü Akşamı	Bin Bir Hadis Tercümesi	Hoca Hamdi Efendi Tarafından
Cum'a Günü Akşamı	Fransızca	Yüzbaşı Eşref Efendi Tarafından
Cum'a İrtesi Günü Akşamı	Türkce Kavâ'id	Reji Müdîri Abbas Efendi Tarafından
Pazar Günü Akşamı	Hukûk	Mahiyyet Me'muru Râsim Efendi Tarafından
Pazar İrtesi Günü Akşamı	Coğrafya	Yüzbaşı Eşref Efendi Tarafından
Salı Günü Akşamı	Hesab	Mülâzım İsmail Efendi Tarafından
Çeharşenbe Günü Akşamı	Farisî Kavâ'idi	Reji Müdîri Abbas Efendi Tarafından

M. Şükrü

2.26. YİRMİSEKİZİNCİ SAYI

Birinci Sene 27 Zilhicce 1327 Pazartesi 27 Kanûn-ı Evvel 1325 Nümero 28

Sâhib-i İmtiyaz ve Müdîr-i Mes'ûl **Ser Muhârrir**

Mirîkatibîzâde Şükrü Seneliği 25, Posta Ücretiyle Beraber 32 Ğuruşdur Nüshâsı Yirmi Paradır

PEYMÂN

325

A.C

Mahal-i Fürûhtu: Kitapçılar Kapusunda İslâm Beg'in Mağazasıdır

Mahal-ı Tab'ı: Diyarbekir Vilâyet Matba'ası

Her Hafta Pazartesi Günleri Neşr Olunur Müstakili'l-efkâr Osmanlı Gazetesidir

Birinci Sayfa;

2.26.1. Osmanlı İttihâd ve Terâkki Cem'iyeti

Diyarbekir'de müteşekkil İttihâd ve Terâkki cem'iyetinin cem'iyetler kanûnunun altıncı maddesine tevfîkan tanzîm idildiği beyânnâmesiyle programı ve hey'et-i idâresi ve nümâyendeleri isimleri fi 23 Kanûn-ı evvel sene 325 tarihinde makâm-ı vilâyete takdîm olunarak hükûmetce tasdîki hâvi 'ilmmuhaber alınmışdır.

2.26.2. Meşrûtiyetin Fâ'ideleri

Mâ ba'ad;

Birçok devleti inkırâzdan kurtaran 'adeta yeniden ihyâ iden meşrûtiyet ve meşveretin vatanımıza ne kadar fâ'ideler bahş itdiğini ve ideceğini muhtasâran fakat serâheten yazmak içün bu fâ'ideleri başlıca üç kısma ayıracağız.

1. Kanûn-ı esâsî ve meşrûtiyetin i'lânıyla beraber mukaddes vatanımızın her tarafında tecelli iden fâ'idelerdir ki bunlar da başlıcası hakk-ı hayât, hakk-ı ictimâ', hakk-ı hürriyet gibi hukûk-i mukaddese-i beşerîyedir.

2. Vatanımızın her tarafında mahiyetin kâbîliyet-i medenîye ve ictimâ'iyesine göre er yahud gec görülebilen iyiliklerdir ki bunların başlıcaları, hakk-ı müsâvât, tevzi'-i 'adâlet, ref'-i mezâlim, izâle-i irtikâb-u irtişâ, iltizâm-ı hakkâniyet gibi lavâzım-ı 'adliye ve fezâ'il-i ahlâkiyedir. Vatan ve milletimiz sâye-i meşrûtiyet'de bu az zaman zarfında bunlara da kısmen mazhar olmuşlardır ki ileride izâh ve isbât eyleyecekdir.

3. Oldukca vâkit ve nakit sarfıyla ve hele efrâd-ı millette teşebbüs-i şahsî ve i'timâd-ı nefs meziyetlerinin uyanmasıyla görülebilecek meşâfi' meşrûtiyettir ki bunlar da ordu ve donanmanın bihakkı takviyesi, istiklâl-ı siyâsiyemizin tamamen muhafâzası, feyz-i ma'ârifin köylere kadar ta'mimi. Yollar, şimendiferler, limanlar, iskeleler yapılması, şehirlerin mükemmelen tanzîm ve tenvîri, bataklıkların kurutulması, arâzinin arsa ve iskânı, yeni çift alet ve edevâtının kullanılması, hâsılı zira'ât ve ticâret ve sanâyi'nin terâkkisi gibi milletimizin satvet ve serveti, vatanımızın 'ümrân ve (…) ihyâ ve i'lâ idecek şeylerdir. Çok şükür, feyz-i rehâ (…) meşrûtiyetle bunların birçoğunda da az çok terâkki ve te'âli eseri görülmüşdür ki bu âsâr-ı terâkki ve te'âlide ileride tevzîh idilerek kasden görmek istemeyen yadigârlara tamamiyle gösterilecekdir.

2.26.3. Hakk-ı Hayât

Hakk-ı hayât yaşamak hakkıdır ki cenâb-ı hakkın insanlara bir muhibbe-i ilâhiyesidir. Mu'tekîdât-ı dinîye nokta-ı nazârında bu hakkı ancak ânı bize bahş iden hak te'âlâ nez' idebilir. Başkasının nez' itmesi muhibbe-i semedâniyeye, binâ-ı ilâhiyeye bir tecâvüzdür ki buna katl, cerh-u ezâ, cefâ diyoruz. Bunların dinen, 'aklen, vicdânen ve kanûnen ne kadar maznûm ve makdûh olduğu ma'lûmdur. Halbuki düşünelim, devr-i istibdâd'da mahâza vatanını düşünen ve milletinin haline acıyan nice bîgünâhları, yüzbinlerce ma'sumlar işkenceler içinde öldürülmüş, denizlerde boğulmuş, menfâlarda, zindânlarda zincirler altında teverrüm itmişdir. Devr-i sâbıkın yıldız taş kanlı engizisyonları, Sinop, 'Akka, Erzurum, Fizan menfâları en feci' ve müstekre birer hayât-ı işkencehâneleri idi. Azıcık imân ve vicdânlı her insan sadece bu kanlı matemgâhları hatırlayınca o devre yüzbin kere nefret ider, la'net ider. Artık öyle bir devr-i mezâlimde hakk-ı hayât vardı dinilebilir mi? İstanbul'da, vilâyetlerde üç beş hâin ve zâlim müteneffizândan başka kim canından emin idi. Bilmem hangi beg'in yahud paşa'nın hâsılı namûssuz bir alçağın mesnu'-ı jurnâlı bir hânûmânı harâb itmeğe kâfi idi. Zavallı efrâd-ı millet hele hâmiyetli ve vatanperver olanları her dakika ölüme, zulme, işkenceye muntazır idi. La'net o devre ve müsebbiblerine.

Ya şimdi, nûr-ı meşrûtiyet 'azîmetlerle, 'ulvîyetlerle Rumili balkanlarından doğarak çar etraf-ı vatana nûrlar, sa'adetler yağdırdığından beri hükûmet en fâkir bir

köylüye bile zerre kadar ezâ vü cefâ idebiliyor mu? İstintâksız, kanûnsuz bir şahsı bir dakika bile habs idebiliyor mu? İşte meşrûtiyet bir buçuk seneden beri hepimizin hakk-ı hayâtını bu derece te'mîn itmişdir. Yalnız ötede beride halâ hükûmeti zayıf yerlerde az çok ezâ vü cefâ idildiği duyuluyorsa da bu 'adi işkenceleri de yine "*meşrûtiyetin ne fâ'idesi oldu*" diyen o alçak ve harisâne müstebidler veya adamları yapıyor. La'net bu gibi canavarlara. Fakat meşrûtiyet lütf-i hakla yakında bu gizli ve müstekre işkencecileri de kaldırarak fukâranın hakk-ı hayâtını münefizân cihetinden de te'mîn eyleyecekdir.

A. Râsim

2.26.4. Tensîkât

(Mâ ba'ad)

'Adliye Dâiresi

İbkâ İdilenler; 4500 vilâyet istinâf re'isi ve 'adliye müdîri İsmail Efendi ('Adliye nezâretince tensîkâtı yapılmışdır), beheri 1500 ğuruş ma'aşlı istinâf 'azâlarından Hacı Mehmed, Viktor Gâlib, Atnaş efendiler, beheri 1000 ğuruş ma'aşlı 'azâ mülâzımlarından Nâ'il ve Aziz Mahmud efendiler, 600 baş kâtib mu'âvini Zaylnun Beg, beheri 500 ğuruşdan birinci sınıf zabit kâtiblerinden Ahmed Münîr ve Cemal efendiler, 350 ikinci sınıf zâbıt kâtibi Mehmed Tevfîk Efendi, 350 zâbıt kâtibi Yorgi Efendi (Çermik'den naklen), 300 mukayyid İsmail Efendi.

2700 istinâf müdde-i 'umûmîsi Ali Ulvi Efendi (Tensîkât-ı 'adliye nezâretince icrâ-ı ibkâ idilmişdir), 600 müdde-i 'umûmî birinci kâtibi Kemâl Efendi, 350 ikinci kâtibi Salim Efendi Siverek zâbıt ketâbetinden naklen), beheri 500 den süvari mübâşirleri Abdüllatif ve Mustafa Efendiler, beheri 300 den piyade mübâşirleri Abdülkadir, Hüsameddin efendilerle Hüseyin Efendi (Lice mübâşirliğinden naklen), 150 odacı Musa Ağa.

6500 bidâyet-i hukûk re'isi Avni Efendi ile 1800 bidâyet cezâ re'isiHasan Efendi (Tensîkâtları 'adliye nezâretince icrâ idilerek ibkâ idilmişlerdir), 1620 bidâyet müdde'-i 'umûmîsi Osman Remzi Efendi, 1000 müdde'-i 'umûmî mu'âvini Mehmed Emin Efendi, beheri 1000 den bidâyet 'azâları Mahmud Hafi ve Ohannes ve Subhi Efendiler, beheri 750 den 'azâ mülâzımları Hüseyin Samih ve Vasiblaki Efendiler, beheri 750 ğuruşdan bidâyet baş kâtibleri Abdülcelil ve Yusuf ziya Efendiler, beheri

400 den birinci sınıf zabit kâtibleri Hüseyin, Tevfîk, Hayalî Efendiler, beheri 300 den ikinci sınıf zabit kâtibleri Ahmed ve Nazım Efendiler, 250 mukayyid Mustafa Efendi, 300 merkez müdd'-i 'umûmî ikinci kâtibi Celal Efendi.

1200 birinci müstentik Emin Efendi, 1000 ikinc, müstentik Ömer Efendi, beheri 300 den müstentik kâtibleri Veli ve Naom Efendiler, 300 icrâ kâtibi Ali Rıza Efendi, 250 icrâ mukayyidi Şefîk Efendi, 500 bidâyet süvari mübâşiri Abdülgani Efendi (Midyâd süvari mübâşirliğinden naklen), beheri 500 den süvari mübâşirleri Hamdi ve Corcis Efendiler, beheri 300 den dört nefer piyade mübâşiri Mustafa, Mazhar, Cemil, Ohannes Efendiler, beheri 500 den iki nefer müstantık süvari mübâşiri Sadık, Mehmed Efendiler, beheri 300 den müstantık piyade mübaşirlerinden Mehmed ve Behced efendiler, 150 bidâyet odacısı Cemil Efendi.

Mukâvelât muharriri Amir Adil Begle refîki Abdürrahman Beg ibkâ idilmişlerdir.

Merkez Münhâlatı

1500 vilâyet istinâf 'azâlığı, 1000 istinâf baş ketâbeti, 1500 istinâf müdde'-i 'umûmî mu'âvinliği, 1000 bidâyet 'azâlığı, 400 merkez müdde'-i 'umûmî birinci ketâbeti, 1000 icrâ me'murluğu.

İhrâc Olunanlar

Diyarbekir istinâf 'azâsından Tayyar Beg (onbirinci madde mûcebince), istinâf ikinci sınıf zâbıt kâtibi Cemil ve müdde'-i 'umûmî ikinci kâtibi Cevdet ve merkez müdde'-i 'umûmî birinci kâtibi Hacı Abdülhamid Efendiler (beşinci madde mûcebince), istinâf piyade mübâşiri Mehmed Ağa onbirinci madde mûcebince ihrâc idilmişlerdir.

2.26.5. Mardin Sancağı

İbkâ İdilenler:

1530 Mardin cezâ re'isi Abdülhâlim Efendi, beheri 250'den bidâyet 'azâları Mısrî, Faris Çelebi, Hanna Efendiler, 540 bidâyet başkâtibi Arif Efendi,

-beheri 300 den zâbıt kâtibleri Niyâzi, Devriş, Abdurrahman Efendiler, 500 icrâ me'muru Abdullah Efendi (Diyarbekir icrâ me'murluğundan naklen), 160 mübâşir Mehmed Efendi, 40 odacı İbrahim, mukâvelât muharriri Devriş Efendi.

Mardin Münhâlatı

1440 Mardin müdde'-i 'umûmî mu'âvinliği, 250 bidâyet ağalığı, beheri 270 iki nefer 'azâ mülâzımlığı, 300 zâbıt ketâbeti, 490 müstantıklığı, 160 mübâşirliği.

İhrâc

Mardin bidâyet zâbıt kâtibi Abdulkadir ve 'azâ mülâzımlarından Mehmed ve Ahmed Şakir Efendilerle, müstentik Mustafa Remzi ve mübâşir Abdulkadir Efendiler (onbirinci madde mûcebince ihrâc).

2.26.6. Ma'den Sancağı

İbkâ İdilenler:

1530 Ma'den cezâ re'isi Musa Kazım Efendi, 1440 müdde'-i 'umûmî mu'âvini Raşid Efendi, beheri 250'den bidâyet 'azâları Ahmed ve Agob efendiler, 270 'azâ mülâzımı Artin Efendi, 540 baş kâtib İsmail Efendi, beheri 300'den zâbıt kâtibleri Ahmed ve İstiyan ve Şakir ve Ali efendiler, 750 müstantık İsmail Efendi, 500 icrâ me'muru Rıza Efendi, beheri 160'dan mübâşir Ahmed ve Abdulkadir efendiler, 45 odacı Salih Ağa.

Ma'den Münhâlatı:

Beheri 250'den iki nefer bidâyet 'azâlığı, 250 'azâ mlâzımlığı, mukâvelât muharrîrleri münhâldir.

İhrâc:

Ma'den 'azâ mülâzımı Hacı Abid Efendi (beşinci madde mûcebince ihrâc) idilmişdir.

2.26.7. Siverek Sancağı

İbkâ İdilenler:

Siverek sancağı teşkîlât-ı 'adliye nezâretinden mevcûd kadrodan mü'ehhir olmakla ma'aşat-ı derdest muhâbere bulunduğu içün yazılmamışdır.

Siverek cezâ re'isi Hüseyin Fikri Efendi ('adliye nezâretince ba'de tetkîk ta'yin olunmuşdur), müdde'-i 'umûmî mu'âvini Yusuf Ziya Efendi, bidâyet 'azâları Mıgırdıç ve Corcis Efendiler, bidâyet baş kâtibi Tevfîk Efendi, zâbıt kâtibi Şevkî ve Sa'adeddin efendiler, müstantık Ahmed Hamdi Efendi, icrâ me'muru Abdulgani Efendi, odacı Ramazan Ağa.

Siverek Münhâlatı:

İki nefer bidâyet ‘azâlığı, iki nefer bidâyet ‘azâ mülâzımlığı, iki nefer zâbıt kâtibi, iki nefer mübâşirliği, mukâvelât muharrirliği.

İhrâc:

Siverek cezâ re’isi Mustafa Tevfîk Efendi (beşinci madde), mahkeme mübâşirlerinden Cemil ve Halil Efendiler (beşinci madde) mûcebince ihrâc idilmişlerdir.

2.26.8. Midyâd Kazası

İbkâ İdilenler:

800 müstantık Fevzi Beg, 200 ‘azâ Ahmed Ağa, 500 baş kâtib Yakub Efendi, beheri 300’den zâbıt kâtibleri Şevki ve Mehmed Efendiler, 400 süvari mübâşiri İbrahim Halil Efendi (Diyarbekir mübâşirliğinden naklen), 250 piyade mübâşiri Kazım Efendi

Münhâlat:

120 Midyâd bidâyet riyâseti, 1000 müdde’-i ‘umûmî mu’âvinliği, 200 bidâyet ‘azâlığı, 300 müstantık kitâbeti, 500 icrâ me’murluğu, 400 süvari mübâşirliği, 250 piyade mübâşirliği, 100 mahkeme odacılığı.

2.26.9. Palu Kazası

İbkâ İdilenler:

200 bidâyet ‘azâsı Tütüncüyan Ohannes Efendi, 500 baş kâtib Mehmed Ali Efendi (Çermik baş ketâbetinden naklen), beheri 300’den zâbıt kâtibleri Ahmed ve Tuma Efendiler, 500 icrâ me’muru Behcet Efendi, 400 süvari mübâşiri Cemil Efendi, 250 piyade mübâşiri Damiyani Efendi, 100 mahkeme odacısı Mehmed Efendi.

Münhâlat:

1200 bidâyet riyâseti, 1000 müdde’-i ‘umûmî mu’âvinliği, 800 müstatıklığı, 200 bidâyet ‘azâlığı, 300 müstantık ketâbeti, 400 süvari mübâşirliği, 250 piyade mübâşirliği.

İhrâc:

Palu bidâyet mübâşiri Burhâneddin Efendi (onbirinci madde mûcebince ihrâc) idilmişdir. (Mâ ba’adı Var)

2.26.10. İ'âne-i Bahrîyeye Hizmet

Hükûmet-i meşrûte-i Osmanîye'nin te'mîn-i kuvvet ve şevketi içün ihtiyâcât-ı hâzire-i müberremeden birisi kuvve-i bahrîyemizin tezâyüd ve te'âlisidir. Bu ihtiyâc-ı zarurîyenin derece-i lüzûm ve ehemmiyetini takdîr itmeyen, devletimizin Avrupa düvel-i mütemmedinesi mertebesinde mükemmel donanmalara sâhib ve mâlik olmaklığımızı kalben arzu eylemeyen, bu emel-i mukaddesin kuvveden fa'âla çıkmasını sevâhil-i bahrîyemizin emin bir

Peymân **4(sayfa)**

-sûretde tahkîm ve muhâfazasını istemeyen hiçbir Osmanlı tasavvur olunamaz.

Vatanın selâmeti, milletin sa'adeti, mülkün hıfz-u emâneti nokta-ı nazârından bu husûsa memâlik-i Osmanîye'nin her köşesinden her sahasından fedâkârane bir sûretde ibrâz-ı hâmiyet ve gayret eylediği meşhûd olmakdadır. Efkâr-ı 'umûmîye'nin ihtiyâcât-ı devlet ve milleti bihakkın teemmül ve tefekkür iderek rûhumuzu satun alacak böyle bir hizmete iştirâkları bu maksâd-ı 'ulvi-i halisânenin hîn-i ârâ-yı husûl olmasına bir şâhid-i 'adil teşkîl itmektedir. Geçenlerde toplanılub komisyon-ı mahsûsa takdîm kılınan i'âne akçesinin bir zemime-i lahika olmak üzere üç mahdan beri Diyarbekir'de bulunan tenvîr-i efkâr komisyonunun sarf-ı sevk hâmiyet-i vicdânlarıyla i'âne -i bahrîye menfa'ati nâmına meccânen bir piyesi inzâr-ı tamâşâya vaz'ı teklif idilmiş ve oynanacak piyesin (Tuna Zaferi) olması tansîb olunmuşdur. Mezkûr 'askerî ve millî dramın ehemmiyet-i vekâyiyi ihtivâ itmesinden dolayı efrâd-ı milletin istifâdeleri içün tab' itdirilen biletler bi'l'umûm ahalî-i cem'iyetmendâne tevzi'e çalışılmışdır ki bu teşebbüs-i mühime ve hayriyeye mu'âvenet-i takdîr ile cümlenin cidden iştirâk eyledikleri kemâl-ı iftihârla görülmüşdür.

Gice sa'at iki buçuk raddelerinde Yüzbaşı Mazhar Efendi birâderimiz tarafından nâm-ı ba-ihtirâmı sahâif-i tarih-i ümeme altun yazılarla nakşa layık olan hâdim-i meşrûtiyet, bünyân-ı hürriyet büyük vatanperver Mithad Paşa merhûmun "Tercüme-i Ahvâl"ini sûret-i şehâdetini musavver gayet mükemmel ve mufassal tarihî bir konferans virilmişdir. Ciddi bir tetebbu' neticesiyle telhîs idilmiş bu konferansın münderecâtı o derece manidâr ve sûzeşli idi ki mevcûd bulunan galeyânlı hazirûn-ı kirâmın kâffesinin hissiyât-ı kalbîyelerini tahrîk itmiş ve herkes'in kalblerinden gizli ve aşikâr bir feryâd-ı cansûz kopartmış, gözlerinden katre katre sereşk-i te'essür

akıtmışdır. Konferans hitâmında kumpanyayı teşkîl iden aktör ve aktrisler tarafından kemâl-ı mahâretle piyesin icrâsına başlanılmış. Piyes'in metnindeki evzâ' ve harekâtlarıyla şeref ve kutsîyet-i 'askerîye hissini inzâr-ı 'umûmîye vaz' iderek oyuncuların her biri ayrı ayrı takdîrât ve tahsînata mazhar olmuşlardır. Bu bâbda fevke'lâde ibrâz-ı hâmiyet-i nakdîyede bulunan zevât-ı muhteremenin esâmesini Peymân'nın sahife-i takdîrâtına geçirmek elzem ise de hacminin müsa'idsizliğinden dolayı yalnız İttihâd Kulübünde isimleri ta'lîk idileceği cihetle cümlesine borclu olduğumuz teşekkürât-ı mahsûseyi takdîm ile beyân-ı memnuniyet eyleriz.

A. A

Tablo 6: Donanma İ'ânesi Olarak Silvan Ashâb-ı Hâmiyet Tarafından İ'tâ Olunan İ'ânât

Ğuruş	**Esâmi**	**Guruş**	**Esâmi**
500	Hacı Reşid Ağa	20	İstepan Efendi
324	Sadık Beg	20	Tahsîldâr Ohannes Efendi
324	Hacı Ma'dun Ağa	20	Nemruzyan Said Efendi
108	Hacı Nuri ağa	20	Arakil Efendi
40	Melik Efendi	10	Mardirus Efendi

40	Yusuf Keşa	10	Yisa’il Efendi
25	Hacı Ali Efendi	10	Sako
20	Hakkı Beg	10	Bozuyan Sergis Ağa
20	Pedros Efendi	10	Terzi Mensûr
20	Sa’anciyan Ohannes Efendi	10	Hazrolu Haçatur
20	Artin Mardu	10	‘Itar İstipan
20	La’duyi Hanno	20	Grigor Komi
20	Sülüklü İgob Efendi	5	Ohan ‘aci
20	Sülüklü Ohan	5	Kasab Abdullatif
20	Kasparyan Dikran Efendi	6	Belediye Kâtibi Yusuf Efendi
28	Kâtib Ohannes Efendi	2	Sıloyê Şero
20	Evsu-yı Zirî Bir Seneliği	90	Kurbân Derileri İtmânı
Yekûn: 1842 Kuruş			

Peymân: Var olsun erbâb-ı hâmiyet.

2.26.11. Donanma’nın İhyâsı Mâ ba’ad:

Tablo 7: Donanma İanesi Cemiyetine Yapılan Bağışların Listesi

Ğuruş	
20	Bidayet Hukûk Re’isi Hüseyin Avni Beg
5	Rüşdiye-i Askeriye Resim Mu’allimi Mülâzım-ı Evvel Şefik Efendi
5	Direkcizâde Tahir Efendi
10	Belediye Baş Kâtibi Hâcı Mustafa Efendi
20	Ma’mûratü’l ‘aziz Telğraf Müfettişi Ali Enver Beg
10	Gice Derslerine Devâm İtmeyenlerin Tazminatı

3900	Teşrin-i Evvelde Postaya Virilen
4200	Piyes Hâsılatından 23 Kanûn-ı Evvelde Gönderilen
1842	Silvan'dan Vürûd (…)
976	Siverek Kurbân Derilerinin (…)
160	Piyes Hâsılatı (…)
10813	Yekûn-ı 'Umûmî (…)

M. Şükrü

2.27. OTUZÜÇÜNCÜ SAYI

Birinci Sene 4 Safer 1328 Pazartesi 1 Şubat 1325 Nümero 33

Sâhib-i İmtiyaz ve Müdîr-i Mes'ûl
Mirîkatibîzâde Şükrü
Seneliği 25, Posta Ücretiyle Beraber 32 Ğuruşdur
Nüshâsı Yirmi Paradır

PEYMÂN
325

Ser Muhârrir
A.C
Mahal-i Fürûhtu: Kitapçılar Kapusunda İslâm Beg'in Mağazasıdır
Mahal-ı Tab'ı: Diyarbekir Vilâyet Matba'ası

Her Hafta Pazartesi Günleri Neşr Olunur Müstakili'l-efkâr Osmanlı Gazetesidir

Birinci Sayfa

2.27.1. Osmanlı Ajansı

25 Kanûn-ı Sâni – Fransa'nın da'veti üzerine düvel-i Girid hükûmet-i muvakatasına Atina'ya meb'us göndermeleri teklifine karar virmişler. Osmanlı – Bulgar münâsebeti hal-ı hazırda iyidür. Sultân donanma i'âne sine 24000 lira ihsân, belediye istikrâzı 57 ye karşı 111 rey ile kabul edilmişdir.

29 Kanûn-ı Sâni – Rusya mukâreneti hakkında Viyana'da müzakerat cereyân idiyor. Avrupa matbu'âtına nazâran bu iki devlet beyninde bir beyânnâme 'akd idilecek. Şöyle ki Balkanlar'da istatükonun muhafazâsı yeni Trakya idâresine müzâherat.

30 Kanûn-ı Sâni – Trans Atlantik kumpanyasının Marsilya'dan hareket itmiş Şanzi isminde bir vapur 157 yolcu ile gark olmuşdur. Sen nehri feyzanı tekrar başlamışdır. Sivas, Van, Diyarbekir şimendifer hattının inşâsı içün yigirmi milyon lira sermayeye mâlik bir Amerika kumpanyası hükûmete müraca'ât itmişdir.

2.27.2. Meşrûtiyet'in Muhâfızı, Müdâfi'i Matbu'âtdır

Bir milletin tecelliyâtını, terâkkiyâtını i'lân iden, her dürlü mehâsin ve müsâvini inzâr-ı dikkat ve 'ibrete vaz' eyleyen matbu'âtdır.

Matbu'âtın fevâid-i esâsîyesinden en mühimi neşr-i edeb, ders-i fazilet virmekdir. Matbu'ât manevî bir mirâsdır, gayet müessir bir va'azdır. Akvâmın mer'at-ı harekâtı matbu'âtdır. Matbu'âta medeniyetin zırhlısı, meşrûtiyetin şarapneli makâmına kâ'imdir. Top gülleleri, kılıç parıltıları ile zabt-ı teshîr olunamayan ekâlimi matbu'ât feth eyler.

Bir milletin matbu'âtı ne kadar rengin olursa o millet o nisbetde zengin olur.

Mu'allim-i ahlâk ve fazilet olan (köylü), mektebsiz, medresesiz, hocasız seviye-i 'irfânı te'âli eyleyen (arkadaş) işte matbu'âtın küçük kılağuzudur.

Fedâkâr, vatanperver olduklarını, bizi minnetdâr, ‘âlemi hayran iden Rumili ahâlisinin hocası, mürebbisi hiç şübhe yokdur ki matbu’ât olmuşdur. Hükûmetin vâsıta-ı ‘adâleti, memleketin tercümân-ı felâketi matbu’âtdan başka bir şey değildir.

Anadolu’nun aksâm-ı şimâliyesi bu vâsıta-ı mukaddesi inkişâf-ı şems-i meşrûtiyet’den sonra fevka’lâde bir sûretde istikbâl itdiler. Birçok tecelliyâtına da şübhesiz mazhar oldular. Bizde ânlardan azamî iktibâs-ı fazilet itdik. O büyük yola iktifâ iderek uykudan uyanırcasına bir hareketle ibtidâ-ı peymân neşr idildi. Oldukca fâ’idesi de görüldü. Câmi’lerimiz, mescidlerimize bakılmadığı yazıldı. Merci’-i âlisi icâbinâ bakmaya emr itdi. Herkesin bilmesi, öğrenmesi lâzım-u vâcib olan birçok hakâyık neşr-u i’lân olundu. Bu ihtiyâcâtımıza kâfi olmadığı anlaşıldı. Çünkü birçok noksanı var idi. Mükemmel ve her dürlü âlât ve edevâtıyla yeni tertîb bir matba’a içün geçen sene aynı zamanda bir teşebbüsde bulundu.

Memleketimizin isti’dâd-ı fıtrî, kâbiliyet-i ‘ilmî ve meşrûtiyet perverliği sâyesinde az bir himmetle beheri bir lira olmak üzere iki yüz yigirmi yedi sehm bulundu. Bu meblâğı kâfi gördüğümüz içün artık eshâm aranılmadı. Hurûfât, makine sipariş itdik, siparişden sonra anlaşıldı ki yigirmi otuz liraya daha ihtiyâc var. Çünki doksan lirası hurûfata virildi. Yüz elli liraya da bir makine alındı. Levâzım-ı kırtasiye ile mesârif-i te’sîsesi içün kırk elli liraya muhtâcız. Erbâb-ı basîret ile vatan muhibleri hiç şübhe

-yokdur ki maddî manevî fâ’ideleri nazâr-ı i’tibâra alırlar.

Ma’lûmdur ki matba’a i’âne beklemiyor, dest-i himmet ve menfa’at açmışdır. Bunun içün eshâm-ı eshalından bir hey’et teşkîl idüb ihtiyâcât-ı ‘acilenin düşünülmesi ve hâricden müraca’ât iden var ise bidâyetde olduğu gibi teshîl-i maslahat nâmıyla İttihâd ve Terâkki kulübüne müraca’ât eylemeleri tavsiye olunur.

Dicle karîben mevki’-i istifâdeye konulacak ve bu münâsebetle peymân artık müdîriyete terk idilecekdir. Yalnız Peymân abonmanlarını Dicle ile ikmâl olunarak beher nüshâsı da son tarz matbu’âtda olduğu halde on paraya satılacakdır. Ümid ideriz ki Dicle’nin mevki’-i intişâra bir dakika evvel çıkacağını te’mîn eyleyen kırk elli sehmi bir hafta sürmeden bulur ve bu sûretle memlektimizde matbu’âtdaki hissesini de bir dereceye kadar te’mîn itmiş olur. Dicle’nin ilk nüshâsı lüzûm görülürse ashâb-ı eshâmın bir listesini de neşr idecekdir.

2.27.3. Belediye İntihâbâtı

Ey hakk-ı intihâba mâlik zât-ı muhtereme! Ey milletin sa'adetini arzu iden erbâb-ı vicdân! Birkaç sene zarfında menâfi'inizi gözetecek, belediyenizi ma'mûr idecek, yaşayışınıza bir cereyân-ı intizâm virecek ta'yin ve intihâb ideceğiniz belediye hey'etidir. Bu intihâb keyfiyetini sinîn-i sâireye kıyâs itmeyiniz! Usûl-ı kâdime-i menfûr bugün gayeten merdûd hükûmete geçmişdir. Bunun için eğer geçmiş zamanların hülûl ve i'tiyadât-ı sâkimesine tabi' olursanız aldanacağınız tâbi'i dir. Devr-i meşhûm-ı sâbıkın mezâlim, karanlık izlerini ta'kib itmek bugün bizi müdhiş uçurumlara müdhiş girdâblara götürmeğe sa'ikdir. Artık eskiler, hatırı, gönülü, iltimâsı, nüfûzu kalbimizden silelim. Yeni devre göre yeni fikirler, nâfi' emeller, hakîki proğramlar icâd ve ibda'ata çalışalım. Zirâ bizi arzu itdiğimiz şahera-ı sa'adet ve ter'akkiye isâl idecek en birinci sebeb, yegâne çâre bu yaradıcı emellerdir.

Bugün dâhil-i memleketdeki her dürlü intizâmsızlığı belediye re'is'nin şahsında, nefsinde arıyoruz. Ve muhsinât ve seb'atı o zatın gayret ve hâmiyetden bekliyoruz. Sora da menâfi'-i millete gayr-ı muvaffak gördüğümüz her şey için mu'ahazeye kalkışıyoruz. Halbu ki o zâtı makâm-ı riyâsete geçiren yine millet yine efrâd-ı ahâlidir. Sırası gelmişken söyleyelim, işte intihâb zamanı geldi. Gözünüzü açınız, hakîkatbin olunuz. Bu zaman-ı meşrûtiyet'de sizi fikr-i istiklâlinizden men' idecek hiçbir kuvvet tasavvur olunamaz. Arayınız, düşününüz, tahkîk idiniz. Kendinizce kimi münâsib ve layık görüyorsanız teklifât ve da'avât-ı gayr-ı meşrû'alara ehemmiyet virmeyerek hemân intihâb itmekde hür ve muhtarsınız.

Bir belediye re'isi ne gibi meziyeti hâ'iz olmalıdır. Evet burasını bilmek lâzımdır.

Bir belediye re'isi'nin fikren müteşebbis, tab'ien cesûr, rûhen terâkki perver olmakla beraber memleketimize göre hiçbir tarafı himâye ve iltizâm itmeyen, efkâr-ı hissiye beslemeyen, bî taraf, hâmiyetli bir adam olmalıdır. Bu husûs-ı mümtâza ve matlûbeyi hâ'iz zevâtı nerede bulacağız? Sualine karşı nisbeten memlektin i'mâr ve terâkkisine çalışır, sâhib-i 'azm, metin'ül-kalb bir adam aranırsa bulunması imkân hâricinde değildir. Yalnız iyi düşünüb güzel tedkîk itmek iktizâ ider. Her bir husûsda vilâyât-ı sâire-i Osmanîye'den giri kalmış olan memleketimizin sâlife'il-arz şerâ'it'il-mesrûdeyi hâ'iz bir zâta ve ihtiyâcı derkârına levâzımat-ı medeniye ve dâhiliyemizi

ikmâl itsün. İşte bu fikirde bir belediye hey'eti, bu sıfata mâlik bir belediye re'isi bulunuz!

A.A

2.27.4. Osmanlı Hanımlarına

Ey faziletkâr Osmanlı anaları!

Bin naz ve tebessüm ile ağûş-ı mihr-i yanınızda büyütüb gice gündüz üstüne titrediğiniz biri var. Vatan.

Sizin de mu'âvenetinize, fedâkârlığınıza 'arz-ı ihtiyâc idiyor. Göstereceğiniz fazilet-i fa'âliye ile bizim analarımız, evet Osmanlı hanımları bizim analarımız olduğunuzu isbât itmiş olacaksınız.

Biz, mal-u can, 'ırz-u namûsumuzu muhâfaza itmek üzere çalışdığımız sırada sizin de mu'âvenet içün menbâ'-ı şefkat olan kalbinizin çırpınması kâbîl.

Size tarih pek büyük sahifeler ayırmışdır. Nâmınızı altun yazılarla bu sahifelere geçirmek kadar bir şeref tasavvur idilemez. Vatanımızı kurtarmak husûsunda bize mu'âvenet itmeyecek misiniz?

İ'tibar ve haysiyetimizi ziyâdeleşdirmek, Osmanlı nâmını yükseltmek istemez misiniz? Şübhesiz ki bütün âmâliniz, tefekkürâtınız bundan 'ibâretdir.

O halde harb gemilerimize yardım idiniz.

Bu mu'âvenet öyle ulvî, mukaddes bir mu'âvenetdir ki bunu şimdiye kadar ne gördünüz ne tanıdınız.

Peymân **3(sayfa)**

-Binlerce meşakkatlerle büyütüb de kurbânlık koyun gibi meydân-ı harbe gönderdiğiniz evlâdlarınız bu (Harb Gemileri) sâyesinde kurtulacakdır. Ciğerpârenizi mi, paranızı mı fedâ ideceksiniz? Bundan sonra düğün dernek mürüvveti uğrunda sarf itdiğiniz paraları bu emr-i hayra viriniz.

Asıl görülecek mürüvvet bundadır. Mürüvvet böyle 'ulvî, vatan perverâne olursa ne kadar iftihâr iderseniz hakkınız vardır.

Yoksa düğünlerde mürüvvet görmek gibi beyhûde telef ve isrâf eylediğiniz paralarla Abdülhamid-i zâlimin vatanımızı harâb iden isrâfâtı arasında ne fark vardır?

Biz vatanımızı kurtarmak istediğimiz zamanda sizin keyf-u heves uğrundaki isrâfınız vatana en büyük ihânet sayılır. Artık bitiyor, biz düğün dernek, mürüvvet görmek istemeyiz.

Biz süs, ziynet istemeyiz. Süslü, ziynetli, ma'mûr görmek istediğimiz mukaddes vatanımızdır.

Hanımlar size tarihden bir misâl getiriyorum. Bakınız, 1870-71 tarihinde Fransızlarla Alamanlar muhârebe itdiler. Alamanlar gâlib, Fransızlar mağlûb oldu. Alamanlar Fransa'dan tahammül-i te'diye idilecek derecede ağır bir tazminât-ı harbîye aradılar.

Milyarlara varan parayı aramaları da bu kadar milyar parayı Fransızlar virmeyecek, Alamanlar'da Fransa'dan aldıkları memleketlerden çıkmamak fikrinden ileri geliyordu.

Fransızlar'ın 'uruk-ı hâmiyeti galeyâna geldi. Çünki bu hal 'izzet-i nefislerine ağır gelmişdi. Hâmiyetli Fransızlar bir hafta içinde milyarları tedârik itdiler, Alamanlar'a virdiler, vatanlarını, namûslarını kurtardılar.

Fakat bu milyarlar ne sûretle tedârik idildi. Fransız kadınları yüzük, bilezik, küpe, elmas ve bu gibi para iden kıymetli eşyalarını vatanları uğruna fedâ itdiler, kurbân virdiler. İşte tarih bugün nâmlarını lisân-ı hürmetle yâd idiyor.

Şimdi siz hâmiyet ve fedâkârlıkda Fransız kadınlardan giri mi kalacaksınız? Sizin lâzıme-i şânınız olan şefkat ve mu'âvenetiniz daha yüksek, daha vatanperâne olmasın mı? Burasını güzelce biliniz ki, katlanacağınız fedâkârlıklarla vatanımızı kazandırmış olacağınızı der hatır idiniz.

Asıl 'umûmî vâlidemiz vatandır. Bizden, sizden asıl anamız mu'âvenet istediği zaman, tezyîn idildiğiniz elmaslarınız kalbimize başka bir te'essir göstemeyeceğine emin olunuz. Evet! Sizi böyle görmek bu kadar gıran geliyor.

Bu fazla gösterişden vazgeçiniz. Üzerinizde elmas'dan eser bile bulunmasın. Faziletkâr kadınlara libâs fazilet kadar ziynet olamaz.

Elmaslarınızla harb gemilerini süsleyiniz ki tarih sizi takdîs ve takdîr eylesün. Biz de iftihâr idelim. (Kainât)

2.27.5. Medreseler Nizâmnâmesi

Şurâ-yı devletce tedkîk idilmekde olan medreseler nizâmnâmesin'den ders vekîli semâhatlü Hâlîs Efendi hazretleri bulunduğu halde tedkîkâta devâm idilerek ikmâl idilmişdir. Mezkûr nizâmnâme ahkâmına nazâran medreseler'de müddet-i tahsîl on beş seneye temdîd ve taksîr olunan proğrama bir takım 'ulûm-u fünûn daha 'ilâve

olunmuşdur. Medâris-i ‘ilmîyeye kabul olunacak talebe on beş’den dûn ve otuz’dan efzûn olmayacak ve tahsîl-i ibtidâî şehâdetnâmesini ve yahud o derecede ma’lûmâtı hâ’iz bulunacakdır.

Ders proğramlarına hüsn-i hat ve imlâ’dan ve hesâb-ı haber, coğrafya, hendese, hikmet-i cedîde ve müvâlid gibi dersler daha ‘ilâve idilmiş. Her sene içün müddet-i tahsîl dokuz aya çıkarılmışdır.

Medresede mukayyid olan başka medresede tahsîl idemeyecek ve ancak ma’lûmlarının muvaffakiyetiyle bir medresedeki talebe diğer medresede bulunan şakird ile becâyiş olunabilecekdir.

2.27.6. Tensîk Komisyonun’dan

Diyarbekir habshâne ketâbetine 400 ğuruş ma’aşla evrâk kalemi mukayyidlerinden Agob, Diyarbekir evrâkı kalemi mülâzımlığına 100 kuruş ma’aşla Zülfikar Gâlib, Ma’den meclis-i idâre ketâbetine 600 ğuruş ma’aşla şark müdîri sâbıkı Mes’ud. Siverek tahrîrat kalemi ser müsevvedliğine 500 ğuruş ma’aşla Mardin tahrîrat kalemi müsved-i sâbık Dursun, Silvan tahrîrat ketâbetine 400 ğuruş ma’aşla Palu tahrîrat kâtib-i sâbıkı İbrahim, Şark nahiyesi müdîr ketâbetine 200 ma’aşla meclis-i idâre ketibe-i sâbıkasından Abdulaziz, Garb nahiyesi müdîr ketâbetine 200 ğuruş ma’aşla Hani müdîr kâtib-i sâbıkı Mehmed Sadık, evrâk

-kalemi mukayyidliğine 200 ğuruş ma’aşla ‘amele-i mükellefe tahkîk kâtibi Said efendiler.

Diyarbekir belediye çavuşluklarına yüz yetmiş beşer ğuruş ma’aşla belediye müfettişi sâbık Ahmed Şükrü, Abdülkadir, Salih, Süleyman, Kazaziyan Pedros, Mehmed, jandarma onbaşılığından muharrec Abdülmecid, Dedezâde Mehmed Sabri Efendiler.

600 ğuruş ma’aşla Diyarbekir evkâf baş ketâbetine zira’atbank şu’be baş veznedârı Salih Efendi.

Siverek tahrîrat kalemi mübeyyizliğine 300 ğuruş ma’aşla mübeyyiz-i sâbık Hüseyin Beg ve 250 ğuruş ma’aşla Ali, mülâzımlığına 200 ğuruş ma’aşla Siverek muhâsebe mübeyyiz-i sâbıkı Halil Hayri, mülâzımlığına 100 ğuruş ma’aşla tahrîrat

kalemi mübeyyiz-i sâbıkı Mehmed Salih, virgü mülâzımlığına 100 ğuruş ma'aşla Mehmed Ali Efendiler.

Siverek sancağı süvari tahsîldârlıklarına dört yüz ellişer ğuruş ma'aşla sâbık Siverek piyade tahsîldârlarından Ali, Gergerli Hüseyin, Mehmed Teyfur, 'Abdi, sâbık süvari tahsîldârlarından Derviş, Gaffur, sâbık Beşiri tahsîldârı Mardinli Mehmed, piyade tahsîldârlıklarına üçer yüz ğuruş ma'aşla sâbık Siverek süvari tahsîldârları Mehmed Ali, sâbık Çermik tahsîldârı Süleyman, 'adliye mülâzımlarından Halil Gün'an Efendiler.

2.27.7. Drama Torpido Muhâribi

Drama ahâli-i hâmiyetmendâne'nin mübâya'a itdikleri Drama torpido muharibi sekiz yüz tonu hacm-i isti'abinde ve otuz iki mil müra'atındadır.

2.27.8. Dordnut Zırhlısı

İngiltere destgâhlarından hükûmetimiz hesabinâ iki milyon beş yüz bin liraya bir dordnut zırhlısı satun alınmış olduğundan teslîm ve tesellüm mu'amelesinin icrâsı içün bahrîye erkân-ı harbiye re'isi Râsim Paşa'nın riyâsetinde bir hey'et İngiltere'ye gidecekdir.

2.27.9. Torpido Geçerler

Otuz milden fazla sür'ate mâlik bulunan dört torpido geçerin mübâya'ası da takrîr itmişdir.

2.27.10. Hanımların Galeyân-ı Hâmiyeti

Mirikâtibizâde Rüşdü Efendi'nin büyük kerimesi 62 ğuruş kıymetinde bir ziynet altunu, küçük kerimesi hanım bir gümüş tarak donanma i'âne sine hediye itdiklerinden bu faziletkâr Osmanlı hemşirelerinin ibrâz itdikleri hâmiyetden dolayı vatan nâmına takdîs ve takdîr eyleriz. İsimlerini kemâl-ı iftihârla anacak, nüshâmıza yazacağımız hâmiyetli hanımlar bu hafta zarfında on 'aded lira-ı Osmanî Donanma İ'ânesine teberrü itdiklerinden bu hediyeleriyle harb gemilerimizi süsleyen mürüvvetli, hâmiyetli hanımlarımıza Osmanlı anaları olduklarını isbât itdiklerinden dolayı teşekkürler ideriz.

2.27.11. Nümûne-i Hâmiyet

Muhasebe-i vilâyet mülhâkat kâtibi mu'âvini Hacı Abdulkadir Efendi'nin üç yüz yigirmi beş sene şubat ma'aşı olan 500 ğuruş ve Diyarbekir üçüncü komiseri Cizrelizâde Mümtâz Efendi'nin 325 senesi şubat ma'aşı olan 600 ğuruş Donanma İ'ânesine terk ve teberrü' itdiklerinden vatanın selâmeti nâmına bu iki hâmiyetmendâna teşekkürler ideriz.

Komiser ve polis efendilerin üçyüz yigirmi beş senesi istihkâkları olan elbise bedellerini arzu-yı vicdâniyeleriyla donanma-ı Osmanî mu'âvenet-i millîye cem'iyetine teberrü' eylediklerine dâir mühr-i ta'ahhüdlerini vilâyet-i celileye takdîm itdikleri gibi donanma cem'iyetine de ayrıca senedlerini i'tâ itmişlerdir. Me'mur-ı mümâileyhâ'nın on bir aylık hizmetlerine mükâbil bu haklarını Donanma İ'ânesine hediye eylediklerinden dolayı Dersa'adet'de Donanma Cem'iyeti Merkez-i 'Umûmîsine de ayrıca yazılmış ve bu vatan perverâne hizmetlerinden kendilerine de beyân-ı teşekkürât idilmişdir.

Tablo 8: Diyarbekir Donanma İ'ânesi Cem'iyeti'nin Selâse Hesabatı

3218110	Zira'at Bankalarına Teslîm Olunan
3382910	Posta ile Nakden Gönderilen
8260	Kanûn-ı Sâni Nihâyetine Kadar Müsârafat
336930	Nakden Mevcûd
7020620	Yekûn
Muhâsib: Fazlı	Veznedâr: Senâyi

Gazete'nin keserret-i münderecâtına mebnî bu hafta i'âne ye iştirâk iden eshâb-ı hâmiyetin isimlerini ma'al-i'tizar gelecek hafta i'lân eyleyeceğiz.

2.27.12. İttihâd ve Terâkki Kulübünde Kanûn-ı Cezâ Dersi

Kulübde her gice tedrîs olunan derslere ‘ilâveten bidâyet müdde’-i ‘umûmîsi Osman Rıza Efendi kardaşımız mukteza-yı hâmiyet-i vatan perverleriyle her Pazar günü akşamı kanûn-ı cezâ dersini bir vükûf nâm-ı fezâhat-ı kâmile ile takdîr buyurmakdadır. İstifâdeyi arzu buyuran bütün ‘anâsıra kulüb açıkdır. Vatandaşlarımıza i’lân ve mümâileyhin işbu hâmiyet-i vatanperverilerine ‘arz-ı şükrân eyleriz.

M.Şükrü

2.28. OTUZBEŞİNCİ SAYI

Birinci Sene 18 Safer 1328 Pazartesi 15 Şubat 1325 Nümero 35

Sâhib-i İmtiyaz ve Müdîr-i Mes’ûl		**Ser Muhârrir**
Mirîkatibîzâde Şükrü	**PEYMÂN**	**A.C**
Seneliği 25, Posta Ücretiyle	**325**	**Mahal-i Fürûhtu: Kitapçılar**
Beraber 32 Ğuruşdur		**Kapusunda İslâm Beg’in**
Nüshâsı Yirmi Paradır		**Mağazasıdır**
		Mahal-ı Tab’ı: Diyarbekir
		Vilâyet Matba’ası

Her Hafta Pazartesi Günleri Neşr Olunur Müstakili'l-efkâr Osmanlı Gazetesidir

Birinci Sayfa

2.28.1. Osmanlı Ajansı

10 Şubat – Abdülhamid'in 'ailesinin bir büyük kısmı İstanbul'a gelmişdir. Rivâyetlere göre Abdülhamid-i mecnun sûret-i hakîkiyede bir ma'lumât yoktur. Bodrus Paşa gali-yi Hükûmet-i Mısrîye re'isi bir nasyonalist tarafından katl olunmuşdur. Altı meb'us ittihâd terâkki fırkasından müste'fi.

12 Şubat – Osmanlı-Bulgar hududunda Osmanlı- Bulgar karakolları arasında müsâdemât, Bulgarlar çok telefât virmişler. Osmanlı 'askerinden üç şehîd, üç mecrûh. Vak'aya sebebiyet viren tarafın ta'yini hakkında iki hükûmetden ikişer zâbıtden mürekkeb komisyon teşkîli (…) martda vuku' bulacağı sûret-i mevsûkede meş'urdur. Padişah evlâdlarına ba'de Selânik ve Manastır'a teşrîf buyuracaklardır.

2.28.2. Mektebler Hakkında Bir İki Söz

Ş.E imzalı makale sâhibi Beg birâderimize: Hâmiyet-i vatanperverâne ile mümezzec bir his-i âli ile yazdığınız makâle her sâhibi-i vicdânı medbûn-ı şükrâna itdiğine şübhe idilmesün. Çünki aksâ-ı emelimiz olan terâkki-i ma'ârifden herkesin anladığı bir derecede best-i makale iderek efkâr-ı 'umûmîye de ma'ârife 'aid bir his uyandırmak lâzım ise de bir az da şu vâdi-i ta'lîmde yuvarlanan mu'allimîn takımını düşünmek ehem-i umûrdan olduğu halde bu gürûh icrâ kılınan ıslâhat ve tensîkâtda bi'l'umûm me'mûrîn me'muriyetlerinin derece-i ehemmiytine göre terâkki eylediler.

Müdârec-i terâkkiyâtımızın asl'ül-esâsı olan mektebler henüz idâre-i sâbıkanın bâkiye-i enkâzindân olan idâre-i maslahât ile geçindirilmekdedir. Bu hali isbât itmek 'abesle iştigâl dimekdir. Zirâ görünülen köye klağuz istemez. Hârice çıkmayarak ol umûrda kendi vilâyetimizi alalım. Kocaman bir vilâyet dâhilinde tam bir mekteb-i i'dâdî (…) İ'dâdîsinden neş'et iden talebeler ikmâl-ı tahsîl içün sekiz konaklık bir mesâfede kâin Haleb vilâyetine gitmek gibi 'azîm bir meşâk-ı seferîyi ihtiyara mecbur kalmakdan başka fâkir'ül-hâl olanlar dahi ni'met-i ma'ârifden mahrûm ve gûşe-i zillet-u cehâletde ma'dûm oluyorlardı. Lillâhil-hâmd bu mahzûr-ı ma'ârif müdîri 'izzetli Muhiyiddin Beg Efendi'nin himemât-ı ber güzîdesi sâyesinde mündefi' olmuş ise de

bu dara'il-tahsîle meharric olan beş senelik liva i'dâdîleri ile bi'l'umûm mekâtib-i rüşdiye ve ibtidâiye'nin derece-i matlûba irca'ları mes'elesi kalmışdır. Cesâmetce pek büyük, büyüklüğü dercesinde ni'met-i ma'ârifden mahrûm kalmış dimeğe size şu vilâyetin üç livâsından yalnız birinde mekteb-i i'dâdî te'sîs ve inşâsındaki hikmet anlaşılamamış. 'Acaba bakakalan Ma'den ve Siverek sancaklarının hisse-i ma'ârifleri Mardin sancağı kadar dahi olamıyor. Hayır, hayır bu sancaklarda küşâd idilecek mekâtib-i i'dâdîleri idâre idecek kadar hisse-i ma'ârif i'tâ itdikleri 'ind'el hesâb anlaşılıyor. Mümâileyh bu iki sancakda bir mekteb-i rüşdiye açarak ta'mîm-i ma'ârif bir dâire-i ma'dûda içine almak mı (…) ikmâl-ı tahsîl içün diyar-ı ba'diyeye gitmek sûretiyla düçâr-ı mezâhim-i elemleri mi iltizâm olunmuş!

Devr-i sâbıkda ne olmuşsa olmuş ve ne yapılmış ise geçmiş dimekse de uzun uzadıya buralardan bahs itmekdeki maksâd herkes deki fikr-i hak-ı cuyânayı ikâz içündür. Asıl maksâd ise 'azâ-ı milletden olan her ferdin şu zamanla mütenâsib terâkkiyâta fikr-i kasıranesine göre bir zemîn-i ibtidâi söylemekdir.

Peymân **2(sayfa)**

-Şu devr-i meşrûtiyet'de evliyâ-ı umûr efendilerimizn mükellef ve mecbur oldukları vazifeden başlıcası devr-i elim-i sâbıkın sedemât-ı dil-hıraşânesine uğraya uğraya harâbzâr halini alan o dar 'irfânları mesâi-i fevkal'âdeleriyle birer hadike-i ma'ârif haline ifrâğ iderek sa'adet-i maddîye ve manevîyesini te'mîn itmek olduğu unudulmamalıdır ki şu müessese-i âliye bahçıvânları daha doğrusu mürebbi-i etfâl olan mu'allimînin icrâ kılınan tensîkâtda sâ'ir me'murlar gibi terfiye halleri cihetine gidilerek tezyîd-i ma'aşları husûsunun nezâret-i 'aidesinden talebi de derhatır idilememiş. Efsûs sed hezar efsûs ki zaman-ı sa'adete bir zemin-i istikbâl teşkîl idecek olan ve takdîm'il ehem 'ale'l-mühîm kaidesine tevfîkan ve me'mûrîn-i sâ'ireden daha ziyâde muhtâc-ı termîm ve ıslâh olan şu dârü't-tedrîsler tensîk komisyonu hey'eti muhtırasınca düşünülerek merci'-i 'aidine bir muhtıra bile yazılmamış.

Vah bîçâre vatan yavruları hâla had-ı gâyesi iki yüz ğuruşdan 'ibâret ve kâbiliyetleri o nisbetde olan o mu'allimînin rahle-i tedrîsinde bulunuyorsanız 'acilen bu mu'allimînin ifâ idecekleri hizmet derece-i matlûbede olur mu? İşte sermâye-i iktidârları pek dûn derecede bulunan bu mu'allimîn iki yüz ğuruş ma'aşa zaten kani' olduklarından o makûle-i zi-akdâr mu'allimîn istihdâmıyla idâre-i intizâma alındığndan bahs ile göz boyayıcı olan mutazzan-ı makalatdan birçokları İstanbul

evrâk-ı havâdisinde manzûr-ı ibtihâc olmuş idi ise de ıslâhatın şa'şa'a il-faz-ı makalâtla gayr-ı kâbîl-i kıyâs olduğu görülünce nazâr-ı sâbıkaya bir cümle olduğu anlaşılmışdır. Biz yine âtiye muntâzır iden ne olacak ve ne yapılacak diye yakınmakda idik. Yine bir şey yapılamadı efkârımız, icrâ'atımız kağıd üzerinde kalmasun, yapacağımız işi kuvveden fa'âle çıkarmağa çalışalım. Saha-i matbu'ât'daki tesâdüm-ı efkârdan hâsıl olacak barikâyı her me'mur dâire-i me'muriyetine ba'de'l-hâkema tatbîk sûretiyle müstemsin gördüğünü ibkâ ve muvaffak olmayanı bertaraf itmeğe yeltenseler az zaman zarfında birçok fevâid husûle geleceği şübhesizdir. Ma'ârif müdîri Beg Efendi husûsât-ı ma'rûzeye bîhakkin vâkıf erbâb-ı ma'ârifden bulunduğu cihetle mekâtib-i ibtidâiyeyi bu kaziyeye tevfîkan mu'allimînin fekdânıyla beraber tersîme muvaffak olmuş ise de ma'aşatın had-i layıka iblâğı takdîrinde sâ'ir mahallerden de taleb zühûr iderek maksâdda husûlyâb-ı kemâl olur, mektebler de yoluna girer emelindeyim. Mekâtib-i ibtidâiye bu sûretde olduğu gibi mekâtib-i rüşdiyemiz de pek perişan halde bulunduğu cümlenin ma'lûmudur.

Şurası câ-i sualdır ki bidâyet-i inkılâb'da ma'ârif nezâreti büdcesine zam olunan meblâğla dersa'adet'de mevcûd mekâtib-i rüşdiye ıslâh ve bir hâl-i matlûba ircâ' idilerek bir müdîr ve birkaç dane mu'avvin ve seyyâr mu'allimden mürekkeb bir hey'et-i ta'lime teşkîliyle 'adeta nim bir mekteb-i i'dâdi ve daha doğrusu memâlik-i mütemeddine mekteb-i rüşdiyesi derece ve sûretine ifrâğ idildi. 'Acaba taşraları istisna iderek yalnız dersa'adet mekâtib-i rüşdiyesinin ıslâhı, i'dâdi, âli ve sâ'ir mekâtibin fekdânından mı neş'et idiyor yoksa bunda da ayrıca bir hikmet mi arayacağız. Taşra mekâtib-i rüşdiyesi iki yüz ğuruşla bir mu'allim-i sâni ve beşyüz ğuruşla bir mu'allim-i evvel ba'zı yerlerde yalnız bir mu'allim-i evvelle idâre idilerek dersa'adet mekâtib-i rüşdiyesinden böyle bir fark-ı 'azîmle istişâlarına her livâda birer i'dâdi ve merkez-i vilâyetde mekâtib-i i'dâdiye ve âliyenin keserâtından mı neş'et idiliyor.

Ve'l-hâsıl 'azizim, makale-i 'âlilerinde zikr olunduğu üzere terbiye-i etfâl gerçi derece-i evlâda ebeveyûnuna 'aid ise de bu mini mini vatan yavrularının semere-i müstâhsîleleri ziyâ'a uğradılmamak ve terbiye-i vâkı'anın temenniye ve tekâmülü içün de göz önünde zaman ve gördükleri terbiye ile mütenâsib mekâtib-i ibtidâiye ve ikinci derece muntazam rüşdiye ve i'dâdiler görmeleri lâzımdır. Binâen'aleyh mevcûd mekâtib-i ibtidâiye ve rüşdiye'nin ıslâh ve mu'allimîn ma'aşatının had-ı layığa iblâğıyla eşid ihtiyâcı ma'lum bulunan Ma'den ve Siverek sancaklarında birer mekteb-

i i'dâdi te'sîsi şimdilik husûl-ı maksâda kâfi olacağı cihetle merci'-i 'aidiyenin bu hususda ibrâz-ı me'essir-i ma'ârif perveri buyuracakları emeliyle mekteblerimiz hakkındaki şu bir iki sözü söylemeğe kendimi vecibedâr 'ad eyledim.

Ma'den Rüşdiye Mu'allim-i Evveli Abdülcabbâr Hilmi

2.28.3. Havâdis-i Müteferika

Lutf-ı Celil-i Hazretî Padişahî

Zât-ı hazreti mülukânenin bir ma'aşlarını donanma i'âne sine terk itdiklerini sâ'ir gazetelerde derc-i sahife-i meserret itmişdik. Mezkûr i'âne ye muhâddim-i kirâm ve selâtin-i 'azâm mülukâneleriyle harem-i hümâyun mülûkuna ve bi'l-cümle mabeyn erkânı-u harem-i hümâyunda bulunan kalfaların da iştirâkları taraf-ı şahâneden arzu buyurulmuş ve arzu-yı hümâyunları derhal ifâ olunmuşdur.

Peymân **3(sayfa)**

Huzûr-ı Hümâyuna Kabul

Türkistan-ı Çinî 'ulemâ ve eşrâfından Kuşlu Han, Duru Han ve 'Alimzâde Abdülhalim Han huzûr-ı hümâyuna kabul buyurularak iltifât-ı şahâneye mazhar olmuşlardır.

Medreselerin Islahı

Fatih Sultân Mehmed Han hazretleri'nin cümle-i hayratlarından olan Tophâne medresesinde 'ulûm-u fünûn-ı cedîdenin tahsîli içün dershâneler küşâd idilerek tedrîsâta bed olunmuşdur.

Resm-i küşâdı Sadr-ı'azâm Paşa ve Şeyhü'l-İslâm Efendiler hazretleriyle vükelâ-yı sâ'ire, Rumili ve Anadolu kazı'askerleri, fetva emini, ricâl-ı 'ilmiye ve medrese havâlisinde de birkaç bin talebe-i 'ulûm hazır bulunmuşdu. Resm-i küşâda bir 'öşr-ı şerif kırâeti ile mübâşeret idilüb ba'de (İnnemee'l amâlü bin'niyât) hadis-i şerifi tefsîr idilmişdir.

Hitâmında ruus vekîli efendi ile İstanbul meb'usu Mustafa Azmi Efendi ve sadr-ı'azâm paşa, ayan re'isi Sa'di Paşa, ma'ârif nâzırı Emrullah Efendi hazretleri tarafından nutuklar irâd olunmuşdur.

Tedrîsât on iki sene devâm idecek, isteyenler üç sene daha kalarak tekmîl-i tahsîl idebileceklerdir. Diğer derslere 'ilâve olunan hesâb, hendese, coğrafya, cebir, hikmet-i cedîd, kimya, kozmağrafya, mevâlid gibi derslerdir.

Müstesna Bir Eser-i Hâmiyet

"Yadigâr-ı Millet" zırhlısına resminin ta'lîki içün piyade yüzbaşılarından Mehmed Vahdeti Beg yüz liraya, rufakâsı hanımın yigirmi liraya talîb olduklarını gazeteler i'lân idiyor. Yaşasun Erbâb-ı Hâmiyet

Mü'essir-i Hâmiyet

Devr-i istibdâd'da bile muhtelif i'ânâta-i âlicenâbane bir sûretde iştirak iderek hâmiyet-i fevka'lâdesini ibrâz iden Çorabcı Havva Hanım, bu def'a da donanma i'âne si içün 540 ğuruş hediye itmişdir. 'Acz-i nisvâniyesine rağmen eğniyamıza güzel bir ders-i hâmiyet virdiğinden dolayı Havva Hanım'a nâ-mütenâhi teşekkürler olunur.

Dersa'adet donanma cem'iyeti merkez-i 'umûmîsinin 20 Kanûn-ı Sâni'den 26. Güne kadar bir haftalık makbuzâtı iki milyon iki yüz yigirmi üç bin dokuz yüz ğuruş yigirmi beş paradır.

Donanmamızda Telzis Telğraf

Donama-yı Osmanî'nin terâkkiyât-ı ahire-i fenniye nokta-ı nazârından en büyük noksanı olan telsiz telğrafla techîzi kararlaşdırılarak icâb iden makine ve levâzım-ı sâ'ire sipâriş idilmiş ve mühendisleri de İngiltere ve Amerika'dan celb olunmuşlardır.

Vilâyet Teşkîlâtı

Vilâyet-i Osmanî taksimât-ı mülkîyesinin sûret-i matlûba ve muntazamada icrâsına medâr olacak cedvel ve haritaların tanzîmi ve teferru'âtı hakkında şurâ-yı devletce kaleme alınub icrâ-ı iclâsına meclis-i vükelâ kararıyla bi'l-istizân irâde-i seniyye-i hazreti padişahi şerefsadr olan ta'limât on altı madde'den 'ibâretdir.

Beyne'l-milel Osmanlı Sulh Encümeni

Milletler arasında tahdîs idecek ihtilâfâtın hükme-i müraca'ât sûretiyle hal-u fasl idilmesi fikrini neşr ve te'mîne çalışmak üzere meclis-i meb'usânca teşekkül iden Osmanlı sulh encümeni mecllis-i meb'usân re'is vekîli Sayisî Süleyman Elbistani Efendi'nin riyâseti tahtında ictimâ' iderek nizâmnâme-i dâhili hakkında müzâkere idilmişdir.

İmtiyâzât-ı Kanûnî

Meclis-i vükelâca menâfi'-i 'umûmîyeye ta'lîk iden imtiyâzât hakkındaki kanûn layihâsı tedkîk idilerek meclis-i meb'usâna tevdi' olunmuş bunun bir kısmı hükûmet tarafından doğrudan doğruya virilebilecek diğer bir kısmı da meb'usân'ın nazâr-ı tasvîb ve tedkîkine 'arz olunarak bir kanûn-ı mahsûs ile i'tâ olunacakdır.

Kanûn-ı Mahsûsa İle Virilecek İmtiyazlar Ber Vech-i Âti'dir

1 – Cânib-i hazineden te'mînât veya i'âne sûretiyle tahsisât ve sâ'ir sûretle halen ve âtiyen ta'ahüdât-ı maliyeyi mütezemmin olanlar.

2 – Kavânîn-i mer'iye ahkâmının ta'dilini müstelzim olanlar.

3 - Büdceye dâhil bir hizmet-i 'umûmîye'nin icrâ-ı ahâlisine müte'allik olanlar.

4 – Kanûn'da tasrîh olunan mu'afiyâtdan gayr-ı mu'afiyâtı muhtevi olanlar.

Salih Paşa Hazretleri

Dördüncü ve altıncı ordu-yı hümâyunlar müfettiş-i 'umûmîliğine harbiye nâzır-ı sâbıkı ve meclis-i 'ayân 'azâsından Salih Paşa'nın ta'yini husûsuna irâde-i seniyye-i şerif sadr olunmuşdur.

Zâbıtan-ı bahrîye'den tahdîd son nizâmnâmesi mûcebince 211 ve hademe-i hâssa ve musika-ı hümâyundan 139 zâtın icrâ-ı taka'üdleri husûsuna irâde-i seniyye sadr olmuşdur.

Rusya ve Avusturya Mukâreneti

Times gazetesinin Petersgrad'dan vâki'

-bulan istihbâratına nazâran Rusya ve Avusturya mukâreneti âtideki şu üç esâs ve nazâriyeyi kabullerini mutazammın olacakdır:

Evvela balkanlar'da hal-ı hazır-ı siyâsi'nin muhâfazası,

Sâniyen Osmanlı meşrûtiyet idâresinin idâmesi,

Salisen balkan hükûmetlerinin tamamıyla serbest bir dâire halinde terâkki ve tekâmülleri İngiltere ve Fransa hükûmetleri de bu beyânat-ı vâki'eyi tasvîb ve kabul eylemişlerdir.

Yunan Ahvâli

Atina'dan virilen ma'lûmâta nazâran İttihâd 'Askeri Cem'iyeti şerâ'it-i âtiye üzere lağv idilecekdir.

Mecils-i meb'usân sûret-i fevk'alade de ictimâ' ile krallık beyânatını, büdceyi ve sâ'ir müsta'cil mevâd-ı kanûnnîyeyi tasdîk ve meclis-i millîyenin ihtima'a da'vetini kabul itmekdir.

Nipaldos 'Afv İdildi

Düvel-i erba'a konsolosları Girid hey'et-i icrâiyesine bi'l-müraca'a Yunanistan intihâbâtında Giridliler'in de iştirâkını kabul idemeyeceklerini beyân itmişlerdir. Şayet bu ihtâra rağman Giridliler meb'us intihâbınâ teşebbüs iderlerse düvel-i mezkûre tarafından tedâbir-i kat'iye ve zerciye ile mümâne'atda bulunulacakdır.

İzmir'de İ'dam

İzmir'de Kavas Ali'yi katl iden ve Mösyü Patrisyo'nun mahdûmu dağa kaldırmağa tasaddi iden Endon, Paleminoz, Hıristo Giryani, Vasil nâm şahıslar divân-ı harb kararıyla salb idilmişlerdir. Hükm-ı i'damın infazıyla 'adâlet ve mehâbet-i kanûnîye'nin temsîl-i efkâr-ı 'umûmîye de büyük bir te'sir-i intibâh husûle getirmişdir.

Manastır'da Hükm-i İ'dam

Manastır mekâtib-i gayrımüslime müfettişi Boanvic Efendi'nin katli maddesinden dolayı mevkûf bulunan İstefan Petro ve Yuvance Camu ve İşci İlya ve Kâhya Yavli'nin i'damlarına divân-ı harbce ekseriyet ara ile karar virilmişdir.

Urfa Mürtec'ileri

Urfa'da meşrûtiyet 'aleyhinde imzasız yaftalar yapışdırmış olan ve tevkîf idilerek İstanbul'a gönderilen Mehmed Emin ve Necmeddin zâde ile Ali bin Hüseyin ve Şeyh Selim divân-ı harb-ı 'örfîde muhâkeme olarak Mehmed Emin ile Necmeddin mü'ebbeden ve diğerleri üçer sene nefye mahkûm olmuşlar ve Sivas'a 'azîmleri içün zâbıtaya teslîm idilmişdir.

2.28.4. Donanma'nın İhyâsı

Mâ ba'ad;

Tablo 9: Donanma İ'ânesi Cem'iyetine Yapılan Bağışların Listesi

Ğuruş	Esâmi	Ğuruş	Esâmi
5	Mahkeme-i Bidâyet Zâbıt Kâtibi Hayâli Efendi	50	Polis İkinci Komiseri Şükrü Efendi
10	'Atarzâde Hakkı Efendi Mahdûmu Sami ve Refikası Hanım	20	Bidâyet Hukûk Re'isi Hüseyin Avni Efendi
2	Müteka'üd Alay Kâtibi Hacı Abdulkadir Efendi	5	Musul'lu Tahir Çelebi
10	Yesin Efendi Zâde Ahmed Münîr Efendi	40	'Adliye Müdîri İsmail Hakkı Beg
20	Hacı Cercis Ağa Zâde Yusuf Efendi	13	Tabîb Kolağası Ali Efendi

50	Vilâyet Zira'at Kâtibi Yusuf Kâmil Efendi	1	Rüşdiye Birinci Sene Talebesinden Hasan Efendi Ali Paşa
1	Yenice Karyalı Ahmed Kâhya	20	Belediye Re'isi Arif Beg
5	'Atar Hacı 'İzzet ve Birâderi Arif Efendiler	10	Çıracıyan İstipan Efendi
3	Keki Zâde Şevkî Efendi	1014	Beşiri'den Dördüncü defa Vurûd İden İ'âne
4	İyinecü Zâde Ragıb Efendi 2 Aylık	100	Beşiri'den Beşinci Defa Vurûd İden İ'âne
2	Nabi Zâde Ahmed Efendi	108	Hacı Cercis Ağazâde Yusuf Efendi'nin Vâlide-i Muhteremesi Hanım
10	Ser Müstantık Emin Efendi	108	Hacı Cercis Ağazâde Süleyman Efendi'nin Vâlide-i Muhteremesi Hanım
2	Güranî Zâde İbrahim Beg	20	Hacı Cercis Ağazâde Süleyman Efendi'nin Halilesi Hanım
3	Keki Zâde Cemil Efendi	20	Da'avi Vekîli Kifork Efendi (iki aylık)
64	Baytar Müfettişi Lütfi Efendi	10	Sâbık Savur Mal Müdîri Abdulkadir Efendi (iki aylık)
5	Sandukcu Abdurrahman Efendi	10	Ali Paşa Müderrisi Kâmil Efendi (iki aylık)
20	Bidâyet Cezâ Re'isi Hasan Efendi (iki aylık)	3366	Siverek'den Vurûd İden İ'âne
20	Şeyhzâde Kadri Beg (dört Aylık)		
Yekûn: 8906			
Evvelce İ'lan İdilen: 66176			

Yekûn-ı ‘Umûmî: 75083	
Mâ ba’adı var	M. Şükrü

2.29. OTUZALTINCI SAYI

Birinci Sene 25 Safer 1328 Pazartesi 22 Şubat 1325 Nümero 36

Sâhib-i İmtiyaz ve Müdîr-i Mes’ûl		**Ser Muhârrir**
Mirîkatibîzâde Şükrü	**PEYMÂN**	**A.C**
Seneliği 25, Posta Ücretiyle	**325**	**Mahal-i Fürûhtu: Kitapçılar**
Beraber 32 Ğuruşdur		**Kapusunda İslâm Beg’in**
Nüshâsı Yirmi Paradır		**Mağazasıdır**
		Mahal-ı Tab’ı: Diyarbekir
		Vilâyet Matba’ası

Her Hafta Pazartesi Günleri Neşr Olunur Müstakili’l-efkâr Osmanlı Gazetesidir

Birinci Sayfa

2.29.1. Osmanlı Ajansı

15 Şubat – İttihâd fırkasından sekiz meb'usun istif'alarını taşrada müntehâb-ı sâniler şiddetle protesto idiyorlar. Dün ittihâd fırkası ictimâ'-ı 'umûmîsinde Halil Beg (Menteşa) re'is-i intihâb'l-yevm 155 meb'us fırkada mevcutdur. Sırbistan hâriciye nâzırı Milanoviç pencşembe Der-saadete vüsûl-ü padişah tarafından kabul-ı ziyarete Balkan mes'elesi hakkında büyük ehemmiyet virilmekde. Osamanlı – Bulgar hadisesi hal idilmiş. Şehîd nefer i'âde olunmuşdur.

16 Şubat – Parlamento büdce mülâhazâtı sebebiyle pasaportların ilgâsını red eylemişdir. Matbu'ât-ı Osmanîye Bulgaristan'daki nümâyişleri ve iki memâlik arasındaki münâsebeti Avrupa efkârını Türkiye 'aleyhine çevirmek sûretiyle izâh idiyorlar. Bulgaristan kralı'nın Petersburg ziyareti esnâsında söylediği nutukdan kullandığı lisân Bulgarlar'ın temâyülât-ı müftehirelerini ifşâ idiyor. Padişah maliye nezâretine bir mersu' baston ihdâ itmişdir.

18 Şubat – Bugün Milanoviç Der-saadete muvâsalât, padişah ânın şerefine ziyâfet virecekdir. Dâhilî telğraf icrâsının tenzîli hakkında bir meb'us parlamentoya takrîr virerek kuvvet-i icrâiyeye göndermiş. Osmanlı-Bulgar hadisesinin tahkîkâtı hitâm, Bulgarlar şehîd 'askerin cenazesini sürükleyerek kendi 'arâzilerinin dâhiline götürdükleri sâbit olmuşdur. Bulgar zâbıtleri zâbıtnâmeyi imzadan istinkâf eylemişdir.

20 Şubat – Dün padişah fındıklıdaki meb'usân dâiresini ziyaret buyurmuşlardır. Bugün resm-i küşâdı icrâ olunmuşdur. Dünden beri İstanbul müslim gayrımüslim efrâd-ı cedîdesi silah altına alınub ikinci, üçüncü orduya sevk idilmekdedirler. Dün Manyasî zâde Refik Beg'in vefatına tesâdüf itdiğinden fatih câmi'inde bir cem'-i ğâfir ve ekâbir-i hükûmet bulunduğu halde mühim nutklar söylenmişdir. Ref'et Paşa Sırbistan hâriciye nâzırı şerefine ziyafet keşîde itmişdir.

2.29.2. Donanma Hakkında Mektub

Donanma-ı Osamanîyi ihyâ hakkında o kadar sözler söylendi. O kadar müheyyec makaleler yazıldı ki bu husûsda intihâl olmamak üzere bir şeyler yazub gazeteye derc itmek içün göndermek isterim.

Fakat sevgili peymânman! Müşamama baba yurdu kokusu isâl iden o muhterem gazetenin i'âne -i manevîde gördüğüm küçük mu'âvenet gözlerimi sereşk-i te'essürle doldurdu. Kalbimi cehâlet, cehâlet nidâsıyla sızlatdı ve beni bunu yazmaya

icbâr itdi. Meğer yine sıkılmadan mahkûr gördüğümüz hür fikirli kadınlarımızla yarışmak değil. Onlara pervâ olacak kadar da merd, mütefekkir değilmişiz.

Meğer biz sa'adet-i mahzı edhâr-ı servetden 'ibâret biliyormuşuz. İnsâf idelim, düşünelim. Vilâyetimizin şerefi nâmına olsun düşünelim. Fedâkâr bir kadın 190 liralık bütün servetini, müzeyyenâtını, öteki 39 altunluk gümüş 'amaretini terk idiyor.

Mukaddes ordu, muhterem mekâtib talebesi birbiriyle müsâbâkaya giriyor. Bir çocuk mektebi 10-12 lira cem' idebiliyor.

Bir mecidiye ile otuz gün idâreye mahkûm büyük yürekli bir mümeddicin o hakkından vazgeçiyor, tek milletim yükselsin, yücelsin diyor. Drama kendi nâmına Osmanlılık'a bir (kuruvazör) ihdâ idiyor, Mağnisa me'mûrînin birer ma'aşlarını, kadınların haliletini ihdâ'dan ma'ada "109917" ğuruş irsâlıyla meziyetini gösteriyor.

Kadınlar, erkekler bütün efrâd çalışıyor. Herkes vezâ'if-i insaniyetini ifâ idiyor.

İ'âneye iştirâk itmeyen zenginler istibdâd vâlilerinin bir nazâr-ı terhemini kazanmak içün beşer lira virmeye muktedir olmayanlarınız elli lira virmek da'iyesinde bulunuyordunuz. Bugün de Donanma-ı Osmanî Mu'âvenet-i Millîye Cem'iyetinin osmanlılık nâmına olan bu âli teşebbüsünü alkışlayınız, itmâm idiniz kuru begler paşalar! Kirli paçavralara büründüğünü gördüğünüz zaman müstekre bir sûretde yüz ekşiderek geçdiğiniz fukâranın manevîyatındaki nezâfeti tedkîk idiniz de kendi kirliliklerinize karşı da bir çin-i cebin gösteriniz. Gazete sütunlarında okuduğum esâmi yüzde doksan dokuz ya fukâradan yahud muhabbet-i fukâra olan sınıf-ı mütevâsıtdan 'ibâret kalıyor. Sizin isimlerinizi gazetelerin hâmiyet sütunlarında görmeyecek miyiz? Tarihin altun yaldızlı sahifelerinde okumayacak mıyız?

Artık ayılalım! Etrafımıza bakalım! Komşularımız dağlarından şimendifer aşırıyor, bahr-ı muhitde manevralar yapıyor. Toprağı, suyu yed-i gâlibiyetine almış, havaları zabt çâresini düşünüyor.

Bizler, biz zavallı câhiller; sahillerimizi olsun muhafazâ uğrunda âsar-ı hayât göstermeyecek miyiz? Her zerresi abâ vü ecdâdımızın kanıyla mahmûr Giridimiz'in "Osmanlılar! İmdâd imdâd beni Yunan'ın yed-i istilâsından kurtarınız." Garbu canhirâşıyla galeyâna gelmeyacek miyiz?

A. N.

2.29.3. Havâdis-i Müteferika

Abdülhamid'in Cinneti

Abdülhamid hakîkaten ihtilâl-ı dimâğîye düçâr olduğu muzırran rivâyet olunuyor. Hakân-ı mahlu' hiçbir şey yemek istemiyor. Bu imtina virilen yimeklerin zehirlenmiş olması korkusundan neş'et idiyor. Mahdûmî Abdülkerim Efendi ile üç kerimesi ve sekiz saraylı Selânik'den Der-saadete gelmişlerdir.

Zırhlı Otomobiller

Ordu-yı Osmanî'de kullanmak üzere Avrupa'ya sipariş idilen yigirmi zırhlı otomobil ahiren ikmâl ve Der-saadete irsâl olunmuşdur.

Mısır'da Kanûn-ı Esâsî

Mısır'da millî fırka ahiren Hidiv-i Mısrın nezdine bir hey'et-i mahsûsa göndererek hatte-i mısrîyece de idâre-i meşrûtiyet kabulüyle kanûn-ı esâsî neşrine himmet eylamesini rica eylemişdir.

Japonya başvekîli Marki İto'nun kâtili Porartor mahkemesince i'dama mahkûm olunmuşdur.

İ'dam

Siroz'da Dinka isminde birisi hakkındaki ferman-ı padişahî hükm-i celilinin merâsim-i lâzıma ifâsıyla ve huzûr-ı mu'attad olan zevât muvâhesinde Siroz'un en kalabalık yeri olan hasır pazarında salben i'dam idilmişdir.

Lahiye-i Şerif İrsâli

Preveze ve Marğlic kasabalarındaki iki câmi'-i şerif içün lahiye-i mübarekelerin hazine-i hümâyundan i'tâsı muktezâ-ı irâde-i seniyye-i hilâfetpenâhi'den bulunmasına binâen ber mûcib-i irâde-i seniyye-i hazine-i hümâyunda mevcûd bulunan lahiye-i mübarekelerden iki 'adedi me'muruna ihtirâmât-ı mahsûsa ile teslim olunarak gönderilmişdir.

Yunanistan'da Vehâmet

Dört gazete'nin ta'til idilmesi heyecanı mûcib olmuşdur. Henüz dağılmamış olan hey'et-i ittihâdiye-i 'askerîye müdahaleye mecbur olub ba'zı adamları tevkîf eyledi. Yunanistan ahvâli fevka'lâde karışdı. Yunanistan düvel-i ma'tuma nezdindeki sefirleri giri çağrıldı. Ahvâl-ı memleket iyi değildir. Bir kitâl-ı dâhilîyenin günden güne vuku'una intizâr olunmakdadır. Telğraflar sansür altındadır.

Teftîş-i ezhân maksâdıyla ve bir lisân-ı meziyetle yazılmış olan (Tarih-i İslâmiyet) 'ünvanlı kitâbın mevcûdlarının toplatılamasına meclis-i vükelâca karar virilmişdir.

Müzâyede-i Hâmiyet:

(Yadigâr-ı Millet) nâmını alacak sefine-i harbîyenin birinci sınıf kamarasına ta'lîk olunacak tasvîr 130 Osmanlı altunu i'tâsıyla başgüzâş'da mûkim piyâde yüzbaşılarından mütekâ'üd Enver Efendi'nin uhdesine kalmışdır.

Abdülhamid'in Parası

Douçe bankda saklı olan Abdülhamid'in paralarını Osmanlı hükûmetine virmekde bu banka zorluklar çıkarıyordu. Bu sefer mezkûr banka paraları giri virmeğe karar virmişdir.

Sefâ'in-i Cedîdemiz

Almanya'dan iştirâ idilecek olan dört torpido muharibi itmânının Donanma-yı Osmanî Cem'iyeti'nden te'diyesi husûsu irâde-i seniyye-i padişahîye mukterin olmuşdur.

Donanma-yı Osmanîye İ'âne Mecmu'u

21 kanûn-ı sâni tarihine kadar donanma-yı Osmanî içün virilen i'âne nin mecmu'u (on üç milyon otuz iki bin) küsur ğuruşa baliğ olmuşdur.

Devletlerin Birbiriyle Mukâyesesi

Devletlerin birbiriyle mukâyesesi içün ithâz olunacak esâslar evvelen zîr-i idârelerinde bulunan arâzilerin büyüklüğü, sâniyen nüfus ve teb'asının çokluğu, sâlisen her devletin servet-i 'umûmîye-i satviyesinin mikdârı, râbi'en karada ve denizde kuvveti ile her devletin bayrağı altında kaç bin tonluk tüccâr gemileri bulunduğu bilmekden 'ibâretdir. Bunlardan başka bir memleketdeki mekteblerin 'adedi ve okuyub yazmak bilmeyenlerin yüzde kaç nisbetde olduğunun bilinmesi ve 'askerlerin terbiye ve mahâretinin takdîri ve o memleketdeki ecnâs-ı ahâlinin ne derece yekdiğerine merbût oldukları ve din-u lisân farklarının derece-i te'siresinin ma'lum olması ve sâire gibi husûsâtın da mukâyeseye girmesi icâb iderse de bunların ekserisi manevîyâtdan 'ibâret olub kıymetlerinin erkâm ile takdîr ve ta'yini gayr-ı mümkün olduğundan yalnız yukarıdaki dört esas nazâr-ı i'tibâra alınarak devletlerin mukâyeseleri yazılmışdır.

Arâziy'e Nazâran Devletlerin Dereceleri:

Rakamlar milyon kilometro merbu' üzerinedir:

İngiltere – 3000, Rusya – 23000, Çin – 11000, Amerika – 9700, Fransa – 9500, Brezilya hükûmeti (Cenûbî Amerika'dadır) 'arâzi vüs'atına göre devletler sırasında altıncılığı kazanmışdır – 8500, Almanya – 3200, Osmanlı – 3000, Arjantin Hükûmeti (Amerika-ı Cenûbîdedir) – 2806, Belçika – 2400, Portekiz – 2085, Flemenk – 2080 Meksika (Amerika-ı Şimalîde otuz bir küçük hükûmetin birleşmesinden hâsıl olmuşdur) – 2000, İran – 1245, ilh.

Nüfus'a Nazâran Dereceleri:

Rakamlar milyon üzerinedir:

İngiltere – 400, Çin – 350, Rusya – 135, Amerika – 93, Fransa – 85, Almanya – 75, Japonya – 62, Avusturya – 50, Flemenk – 45, İtalya – 35, Osmanlılar – 30, Belçika – 25, İspanya – 20, Brezilya – 18, Portekiz – 14, ilh.

Servet-i 'Umûmî'ye Nazâran Dereceleri:

Rakamlar milyon frank hesabıyladır:

İngiltere – 400, Amerika – 300, Fransa – 250, Almanya – 200, Rusya – 140, Avusturya – 85, İtalya – 85, Japonya – 60, İspanya – 55, Belçika – 35, Çin – 31, Flemenk – 30, Brezilya – 20, İsvec – 18, Osmanlı – 18, ilh.

Kuvve-i Berriye'ye Nazâran Dereceleri:

Almanya, Rusya, Fransa, Avusturya, İtalya, Japonya, İngiltere, Amerika, Osmanlı, İspanya. İlh.

Kuvve-i Bahrîye'ye Nazâran Dereceleri:

İngiltere, Fransa, Almanya, Amerika, Japonya, İtalya, Avusturya, İsvec, Rusya, Flemenk, Norvec, Danimarka, Osmanlı. İlh.

Devletlerin bâlada gösterilen mukâyase cedvellerin'den 'umûmîyet i'tibâriyle sıra teşkîl idilirse birinci derecede devletler: İngiltere, Almanya, Amerika, Fransa, Rusya, Japonya, İtalya ve Avusturya'dır.

İkinci Derecede Devletler:

Flemenk, Çin, Osmanlı, Belçika, İspanya, Brezilya, İsvec, Portekiz, Arjantin'dir.

Üçüncü Derecede:

Danimarka, Meksika, Norvec, Romanya, İran, Şili, İsviçre, Yunanistan, Peru hükûmetleridir.

Diğer hükûmetler ve krallıklar dördüncü ve beşinci derecededirler.

(Darü'ş-şafaka'dan).

2.29.4. İ'âne-i Millîye-i Bahrîye

Donanma-yı Osmanî i'âne -i millîyesi nâmına her tarafdan ibrâz idilen tezahürat-ı vatanperverâne fahr-u meserretle telakki olunmak lâzım gelir.

Ancak bu saha-i meserretde behâk i'tiraf olunacak bir hakîkat de vardır ki tezahürât, bir vâkitler kemâl-ı şân-u şerefle yaşadıkdan sonra bir meyyit-i müteharrike haline intikâl iden donanmamıza kendi bacalarından nefh-u sürûr itdirmek tarîkiyle bir

hayât-ı haysiyet i'ade idebilmek içün karşusında bulunduğumuz heykel-i ihtiyâcın ka'b-ı dehşetnâkıyla mütenâsip değildir.

Bu bâbda şimdiye kadar ibrâz olunan asâr-ı hâmiyet hakkındaki hürmetim bakî kalmak üzere hakîkati 'üryân bir lisânla söylemek lâzım gelirse öyle felân mahalleden vârid olan üç yüz ğuruş ile felân kasaba'dan gelen beş yüz ğuruş ile ve hatta felân vilâyetin ta'ahhüd ideceği yigirmi bin lira ile zâ'if bahrîyemiz izâle idilemez. 'Adet yerini bulsun kâbilinden olan mesâ'i ile bu ceriha-i mezellet kapanmaz. Servetimizin fazlasının fazlasını fedâ itmekle duş-ı mevcûdiyetimize yüklenen bu bâr-ı vazifenin altından kalkmış olamayız.

"Damlaya damlaya göl olur" misl-i meşhuruna tevfîk hareketle denizleri zabt ve muhafazâ itmek kâbîl değildir.

Bu vâdide sarf idilen gayret

-fukâramızın ekmeğine kısmen dokunacak orta hallilerimize refâhını sektedâr idecek. Zenginlerimizin ah, hele vatanın atin ve ızdırâbı ile milletin galgale-i intibâhına karşı kulaklarını tıkayan zenginlerimizin mallarından canlarının yongası dinilen kısmına ta'lîk idecek derecede olmalı ki işe yarasın.

İ'âne-i millîye ne dimekdir? Bir kere düşünelim, bu i'âne mülkün bir köşesinde zuhûr iden felâkete, milletin bir kısmında hâsıl olan bir sefâlete karşı açılmış bir i'âne değilidir. Bu i'âne hey'et-i mecmu'a-i milletin hey'et-i mecmu'a-i millete ya'ni kendi mevcûdiyetine karşı bir i'âne sidir. Bu i'âne Hicâz demiryolu i'âne sine de benzemez. Ânın içün gönül arzu iderdi o sûretle mutma'in olabilirdi ki ilk hamelât-ı hâmiyet-i erkâmı milyonlara doğru tırmansun. Bu i'âne ye para virenler virilenden mütaka-i servetin mikdarını nazâr-ı i'tibâra almalı ve gösterilen fedâkârlığın derecesini âna göre takdîr olunmalı. Meselâ elli bin liralık bir sâhib-i servetin i'âne si farz-ı muhal olarak on bin lira olacağına giride kalan kırk bin lira olsa daha münâsib olmaz mı? Rica iderim bu on bin liralık i'âne de beni fikr-i ifrât ile ithâm itmeyiniz. Yoksa kendisine kalan kırk bin lira ile bu adamın ma'işeti belki sa'adeti muhattel mi olur? Hakiki bir esâs üzerine binâen mütala'a idilince elli ğuruşa malîk olan bir adam on ğuruş nasıl virebiliyorsa elli bin liraya malîk olan da on bin lirasını öylece virebilmelidir. Eğer böyle olmayıb da elli'nin ona nisbeti elli bin'in on bin'e nisbetine müsâvi değilse bu kâide-i riyâziyeyi inkâr idelim ve eğer beşerînin hayât-ı

ictimâ'iyesine 'aid mesâilde kavâ'id-i riyâziyeye bakılmayacak ise elli ğuruşluya kalan kırk ğuruşa karşı elli bin liralıya kalan kırk bin lara'nın dehşetini nazâr-ı i'tibâra almak, değil yalnız mantık-ı aklî, mantık-i ictimâ'i nokta-ı nazârından da elbette daha muvaffik olur.

Fedâkârlık 'ünvânına liyâkat sadedinde mevcûd âyet-i furkânîye de dahi cenâb-ı hak hâmiyet göstermiş olabilmek içün sevdiğimiz şeylerden ya'ni nev'i veya mikdârı i'tibârıyla gözümüzden kolay kolay çıkarmayacağımız emvâlden infâk ve i'tâ itmemizi şart kılıyor. Hâmiyetimizin, fedâkârlığımızın derecesi, çoğunu, antikasını, nadîdesini kendi tarafımıza alıkoymakla değil, asıl onları virmekle anlaşılacak. Halbuki teblîğât-ı kur'âniye ekseriyetle hâmiyet-i diniyeye, hayrat-ı uhreviyeye müte'âlik olan fedâkârlıklara 'aiddir.

Bir milletin beyne'l-milel hissiyât-ı mevcûdiyetine ta'lîk iden fedâkârlıklarda ise teblîğât ve telkînâta hacet bile yokdur.

Aklı başına alan insanlar, milletler ayak altında kalmamak içün imti'na iden vesâiti tedârik eylemeğe kendi kendine mecburdur.

Ânın içün bu husûsda herkes, hele zenginlerimiz virecekleri parayı mezküresini münâkaşaya koymayub ve bu işi efkâr-ı 'umûmîye karşı en nihâyetinde bir yasak savmak ricâsında düşünmeyüb kat'i bir saika-ı vicdânîye ile şânâver bir müsâbâka-ı hâmiyete girişmek lâzım gelir. Tehlikeli bir hastalığa düçâr olan bir hasîsin tabîb tarafından gösterilen mesârifi istiksâr iderek buna mükâbil tedâviden sarf-ı nazâr idildiği takdîrde de iktizâ iden cenaze mesârifini ehven görmekle ölmeyi tercih eylemesi gibi yine aynı hayât ve memât mes'elesinden başka bir şey olmayan şu mes'elede işin ucuz tarafına gitmemiz kâr-ı aklî değildir.

Fedâkârlık bahsinde sadr-ı İslâm mefâhirinde bir misâl ibraz ideceğim. Sülk-i celil-i İslâma dâhil olmak üzere hâkpâ-yı risaletpenâhiye müraca'ât iden bir takım fukâra içün cem'-i i'âne ye lüzûm görülüyor. Meclis-i peygamberîye birinci olarak vürûd iden cenâb-ı Sıddik-ı 'azâma taraf-ı risâletden mes'ele hikâye buyruldukdan sonra malından ne kadarını terk idecekleri sorulunca hazreti Sıddik bil'a-tereddüt: Hepsini! buyurmuşlar ve müte'akib dâhil-i meclis-i risâlet olan hazreti Fâruk'a karşı cenâb-ı Sıddik ile geçen muhâvereden bahs idilerek yalnız 'aynı su'âl tekrar buyrularak taraf-ı Faruk'dan: Yarısını! Cevabı virilmiş. Üzerine Fahr-ı 'Alem

Efendimiz sizin nez'il-halde hâ'iz olduğunuz kadar ve münzilet i'tibâriyle ikinizin arasındaki fark sözlerinizin arasındaki farkın 'aynısıdır.

Ey karâin-i kirâm! Dikkat buyurunuz; İslâmiyet edvâr-ı tarîkisinde işte bu gibi ahineyn-i külûb-ı hâmiyet üstâd idiyordu. Ve hazreti Ebubekir reb'e-i mümtâza-ı sıddikini padhüdan değil, arkasındaki gömleğe varıncaya kadar bütün malıyla canıyla ihrâz itdi. Cenâb-ı hak onları Rıdvânıyla bekâm ve bizim eğniyamızın külûb-ı kasiyesine ilhâm buyursun. (Beyânü'l-Hak)

2.29.5. Rüşdiye-i 'Askerîye Müdîriyeti'nden

Râyic üç yüz yigirmi ğuruş ma'aşla şimdilik haftada üç ders Farisî ve üç ders Kur'ân-ı Kerim tedrîs itmek üzere münhâl olan Farisî mu'allimliğine talib olanların le'ecl'il-imtihân mâh-ı hâl-ı Rumî'nin yigirmi beşinci pencşenbe günü sa'at yedide mektebde bulunmaları lüzûm i'lân olunur.

M. Şükrü

SONUÇ

Diyarbakır hem günümüzde ve hem de tarih boyunca siyâsi, sosyal ve iktisadi açıdan bulunduğu bölgenin önde gelen merkezi konumunda olmuştur. Diyarbakır gerek İslâm'ın ilk fetih yıllarında olduğu gibi sonraki süreçte de devamlı bir cazibe merkezi olmuştur. Osmanlı Devleti'nin idâresine girdikten sonra da bu özelliği fark edilmiş ve Diyarbakır, merkez sancak olarak kabul edilmiştir. Osmanlı vâlileri burada ikâmet etmiş ve günümüz Elazığ, Mardin, Siirt, Şırnak, Batman gibi pek çok bölgeyi buradan idâre etmişlerdir.

Bu konumu itibarı ile Diyarbakır'da ilim ve irfan hayâtı da dâima canlı olmuşve Diyarbakır'da pek çok fikir ve düşünce adamı yetişmiştir. II. Meşrûtiyetin ilanı ile birlikte ülke siyasetine hâkim olan İttihat ve Terâkki Cemiyeti hiç şüphesiz Diyarbakır'da da etkili olmuştur. İhtilalin getirdiği özgür ortam sâyesinde Diyarbakırlı bu fikir adamları vilâyet ve ülke siyasetinde söz sâhibi olmak ve fikirlerini dile getirmek için bazı faaliyetlerde bulunmuşlardır. Bu faaliyetlerin başında da basın-yayın gelmektedir. Cemiyetin Diyarbakır temsilcileri başta Ziya Gökalp, Mirikâtibizâde Şükrü, Yüzbaşı Mazhar, Amir Adil gibi şahsiyetler cemiyetin ideolojisini yaymak ve yerleştirmek amacıyla pek çok çalışmalar yapmışlardır. Bu çalışmaların önemi haiz olanlarından biri de Peymân gazetesidir. İttihat ve Terakki Cemiyeti mensupları Diyarbakır'da Peymân Gazetesi aracılığı ile rahatlıkla geniş kitlelere ulaşabilmişlerdir.

Çalışmanın giriş kısmında Diyarbakır şehrinin kısa tarihine ve matbaanın tarihsel serüvenine yer verilmiştir. Aynı şekilde Osmanlı basın tarihi konusunda da başlıca bilgilere değinilmiştir.

Birinci bölümde ise Peymân Gazetesinin fiziki özelliklerinin kısa bir tanıtımı yapılarak gazetede yer alan konular belli başlıklar halinde ele alınmıştır. II. Abdülhamid Devri, Girit, Osmanlı Donanması, Aşiretler, Dönemin Sosyo-Ekonomik Hayatı gibi başlıklar açıklanırken transkribe edilmiş metinden de alıntılamalar yapılarak konunun daha kolay anlaşılması amaçlanmıştır. İkinci bölüm ise Peymân gazetesinin mevcut bütün sayıları aslına uygun bir şekilde transkribe edilmiştir. Asıl metinde dağınık olarak verilen, özellikle Donanma-yı Osmanî İane-i Milliye

Cemiyeti'ne yapılan bağışlar ile alakalı bilgiler, daha rahat anlaşılabilinmesi amacıyla tablolar halinde verilmiştir.

Peymân gazetesi kapağında da yazıldığı gibi bir fikir gazetesidir. Siyâsi, askeri, ekonomik ve sosyal alanlarda gazetenin değinmediği hemen hiçbir konu yoktur. Memlekette var olan sıkıntılar, ilerde doğabilecek sorunlar ve bu sorun ve sıkıntıların çözüm yolları ile ilgili Peymân yazarları kafa yormuşlardır. Kafa yordukları meseleler sadece yerelde kalmayıp ülke sathındaki genel meselelerdir. Özellikle Ziya Gökalp, Mirikâtibizâde Şükrü ve Amir Adil gibi yazarların yazılarının yoğunlukta olduğu gazete dönemin Osmanlı Devleti'nin fotoğrafını Diyarbakır özelinde gözler önüne sermektedir.

Peymân yazarları genel olarak dış siyaset ile ilgili konulara çok az değinmişlerdir. Sadece Girit meselesi ile ilgili yazılarda Osmanlı-Yunan ve Avrupa ilişkilerine az da olsa değinmişlerdir. Onun hâricinde ağırlıklı olarak ele alınan konular; Osmanlı donanmasının ihyâsı, Donanma Cemiyeti'nin faaliyetleri, toplum ve yöneticilerinin ahlâkının iyileştirilmesi, II. Abdülhamid dönemi uygulamalardır. Bunlar dışındaki konular ise cemiyetin isminden de anlaşılacağı üzere memleketin ilerlemesi için yapılması gerekenlerdir. Bu konular bazen hikayeler bazen de ayet ve hadisler ile ele alınarak halkın dikkati celbedilmeye çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

AKŞİN, Sina, "I. Meşrûtiyet Meclis-i Mebusanı", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, C.25, s. 19-39.

AKYÜZ Yahya, "Abdülhamid Devrinde Protestan Okulları İle İlgili İki Belge", **A.Ü Eğitim Fakültesi Dergisi**, C. 3, S. 1, Ankara, 1970, s. 121-128.

ATALAY, Talip, "Yerel Bir Tarihi Kaynak Olarak Diyarbekir Vilâyet Gazetesi ve Ermeniler", **AÜİFD** 47, s. 143-158.

BEYSANOĞLU, Şevket, **Anıtları ve Kitâbeleri ile Diyarbekir Tarihi**, C.I, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Diyarbakır, 1998.

----------, **Ziya Gökalp'in İlk Yazı Hayâtı**, Diyarbakır'ı Tanıtma Derneği Neşriyatı, Diyarbakır, 1956.

----------, **Bütün Cepheleri ile Diyarbekir**, Şehir Matbaası, İstanbul, 1963.

----------, **Ziya Gökalp'in İlk Yazı Hayâtı**, Diyarbakır'ı Tanıtma Derneği Neşriyatı, Diyarbakır, 1956.

BOSTAN, İdris, "Osmanlılar (Medeniyet Tarihi, Askeri Teşkilât, Denizcilik)", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 33, İstanbul, 2007.

BOZAN, Oktay, **Milli Mücadele Döneminde Diyarbakır 1918-1923**, Çizgi Kitabevi, Konya, 2016, s. 302-303.

----------, "20. Yüzyılın Başında Eşraf-Aşiret Çatışmas: Millî Aşireti Ve Diyarbakır Eşrafı Örneği", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, 2017, 33(2):96. s. 1-46.

----------, "Ali Batı (Elikê Batê) Olayı" **Uluslararası Ömerli/Ömeran ve Çevresi Sempozyumu**, Kent Işıkları Yayınları, İstanbul, 2012, s. 556-575.

----------, "İttihat ve Terâkki Cemiyeti'nin Fırıldakları Yahûd Tarih-i Matem", **e-Şarkiyat Araştırmaları Dergisi**, S.1, Nisan 2017, C.9, s. 471-486.

----------, **Diyarbakır Vilâyetinde Ermeniler ve Ermeni Olayları (1878-1920)**, Çizgi Kitâbevi Yayınları, Konya, 2013.

EMİROĞLU, Kudret, **Anadolu'da Devrim Günleri: II. Meşrûtiyet'in İlanı**, Ankara, İmge Yayınları, 1999.

GEVGİLİLİ, Ali, "Türkiye Basını": **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi,** C. 1, İstanbul, 1983.

GÖK, Nurşen, "Donanma Cemiyeti'nin Anadolu'da Örgütlenmesine İlişkin Gözlemler", **Ankara Üniversitesi DTCF Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, C. 27, s. 77-93.

GÖKALP, Ziya, **Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tedkikler**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1992.

GÖYÜNÇ, Nejat, "*Diyarbakır",* **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.IX, İstanbul, 1994.

----------, "İttihat ve Terâkki Cemiyeti'nin Fırıldakları Yahûd Tarih-i Matem", **e-Şarkiyat Araştırmaları Dergisi**, S.1, Nisan 2017, C.9, s. 471-486.

GÜRSOY, Şahin, ÇAPÇIOĞLU, İhsan, "Bir Türk Düşünürü Olarak Ziya Gökalp: Hayatı, Kişiliği ve Düşünce Yapısı Üzerine Bir İnceleme**", AÜİFD** 47, S. 2, s. 89-98.

HÜLAGÜ, Metin, "1897 Türk-Yunan Harbine Kadar Osmanlı İdaresinde Girit", **CIEPO–14 Uluslararası Türk İncelemeleri Kongresi**, Ege Üniversitesi, İzmir, 18-22 Eylül 2000.

ISSI, Murat, "Peymân "Diyarbekir'in İlk Hususi Gazetesi", **Şarkiyyat İlmi Araştırmalar Dergisi**, S. VII, s. 91-114.

İNALCIK, Halil, **Türk Denizcilik Tarihi**, T.C Başbakanlık Denizcilik Müsteşarlığı, Ankara, 2002.

İNAN, Meral, **XVI. Yüzyıl Osmanlı Deniz Savaşlarının Anatomisi**, "Yüksek Lisâns Tezi", Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu, 2016.

İZGÜER, Ahmet Zeki, **Diyarbekir Salnâmeleri**, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Diyarbakır, C. 1, 1999.

KARAL, Enver Ziya, **Osmanlı Tarihi**, C. IX, Ankara, TTK, 1996.

KIRMIZI, Abdülhamit, "Meşrûtiyette İstibdat Kadroları: 1908 İhtilalinin Bürokraside Tasfiye ve İkame Kâbîliyeti", **1908-2008 Jön- Türk Devrimi'nin 100. Yılı Uluslararası Kongre Bildirileri**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, 28-30 Mayıs 2008.

KIŞ, Salih, **Osmanlı Ordusunda Alman Ekolü Von Der Goltz Paşa (1883-1895)**, Palet Yayınları, İstanbul, 2017.

KIZILTAN, Yılmaz, "I. Meşrûtiyetin İlânı ve İlk Osmanlı Meclis-i Mebusan'ı", **GÜ Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, C. 26, s. 251-272.

KOCABAŞOĞLU, Uygar, BİRİNCİ, Ali, "Osmanlı Vilâyet Gazete ve Matbaaları Üzerine Gözlemler", **Kebikeç**, S. 2, s. 101-122.

KURTARAN, Uğur, "Osmanlı Bahriye Teşkilâtı'nın Tarihsel Gelişimi (Kuruluştan İnebahtı Deniz Savaşına Kadar)", **Turgut Reis ve Türk Denizcilik Tarihi Uluslararası Sempozyumu**, Bodrum, 2013, C. 1, s. 492-501.

LEWİS, Bernard, **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, Çev. Metin Kıratlı, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1993.

MARDİN, Şerif, **Jön Türklerin Siyâsi Fikirleri 1895-1908**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1983.

Mehmed Ârif Bey, "**1893 Moskof Harbi, BAŞIMIZA GELENLER**", Düzenleyen: Nihad YAZAR, Anadolu Neşriyat, İstanbul, 1974.

MERCAN, Mehmet, **Anadolu'da Gazetecilik ve Diyarbakır Basını**, Güneydoğu Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, Diyarbakır, 1988.

Muallim Cevdet, "**Mektep ve Medreseler**", Hazırlayan: Erdoğan ERÖZ, Çınar Yayınları, İstanbul, 1978.

ÖKSÜZ, Melek, "Girit Meselesinin Belirsizlik Yılları", **Karadeniz Araştırmaları**, S. 25, s. 93-114.

ÖRS, Orhan, "Kuruluşundan Birinci Dünya Savaşına Kadar İttihat ve Terâkki Cemiyeti", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, S. 51, s. 679-716.

Peymân Gazetesi, 10 Cemâzi'el-Ahir 1327

SEMİZ, Yaşar, "İttihat ve Terâkki Cemiyeti'nin Türkçülük Politikası", **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S. 35, s. 217-244.

SEZGİN, Suat, "Gazeteciliğin ve Türk Yazılı Basınının Kısa Tarihsel Perspektifi (II)", **İ.Ü. İletişim Fakültesi Dergisi,** No: 19, s. 11-24.

Şeref Han, **Şerefname**, Arapça'dan Çeviren; Mehmet Emin BOZASLAN, Ant Yayınları, İstanbul, 1971.

TUKİN, Cemal, "Girit, Kıbrıs'tan Sonra Akdeniz'in En Büyük Adası", **DİA**, C.14, İstanbul, 1996.
TUNAYA, Tarık Zafer, **Türkiye'de Siyasal Partiler**, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1989, C.3, s.7.
TUNCAY, Hasan, **Ziya Gökalp**, Toker Yayınları, İstanbul, 1978.
TÜTENGİL, Cavit Orhan, **Diyarbakır Basın Tarihi Üzerine Notlar**, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1954.
ULUÇ, A. Vahap, "Kürtler'de Sosyal ve Siyasal Örgütlenme: Aşiret", **Mukaddime Dergisi**, S. 2, s. 35-52.
UYANIK, Ercan, "II. Meşrûtiyet Dönemi'nde Toplumsal Mühendislik Aracı Olarak Eğitim", **Amme İdaresi Dergisi**, C. 42, s. 67-88.
UZUN, Hakan, Türk Demokrasi Tarihinde I. Meşrûtiyet Dönemi, **Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi**, C. 6, s. 145-162.
YALÇIN, E. Semih, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihinin Kaynakları,** Berikan Yayınları, Ankara 2003.
YAZICI, Nesimi, **Takvim-i Vekâi Belgeler**, Gazi Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1983, s. 51.
YILMAZÇELİK, İbrahim, **XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Diyarbakır (1790-1840)**, TTK, Ankara, 1995.
----------, "Osmanlı Hakimiyeti Süresince Diyarbekir Eyaleti Valileri (1515-1838)", **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 10, Sayı:1, Elazığ, 2000, S. 233-287.

EKLER

Ek1: Peymân Gazetesinin Üçüncü Sayısının Orijinal Kapağı



Ek 2: Peymân Gazetesinin Orijinal Nüshâlarından Bir Sayfa



پیمان ۳

درت ساعت مقدم ـ ضابطهٔ معاییه معلومات ویرلدیکی براجتماع عمومیٔ ملی عقد ایدلدی . بو اجتماع ملی عناصر مختلفهٔ عثمانیه‌نك حقیقةً مشترك الافکار ومتحدالامال اولدیغنی فعلاً اثبات ایتدی . اخوت وطنیه ، محادنت ملیه نه دیمك اولدیغی هرکس تقدیر ایدر . بکدل ویك امل بر ملتك ندای ارادهسی بر اردونك سوقولرندن ، بر دونمانك کلدرندن دها مهابتلی اولدیغی کورلدی وحس ایدلدی .

قان رنکلی بیراقلرده « کرید الی لایه عثمانلیلرکدر » لوحهسی یازلمشدی بو بیراقلردن برینه کرید آطهسنك بر دلربا خریطهسی تعلیق ایدلمشدی کوکسلرنده ، قولرنده « یاکرید یا اولوم » عبارهسنی حاوی هلاللر معلق بولنان بیکلرجه کنجلر بر قافلهٔ مهیبه تشکیل ایتمشلردی . بو قافله‌نك مرکزنده روح هیئتك بدیعهٔ خیالی اولان براوحهٔ ضخما هرکسك نظر دقتی جلب ایدیوردی . لوحه شو سوزلری محتویدی .

حدی یوق کیرمکه یونانلیلرك
قاله جقدر کرید عثمانلیلرك
کیتمکه ، اولمکه حاضر لایبود
هیچ ایشته دلیقانلیرك

مسلم وغیر مسلم بتون ممتلیلر آلی بیراقلری وعهد نمون هلاللریله بو هزم ملیه اشترك ایتمشلردی . طماشناقسیونی قومیتهسی بویراقه شوسوزلری یازدرمشدی

قهر اولسون افکار انفصال وآمال افتراق
یاشاسون وطن ، مقدسك محافظهٔ تمامیتی ، مقصدی

اوکون برتصادف مسعود اولمق اوزره قرعه فرمانی ده اوقونمق ایدی . ارکان ملکیه وعسکریه عموماً حاضردی . مثلث هیئتیله قرعهٔ هیئتی ملتله حکومتك بردر آغوش شفقتکونتی ارائه ایدیوردی . قرعه فرمانی اوقوندی . عقبنده علمای مجاهدیندن خواجه حمدی افندی طرفندن بر دعای بلیغ احرارانه قرائت اولندی . یوزباشی مظاهر افندینك تعلق مهیجی بو راسمیه حسن ختام ویردی . مثلث هیئتی زراعت بانق دائرهٔ جدیدهسی اوکنه چکیلهرك حسیات ملیه‌نك اظهارینه توکیل اولنان خطیلر طرفندن تعلقلر ایرادینه باشلاندی .

بلدیه کاتبی حاجی مصطفی افندی دیاربکر قصبهسی نائبه حزین بر تعلق ایراد ایلدی . کرد قوم مجبینك کافهٔ افرادینك ترجمهٔ حسیاتی اولمق اوزره شافعیلر امامی حاجی سعید افندی طرفندن کرد لسانیله غایت بلیغ بر خطبه اوقوندی . خطیبه کریده حاکیت عثمانیه‌نك محافظهسی ایچون عموم کردلرك کوکلی طاوورلر و آلپلر تشکیل ایدرك صوك نفره قدر فدای جان ایدیکلری تأمین اولنیوردی بو تأمینات بیکلرجه کرد اهالینك القیشلریله تصدیق و تأیید ایدلدی .

قزازیان حنا افندی ارمنی ، ارمنی قنوالك ، کلدانی ، پروتستان وسائر جماعات خرستیا نیه‌نك وکیل عمومیسی صفتیله فوق العاده قهرمانانه بر تعلق بلیغ ایراد ایلدی ، اتحاد عثمانینك علویتی ، مهابت وقدسیتی ، آتیاً وعد ایتدیکی فیوض عالیهٔ ملیه‌یی بیان ایلدکدن دها حساس بر صورتده نتایج اتحاد امکان خارجنده ایدی صوك درجه صمیمی ووجدانی تقدیرلر وتبکرلرله القیشلاندی ،

متعاقباً طماشناقسیون قومیتهسی ، مساعی پرور قلوبنی ، سرپانی جماعتی ، عسکری قلوبی ، اتحاد وترقی قلوبی نامارینده غایت مسیح تعلقلر ایراد اولندی .

عموم جمعیت وقلوبلرك بتون عنصر وجماعتلرك تمامیت وطنیه‌یی محافظه وحاکیت عثمانیه‌یی کریده دوام ایچون یکدل ویك امل اولدقلری آکلاشیلدی . خزینه‌مزك حجمی مساعد اولسه‌ایدی بو تعلقلرك کافهسی درج ستون افتخار ایتمك استردك .

هیئتك خلاصهسی بودر : کریدالی الابد عثمانلیلرکدر بوحق محافظه ودامه ایچون عموم عثمانلیلر فدای جان وبذل مایملکه آماده‌در وطن عثمانی غیرقابل تجزی برجسم ذی حیاتدر . بو وجودك بردهسی قویارسه آیوب ایستیلر اوتوز ملیون عثمانلینك متحد سونکیلریله کوکسلرنده کوره جکلردر .

تعلقلرك خاتمه‌سنده حسیات عمومیهٔ ملیه‌نك مجلس وکلایه ، هیئت اعیان ومبعوثانه تلغرافله ووالی وکیل وقوماندان پاشا حضرتلریله انکلیز ، فرانسز دولت فخیمه‌لری ، دیاربکر ویس قونسولرینه تحریراً عرض وتبلیغنه اتحاد عمومی ایله قرار ویرلدی .

اهالی کمال سکونتله طاغیلدقدن ، مکتبلیلر مکتبلرینه عودت ایتمکه باشلادیلر : مثلث هیئتی ده قرار عمومیی اجرا ایدرك اجتماع ملی یه نهایت ویرلدی .

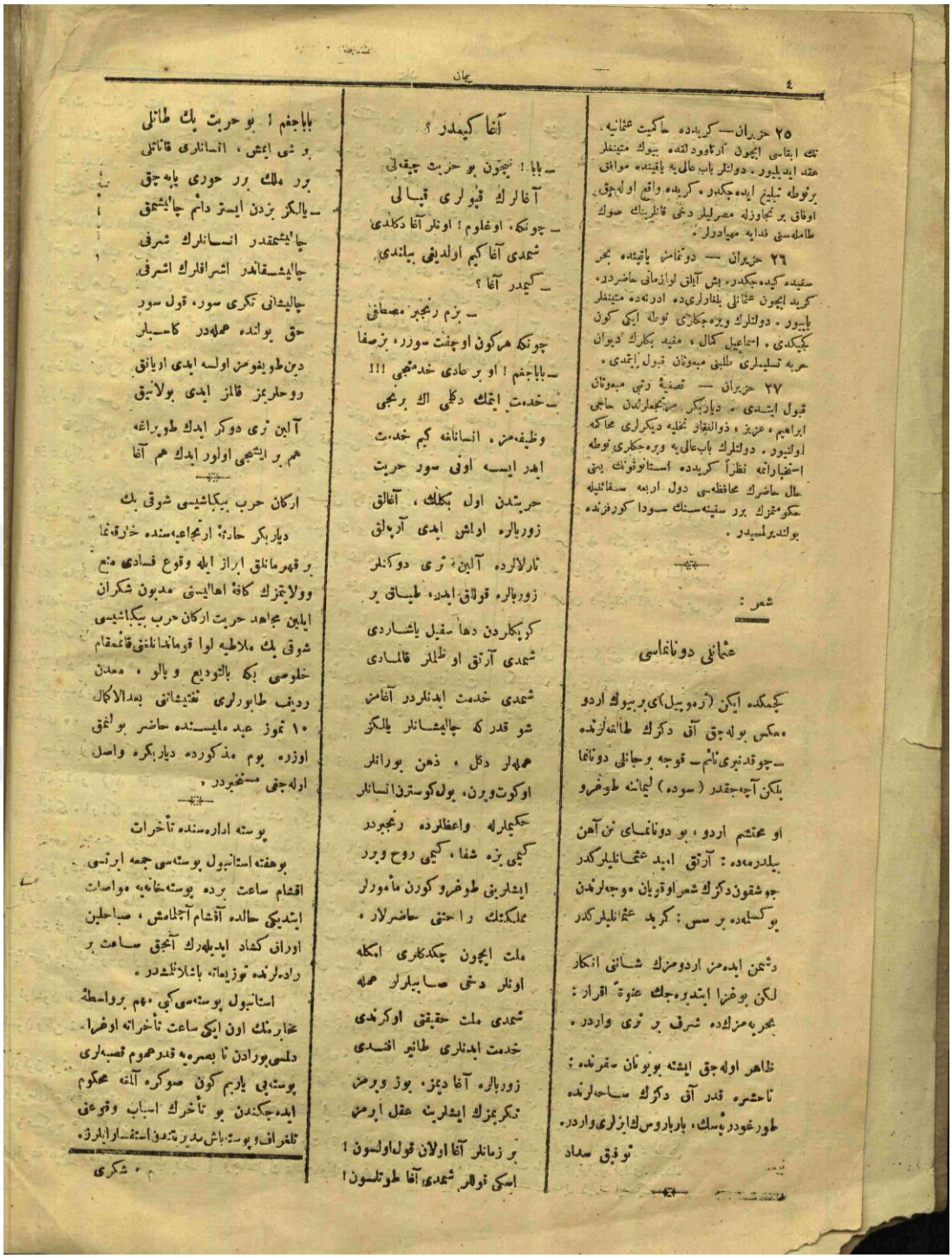
استانبولدن : خصوصی تلغرافلریمز

۲۲ حزیران — پادشاه دوننکی رسماً زیارت ایتدی . دیاربکر مبعوثلرینك اوراق هیئت تحقیقیه‌دن دیوان حربه ویرلدی . کریدایچون باب عالی ایله قاینه‌لر آره‌سنده تعاطی مخابرات اولنیور . یونانستانده تدارکات حربیه وارمش .

۲۳ حزیران — ۱۰ تموزك یوم ملی اولسی میمونتاجه قبول اولندی . کرك روسیه‌نك یوزده اون بشه بالغه فرانسه روسیه مواقنت ایتدیلر . ادرنه‌ده طاشیلردن بیکر عسکر آصلدی . حکومت روم ایلیه یونان چته‌لرینك مهم ایزلرینه مطلع اولدی .

۲۴ حزیران — صنف ۲ رتب عسکریه قانونی بلریلدی . ایرانده وقوعات توالی ایدیوردی . اجرار طهرانه مظفراً داخل اولدیلر . یونانیلره قارشو حکومتمزه معاونته متعدد بطلر کوکلیاری یازلدی . استانبوللیلرك طریش بدلاتیه مکاتب طوتلری قرارکیر اولدی . پادشاه تموز نهایتلرنده بروسه‌یی زیارت ایده‌جکلردر .

Ek 3: Peymân Gazetesinin Orijinal Nüshâlarından Bir Sayfa



پیمان ٤

٢٥ حزیران — کریده حاکیت عثمانیه نك ایتلافی ایچون آرناوودلقده بیوك متینلر عقد ایدیلیور . دولتلر باب عالیه یاپیلنده موافق برنوطه تبلیغ ایده جکلدر . کریده واقع اولهیچق اوقاق بر تجاوزله مصرلیلر دخی قانلرینك صوك طاملهسنی فدایه مهیادرلر .

٢٦ حزیران — دونکمز یاتیده بحر سفیده کیده جکدر . بش آیلق لوازماتی حاضردر . کرید ایچون عثمانلی بلغارلری ده ادرنه ده متینلر یاپیور . دولتلرك ویره جکلری نوطه ایکی کون کیکیکدی . اسماعیل کمال ، مفید بکلرك دیوان حربه تسلیملری طلبی مبعوثان قبول ایتمدی .

٢٧ حزیران — تصفیهٔ رتبی مبعوثان قبول ایتمدی . دیاربکر مبعثلرندن حاجی ابراهیم ، عزیز ، ذوالفقار نخلیه دیکرلری محاکمه اولنیور . دولتلرك باب عالیه ویره جکلری نوطه استخباراتنه نظراً کریده استانوفونك یعنی حال حاضرك محافظه سی دول اربعه سفائنیله حکومتمزك بر سفینه سنك سودا کورفزنده بولندیرلمسیدر .

شعر :

عثمانلی دونامسی

کیمکده ایکن (زمو بیل)ی بر بیوك اردو
معکس بوله چق آی دکرك طالعه لرنده
سچوقدنبری ناظم — قوجه برجانلی دونامز
بلکن آچه جقدر (سوده) لیمانه طوغرو

او محتشم اردو ، بو دونامای من آهن
بیلدرمه ده : آرتق امید عثمانلیلر کدر
جوشقون دکرك شعر اوقویان موجه لرندن
بوکسلمه ده بر سس : کریدعثمانلیلر کدر

دشمن ایده من اردومزك شانلی انکار
لکن بوغزا ایتدیره جك عنوه اقرار :
بحریه مزك ده شرف بر تری واردر .

ظاهر اوله چق ایشته بو بونان سقرنده :
تاحشره قدر آی دکرك ساحلرنده
طور غودر بیسك ، باربادوس ك ایزلری واردر .

توفیق سداد

آغا کیمدر ؟

— بابا ! نیچون بو حربت چیقدی
آغالرك قبولری قبالی
— چونکه ، اوغلوم ! اونلر آغا دکلدی
شمدی آغا کیم اولدیغنی بیلمدی
— کیمدر آغا ؟
— بزم رنجبر مصطفی
چونکه هرکون اوچفت سورر ، بزصفا
— باباجغم ! او بر عادی خدمتجی !!!
— خدمت ایتمك دکلی اك رنجی

وظیفه مز ، انسانلغه کیم خدمت
ایدر ایسه اونی سور حریت
حریتدن اول بکلك ، آغالق
زوربالره اولش ایدی آرپالق
نارلالرده آلین ، تری دوکنلر
زوربالره قولاق ایدر ، طیاق پر
کریکلردن دها سفیل یاشاردی
شمدی آرتق او ظلملر قالمادی

شمدی خدمت ایدنلردر آغامز
شو قدر که چالیشمالر یالکز
عملهلر دکل ، ذهن بورانلر
اوکوت ورن ، پول کوسترن انسانلر
حکیملرله واعظلرده رنجبردر
کیمی بزه شفا ، کیمی روح وبرر
ایشلربنی طوغرو کورن مأمورلر
مملکتك راحتی حاضرلار .

ملت ایچون چکدکلری امکله
اونلر دخی صایبلرلر عمله
شمدی ملت حقیقی اوکرندی
خدمت ایدنلری طانیر اقدی
زوربالره آغا دیمز ، بوز ویرمز
تکربمزك ایشلرینه عقل ارمز
بر زمانلر آغا اولان قول اولسون !
ایسکی قولر شمدی آغا اولسون !

باباجغم ! بو حربت بك طاتلی

بو شی ایمش ، انسانلری قاناتلی
برر ملك برر حوری یاپه چق
— یالکز بزدن ایستر دائم چالیشمق
چالیشمقدر انسانلرك شرفی
چالیشمقدر اشرافلرك اشرفی
چالیشانی تکری سور ، قول سور
حق یولنده عمله در کامیاب
دین طویغومز اولسه ایدی اویانق
روحلریمز قالمز ایدی بولانیق
آلین تری دوکر ایدك طوپراغه
هم بر ایشجی اولور ایدك هم آغا

ارکان حرب بیکباشیسی شوقی بك

دیاربکر حادثهٔ ارتجاعیه سنده خارقه نما بر قهرمانلق ابراز ایله وقوع فسادی منع وولایتمزك کافهٔ اهالیسنی مدیون شکران ایلین مجاهد حریت ارکان حرب بیکباشیسی شوقی بك ملاطیه لوا قومانداناتنی قائممقام خلوصی بکه بالتودیع و یالو ، معدن ردیف طابورلری تفتیشاتی بعدالاکمال ۱۰ تموز عید ملیسنده حاضر بولنمق اوزره یوم مذکوره دیاربکره واصل اوله جغی مستحبردر .

پوسته اداره سنده تأخرات

بوهفته استانبول پوسته سی جمعه ایرتسی اقشام ساعت برده پوسته خانه یه مواصلت ایتدیکی حالده آقشام آچلمامش ، صباحلین اوراق کشاد ایدیلدکدن صوکره آنجق ساعت بر راده لرنده توزیعاته باشلانلمشدر .

استانبول پوسته سی کبی مهم برواسطهٔ مخابرمنك اون ایکی ساعت تأخراته اوغرامسی بورادن تا بصره یه قدر جمیع قصبه لری پوسته یی یاریم کون صوکره آلمغه محکوم ایده جکندن بو تأخرك اسباب وقوعی تلغراف و پوسته باش مدیریتندن استفسار ایلرز .

م . شکری

دلل . براجتهاد منطقیدر . کیمه یوق که هر فردك صمیم قلبنده طوبدیغی ایلك حس ، لسان وادبیاتیله تربیهٔ ابتدائیه‌سنی تمثل ابتدیکی قومیت خصوصیه‌سنه محبتدر . عالمینك قومیتدن دها عالی ، دها انسانی اولدیغنی آکلامق برعقل مجردك اجتهاد احرارانه‌سنه متوقفدر . تربیهٔ ابتدائیه سوقیات طبیعیهٔ موروثه‌کی تنقید عقلینك مراقبه‌سی ارلمقسزین قبول ایدلش اولدر . یتندن بر نوع اسارت روحیه‌در . مجدداً یلنز وممتاز بر تربیهٔ حر اندیشانه اکتساب ایتمك ایچون ساحهٔ وجدانی نسیان محفوظاتله برلوحهٔ خالیه حالته کتیرمك اقتضا ایدر . شرقده امام غزالی ، غربده ده کارت طرفندن شخصك تجدد فلسفیسنه تخصیص اولنان بو قاعده ملتك تجددی مدنیسنده تطبیق اولنه بیلیر .

بو قاعده‌نك محل تطبیق اولدیغی ممالك متحده اهالیسی کوزمزك اوکنده جلی بر مثالدر . عناصر مختلفه‌نك امتزاج چندن حصوله کلن بو ملتك نظرلری یالکز استقباله معطوف اولان فردلرینه « هانکی عنصره منسوبسك » دیه صورلیه « آمریقالیم » کلمهٔ قطعیه‌سندن بشقه بر جواب آلنه‌ماز .

عثمانلی مملکتی شرقك حر وترقی پرور بر آمریقاسیدر . بو مبارك اولکده یاشایان مختلف عنصرلره منسوب کیچ عثمانلیلردن هر شیدن اول عثمانلیلق طوپوسیله متحسس ، عثمانلی نام پراحتشامیله مباهیدرلر . بو یکی نسللر لسان قومیلریی ، ادبیات جنسیه‌لریی محافظه ایتمکله برابر عثمانلی عنوان عمومیسی تحتنده دها عصری ، دها متکامل بر مدنیت ابداع اولنه‌بیله‌جکی ادراك ایتمشلردر . کیچ عثمانلیلر عالم عمومیده ملتلرك ائتلاف واتحاد تام حالته کلسنه چالیشان بین المللیونك بر فکر نجیبی عالم عثمانی یه تطبیق امانده‌درلر . کیچ عثمانلیلر کیملردر ؟ هانکی عنصره منسوب اولورسه اولسون یکی حیاته ، یکی محیط مدنی یه انطباق ایدن ومحیطله حمیمك دائرهٔ شمولی برعنصره انحصاردن قورتاران عموم وطنداشلره تعمیم چالیشان نوانديشلردر . بو نظرك نظرنده ممالك متحده‌ده « آمریقالی » مفهوم کلیسی نسل قومیلرك فوقنده بر معنای ملیی تضمن ایدرسه شرقده‌ده « عثمانلی » تصور عمومیسی او صورتله خصوصیات اقوامدن مجرد برمثال اجتماعی افاده ایدر .

بو زمرهٔ ناجیه‌یه منسوب ترکلر « بز اول عثمانلی یز صکره ترکز » ، عربلر « بز اول عثمانلی یز صکره عربز » ارمنیلر « بز اول عثمانلی یز صکره ارمنی یز » ، رومیلر « بز اول عثمانلی یز صکره رومز » دیرلر . کرد ، آرناود ، بلغار ، لاز ، موسوی ، چرکس کبی دیکر عثمانلی عنصرلرینه منسوب نسل جدیدك کافه‌سی بو دستورمنی یی تجیل ایله تکرار ایدرلر .

کیچ عثمانلیلری ارتجاعیوندن تفریق ایدن نخبهٔ ممیزه‌لر مشروطیت واتحاد عثمانی فاعلریدر . اصول مشروطیتی احیایه چالیشانلر نصل مرتجعیندن ایسه‌لر عثمانلیلرك وحدت ملیه وتمامیت ملکیه‌سنی اخلاله ساعی اولانلرده ارتجاعیوندندر . قانون عثمانی حکومتك شکل حاضرینی تبدیله چالیشانلرله وطن مقدسك تمامیت ملکیه‌سنی اخلاله ساعی اولانلرده ارتجاعیوندندر . شدیده‌ایله تهدید ایتدیکی ایچون عملکتمزده اعادهٔ استبداد وتفریق عناصر مقصدلریله سیاسی جمعیت وفرقه‌لر تشکل ایدمز . بوکبی حرکات اهانتکارانه‌نك زجر وتنکیلی ادارهٔ عرفیه قانونی تحت تأمینه آلنمشدر . ترقیه بر حد معین تعیین اولنه‌بیله‌جکی ایچون یالکز بو دائرهٔ مشروعاده اعتدالپرور ومفرط فرقه‌لر تأسیس ایدمز .

بیلیر . ترقی یا تقلید یاخود ابداع طریقیله اولور . تقلید طریقیله حصوله کلن ترقی قومشو باغچه‌لرنده‌کی چچکلری قوپاروب کندی باغچه‌مزه دیکمك قبیلندندر . ابداع صورتیله وقوع کتیرلن ترقی بو چچکلری تخم وآتی واسطه‌لریله تشدیرمك کبیدر . بو ایکی چشید حدیثهٔ مدنیتدن برنجیسی مدت جزئیه‌ده صولغه محکوم ، ایکنجیسی برحیات مدیده‌یه مظهریته بکامدر .

کیچ عثمانلیلرك ترجیح ایدیجکی مسلك ترقی شرقك فیوض معنویه‌سیله غربك کمالات مادیه‌سنی ترکیدن عبارت اولان ترقی مبدءاندر . عثمانلی ملتی کیچ عثمانلیلرك دلالت مرشدانه‌سیله الی نهایه مشروطیت ومحادنت تامه حالنده یاشایه‌جق ودائما ایلری یه طوغرو یورویه‌جکدر .

کریدمیتینغی

حزیرانك یکرمی برینه مصادف جمعه ایرتسی کونی دیاربکرده حکومت قوناغنده ایراد ایدیلن غایت عظیم بر میتینغ تشکیل اولندی . دول خابیه عسکرلرینك اخراجی کریدك یونانستانه الحاقنه ومقدمه اولهجق اندیشه‌سی وطن مقدسك محافظهٔ تمامیتی ایچون هر آن فدای جانه آماده اولان عناصر مختلفه‌یه منسوب عموم دیاربکرلیلری فرط تهیجه کتیرمشدی . برهفته‌دن بری حسیات وافکار عمومیه بو جریحهٔ وطنیه‌نك حس مقدم آلامیله متأثر ومتلهف ایدی . قلب عمومینك غلیان حسیاتی بر درجه‌یه کلمشدی که بر فکر ثابت مستولی یه اوفراغش کبی هر آن وزمان السنهٔ عامه‌دن « کریدعثمانلیلرکدر ودائما عثمانلیلرك قالهجقدر » سوزی بلا اختیار فوران ایدیوردی . نهایت بو انبساط تهیجاتك تضییقیله ـ یکرمی